

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКА ДЕРЖАВНА ФІНАНСОВА АКАДЕМІЯ

ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

*Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів
вищих навчальних закладів*

Київ
«Центр учбової літератури»
2010

ББК 65.261.4я73
УДК 336.2.027(075.8)
О-61

Гриф надано
Міністерством освіти і науки України
(Лист № 14/18-Г-1848 від 16.07.2008)

Рецензенти:

Косарчук В. П. — директор Департаменту масово-роз'яснювальної роботи та звернень громадян Державної податкової адміністрації України;

Шинкаренко С. В. — кандидат економічних наук, голова Державної податкової адміністрації України у Дніпропетровській області;

Сазонець І. Л. — доктор економічних наук, професор, декан факультету міжнародної економіки Дніпропетровського національного університету.

Дєєва Н. М., Редіна Н. І., Дулік Т. О. та ін.

О-61 Оподаткування в Україні: Навч. посіб. / За ред. Н. І. Редіної. — К.: Центр учбової літератури, 2009. — 544 с.

ISBN 978-966-364-846-0.

У навчальному посібнику розглянуто основи оподаткування й адміністрування податків в Україні, сутність та види прямого і непрямого оподаткування, порядок нарахування й сплати окремих видів податків та обов'язкових платежів відповідно до чинного податкового законодавства, а також відповідальність платників за його порушення.

Посібник призначений для студентів, аспірантів, викладачів навчальних закладів економічного профілю, працівників органів податкової служби та фахівців, які застосовують норми чинного податкового законодавства у практичній роботі, а також широкого кола читачів, що цікавляться питаннями оподаткування.

ББК 65.261.4я73
УДК 336.2.027(075.8)

ISBN 978-966-364-846-0

© Дєєва Н. М., Редіна Н. І., Дулік Т. О.
та ін., 2009
© Центр учбової літератури, 2009

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА.....	10
ВСТУП.....	12

ЧАСТИНА I. ОСНОВИ ОПОДАТКУВАННЯ

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ГЕНЕЗИС ПОДАТКІВ.....	14
1.1 Економічні передумови виникнення і розвитку податків.....	14
1.1 Еволюція податкової системи у країнах світу.....	15
1.1 Податкова система в Україні, основні етапи її становлення.....	18
Ключові терміни і поняття.....	33
Питання для самоконтролю знань.....	33
Навчальні завдання.....	34
Тестові завдання.....	35
ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА І СУСПІЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКІВ.....	36
2.1. Еволюція поглядів видатних науковців минулих століть на сутність і необхідність податків.....	36
2.2. Призначення і роль податків. Економічна сутність та об'єктивні ознаки податків.....	39
2.3. Функції податків. Співвідношення функцій податків.....	46
Ключові терміни і поняття.....	47
Питання для самоконтролю знань.....	47
Навчальні завдання.....	48
Тестові завдання.....	49
ТЕМА 3. ТЕРМІНОЛОГІЯ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОДАТКУ.....	50
3.1. Термінологія оподаткування.....	50
3.2. Елементи податку.....	51
Ключові терміни і поняття.....	56
Питання для самоконтролю знань.....	56
Навчальні завдання.....	56
Тестові завдання.....	57
ТЕМА 4. КЛАСИФІКАЦІЯ ПОДАТКІВ.....	59
4.1. Поняття та значення класифікації податків.....	60
4.2. Класифікація податків за характерними ознаками.....	61
4.3. Види прямих та непрямих податків.....	65
4.4. Переваги і недоліки прямих та непрямих податків, їх місце в податковій системі.....	67
Ключові терміни і поняття.....	70
Питання для самоконтролю знань.....	70
Навчальні завдання.....	70
Тестові завдання.....	71

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ.....	73
5.1. Наукові основи побудови податкової системи. Поняття податкової системи і вимоги до неї.....	74
5.2. Структурна побудова податкової системи. Чинники, що визначають структуру податкової системи.....	80
5.3. Принципи оподаткування.....	83
Ключові терміни і поняття.....	85
Питання для самоконтролю знань.....	85
Навчальні завдання.....	85
Тестові завдання.....	86
ТЕМА 6. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ.....	87
6.1. Поняття податкової політики та її напрями.....	87
6.2. Фактори, що визначають напрями і характер податкової політики. Аксиоми та принципи податкової політики.....	92
6.3. Суть податкового регулювання ринку.....	97
Ключові терміни і поняття.....	99
Питання для самоконтролю знань.....	99
Навчальні завдання.....	99
Тестові завдання.....	100
ТЕМА 7. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИМІРУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ.....	101
7.1. Теоретико-методологічні засади визначення рівня податкового навантаження.....	102
7.2. Показники рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб.....	107
7.3. Поняття та процедура оптимізації оподаткування. Принципи оптимального оподаткування.....	115
Ключові терміни і поняття.....	118
Питання для самоконтролю знань.....	118
Навчальні завдання.....	118
Тестові завдання.....	119
ТЕМА 8. СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ У КРАЇНАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ.....	120
8.1. Загальні риси системи оподаткування у країнах ринкової економіки.....	121
8.2. Структура податків та динаміка їх частки у ВВП у країнах ринкової економіки.....	122
8.3. Основні тенденції функціонування та розвитку податкових систем у провідних країнах світу.....	125
Ключові терміни і поняття.....	125
Питання для самоконтролю знань.....	126
Навчальні завдання.....	126
Тестові завдання.....	127
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЧАСТИНИ I	128

ЧАСТИНА II. ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

ТЕМА 1. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ.....	132
1.1. Основні тенденції становлення податкової системи України.....	132
1.2. Сучасна податкова політика держави та принципи функціонування податкової системи України, їх реалізація.....	146
1.3. Напрями реформування податкової системи України.....	152
Ключові терміни і поняття.....	170
Питання для самоконтролю знань.....	170
Навчальні завдання.....	171
Тестові завдання.....	172
ТЕМА 2. ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ. АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ.....	175
2.1. Податкова служба держави, склад податкової служби України.....	175
2.2. Функції органів державної податкової служби.....	176
2.3. Основи та організація податкової роботи.....	177
2.4. Облік платників і надходжень податків.....	181
2.5. Відповідальність платників за своєчасність і правильність розрахунків з бюджетом і за подання декларацій.....	189
Ключові терміни і поняття.....	199
Питання для самоконтролю знань.....	200
Навчальні завдання.....	200
Тестові завдання.....	202
ТЕМА 3. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ.....	204
3.1. Сутність податку на додану вартість.....	205
3.2. Елементи податку на додану вартість: платники, об'єкт оподаткування, ставки.....	206
3.3. Пільги за податком на додану вартість.....	213
3.4. Порядок обчислення податку на додану вартість. Облік податку у платників.....	216
3.5. Строки сплати податку на додану вартість і подання декларацій.....	224
Ключові терміни і поняття.....	226
Питання для самоконтролю знань.....	226
Актуальні питання.....	226
Навчальні завдання.....	231
Тестові завдання.....	235

ТЕМА 4. АКЦИЗНИЙ ЗБІР.....	236
4.1. Акцизний збір як форма специфічних акцизів.....	237
4.2. Платники акцизного збору, об'єкт оподаткування, ставки.....	239
4.3. Методика розрахунку сум акцизного збору.....	244
4.4. Пільги з акцизного збору.....	247
Ключові терміни і поняття.....	249
Питання для самоконтролю знань.....	249
Навчальні завдання.....	249
Тестові завдання.....	251
ТЕМА 5. МИТО.....	252
5.1. Митні платежі та їх роль в економічній політиці держави.....	252
5.2. Платники, ставки мита, об'єкт оподаткування.....	253
5.3. Порядок сплати мита.....	258
Ключові терміни і поняття.....	258
Питання для самоконтролю знань.....	258
Навчальні завдання.....	259
Тестові завдання.....	260
ТЕМА 6. ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ.....	261
6.1. Податок на прибуток підприємств як форма корпоративного прибуткового оподаткування.....	261
6.2. Елементи податку на прибуток.....	263
Ключові терміни і поняття.....	281
Питання для самоконтролю знань.....	281
Навчальні завдання.....	282
Тестові завдання.....	284
ТЕМА 7. ПОДАТОК З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ.....	285
7.1. Основи та термінологія податку з доходів фізичних осіб.....	286
7.2. Види доходів і категорії платників податку з доходів фізичних осіб. Об'єкт оподаткування та порядок його визначення.....	287
7.3. Ставки податку з доходів фізичних осіб.....	293
7.4. Податкові соціальні пільги для платників податку з доходів фізичних осіб.....	294
7.5. Право платника податку з доходів фізичних осіб на податковий кредит.....	298
7.6. Порядок нарахування, утримання та сплати (перерахування) податку з доходів фізичних осіб.....	301
Актуальні питання оподаткування доходів фізичних осіб.....	304

Ключові терміни і поняття.....	316
Питання для самоконтролю знань.....	316
Навчальні завдання.....	317
Тестові завдання.....	320
ТЕМА 8. СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ.....	322
8.1. Оподаткування доходів від підприємницької діяльності. Альтернативні системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу.....	323
8.2. Єдиний податок та його основні елементи. Особливості застосування спрощеної системи оподаткування юридичними та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності.....	329
8.3. Фіксований сільськогосподарський податок, його специфіка як форми спрощення оподаткування сільгоспвиробників.....	336
Ключові терміни і поняття.....	343
Питання для самоконтролю знань.....	343
Навчальні завдання.....	345
Тестові завдання.....	347
ТЕМА 9. ПЛАТА ЗА РЕСУРСИ.....	350
9.1. Плата за землю.....	350
9.2. Плата за спеціальне використання прісних водних ресурсів.....	357
9.3. Плата за користування надрами.....	360
9.4. Плата за спеціальне використання лісових ресурсів.....	361
Ключові терміни і поняття.....	364
Питання для самоконтролю знань.....	364
Навчальні завдання.....	364
Тестові завдання.....	366
ТЕМА 10. ІНШІ ПОДАТКИ ТА ОБОВ'ЯЗКОВІ ПЛАТЕЖІ.....	368
10.1. Податок з власників транспортних засобів.....	368
10.2. Місцеві податки і збори.....	375
10.3. Інші обов'язкові платежі.....	378
Ключові терміни і поняття.....	386
Питання для самоконтролю знань.....	387
Навчальні завдання.....	387
Тестові завдання.....	389
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЧАСТИНИ II	391

ЧАСТИНА ІІІ. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

ТЕМА 1. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ.....	396
1.1. Визначення та характеристика державних цільових фондів, їх класифікація.....	396
1.2. Необхідність створення та принципи функціонування державних цільових фондів.....	399
1.3. Світовий досвід створення та функціонування окремих державних цільових фондів.....	400
Ключові терміни і поняття.....	404
Питання для самоконтролю знань.....	404
Навчальні завдання.....	404
Тестові завдання.....	405
ТЕМА 2. СИСТЕМА ФОНДІВ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ...	406
2.1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.....	406
2.2. Завдання та функції Пенсійного фонду.....	407
2.3. Джерела формування доходів Пенсійного фонду.....	410
2.4. Склад видатків Пенсійного фонду.....	416
2.5. Контроль за формуванням і використанням коштів Пенсійного фонду.	418
2.6. Основи функціонування Накопичувального фонду України.....	420
Ключові терміни і поняття.....	424
Питання для самоконтролю знань.....	424
Навчальні завдання.....	424
Тестові завдання.....	426
ТЕМА 3. СИСТЕМА ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ.....	429
3.1. Характеристика фондів соціального страхування в Україні.....	429
3.2. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, що зумовлені народженням і похованням.....	432
3.3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності.....	436
3.4. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття.....	440
Ключові терміни і поняття.....	443
Питання для самоконтролю знань.....	443
Навчальні завдання.....	444
Тестові завдання.....	445

ТЕМА 4. ФОНД УКРАЇНИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ.....	448
4.1. Завдання та функції фонду.....	448
4.2. Джерела формування та напрями використання коштів фонду.....	450
4.3. Управління фондом.....	451
Ключові терміни і поняття.....	452
Питання для самоконтролю знань.....	452
Навчальні завдання.....	453
Тестові завдання.....	454
ТЕМА 5. ФОНД ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА....	456
5.1. Необхідність та правові засади створення і функціонування фонду охорони навколишнього природного середовища в Україні.....	456
5.2. Джерела формування коштів фонду та напрями їх використання.....	458
5.3. Порядок нарахування збору за забруднення навколишнього природного середовища.....	460
5.4. Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності..	467
Ключові терміни і поняття.....	470
Питання для самоконтролю знань.....	470
Навчальні завдання.....	470
Тестові завдання.....	471
ТЕМА 6. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ.....	473
6.1. Ретроспективний огляд інших цільових фондів фінансових ресурсів, що діяли в Україні за часів незалежності.....	473
6.2. Державний фонд охорони праці.....	475
Ключові терміни і поняття.....	481
Питання для самоконтролю знань.....	481
Навчальні завдання.....	481
Тестові завдання.....	481
ТЕМА 7. ПОЗАБЮДЖЕТНІ ФОНДИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ.....	483
7.1. Повноваження місцевих органів влади щодо створення та використання спеціальних фондів фінансових ресурсів.....	483
7.2. Спеціальні фонди фінансових ресурсів місцевих органів влади.....	485
Ключові терміни і поняття.....	486
Питання для самоконтролю знань.....	486
Навчальні завдання.....	487
Тестові завдання.....	487
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЧАСТИНИ III	489
ДОДАТКИ.....	491

ПЕРЕДМОВА

Сучасний стан економіки України визначається складними трансформаційними процесами, які спрямовані на створення ринкового середовища та які ставлять конкретні вимоги до розвитку національної податкової системи. Складність здійснення цих процесів обумовлена впливом різних чинників об'єктивно-суб'єктивного характеру, зокрема загостренням основного фіскального протиріччя між необхідністю і можливістю податкових надходжень. Тому для України особливої актуальності набирає вдосконалення національної податкової системи, яка сприятиме стабілізації і конкурентоспроможності її економіки, а отже і збільшенню податкових надходжень до бюджету. Створення ефективного податкового механізму держави визначається вірним вибором стратегічних та поточних цілей, оптимальним розподілом інструментів державного фіскального впливу на досягнення конкретних результатів. На наш погляд, саме такий підхід дозволяє визначити ключові напрями вказаних цілей, задіяти найбільш ефективні ринкові засоби та інструменти для їх реалізації.

Здійснюючи податкове регулювання економіки, держава шляхом зміни обсягу податкових надходжень, ставок податків, форм і методів оподаткування, застосування податкових пільг може суттєво впливати на процеси розподілу і перерозподілу валового внутрішнього продукту між окремими секторами економіки, регіонами, верствами населення. Податки як найбільш вагомий фінансовий регулятор економічних процесів (нагромадження капіталу, інвестицій, ділової активності підприємництва, сукупного споживання тощо) є не тільки головним джерелом доходів бюджету, але й важливим інструментом регулювання доходів юридичних і фізичних осіб, еластичним важелем впливу на їх поведінку. З розвитком ринкового середовища в Україні значимість податкових регуляторів зростатиме, що викликає зміни в податковому законодавстві відповідно до траєкторії податкової політики. Це зумовлює підвищений суспільний інтерес до теорії й практики оподаткування, необхідність постійного оновлення навчальної і методичної літератури з питань оподаткування з урахуванням вітчизняного та світового досвіду.

Навчальний посібник "Оподаткування в Україні" призначений для працівників органів податкової служби та фахівців, які застосовують норми чинного податкового законодавства у практичній роботі, студентів, аспірантів, викладачів навчальних закладів економічного профілю.

При підготовці посібника автори спиралися на основні положення теорії оподаткування, що розроблені як західними вченими різних часів (А. Смітом, Д. Рікардо, Дж. Локком, Дж. Ст. Міллем, Дж. М. Кейнсом, Ф. Нітті, А. Вагнером, А. Лаффером та ін.), так і сучасними українськими вченими-економістами (В. Андрущенком, О. Василюком, В. Вишневським, В. Геєцем, В. Опаріним, С. Осадцем, І. Радіоною, А. Соколовською, В. Суторміною, В. Федосовим, Л. Шаблюстою, С. Юрієм та ін.). У даному посібнику враховано також останні зміни в податковому законодавстві, що дозволить користувачам знайти відповіді на питання в сучасній їх редакції.

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програм з навчальних дисциплін: „Основи оподаткування”, „Податкова система України”, „Державні цільові фонди”, які включено до навчального плану підготовки фахівців з оподаткування. Він має допоміжне значення до основної класичної і навчально-методичної літератури рекомендованої з цих дисциплін та нормативно-правових актів.

Видання має форму подання матеріалів, зручну для їх опанування. Посібник сприятиме підвищенню рівня податкової культури, а отже й усвідомлення свого суспільного обов'язку – сплачування податків.

Автори щиро вдячні рецензентам за побажання та зауваження.

Ректор Дніпропетровської
державної фінансової академії

Редіна Н.І.

ВСТУП

Податкова система є важливою складовою економічної системи держави, вона має будуватися на певних засадах, якими є створення сприятливих умов для розвитку виробництва, забезпечення можливостей для помірною і відносно рівномірного збагачення нації в цілому та кожного суб'єкта зокрема, приведення у відповідність бюджетних видатків і доходів. Це дозволить вирішити ряд актуальних проблем - зниження податкового тиску, забезпечення мобілізації внутрішніх інвестицій, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, підвищення суспільного добробуту населення.

Сучасна податкова система формувалася протягом усього періоду існування України як незалежної держави. Нині в Україні створено національну систему оподаткування, яка в цілому відповідає світовим моделям та загальноприйнятим принципам її побудови і включає правове забезпечення оподаткування, його організаційну та інформаційну системи. Процес оподаткування в Україні характеризується високою динамічністю, що пов'язано зі змінами пріоритетів державної податкової політики, але це призводить до небажано частих змін законодавчих норм. Підвищення останнім часом суспільного інтересу до теорії та практики оподаткування зумовлює необхідність постійного оновлення навчальної й методичної літератури з питань оподаткування з урахуванням вітчизняного та світового досвіду.

Начальний посібник „Оподаткування в Україні” є другим виданням, систематизованим та доповненим відповідно до змін у чинному податковому законодавстві. Це видання відрізняється від попереднього не лише внесенням змін у зв'язку з коригуванням нормативно-правової бази з питань оподаткування, а й структурою та змістом окремих тем.

На відміну від попереднього, начальний посібник доповнено двома частинами: „Основи оподаткування” та „Державні цільові фонди” – що дало змогу авторам більш ґрунтовно розглянути теоретичні аспекти оподаткування та систему цільових фондів держави.

Для поєднання логічного й візуального сприйняття навчальний матеріал з кожної теми доповнюється структурно-логічними схемами.

З метою вироблення необхідної компетенції з податкової справи майбутніх фахівців до начального посібника також включено додатковий матеріал: навчальні завдання практичного характеру, тестові завдання, питання для самоконтролю знань. Крім того, у ньому розглянуто актуальні питання оподаткування на підставі матеріалів ДПА України в Дніпропетровській області та матеріалів, опублікованих в офіційному виданні ДПА України „Вісник податкової служби України”.

Навчальний посібник розраховано на студентів економічних спеціальностей вищих навчальних закладів, а також працівників фінансово-податкових органів, платників податків, науковців.

Автори сподіваються, що видання буде корисним не лише для студентів та фахівців, а й для широкого кола читачів.

ЧАСТИНА I

ОСНОВИ ОПОДАТКУВАННЯ

ТЕМА 1. ПЕРЕДУМОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА ГЕНЕЗИС ПОДАТКІВ

- 1.1. *Економічні передумови виникнення і розвитку податків.*
- 1.2. *Виникнення і розвиток податкової системи у країнах світу.*
- 1.3. *Податкова система в Україні, основні етапи її становлення.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Ця тема є вступною до нормативної дисципліни „Основи оподаткування”. Отже, центральними питаннями є ті, що стосуються економічних передумов виникнення і розвитку податків, історичного процесу розвитку податкової системи у країнах світу та в Україні.

Під час вивчення питань даної теми важливо насамперед з'ясувати економічні передумови виникнення і розвитку податків, а також ту роль, яку виконували податки в економічній системі різних держав за різних часів.

Особливої уваги потребує з'ясування питання інституціональних і макроекономічних умов становлення податкової системи України та аналіз основних етапів її становлення.

Окрім того, у третьому питанні необхідно дати загальну характеристику податковій системі України, її складу та структурі, законодавчим актам, що її регламентують. При цьому слід чітко визначити основні тенденції в становленні податкової системи України в цілому та у становленні системи прямого та непрямого оподаткування зокрема. Особливої уваги потребують й проблеми реформування податкової системи України, урахуваючи класичні принципи проведення податкових реформ. І на завершення цього питання необхідно, *по-перше*, дати загальну характеристику процесу реалізації принципів оподаткування в Україні, *по-друге*, проаналізувати проекти реформування податкового законодавства України, *по-третє*, розглянути напрями вдосконалення податкової системи України та податкової політики України в сучасних умовах.

1.1. Економічні передумови виникнення і розвитку податків

Податки – це обов'язковий елемент економічної системи держави, що існує „для інших”, тобто для задоволення потреб суспільства

Рис. 1.1. Роль податків у суспільстві

Головними передумовами виникнення податків є перехід від натурального господарства до товарно-грошового господарства та виникнення держави

Поява податків у суспільстві обумовлюється гострою потребою держави в коштах, особливо в період нестабільної економічної та політичної ситуації ця потреба різко зростає

Розвиток податків здійснюється під впливом розвитку товарно-грошових відносин та продуктивних сил суспільства

1.2. Еволюція податкової системи у країнах світу

Перші кроки історико-економічного пошуку є свідченням того, що податки як економічне явище з'явилися з виникненням держави. Відповідно до розвитку державності відбувалося постійне

вдосконалення системи оподаткування: починаючи з примітивних податків у натуральній формі до технічно відшліфованих систем оподаткування у ринкових, економічно високорозвинутих країнах. Хронологічно цей процес відбувається у різних країнах неодноразово. Свідченням цього є історичні документи, які підтверджують, що система оподаткування бере початок зі Стародавніх держав – Єгипту, Греції та Риму

Причини, що привели до виникнення оподаткування у різних країнах здебільшого специфічні для них, проте, є в цьому і багато спільного. Головне – гостра потреба держави в додаткових бюджетних надходженнях та забезпеченні рівноспрямованості оподаткування на основі прямого визначення доходів платника

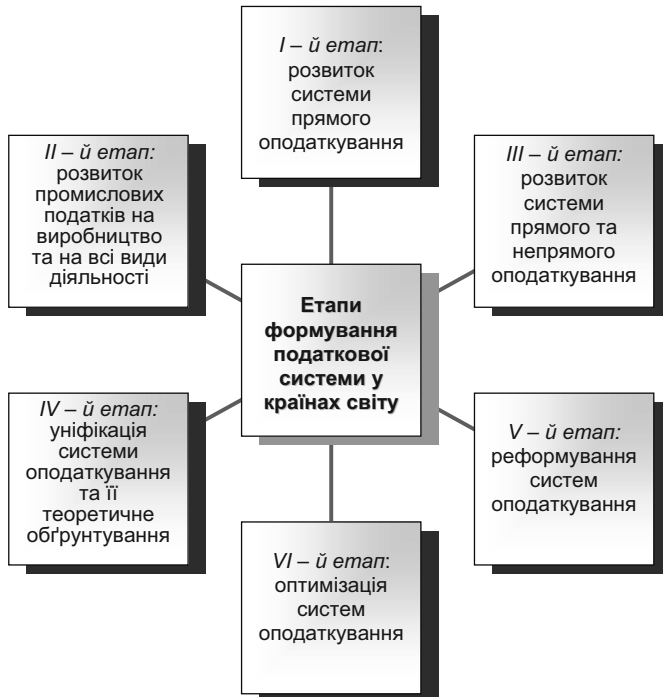

Рис. 1.2. Етапи формування податкової системи у країнах світу

Таблиця 1.1

Характерні особливості періоду становлення і розвитку податкової системи у країнах світу

Етапи	Характерні особливості
1	2
<p align="center">I – й етап (епоха стародав- нього світу)</p>	<p>На цьому етапі у Стародавньому Єгипті, Греції та Римській імперії першими об'єктами оподаткування були базові цінності: земля, худоба, раби. Здійснюється розвиток прямих податків, що справлялися з громадян, які одержували прибуток від майна. Важливим джерелом поповнення податкових надходжень стає одноразовий податок на завоювані землі та постійна данина з переможених земель. Так, у Стародавній Греції діяв оброк на комуни, а реформою Соломона – афінського політичного діяча (VII-VI ст. до н.е.) – було введено примітивні подушні податки. У Римській імперії у II ст. до н.е. одним із перших грошових податків був поголовний податок на всіх громадян – „трибут”. Із розвитком товарно-грошових відносин перевага почала надаватись грошовим внескам</p>
<p align="center">II – й етап (V – XVII ст.)</p>	<p>Цей етап характеризується наявністю величезної кількості узаконених податків та широким спектром об'єктів оподаткування у країнах Європи: Англії, Франції та ін. Наприклад, упровадження „податку на повітря” – штраф за перевищення будинком установлених розмірів; „подимного податку” – податку на нерухомість (Англія); у Франції – „сервильних повинностей” – особистих повинностей залежних селян: „гоголовного обкладання”, „шлюбного” податку, „посмертного” податку та інших натуральних і грошових податків, що призначались навіть самим сеньйорам. Окрім того, із розвитком поділу праці та самостійних держав, виникають господарські податки, тобто промислові податки на виробництво та на всі види діяльності, окрім сільськогосподарської (земельний податок справлявся окремо). У торговій діяльності поширювалися митні збори та інші непрямі податки</p>
<p align="center">III – й етап (XVIII ст.)</p>	<p>Цей етап характеризується наявністю досить чіткої системи прямого і непрямого оподаткування та теоретичним обґрунтуванням їх ролі у країнах Європи. Серед прямих податків основна частина припадала на подушний та прибутковий податки, платниками яких були буржуазія й селянство, які віддавали державі 10 —15% усіх своїх доходів, а дворянство і духовенство від них звільнялися. Серед непрямих податків особливу роль відігравав акцизний збір, що стягувався безпосередньо біля міських воріт з усіх товарів, які ввозилися і вивозилися в розмірі від 5 до 25%, а в окремих випадках від оподаткування звільнялися товари, що йшли на експорт</p>

1	2
IV – й етап (XIX ст.)	На цьому етапі здійснюється уніфікація системи оподаткування та її теоретичне обґрунтування (Англія, Франція, Прусія), яке супроводжується піднесенням виробництва й економіки. При цьому втрачається індивідуальність податкових систем у різних державах, вони стають подібними за своєю структурою. Основним об'єктом оподаткування був оборот цінностей від одного суб'єкта до іншого. А серед податків найбільш поширеними були особисті податки: податок на майно та спадщину, податки на операції та приріст капіталу у вигляді дивідендів за цінними паперами та вкладками, за зростання вартості активів
V – й етап (XX ст.)	На цьому етапі здійснюється реформування систем оподаткування, яке супроводжується структурними зрушеннями в економіці та посиленням тенденцій до її лібералізації у більшості країн світу (США, Великобританія, Німеччина, Франція, Японія, Швеція та ін.). Серед прямих податків домінують особисті прибуткові податки та соціальні податки, що носять цільовий характер (на медичне обслуговування і пенсійне забезпечення, будівництво доріг тощо), серед непрямих – ПДВ
VI – й етап (XXI ст.)	Цей етап характеризується процесами оптимізації систем оподаткування, створенням їх раціональних структур, наближенням до об'єктивних умов національних економік більшості зарубіжних країн світу. Суттєві надходження до бюджету здійснюються за рахунок особистого прибуткового податку та технічно відшліфованих податків на товари і послуги, а податок на прибуток корпорацій становить незначну частину в бюджетних доходах

1.3. Податкова система в Україні, основні етапи її становлення

Виникнення податків в Україні спостерігається з часів заснування Київської Русі (IX – XII ст.), під впливом розвитку держави, економічних, соціальних та політичних факторів

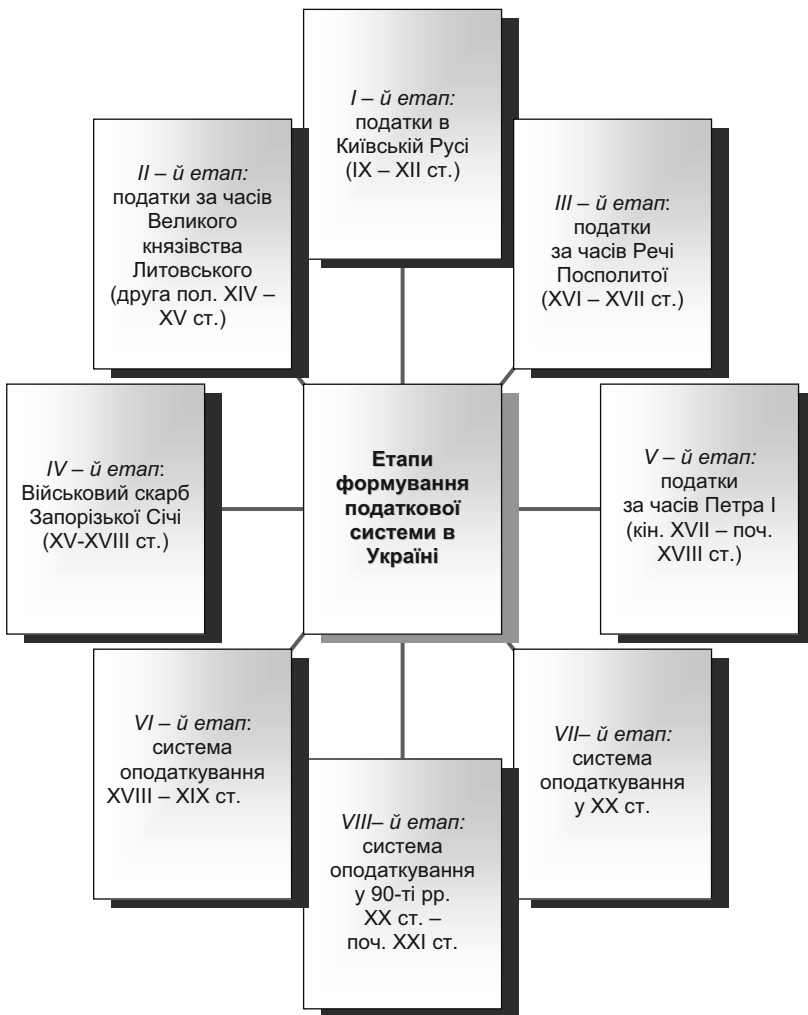

Рис. 1.3. Етапи формування податкової системи в Україні

Таблиця 1.2

Податки у Київській Русі (IX – XII ст.)

Доходи державної скарбниці	Характер і призначення
Данина – воєнна контрибуція	Сплачувалася слов'янськими племенами сильним і войовничим народам (на півдні – хазарам, на півночі – норманам). Відповідно до історичних умов вона виступала як воєнна контрибуція, прямий державний податок, натуральна рента. Уперше згадує данину в XI – XII ст. монументальне літописне зведення „Повесть временных лет”, автором якого вважають ченця Києво-Печерського монастиря Нестора
Данина – державний податок	Державний податок, що стягувався у IX – X ст. новгородськими князями Олегом та Ігорем, виїжджаючи разом із дружиною (військом) на „полюддя” з окремих слов'янських земель
Данина - „дякло”	Стабільний державний податок, започаткувала в 947 р. княгиня Ольга, установивши постійні пункти – погости, де нагромаджувалась ця данина. Одиницею оподаткування були: „рало” (соха), „плуг”, „дім” (двір), „дворище”. Платили хутром, шкірами, худобою, збіжжям та грішми
Феодална рента	Сплачувалася на користь держави та феодала смердами, які офіційно були затверджені згідно з „Правдою Руською” Ярослава Мудрого – перший в історії України кодекс законів Давньоруської держави – сер. XI ст., нижчою, податною землеробською верствою населення. На державних землях, де не було різкої межі між державною і князівською власністю, рента і податок зливалися. На землях світських і духовних феодалів селяни відробляли ренту, сплачували податок державі й водночас відбували різні повинності. Відомі три форми ренти: відробіткова, натуральна, грошова
Торгівельні мита	Грошові надходження за зважування і вимір – „вага”, „міра”; за провезення товарів через міські застави – „мит”; перевезення товарів через річку – „перевіз”; за право мати склади і проводити торжища – „гостинне”, „торгове”
Оброк	Обов'язкова повинність, що сплачувалася селянами натурою (медом, вівцями, льоном, хлібом, вівсом, житом і курми), а городянами – грішми
Інші повинності	Обов'язкова повинність, яку відбувало населення: „повоз”, будівництво міст і укріплень тощо
Церковна „десятина”	Стягнення коштів, тобто десятої частини прибутків населення, на будівництво церкви Богородиці та утримання храмів
Плата за судочинство та штрафи	Доходи, які одержували князі від суду „віри” – грошові штрафи за вбивство і „продажі” та штрафи за інші злочини
Ординські повинності	У 30 - 40 рр. XIII ст. у добу монголо-татарського панування українське населення феодалних князівств, окрім духовенства і церкви, платило на користь завойовників спеціальний прямий грошовий податок – „вихід” з осіб чоловічої статі та від голови худоби, тобто „поголовну подать”, „ям” – обов'язок доставляти підводи ординським чиновникам; „тамга”- утримання посла Орди з великою свитою, а також виконувало різні повинності. „Татарщину”, або данину, збирали спочатку ханські баскаки, а пізніше (до 60-х років XVI ст.) – українські князі.

Таблиця 1.3

*Оподаткування в Україні за часів Великого князівства Литовського
(друга пол. XIV – XVст.)*

Доходи державної скарбниці	Характер і призначення
„Серебщина”	Головний загальнодержавний щорічний податок, який сплачували селяни (на Київщині вона називалась „подимщиною”, Волині – „воловщиною”, Чернігівщині – „поголовщиною”)
Державні повинності	Обов’язкова повинність, яку відбували селяни (будували і ремонтували замки, оборонні укріплення, мости, шляхи, косили сіно, давали підводи і стацію – харчі для великого князя при переїздах. Поступово стація стала постійним податком і збиралася грішми)
Десятина	Обов’язкова повинність, яку виконували селяни на користь церкви
Натуральна данина	Сплачувалася окремим селянським господарством (дворищем) зерном, худобою, медом, хутром, воском тощо
Грошовий поземельний податок	Сплачувався дворищем за обробку та освоєння земельних ділянок
„Ординщина” („серебщина”)	Сплачувалася у грошовій формі дрібними землевласниками – боярами
Подимне	Загальнодержавний щорічний податок, який сплачували вільні сільські і міські жителі за користування землею у розмірі 2 гроші
Інші податки	Сплачувалися ремісниками, торговцями, видобувниками залізної руди, за користування рибними угіддями

Таблиця 1.4

*Податкова система України за часів Речі Посполитої
(XVI – XVII ст.)*

Доходи коронної скарбниці	Характер і призначення
1	2
Панщина	Обов’язкова повинність, яку виконували селяни („хлопи”) і частково міське населення, пани („шляхта”) звільнялися від податків
Данина	Сплачувалася селянами натурою: медом, хутром тощо
Чинш	Грошовий податок, що сплачувався сільським та міським населенням. Він називався: „серебщиною” („срібло”), „подимщиною”, дяклом, „воловщиною”, „ординщиною”, „житщиною”, „мезлевою”, „яловщиною”
„Ланове”	Земельний податок, одиницею оподаткування якого був лан або волока, з якого селяни сплачували 10-30 грошів та на який припадало понад 90% прямих податків

1	2
Міський податок	Сплачувався міщанами, який спочатку був загальним майновим прибутковим податком, а потім – податком з нерухомого майна у місті. Стягувався у розмірі 4% від оціненої вартості майна
Надзвичайні сеймові податки	Сплачувалися міщанами для вирішення нагальних проблем, головним чином військових потреб
Податок католицької церкви	Податок, що сплачувався православними міщанами на утримання католицького духовенства
Інші міські податки	Податки, що сплачувалися з торгівлі та промислів: „чопове” і „шеляжне” – від продажу алкогольних напоїв; „прасовка” – за торгівлю сіллю; „пасічний” – за бджільництво; „шос” – на будівництво доріг; „стація” – за постій та утримання війська; „складове” – від ваги, міри; на міську сторожу; на ремонт міських укріплень, шляхів, гребель, мостів; санітарне облаштування тощо
Колядницький збір	Сплачувався православними міщанами за колядування під час різдвяних та пасхальних свят

Таблиця 1.5

Військовий скарб Запорозької Січі (XV-XVIII ст.)

Доходи скарбу	Характер і призначення
Загальні обов'язкові податки	Оплата січової та паланкової адміністрації, церкви і школи, грошове й матеріальне забезпечення козацької служби
Кошові регалії	Доходи від експлуатації рибальських і мисливських угідь, земель (зимівників та хуторів)
Військова здобич	Воснні трофеї – добутий шаблею та веслом “козацький хліб”
Субсидія королівська, платня царська, платня гетьманська	Допомога грошми, хлібом, горілкою військовими припасами з боку Росії й Гетьманщини, 1648р. – Польщі
Мито	За перевіз товарів із сусідніх країн транзитом через запорізькі землі. З горілки бралось натурою
Господарська десятина та медове	Стягувалась у паланах від хуторів і млинів натурою, від промислів і пасік – грошима. За користування посполитими військовою землею – 10% урожаю
Торгове	Податок акцизного типу з крамарів на січовому ринку – 10% вартості товарів
Дохід від шинків	По 2,50 – 4,50 крб. на рік сплачували у скарб господарі, які тримали шинки (корчми) у Січі, паланках та зимівниках

1	2
Податок із сімейних	Особистий податок з одружених козаків („гніздюків”) у паланках
Подимне	Податок із хат по селах, населених поспільством, тобто не козаками, а підданими війська, які жили в паланках
Мостове	Плата з переправи на Дніпрі й польових річках у межах Запорізьких Вольностей
Орендна плата	За крамниці й дуби (вантажні човни), що належали куреням
Руга, роковщина	На утримання церкви й духівництва
Інші доходи	Безхазяйне, виморочне, конфісковане майно, викуп за полонених, судові штрафи тощо

Таблиця 1.6

*Податкова система України за часів Петра I
(кін. XVII – поч. XVIII ст.)*

Доходи державної скарбниці	Характер і призначення
1	2
Подвірний податок	Прямий податок, що сплачувався населенням
Подушний податок	Основний прямий податок, який було введено замість подвірного податку. При цьому від податку звільнялись дворянство та духовенство
Поземельний податок	Сплачувався селянами за обробку та освоєння земельних ділянок
Інші податки	Обов'язкові загальнодержавні податки, які сплачували різні верстви населення: посаджений, криголамний, водопійний, погрібний, трубний, із печей, мостів і переправ, причальний та відпливний із плавучих суден, із клеймування суконь, шапок та чобіт, із квасних напоїв, варіння пива, із воскобоєнь, зі шкіряного та миловарного промислів, із кузень, крамниць, корчми та пекарень, із майстрових та робітних людей, із запису клейма майстрових, із крамничних та „ходячих” продавців, із продажу свічок, кінських шкір тощо
Хомутний збір	Обов'язковий збір, який сплачували візники в розмірі десятої частини від плати за найм
Кінське мито	Сплачувалося власниками коней та візниками
Інші збори	Обов'язкові збори за надання та отримання певних послуг: млиновий збір”, „медовий” („бджолиний”) збір із власників пасік тощо

1	2
Податок на бороду	Обов'язковий щорічний податок, що сплачувався всіма чоловіками, які носили бороду, у розмірі від 30 руб. (прості городяни) до 100 руб. (царедворці). Лише священнослужителям та селянам, дозволялося носити бороду безкоштовно у своєму селі (під час в'їзду у місто вони сплачували по копійці з бороди)
Релігійні податки	Сплачувалися розкольниками у подвійному розмірі, а також за здійснення обрядів шлюбу, хрестин, поховання тощо
Канцелярські збори	Сплачувалися населенням Київської губернії, яке займалося різними видами промислу і, відповідно, називалися: рибний збір, медовий збір, кінський збір, ясачний збір, млинський збір тощо
Мито та кріпосний збір	Стягувалися з купчих і заставних документів, дарчих і боргових зобов'язань, духовних заповітів, межових актів тощо
Гербовий збір	Сплачувався за використання „орлиного”, тобто з гербовими орлами, гербового паперу
Постійні податки	Ординарні податки, які були незмінними протягом тривалого періоду часу, серед них: „приказные” податки (загальнодержавні податки, що справлялися у прикази, а потім у колегії); „ямские и полонянничные” – стягувалися по 5 коп. з поміщицьких і дворових селян та по 10 коп. – із церковно – монастирських; „деньги Военного приказа на жалованье драгунам”, а також „Адмиралтейского приказа корабельные деньги”; податки на будівництво Санкт – Петербурга (30 коп. з кожного двору); податок „по однодворческому окладу” (1-3 руб. з кожного двору); регіональні, місцеві податки, які стягувалися на утримання гарнізонів, пошт, ямщиків, доріг тощо
Надзвичайні або екстраординарні податки	Ці податки поділялися на такі групи: збори провіанту і фуражу на потреби армії („санкт – петербургский”, „рижский”, „померанский”, „киевский”, „азовский” тощо; збори на поставки рекрутів та коней; податок на будівництво Кронштадта та утримання майстрових на будівництві
Єдиний податок	Подушний податок, однаковий для основних категорій платників, упроваджений податковою реформою 1724 р.

Таблиця 1.7

Система оподаткування в Україні у XVIII – XIX ст.

Доходи державної скарбниці	Характер і призначення
1	2
Подушний податок	Основний податок, що стягувався з селян та міщан
Гільдійський збір	Сплачувався купецтвом залежно від їх майнового стану

1	2
Непрямі податки	„Питейні” податки (збори від винних промислів), соляних промислів; із продажу окремих товарів (вина, тютюну, цукру); митні збори (за ввіз, вивіз та провезення товарів) тощо
Міські податки	Стягувалися з власників різних промислів, оброчних селян, козаків
Прибутковий прогресивний податок	Прямий податок, що сплачувався поміщиками
Майновий податок	Податок із поміщицьких маєтків на нерухоме майно в містах
Гербовий збір та інші збори	Стягувалися за використання гербового паперу, за проїзд із 23 доріг, із пасажирів залізничних шляхів, пароплавств, вантажних перевезень тощо
Збори цільового призначення	Стягувалися на будівництво основних магістральних шляхів та облаштування водних сполучень для скорішої сплати державних боргів
Поземельний податок	Єдиний державний податок, який сплачували зі своїх земель поміщики-дворяни (1875р.), а з 1887р. – селяни
Рентний податок	Сплачувався у розмірі 5% від доходів із грошового капіталу та цінних паперів (1885р.)
Промисловий податок	Стягувався за чотирима класами місцевості й розрядами підприємств, а потім було запроваджено додатковий податок із промислового капіталу і відсотковий збір із прибутків акціонерних та інших підприємств (0,15% від суми основних фондів)
Інші промислові податки та збори	Прямий податок з прибутку акціонерних підприємств у розмірі 3% та 5%; розкладковий збір із гільдійських та негільдійських підприємств; збір із доходів від грошових капіталів

Таблиця 1.8

Система оподаткування в Україні у XX ст. та на поч. XXI ст.

Доходи державної скарбниці	Характер і призначення
1	2
1917 – 1919 рр.	
Прибутковий податок	Прямий прогресивний податок, що стягувався з доходів українського населення (робітників, службовців, чиновників)
Акцизний збір	Непрямий податок, що стягувався з виробництва та продажу окремих товарів (вина, пива (у розмірі від 4 до 20 крб. із пуда солоду), коньяку, тютюну, цукру, чаю, сірників, продуктів нафтопереробки тощо)
Особливий податок	Податок на телефонні апарати у розмірі 25 крб. із кожного абонента
Контрибуція	Примусовий збір, що стягувався з українського населення та місцевої буржуазії більшовиками Росії на її користь (1918р.)
Реквізіція	Примусове вилучення майна української держави у власність Росії (1918р.)
Поземельний податок	Сплачувався українськими селянами за обробку та освоєння земельних ділянок

Продовж. табл. 1.8

1	2
Промисловий податок	Основний прями́й податок з прибутку акціонерних і торговельних підприємств
Податок на прибуток	Прями́й податок з приросту прибутку промислових підприємств
Майновий податок	Податок на нерухоме майно в містах
Гербовий збір	Стягувався за використання гербового паперу
Митні збори	Непрями́й податок, що сплачувався імпортерами та експортерами товарів
Місцеві податки та збори	Стягувалися у формі контрибуцій із місцевої буржуазії та націоналізованих фабрик і заводів, а також у формі зборів за вивіз виробів із фабрик на залізницю та із залізниці на фабрику тощо
Збір з обороту	Стягувався з обороту торговельних підприємств, що забезпечували населення предметами особистого користування та домашнього вжитку, а також одноразовий збір із приватних торговельно-промислових підприємств до фонду забезпечення сімей червоноармійців у розмірі місячного заробітку працівників цих підприємств
Податок з публічних видовищ і розваг	Прями́й податок, що мав цільове призначення та спрямовувався на соціальні потреби. Сплачувався у розмірі від 5 коп. (із квитка за ціною нижчою за 50 коп.) до 33 коп. (із квитка за ціною вищою за 10 руб.)
Інші місцеві збори	Збір до фонду дитячого харчування в містах. Він стягувався у таких розмірах: з осіб найманої праці – половина денного заробітку; з осіб, які не перебувають на службі, але мають інші джерела прибутку, – сума дводенної квартирної плати; із приватних торговельних підприємств, театрів, кінематографів – 50% валового денного виторгу
Надзвичайний революційний податок	Одноразовий податок, що стягувався з заможних груп міського та сільського населення (1918р.)
1920 – 1929 рр.	
Акцизний збір	Сплачувався з виробництва та продажу окремих товарів (вина, пива, спирту, горілки, коньяку, тютюну, солі, цукру, меду, чаю, кави, сірників, продуктів нафтопереробки, текстильних виробів, гумових калосів тощо)
Митні збори	Стягувалися за здійснення зовнішньоторговельних операцій відповідно до митного статуту СРСР
Гербовий збір	Стягувався за використання гербового паперу відповідно до нового статуту про державний гербовий збір, доповнювався канцелярським збором
Промисловий податок	Прями́й податок з населення, яке не займалося сільсько-подарським виробництвом. Від нього звільнялися кооперативні і громадські підприємства і приватні промисли, на яких не застосовувалася наймана праця. Потім цей податок поширювався на всі підприємства, у тому числі й на державні та кооперативні. Він складався з двох зборів: патентного (основного) і порівняльного
Прибутково – майновий податок	Стягувався за прогресивними ставками з сукупного прибутку приватних осіб, які проживали в містах

Продовж. табл. 1.8

1	2
Податок із майна	Стягувався за прогресивними ставками (від 0,33% до 1,5% вартості майна) із предметів домашнього побуту
Одноразовий загальногромадянський податок	Державний податок, який упроваджено для надання допомоги тим, хто голодує, для боротьби з епідеміями і покращення життя дітей, які перебувають на державному утриманні, а потім і для надання допомоги сільському господарству. Сплачувався за твердими ставками працездатним населенням
Продподаток	Упроваджений у період НЕПу, стягувався в натуральній формі 18 видами сільгосппродукції за довільним календарем
Єдиний податок	Сільськогосподарський податок, що поєднував: загальний натуральний податок, трудгужподаток, подвірногошовий, загальногромадянський та деякі місцеві податки. А з 1930 р. ним обкладалися і куркульські господарства в індивідуальному порядку
Інші податки	Цільовий квартирний податок (для будівництва житла робітникам); військовий податок із громадян, які зараховувалися до тилового ополчення
1930 – 1945 рр.	
Податок з обороту	Непрямий універсальний акциз, що включався в кінцеву роздрібну ціну товарів та сплачувався споживачем цих товарів
Відрахування від чистого прибутку	Прямий податок на чисті прибутки державних підприємств у розмірі від 10% до 90% прибутку включався до плану підприємства як обов'язковий до виконання показник
Прибутковий податок	Стягувався за прогресивними ставками з населення, а потім його було впроваджено і для колгоспників
Інші збори	Сплачувалися населенням на потреби житлового та культурно-побутового будівництва, що становили 7% від заробітної плати
„Дань” або „надподаток”	Стягувався у вигляді недоплачених і занадто низьких цін на державні заготівлі сільськогосподарських продуктів
Сільськогосподарський податок	Сплачувався колгоспниками
Додатковий прямий податок	Примусове страхування будівель, худоби й деяких посівів від стихійного лиха та пожеж
Натуральний податок	Прямий податок у формі обов'язкових поставок продукції від населення державі з присадибних ділянок: м'яса, молока, яєць, картоплі, вовни тощо
Трудодень	Примусова безоплатна або праця, що низько оплачувалася
Воєнний податок	Впроваджено у 1941 р. на воєнні потреби, стягувався до 1946 р.
Інші податки	Податок на неодружених та незаміжних, із малосімейних; 25 видів інших грошових податків запроваджених німецькими окупантами
1946 – 1990 рр.	
Податок з обороту	Непрямий універсальний акциз, що включався в кінцеву роздрібну ціну товарів і сплачувався споживачем цих товарів
Платежі від чистого прибутку	Прямий податок на чисті прибутки державних підприємств, кооперативно-колгоспних та інших суспільних організацій
Прибутковий податок	Стягувався за прогресивними ставками з населення (робітників та службовців)

1	2
Сільськогосподарський податок	Оподаткування здійснювалося за твердими ставками кожної сотки з присадибних ділянок
Місцеві податки та збори	Обов'язкові платежі на місцевому рівні
1991 – 2007 рр.	
Прямі податки	Податок на прибуток підприємств; прибутковий податок (з 2004 р. – податок з доходів фізичних осіб); податок (плата) на землю; податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів тощо
Непрямі податки	Податок на додану вартість; акцизний збір; мито
Ресурсні платежі	Збір за спеціальне використання водних ресурсів (плата за воду); збір за спеціальне використання надр для видобутку корисних копалин; збір за спеціальне використання лісових ресурсів (лісовий дохід)
Інші податки та обов'язкові платежі	Місцеві податки і збори; державне мито тощо
Внески до цільових фондів	До Пенсійного фонду, до Фонду загальнообов'язкового соціального страхування з тимчасової непрацездатності, до Фонду соціального страхування на випадок безробіття тощо

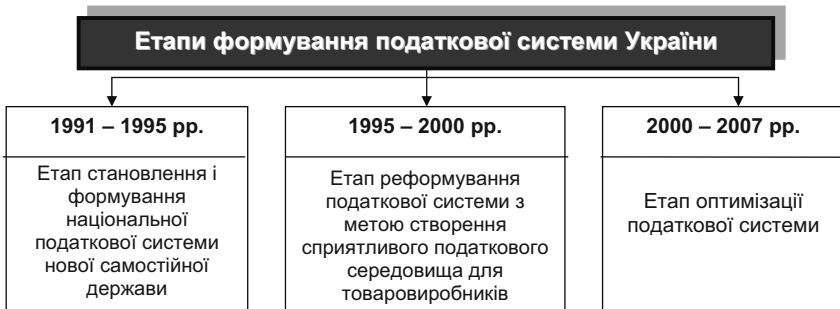

Рис. 1.3. Основні етапи формування податкової системи незалежної України

*Реформування податкової системи, як відомо, може здійснюватися двома шляхами: шляхом революційної (від лат. *revolutio* – поворот, переворот) податкової реконструкції, яка передбачає радикальну перебудову системи оподаткування та створення власної, якісно нової податкової системи, і шляхом еволюційних (від лат. *evolutio* – розгортання), тобто поступових, розрахованих на досить тривалий час, перманентних фіскальних перетворень та формування логічно обґрунтованого податкового законодавства, спрямованого на функціонування ринкової економіки*

Характерні особливості періоду становлення і формування податкової системи України (1991 – 1995 рр.)

По-перше, значна заплутаність норм податкового законодавства як у теоретичному тлумаченні, так і у практичному застосуванні, велика кількість податків, тобто маємо на увазі не тільки ті, що затверджені офіційно, але й непередбачені Законом податків, які носили прихований характер. Вони виступали у формі: низької номінальної заробітної плати, дефіциту споживчих товарів і часу, що витрачається на їх придбання тощо

По-друге, прийняття першого Закону Української РСР „Про систему оподаткування” (визначено перелік податків та принципи оподаткування), Законів України „Про ПДВ”, „Про акцизний збір” тощо

По-третє, використання традиційних для планової економіки суб'єктів оподаткування (великих підприємств із державною формою власності), об'єктів оподаткування (прибутку, оборотів від реалізації окремих товарів), методів обчислювання податкових зобов'язань, що були пристосовані до державної форми власності та базувалися на нормативних правилах бухгалтерського обліку

По-четверте, формування системи місцевих податків і зборів, прийняття Декрету Кабінету Міністрів України „Про місцеві податки і збори”(1993 р.)

По-п'яте, податкова система відзначається нестабільністю, виконує фінансову і контрольну функції (уводяться реєстри фізичних і юридичних осіб); податкова політика має гіпертрофований фінансовий характер

По-шосте, відсутність належних і стійких податків на споживання, майно, зростання капіталу, розвивається непряме оподаткування та існують традиційні податки: плата за землю, прибутковий, транспортний та ін.

По-сьоме, відсутність необхідної правової бази для ефективної діяльності суб'єктів господарювання за нових суспільно-економічних умов та розвиток підприємницької діяльності; значний податковий тиск спричиняє відтік інвестиційного капіталу

По-восьме, створюється Державна податкова служба в Україні; низький рівень підготовки та кваліфікації працівників податкових органів і бухгалтерів підприємств, відсутність у них досвіду діяльності за нових економіко-правових умов (маємо на увазі зміни в організаційно-правовому статусі підприємств та розширення меж їх діяльності)

Рис. 1.4. Характерні особливості податкової системи України

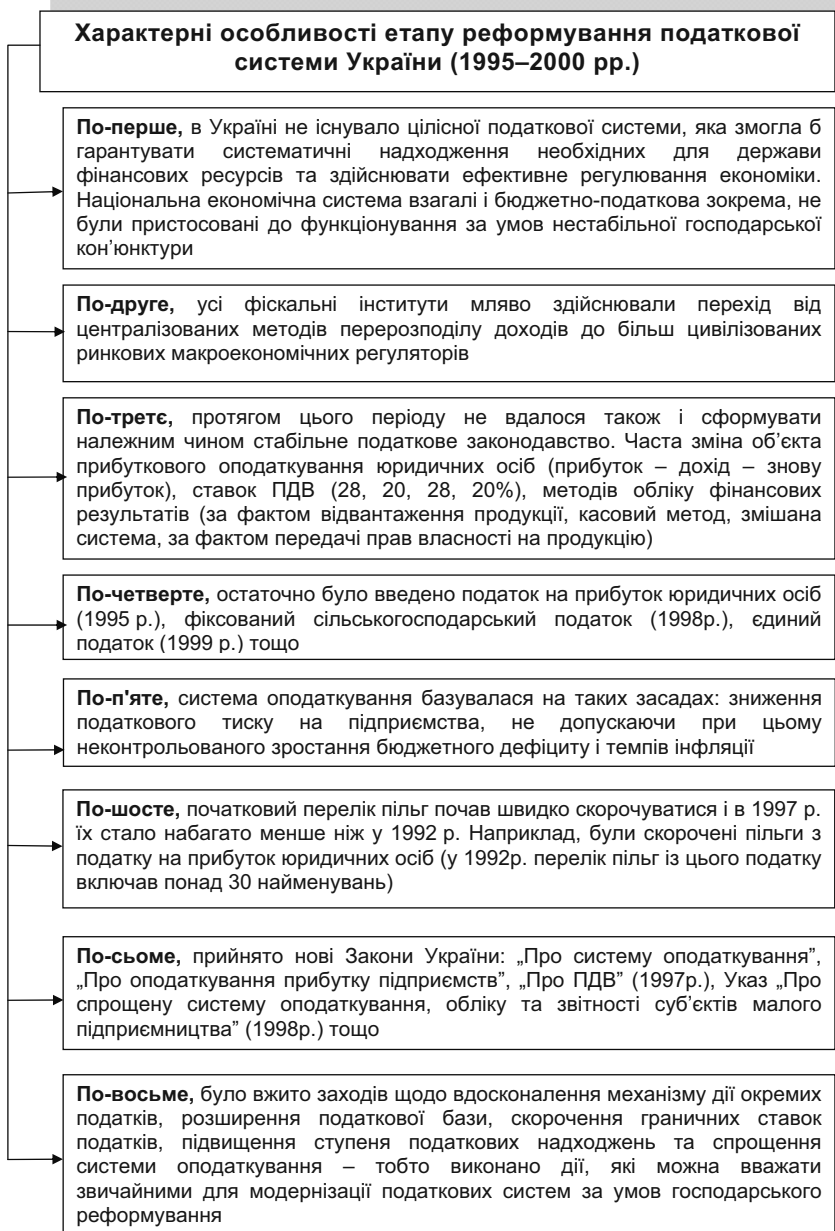

Рис. 1.5. Характерні особливості податкової системи України

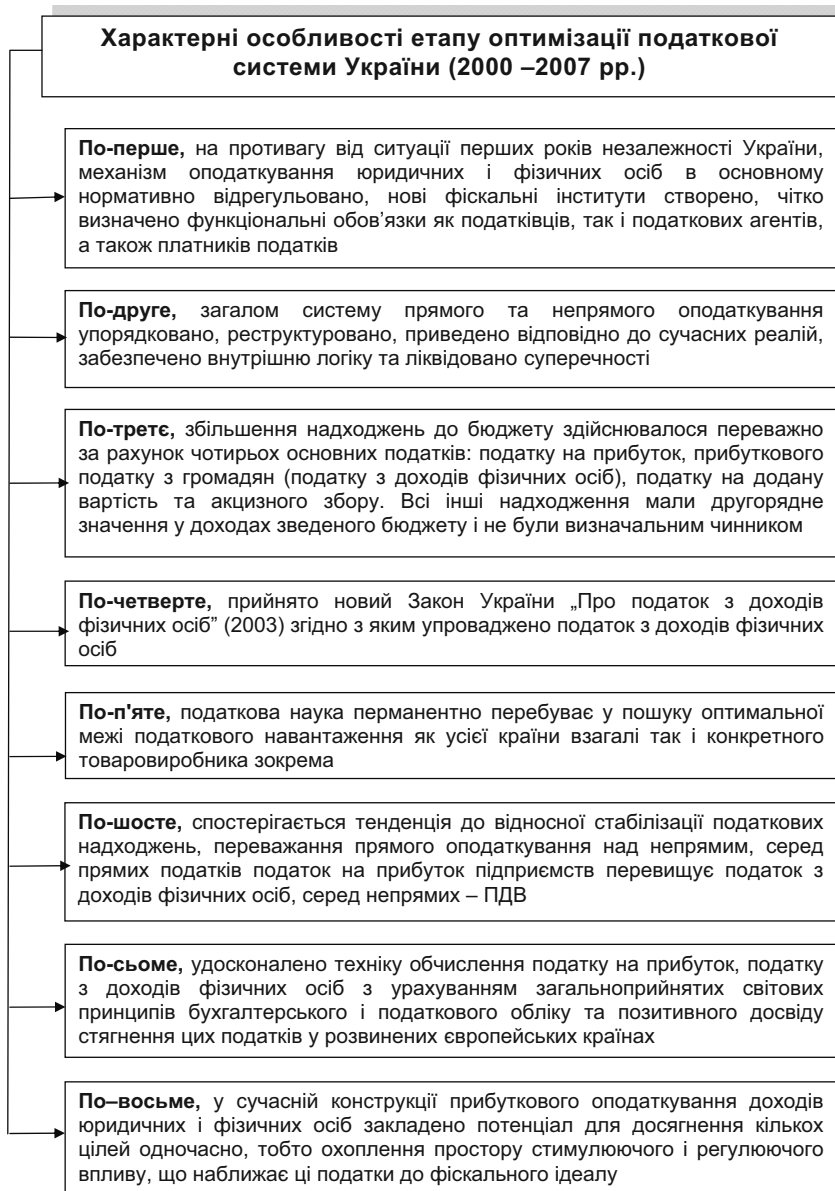

Рис. 1.6. *Характерні особливості податкової системи України*

В основу податкової системи України, як і в більшості розвинутих країнах світу (наприклад, США, ФРН, Франція, Великобританія), покладено саме еволюційну концепцію, розроблену на період до 2015 року, яка передбачає реформування шляхом послідовного вдосконалення механізму обчислення, обліку та сплати податків, у тому числі в напрямі:

- зменшення граничних ставок податків при одночасному розширенні бази оподаткування;
- зменшення податкового тягаря на фонд оплати праці;
- підвищення ролі позитивного впливу податків на фактори виробництва (майно, землю, корисні копалини, приріст капіталу) та екологічні податки;
- розширення повноважень органів регіонального та місцевого самоуправління в стимулюванні вітчизняного товаровиробника за допомогою податкового механізму тощо.

Отже, податкова реформа не має на меті збільшити тягар оподаткування суб'єктів господарювання. Її зміст полягає, з одного боку, у створенні оптимальної національної системи оподаткування, яка стимулюватиме ділову активність і виступатиме міцним ресурсним фактором держави та інструментом позитивного впливу на економіку, а з іншого боку, – в її уніфікації, яка буде рівноцінною структурам податкових систем сучасних розвинутих країн. Етапи реформування податкової системи України продемонстровано на рис. 1.7

Рис. 1.7. *Етапи реформування податкової системи України*

У цілому для реформування податкової системи України вихідною основою повинні стати такі положення:

- прийняття Податкового кодексу України, створення на цій основі іманентної сучасним умовам методології та єдиної методики обчислення податків;

- оптимізація співвідношення між прямими та непрямими податками насамперед у напрямі узгодження та диференціації ставок прибуткового оподаткування юридичних і фізичних осіб;

- підвищення рівня відповідальності платників податків за своєчасну і повну сплату належних до бюджету платежів, включаючи встановлення матеріальної та кримінальної відповідальності;

- удосконалення порядку адміністрування податків;

- упорядкування надання пільг юридичним і фізичним особам; ліквідація необґрунтованих пільг щодо прибуткового оподаткування, які деформують вартісні показники в економіці та знижують конкурентоспроможність виробників

Таким чином, оптимальна податкова система України повинна стимулювати підприємницьку діяльність, створювати відносно рівні умови в різних секторах економіки. Її не слід розглядати лише у фіскальному аспекті, тобто в якості державних доходів, що забезпечують інтереси бюджету. Податки, особливо сьогодні, повинні стати суттєвим важелем державного регулювання, за допомогою якого можна достатньо ефективно впливати на процеси економічного зростання та соціального розвитку, а також на діяльність господарюючих суб'єктів через розмір доходів, що підлягають примусовому вилученню

Ключові терміни і поняття

Податки, реформування податкової системи, зміст податкової реформи

Питання для самоконтролю знань

1. Чим зумовлена поява податків у суспільстві?
2. Розкрийте історичний аспект виникнення і розвитку податків у різних країнах світу.
3. Прокоментуйте, у чому полягає відмінність між процесом виникнення податків у різних країнах світу та в Україні.
4. Здійсніть теоретичну проробку ролі податків у житті суспільства.

5. Поясніть, яке значення відіграють податки для функціонування держави взагалі та становлення української державності зокрема?

6. Назвіть відмінні ознаки процесу еволюції податкової системи у різних країнах світу та в Україні?

7. Під впливом яких чинників відбувається еволюція оподаткування в Україні?

8. Яким документом регламентується перелік податків та інших обов'язкових платежів, що створюють податкову систему України?

9. Укажіть види податків та інших обов'язкових платежів, які встановлені в Україні.

10. Назвіть та охарактеризуйте основні етапи становлення та розвитку податкової системи України.

11. Назвіть інституціональні та макроекономічні умови становлення податкової системи України.

12. Прокоментуйте процес становлення системи прямого та непрямого оподаткування в Україні.

13. Визначте роль прямого та непрямого оподаткування в податковій системі України.

14. Чим обумовлена необхідність податкової реформи в Україні в сучасних умовах?

15. Визначте напрями реформування податкової системи України.

16. Якою мірою формування податкової системи України може здійснюватися шляхом запозичення чужого досвіду?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Проаналізуйте і поясніть передумови виникнення податків.

Завдання 2.

Поясніть таке твердження: „Податки – це обов'язковий елемент економічної системи держави, що існує „для інших”, тобто для задоволення потреб суспільства”.

Завдання 3.

Проаналізуйте виникнення і розвиток податкової системи в різних країнах світу. Зробіть відповідні висновки.

Завдання 4.

Проаналізуйте основні етапи становлення і розвитку податкової системи України. Зробіть відповідні висновки.

Тестові завдання

1. Назвіть передумови виникнення і подальшого розвитку податків:

- а) існування держави, суспільний поділ праці;
- б) виникнення грошей;
- в) існування держави, розвиток товарно-грошових відносин;
- г) усі пункти правильні.

2. Яка риса найбільш притаманна податковій системі України?

- а) системність;
- б) висока мобільність;
- в) фіскальний характер;
- г) неоднозначність тлумачення норм податкового законодавства.

3. Еволюційний процес реформування податкової системи передбачає:

- а) зміну форм оподаткування та вирішення питань соціального характеру;
- б) радикальну перебудову системи оподаткування швидкими темпами та створення власної, якісно нової податкової системи;
- в) поступові, розраховані на досить тривалий час перманентні фіскальні перетворення та формування податкового законодавства, спрямованого на функціонування ринкової економіки;
- г) усі пункти правильні.

4. У доходах Державного бюджету України переважають:

- а) прямі податки;
- б) непрямі податки;
- в) питома вага прямих і непрямих податків приблизно однакового рівня.
- г) інші доходи та обов'язкові платежі.

5. У структурі доходів Державного бюджету України найбільшу питому вагу займає:

- а) податок з доходів фізичних осіб;
- б) податок на додану вартість;
- в) акцизний збір;
- г) податок на прибуток підприємств.

ТЕМА 2. ЕКОНОМІЧНА ПРИРОДА І СУСПІЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ ПОДАТКІВ

- 2.1. Еволюція поглядів видатних науковців минулих століть на сутність і необхідність податків.
- 2.2. Призначення і роль податків. Економічна сутність та об'єктивні ознаки податків.
- 2.3. Функції податків. Співвідношення функцій податків.

Методичні рекомендації до вивчення теми

У першому питанні необхідно з'ясувати еволюцію поглядів видатних науковців минулих століть на сутність і необхідність податків, а також етимологію поняття „податок”.

Під час вивчення другого питання даної теми важливо насамперед з'ясувати ту роль, яку виконують податки в економічній системі держави, їх взаємозв'язок з іншими елементами економічної системи держави. При цьому необхідно розглянути суспільний та матеріальний зміст податків.

Особливої уваги потребує з'ясування питання економічної сутності податків, їх об'єктивних ознак, значення в системі доходів державного бюджету, а також відмінності податків, обов'язкових зборів і платежів. При цьому слід звернути увагу на ті функції які виконують податки в суспільстві, з'ясувати їх сутність, механізм реалізації та ступінь співвідношення між ними.

2.1. Еволюція поглядів видатних науковців минулих століть на сутність і необхідність податків

Наукова теорія про податки – це система наукових знань про сутність і об'єктивну природу податків, їхню роль і значення в економічній системі держави

Таблиця 2.1

Наукові теорії про сутність податків

№ з/п	Назва теорії	Характерні риси	Основоположники
1	2	3	4
1.	Теорія обміну (епоха середньовіччя кін. V – сер. XVII ст.)	Система оподаткування носить характер „узаконеної форми грабунку”, відшкодування, тобто сплачуючи податки, громадяни отримують від держави послуги з охорони, підтримки правопорядку тощо	Домініканський філософ, теолог <i>Фома Аквінський</i> , Англ. філософ <i>Ф. Бекон</i>
2.	Атомістична теорія школи фізіократів (епоха Просвітництва XVIII ст.)	Різновид теорії обміну. Податок трактується як результат договору між сторонами, за яким підданий вносить державі плату за різні послуги. Ніхто не може відмовитись від сплати податків, що є платою громадян за вигоди, що одержуються	Франц. економісти: <i>Ш. Монтеск'є</i> , <i>Д. Мірабо</i> . Англ. філософ <i>Т. Гоббс</i>
3.	Класична теорія (II пол. XVIII ст. – I пол. XIX ст.)	Податки розглядаються як один із видів державних доходів, які повинні покривати витрати на утримання уряду	Шотл. економіст <i>А. Сміт</i> . Англ. економіст <i>Д. Рікардо</i>
4.	Теорія насолоди представників економічного романтизму (I пол. XIX ст.)	Податки трактуються з точки зору ціни, яка є платою громадян за отримані задоволення від суспільного правопорядку, справедливого правосуддя, володіння власністю тощо	Швейц. економіст <i>Ж. Сісмонді</i>
5.	Теорія страхової премії (I пол. XIX ст.)	Податки розглядаються як платіж, що сплачується на випадок виникнення ризику, а платник податків виступає у ролі комерсанта, який залежно від розміру доходів страхує свою власність від непередбачуваних ситуацій (стихійного лиха, пожежі та ін.)	Англ. економісти: <i>Дж. Ст. Мілль</i> , <i>Дж. Мак-Куллох</i> . Фран. економіст <i>А. Тьєр</i>
6.	Теорія марксизму (II пол. XIX ст.)	Податки розглядаються як джерело життя ... для всього апарату виконавчої влади	Нім. економіст <i>К. Маркс</i>
7.	Теорія маржиналізму (неокласична школа) (II пол. XIX ст. – I пол. XX ст.)	Система оподаткування, за теорією маржиналізму, визначається суб'єктивно – психологічними умовами мікроекономічного рівня	Англ. економіст <i>А. Маршалл</i> . Америк. економіст <i>Дж. Б. Кларк</i>

1	2	3	4
8.	Новий принцип справедливого оподаткування (шведська школа) (II пол. XIX ст. – I пол. XX ст.)	Податки розглядаються не ізольовано, самі по собі, а як засіб фінансування державних видатків. Податки є важливим засобом задоволення людських потреб, з їхньою допомогою можна змінити відносини приватної власності. При цьому податки трактуються як своєрідна плата за державні суспільні послуги	Швед. економісти: <i>К. Віксель,</i> <i>Е. Ліндаль</i>
9.	Кейнсіанська теорія (I пол. XX ст.)	Податки трактуються як інструмент державного регулювання економіки, важливий чинник її розвитку, тобто як убудовані в економічну систему „механізми гнучкості”	Англ. економіст <i>Дж. М. Кейнс</i>
10.	Монетаристська теорія (неокласична школа) (I пол. XX ст.)	Ґрунтується на тезі, що податки поряд з іншими інструментами державного регулювання економіки впливають на грошову масу в обігу	Америк. економіст <i>М. Фрідман</i>
11.	Неокейнсіанська теорія (II пол. XX ст.)	Податки розглядаються як один із головних джерел державних доходів, за рахунок якого здійснюється державно-монополістичне регулювання. При цьому податки не скорочують платоспроможний попит, а навпаки, забезпечують зростання зайнятості й національного доходу	Америк. економіст <i>Е. Хансен</i>

Таблиця 2.2

Етимологія поняття „податок” за теорією американського економіста Е. Селігмена

Стадії розвитку податкових платежів	Значення змісту податі
1	2
1 стадія	Ідея подарунку уряду , тобто цьому терміну передувало таке визначення, як „дар”, тобто індивідуум робить подарунок державі, що відображається у середньовічному латин. терміні „donum” та в англ. „benevolence”
2 стадія	Ідея про підтримку держави , тобто податок пов’язується з проханням, благанням держави до народу про підтримку. До цього значення зводиться латин. термін „vede” (від „beten” - просить)
3 стадія	Ідея надання допомоги державі . Ця ідея знайшла відображення в англ. терміні „aid”, та французькому „aide”

1	2
4 стадія	Ідея про жертву , що приноситься громадянином в інтересах держави, при якій він відмовляється від будь-чого для суспільного благополуччя. Цей термін пов'язаний з такими поняттями, як „gabelle” – старофран., „abgabe” – нім., „dazio” – італ.
5 стадія	Ідея про почуття обов'язку , тобто значення податку пов'язується із розвитком у платника почуття обов'язку. В Англії терміном „duty” користувалися для позначення податків на ввіз товарів, а іноді на дохід
6 стадія	Ідея примусовості , тобто з боку держави за податком закріплюється статус примусовості. Англ. мовою – „imposition”, італ. – „imposta”, нім. – „aufage”
7 стадія	Ідея певної частки чи окладу , що встановлюється урядом поза будь-якою залежністю від волі платника. Згадане поняття позначається англ. термінами „scot”, „tax” („taxare” – визначати, оцінювати)

2.2. Призначення і роль податків. Економічна сутність та об'єктивні ознаки податків

Важливим компонентом життєдіяльності суспільства та обов'язковим елементом економічної системи держави є податки. За своєю природою вони пронизують усі сфери суспільного життя. Як економічне явище податки носять відносно самостійний характер і їх розвиток відбувається на основі своїх власних об'єктивних закономірностей. Але сутнісний аналіз цього економічного явища не може бути повним і зрозумілим без виявлення його взаємодії з іншими явищами і процесами економічного простору суспільного життя, тобто з основними інституційними регулюючими механізмами економічної системи держави

Економічна система є набором інституційних регулюючих механізмів, що використовуються для розподілу обмежених ресурсів..., які одночасно з відмінностями у національних економічних політиках та природних умовах впливає на результати економічної діяльності країни

До основних інституційних регулюючих механізмів відносяться гроші, фінанси, кредит, ціни, податки (прямі, непрямі) тощо, які одночасно являють собою систему фінансових категорій. Кожна із вказаних складових має свою сферу діяння і принципи функціонування, складні внутрішні та зовнішні зв'язки. Проте найважливішим є їхня взаємодія. Вона визначає ефективність господарювання

Фінансові категорії слід представляти як форму теоретичного мислення, наукову абстракцію, що є відображенням реального економічного життя суспільства. Вони носять історичний характер і виникли за умов становлення товарно-грошових відносин під впливом розвитку функцій і потреб держави. Первинним відносно до них є реальний світ економіки і фінансових відносин даного суспільства, тобто об'єктивна реальність, предметно-практична діяльність людей

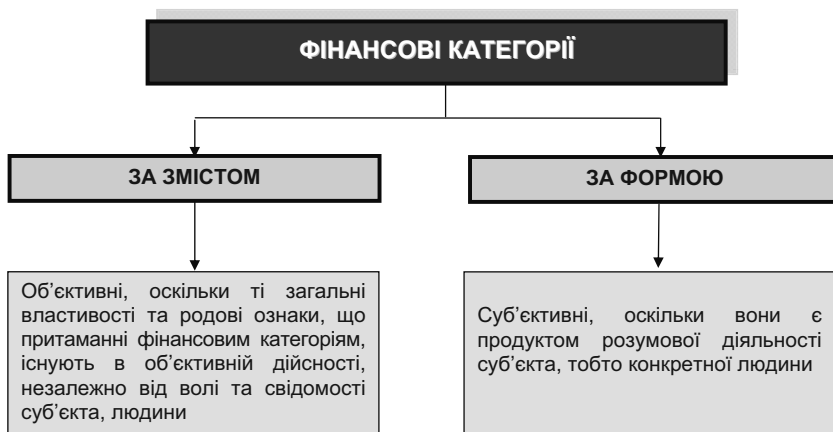

Рис. 2.1. Загальні ознаки фінансових категорій

Таблиця 2.3

Характерні ознаки фінансових категорій

№ з/п	Ознаки фінансових категорій
1.	Функціонують і розвиваються не ізольовано, а в тісному причинно-наслідковому взаємозв'язку, утворюючи єдину цілісну систему
2.	Характеризуються чіткою ієрархічністю та супідрядністю елементів, що забезпечує її цілісність
3.	Поява нових фінансових категорій, їх функціонування й еволюція зумовлені розвитком усієї системи фінансових категорій

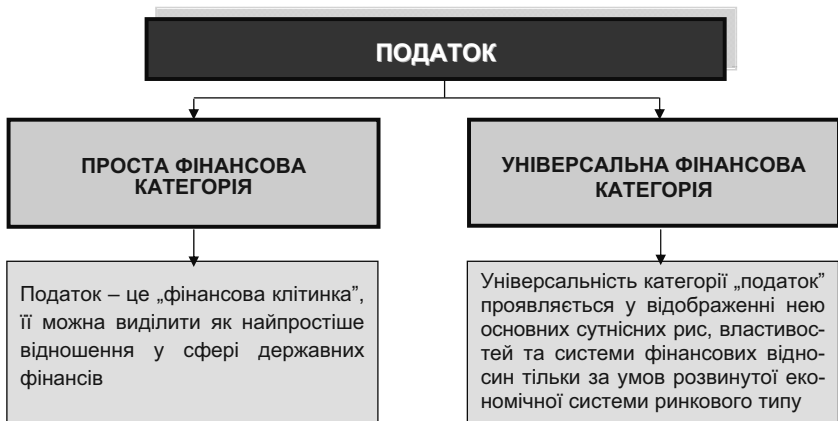

Рис. 2.2. Зміст фінансової категорії „податок“

Рис.2.3. Призначення і роль податків за умов ринкової економіки

Таблиця 2.4

Об'єктивні ознаки податків

№ з/п	Зміст ознаки
1.	За допомогою податків держава вилучає частину новоствореного продукту суспільства та розподіляє її відповідно до економічних, соціальних та політичних цілей
2.	Податки є засобом створення централізованого фонду фінансових ресурсів держави
3.	Податки виступають важливим інструментом регулювання економічних відносин суспільства
4.	Податки як особлива система виробничих відносин виступають специфічною економічною категорією зі стійкими внутрішніми властивостями, закономірностями розвитку та характерними формами прояву. Ці податкові відносини постійно змінюються

Рис. 2.4. Економічний зміст податків

Податки – це закономірне об'єктивно-суб'єктивне явище, система соціально-економічних та організаційно-правових відносин, що складаються між державою, юридичними і фізичними особами з приводу мобілізації до бюджету держави і використання частини вартості ВВП, які не мають конкретного цільового призначення і діють законодавчо на будь-якій стадії розвитку суспільства з метою фінансового забезпечення виконання державою своїх функцій, соціально-економічної підтримки населення та суб'єктів господарювання

„Під податком і збором (обов'язковим платежем) до бюджетів та до державних цільових фондів слід розуміти обов'язковий внесок до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду, який здійснюється платниками у порядку і на умовах, що визначаються законами України про оподаткування” / Закон України „Про систему оподаткування” у редакції від 18 лютого 1997 року № 77/97-ВР (зі змінами та доповненнями) /

Таблиця 2.5

Характерні ознаки податків

№ з/п	Зміст ознаки
1.	Податки – це платежі юридичних і фізичних осіб, що стягуються лише до бюджету держави (державний і місцевий), тобто на відміну від інших обов'язкових платежів, які стягуються до державних цільових фондів (наприклад, Пенсійний фонд), податки не мають конкретного цільового призначення. Всі інші платежі використовувати не за призначенням – заборонено
2.	Податки встановлюються виключно державою на підставі закону, за юридично закріпленими правилами. Установлення державою податків – це своєрідна форма прояву її державного суверенітету і здійснення належних функцій владності
3.	Податки – це обов'язковий вид платежу. Обов'язковість податку виражається в тому, що за порушення встановленого строку сплати, розміру платежу, ухилення від сплати, передбачена відповідальність платника, тобто необхідність примусового виконання даного платежу, що відрізняє його від добровільної пожертви
4.	Податок може стягуватись у формі натуральної чи грошової сплати. Однак за сучасних умов грошова форма сплати податків – єдина, а натуральна існувала на ранніх етапах розвитку суспільства
5.	При сплаті податку відбувається перехід частини коштів із власності окремих платників у власність усієї держави. Іншими словами, податкові надходження мають, як правило, односторонній характер і пов'язані з перерозподілом частини вартості ВВП від юридичних і фізичних осіб до держави
6.	Податку властива індивідуальна безоплатність. Це означає, що при його стягненні держава не бере на себе обов'язків з надання кожному окремому платнику певного еквіваленту, який дорівнює їхньому платежу
7.	Для податку характерна регулярність його стягнення, а це означає, що даний платіж вноситься періодично, у чітко встановлені законодавством строки
8.	Податок – категорія не тільки економічна, але й правова. Правовий зміст категорії податку проявляється через систему специфічних зобов'язань, правових норм, інститутів тощо
9.	Податки є невід'ємним атрибутом держави, який встановлюється для фінансового забезпечення виконання нею своїх функцій і соціально-економічної підтримки населення та господарчих структур

Таблиця 2.6

Відмінності податків, обов'язкових зборів та платежів

Показник	Характерна ознака
Податки	Установлюються для утримання державних структур і для фінансового забезпечення виконання ними функцій держави – управління, оборони, соціальної сфери тощо. Вони не мають ні елементів конкретного еквівалентного обміну, ні конкретного цільового призначення. Наприклад, податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб тощо
Платежі	Установлюються за умови певної еквівалентності відносин платника з державою, тобто відповідають на запитання: "За що?". Наприклад, це плата за воду, за землю, розмір якої залежить від розміру даного ресурсу, що використовується. Плата вноситься як за рахунок включення у собівартість, так і з прибутку, що визначається механізмом її стягнення
Відрахування (обов'язкові збори)	Передбачають цільове призначення платежів та відповідають на запитання: „На що?“, та „Від чого?“. Наприклад, відрахування на геологорозвідувальні роботи, відрахування на соціальне страхування тощо. Відрахування відносяться здебільшого на витрати виробництва і включаються у собівартість. Окремі з них можуть перераховуватись із прибутку

Рис. 2.5. Податки в системі доходів державного бюджету

Таблиця 2.7

Співвідношення ВВП, податкових та неподаткових надходжень до Зведеного бюджету України

Показники	2000 рік	2001 рік	2002 рік	2003 рік	2004 рік	2005 рік
ВВП (млрд. грн.)	170,1	204,2	225,8	267,3	345,9	418,5
Доходи бюджету(млрд. грн.) у т.ч.	49,1	54,9	62,0	75,3	91,5	131,8
податкові надходження (млрд. грн.)	30,5	36,3	40,6	46,1	52,3	76,8
неподаткові надходження (млрд. грн.)	18,6	18,6	21,4	29,2	39,2	55
Частка доходів бюджету у ВВП, %	28,9	26,9	27,4	28,2	26,5	31,5
Частка податкових надходжень у ВВП, %	17,9	17,8	18,0	17,2	15,1	18,4

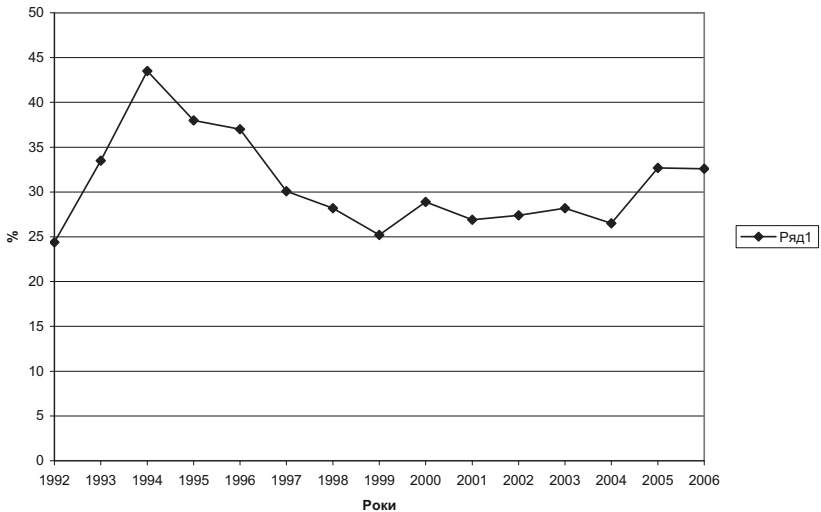

Рис. 2.6. Перерозподіл ВВП через Зведений бюджет України*

*2006 р. – прогноз

Таким чином, оподаткування як елемент економічного устрою суспільства притаманне всім державним економічним системам як ринкового, так неринкового типу. Процес справляння податків регламентується державою шляхом створення відповідної правової бази і є його функцією. Податок є платою суспільства за виконання державою таких її функцій, як відрахування частини вартості валового внутрішнього продукту (ВВП) у бюджет держави на загальносуспільні потреби, без задоволення яких сучасне суспільство існувати не може (див. рис. 2.5., рис. 2.6, табл. 2.7)

2.3. Функції податків. Співвідношення функцій податків

Функція – це „зовнішній прояв властивостей будь-якого об'єкта в даній системі відносин”. Щодо економічної категорії податку, „функції означають виявлення її сутності в дії, тобто вираз суспільного призначення даної економічної категорії...” „як інструмента вартісного розподілу і перерозподілу доходів держави”

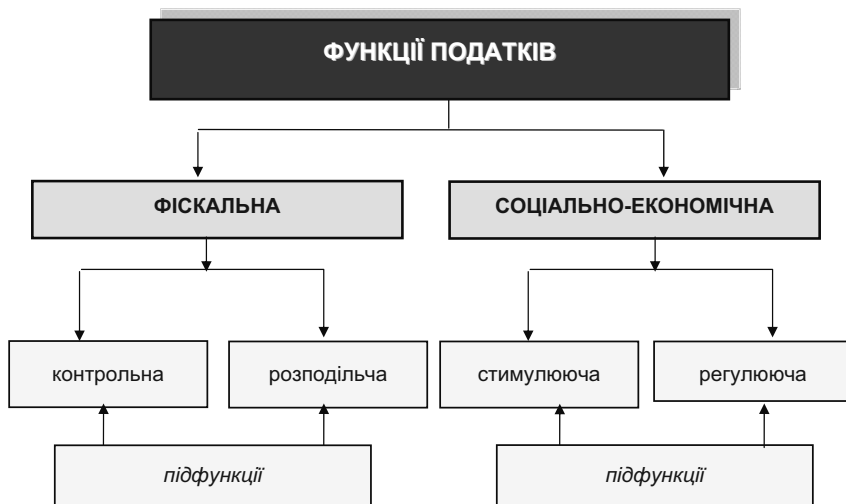

Рис. 2.7. Функції податків

Рис. 2.8. Сутність функцій податків

Ключові терміни і поняття

Фінансові категорії, податок, проста фінансова категорія „податок”, універсальна фінансова категорія „податок”, матеріальний аспект податків, суспільний аспект податків, платежі; відрахування (обов’язкові збори), функції податків, фіскальна функція податків, соціально-економічна функція податків (регулююча)

Питання для самоконтролю знань

1. Яке призначення податків в економічній системі держави?
2. Чим зумовлена поява податків у суспільстві?
3. Розкрийте етимологію поняття „податок”.
4. Прокоментуйте, у чому полягає відмінність між поглядами на сутність і необхідність податків видатних науковців минулих століть?
5. Дайте визначення поняттю „податок” згідно з теорією Е.Селігмена.
6. Дайте визначення поняттю „податок” з точки зору його суспільного змісту.
7. Дайте визначення поняттю „податок” з точки зору його матеріального змісту.
8. Назвіть і охарактеризуйте об’єктивні ознаки податків.

9. Що являють собою податки ? Дайте їх визначення.
10. Які існують форми обов'язкових платежів крім податків? У чому полягає різниця між ними?
11. Які ще, крім податкового, існують методи формування бюджету?
12. Назвіть і охарактеризуйте функції податків.
13. У чому полягає сутність фіскальної функції податків та який механізм її реалізації?
14. У чому полягає сутність регулюючої функції податків та який механізм її реалізації?
15. З'ясуйте ступінь співвідношення функцій податків.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Проаналізуйте еволюцію поглядів видатних науковців минулих століть на сутність і необхідність податків, обґрунтуйте тенденції в їх розвитку.

Завдання 2.

Здійсніть порівняльну характеристику змісту класичних економічних теорій про податки в контексті науки про державне господарство. Поясніть, який існує взаємозв'язок між цими теоріями?

Завдання 3.

Проаналізуйте і поясніть взаємозв'язок податків з іншими елементами економічної системи держави та визначте їх роль у системі фінансових категорій.

Завдання 4.

Складіть схему, яка характеризує перерозподіл вартості створеного ВВП між державою і юридичними та фізичними особами. На підставі складеної схеми охарактеризуйте податки як елемент перерозподілу ВВП.

Завдання 5.

На підставі об'єктивних ознак податків та сутності їх функцій, проаналізуйте, які податки найповніше виконують фіскальну функцію, а які регулюючу.

Тестові завдання

1. Податки являють собою ту частину економічних відносин, які виникають з приводу:

- а) розподілу і перерозподілу грошових фондів;
- б) розподілу і перерозподілу грошових засобів шляхом формування та використання грошових фондів;
- в) розподілу ВВП шляхом формування та використання коштів грошових фондів;
- г) перерозподілу частини вартості ВВП шляхом мобілізації та використання її на загальносуспільні потреби.

2. Податки – це:

- а) обов'язкові платежі юридичних осіб до місцевих бюджетів залежно від розміру доходів;
- б) обов'язкові платежі фізичних осіб до державного бюджету залежно від вартості майна;
- в) обов'язкові платежі до бюджету відповідного рівня, здійснювані платниками в порядку і на умовах, що визначаються законами про оподаткування;
- г) усі відповіді правильні.

3. До характерних ознак податків відносяться:

- а) встановлюються за умови певної еквівалентності відносин платника з державою;
- б) встановлюються за умови безеквівалентності відносин платника з державою;
- в) встановлюються для утримання окремих верств населення;
- г) передбачають цільове призначення.

4. Суспільний зміст податків формується через систему економічних відносин та відображає ту частину відносин, що виникають на стадії:

- а) виробництва суспільного продукту;
- б) розподілу (перерозподілу) суспільного продукту;
- в) обміну суспільного продукту;
- г) споживання суспільного продукту.

5. Матеріальний зміст податків свідчить про те, що вони є:

- а) особливою сферою фінансових відносин;
- б) частиною вартості ВВП у грошовій формі;
- в) засобом стимулювання самоінвестування;
- г) засобом контролю за розподілом грошових коштів.

ТЕМА 3. ТЕРМІНОЛОГІЯ ОПОДАТКУВАННЯ ТА ОСНОВНІ ЕЛЕМЕНТИ ПОДАТКУ

3.1. Термінологія оподаткування.

3.2. Елементи податку.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Під час розгляду першого та другого питань рекомендуємо звернутися до Закону України „Про систему оподаткування” від 18.02.97р. № 77-97 (зі змінами та доповненнями) та детально проаналізувати як термінологію оподаткування, так і елементи податку: суб’єкт оподаткування (платник) і носій податку, об’єкт оподаткування, джерело сплати, одиниця оподаткування, податкова ставка і квота; методи побудови податкових ставок (тверді й процентні ставки); види процентних ставок: пропорційні, прогресивні та регресивні, їх комбінації (просту й складну прогресію оподаткування).

Між зазначеними елементами податку існує певне підпорядкування, яке можна проілюструвати, поставивши до них запитання: хто сплачує податок? (суб’єкт); що оподатковується? (об’єкт оподаткування); як вимірюється об’єкт оподаткування? (одиниця оподаткування); з чого сплачується податок? (джерело сплати податку); скільки сплачується з одиниці об’єкта оподаткування? (податкова ставка); яка частка доходу утримується? (податкова квота); на яку величину зменшується база оподаткування або податок? (податкові пільги).

3.1. Термінологія оподаткування

Кожна наука має свій понятійний апарат (термінологію), особливі, специфічні категорії, що є концентрованим виразом загальних, найбільш суттєвих ознак, якостей, закономірностей і взаємозв’язків діалектичного руху матеріальних та духовних зв’язків тієї сфери дійсності, яку ця наука вивчає

Категорії науки про податки (термінологію оподаткування) слід представити як форму теоретичного мислення, наукову абстракцію, що є відображенням податкових правовідносин, які нормативно врегульовано та закріплено податковим законодавством

Термінологія оподаткування відображає соціально-економічну сутність податку, його родові ознаки. Вона використовується у законодавчих актах та нормативних документах держави, які визначають умови оподаткування, його організацію та адміністрування, порядок обчислення і стягування податків

Термінологія оподаткування функціонує і розвиваються не ізольовано, а в тісному причинно-наслідковому взаємозв'язку, утворюючи єдину цілісну систему; характеризується чіткою ієрархічністю та супідрядністю елементів, що забезпечує її цілісність; її поява, функціонування й еволюція зумовлена розвитком економічної системи держави

У податковій практиці найбільш поширеною та загальновизнаною в більшості країн світу термінологією оподаткування є насамперед елементи податку, до яких відносяться: суб'єкт та об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати податку, податкова ставка, податкова квота, податкові пільги тощо

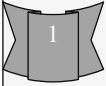
3.2. Елементи податку

Таблиця 3.1

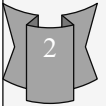
Ілюстрація елементів податку та їх підпорядкування

Елементи податку
• СУБ'ЄКТ – хто сплачує податок?
• ОБ'ЄКТ ОПОДАТКУВАННЯ – що оподатковується?
• ОДИНИЦЯ ОПОДАТКУВАННЯ – як вимірюється об'єкт оподаткування?
• ДЖЕРЕЛО СПЛАТИ ПОДАТКУ – з чого сплачується податок?
• ПОДАТКОВА СТАВКА – скільки сплачується з одиниці об'єкта оподаткування?
• ПОДАТКОВА КВОТА – яка частка доходу утримується?
• ПОДАТКОВІ ПИЛЬГИ – на яку величину зменшується база оподаткування або податок?

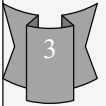
Основні елементи податку

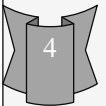
Суб'єкт податку (платник податку) – це юридична чи фізична особа, яка безпосередньо перераховує податок до бюджету, а носій податку є реальним платником податку

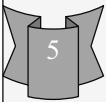
Об'єкт оподаткування – це фізична чи вартісна величина відносно якої нараховується податок (наприклад, доходи (прибуток), майно тощо)

Джерело сплати податку – це доходи юридичних і фізичних осіб, за рахунок яких сплачується податок

Податкові пільги – це повне або часткове звільнення платника податку від його сплати

Одиниця оподаткування – це чисельна одиниця виміру (фізичного чи грошового) об'єкта оподаткування відносно якого встановлюються податкові ставки (наприклад, при оподаткуванні доходів фізичних осіб – це грошова одиниця країни, а при оподаткуванні земельних ділянок – це гектар, акр)

Рис.3.1. Зміст елементів податку

**ЗАКОН УКРАЇНИ “ПРО СИСТЕМУ ОПОДАТКУВАННЯ” У РЕДАКЦІЇ
ВІД 18 ЛЮТОГО 1997 РОКУ № 77/97-ВР
(ЗІ ЗМІНАМИ ТА ДОПОВНЕННЯМИ)**

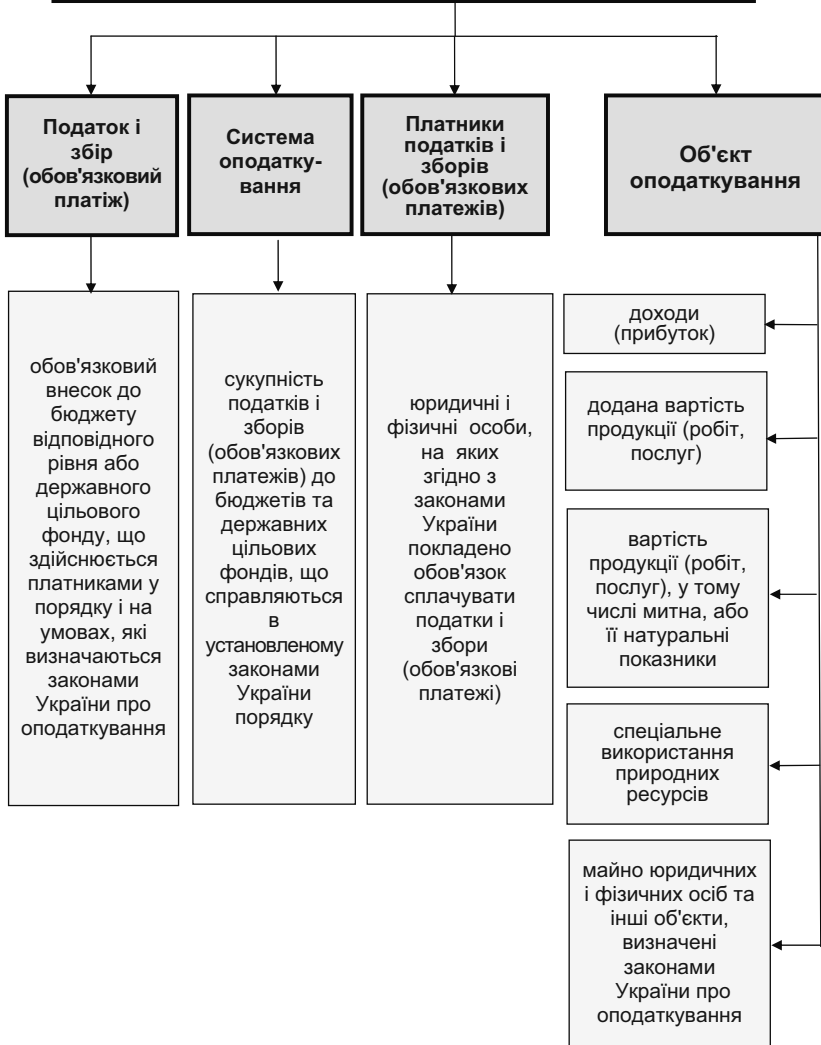

Рис. 3.2. Основні податкові терміни відповідно до Закону України “Про систему оподаткування”

Податкова ставка – це законодавчо встановлений розмір податку на одиницю оподаткування. Податкова ставка виражена у відсотках носить назву податкової квоти або податкового окладу, тобто це сума податку, що сплачується з одного об'єкта

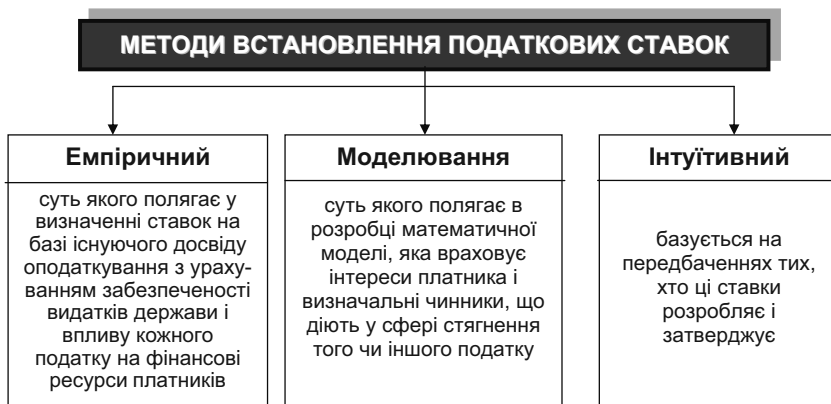

Рис. 3.3. *Методи встановлення податкових ставок*

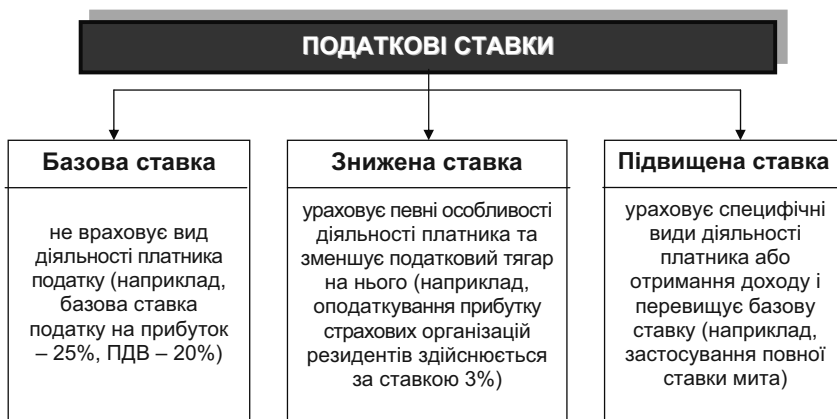

Рис. 3.4. *Класифікація податкових ставок відповідно до виду діяльності платника податку*

Рис. 3.5. Класифікація податкових ставок за методом устанавлення

Рис. 3.6. Класифікація відсоткових ставок

Ключові терміни і поняття

Термінологія оподаткування, суб'єкт оподаткування, об'єкт оподаткування, одиниця оподаткування, джерело сплати податку, податкова ставка, податкова квота, податкові пільги, базова податкова ставка, методи встановлення податкових ставок, знижена податкова ставка, підвищена податкова ставка, тверді податкові ставки, процентні податкові ставки, види процентних податкових ставок (пропорційні, прогресивні, регресивні)

Питання для самоконтролю знань

1. Укажіть вид правового акту, в якому визначено основні елементи податку?
2. Визначте елементи податку.
3. Якими нормативно-правовими актами можуть встановлюватися ставки, механізм справляння податків, пільги?
4. Назвіть існуючі підходи до встановлення податкових ставок. Які методи можуть бути покладені в їх основу?
5. Назвіть елементи оподаткування, що відіграють найбільше значення в реалізації регулюючої функції податків.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Опрацюйте Закон України „Про систему оподаткування”, складіть словник термінології оподаткування.

Завдання 2.

Поясніть твердження: „Термінологія оподаткування функціонує і розвивається не ізольовано, а в тісному причинно-наслідковому взаємозв'язку й утворює єдину цілісну систему; характеризується чіткою ієрархічністю та супідрядністю елементів, що забезпечує її цілісність; її поява, функціонування й еволюція зумовлена розвитком економічної системи держави”.

Завдання 3.

Назвіть вид податкової ставки, якщо:

- а) вона зменшується в міру зростання об'єкта оподаткування;
- б) вона зростає по мірі збільшення об'єкта оподаткування;
- в) вона не залежить від розміру об'єкта оподаткування.

Тестові завдання

1. Ставки, механізм справляння податків, пільги встановлюються:

- а) відповідно до законів України про оподаткування;
- б) відповідно до Указів Президента України;
- в) відповідно до Закону України про Державний бюджет на відповідний рік;
- г) відповідно до Постанов Кабінету Міністрів України.

2. Назвіть елементи оподаткування, що відіграють найбільше значення в реалізації регулюючої функції податків:

- а) ставки податків;
- б) суб'єкт оподаткування;
- в) одиниця оподаткування;
- г) податкова квота.

3. Платником (суб'єктом) податку є:

- а) юридичні та фізичні особи, які нараховують податок за відповідний період;
- б) юридичні та фізичні особи, на яких законодавством покладено зобов'язання щодо внесення податків і зборів в бюджети різних рівнів;
- в) юридичні та фізичні особи, які сплачують податки продавцю (постачальнику) в ціні товарів (послуг).

4. Носій податку – це:

- а) юридична чи фізична особа, яка безпосередньо перераховує податок до бюджету;
- б) суб'єкт підприємницької діяльності, який сплачує податки;
- в) фізична особа, яка є споживачем товарів і послуг та яка сплачуючи їх вартість, сплачує і всі податки;
- г) юридична особа, яка сплачує прями податки за рахунок доходів, отриманих від реалізації товарів і послуг.

5. Об'єкт оподаткування – це:

- а) фізична чи вартісна величина, щодо якої нараховується податок;
- б) фізична величина, щодо якої нараховується податок;
- в) вартісна величина, щодо якої нараховується податок;
- г) особа, на яку законом покладено обов'язок сплачувати податок.

6. Джерело сплати податку – це:

- а) предмет, який підлягає оподаткуванню;
- б) дохід суб'єкта, з якого сплачується податок;
- в) майно, з якого сплачується податок;
- г) товари, з яких сплачується податок.

7. Одиниця оподаткування – це:

- а) чисельна одиниця виміру об'єкта оподаткування;
- б) величина податку;
- в) частка податку в доході платника;
- г) податкова ставка.

8. Податкова ставка – це:

- а) одиниця виміру об'єкта оподаткування;
- б) розмір податку;
- в) величина податку на одиницю оподаткування;
- г) частка податку в доході платника.

9. Податкові пільги – це:

- а) зменшення розміру податкової ставки;
- б) повне або часткове звільнення платника податку від оподаткування;
- в) частка, яка зменшує базову ставку;
- г) відстрочка сплати податку.

ТЕМА 4. КЛАСИФІКАЦІЯ ПОДАТКІВ

- 4.1. *Поняття та значення класифікації податків.*
- 4.2. *Класифікація податків за характерними ознаками.*
- 4.3. *Види прямих та непрямих податків.*
- 4.4. *Переваги та недоліки прямих і непрямих податків, їх місце в податковій системі.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Під час вивчення питань даної теми треба усвідомити, що класифікація податків дає можливість більш повного висвітлення сутності та функцій податків, визначення їх ролі в економічній системі держави, напряму і характеру впливу на соціально-економічний розвиток суспільства. Тому необхідно розглянути податки за такими ознаками:

- залежно від суб'єкта оподаткування (з юридичних осіб, з фізичних осіб);
- за об'єктами оподаткування (на доходи, на майно, на споживання);
- за формою стягнення (грошові та натуральні);
- за методом стягнення чи за формою оподаткування (прямі та непрямі);
- залежно від рівня державних структур, які встановлюють податки (загальнодержавні та місцеві);
- за способом стягнення (окладні та розкладні).

Найбільш вагомим обґрунтуванням та значенням набув поділ податків на прямі та непрямі, оскільки він більшою мірою характеризує їх економічний зміст і відображає рівень розвитку економіки.

Оцінюючи прямі й непрямі податки за ступенем їх відповідності основним принципам оподаткування та те, наскільки і як вони стосуються інтересів різних верств населення, як виконують своє фіскальне призначення, необхідно проаналізувати переваги та недоліки прямих і непрямих податків, враховуючи аргументи як їх прихильників, так і противників. При цьому особливу увагу необхідно приділити з'ясуванню об'єктивних можливостей регулюючого впливу таких окремих видів прямих податків, як податок на прибуток підприємств та податок з доходів фізичних осіб.

4.1. Поняття та значення класифікації податків

Систематизація та групування податкових платежів за однорідними ознаками, із присвоєнням їм певних найменувань, називається податковою класифікацією

Податкова класифікація застосовується як засіб для встановлення зв'язків між податковими платежами і має важливе значення для здійснення податкового контролю та забезпечує дотримання податкової дисципліни

Економічно обґрунтована класифікація податкових платежів сприяє більш повному пізнанню їх економічної природи та ролі в економічній системі держави, більш тісній ув'язці та охопленні об'єктів і суб'єктів оподаткування, визначенню вектора впливу податків на соціально – економічний розвиток держави

Найбільший внесок у розвиток теоретико – методологічних засад класифікації податків внесли як західні, так і вітчизняні науковці різних часів, а саме: Дж. Локк, Дж.Ст. Мілль, А. Вагнер, І. Горлов, В. Лебедєв, П. Тарасов, А. Ісаєв, Д. Львов, А. Гурьєв, І. Янжул, Ф. Лассаль, І Озеров, Г. Джордж, А. Соболев, П.Гензель, М. Мітіліно, М. Тургенєв, Б. Болдирев, В. Федосов, В. Суторміна, Д. Чернік, М. Кучерявенко та інші

„Для того, щоб визнати будь-яку класифікацію задовільною, необхідно, щоб ознака, за якою відбувається розподіл була суттєвою та чітко визначеною, щоб отримані групи охоплювали всі без виключення явища. При цьому відмінність в організації окремих податків повинна випливати з відмінностей у їх природі та у способах дії” (Соболев М.И. Очерки финансовой науки. – Харьков, 1926. – 216 с.)

4.2. Класифікація податків за характерними ознаками

Рис. 4.1. Класифікація податків

Таким чином, економічно обґрунтована класифікація податкових платежів сприяє більш повному пізнанню їх економічної природи та ролі в економічній системі держави, більш тісній ув'язці та охопленню об'єктів і суб'єктів оподаткування, визначенню вектору впливу податків на соціально-економічний розвиток держави

Вагомого обґрунтування та значення набув поділ податків залежно від суб'єкта оподаткування (з юридичних осіб та з фізичних осіб), оскільки він визначає перелік податків, що сплачуються конкретним платником та характеризує роль кожного платника у процесі перерозподілу ВВП. Отже, податки з юридичних та фізичних осіб – це встановлена законом примусова форма отримання державою частки вартості валового внутрішнього продукту від юридичних та фізичних осіб, фінансовий гарант ефективного виконання державою її функцій та інструмент регулювання економічного розвитку

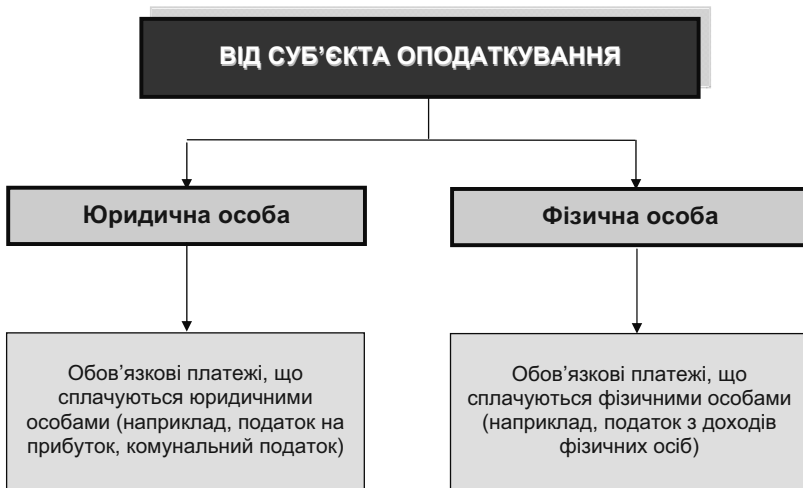

Рис. 4.2. Класифікація податків за ознакою суб'єкта оподаткування

Рис. 4.3. Класифікація податків за способом стягнення

Рис. 4.4. Класифікація податків за ознакою об'єкта оподаткування

Рис. 4.5. Класифікація податків за ознакою рівня державних структур, що встановлюють податки

СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ

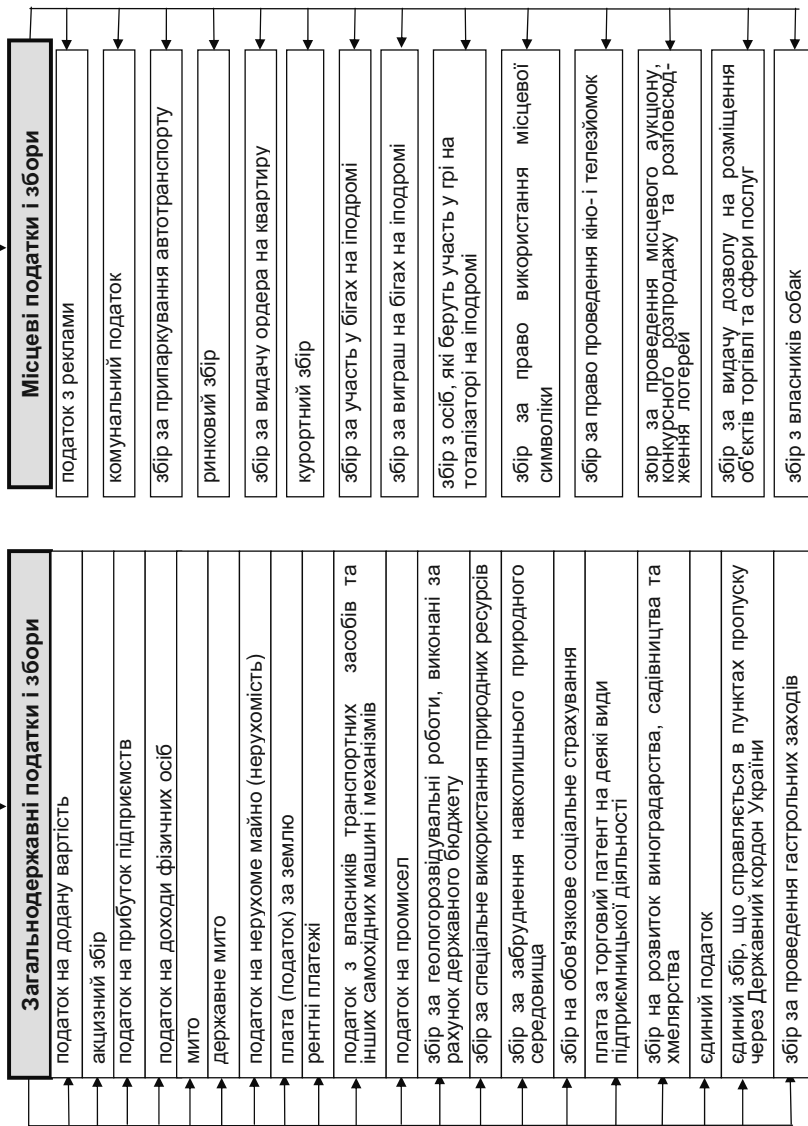

Рис. 4.6. Складові податкової системи України

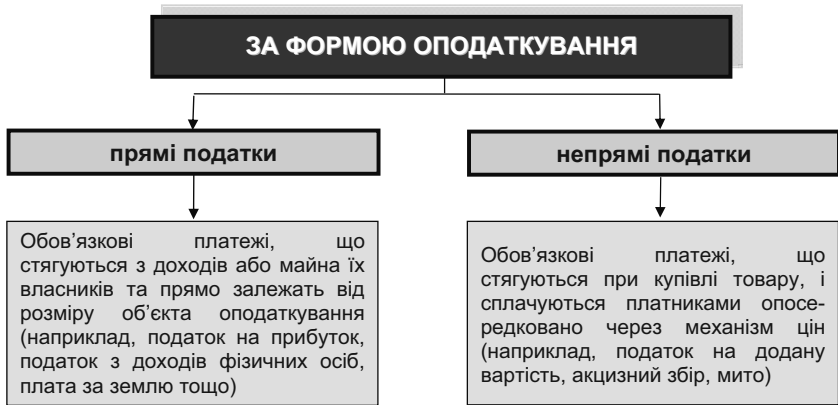

Рис. 4.7. Класифікація податків за формою оподаткування

4.3. Види прямих та непрямих податків

Таблиця 4.1

Ознаки поділу податків на прямі та непрямі

Ознака	Прямі податки	Непрямі податки
Залежно від того, хто сплачує податок	І сплачує, і несе одна особа	Сплачує одна особа, а несе інша
Залежно від участі у створенні ціни	Уключаються до ціни на стадії виробництва у виробників	Лише на стадії реалізації як надбавка до ціни товару
Залежно від способу стягування	За декларацією і за кадастрами	За тарифами
Залежно від джерела сплати	З доходу чи майна	Зі споживання цінностей та речей

Прямими податками виступають ті, що стягуються державою безпосередньо з доходів чи майна платників податків, які є власниками цих доходів або майна. Тобто, розмір прямих податків для окремого платника визначається величиною його доходів. Більше їх платять ті члени суспільства, які мають вищі доходи. Порівняно з непрямими податками, прямі податки більш прогресивні, оскільки враховують дохідність платника і стягуються саме на стадії отримання доходу

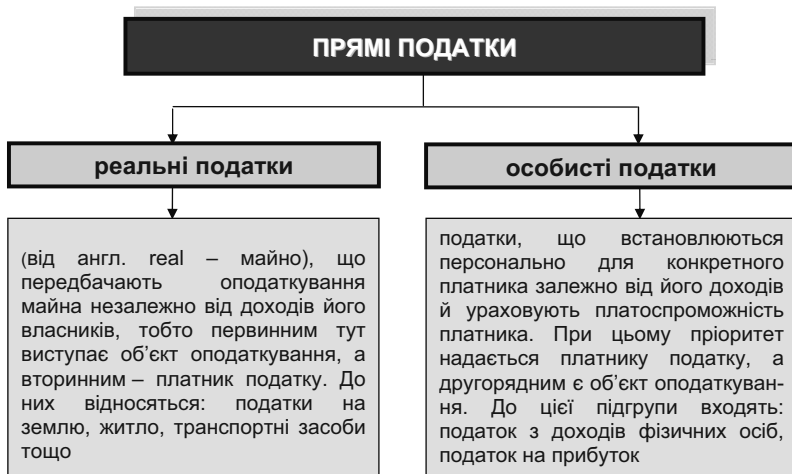

Рис. 4.8. Види прямих податків

Непрямі податки включаються до ціни товарів та послуг як надбавка до них і сплачуються за рахунок такої надбавки, а їхній розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів. Тобто сума податку не зменшує об'єкт оподаткування, а збільшує ціну товару, отже більшу суму непрямих податків сплачують платники, які більше споживають

Рис. 4.9. Види непрямих податків

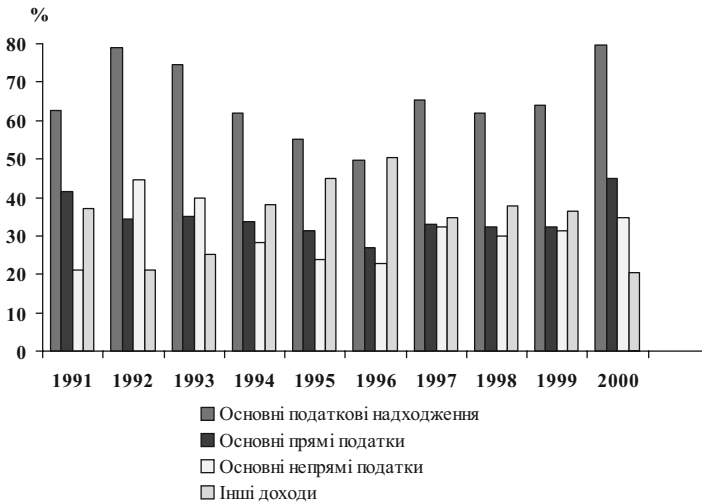

Рис. 4.10. Динаміка показників Зведеного бюджету України за 1991–2000 рр.

4.4. Переваги і недоліки прямих та непрямих податків, їх місце в податковій системі

Таблиця 4.2

Переваги прямих податків та недоліки непрямих податків

№ з/п	Характеристика переваги (недоліку)
1	2
1.	Прямі податки дають реальну можливість установити пряму залежність між доходами платника та його платежами в бюджет, тоді як непрямі податки не залежать від розміру доходів, що отримуються
2.	Прямі податки виступають важливим дійовим фінансовим регулятором економічних процесів (інвестицій, нагромадження капіталу, сукупного споживання, ділової активності, підприємництва тощо), а також регулюють доходи юридичних і фізичних осіб, на протипагу від непрямих, які впливають на ціну товарів

1	2
3.	Прямі податки сприяють розподілу податкового тягаря таким чином, що значні податкові витрати мають ті члени суспільства, в яких більш високі доходи, тоді як непрямі податки регресивні відносно до малозабезпечених верств населення
4.	Прямі податки значно впливають на саму державу, яка повинна забезпечити сприятливі умови для ефективного розвитку виробництва, адже якщо обсяг вітчизняного виробництва продукції зростає, то більшими стають надходження до бюджету, а непрямі податки, навпаки, провокують інфляційні процеси
5.	Система стягнення прямих податків коштує дешевше, ніж система стягнення непрямих
6.	При прямому оподаткуванні податкові служби вступають у безпосередні взаємовідносини з платниками податку, що спонукає до розвитку економічної та політичної самосвідомості: виникають думки, на які цілі спрямовувати кошти та наскільки раціонально їх використовують. При непрямому оподаткуванні сплата податку не така помітна, тому платники інертні щодо податкової політики держави
7.	Історія розвитку прямих податків свідчить про те, що вони призводять до сильної зміни як структури виробництва, так і структури споживання. На випадок коли держава забирає весь прибуток або більшу його частину поступово виникає ситуація, у результаті якої споживання зменшується, а підприємства зупиняються. У свою чергу, доходи господарських одиниць, які зростають за умови помірних прямих податків і стають одним із основних джерел інвестицій в економіку, збільшення ділової активності, а значить, і обсягу споживання. Непрямі податки, навпаки, сприяють спаду ділової активності
8.	В ефективній ринковій податковій системі найбільшу частку займають прямі податки з юридичних та фізичних осіб (наприклад, у федеральному бюджеті США – прямі податки складають більш ніж 75%, тоді як частка непрямих податків не досягає і 5%). Це пояснюється тим, що саме прямі податки мають властивість стимулювати ділову активність і виступати міцним ресурсним фактором держави та інструментом позитивного впливу на економіку. Тоді як непрямі податки не пов'язані безпосередньо з ефективністю праці та капіталу і певною мірою, навіть, протистоять їй

Таблиця 4.3

Недоліки прямих податків та переваги непрямих податків

№ з/п	Характеристика переваги (недоліку)
1.	При формуванні державного бюджету вони не можуть бути стабільним джерелом його доходів, оскільки, наприклад, податок на прибуток — це результат ефективної діяльності виробника. І навпаки, непрямим податкам властиве швидке їх надходження і перерахування до бюджету, що здійснюється відразу після реалізації продукції. Крім того, фіскальна ефективність непрямих податків пов'язана з тим, що вони охоплюють величезну кількість людей, які їх сплачують під час придбання кожної одиниці оподаткованого товару, через що вони дають фіску більш стабільний дохід.
2.	Оскільки прямими податками обкладаються прибутки та доходи підприємств і населення, то досить низькою є ймовірність їх повного надходження. Більш надійним об'єктом оподаткування є товари і послуги, процес використання яких зупинити ніхто не в змозі
3.	Прямі податки є досить поблажливими для платників ніж непрямі, де одразу вимагається сплата значної суми. Непрямі ж податки менш помітні для споживачів, оскільки вони сплачуються невеликими частками, шляхом включення їх до ціни товарів, що купуються. Перевага цих податків полягає ще й в тому, що їх стягнення не пов'язане з неприємним для платника втручанням податкових органів у його приватне життя. Тому протидія непрямим податкам зі сторони платників є значно меншою
4.	Пряма форма оподаткування потребує складного механізму стягнення податків, оскільки пов'язана з досить складною методикою проведення бухгалтерського та податкового обліку і звітності
5.	Контроль за сплатою прямих податків також досить складний, оскільки органи податкової служби мають справу з великою групою платників. А це, у свою чергу, вимагає розширення податкової служби і розробки різноманітних методів обліку та контролю доходів громадян і підприємств. Недосконалість законодавства й відсутність належного контролю за сплатою податків створюють сприятливі умови для ухилення від їх сплати
6.	Ухилення від сплати прямих податків є протиправною дією і карається в передбаченому законом порядку різними санкціями, тоді як платники непрямого податку можуть цілком легально ухилитися від сплати цього податку, особливо, коли це товар не першої необхідності. Отже, споживач, збільшуючи або зменшуючи задоволення своїх потреб, сам регулює суму непрямих податків, не порушуючи при цьому чинних правових норм
7.	Найкраща система прямих податків не може гарантувати того, що всі види доходу, дійсно, будуть оподатковані. Ті види та частини доходу, що вислизують з-під прямого оподаткування, охоплюються непрямими податками, які дають змогу оподатковувати платника за його індивідуальною платоспроможністю

Ключові терміни і поняття

Класифікація податків, суб'єкт оподаткування (юридичні особи, фізичні особи), об'єкт оподаткування (доходи, майно, споживання), форма стягнення податків (грошова, натуральна), прямі податки, особисті прямі податки, реальні прямі податки, податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб, податок на землю, податок з власників транспортних засобів, непрямі податки, універсальні акцизи, специфічні акцизи, податок на додану вартість, акцизний збір, мито, загальнодержавні податки, місцеві податки і збори, податок з реклами, комунальний податок, окладні податки, розкладні податки, разові податки, систематичні податки

Питання для самоконтролю знань

1. У чому полягає сутність прямих податків? Назвіть їх види.
2. У чому полягає сутність непрямих податків? Назвіть їх види.
3. Відповідно до класифікації податків назвіть їх види, які належать до кожної з груп.
4. Розкрийте особливості загальнодержавних та місцевих податків.
5. У чому полягає сутність розкладних податків?
6. У чому полягає сутність окладних податків?
7. На які підгрупи поділяються прямі податки?
8. У чому полягає сутність особистих прямих податків?
9. У чому полягає сутність реальних прямих податків?
10. Назвіть переваги та недоліки прямого оподаткування.
11. Назвіть переваги та недоліки непрямих оподаткування.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Ознайомившись з елементами системи оподаткування та класифікацією податків, спробуйте створити свою класифікацію податків.

Завдання 2.

Проаналізуйте та поясніть переваги й недоліки прямих і непрямих податків.

Завдання 3.

Визначте, який непрямий податок більш вигідний підприємству і державі: податок з продажу (купівлі), податок з обороту чи податок на додану вартість?

Завдання 4.

Визначте, який прямий податок більш вигідний державі: податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб, податок на майно?

Завдання 5.

Яка ознака класифікації податків, на Ваш погляд, є головною? Відповідь аргументуйте.

Завдання 6.

Які підгрупи прямих податків найбільш поширені в сучасних умовах? Чому?

Завдання 7.

Чому встановлення податку на прибуток потребує певного розвитку ринкових відносин? Відповідь аргументуйте.

Завдання 8.

Чому прямі податки, на відміну від непрямих, відіграють більш важливе значення у фінансовому регулюванні економіки? Відповідь аргументуйте.

Завдання 9.

Поясніть, у чому полягає регулюючий механізм окремих видів прямих податків?

Тестові завдання

1. Значна питома вага непрямих податків у структурі податкової системи свідчить про:

- а) фіскальний характер податкової системи;
- б) низьку податкову культуру;
- в) регулюючий характер податкової системи;
- г) усі відповіді правильні.

2. До прямих податків відноситься:

- а) мито;
- б) плата за землю;
- в) податок на додану вартість;
- г) акцизний збір.

3. До непрямих податків відноситься:

- а) мито;
- б) податок на прибуток підприємств;
- в) податок з доходів фізичних осіб;
- г) плата за землю.

4. До загальнодержавних податків відноситься:

- а) комунальний податок;
- б) податок з реклами;
- в) ринковий збір;
- г) плата за землю.

5. До місцевих податків відноситься:

- а) податок на промисел;
- б) податок з реклами;
- в) єдиний податок;
- г) плата за землю.

ТЕМА 5. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ПОБУДОВИ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ ДЕРЖАВИ

- 5.1. *Наукові основи побудови податкової системи. Поняття податкової системи і вимоги до неї.*
- 5.2. *Структурна побудова податкової системи. Чинники, що визначають структуру податкової системи.*
- 5.3. *Принципи оподаткування.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Під час вивчення цієї теми необхідно опанувати наукові основи побудови податкової системи, детально розглянути значення податків у системі державних доходів, порядок і методи формування державних доходів, а також податковий метод формування державних доходів як елемент правової держави в умовах ринкової економіки. При цьому слід чітко усвідомити, що джерелами формування державних доходів можуть виступати як власні доходи держави, котрі вона отримує від виробничої та інших форм діяльності або у вигляді надходжень платежів за ресурси, які згідно з чинним законодавством належать державі, так і податки, які сплачують юридичні і фізичні особи із власних доходів. Крім того, необхідно усвідомити, що формування доходів бюджету держави за допомогою податків здійснюється тільки у процесі перерозподілу створеного в суспільстві валового внутрішнього продукту, сутність якого полягає передусім в оподаткуванні первинних доходів юридичних і фізичних осіб з боку держави.

Співвідношення між указаними джерелами визначається рівнем розвитку форм власності, а саме: державної і приватної. В умовах домінування державної власності джерелами формування доходів бюджету виступають доходи державного сектору економіки, а коли переважає приватна власність, то доходи бюджету формуються за рахунок податкових платежів.

Окрім того, необхідно дати визначення поняттю „податкова система”, розглянути можливі варіанти структурної побудови податкової системи та проблему оптимізації співвідношення між фіскальною і регулюючою функціями податків, між різними видами податків, а також чинники, що визначають структуру податкової системи. При цьому слід з'ясувати принципи оподаткування, тобто ті вихідні принципи, які мають бути враховані при побудові податкової системи та охарактеризувати ідеали оптимального оподаткування (економічна ефективність, соціальна справедливість тощо).

5.1. Наукові основи побудови податкової системи. Поняття податкової системи і вимоги до неї

Податкова система (система оподаткування) – це сукупність законодавчо встановлених у державі різних видів податків і зборів, а також принципів, форм, методів оподаткування та організація податкової роботи і контролю за дотриманням податкового законодавства

Податкова система – це сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та державних цільових фондів, що справляються в установленому законами України порядку /Закон України „Про систему оподаткування” у редакції від 18 лютого 1997 року № 77/97-ВР (зі змінами та доповненнями)

- Важливими складовими системи оподаткування є:
- ✓ процес установлення і впровадження в дію податків;
  - ✓ види податків;
  - ✓ права та обов'язки платників податків;
  - ✓ порядок розподілу податків між бюджетами різних рівнів;
  - ✓ відповідальність учасників податкових відносин

Побудова та функціонування податкової системи повинно здійснюватися відповідно до основоположних, фундаментальних принципів оподаткування

Суб'єкти податкових відносин	
Держава	– розробляє та приймає податкове законодавство
Податкові органи	– контролюють дотримання податкового законодавства
Платники податків	– виконують визначені податковим законодавством обов'язки та несуть відповідальність

Рис. 5.1 Суб'єкти податкових відносин

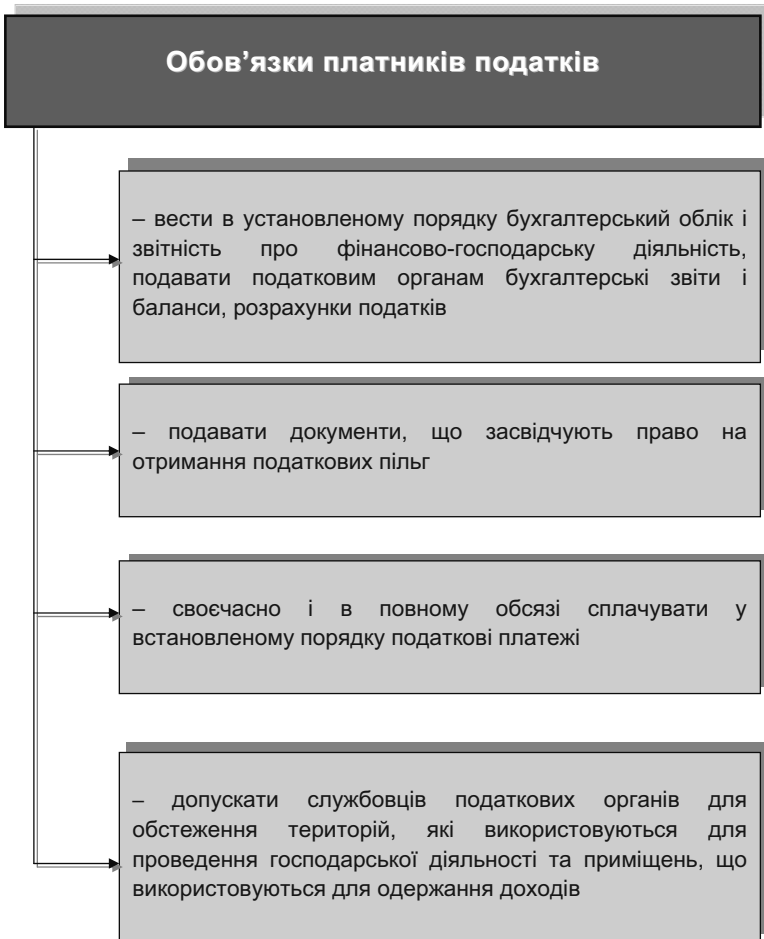

Рис. 5.2 *Обов'язки платників податків*

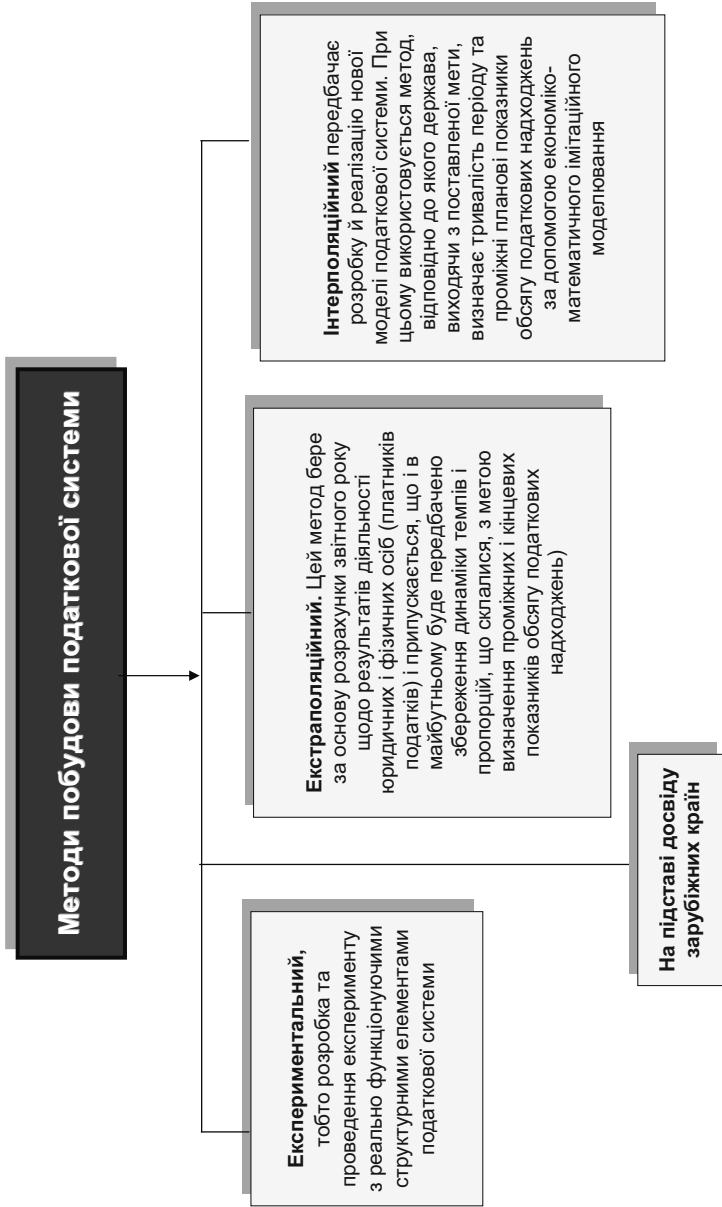

Рис. 5.3. Методи побудови податкової системи

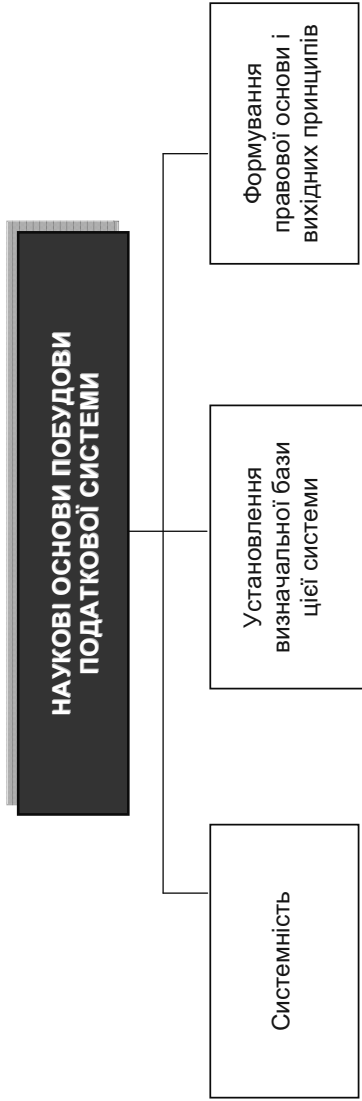

Рис. 5.4. Наукові підходи до побудови податкової системи

Типи систем оподаткування визначаються джерелами формування доходів як об'єкта оподаткування

Рис. 5.5. Формування доходів

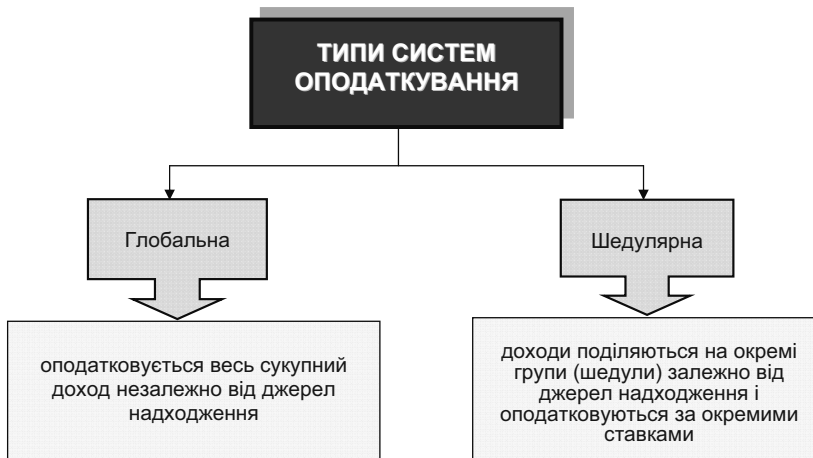

Рис. 5.6. Типи систем оподаткування

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПОДАТКОВОГО ПЛАНУВАННЯ

Визначення основних видів податків за рахунок різних джерел

Визначення податкового навантаження

Розрахунок планових сум податків, які будуть сплачуватися за рахунок різних джерел

Розрахунок загальної планової суми податкових надходжень

Розробка податкового календаря

Рис. 5.7. Зміст і послідовність процесу податкового планування

5.2. Структурна побудова податкової системи. Чинники, що визначають структуру податкової системи

Структура (від лат. побудова, розміщення, порядок) – це сукупність стійких зв'язків об'єкта, які забезпечують його цілісність і відповідність самому собі, тобто збереження основних властивостей за умови різних зовнішніх і внутрішніх змін

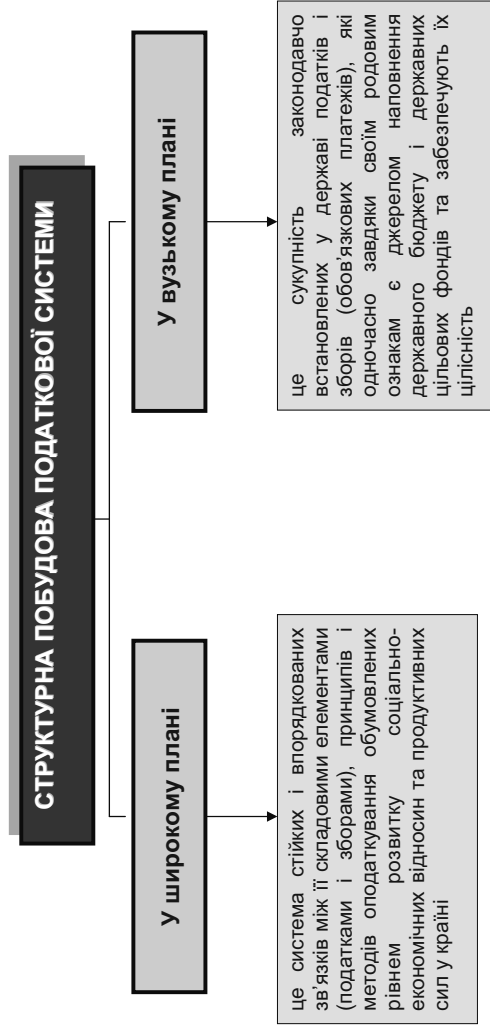

Рис. 5.8. Структурна побудова податкової системи

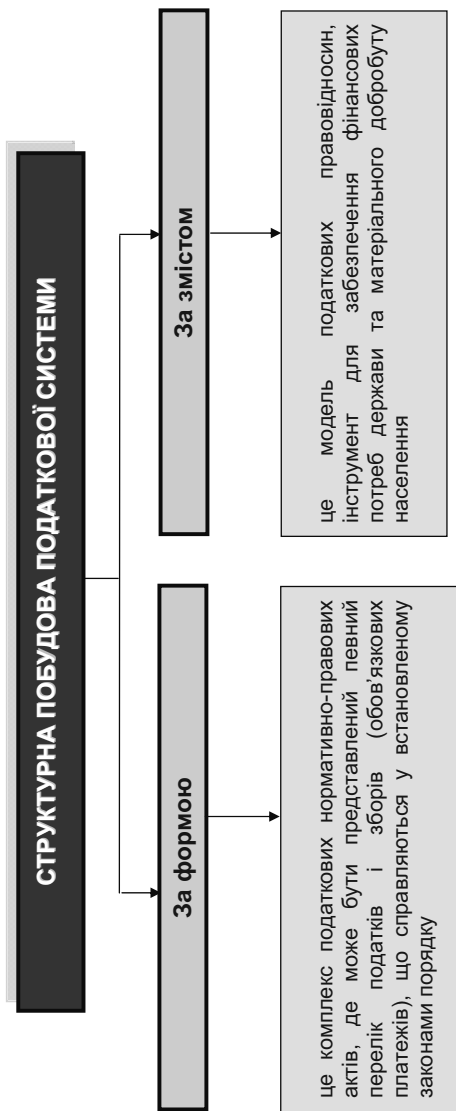

Рис. 5.9. Структурна побудова податкової системи

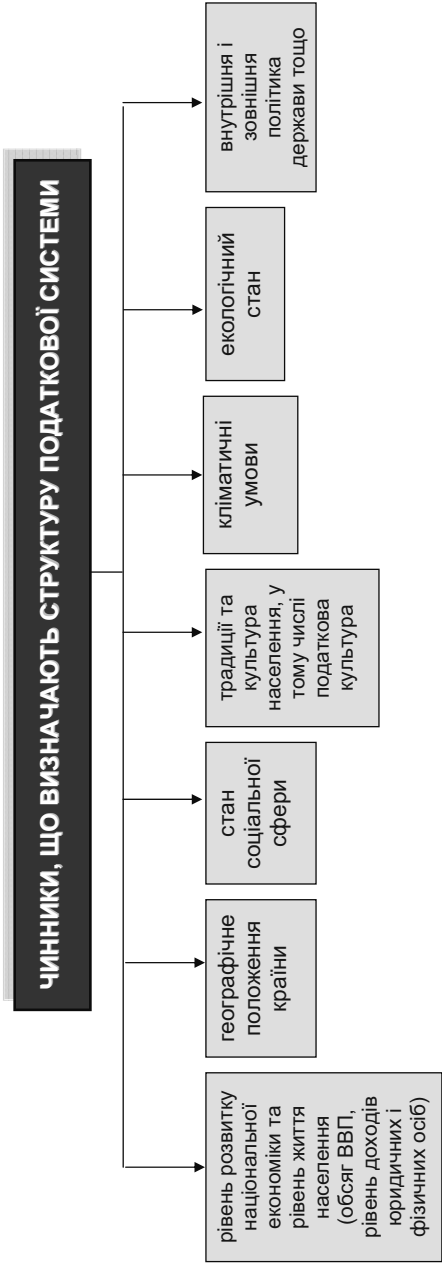

Рис. 5.10. Чинники, що визначають структуру податкової системи

5.3. Принципи оподаткування

Принцип (від лат. *principium* – начало, основа, підвалина) – це фундаментальне положення, первісне начало, найсуттєвіша основа певної концепції, теорії

Принципи оподаткування – це ті найважливіші підвалини та практичні засади, на яких ґрунтується податкова система

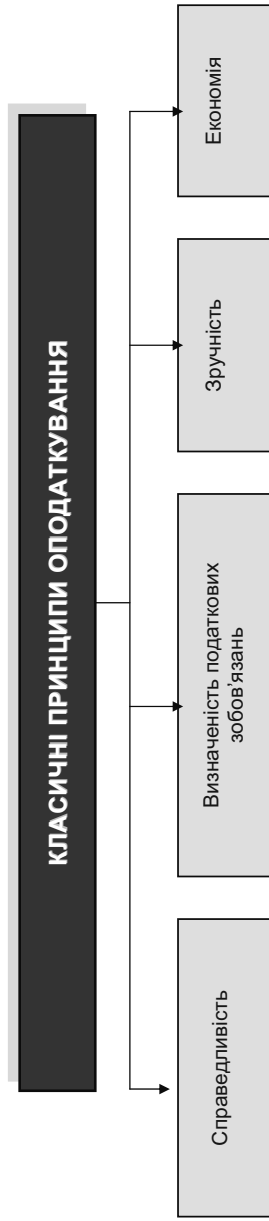

Рис. 5.11. Класичні принципи оподаткування

(А. Сміт "Дослідження про природу і причини багатства народів" (1776 р.))

Стимулювання науково-технічного прогресу, технологічного оновлення виробництва, виходу вітчизняного товаровиробника на світовий ринок високотехнологічної продукції
Стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності – уведення пільг щодо оподаткування прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва
Обов'язковість – упровадження норм щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів), визначених на підставі достовірних даних про об'єкти оподаткування за звітний період, та встановлення відповідальності платників податків за порушення законодавства
Рівність, недопущення будь-яких проявів податкової дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів)
Соціальна справедливість – забезпечення соціальної підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обгрунтованого неоподаткованого мінімуму доходів громадян та застосування диференційованого і прогресивного оподаткування громадян, які отримують високі та надвисокі доходи
Стабільність – забезпечення незмінності податків і зборів (обов'язкових платежів) та їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року
Економічна обгрунтованість – установлення податків і зборів (обов'язкових платежів) на підставі показників розвитку національної економіки та фінансових можливостей з урахуванням необхідності досягнення збалансованості витрат бюджету з його доходами
Рівномірність сплати – установлення строків сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) виходячи з необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат
Компетентія – установа та скасування податків і зборів (обов'язкових платежів), а також пільг їх платникам здійснюються відповідно до законодавства про оподаткування виключно Верховною Радою України, Верховною Радою Автономної Республіки Крим і сільськими, селищними, міськими радами
Єдиний підхід – забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів з обов'язковим визначенням платника податку і збору (обов'язкового платежу), об'єкта оподаткування, джерела сплати податку і збору (обов'язкового платежу), податкового періоду, ставок податку і збору (обов'язкового платежу), строків та порядку сплати податку, підстав для надання податкових пільг
Доступність – забезпечення дохідливості норм податкового законодавства для платників податків і зборів (обов'язкових платежів)

Рис. 5.12. Принципи побудови податкової системи України

Ключові терміни і поняття

Доходи бюджету, видатки бюджету, податкова система, структура податкової системи, відносини власності, ідеали оптимального оподаткування, принципи оподаткування

Питання для самоконтролю знань

1. Що таке податкова система держави? Вкажіть її складові.
2. Назвіть складові елементи наукового підходу до побудови податкової системи та проаналізуйте їх.
3. У чому полягає сутність вимоги системності, яку враховують при побудові податкової системи?
4. Поясніть, чому визначальною базою побудови податкової системи є обсяг бюджетних видатків?
5. Поясніть, чому правову основу системи формування доходів бюджету, а також юридичних і фізичних осіб становлять відносини власності?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Проаналізуйте джерела формування та напрями використання доходів бюджету держави. Зробіть відповідні висновки.

Завдання 2.

Проаналізуйте можливі варіанти співвідношення між фіскальною та регулюючою функціями податків, між різними видами податків у податковій системі держави.

Завдання 3.

Проаналізуйте існуючі теоретичні підходи щодо визначення змісту поняття „податкова система”, визначте власну позицію з цього питання та обґрунтуйте її.

Завдання 4.

Прокоментуйте взаємозв'язок між відносинами власності та системою формування як доходів бюджету, так і доходів юридичних та фізичних осіб.

Завдання 5.

З'ясуйте і поясніть, яким чином форми власності впливають на вибір видів і об'єктів оподаткування?

Тестові завдання

1. Податкова система – це:

- а) сукупність окремих ланок фінансових відносин, за допомогою яких держава формує і розподіляє централізовані фонди грошових ресурсів;
- б) сукупність обов'язкових платежів до бюджетів, що справляються в державі;
- в) сукупність податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджетів та до державних цільових фондів, що справляються у встановленому законами України порядку;
- г) немає правильної відповіді.

2. Податкова система відображає:

- а) зовнішню і внутрішню політику;
- б) рівень розвитку економіки;
- в) стан соціальної сфери;
- г) географічне положення;
- д) рівень розвитку культури.

3. Недоліками податкової системи як макроекономічного важеля регулювання економіки є:

- а) обов'язковий характер;
- б) ефективність;
- в) залежність від політичного тиску, низька мобільність;
- г) висока мобільність.

4. Дайте правильну відповідь. До сучасних принципів оподаткування відносяться такі:

- а) рівномірність сплати;
- б) компетенція;
- в) економічна обґрунтованість;
- г) усі відповіді правильні.

5. Знайдіть правильну відповідь. Сутність принципу оподаткування „стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційної активності” полягає в такому:

- а) забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання при визначенні обов'язків щодо сплати податків і зборів;
- б) застосування диференційованого і прогресивного оподаткування;
- в) введення пільг щодо оподаткування прибутку, спрямованого на розвиток виробництва;
- г) забезпечення сплати рівних податків і зборів на рівні прибутку і пропорційно більших податків і зборів – на більші доходи.

ТЕМА 6. ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА ДЕРЖАВИ

1. *Податкова політика: поняття податкової політики та її напрямки.*
2. *Фактори, що визначають напрями й характер податкової політики. Аксиоми і принципи податкової політики.*
3. *Суть податкового регулювання ринку.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Під час вивчення даної теми важливо зрозуміти ту роль, яку виконує податкова політика в економічній системі держави, її співвідношення з економічною політикою. При цьому насамперед слід з'ясувати сутність та критерії податкової політики, а також звернути увагу на те, що податкова політика держави здійснює суттєвий вплив на діяльність усіх суб'єктів господарювання. Тому необхідно визначити напрями податкової політики, проаналізувати фактори, що їх визначають. Крім того, треба враховувати, що податкова політика проводиться виходячи з певних принципів, які відображають її завдання. Це викликає необхідність виділення цих принципів та детального їх опрацювання.

Також слід звернути увагу на особливості податкової політики в період переходу до ринкових відносин, сутність податкового регулювання ринку, етапи становлення ринкової економіки і характер податкової політики на кожному з них та податкове стимулювання роздержавлення власності й приватизації.

Окремо варто розглянути податковий вплив на ціни в умовах перехідної економіки та податкові важелі прискорення економічного зростання, стимулювання інвестицій, а також характер податкової політики в умовах дефіцитності бюджету та інфляції.

6.1. Поняття податкової політики та її напрями

Податкова політика – це діяльність держави у сфері встановлення і стягнення податків з метою забезпечення економічного зростання та матеріального добробуту громадян

Головною метою податкової політики є забезпечення достатніх бюджетних надходжень для досягнення динамічного розвитку держави

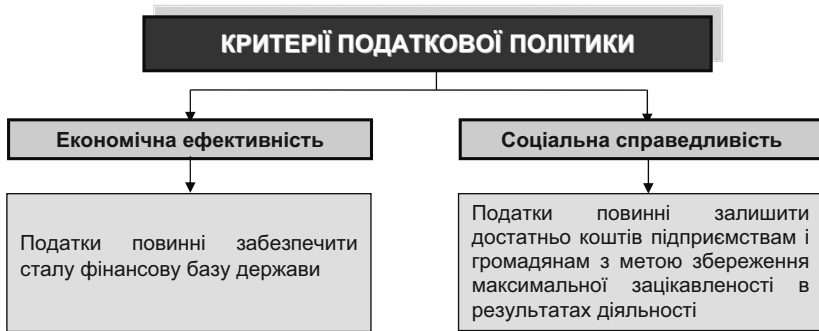

Рис. 6.1. Головні критерії податкової політики

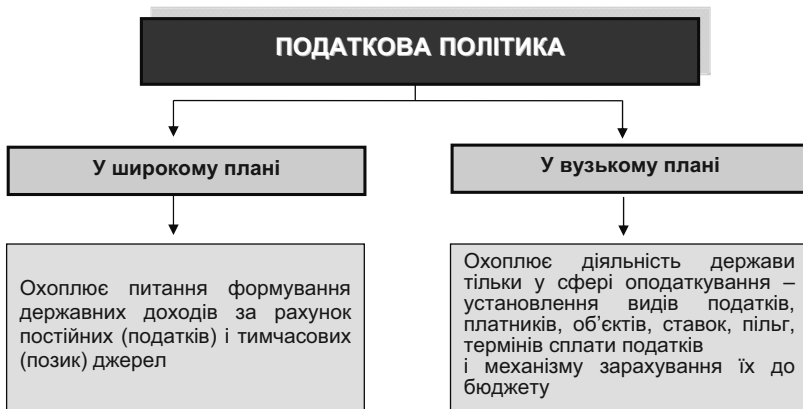

Рис. 6.2. Зміст податкової політики

З позиції організації фінансової діяльності в державі податкова політика є невід'ємною складовою фіскальної політики, оскільки система оподаткування дає змогу мобілізувати кошти в її розпорядження і водночас має свої об'єктивні межі, зумовлені системою видатків бюджету

Фіскальна політика – діяльність держави щодо змін в державних видатках і оподаткуванні з метою позитивного впливу на макроекономічний рух доходів та досягнення ринкової рівноваги.

При цьому дві її складові – податкова та видаткова – повинні бути взаємно узгоджені та збалансовані як у кількісному, так і в якісному відношенні, оскільки вони в рівній мірі є суттєвими важелями регулювання економічних процесів (економічного зростання, повної зайнятості, інфляції)

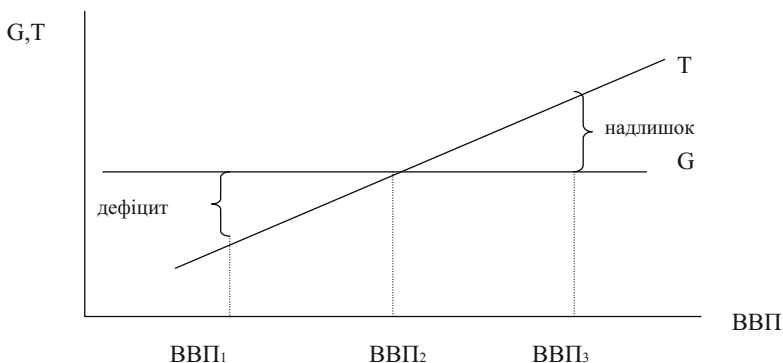
Рис. 6.3. Типи фіскальної політики

Рис. 6.4. Види дискреційної фіскальної політики

Недискреційна фінансова політика базується на теорії „вмонтованої стабільності“, (*built-in stability*), що означає здатність автоматичного впливу податків на економіку; зміна податків, що перебувають у прямій залежності від зміни валового внутрішнього продукту, тобто зниження (збільшення) чистих податкових надходжень* у фазі спаду (піднесення) сприяє зниженню безробіття (інфляційного тиску) у період рецесії (інфляції). Ілюстрацію цієї залежності відображено на графіку (рис. 6.4)

*Чисті податкові надходження – це податки мінус трансфертні платежі та субсидії.

Де **G** - державні витрати;
T - податкові надходження

Рис. 6.5. Вмонтована стабільність

Якщо податкові надходження прямо пропорційні ВВП, то дефіцити, які автоматично виникають під час спаду, допомагатимуть пом'якшити цей спад. Надлишки, що автоматично з'являються під час піднесення, допомагатимуть нейтралізувати можливу інфляцію

Одним із показників ефективної дії податків як „вмонтованих стабілізаторів“ прийнято вважати коефіцієнт еластичності, який характеризує співвідношення темпів зростання величини податкових надходжень до бюджету і валового внутрішнього продукту

Коефіцієнт еластичності обчислюється як співвідношення відсотка зміни величини податкових надходжень до відсотка зміни величини ВВП:

$$K_e = \frac{\% \Delta ПН}{\% \Delta ВВП},$$

де $\% \Delta ПН$ - відсоткова зміна величини податкових надходжень i -го року;

$\% \Delta ВВП$ - відсоткова зміна ВВП i -го року

$$\% \Delta ПН = \frac{\Delta ПН}{ПНб},$$

де $\Delta ПН$ - зміна величини податкових надходжень;

$ПНб$ - базовий рівень податкових надходжень.

$$\% \Delta ВВП = \frac{\Delta ВВП}{ВВПб},$$

де $\Delta ВВП$ - зміна величини ВВП;

$ВВПб$ - базовий рівень ВВП.

Тоді:

$$\% \Delta ПН = \Delta ПН : [(ПНб + ПН) : 2];$$

$$\% \Delta ВВП = \Delta ВВП : [(ВВПб + ВВП) : 2].$$

Якщо значення коефіцієнта еластичності буде більшим або дорівнюватиме 1, то податок (система оподаткування) еластичний, а отже, має значний потенціал автоматичного регулятора, оскільки при цьому більша відсоткова зміна ВВП приводить до більшої відсоткової зміни податкових надходжень. При значенні коефіцієнта еластичності, який менше за 1, податок (система оподаткування) нееластичний і здійснює незначний стабілізуючий вплив. Отже, коливання цього коефіцієнта навколо одиниці вказує на напрям стимулюючого впливу – споживання, заощадження, інвестиції чи нейтральність

Завдання та напрямки податкової політики в національній економіці формуються залежно від об'єктивно-суб'єктивних факторів та обумовлюються типом економічної системи

Рис. 6.6. Завдання та напрями податкової політики

6.2. Фактори, що визначають напрями і характер податкової політики. Аксиоми та принципи податкової політики

Ключові фактори податкової політики – це рушійна сила, причини, передумови, що визначають основні напрями її дії та характер впливу на соціально-економічні процеси в національній економіці

Проведення податкової політики зумовлюється такими об'єктивними факторами, як необхідність державного втручання в економічні процеси і соціально-економічні межі оподаткування

Формування податкової політики здійснюється і залежить насамперед від того, яку роль відіграє держава в соціально-економічних процесах, наскільки активно вона втручається в ринковий саморегульований механізм

Рис. 6.7. Фактори, що визначають напрями і характер податкової політики

Податкова політика відображає тип, ступінь і мету державного втручання в економіку і змінюється залежно від ситуації та об'єктивних умов, що сформувалися в національній економіці.

Податкову політику можна поділити на три типи:

- **перший тип** характеризується високим рівнем оподаткування, що в перспективі може призвести до скорочення бюджетних надходжень унаслідок дестимулювання підприємницької активності;

- **другий тип** характеризується низьким рівнем податкового навантаження на платників, тобто коли держава максимально враховує як власні фіскальні інтереси, так і інтереси платників податків. Така політика сприяє розвитку реального сектору, оскільки забезпечується сприятливий податковий та інвестиційний клімат;

- **третій тип** – це податкова політика із суттєвим рівнем оподаткування як корпорацій, так і фізичних осіб, що компенсується високим рівнем соціального захисту громадян, значною кількістю державних соціальних гарантій і програм

На практиці податкова політика здійснюється через податковий механізм, що являє собою сукупність організаційно-правових форм і методів управління оподаткуванням. Держава додає цьому механізму юридичної форми за допомогою податкового законодавства

Принципи податкової політики – це ті концептуальні й фундаментальні положення, які є базовими (загальними або основоположними), а їх реалізація дозволить відновити дієвість фіскальної та регулятивної природи податків і ринкову саморегуляцію на основі реалізації об'єктивних економічних законів

Рис. 6.8. Класифікація принципів податкової політики

ЗАГАЛЬНІ ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

1

Фіскальна достатність – наповнення державного бюджету потрібними коштами з метою фінансового забезпечення ефективного виконання державою її функцій

2

Соціальна справедливість – установлення системи оподаткування з урахуванням платоспроможності платників податків з метою збереження їх максимальної зацікавленості в результатах діяльності

3

Економічна ефективність – забезпечення повноти і своєчасності податкових надходжень, мінімальності витрат на адміністрування податків, виключення можливості від їх ухилення, забезпечення позитивного впливу податків на соціально-економічний розвиток держави та діяльність суб'єктів господарювання

4

Стабільність – забезпечення незмінності норм податкового законодавства протягом певного податкового періоду з метою створення визначених орієнтирів і сприятливого економічного середовища для розвитку суб'єктів господарювання

5

Гнучкість – забезпечення своєчасного реагування системи оподаткування на зміни в економічній ситуації країни з метою сприяння її стабілізації, економічному зростанню та матеріальному добробуту громадян

6

Рівнонапруженість – створення однакових початкових умов оподаткування для всіх платників податків відповідно до їх можливостей і результатів діяльності з метою оптимального поєднання інтересів держави з інтересами платників податків

Рис. 6.9. Загальні принципи податкової політики

СПЕЦИФІЧНІ ПРИНЦИПИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ

Рис. 6.10. Специфічні принципи податкової політики в Україні

6.3. Суть податкового регулювання ринку

Податкове регулювання – найбільш розвинута форма непрямого втручання держави в економічні процеси. Воно являє собою сукупність нормативно-правових заходів, які здійснюються відповідними державними інститутами у сфері оподаткування з метою його впливу на соціально-економічні процеси в державі

Саме правові норми затверджують у суспільстві ту чи іншу податкову систему в якості головного інструмента регулювання економічних відносин між державою та юридичними й фізичними особами (платниками податків) і сприяють їх подальшому розвитку та вдосконаленню. Важливе місце в цьому процесі відводиться формуванню системи оподаткування на основі економічно обґрунтованого податкового законодавства, спрямованого на розвиток ринкової економіки

Рис. 6.11. Цілі та роль податкового регулювання економіки

Система оподаткування, з одного боку, забезпечує наповнення бюджету потрібними коштами, а з іншого – слугує дієвим механізмом економічного впливу на суспільне виробництво, його структуру і динаміку, розміщення, стимулювання інвестицій та прискорення науково-технічного прогресу

Таблиця 6.1

Основні напрями впливу податкових важелів

№ з/п	Напрями
1.	Як основне джерело формування доходів державного та місцевих бюджетів, через видаткову їх частину, забезпечують можливість фінансового впливу на економіку
2.	Забезпечення передумов для процесів розширеного відтворення
3.	Стимулювання (обмеження) ділової та інвестиційної активності
4.	Розвиток пріоритетних сфер економіки
5.	Створення передумов для зниження витрат виробництва та обігу приватних підприємств з метою підвищення конкурентоспроможності національного товаровиробника на світовому ринку
6.	Проведення протекціоністської економічної політики або політики фритредерства (забезпечення свободи товарного ринку)

Таблиця 6.2

Податкові важелі прискорення економічного зростання та стимулювання інвестицій

№ з/п	Напрями
1.	Пільгове оподаткування (постійне або тимчасове, повне або часткове звільнення від оподаткування)
2.	Створення промислових економічних зон, технопарків тощо
3.	Створення спрощених режимів оподаткування, впровадження єдиного податку
4.	Надання загального підприємницького кредиту
5.	Надання амортизаційних пільг з метою оновлення основного капіталу
6.	Надання податкових кредитів (інвестиційні та інші знижки, списання сум податків, сплачених за кордоном з прибутку, списання сум податків на розвиток НДДКР), що мають цільовий характер і пов'язані з виконанням певних фінансових, економічних, науково-технічних та соціальних завдань
7.	Пільги (відрахування) „на вичерпання надр” для підприємств добувної промисловості, які визначаються у відсотках до валового доходу
8.	Формування за рахунок прибутку суб'єктів господарювання численних неоподатковуваних резервних фондів з метою покриття непередбачених витрат і збитків, фінансових зобов'язань, у тому числі відрахування в пенсійні фонди

Ключові терміни і поняття

Податкова політика, фіскальна політика, економічна політика, дискреційна фіскальна політика, рестрикційна (обмежувальна) фіскальна політика, критерії податкової політики, напрями податкової політики, принципи податкової політики, податковий механізм, податкове регулювання ринку, податкове стимулювання, податкові важелі прискорення економічного зростання

Питання для самоконтролю знань

1. У чому полягає сутність податкової політики?
2. Які питання охоплює податкова політика в широкому плані?
3. Які питання охоплює податкова політика у вузькому плані?
4. Перелічіть принципи, на основі яких проводиться податкова політика.
5. Назвіть етапи становлення ринкової економіки та охарактеризуйте особливості податкової політики на кожному з них.
6. Назвіть податкові важелі прискорення економічного зростання та стимулювання інвестицій.
7. Охарактеризуйте особливості податкової політики в умовах дефіцитності бюджету та інфляції.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Проаналізуйте відповідність сучасної податкової політики України критеріям оптимального оподаткування.

Завдання 2.

З'ясуйте зміст поняття „податкова політика” та траєкторію її впливу на соціально-економічний розвиток країни. Розгляньте структуру та обсяги ВВП України за категоріями доходу та з'ясуйте ступінь впливу змін у структурі та обсягах ВВП на структуру та обсяги податкових надходжень у бюджет за останні 5 років. Складіть відповідні таблиці, зробіть висновки.

Завдання 3.

Дослідіть вплив податкової політики та різних макроекономічних чинників на формування дохідної частини державного бюджету. Сформулюйте висновки.

Завдання 4.

Дослідіть вплив податкової політики на макроекономічну рівновагу та розвиток підприємництва. Сформулюйте висновки.

Завдання 5.

Викладіть своє бачення напрямів удосконалення податкової політики в Україні.

Тестові завдання

1. Податкова політика – це:

- а) процес діяльності держави у сфері встановлення, справляння і контролю за надходженнями податків;
- б) динамічний процес діяльності держави, який змінюється і коригується у зв'язку з об'єктивною необхідністю розвитку фінансових відносин;
- в) сталий процес діяльності держави, який не потребує коригування у зв'язку з уже затвердженими економічною та фінансовою програмами розвитку країни;
- г) фіскальний інструмент формування доходів бюджету.

2. Головним інструментом здійснення податкової політики є:

- а) Фонд нагромадження підприємств;
- б) грошові фонди підприємств;
- в) державний бюджет;
- г) державні цільові фонди.

3. Знайти неправильну відповідь. Основними принципами податкової політики є:

- а) соціальна справедливість;
- б) рівнонапруженість;
- в) багатоцільовий характер;
- г) економічна ефективність;
- д) стабільність і гнучкість.

4. Уряд може знизити податки для того, щоб:

- а) зменшити інвестиційні видатки;
- б) зменшити трансферти;
- в) зменшити витрати на споживання;
- г) збільшити витрати на споживання.

5. В умовах рестрикційної фіскальної політики уряд може:

- а) збільшити державні видатки;
- б) зменшити податки;
- в) застосувати певну комбінацію перших двох заходів;
- г) зменшити державні видатки;
- д) немає правильної відповіді.

ТЕМА 7. МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ВИМІРУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЇ

- 7.1. Теоретико-методологічні засади визначення рівня податкового навантаження.*
- 7.2. Показники рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб.*
- 7.3. Поняття та процедура оптимізації оподаткування. Принципи оптимального оподаткування.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Дослідження рівня податкового навантаження на економіку має важливе значення, оскільки від кількості податків, їх видів і ставок, їх диференційованості, наявності та обґрунтованості податкових пільг багато в чому залежать можливості їх стимулюючого впливу на діяльність суб'єктів господарювання. Тому вивченню даної теми слід приділити особливу увагу та глибоко засвоїти методологічні основи виміру податкового навантаження і шляхи його оптимізації. Окрім того, ця тема є підґрунтям для з'ясування тенденцій у процесі становлення податкової системи України та вивчення таких дисциплін, як податкова система України, податкова статистика.

Насамперед під час вивчення даної теми необхідно з'ясувати теоретико-методологічні засади визначення рівня податкового навантаження з точки зору як відтворювальних позицій, так і з позицій оцінки стимулюючого (анти стимулюючого) впливу оподаткування на виробництво та споживання, соціально-економічний розвиток держави, а також показники рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб. На підставі статистичних даних рекомендуємо більш детально розглянути та проаналізувати динаміку частки податків у ВВП і доходах державного бюджету; співвідношення ВВП, податків та неподаткових платежів у державному бюджеті; співвідношення основних прямих та непрямих податків у ВВП та доходах державного бюджету; питому вагу податку з доходів фізичних осіб у грошових доходах населення України. При цьому рекомендуємо зробити відповідні висновки стосовно рівня податкового навантаження на доходи юридичних та фізичних осіб в Україні.

Крім того, слід з'ясувати сутність терміну „оптимізація оподаткування”, а потім детально проаналізувати процедуру оптимізації оподаткування. Також варто звернути увагу на принципи оптимального оподаткування та здійснити їх детальний аналіз. У зв'язку з цим необхідно приділити особливу увагу об'єктам оптимізації: ставкам податку, податковим пільгам, техніці оподаткування. На завершення теми доцільно буде розглянути основні напрями оптимізації

оподаткування (кількісні параметри зниження податкових ставок та загального рівня податкового тягаря), а також основні напрями оптимізації регулятивного впливу прибуткового оподаткування на доходи юридичних і фізичних осіб.

7.1. Теоретико-методологічні засади визначення рівня податкового навантаження

У податковій теорії та практиці вимір податкового навантаження здійснюється на макро- і мікрорівні (рис. 7.1) за відповідними напрямками (рис. 7.2)

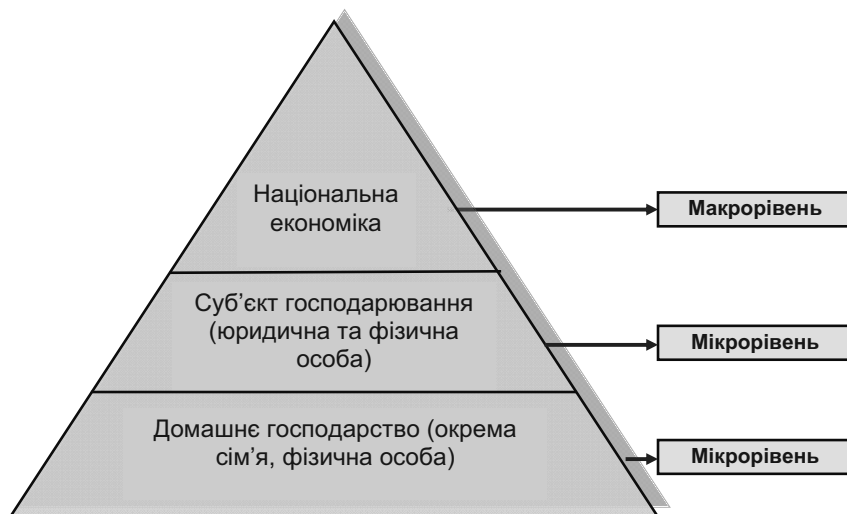

Рис. 7.1. Ієрархія визначення податкового навантаження

Рівень податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб є важливою характеристикою податкової політики держави, оскільки, здійснюючи податкове регулювання економіки, держава шляхом зміни обсягу податкових надходжень, кількості податків, їхніх видів і ставок, форм і методів оподаткування, застосування податкових пільг може суттєво впливати на процеси розподілу і перерозподілу ВВП між окремими секторами економіки, регіонами, верствами населення і на цій основі забезпечити їх поступальний розвиток та позитивні зрушення у виробничій і соціальній сфері, у підвищенні життєвого рівня населення

Рис. 7.2. Напрями застосування показників податкового навантаження

Найбільший внесок у розвиток теоретико-методологічних засад визначення рівня податкового навантаження, на яких базуються при розробці ідеалів оптимального оподаткування, внесли як західні, так і вітчизняні науковці різних часів: А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Локк, Дж. Ст. Мілль, А. Вагнер, А. Пігу, Дж. М. Кейнс, П. Самуельсон, А.Лаффер, В. Лебедєв, Д. Львов, Ф. Лассаль, І. Озеров, Г. Джордж, А. Соболев, М. Тургенєв, Б. Болдирєв, В. Федосов, В. Суторміна, Д. Черник, М. Кучерявенко, Л. Шаблиста та інші

У науковій літературі зміст поняття „податкове навантаження” („податковий тиск”, „податковий тягар”) тлумачиться з двох позицій, а саме: безпосереднього впливу податкових важелів і сукупності податкових платежів на економіку країни в цілому та з позиції доходів юридичних і фізичних осіб. Це поняття разом з іншими категоріями науки про податки утворює смислове ядро термінології оподаткування, яке увібрало в себе уявлення про граничні межі оподаткування в національній економіці

Визначення податкового навантаження з точки зору безпосереднього впливу податкових важелів базується на застосуванні порівняльної характеристики ставок основних податків, податкових пільг (часткове або повне звільнення від оподаткування, надання податкового кредиту, дотацій, що, у свою чергу, забезпечує перерозподіл податкового тиску з одних платників на інших), техніки оподаткування (наприклад, застосування авансових платежів, які передбачають сплату податку платником до отримання реального результату, відповідно до якого він повинен сплачуватися, що посилює навантаження на платника)

Тлумачення податкового навантаження з точки зору ступеня впливу загальної суми всіх податкових платежів передбачає зіставлення їх з обсягом ВВП національної економіки

Зміст і межа податкового навантаження не є чимось незмінним. До чинників, що визначають зміст і межу податкового навантаження (верхню та нижню межу) у країні відносяться: ступінь розвитку ринкової економіки та масштаби і форми державного регулювання; рівень соціально-економічного розвитку національної економіки та рівень життя населення; напрями використання державних доходів; внутрішня і зовнішня політика держави; соціально-культурні традиції населення, рівень розвитку податкової культури.

Але центральну частину поняття про податкове навантаження становить система соціально-економічних відносин, які виникають між державою і платниками податків з приводу розподілу та перерозподілу частки ВВП

Таким чином, межа податкового навантаження – це умовна точка в оподаткуванні, при якій досягається оптимальна як для платників, так і для державної скарбниці частка ВВП, що перерозподіляється через державний бюджет

Теоретично доведено, що до певної межі податкове навантаження не зменшує вартісні показники розвитку національної економіки та зацікавленість суб'єктів господарювання до продуктивної діяльності, проте після досягнення такої межі буде спостерігатися протилежний результат. Тому при спробі збільшення податкових надходжень за рахунок надмірного податкового навантаження (наприклад, збільшення податкових ставок з основних податків) швидко досягається така межа, коли може суттєво зменшитися саме джерело сплати податків, що, у свою чергу, призведе до зменшення податкових надходжень. Така залежність була науково обґрунтована і доведена відомим американським економістом Артуром Лаффером і отримала назву „крива Лаффера” (рис. 7.3)

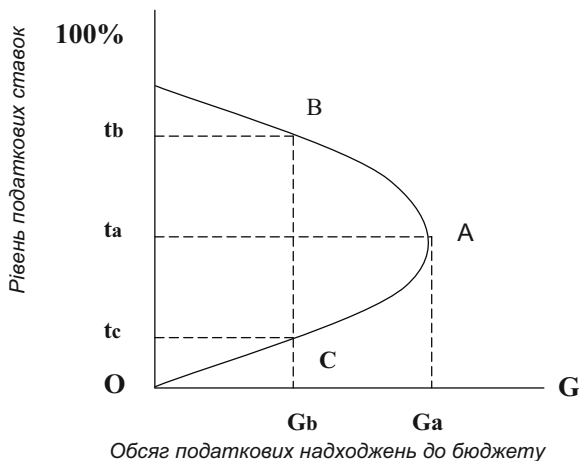

Рис.7.3. „Крива Лаффера”

На графіку відображено зв'язок між податковими ставками (t_a , t_b , t_c), та бюджетними надходженнями (G_a , G_b). Геометричне розміщення точок демонструє можливий варіант поєднання ставок оподаткування та обсягів податкових надходжень до бюджету.

Точка **A** відповідає оптимальній ставці податку (t_a), при якій бюджет отримує найбільші надходження (G_a).

У точці **B** при податковій ставці t_b , що більша за оптимальну, як і в точці **C** при податковій ставці t_c , що менша за оптимальну, бюджет отримує однаково менші надходження

Графічне зображення яскраво свідчить, що збільшення податкових надходжень до бюджету може бути забезпечене лише до певного рівня податкового навантаження (рівня податкових ставок), а при подальшому його підвищенні обсяги бюджетних надходжень будуть зменшуватися, оскільки високий рівень оподаткування здійснює дестимулюючий вплив на діяльність суб'єктів господарювання. А перехід до помірному оподаткуванню (базова ставка менша за максимально можливу) дасть позитивні результати через певний проміжок часу. Насамперед зростуть доходи платників податків, а це, у свою чергу, сприятиме зростанню сукупного попиту та сукупної пропозиції, заощаджень та інвестицій, ділової активності, зайнятості населення, а звідси і збільшенню податкових надходжень. Логіку такого зв'язку можна формалізувати таким чином:

$$\downarrow t \rightarrow \uparrow D \rightarrow \uparrow AD \rightarrow \uparrow AS \rightarrow \uparrow S \rightarrow \uparrow I \rightarrow \uparrow L \rightarrow T,$$

де t – податкова ставка на доходи;

D – доходи платників податків;

AD – сукупний попит;

AS – сукупна пропозиція;

S – заощадження домогосподарств;

I – реальний обсяг інвестицій;

L – зайнятість населення;

T – податкові надходження

Рис. 7.4 Основні вимоги до методики визначення рівня податкового навантаження

Послідовність визначення ПН:

- аналіз чинного законодавства щодо суб'єктів і об'єктів оподаткування та їх систематизація;
- аналіз та класифікація податків із визначенням їх платників;
- класифікація суми сплачених податків за суб'єктами оподаткування;

- аналіз та визначення загальної суми податкових платежів, що сплачуються різними суб'єктами оподаткування;
- аналіз і визначення рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб

7.2. Показники рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб

До групи показників виміру податкового навантаження застосовуються різні показники.

Для характеристики загального рівня податкового навантаження на економіку, тобто на макrorівні, найбільш поширеним показником є співвідношення між сумарною величиною всіх податкових платежів та ВВП:

$$ПН = \sum ПП : ВВП \times 100\% ,$$

де **ПН** – податкове навантаження;

ПП – сумарна величина всіх податкових платежів;

ВВП – валовий внутрішній продукт при його первинному та вторинному розподілі, який розраховується за Національними рахунками

В економічно розвинених країнах світу показник рівня податкового навантаження має різні значення і коливається в межах від 30% (наприклад, у США, Німеччині, Великобританії) до 50% ВВП (наприклад, у Швеції). В Україні цей показник становить майже 20% (табл. 2.7; рис. 2.6)

Відповідно до Національних рахунків при первинному розподілі доходів включаються всі податки на виробництво та імпорту, тобто ті податки та мито, які відносяться до виробничої діяльності та які поділяються на дві групи: податки на продукти (стягуються пропорційно кількості або вартості товарів і послуг, вироблених, реалізованих або імпортованих вітчизняним товаровиробником, наприклад, ПДВ, мито, акцизний збір) та інші податки (пов'язані з виробництвом і включають обов'язкові платежі суб'єктів господарювання до державного та місцевих бюджетів, наприклад, плату за землю та воду, лісовий податок, податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів, державне мито, ринковий збір тощо)

При вторинному розподілі доходів включаються всі податки на доходи, майно, внески на соціальне страхування (тобто як податки на виробництво, так і ті податки, що не пов'язані з виробничою діяльністю, наприклад, податок на прибуток, податок з доходів фізичних осіб та обов'язкові платежі до державних цільових фондів: соціального страхування, пенсійного забезпечення, зайнятості)

Менш достовірну картину про рівень податкового навантаження на макrorівні дає показник, який нерідко застосовується у податковій практиці різних країн, порівняння максимальних ставок основних податків. При цьому джерело їх сплати, суб'єкт та об'єкт оподаткування, механізм нарахування можуть суттєво відрізнятися. До переліку таких податків зазвичай входять: ПДВ, податок на прибуток, податок з доходів фізичних осіб, податок на майно, мито тощо. У таких європейських країнах, як Франція, Німеччина, Данія, Австрія, Швеція, максимальні ставки ПДВ становлять 5 – 25%; податку на прибуток – 13 – 40%; індивідуального прибуткового податку – 5 – 60%. В Україні ставки цих податків встановлені на рівні 20, 25 і 15% відповідно, з чого можна зробити висновок, що Україна належить до країн з помірним податковим навантаженням, тобто з помірним рівнем податкових ставок (табл. 7.1)

Таблиця 7.1

Ставки основних податків у різних країнах світу
(у % до бази оподаткування)

Країни	Податок на прибуток	Податок на додану вартість	Індивідуальний прибутковий податок
Австрія	34	20	10-50
Велика Британія	31	17,5	9-40
Данія	32	25	32,6-59
Канада	25-38	7	17-29
Китай	30	-	5-45
Нідерланди	35	17,5	6-40
Німеччина	35	15	15-39
Польща	34	22	19-40
Росія	13-35	10-20	13
Словаччина	40	23	15-42
США	35	-	15-45
Угорщина	18	-	20-40
Фінляндія	28	-	6-38
Чехія	35	-	15-40
Франція	33	20,6	56
Швеція	28	25	25-33,7
Японія	32	5	10-50
Україна	25	20	Основна 15

До групи показників виміру рівня податкового навантаження на юридичних осіб, тобто на мікрорівні, відноситься показник співвідношення між сумарною величиною всіх податкових надходжень від юридичних осіб та ВВП:

$$\text{ПН юр. ос.} = \sum \text{ПН юр. ос.} : \text{ВВП},$$

де **ПН юр. ос.** – податкове навантаження;

ПН юр. ос. – сумарна величина всіх податкових надходжень від юридичних осіб;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Визначення рівня податкового навантаження за даною методикою дасть змогу здійснити порівняльний аналіз податкового навантаження на юридичних осіб в Україні з рівнем податкового навантаження в інших державах.

Більш точним показником визначення рівня податкового навантаження на юридичних осіб є співвідношення всіх податкових надходжень від юридичних осіб та доданої вартості (прибутку), яка створюється у провідних сферах економіки:

$$\text{ПН юр. ос.} = \sum \text{ПН юр. ос.} : \text{ДВ (Р)},$$

де **ПН юр. ос.** – податкове навантаження;

ПН юр. ос. – сумарна величина всіх податкових надходжень від юридичних осіб;

ДВ (Р) – додана вартість (прибуток).

Розрахунок показника рівня податкового навантаження щодо доданої вартості (прибутку) дає змогу визначити дійсний рівень податкового навантаження на юридичних осіб, тому що валова додана вартість (прибуток) створюється саме в галузях матеріального виробництва. Розрахунки податкового навантаження щодо вказаних показників наведено в табл. 7.2

Таблиця 7.2

Податковий тягар щодо платників – юридичних осіб в Україні

№ з/п	Показники	1998р	1999р	2000р	2001р	2002р	2003р	2004р	2005р
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	ВВП (млрд. грн.)	103,9	126,1	170,1	204,2	225,8	267,3	345,9	418,5
2	Податкові надходження до зведеного бюджету від юр. осіб (млрд. грн.)	569,4	635,3	769,8	828,0	939,8	1324,3	1708,9	1531,3

Продовж. табл. 7.2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
3	Прибутки юр. осіб до оподаткування (млрд. грн.)	341,9	742,7	1393,3	1874,0	1464,1	2031,2	2598,2	2364,2
4	Податковий тягар на юр. осіб (ряд. 2/ряд.1), %	548,0	503,8	452,5	405,8	416,2	495,4	494,0	365,9
5	Податковий тягар на юр. осіб (ряд. 2/ряд.3), %	166,5	85,5	55,3	47,1	64,2	65,2	65,8	64,7

Таблиця 7.3

Загальні критерії оцінки ефективності системи оподаткування та податкової політики підприємства

Показник і його умовне позначення	Розрахунок показника	Характеристика показника	Оптимальний
Податковое-мність реалізації продукції, Пе	Пе = $\sum ПП : ОРП$, де $\sum ПП$ – сума податкових платежів, що плануються; ОРП обсяг реалізації продукції, що планується	Показник податковості реалізації продукції дозволяє сформулювати суму податкових платежів, що припадають на одиницю реалізованої продукції	Тенденція до пониження порівняно з фактичними даними
Коефіцієнт ефективності податкової політики, Кеф.ПП	Кеф.ПП = $\sum ЧР : ППП$, де $\sum ЧР$ сума чистого прибутку, що планується; $\sum ПП$ сума податкових платежів, що плануються	Узагальнено характеризує ефективність обраної податкової політики	Тенденція до підвищення порівняно з фактичними даними
Коефіцієнт пільгового оподаткування, Кп.оп.	Кп.оп. = $\sum П : \sum ПП$, де $\sum П$ загальна сума податкових пільг; $\sum ПП$ загальна сума платежів, що плануються, яка визначається як сума податкових платежів і сума податкових пільг	Характеризує, наскільки ефективно підприємство використовує надані законодавством пільги по планових податкових платежах. Даний показник розраховується як на окремий вид податків, так і загалом по всіх податкових платежах	Тенденція до підвищення порівняно з фактичними даними

Система оцінки ефективності податкової політики підприємства (юридичних та фізичних осіб) містить такі дві групи показників:

- оцінка податкового навантаження;
- оцінка ефективності податкового планування

Рис. 7.5. Показники ефективності податкової політики підприємства

Таблиця 7.4

Показники оцінки рівня податкового навантаження підприємства

Показник і його умовне позначення	Розрахунок показника
1	2
Сума податків, зборів та обов'язкових платежів, які сплачено підприємством протягом певного періоду, ПП	$PP = P_0 + P_1 + \dots + P_i$, де Р_о , Р₁ , Р_і – загальна сума податків, зборів та обов'язкових платежів, які сплачує підприємство протягом певного періоду за різних ставок, грн.
Коефіцієнт податковоємності реалізованої продукції, Кп	$Kp = P / Op$, де Р – сума податкових платежів підприємства за певний період, грн.; Op – обсяг реалізації продукції за цей період, грн.

1	2
Коефіцієнт оподаткування доходів, Код	$\text{Код} = \text{Пц} / \text{Дв},$ <p>де Пц – сума податків, що їх включають до ціни продукції і сплачують з доходів підприємства за певний період, грн. Дв – сума доходів підпр-тва за певний період, грн.</p>
Коефіцієнт оподаткування прибутку, Коп	$\text{Коп} = \text{Пп} / \text{Прб},$ <p>де Пп – податки, що сплачують з прибутку за певний період; Прб – балансовий прибуток підприємства за певний період, грн.</p>

Таблиця 7.5

Показники оцінки ефективності податкового планування

Показник і його умовне позначення	Розрахунок показника
Абсолютне зменшення податкових платежів, які сплачує підприємство за певний час – рік, ΔПа	$\Delta \text{Па} = \text{П1} - \text{По},$ <p>де По, П1 – загальна сума податків, які сплачує підприємство протягом року за різних ставок.</p>
Відносне зменшення податкових платежів, ΔПв	$\Delta \text{Пв} = \text{П1} \times \frac{\text{Ор1}}{\text{Ор0}} - \text{По},$ <p>де Ор0, Ор1 – обсяг реалізації, відповідно в базовому та звітному періоді.</p>
Загальний коефіцієнт оподаткування підприємства, Ко	$\text{Ко} = \text{Пч} / \text{Ппр},$ <p>де Пч – чистий прибуток підприємства, отриманий від усіх видів господарської діяльності за певний час, грн.; Ппр – прями податкові платежі за цей час, грн.</p>

На відміну від абсолютного зменшення податкових платежів, їх відносне зменшення дозволяє врахувати вплив на зміну податкових платежів підприємства, зміни обсягів реалізації продукції, адже більшість податків змінюється пропорційно до обсягу реалізації чи інших показників, пов'язаних з ним. Ці два показники, що використовуються як у процесі аналізу, так і під час планування, можуть диференціюватися за видами податків, видами продукції, виробництв чи за окремими структурними підрозділами

Таблиця 7.6

*Динаміка надходжень податку на прибуток підприємств до
Зведеного бюджету України*

Показники	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
ВВП (млрд. грн.)	170,1	204,2	225,8	267,3	345,9	418,5
Доходи бюджету (млрд. грн.) у т.ч.	49,1	54,9	62,0	75,3	91,5	131,8
податкові надходження (млрд. грн.) у т.ч.	30,5	36,3	40,6	46,1	52,3	76,8
надходження податку на прибуток (млрд. грн.)	8,5	8,3	9,4	13,2	16,2	23,5
Темпи приросту, % до поперед- нього року	+10	-2,4	+13	+40	+23	+45
Частка податку на прибуток у ВВП, %	5,0	4,1	4,16	4,9	4,7	5,6
Частка податку на прибуток підприємств у доходах бюджету, %	15,5	15,1	15,2	17,5	17,7	17,8
Частка податку на прибуток у податкових надходженнях, %	27,8	22,9	23,2	28,6	31,0	30,6

До групи показників виміру рівня податкового навантаження на домашнє господарство (сім'ю, окрему особу), тобто на мікрорівні, відноситься показник співвідношення між сумарною величиною всіх податкових надходжень від домашніх господарств (сім'ї, особи) та ВВП:

$$ПН \text{ д. г.} = \sum ПН \text{ д. г.} : ВВП ,$$

де ПН д. г. – податкове навантаження;

ПН д. г. – сумарна величина всіх податкових надходжень від домашніх господарств;

ВВП – валовий внутрішній продукт.

Визначення рівня податкового навантаження за даною методикою дасть змогу здійснити порівняльний аналіз податкового навантаження на домашні господарства в Україні з рівнем податкового навантаження в інших державах.

Більш уточненим показником визначення рівня податкового навантаження на домашні господарства є співвідношення всіх податкових надходжень від домашніх господарств та сукупного доходу, отриманого ними за певний проміжок часу:

$$ПН \text{ д. г.} = \frac{\sum ПН \text{ д. г.}}{\sum Д},$$

де *ПН д. г.* – податкове навантаження;

$\sum ПН \text{ д. г.}$ – сумарна величина всіх податкових надходжень від домашніх господарств;

$\sum Д$ – сукупний дохід домашніх господарств.

Розрахунок показника рівня податкового навантаження щодо сукупного доходу дає змогу визначити дійсний рівень податкового навантаження на домашні господарства, оскільки саме цей показник відображає частку їх сукупних доходів, що вилучається за допомогою податків, зборів та обов'язкових платежів. Розрахунки податкового навантаження щодо вказаних показників наведено в табл. 7.7

Таблиця 7.7

Податковий тягар щодо платників – домашніх господарств в Україні

№ з/п	Показники	1998 р.	1999 р.	2000 р.	2001 р.	2002 р.	2003 р.	2004 р.	2005 р.
1	Податкові надходження до зведеного бюджету від домашніх господарств (млн. грн.)	16153,9	18777,9	23619,1	28436,7	35994,2	43551,7	51109,2	49031,1
2	Грошові доходи населення до оподаткування (млн. грн.)	54379,0	61865,0	86911,0	109391	129081	148771	168461	166383
3	Податковий тягар на домашні господарства (ряд. 1/ ряд. 2), %	29,7	30,4	27,2	26,0	27,9	29,3	30,3	29,5

7.3. Поняття та процедура оптимізації оподаткування. Принципи оптимального оподаткування

На сучасному етапі розвитку економіки України, з метою досягнення більшої результативності податкового регулювання доцільною є постановка і вирішення завдання оптимізації чинної системи оподаткування та створення на цій основі іманентної сучасним економічним умовам методології та єдиної методики обчислення і сплати податків

На макроекономічному рівні, процедура оптимізації системи оподаткування – це процес вибору найкращих форм і методів її організації на підставі врахування умов і особливостей функціонування суб'єктів національної економіки з метою максимізації їх доходів

Рис. 7.6. Завдання процесу оптимізації

Для досягнення поставлених завдань можуть застосовуватись певні регулятори, які одночасно є об'єктами оптимізації. До їх числа належать: ставки податку, податкові пільги, техніка оподаткування

Таким чином, процедура створення оптимальної системи оподаткування передбачає детальну проробку різних її елементів, методів оподаткування, розгляд альтернативних варіантів з оцінкою наслідків їх впровадження для економіки, виробничої,

На мікроекономічному рівні під оптимізацією слід розуміти цілеспрямовану діяльність підприємства, зорієнтовану на максимальне використання можливостей податкового законодавства з метою зменшення податкових платежів. Тобто, тут мова йде про здійснення на підприємстві „податкового планування”, яке передбачає сукупність планових дій, об'єднаних в єдину систему і спрямованих на максимальне врахування можливостей оптимізації та мінімізації податкових платежів у межах загального стратегічного планування діяльності підприємства. При цьому основними завданнями оптимізації оподаткування є: прогнозування обсягів податкових надходжень на середньострокову перспективу на основі прогнозних розрахунків зміни економічних оборотів; вибір найбільш вигідних варіантів оподаткування. Досягають оптимізації податкових зобов'язань за рахунок широкого використання податкових пільг, різних легальних „щілин”, що мають місце в податковому праві

Важливим аспектом оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання є моделювання сум податкових платежів на майбутні періоди, яке здійснюється в такій послідовності:

- моделюється сума податків і зборів, які залежать від бази оподаткування фонду оплати праці;*
- моделюється сума податків і зборів, які включаються в ціну реалізованої продукції;*
- моделюється сума податку на прибуток;*
- моделюється загальна сума податків і зборів суб'єкта підприємництва*

Модель оптимізації оподаткування суб'єктів господарювання на майбутні періоди

Показник і його умовне позначення	Формула розрахунку	Характеристика показника
1	2	3
<p>Оптимальна сума податкових платежів, що розраховуються від фонду оплати праці (збір до Пенсійного фонду, збір до фонду для здійснення заходів соціального захисту населення, збір до державного фонду соціального страхування), СНФ</p>	<p>$СНФ = ПФОТ \times ССНФ : 100$, де ПФОТ – планова сума фонду оплати праці; ССНФ – зведена ставка податкових платежів від фонду оплати праці</p>	<p>Даний показник показує, яку частину складає дана група зборів і платежів у загальній сумі платежів до бюджету і в фонди, що дозволяє оптимізувати дану суму шляхом перерозподілу баз оподаткування</p>
<p>Оптимальна сума податків і платежів, що входять в ціну реалізованої продукції (податок на додану вартість, акцизний збір, митний збір), СНЦ</p>	<p>$СНЦ = ОВДР \times ССНЦ : 100$, де ОВДР – оптимальний розмір валового прибутку від реалізації продукції; ССНЦ – зведена ставка податків і зборів, що входять в ціну продукції (робіт, послуг)</p>	<p>Даний показник дозволяє підприємству скорегувати питому вагу сум податків і зборів у загальній сумі всіх сум податків зборів у звітному періоді</p>
<p>Оптимальна сума податку на прибуток, ОСНП</p>	<p>$ОСНП = (ОСЧП \times 100) : (100 - СНП)$, де ОСЧП – оптимальна сума чистого прибутку; СНП – ставки податку на прибуток</p>	<p>Даний показник характеризує оптимальну суму податку на прибуток, який дозволяє оптимізувати джерела даного показника</p>
<p>Оптимальна загальна сума податків і платежів, ООСН</p>	<p>$ООСН = СНФ + СНЦ + ОСНП$</p>	<p>Даний показник характеризує оптимальну загальну суму податків і зборів у розрізі різних баз оподаткування</p>

Ключові терміни і поняття

Податкове навантаження, податкове навантаження на макро- і на мікрорівні, межа податкового навантаження, „Крива Лаффера”, показники рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб, оцінка податкового навантаження, оцінка ефективності податкового планування, оптимізація оподаткування, принципи оптимального оподаткування

Питання для самоконтролю знань

1. Що таке податкове навантаження і як визначається його рівень?
2. За допомогою яких показників можна визначити рівень податкового навантаження на економіку?
3. За допомогою яких показників можна визначити рівень податкового навантаження на доходи юридичних осіб?
4. За допомогою яких показників можна визначити рівень податкового навантаження на доходи фізичних осіб?
5. Які податки найбільш суттєво впливають на доходи юридичних осіб?
6. Які податки найбільш суттєво впливають на доходи фізичних осіб?
7. Визначте основні напрями оптимізації оподаткування.
8. Визначте основні напрями оптимізації регулятивного впливу прибуткового оподаткування на доходи юридичних і фізичних осіб.

Навчальні завдання

Завдання 1.

На основі статистичних даних за останні 3 – 5 років, визначте рівень податкового навантаження юридичних осіб в Україні та напрями його оптимізації. Зробіть відповідні висновки.

Завдання 2.

На основі статистичних даних за останні 3 – 5 років, визначте рівень податкового навантаження фізичних осіб в Україні та напрями його оптимізації. Зробіть відповідні висновки.

Завдання 3.

Проаналізуйте рівень податкового навантаження та його вплив на підприємницьку діяльність в умовах діючої в Україні податкової системи. Сформулюйте висновки.

Тестові завдання

1. Чи вірним є таке твердження: „прямі податки сприяють розподілу податкового тягаря таким чином, що значні податкові витрати мають ті члени суспільства, в яких більш високі доходи”?

- а) так;
- б) ні;
- в) в окремих випадках.

2. В основу кривої Лаффера покладено таку ідею:

- а) зниження рівня податкових ставок завжди збільшує суму податкових надходжень;
- б) зниження рівня податкових ставок завжди зменшує суму податкових надходжень;
- в) збільшення суми податкових надходжень може бути забезпечене лише до певного рівня податкових ставок, при подальшому їх підвищенні спостерігається протилежний результат;
- г) зниження рівня податкових ставок зменшує податкову базу.

3. Загальний показник податкового тиску вираховується таким чином:

- а) як співвідношення основних прямих та непрямих податків до ВВП та доходів державного бюджету;
- б) як співвідношення частки податку з доходів фізичних осіб до грошових доходів населення;
- в) як співвідношення ВВП, податків та неподаткових платежів до доходів державного бюджету;
- г) як співвідношення загальної суми податкових платежів і відрахувань до ВВП.

4. Об'єктами оптимізації оподаткування є:

- а) ставки податку;
- б) податкові пільги;
- в) техніка оподаткування;
- г) усі попередні відповіді правильні.

5. Який із наведених нижче чинників впливає на посилення податкового тягаря у країні?

- а) урядові рішення щодо зменшення видатків на споживання;
- б) глибокі диспропорції та структурні викривлення в економіці;
- в) зниження реального ВВП;
- г) скорочення інвестиційних видатків.

ТЕМА 8. СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ У КРАЇНАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ

- 8.1. *Загальні риси системи оподаткування у країнах ринкової економіки.*
- 8.2. *Структура податків та динаміка їх частки у ВВП в країнах ринкової економіки.*
- 8.3. *Основні тенденції функціонування та розвитку податкових систем у провідних країнах світу.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Для формування оптимальної системи оподаткування в Україні слід у більшій мірі зважати на основні тенденції розвитку податкових систем у провідних країнах світу. Тому для більш детального вивчення позитивного зарубіжного досвіду насамперед необхідно здійснити поглиблений аналіз податкових правовідносин саме тих країн, що характеризуються різними формами побудови цих правовідносин у суспільстві: Швецію (досить високий рівень бюджетної централізації ВВП за допомогою податків), США (незначний рівень централізації), Німеччину, Великобританію (помірний рівень). Потім слід з'ясувати особливості функціонування податкової системи Франції та Японії. При цьому треба зважати на те, що структура податкової системи зазначених країн свідчить, що Україна близька до середнього рівня. Крім того, під час вивчення питань теми також необхідно здійснити вибірковий аналіз статистичних даних щодо складових структури податкових систем як у зарубіжних країнах, так і в Україні.

Що стосується можливостей використання та адаптування світового досвіду в процесі становлення податкової системи України, то порівняльний аналіз свідчить, що між системою оподаткування України і розвинених країн світу існують певні відмінності, які є не просто різним арифметичним співвідношенням окремих груп і видів податків. Це відбиток різних пріоритетів і спрямованості податкової політики. А отже, і масштаби податкового втручання в розподіл ВВП, і склад та структура податкової системи, залежать від особливостей національної економіки і населення країни, культурних традицій. В Україні вони наближаються до індустріального європейського типу. Тому система оподаткування України, з одного боку, у багатьох відношеннях має більшу схожість з тими системами, якими володіє багато європейських країн, ніж з тими, які використовують, наприклад, США, чи тим більше слаборозвинуті держави. Але, з іншого боку, оскільки податкова система почала формуватися на міцному фундаменті багатолітніх традицій соціалістичної фінансової системи, вони наклали свої особливості, не дуже придатні до умов ринку та вільного підприємництва, тому і

формування податкової системи України здійснюється нетрадиційним шляхом і тим більше не властивим для розвинутих країн світу. Іншими словами, мова йде про те, що протягом перших десяти років незалежності України формування доходів бюджету здійснювалося за рахунок більшої частки від оподаткування юридичних осіб і низької питомої ваги податку з доходів фізичних осіб, що було зумовлено традиційно низьким рівнем заробітної плати і громіздкою системою перерозподілу ВВП.

8.1. Загальні риси системи оподаткування у країнах ринкової економіки

Таблиця 8.1

Загальні риси систем оподаткування у країнах ринкової економіки

№ з/п	Загальні риси
1.	В основу податкової політики покладено кейнсіанську модель макроекономічного регулювання, яка передбачає цілеспрямоване маніпулювання державою податками і видатками бюджету для впливу на обсяги ВВП, зайнятість та інфляцію з метою економічного зростання
2.	На мікрорівні податкова політика спрямована на стимулювання пріоритетних галузей, секторів економіки, підприємницької діяльності
3.	В основу функціонування системи оподаткування більшості країн покладено еволюційну концепцію, яка передбачає реформування податкової системи шляхом послідовного вдосконалення її складу та структури, механізму обчислення, обліку та сплати окремих податків
4.	Зменшення граничних ставок податків при одночасному розширенні бази оподаткування
5.	Зменшення кількості податкових пільг
6.	Зменшення ролі впливу податків на споживання, на фактори виробництва (майно, землю, корисні копалини, капітал) та екологічних податків
7.	Розширення повноважень органів регіонального та місцевого самоврядування у стимулюванні вітчизняного товаровиробника за допомогою зменшення впливу податків на прибуток корпорацій
8.	Зростання обов'язкових відрахувань на соціальне страхування
9.	Застосування жорстких фінансових санкцій за порушення податкового законодавства

Отже, податкова політика більшості розвинутих країн світу (наприклад, США, Німеччина, Франція, Великобританія) не має на меті збільшити податкове навантаження. Її зміст полягає, з одного боку, у становленні оптимальної системи оподаткування, яка стимулюватиме ділову активність і буде виступати міцним ресурсним фактором держави та інструментом позитивного впливу на економіку, а з іншого боку – в уніфікації системи оподаткування, з урахуванням особливостей соціально-економічної системи країни. При цьому принциповим положенням процесу податкового регулювання є необхідність зміни пропорцій прямого оподаткування у сторону збільшення індивідуального прибуткового податку та скорочення частки податку з прибутку корпорацій. Саме таке співвідношення є характерним для більшості розвинутих країн світу

8.2. Структура податків та динаміка їх частки у ВВП у країнах ринкової економіки

У країнах ринкової економіки, що характеризуються різними формами побудови фінансових відносин у суспільстві (Швеція (досить високий рівень бюджетної централізації ВВП за допомогою податків); США (незначний рівень централізації); Німеччина, Великобританія (помірний рівень), структуру податків та динаміку їх частки у ВВП наведено в табл.8.2 та табл.8.3

Порівняльний аналіз систем оподаткування України і розвинених країн світу свідчить, що перераховані відмінності є не просто різним арифметичним співвідношенням окремих груп і видів податків. Цей відбиток різних пріоритетів і спрямованості податкової політики. А отже, масштаби податкового втручання в розподіл ВВП, склад і структура податкової системи, залежать від особливостей національної економіки і населення країни, культурних традицій

Таблиця 8.2

Структура податкових надходжень в Україні та в розвинених країнах, %

ПОКАЗНИКИ	КРАЇНИ									
	США		Німеччина		Великобританія		Швеція		Україна	
	1995р.	1998р.	1995р.	1998р.	1995р.	1998р.	1995р.	1998р.	1995р.	1999р.
Основні прями податки, у т. ч.	45,9	38,1	30,1	35,9	36,5	40,1	41,5	41,1	31,2	32,4
податок на прибуток корпорацій	8,8	7,6	2,83	7,1	9,3	13,6	6,3	4,2	23,5	18,8
особистий прибутковий податок	36,3	30,5	27,3	28,8	27,4	26,5	35,2	36,9	7,7	13,6
Основні непрямі податки, у т. ч.	17,9	17,0	27,8	24,4	34,7	30,2	24,3	27,0	23,9	29,8
ПДВ, акциз	15,6	17,0	26,7	24,4	33,1	30,2	23,7	27,0	23,9	25,8
Відрахування на соціальне страхування	-	30,2	-	38,4	-	19,0	-	26,2	-	5,5
Інші податки	36,2	14,7	42,1	1,3	28,4	10,7	34,2	5,7	44,9	36,3

Таблиця 8.3

Динаміка частки податків у ВВП у розвинених країнах (%)

Країна	Роки								
	1960	1970	1980	1985	1987	1989	1990	1994	1998
США	26,6	30,1	30,7	29,0	30,0	30,0	30,0	32,1	34,2
Канада	24,2	32,0	32,8	33,0	35,0	35,0	33,0	34,2	35,1
Німеччина	31,3	32,8	37,2	38,0	38,0	38,0	39,3	41,1	42,3
Франція	33,5	37,0	42,5	44,0	44,0	44,0	44,1	43,2	43,6
Великобританія	28,5	37,5	35,9	38,0	37,0	37,0	36,0	37,1	37,2
Італія	34,4	27,9	30,0	34,0	36,0	38,0	38,0	38,2	38,4
Японія	18,2	19,7	25,9	28,0	30,0	31,0	31,1	32,3	33,2
Швеція	27,2	40,9	49,9	50,0	56,0	56,0	57,0	54,1	52,2

Рис. 8.1. Фактори, що визначають рівень бюджетної централізації ВВП

8.3. Основні тенденції функціонування та розвитку податкових систем у провідних країнах світу

Таблиця 8.4

Тенденції функціонування та розвитку податкових систем у провідних країнах світу

№ з/п	Тенденція
1.	Податкова політика виступає головним інструментом державного регулювання економіки та впливу на приватне підприємництво.
2.	Масштаби державного втручання за допомогою податків у соціально-економічні процеси визначаються рівнем розвитку ринкової економіки.
3.	Перерозподіл ВВП, тобто встановлення пропорцій між коштами, що спрямовуються до бюджету та на споживання і нагромадження визначаються потребами держави в коштах, рівнем соціально-економічного розвитку країни та рівнем життя населення.
4.	Зміни, що відбуваються у структурі податкової системи провідних країн об'єктивно зумовлені структурними зрушеннями в економіці.
5.	В усіх країнах світу, під впливом економічних, соціальних та політичних факторів, постійно змінюються співвідношення між різними видами податків (прямих та непрямих).
6.	Структури податкових систем різних держав модифікуються під впливом податкової політики, яка спрямована на виконання завдань як загальноекономічного, так і фіскального характеру.
7.	Сучасна система оподаткування більшості розвинутих країн світу ґрунтується на трьох найбільш важливих податках: особистому прибутковому податку, податку на соціальне страхування, податку на додану вартість. Другорядними є податок на прибуток корпорацій, податки на майно, спадщину тощо.
8.	Розвиток і розширення сфери соціального страхування супроводжувалися збільшенням відповідних податків.
9.	Пряма залежність рівня оподаткування від обсягів державних видатків.

Ключові терміни і поняття

Податкова політика в зарубіжних країнах, форми побудови податкових відносин, рівні бюджетної централізації ВВП у країнах ринкової економіки, склад і структура податкової системи у країнах ринкової економіки, фактори, що визначають рівень бюджетної централізації ВВП, тенденції функціонування та розвитку податкових систем у провідних країнах світу

Питання для самоконтролю знань

1. Як відбувалося становлення податкових систем у країнах, які характеризуються різними формами побудови податкових відносин у суспільстві?

2. Чим відрізняється становлення податкових систем у постсоціалістичних країнах взагалі і в Україні зокрема від їх становлення в розвинутих країнах?

3. Визначте загальні риси систем оподаткування у країнах ринкової економіки.

4. Які особливості прибуткового оподаткування населення в розвинених країнах світу?

5. Якою є структура податкової системи Швеції, США, Німеччини, Великобританії, Франції та Японії?

6. Назвіть фактори, що визначають рівень бюджетної централізації ВВП.

7. Назвіть тенденції функціонування та розвитку податкових систем у провідних країнах світу.

8. Яку роль відіграє світовий досвід у процесі становлення податкової системи України?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Здійсніть порівняльну характеристику податкової системи України і податкових систем зарубіжних країн світу. Зробіть відповідні висновки.

Завдання 2.

Дослідіть світовий досвід реформування податкових систем і розвитку податкової політики. При цьому здійсніть порівняльний аналіз податкової політики і рівня оподаткування в зарубіжних країнах з ринковою економікою та в Україні. Зробіть висновки.

Завдання 3.

Сформулюйте висновки щодо можливостей застосування позитивного світового досвіду у процесі розвитку податкової системи України.

Тестові завдання

1. У доходах федерального бюджету США переважають:

- а) прямі податки;
- б) непрямі податки;
- в) питома вага прямих та непрямих податків приблизно однакового рівня.

2. У структурі доходів бюджету Великобританії найбільшу питому вагу займає:

- а) прибутковий податок з громадян;
- б) податок на додану вартість;
- в) митний збір;
- г) податок на прибуток корпорацій.

3. У структурі доходів бюджету Франції найбільшу питому вагу займає:

- а) прибутковий податок з громадян;
- б) податок на додану вартість;
- в) податок на майно;
- г) податок на прибуток корпорацій.

4. У структурі доходів державного бюджету Японії найбільшу питому вагу займають:

- а) прямі прибуткові податки з корпорацій і громадян;
- б) прямі податки на майно;
- в) непрямі податки на споживання.

5. Податок на додану вартість уперше впроваджено в практику оподаткування:

- а) у США в 1933 р.;
- б) в Італії у 1948 р.;
- в) у Франції в 1956 р.
- г) у Великобританії в 1960р.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЧАСТИНИ I

1. Закон України від 18.02.97 р. № 77/97-ВР “Про систему оподаткування”, зі змінами і доповненнями.
2. Закон України від 21.12.2000 р. № 2181-III “Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”, зі змінами та доповненнями.
3. *Азаров М.* Систематизація податкового планування на підприємстві // Юридичний журнал. – 2004. – № 12. – С. 51-53.
4. *Андрущенко В.Л., Ляшенко Ю.І.* Економічні та позаекономічні аспекти оподаткування // Фінанси України. – 2005. – № 1. – С. 36.
5. *Батурлин А.* Принципы налогообложения и субъекты фиска // Закон. – 1998. – № 11/12. – С. 46-52.
6. *Білик М.Д., Золотко І.А.* Податкова система України: Навчально-методичний посібник. – К.: КНЕУ, 2000.
7. *Буковинський С.А., Комаров В.А.* Бюджет розвитку та пріоритети бюджетних інвестицій // Фінанси України. – 2004. – № 9. – С. 3-19.
8. *Буряк П.Ю., Беркита К.Ф., Ярема Б.П.* Податкова система: теорія і практика застосування активних методів навчання: Навч. посібник. – К.: ВД „Професіонал”, 2004. – 224.
9. *Буряковский В.В. и др.* Налоги: Учебное пособие. – Днепропетровск: Пороги, 1998. – 642 с.
10. *Василик О.Д.* Податкова система України: Навч. посібник. – К.: НІОС, 2004. – 448 с.
11. *Василик О.Д.* Теорія фінансів: Підручник. – К.: НІОС, 2000. – 416 с.
12. *Василик О.Д., Павлюк К.В.* Державні фінанси України: Підручник. – К.: НІОС, 2002. – 608 с.
13. Виконання Зведеного бюджету України за 2004 рік // Фінанси України. – 2005. – № 3. – С.156.
14. *Вишневський В.П.* Налогообложение предприятий в Украине. – Донецк: ИЭП НАК Украины, 1998. – 328 с.
15. *Волков Д.О.* Сплата непрямих податків у країнах із ринковою економікою // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С.118.
16. *Демиденко Л.М.* Розвиток теорії оподаткування вченими Заходу // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С.111.
17. Держава – податки – бізнес: з світового досвіду фіскального регулювання ринкової економіки): Монографія / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, В.Л. Андрущенко. – К.: Либідь, 1992. – 328 с.
18. *Дикань Л.В.* Налогообложение: Учебное пособие. – Харьков: Фактор, 1996. – 192 с.

19. *Дулік Т.О.* Прямі податки в системі державного регулювання доходів юридичних і фізичних осіб // Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – К.: НДФІ, 2001. – 185 с.

20. *Дулік Т.О.* Система оподаткування України в ретроспективі та напрями оптимізації її регулятивного впливу на соціально-економічний розвиток держави // Вісник ДДФА: Економічні науки. – Дніпропетровськ: ДДФА. – 2006. – № 1(14). – С. 45-57.

21. *Есипов С.* Взаимосвязь уровня налогообложения с макроэкономическими параметрами // Бизнес-информ. – 1997. – № 2. – С. 30-33.

22. *Жарко Р.П.* Обґрунтування функцій податків на сучасному етапі розвитку продуктивних сил // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 96.

23. *Жеребних А.* Мобілізація доходів до всіх ланок бюджетної системи відбувалася в умовах стабілізації економіки // Вісник податкової служби України. – 2000. – № 4. – С. 11-14.

24. *Захарін А.В.* Удосконалення механізму податкового регулювання сталого економічного розвитку // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 92-100.

25. Інформаційні повідомлення Міністерства фінансів України // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С.17-26.

26. Інформаційно-ілюстративні матеріали до Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про державний бюджет України на 2005 рік” та деяких інших законодавчих актів”. – К., 2005. – 49 с.

27. *Ковалюк О.М.* Важливий крок до зменшення податкового тягара в Україні // Фінанси України. – 2004. – № 1. – С. 55.

28. *Корнус В.Г.* Пільги з податку на додану вартість та нерівномірність податкового навантаження // Фінанси України. – 2004. – № 11. – С. 20.

29. *Крисоватий А.І., Десятник О.М.* Податкова система: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланш, 2004. – 231 с.

30. *Крисоватий А.І.* Гармонізація оподаткування у парадигмі загальнодержавних інтересів // Фінанси України. – 2004. – № 2. – С.109.

31. *Крисоватий А.І., Кизима А.Я.* Податковий менеджмент: Навч. посібник. – Тернопіль: Карт-бланк, 2004. – 304 с.

32. *Кучерявенко М.П.* Курс податкового права: У 6 т. : Генезис податкового регулювання: У 2 ч.– Харків: Легас, 2002.

33. *Кучерявенко Н.П.* Основы налогового права. – Харьков.: Изд-во "Константа", 1996. – 320 с.

34. *Лащак В.В.* Стимулювальна роль прямих податків // Фінанси України. – 2005. – № 2. – С. 84.

35. Макконнелл К. Р., Брю С.Л. Экономикс: Принципы, проблемы, политика: В 2 т.: Пер. с англ. 11-го изд. – М.: Республика, 1992. – Т.2. – 400 с.
36. Маковська І.О. Податкові надходження зведеного бюджету // Фінанси України. – 2004. – № 5. – С. 118-123.
37. Мельник В.М. Генеза теорій податків // Фінанси України. – 2004. – № 8. – С. 42.
38. Мельник В.М. Обмежувальна та стимулювальна роль податків // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 31-37.
39. Місцеві податки, збори і неподаткові платежі / Під ред. М.Я. Азарова. – К.: Експерт – Про, 2000.
40. Милявська Е.П., Сердюк О.М. Податкова система: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий дім „Слово”, 2005. – 336 с.
41. Налоги: Учебн. пособие / Под ред. Д.Г. Черника – М.: Финансы и статистика, 1995. – 400 с.
42. Налогообложение: теории, проблемы, решения / В.П. Вишневський, А.С. Веткин, Е.Н. Вишневская и др.; Под общ. ред. В.П. Вишневского. – Донецк: ДонНТУ, ІЭП НАН України, 2006. – 504 с.
43. Налоговые системы зарубежных стран: Учебник для вузов / Под ред. В. Г. Князева, Д. Г. Черника. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: Закон и право, ЮНИТИ, 1997. – 191 с.
44. Налоговая система во Франции. – 2-е изд. // Информационные и учебные материалы (Российско-французская серия). – 1993. – № 2. – С. 34.
45. Нечай Н.В. Нариси з історії оподаткування. – К.: Вісник податкової служби України, 2002. – 144 с.
46. Онищенко В.А. Податковий контроль (основи організації): – К.: “Вісник податкової служби України”, 2002. – 432 с.
47. Оподаткування в Україні: Навч. посібник для студентів вищих навчальних закладів / М. І.Деркач, Н. І.Редіна, Т. О.Дулік, Т. Ю.Александрюк, Л. Г.Маркова, В. Є. Тараненко – Дніпропетровськ: ДДФА, 2004. – 124 с.
48. Офіційний сайт Державного комітету статистики України. - www.ukrstst.gov.ua.
49. Податкова система України: Підручник / В.М.Федосов, В.М.Опарін, Г.О.П'ятаченко та ін.; За ред. В. М. Федосова. – К.: Либідь, 1994. – 464 с.
50. Пушкарєва В.М. История финансовой мысли и политики налогов: Учебное пособие. – М.: ИНФРА, 1996. – 192с.
51. Саливон С. Возросший оброк // Бизнес. – 2006, 30 января. – № 5. С. 40.

52. *Саливон С.* Опасный диагноз // Бизнес. – 2006, 23 января. – № 3-4. – С. 52-54.
53. *Самуэльсон П.* Экономика: В 2 Т. – М.: Республика, 1994. – Т.1. – 333 с.
54. *Смит А.* Исследование о природе и причинах богатства народов // Антология экономической классики. – М.: ЭКОНОВ, 1992. – Т.1. – С. 79-396.
55. *Соболев М.И.* Очерки финансовой науки. – Харьков, 1926. – 216 с.
56. *Соколовська А.М.* Податкова система України: Теорія та практика становлення. – К.: НДФІ, 2001. – 372 с.
57. *Стукало Н.В.* Деякі аспекти формування фінансової політики України в умовах глобалізації // Фінанси України. – 2006. – № 1. – С. 24-30.
58. *Тарангул Л.Л.* Удосконалення податкової політики у контексті соціально-економічного розвитку регіонів // Фінанси України. – 2004. – № 6. – С. 8.
59. У дзеркалі статистики // Урядовий кур'єр. – 2005, 27 вересня. – № 182.
60. Фінанси зарубіжних корпорацій: Навч. посібник / В.М. Суторміна, В.М. Федосов, Н.Ф. Резанова; За ред. В.М. Федосова. – К.: Либідь, 1993. – 247 с.
61. *Черник Д.Г.* Налоги в рыночной экономике. – М.: Финансы, ЮНИТИ, 1997. – С. 383.
62. *Чугунов І.Я., Ігнатенко А.Б.* Податок з доходів фізичних осіб у системі фінансово-економічного регулювання // Фінанси України. – 2006. – № 4. – С. 3-14.
63. *Шаблиста Л.М.* Податки як засіб структурної перебудови економіки. – К.: Інститут економіки НАН України, 2000. – 218 с.
64. *Шевченко О.* П'ять етапів великого шляху // Вісник податкової служби України. – 2006. – № 6. – С. 61-63.
65. *Шевченко О.* Від безсистемності до системи // Вісник податкової служби України. – 2006. – № 7. – С. 61-63.
66. *Юргелевич С.В.* Непрямі податки в Україні як вбудовані стабілізатори // Фінанси України. – 1998. – № 2. – С. 89-93.

ЧАСТИНА II

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ

ТЕМА 1. ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПОДАТКОВОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ ТА ПРІОРИТЕТИ ПОДАТКОВОЇ ПОЛІТИКИ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕРЖАВИ

- 1.1. *Основні тенденції становлення податкової системи України.*
- 1.2. *Сучасна податкова політика держави та принципи функціонування податкової системи України, їх реалізація.*
- 1.3. *Напрями реформування податкової системи України.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Опанувавши наукові основи оподаткування та побудови податкової системи, доречно здійснити аналіз передумов становлення та основних тенденцій розвитку чинної системи оподаткування України. Окремо слід з'ясувати діалектику об'єктивного і суб'єктивного в становленні податкової системи України, детально розглянути та проаналізувати структуру доходів Зведеного бюджету України протягом усього періоду її становлення. Крім того, у процесі вивчення даної теми слід розглянути еволюцію податкового законодавства, проблеми встановлення рівноцінних прав і обов'язків перед бюджетом для суб'єктів господарювання усіх форм власності й можливості застосування оптимальних податкових регуляторів з метою досягнення економічної ефективності та соціальної справедливості. При цьому необхідно звернути увагу на те, що податкова політика держави здійснює суттєвий вплив на діяльність усіх суб'єктів господарювання, отже, варто з'ясувати сутність та критерії податкової політики, визначити напрями її реформування.

1.1. Основні тенденції становлення податкової системи України

Економічну ситуацію кожної країни значною мірою зумовлює податкова політика держави, складовим елементом якої є система оподаткування, що включає досить широке коло податків різної спрямованості. При цьому за допомогою системи оподаткування вирішуються питання формування не лише доходів бюджету, а й впливу держави на економіку, на всі сторони її суспільного життя, тобто на основні макроекономічні процеси та пропорції, водночас вона відображає специфічні соціально-економічні умови розвитку даної країни, її зовнішню і внутрішню політику, географічне положення, кліматичні умови, традиції народу тощо. Разом із тим через податки відбувається тісний зв'язок між державою та

юридичними і фізичними особами щодо формування, розподілу й використання їхніх доходів. Однак у світі ще не знайдено універсального підходу до побудови такої системи оподаткування, яка б повністю задовольнила потреби і держави, і платників податків

Україна пройшла досить тривалий і складний шлях, перш ніж податки увійшли в її економічне життя і стали стабільним джерелом формування доходів бюджету та вагомим фінансовим регулятором макроекономічних процесів. Проте дієвість регулятивної природи податків і їх ринкова саморегуляція на основі реалізації об'єктивних економічних законів у сучасних умовах соціально-економічного розвитку нашої держави не завжди призводить до бажаних результатів, що, в свою чергу, ускладнює позитивні зрушення у виробничій і соціальній сфері

Основні загальнотеоретичні положення становлення і розвитку системи оподаткування в Україні знайшли відображення в наукових працях таких українських вчених-економістів: В. Андрущенко, О. Василика, В. Вишневецького, М. Кучерявенка, Н. Нечай, В. Опаріна, В. Пушкарьової, А. Соколовської, В. Суторміної, В. Федосова, Л. Шаблістої, С. Юрія та інших.

Водночас на сьогоднішній день в Україні залишається актуальним питання оптимізації регулятивного впливу системи оподаткування на соціально-економічний розвиток держави. Крім того, на кожному наступному етапі становлення і розвитку національної податкової системи виникають нові проблеми, що вимагають інших підходів до процесу формування механізму оподаткування, адекватного умовам економіки, що трансформується, творчого осмислення та впровадження таких податків, які б в більшій мірі реалізовували їх фіскальну та регулюючу функцію, відображали об'єктивний стан економіки України

Протягом декількох десятиліть в Україні недооцінювалась роль такого надійного індикатора стану економіки, як податкові регулятори. Усі макроекономічні пропорції формувались без належного урахування фінансових можливостей суб'єктів господарювання. Відсутність науково обґрунтованих підходів щодо формування і розподілу доходів бюджету, деформоване оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб у формі примусового централізованого акумулювання коштів у банківській системі, високий ступінь втручання держави в економічне життя, нерозуміння обмеженості насамперед фінансових ресурсів, нереальна

податкова та інвестиційна політика, усе це призвело до негативних наслідків на межі 1980-1990 рр. як в системі оподаткування зокрема, так в і економіці України загалом (низька ефективність виробництва, галузева і міжгалузева диспропорція, зниження продуктивності праці та відставання в галузі матеріального виробництва НТП, зменшення фінансової віддачі від капітальних вкладень тощо). Така тогочасна система нормативних платежів до бюджету, які у фіксованих розмірах і в певні строки здійснювали зі своїх доходів державні підприємства, кооперативно-колгоспні та інші суспільні організації, що не належали до державної форми власності, а також громадяни, виконувала лише фіскальну функцію і не стимулювала виробництво. Основну фінансову базу бюджету становили податок з обороту та платежі з прибутку підприємств і організацій. Так, у 1990р. питома вага зазначених податкових платежів становила відповідно 28,1% і 26,8% доходів зведеного бюджету, а порівняно з 1980 р. їх частка знизилася на 4,6 та 11,4 відсоткових пункти відповідно [50, с. 8]

Менш важливими були доходи, що надходили до бюджету від населення. Базу цих доходів становив прибутковий податок з громадян, який для абсолютної більшості населення в середньому становив 13% місячної заробітної плати, і лише низькооплачувані верстви населення були звільнені від нього або вносили його за середньою ставкою 8% [84, с.35]. Так, у 1980 р. прибутковий податок з громадян становив 8,4% від доходів зведеного бюджету, а в 1990 р. його питома вага підвищилася всього на 0,6 відсоткових пункти і становила 9,0% [50, с. 8]

Тому в такій ситуації почався пошук нових форм взаємовідносин між державою та платниками податків. При цьому поступово розширювалася фінансова самостійність суб'єктів господарювання, здійснювалося реальне розмежування фінансових ресурсів на загальнодержавні бюджетні ресурси та ресурси юридичних і фізичних осіб, що було адекватною реакцією на вимоги останніх років існування адміністративно-планової економіки і в майбутньому визначило траєкторію розвитку національної податкової системи. Тобто, починаючи з 1991р., з моменту проголошення незалежності України, почався якісно новий період самостійного формування національної податкової системи, яка поступово стала набувати сучасного обрису. Це означало, що влаштування власної системи державних доходів і витрат здійснювалося самостійно, відповідно до законодавства нової держави. Суб'єктами оподаткування стали всі працездатні юридичні і фізичні особи, які отримують доходи

Таким чином, введення у дію нових заходів у сфері податкової політики, починаючи з 1991 р., означало, що держава змінила характер взаємозв'язків юридичних і фізичних осіб із бюджетом, і замість цілого ряду нормативних платежів почали використовуватися поновлені, більш досконалі та доцільні податкові правовідносини. Такі зміни є законодавчим процесом розвитку механізму нормативного розподілу доходів у напрямі забезпечення їх рівнонапруженості, стійкості, єдності, стабільності і обов'язковості [60, с. 41]

Однак перші фінансово-економічні заходи нової держави, як зауважують вітчизняні економісти, „були найбільш невдалими нормативними актами в галузі фінансових відносин” [59, с. 39]. Насамперед це стосується Закону Української СРСР „Про систему оподаткування” від 25.06.91 р. Відповідно до закону на території України було встановлено 16 загальнореспубліканських податків і зборів. Найбільші надходження до бюджету поступали від двох податків: податку на прибуток підприємств і податку з обороту. Разом із тим, механізм функціонування податку на прибуток у багатьох аспектах усе ще сильно нагадував нормативні відрахування, що встановлювалися в залежності від можливостей конкретного суб'єкта господарювання. Це пояснювалося такими причинами:

- розмір оподаткованого прибутку підприємств, як відомо, залежить від рівня ціни продукції, яка підлягає реалізації, а ціни на товари в Україні багато років не відповідали рівноважним цінам, які формуються на конкурентних ринках під впливом попиту покупців і пропозиції товаровиробників. Фактично ціни відображали особливості становища окремих товаровиробників на внутрішньому ринку, що дісталися їм у спадщину від високоспеціалізованої планової економіки. Тому не дивно, що після галопуючої інфляції в 1992 р., хоча із запізненням, але все ж таки було вжито заходи щодо державного регулювання цін і тарифів;

- законодавчі та нормативні акти, які визначали механізм розрахунку зобов'язань з податку на прибуток, надавали дієві важелі для приведення розмірів платежів із прибутку у відповідність до індивідуальних потреб окремих підприємств – це численні податкові пільги, диференційовані податкові ставки, внутрішньо-міністерське фінансове регулювання;

- традиційна система бухгалтерського обліку результатів господарської діяльності, що застосовувалася, не відповідала вимогам та умовам перехідної економіки, а нової системи оподаткування ще не було. Тому об'єктом оподаткування був не прибуток з капіталу, який розраховується згідно з правилами комерційного розрахунку, що засновані на принципах альтернативних витрат, а прибуток, який відображав особливості обліку фінансових результатів у механізмі господарювання планової економіки [50, с. 20-21].

Вищевикладені аргументи свідчать про те, що оподаткування прибутку підприємств за такою теоретичною конструкцією – це аномальний стан з точки зору реалізації класичного принципу оптимального оподаткування. (Нагадаємо: центральна ідея оптимізації вимагає, щоб податки були розмірними з доходами і рівномірно обкладали всі їх види). Такий стан пояснюється здебільшого одним: відсутністю ґрунтовно розробленої методики обліку реальних витрат і результатів, тому і суми податку, що сплачували окремі підприємства, були в наведеному вище розумінні величинами неправильними, випадковими

Отже, дослідження трансформації податкової системи України протягом зазначеного періоду свідчать про необхідність радикальних змін не локального, а концептуального характеру. І насамперед – в системі прямого оподаткування юридичних і фізичних осіб з метою забезпечення розширеного відтворення фінансових ресурсів у загальнонаціональному масштабі та самозростання вартості кожного із функціонуючих приватних капіталів.

Для цього, починаючи з 1992 р., урядом України було вжито цілий комплекс стандартних заходів щодо формування соціально-орієнтованої ринкової економіки. Серед них такі: лібералізація цін, відміна державної монополії на зовнішню торгівлю, приватизація об'єктів державної власності. Однак ці заходи відкрили не тільки великі можливості і широке поле для діяльності суб'єктам господарювання, але також створили їм і серйозні проблеми, бо тепер вони повинні брати на себе всю повноту відповідальності за результати своєї діяльності, окрім того, виникали проблеми специфічного характеру, що були пов'язані з перехідним періодом національної економіки, коли структурні елементи планової економіки взаємодіють із новим економіко-правовим середовищем. Тому і першими наслідками проведених заходів було збільшення темпів інфляції та бюджетного дефіциту, скорочення виробництва та зниження реальної заробітної плати

Окремі дослідники підкреслюють, що при сприятливих умовах послідовні дії уряду щодо реформування економіки можуть зумовити успішну її перебудову, справити благодійний вплив на її розвиток та оновлення капіталу, створення нових робочих місць та скорочення безробіття. Так, за даними Світового банку деякі постсоціалістичні країни, що забезпечили найбільший ступінь ринкових перетворень до 1995 р. (серед них Польща, Словаччина, Угорщина, Хорватія, Македонія, Чехія, Словенія), у 1994–1995 рр. добилися істотного зростання ВВП, зниження середньої інфляції (нижче 25%) [69, с. 5]. Однак навіть у цих країнах у перші роки реформування спостерігався спад виробництва, зниження продуктивності праці, підвищення рівня

інфляції та безробіття, різке загострення соціальних проблем. Такі характеристики кризового стану економіки можуть бути тим гострішими, чим менше економіка даної країни підготовлена до впровадження нового господарського механізму, до трансформації її структурних ланок. Саме в таких несприятливих умовах, на відміну від постсоціалістичних країн Центральної та Східної Європи, і знаходилася економіка України. Це було зумовлено певними об'єктивними чинниками [50, с. 30-31], які зображено на рис. 1.1

Рис. 1.1. Чинники руйнації економіки України

За цих умов уряд змушений був ужити ряд додаткових заходів, спрямованих на інституціональну реконструкцію народного господарства, активізацію ділової активності суб'єктів господарювання, фінансову стабілізацію економіки. Про це свідчить детальний аналіз законодавчих і нормативних актів України того періоду. Що стосується податкової політики, то завдання було сформульовано таким чином, що податки не повинні, по можливості, перешкоджати економічному зростанню, тобто фізичному обсягу вітчизняного виробництва товарів та послуг, розвитку підприємництва

Отже, у 1992 р. у структурі податкової системи України відбулися певні важливі зміни (див. рис. 1.2)

Рис. 1. 2 Структурні зміни податкової системи України (1992 р.)

Водночас, із тим, як показали подальші події та досвід розвинутих країн світу, рішення про скасування податку на прибуток та введення податку на доходи було помилковим [43, с. 227-228], оскільки це створювало додатковий контроль за оплатою праці на підприємстві, бо при оподаткуванні доходів об'єктом оподаткування була також і заробітна плата, з якої вже вираховувався особистий прибутковий податок та відрахування на соціальні заходи. У зв'язку з цим рішенням Верховної Ради України в

1995 р. остаточно було введено податок на прибуток підприємств. Окрім зазначених вище змін структура податкової системи України того ж періоду характеризувалася широким використанням податкових пільг (наприклад, в інструкції Міністерства фінансів України „Про порядок нарахування і сплату підприємствами і організаціями податку на доходи” (квітень 1992 р.) перелік пільг для платників цього податку включав більше ніж 30 найменувань). У результаті поступово виникла загрозлива ситуація: база оподаткування господарських одиниць руйнується, і ускладнюється дія податкового механізму, що не дає (в умовах високих темпів інфляції) адекватної віддачі від зростання виробництва, його технічного поновлення. Тому початковий перелік пільг почав швидко скорочуватися і в 1997 р. їх стало значно менше ніж у 1992р. Насамперед були скорочені пільгові умови оподаткування для юридичних осіб з податку на прибуток

У цілому 1991–1995 рр. можна визначити як період становлення і формування національної податкової системи нової самостійної держави (див. рис.1.3.; рис. 1.4., 1.5., 1.6. Ч. 1). До початку ринкових реформ в Україні не існувало цілісної податкової системи, яка змогла б гарантувати систематичні надходження необхідних для держави фінансових ресурсів та здійснювати ефективно регулювання економіки. Національна економічна система в цілому і бюджетно-податкова зокрема не були пристосовані до функціонування в умовах нестабільної господарської кон'юнктури. Усі фіскальні інститути повільно здійснювали перехід від централізованих нормативних методів перерозподілу доходів до більш цивілізованих ринкових макроекономічних регуляторів. Протягом цього періоду не вдалося також і сформувати належним чином стабільного податкового законодавства, що можна простежити на багатьох прикладах: часте змінювання об'єкта прибуткового оподаткування юридичних осіб (прибуток – дохід – знову прибуток), ставок податку на додану вартість (28, 20, 28, 20%), методів обліку фінансових результатів (за фактом відвантаження продукції, касовий метод, змішана система, за фактом передачі прав власності на продукцію) тощо. За таких обставин дестабілізується планування фінансово-господарської діяльності підприємств та процес бюджетного планування в цілому. Та незважаючи на це, уже до 1995 р. підґрунтя національної податкової системи, аналогічне тому, яке застосовується у багатьох промислово-розвинутих країнах, було закладено

У 1995–1999 рр. у зв'язку зі спадом виробництва, кризою платежів, бартеризацією економіки, значним бюджетним дефіцитом і проблемами його покриття назріло розуміння того, що систему оподаткування необхідно реформувати таким чином, щоб зробити її сприятливою насамперед для вітчизняних товаровиробників. У цьому ключі система оподаткування почала будуватися на таких засадах: зниження податкового тиску на підприємства, не допускаючи при цьому неконтрольованого зростання бюджетного дефіциту і темпів інфляції. Для цього було вжито ряд заходів для вдосконалення механізму дії окремих податків, розширення податкової бази, скорочення граничних ставок податків, підвищення ступеня податкових надходжень та спрощення механізму оподаткування – тобто виконано дії, які можна вважати звичайними для модернізації податкової системи в умовах структурної перебудови економіки. Це знайшло відображення у нових Законах України: „Про систему оподаткування”, „Про оподаткування прибутку підприємств”, „Про податок на додану вартість” (1997р.), в Указі Президента України „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” (1998р.) тощо

Отже, з урахуванням вищезазначеного 1995–1999рр. можна визначити як період реформування податкової системи України з метою створення сприятливого податкового середовища для вітчизняних товаровиробників. А з 2000 р. почався період так званої оптимізації національної системи оподаткування та створення на цій основі іманентної сучасним економічним умовам методології та єдиної методики обчислення і сплати податків. В цілому за останні роки в цьому напрямі була проведена велика робота. Головний її підсумок полягає у тому, що в сучасних умовах, на відміну від ситуації перших років незалежності України, механізм оподаткування юридичних і фізичних осіб майже нормативно відрегульовано, нові фіскальні інститути створено. У сучасній конструкції прибуткового оподаткування доходів юридичних і фізичних осіб закладено потенціал для досягнення декількох цілей одночасно, тобто охоплення простору стимулюючого і регулюючого впливу, що наближає ці податки до фіскального ідеалу. Нині чинну систему оподаткування потрібно упорядкувати, реструктурувати, привести у відповідність до сучасних реалій, забезпечити внутрішню логіку та ліквідувати суперечності. Тобто, для національної економіки необхідно створити оптимальну систему оподаткування юридичних і фізичних осіб

Сучасна фінансова наука перманентно перебуває у пошуку оптимальної межі податкового навантаження як усієї країни в цілому, так і конкретного товаровиробника зокрема. Важливим аспектом у цьому напрямі є дослідження проблеми визначення рівня податкового навантаження основними податками (податку на прибуток підприємств, податку з доходів фізичних осіб, ПДВ, акцизного збору) на економіку країни в цілому та їх частки у ВВП. Розгляд основних податків саме в аспекті аналізу тенденцій розвитку податкової системи з визначенням частки основних податків у ВВП має велике значення, бо у процесі дослідження цього показника протягом певного історичного періоду з урахуванням загальних потреб та пріоритетів соціально-економічного розвитку національної економіки з'являється можливість дати об'єктивну оцінку наявній податковій політиці у країні

Детальний розгляд структури доходів Зведеного бюджету України протягом 1991-2006 рр., свідчить, що загалом у нашій державі створено сучасну податкову систему. Основна маса доходів мобілізувалася у формі прямих і непрямих податків, внесків у централізовані фонди, надходжень від зовнішньоекономічної діяльності та інших джерел. У формі основних податків у середньому впродовж 1991-2000 рр. надійшло 65,4% усіх доходів, у тому числі основних прямих податків – 34,6% (податку на прибуток підприємств і прибуткового податку з громадян) і основних непрямих податків – 30,8% (податку на додану вартість і акцизного збору), а всі інші надходження становили 34,6% [54, с. 6 - 7].

Отже, збільшення надходжень до бюджету здійснювалося переважно за рахунок чотирьох основних податків: податку на прибуток, прибуткового податку з громадян, податку на додану вартість та акцизного збору. Всі інші надходження мали другорядне значення у доходах зведеного бюджету і не є визначальним чинником. Так, питома вага названих податків в доходах Зведеного бюджету України становила в 1991-1992рр. – 62,8-78,9% (у ВВП відповідно 16,1-19,2%); у 1993-1994рр. – 74,7-62,0% (у ВВП – 25,0-26,9%); у 1995-1996рр. – 55,1-49,6% (у ВВП – 20,9-18,4%); у 1997-1998рр. – 65,4-62,1% (у ВВП – 19,3-17,0%); у 1999-2000рр. – 63,9% - 79,7% (у ВВП – 16,3%-15,2%) (рис. 4.10, Ч.1) [54, с. 6-7; 78; 64; 53; 55, с. 93]

Зазначене є свідченням того, що протягом 1993-1996 рр. рівень податкових надходжень в Україні постійно знижувався відповідно динаміці ВВП. Але вже з 1997р. податковий тягар суттєво виріс і за 1998-1999 рр. перевищив зазначені показники. У результаті протягом 1999 р. мобілізовано до Зведеного бюджету України

32,5 млрд. грн. доходів, що на 4,1 млрд. грн., або на 12,4% більше за відповідний показник попереднього року. Найбільш суттєві позитивні зрушення в динаміці основних податкових надходжень відбулися протягом 2000-2004 рр. Так, у 2000 р. до зведеного бюджету було мобілізовано податкових надходжень на суму 49,1 млрд. грн., або на 149,4% більше ніж у 1999 р.; у 2001 р. – 54,9 млрд. грн., або на 111,8% більше ніж у попередньому році (частка податкових надходжень у ВВП становила 26,9%); у 2002 р. – 62,0 млрд. грн., або на 112,8% більше ніж у попередньому році (у ВВП – 27,4%); у 2003 р. – 75,3 млрд. грн., або на 121,3% більше попереднього року (у ВВП – 28,2%) [55, с. 93; 56, с. 30-31]. Щодо показників виконання зведеного бюджету за 2004 р., то їх значення ще більші. Так, загальна сума доходів зведеного бюджету за вказаний рік становила 91,5 млрд. грн. (питома вага у ВВП становила 26,5%). Порівняно з 1993 р. дохідна частина зведеного бюджету збільшилась на 16,2 млрд. грн., або на 20,3%. Рівень виконання доходів зведеного бюджету за 2004 р. становив 109,6% від річного розрахункового показника проти 108,8% за 2003 р. Зростання податкових надходжень відбулося переважно за такими джерелами доходів, як податок на прибуток підприємств, податок з доходів фізичних осіб (до 2004 р. - прибуткового податку з громадян), ПДВ, акцизний збір [56, с. 30; 57, с. 17-26; 49, с. 156]

Таким чином, уперше завдяки проведенню виваженої бюджетно-податкової політики планові показники доходів Зведеного бюджету України протягом 2001-2004 рр. виконано повністю, що свідчить про правильність прогнозування та збалансованість показників доходної частини бюджету. Окрім того, такий рівень оподаткування значною мірою зумовлений дією Закону України від 21.12.2000 р. № 2181-III „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” та вдосконалених Закону України від 24.12.2002 р. № 349 - IV „Про внесення змін до Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” (зі змінами та доповненнями), Закону України від 24.12.2002 р. № 346 - IV „Про внесення змін до Закону України „Про податок на додану вартість” (зі змінами та доповненнями) та Закону України від 22.05.2003 р. № 889 – IV „Про податок з доходів фізичних осіб” (зі змінами та доповненнями) та ін. Проте, як покаже світовий досвід, більш повно оцінити наслідки дії законів можна буде не раніше ніж через три, а то й п'ять років з моменту їх введення. А зміни у темпах економічного зростання проявляться ще пізніше, адже будь-які зміни в рівні оподаткування не чинять швидкого впливу ані на податкові надходження до бюджету, ні на темпи економічного зростання через уповільнену реакцію суб'єктів національної економіки

Так, слід зауважити, що мобілізація доходів бюджету в 1998р. здійснювалася на фоні відсутності позитивних зрушень в економіці держави та кризових подій на світових фінансових ринках, що негативно вплинуло на економічну ситуацію і в Україні. Припинення загального спаду виробництва змінилося після серпневої фінансової кризи (1998р.) на протилежну динаміку розвитку. ВВП, який протягом січня-серпня 1998 р. проти 1997 р. складав 100,2%, змінився скороченням і за рік склав 98,1%. А за січень-вересень 1999 р. порівняно з попереднім роком скоротився на 1,7% [53, с. 36-39; 81, с.5]. Такі зміни в структурі ВВП призвели до зменшення частки прибуткових податків (з підприємств і населення разом) у доходах зведеного бюджету на 1,5 процентних пункти. Починаючи з другого півріччя 1999р. спостерігалася позитивна динаміка ВВП. Загалом у 1999р. темпи зростання ВВП порівняно з 1998р. становили 99,8%, а абсолютне значення його досягло 130,4 млрд. грн. [53, с. 68; 81, с.5]. А протягом 2000-2004 рр. продовжувалася стала позитивна тенденція зростання ВВП. Цей показник у 2000 р. становив 170,1 млрд. грн., а його темпи зростання до відповідного періоду попереднього року склали 105,9%, у 2001 р. – відповідно 204,2 млрд. грн. і 109,2%, у 2002 р. – 225,8 млрд. грн. і 104,8%, у 2003 р. – 267,3 млрд. грн. і 109,6 %, у 2004 р. – 345,9 млрд. грн. і 112,1%. Найбільші значення цього показника було досягнуто у 2003 – 2004рр. За прогнозними даними у 2005 році ВВП реально має збільшитися на 8,2% і скласти номінально 436,0 млрд. грн. проти раніше прогнозованих 6,5% і, відповідно, 409,5 млрд. грн. А за фактичними даними річний показник ВВП склав 418,5 млрд. грн. Прогнози динаміки ВВП на 2006 р. становили 486,7 млрд. грн., на 2007 р. – 572,3 млрд. грн. Та за попередніми даними абсолютна величина ВВП – 2006 не перевищить 475 млрд. грн. [56, с. 28 - 30; 49, с. 156; 81, с. 5; 74, с.4; 75, с. 52 - 54]

Уточнений прогноз доходів Зведеного бюджету України на 2005 р. зі змінами становить аж 131,2 млрд. грн., або 30,1% до ВВП, що на 21,4 млрд. грн., або 19,5% більше проти суми, затвердженої у першому варіанті бюджету та у два, а то й в три рази більше від фактичних річних показників минулих років. А прогнозні дані на 2006 р. свідчать про збільшення доходів зведеного бюджету, порівняно з попереднім роком, ще на 20%. Що стосується фактичних доходів зведеного бюджету, то за січень-липень 2005 р. вони становили 69,9 млрд. грн. (32,7% до ВВП), що на 20,8 млрд. грн., 15 млрд. грн., 7,9 млрд. грн. більше від річних показників 2000-2002 рр. відповідно. В основному доходи були сформовані за рахунок податкових надходжень (73,2% від загальної суми доходів) А річний показник за попередніми даними має становити 131,8 млрд., грн., що

перевищує плановий показник на 0,6 відсоткових пункти [56, с. 30; 75, с. 52; 43, с.7; 40, с. 40]. Стала тенденція виконання бюджетних призначень спостерігалася і в 2006 р. Так, за січень-жовтень 2006 р. до Зведеного бюджету України надійшло понад 73 млрд. грн., що на 14,6 млрд. грн. (на 24,8%) більше, ніж за аналогічний період минулого року. У цілому до державного бюджету надійшло понад 48 млрд. грн., що на 9 млрд. грн. (на 22,8%) перевищує надходження за відповідний період минулого року [42, с. 2-3]

Окрім того, проведені дослідження динаміки ВВП та частки основних податкових надходжень у доходах Зведеного бюджету України і ВВП протягом періоду, що розглядається виявляють постійні зміни у співвідношенні між прямими і непрямими податками. І лише останнім часом спостерігається тенденція до відносної стабілізації зазначених показників

У цілому можна виділити три періоди: перший –1992-1993 рр., другий-1994-1997 рр. і третій – починаючи з 1998 р. Протягом перших двох років було очевидним переважання непрямого оподаткування над прямим: у 1992 р. – 44,5% у доходах зведеного бюджету і 10,9% у ВВП, проти 33,4% і 8,3% відповідно, а в 1993 р. різниця між цими показниками була вже значно меншою. Основні непрямі податки становили 39,7% і 13,3%, а основні прямі податки – 35,0% і 11,7% відповідно.

У наступні три роки ситуація змінилася: у 1994р. частка прямих податків досягла 33,8% у податкових надходженнях зведеного бюджету і 14,7% у ВВП (проти 28,1% і 12,2% непрямих), у 1995 р. – відповідно 31,2% і 11,8% (проти 23,9% і 9,1% відповідно) і в 1996 р. відставання непрямих податків від прямих зафіксувалося всього на декілька процентних пункти. З 1997 р. знову спостерігається переважання непрямих податків, але воно не дуже значне: усього 1-2 процентних пункти. І лише з 1998 р. по теперішній час спостерігається переважання частки основних прямих податків – податку на прибуток підприємств, прибуткового податку (податку з доходів фізичних осіб) – над непрямими (податку на додану вартість, акцизного збору) та їх стала позитивна динаміка в податкових надходженнях. Так, у 1998 р. основні прямі податки становили 42,4% від податкових надходжень зведеного бюджету і 32,0% від загальної суми доходів зведеного бюджету, у 1999 р. – відповідно 42,9% і 32,8%, у 2000 р. – 44,9% і 28,7%, у 2001 р. – 46,5% і 31,0%, у 2002 р. – 44,6% і 32,6%, у 2003 р. – 46,2% і 34,5%, у 2004 р. – 49,1% і 36,8%, у 2005 р. – 31% і 13,7% [49, с. 156; 61, с. 118 – 119; 42, с. 52-54]

Аналогічна тенденція спостерігалася також у динаміці співвідношення частки двох основних видів прямих і непрямих податків як у податкових надходженнях, так і в доходах зведеного бюджету. У системі прибуткового оподаткування податок на прибуток підприємств перевищував податок з доходів фізичних осіб (прибутковий податок із громадян), а з 2003 р. знову навпаки. Серед непрямих податків домінуюча роль належить ПДВ [54, с. 6-7; 55, с. 93; 49, с. 156; 74, с. 40; 61, с. 118 – 119; 42, с. 52-54]. Проте у 2004 р. в доходах Державного бюджету України найбільшими були надходження від податку на прибуток підприємств, що склали понад 16 млрд. грн., а це на 27,1% більше ніж передбачено законом про бюджет (5,5% ВВП). У 2003 р. надходження від цього податку становили 13 млрд. грн., тобто приріст надходжень за підсумками 2004 р. порівняно з минулорічним показником склав 22,8%. Від податку з доходів фізичних осіб у 2004 р. зібрано 13,2 млрд. грн. (5,1% ВВП), що на 9,9% перевищує заплановані показники та сумарно у півтора рази перевищують ці два показники надходження від податку на додану вартість та акцизного збору [82, с. 7].

У 2005 р. надходження до Державного бюджету України від податку на прибуток становили 23,5 млрд. грн. (план – 22,3 млрд. грн.), податку з доходів фізичних осіб – 17,3 млрд. грн. (план – 16,7 млрд. грн.), ПДВ („чисті“ надходження з виготовлених в Україні товарів) – 10,8 млрд. грн. (план – 11,4 млрд. грн.), акцизного збору (з виготовлених в Україні товарів) – 7,3 млрд. грн. (план – 7,5 млрд. грн.) [75, с. 53].

Отже, урівноваженості структури податкової системи між прямими і непрямими податками, яка буде найбільш оптимальною, тобто ефективно діючою в умовах України, з точки зору створення сприятливих умов для розвитку підприємницької діяльності та досягнення більш справедливого розподілу податкового тягаря, можна досягти лише за рахунок збільшення доходів суб'єктів національної економіки. А для цього потрібно ще не один рік. Так, світова практика показує, що навіть при ефективному реформуванні в реальному житті необхідно передбачити так званий „податковий лаг”. Згідно з оцінками спеціалістів тривалість цього лагу з моменту внесення змін у бюджетно-податкову політику до очікуваних результатів становить для країн з розвинутою ринковою економікою від 1,5 до 2 років. А щодо впливу бюджетно-податкової політики на економічне зростання, то він проявляється у ще більш віддаленій перспективі, звичайно за умов наявності виваженої концепції такої політики. Як зазначають окремі дослідники, в Україні поки що не сформовано узгодженої концепції бюджетної та податкової політики як вагомих важелів реалізації довгострокової стратегії розвитку [55, с. 100]

Отже, динаміка структури податкової системи, як і багато інших чинників, свідчить про нестабільність податкової політики в Україні. Постійна зміна пріоритетів не може сприяти ані укріпленню національної системи оподаткування, ані ефективному функціонуванню економіки. З огляду на це, першочерговими завданнями як у фінансовій сфері взагалі, так і в податковій зокрема, є визначення пріоритетів як мінімум на п'ять років і стабілізація податкової політики. Також, слід зазначити, що в сучасних умовах розвитку економіки України, що характеризуються не досить високим рівнем доходів суб'єктів господарювання і громадян, недостатньо високою податковою культурою, нестабільним податковим законодавством, подальше зростання податкових надходжень забезпечувати буде поки що складно, адже закономірного підвищення значення податків можна досягти лише в результаті загальних стабільних змін економічної ситуації у країні в напрямі економічного піднесення

1.2. Сучасна податкова політика держави та принципи функціонування податкової системи України, їх реалізація

Соціально-економічний розвиток держави є результатом використання не тільки її ресурсних можливостей, а й тих економічних механізмів, у результаті яких формується і реалізується політика розвитку, важливою складовою якої є податкова політика. Податкова політика сучасної України буде ефективною лише в тому випадку, якщо поряд із загальнодержавними інтересами будуть враховуватися регіональні та приватні інтереси. Прийняття Бюджетного кодексу поклало початок реформуванню міжбюджетних відносин і фіскальної децентралізації. Важливим концептуальним положенням Бюджетного кодексу є закріплення джерел доходів за власними повноваженнями органів місцевого самоврядування. Саме такий крок спрямований на становлення інституту місцевих фінансів, який створює стимули для підвищення активності територіальних громад щодо наповнення місцевих бюджетів, ефективного їх використання, зниження обсягу непрофінансованих повноважень. Один із кардинальних принципів публічних фінансів полягає в тому, що лише податки, які сплачуються місцевим населенням, повинні використовуватися для фінансування (хоча б і часткового) суспільних послуг, що надаються цим мешканцям. Номенклатура цих податків відповідає міжнародній практиці і засвідчує чіткий взаємозв'язок між величиною та місцем сплати податку, та рівнем послуг, що отримує за ці кошти платник податку, який водночас є і виборцем. Платники податків у більшій мірі схильні цікавитися рішеннями місцевої влади щодо використання бюджетних коштів і відстежувати їх, коли вони знають, що ці рішення

здійснюються, головним чином, за рахунок сплачуваних ними податків.

Бюджетним кодексом запропоновано нову схему формування доходної частини місцевих бюджетів: вона складається з доходів, що враховуються та не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів (Додаток 1)

За своєю суттю податкова політика держави та регіональна політика мають єдині теоретичні засади формування. Це дозволяє теоретичну базу оподаткування розглядати без акцентування на її регіональному характері. Загалом, сутність сучасної податкової політики полягає у встановленні і зміні структури податкової системи (різновидів податків) та елементів податку (суб'єктів, об'єктів оподаткування, податкових ставок, податкової бази, пільг тощо) для забезпечення стабільних надходжень до бюджету, достатніх для виконання державою покладених на неї функцій і стимулювання економічного зростання

На практиці податкова політика здійснюється через податковий механізм. У широкому розумінні він може бути охарактеризований як система спеціально розроблених і законодавчо закріплених форм і методів оподаткування юридичних і фізичних осіб для забезпечення економічного зростання держави та матеріального добробуту громадян. При цьому податковий механізм включає комплекс правових, організаційних і методичних заходів, які забезпечують перехід частини новоствореного продукту із власності окремих платників у власність усієї держави для досягнення певних завдань і цілей, що стоять перед державою в той чи інший історичний період. Держава додає цьому механізму юридичну форму за допомогою податкового законодавства

Проте слід зазначити, що це специфічна складова, яка значною мірою визначає характер функціонування не тільки податкового механізму зокрема, а й фінансового механізму та економічної системи держави в цілому. Специфічність її полягає в тому, що саме податки становлять фіскальну основу держави і тому є найбільш вагомими фінансовими регуляторами як доходів суб'єктів національної економіки, так і певних економічних процесів: нагромадження капіталу, інвестицій, підприємницької активності, сукупного споживання тощо. Тобто функціонування податкового механізму не тільки забезпечує мобілізацію фінансових ресурсів держави, але й суттєво впливає на різні боки господарської діяльності

Мобілізація фінансових ресурсів здійснюється на основі відповідних законодавчих актів, які є нормативною базою для розробки методичних положень. Ці положення визначають техніку оподаткування, форми, види податків та способи управління ними. Кожен із названих складових елементів податкового механізму має свою особливість практичного застосування і потребує чіткої визначеності та взаємодії. Весь податковий механізм спрацьовує ефективно, якщо функціонують усі його елементи. Тому нехтувати ними чи застосовувати без взаємозв'язку з елементами податків не можна. Разом із тим окремі їх елементи можна вважати основними. Це, зокрема, об'єкти оподаткування, ставки та податкові пільги. Застосовуючи їх, держава може стимулювати розвиток таких виробництв, які в умовах ринкової економіки не можуть самостійно забезпечити свій розвиток або навпаки, локалізувати ті чи інші негативні економічні процеси та явища

Необхідним завданням та пріоритетним напрямком удосконалення податкової системи України має бути передусім стимулювання та стабілізація виробництва на основі модернізованої конструкції принципів оптимального оподаткування, спрямованих на регулювання доходів суб'єктів національної економіки в умовах функціонування ринку. Іншими словами, опорою сучасної податкової політики й податкової системи повинна бути ґрунтовно розроблена теорія та методика обчислення і сплати податків (мається на увазі техніка та форми оподаткування, види, елементи податків та управління ними), яка має включати модель позитивного впливу економічних ефектів оподаткування на результати господарювання суб'єктів національної економіки, обсяг інвестицій, сукупний попит та споживання. Тобто система оподаткування в сучасних умовах повинна стати надійним чинником соціально-економічної стабільності держави

Практика, керована такою теорією повинна забезпечити вирішення двоєдиного завдання: з одного боку, встановлення оптимальних податків, які будуть заохочувати платників до прибуткової діяльності, з іншого – забезпечення надходження до бюджету коштів, достатніх для задоволення державних та соціальних потреб

Фінансова наука накопичила чимало досліджень, в яких обґрунтовувалася теорія і практика принципів оптимального оподаткування що існують і сьогодні [50, с. 254]. Однак останнім часом у зв'язку з нерівномірністю економічного розвитку і

внутрішньою нестійкістю економіки провідних країн, у тому числі і України, та структурними змінами в господарстві посилюються спроби модернізувати й інтегрувати їх у новому теоретичному напрямку, який відповідав би сучасній соціально-економічній організації суспільства. Виходячи з цього принципи оподаткування можна поділити на дві великі групи. До першої групи віднесемо ті положення, які є базовими, загальними або основними і внаслідок своєї універсальності залишаються практично незмінними протягом тривалого періоду часу. На провідне місце серед різних шкіл фіскальна практика висунула англійську класичну школу, яка дала початок дослідженню основних принципів доцільної організації оподаткування, а їх теоретичне обґрунтування вперше було викладено А. Смітом у роботі „Дослідження про природу і причини багатства народів”. До таких принципів увійшли: збільшення податків відповідно до зростання платоспроможності платників; точне визначення розміру та термінів сплати; зручність часу сплати для платників; “дешева” процедура сплати. Іншими словами - справедливість, визначеність податкових зобов'язань, зручність, економія (рис. 5.1, Ч.1) [76, с. 79-396]. З плином часу цей перелік було доповнено принципами прогресивності та пропорційності [85, с. 60]; корисності й рівності між вилученою вартістю та її еквівалентом [86, с. 72]; економічної ефективності, адміністративної простоти, згучності, політичної відповідальності та справедливості [44, с. 369]; забезпечення достатності, рухомості, передбачення, всеосяжності, платоспроможності тощо [59, с. 43-45; 62, с. 17-19; 71, с. 7-26]

Досить цікавою і вдалою є відома класифікація принципів оподаткування німецького економіста А. Вагнера, згідно з якою правильно побудована податкова система повинна відповідати таким вимогам: “етичні принципи оподаткування: всеосяжність податків, недоторканість особистої свободи при обкладанні та стягуванні податків, розмірюваність обкладання відповідно до платоспроможності; принципи управління податками: визначеність оподаткування, зручність обкладання і стягування для платників, дешевизна стягування і мінімум податкового обтяжування; народногосподарські (фінансово-політичні) принципи: належний вибір джерел податків, тобто забезпечення для якомога меншої обтяжливості народного виробництва і кращого виконання соціально-політичних цілей податку, комбінація сукупності податків у таку систему, яка забезпечувала б, при можливому дотримуванні вище згадуваних етичних принципів і принципів управління, достатність надходження й еластичність на всякий випадок надзвичайних державних потреб” [73, с. 153]

Зазначені основоположні концепції щодо класифікації принципів оподаткування знайшли своє відображення і в розробці вітчизняного теоретичного арсеналу. Зокрема, принципи оптимального оподаткування пропонується класифікувати за такими чотирма групами: фіскально-бюджетні – принципи достатності, здатність податків до збільшення; політико-економічні – націлювання на економічне зростання, нейтральність по відношенню до конкуренції; соціально-етичні принципи – всеосяжність податків, справедливість оподаткування, принцип відносності; принципи, що відображають правові та технічні аспекти стягування податків [58, с. 29-37]

Таким чином, вищевикладені принципи оподаткування є теоретичною базою, певним підґрунтям для створення оптимальної системи оподаткування. Згідно з цими постулатами і необхідно впорядковувати систему оподаткування. Однак на думку західних дослідників, “наукова теорія в її повному обсязі не є єдиною послідовною логічною системою, яку можна прийняти або відхилити в цілому, а скоріше являє собою щось таке, в чому ми можемо здійснювати часткові радикальні зміни” [80, с. 137]. Отже, дана фундаментальна податкова концепція може коригуватися залежно від тих завдань, які стоять перед державою в той чи інший період. Тому друга група принципів повинна включати більш специфічні принципи або спеціальні вимоги до функціонування сучасної системи оподаткування, які ґрунтуються на концептуальній основі загальних принципів та виводяться з аналізу фактичного стану справ реального сектору і характерних особливостей розвитку національної економіки

Вперше в Україні принципи побудови та призначення системи оподаткування, властиві економіці ринкового типу, були запроваджені в 1991 р. внаслідок ухвалення Закону УРСР “Про систему оподаткування” (ст. 3). З розвитком податкових відносин в Україні зазнали зміни і принципи оптимального оподаткування, які визначено та викладено в “Основних положеннях податкової політики України”, затверджених Постановою Верховної Ради України від 04.12.96 р. [37, с. 71-75]. Однак у зв’язку з переходом економіки на вищий рівень господарського життя, зміною структури економічних пріоритетів та стану економіки в цілому, необхідністю зростання виробництва товарів і послуг, виникла потреба в коригуванні параметрів оподаткування з метою відповідності їх поточним завданням економічного розвитку [41, с. 6-9]. У новій редакції Закону України “Про систему оподаткування” від 18.02.97 р. (ст. 3), де поряд із основоположними принципами (обов’язковістю, соціальною справедливістю, стабільністю, економічною

обґрунтованістю, рівністю усіх платників податку і недопущенням податкової дискримінації; доступністю норм податкового законодавства) затверджені й такі, які можна назвати специфічними принципами, що впливають із об'єктивного стану справ та аналізу недоліків функціонування національної податкової системи. Серед них такі: установлення строків сплати податків та інших обов'язкових платежів, які виходять із необхідності забезпечення своєчасного надходження коштів до бюджету для фінансування витрат; забезпечення єдиного підходу до розробки податкових законів, які повинні визначати об'єкт, джерело, податковий період, ставки, строки і порядок сплати, підстави для надання податкових пільг; економічна обґрунтованість – встановлення обов'язкових платежів на основі показників розвитку національної економіки і фінансових можливостей; стимулювання підприємницької виробничої діяльності та інвестиційної активності – введення пільг по оподаткуванню прибутку (доходу), спрямованого на розвиток виробництва [32]. У цілому сукупність продекларованих принципів відображає основні інтереси як держави, так і її громадян, підприємств усіх форм власності та суб'єктів підприємницької діяльності. Однак зазначені принципи реалізувати в повній мірі не вдається. Особливо часто порушуються принципи стабільності, доступності, економічної обґрунтованості

Стабільність податкової політики передбачає незмінність адміністрування податків і зборів протягом певного податкового періоду. Іншими словами, часті зміни об'єктів оподаткування, податкових ставок, основних положень методики нарахування та сплати податків і зборів є недопустимими з точки зору принципів оподаткування. Проте за останні роки в Україні зміст, об'єкт оподаткування, розмір ставок основних податків (податку на прибуток підприємств, податку з доходів фізичних осіб, ПДВ, акцизного збору) неодноразово змінювалися. Зрозуміло, що в умовах перехідної економіки зміни податкової системи необхідні та неминучі. Однак таке коректування податкового законодавства не повинно носити перманентний характер, а має здійснюватися через достатньо великий проміжок часу в межах планової та добре підготовленої податкової реформи [58, с.36].

Порушується також і принцип доступності норм податкового законодавства для платників податків і зборів. Даний принцип наголошує на забезпеченні максимально чіткого та несуперечливого формування та формулювання норм податкового права, що виключає їхнє неоднозначне трактування. Однак більшість норм податкового законодавства є недостатньо узгодженими, суперечливими та містять більше теоретичних

понять ніж практичних рекомендацій, тому багато платників податків вимушені постійно звертатися до консультаційних служб за обґрунтованими поясненнями деяких його положень (зокрема тих, наприклад, які стосуються оподаткування доходів суб'єктів підприємницької діяльності, прибутку підприємств (визначення складу валових доходів, валових витрат, які відносяться на собівартість продукції, визначення розміру прибутку в умовах передоплати тощо)

У практиці оподаткування часто порушується принцип економічної обґрунтованості вилучення податків, оскільки розмір окремих податків визначається не можливостями платника податку, а потребами державного бюджету. Основною причиною такої ситуації є відсутність продуманої економічної політики держави, ринкових правил гри та механізмів їх реалізації. У цій ситуації держава зобов'язана змінити відносини в суспільстві, застосувавши більш обґрунтовані правові й економічні правила гри для кожного суб'єкта щодо оподаткування з метою створення дієвого, більш оптимального механізму оподаткування в Україні

Отже, дотримання вищеназваних принципів – необхідна умова ефективного господарювання, сталого соціально-економічного розвитку, а їх спотворення, порушення робить деформованим процес оподаткування, позбавляє можливості успішно вирішувати фінансові проблеми, призводить до занепаду держави. Тому доцільним на сьогоднішній день є реформування податкової системи України і створення на цій основі більш оптимальної системи оподаткування

1.3. Напрями реформування податкової системи України

Неадекватність чинної системи оподаткування України умовам, вимогам і потребам суспільства, наявність у податковій системі значної частки непрямих податків, які є ціноутворюючим чинником, недостатня розвиненість регулюючої та стимулюючої функцій податків, суттєві порушення у пільговому оподаткуванні; нерівномірний розподіл податкового навантаження між різними секторами економіки, загострення фінансової ситуації протягом останніх років, недостатня розвиненість ринкової інфраструктури економіки, низький рівень доходів суб'єктів національної економіки і відповідно недостатній рівень сплати податків поставили на порядок денний реформування податкової системи України та необхідність посилення податкового регулювання з боку держави

Відповідно до Конституції України, універсалу національної єдності, завдань, передбачених проектом державної програми економічного і соціального розвитку на 2007 р., схваленого постановою Кабінету Міністрів України від 13.09.2006 р. № 1316, а також прогнозу показників Зведеного бюджету України за основними видами доходів, видатків і фінансування на 2008 – 2010 рр., схваленим постановою кабінету Міністрів України від 25.09.2006 р. № 1359, з метою проведення цілісної та системної реформи у сфері оподаткування, виходячи із стратегічної мети – побудови конкурентоспроможної соціально орієнтованої ринкової економіки та інтеграції в європейське співтовариство, розроблено та схвалено Кабінетом Міністрів України Концепцію реформування податкової системи України на період до 2015 р. (розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.02.2007 р. № 56 – р. м. Київ)

Метою реформування податкової системи України є:

- приведення у відповідність податкової системи України до пріоритетів державної політики соціально-економічного розвитку;
- сприяння сталому економічному зростанню на основі зваженої інвестиційно-інноваційної політики;
- забезпечення достатності сукупних податкових надходжень до бюджетів усіх рівнів та державних цільових фондів, виходячи з проведення збалансованої бюджетної політики на середньострокову перспективу

Стратегічними цілями податкової реформи є:

- забезпечення умов для добровільного виконання вимог податкового законодавства платниками податків;
- впровадження інформаційно-аналітичної системи державної податкової служби в національному масштабі;
- автоматизація процесів оподаткування із застосуванням сучасних технологій;
- реформування державної податкової служби

Таблиця 1.1

Основні завдання податкової реформи в Україні

№ з/п	Основні завдання
1.	Вдосконалення інституційного середовища оподаткування, сприятливого для реалізації принципу рівності всіх платників перед законом, відповідального ставлення платників до виконання своїх податкових зобов'язань. Встановлення чітких правил регулювання взаємних зобов'язань держави і платників податків, дієвого контролю за їх дотриманням
2.	Підвищення регулюючого потенціалу системи оподаткування на основі введення інноваційно-інвестиційних преференцій
3.	Підвищення фіскальної ефективності податків за рахунок розширення податкової бази, покращання адміністрування, зменшення масштабів ухилення від сплати податків, формування доходів бюджетів усіх рівнів і державних цільових фондів, виходячи з проведення збалансованої бюджетної політики на середньострокову перспективу
4.	Поетапне зниження податкового навантаження на платників
5.	Стимулювання зміцнення позицій вітчизняного бізнесу в конкурентній боротьбі за рахунок зменшення частки податків у витратах
6.	Гармонізація податкового, валютного, митного-тарифного, зовнішньоекономічного і цивільного законодавства
7.	Зменшення кількості контролюючих органів з одночасним створенням єдиних правил контролю за нарахуванням та сплатою податків і зборів (обов'язкових платежів)
8.	Забезпечення проведення легалізації доходів та майна, отриманих з порушенням податкового законодавства (з яких не були сплачені податки)

Реалізація мети реформування податкової системи України вимагає зміцнення податкового навантаження з виробництва на споживання, а також на ресурсні та екологічні платежі. Передусім це вимагатиме зменшення податкового навантаження на прибуток підприємств та фонд оплати праці, реформування акцизного збору, ресурсних та рентних платежів, плати за забруднення навколишнього природного середовища

Реформування податкової системи України повинно здійснюватись за такими принципами:

- добровільність сплати податків і зборів (обов'язкових платежів);
- рівність, недопущення будь-яких проявів дискримінації – забезпечення однакового підходу до суб'єктів господарювання (юридичних і фізичних осіб, включаючи нерезидентів) при визначенні прав та обов'язків щодо сплати податків, зборів (обов'язкових платежів);
- стабільність, забезпечення незмінності переліку податків, зборів (обов'язкових платежів) та їх ставок, а також податкових пільг протягом бюджетного року;
- стимулювання підприємницької діяльності та інвестиційно-інноваційної активності;
- справедливість – забезпечення підтримки малозабезпечених верств населення шляхом запровадження економічно обґрунтованих соціальних пільг та привілеїв

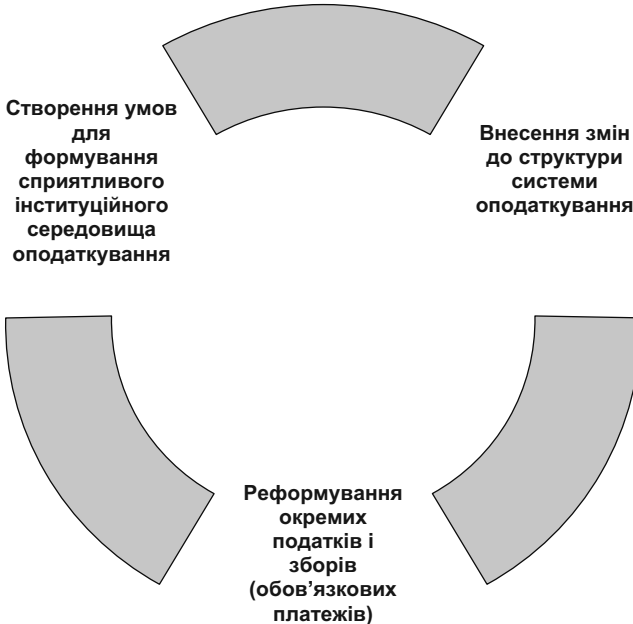

Рис. 1.3. Напрями реформування податкової системи України

**Створення умов для формування
сприятливого інституційного середовища
оподаткування шляхом:**

- забезпечення детальної законодавчої регламентації всіх аспектів податкових правовідносин з метою запобігання вирішенню спірних питань на розсуд контролюючих органів;
- забезпечення встановлення остаточного переліку прав, обов'язків і відповідальності як платників, так і контролюючих органів з метою запобігання розширенню функцій і прав однієї сторони та обмеженню другої;
- формування податкових правовідносин між суб'єктами господарської діяльності і державою на засадах забезпечення рівних умов господарювання для суб'єктів різних форм власності, організаційно-правових форм і видів економічної діяльності

Внесення змін до структури системи оподаткування:

- скасування неефективних (затратних) податків і зборів;
- запровадження податку на нерухоме майно;
- поширення рентних платежів не лише на видобуток нафти та газу, а й інших корисних копалин;
- зміщення податкового навантаження в бік непрямих податків та ресурсних платежів;
- поступове зменшення частки податку на прибуток підприємств та зростання частки податку з доходів фізичних осіб у структурі податкових надходжень;
- зростання частки місцевих податків і зборів у структурі доходів місцевих бюджетів

Реформування окремих податків і зборів (обов'язкових платежів):

- податку на прибуток підприємств;
- податку з доходів фізичних осіб;
- податку на додану вартість;
- акцизного збору;
- податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів;
- природно-ресурсних платежів;
- плати за землю;
- збору за забруднення навколишнього природного середовища;
- державного мита;
- місцевих податків і зборів;
- податку на нерухоме майно;
- спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва;
- фіксованого сільськогосподарського податку;
- мита

Нижче наведено основні напрями реформування податків і зборів в Україні

Напрями реформування податку на прибуток підприємств:

- усунення економічно необґрунтованих розбіжностей між нормами Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” і положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку щодо визнання та оцінки доходів і витрат з метою створення умов для складання декларації про прибуток за даними бухгалтерського обліку;
- реформування оподаткування прибутку підприємств фінансового сектору економіки (2008 р.);
- розповсюдження загальної системи оподаткування прибутку на всіх суб'єктів господарювання (з 2010 р.);
- звільнення емісійного доходу від оподаткування при здійсненні

емітентом первинного розміщення цінних паперів;

- поетапне зниження ставки податку до 22% у 2010 р. та зменшення її в майбутньому (починаючи з 2012 р.) - до 20%;

- забезпечення стимулюючої ролі податкової амортизації в оновленні основних фондів шляхом використання принципу „прискореної амортизації” для виробничих активів при запровадженні новітніх енергозберігаючих та інших інноваційних технологій;

- запровадження з 2007 р. інвестиційного податкового кредиту з податку на прибуток підприємств для суб'єктів господарювання, які реалізують на територіях спеціальних (вільних) економічних зон та територіях пріоритетного розвитку інвестиційні проекти;

- стимулювання інвестиційної діяльності шляхом запровадження інвестиційно-інноваційного податкового кредиту з податку на прибуток підприємств для всіх суб'єктів господарювання, які здійснюють кваліфіковані інвестиції інноваційного спрямування (зменшення податкових зобов'язань з податку на прибуток в обсязі, еквівалентному частці витрат поточного податкового періоду, що були спрямовані на фінансування інноваційних та інвестиційних проектів, 2014 р.)

Напрями реформування податку з доходів фізичних осіб:

- реалізація принципів прибуткового оподаткування, яке властиве соціальному державам;

- розширення бази оподаткування за рахунок стягнення податку з усіх видів доходів, у тому числі пасивних, але крім цільових, що виплачуються з державних цільових фондів, створених відповідно до закону, або отриманих як компенсація, відшкодування певного роду витрат;

- запровадження заявочного принципу реєстрації самозайнятих осіб – платників податку в податкових органах (спрощення процедури реєстрації);

- застосування непрямих методів для визначення об'єкта оподаткування (відповідність витрат доходам).

- вдосконалення системи оподаткування пасивних доходів з метою стимулювання інвестиційної діяльності

Напрями реформування податку на додану вартість:

- створення необхідних передумов для запровадження податкової звітності в розрізі контрагентів в електронному вигляді;
- застосування „0” ставки податку виключно при здійсненні експортних операцій;
- забезпечення бюджетного відшкодування ПДВ за результатами двох звітних періодів платникам податку, які:
  - здійснюють систематичні поставки на експорт;
  - мають значні інвестиційні витрати;
  - здійснюють діяльність, пов'язану із сезонними закупками товарів. При проведенні інших господарських операцій ПДВ відшкодовується у разі, якщо ці суми не погашені податковими зобов'язаннями протягом шести звітних періодів;
- запровадження спеціального режиму оподаткування сільськогосподарських підприємств;
- поетапне зниження ставки ПДВ до 18%

Напрями реформування акцизного збору:

- поступове наближення порядку оподаткування акцизним збором до стандартів ЄС, а також приведення його у відповідність до вимог СОТ;
- приведення вартості ліценцій до рівня компенсації наданих державою послуг;
- формування ефективної системи акцизних податків з використанням економічно обґрунтованого рівня і структури ставок;
- поступове підвищення частки акцизу в ціні реалізованих підакцизних товарів шляхом підвищення ставок акцизного збору на лікєро-горілчані, тютюнові вироби та ін.;
- підвищення рівня акцизного збору в дохідній частині бюджету та посилення його регулюючої ролі;
- збільшення адвалорної складової в структурі акцизного збору;
- плавне поширення адвалорної складової при визначенні податкових зобов'язань на окремі групи підакцизних товарів;
- поступове запровадження акцизних складів для окремих видів товарів;
- запровадження єдиної європейської валюти при визначенні розміру ставок акцизного збору (у разі вступу до Європейського Союзу)

**Напрями реформування податку
з власників транспортних засобів та інших
самохідних машин і механізмів:**

- диференціація ставок податку залежно від типу транспортного засобу, строку його експлуатації, встановлення ставок у частинах мінімальної заробітної плати;

- перегляд системи пільгового оподаткування шляхом скасування пільг для юридичних осіб з одночасним наданням преференцій виключно для незахищених верств населення та пенсіонерів

**Напрями реформування
природно-ресурсних платежів:**

- поступовий перехід до нової системи природно-ресурсних платежів, що базуватиметься на принципах рентного доходу, поширення рентних принципів на всі види природних ресурсів;

- створення регуляторного механізму, який дасть можливість формувати доходи держави та стимулювати раціональне використання, охорону та повноцінне відтворення природно-ресурсного потенціалу держави;

- структура рентних платежів повинна складатися з двох складових: абсолютної ренти, розмір якої не залежить від результатів господарської діяльності підприємств - користувачів природних ресурсів, та диференційної ренти, що передбачає встановлення вищої плати за використання кращих, більш продуктивних природних ресурсів;

- поступове підвищення розміру плати за використання природних ресурсів, насамперед водних, а також залізних, марганцевих руд, вуглеводнів, облицювальних матеріалів, сировини для виготовлення цементу, кухонної солі (кам'яної), вапняків, глини

Напрями реформування плати за землю:

- запровадження ставок плати за землю, виходячи виключно з вартісної оцінки землі;
- вирівнювання податкового навантаження на суб'єктів господарювання різних сфер економічної діяльності шляхом скасування пільгових ставок плати за землю та окремих звільнень від її сплати;
- розширення бази оподаткування за рахунок залучення земель, зайнятих болотами, чагарниками, ярами тощо, а також намивних територій, земель несільськогосподарського призначення за межами населених пунктів, грошова оцінка яких вже проведена

Напрями реформування збору за забруднення навколишнього природного середовища:

- удосконалення системи справляння збору за забруднення навколишнього природного середовища в напрямі забезпечення його регулюючої та стимулювальної функції і встановлення відповідності величини збору витратам на усунення шкідливого впливу на довкілля;
- розширення бази оподаткування збором шляхом включення до неї екологічно небезпечної продукції, виробництво, зберігання, транспортування та споживання якої негативно впливає на навколишнє природне середовище та здоров'я населення;
- забезпечення щорічного перегляду нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища з метою реалізації стимулювальної функції збору для запровадження та вдосконалення суб'єктами господарювання природоохоронних та екологічно безпечних технологій.

Напрями реформування державного мита:

- розробка та прийняття проекту Закону України „Про державне мито” на заміну чинного Декрету (з урахування норм Цивільного процесуального кодексу України та Кодексу адміністративного судочинства України, якими запроваджено сплату судового збору при зверненні осіб до суду);

- перегляд об’єктів та бази оподаткування державним митом;

- встановлення ставок державного мита в частинах мінімальної заробітної плати або у відсотках до суми договору. Розмір ставок повинен визначатися виходячи з фіскальної та компенсаційної функцій збору;

- встановлення ставки державного мита у процентному відношенні до суми договору відносно об’єктів, використання яких не передбачає оподаткування іншими податками (фіскальна функція збору);

- надання пільг по сплаті державного мита виключно за соціальним принципом;

- скасування преференцій щодо сплати державного мита для юридичних осіб (у тому числі для державних установ)

Напрями реформування місцевих податків і зборів:

- розробка та прийняття проекту Закону України „Про місцеві податки і збори”;

- оптимізація переліку місцевих податків і зборів (встановлення таких податків і зборів, які можна буде запроваджувати в усіх регіонах);

- встановлення ставок місцевих податків і зборів з урахуванням особливостей кожного податку;

- розширення бази оподаткування;

- скасування неефективних місцевих податків і зборів (збору за видачу ордера на квартиру; збору з власників собак; збору за участь у бігах на іподромі; збору за виграш на бігах; збору з осіб, які беруть участь у грі на тоталізаторі на іподромі; збору за право проведення кіно- і телезйомок; збору за право проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей)

Напрями реформування податку на нерухоме майно:

Податок на нерухоме майно повинен стати важливим засобом зміцнення бази власних доходів місцевих бюджетів усіх рівнів.

Перший крок у запровадженні податку на нерухоме майно вже зроблено під час здійснення пілотних проектів в Івано-Франківській та Луганській областях, де було змодельовано спрощену форму оподаткування на основі дуже низьких ставок податку з квадратного метра площі будівель (0,1 грн. – з житлових та 2,9 грн. – з комерційних). Навіть за таких умов додаткові доходи від сплати цього податку склали в середньому 25% від доходів бюджетів найнижчого рівня з власних джерел.

Ставки податку доцільно встановлювати на мінімальному рівні (від 0,05% до 0,1%) з поступовим їх підвищенням, починаючи з 2012 року.

Базою оподаткування має бути оціночна вартість нерухомості. Запровадження податку на основі оціночної вартості майна потребує підготовчого етапу для створення належних баз даних з оцінки кожної одиниці нерухомості.

Крім того, необхідно передбачити зменшення бази оподаткування для громадян, які не мають надлишків житла, а також соціально вразливих верств населення

Напрями реформування спрощеної системи оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва:

- вдосконалення оподаткування суб'єктів малого підприємництва при переході їх зі спрощеної системи оподаткування на загальну;

- удосконалення порядку ведення спрощеного бухгалтерського обліку та фінансової звітності;

- підвищення відповідальності суб'єктів підприємництва у разі порушення ними норм, які визначають порядок застосування спрощеної системи оподаткування;

- удосконалення чинної системи фіксованих ставок єдиного податку для фізичних осіб – підприємців та відсоткових ставок – для юридичних осіб;

- виключення зі складу єдиного податку ресурсних платежів і внесків до державних цільових фондів;
- виключення зі спрощеної системи оподаткування тих видів діяльності, які є високорентабельними або доходи від яких є переважно пасивними;
- включення до об'єкта оподаткування єдиним податком для юридичних осіб усіх доходів, що отримуються такими особами, а не лише виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);
- оподаткування суми перевищення граничного річного обсягу виручки від продажу товарів (робіт, послуг) за такою шкалою: у разі перевищення граничного річного обсягу не більш ніж на 20% – диференційовано відповідно до відсотків перевищення, але не менш ніж 5% для фізичних осіб та 10% для юридичних осіб; у разі перевищення граничного річного обсягу на більш ніж 20% – за ставкою 15% для фізичних осіб та 25% для юридичних осіб;
- усунення наявних схем мінімізації податкових зобов'язань з використанням платників єдиного податку

Напрями реформування фіксованого сільськогосподарського податку:

- скасування мораторію на грошову оцінку земель сільськогосподарського призначення;
- запровадження окремого обліку доходів платників фіксованого сільськогосподарського податку, отриманих від продажу несільськогосподарської продукції, з оподаткуванням таких доходів у загальному порядку;
- усунення дискримінації в оподаткуванні фіксованим сільськогосподарським податком різних напрямів діяльності;
- удосконалення механізму справляння фіксованого сільськогосподарського податку щодо визначення критеріїв для обмеження переходу на фіксований сільськогосподарський податок високорентабельних підприємств;
- ліквідація наявних схем мінімізації податкових зобов'язань з використанням платників фіксованого сільськогосподарського податку;
- обмеження терміну застосування цього податку відповідно до законодавства (31 грудня 2009 року)

Напрями реформування митно-тарифного регулювання:

- уніфікація митного законодавства України шляхом об'єднання в один закон Декрету Кабінету Міністрів України „Про Єдиний митний тариф України” від 11.03.93 № 4-93, Закону України „Про Єдиний митний тариф” від 05.02.92 № 2097-XII, Закону України „Про Митний тариф України”;

- внесення змін до Закону України „Про Митний тариф України” від 05.04.2001 №2371-III з метою запровадження Гармонізованої системи опису та кодування товарів 2002 р. та приведення іншого законодавства у відповідність до Гармонізованої системи опису та кодування товарів. У подальшому продовження роботи в напрямі запровадження Гармонізованої системи опису та кодування товарів 2007 р. та приведення законодавства з питань оподаткування у відповідність до Гармонізованої системи опису та кодування товарів 2007 р.;

- надання Уряду права оперативного впливу на митно-тарифну політику держави;

- скорочення та поступова ліквідація діючої системи тарифних пільг та преференцій за галузевим (суб'єктним) принципом;

- уніфікація термінології в податковому і митному законодавстві;

- приведення системи оподаткування митом та іншими податками у відповідність до митних режимів, які визначені Міжнародною конвенцією про спрощення і гармонізацію митних процедур Всесвітньої митної організації (м. Кіото);

- поступова відмова від застосування вивізного (експортного) мита

Напрями реформування податкових пільг:

- визначити на законодавчому рівні зміст терміна „податкова пільга”;

- пересвідчитися, що кошти, які залишаються у суб'єктів господарювання у зв'язку із отриманням податкових пільг, є бюджетними коштами, які надаватимуться на певний строк і за

умови використання коштів на визначені державою потреби або надаватимуться на поворотній основі;

- зберегти соціальні пільги, зокрема, незахищеним верствам населення, інвалідам та громадським організаціям інвалідів, їх підприємствам та організаціям;

- запровадити облік податкових пільг у спеціальному фонді державного бюджету (для визначення їх як „податкові видатки”)

Реформування системи адміністраторів податків і зборів (сучасна система адміністраторів складається з декількох незалежних органів державної влади, зокрема, Державної податкової служби України (далі – ДПАУ), Державної митної служби України (далі – ДМСУ), адміністраторів окремих зборів та обов’язкових платежів), передбачає:

- контроль за нарахуванням і сплатою податків та зборів при здійсненні експортно-імпортних операцій через митний кордон України має здійснювати ДМСУ. ДПАУ має контролювати нарахування і сплату податків, зборів (обов’язкових платежів) за операціями, що здійснюються на території України;

- передати ДПАУ функцію контролю за нарахуванням та сплатою всіх податків і зборів (обов’язкових платежів) крім тих, що контролюються ДМСУ, а також внесків на соціальне страхування, у тому числі до державних цільових фондів, а також стягнення заборгованості з таких платежів.

- визначити, що інші адміністратори податків і зборів (обов’язкових платежів) здійснюватимуть адміністрування тих платежів, що вносяться в якості плати за державні послуги, надання дозволів, або як внески до державних цільових фондів

**Реформування податкової системи України
буде здійснюватися у три етапи:**

- *перший етап* (2007 р.);
- *другий етап* (2008-2010 рр.);
- *третій етап* (2011-2015 рр.)

Перший етап (2007 р.) – реалізація невідкладних заходів, спрямованих на подолання головних недоліків чинної податкової системи за рахунок:

- упорядкування територіальних аспектів податкового стимулювання у рамках СЕЗ, ТПП, технопарків;
- зміни податкових правил визнання затрат і результатів та приведення податкових правил розрахунку фінансових результатів у відповідність до принципів бухгалтерського обліку;
- збільшення плати за природні ресурси, збору за забруднення довкілля;
- розробки принципів кодифікації податкового законодавства.

Результати – зміни і доповнення до окремих нормативно-правових актів

Другий етап (2008-2010 рр.) – еволюційний розвиток податкової системи відповідно до вектору сталого економічного зростання України на інвестиційно-інноваційній основі за рахунок:

- реформування основних податків: податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, з доходів фізичних осіб;
- введення податку на нерухоме майно;
- кардинальне реформування системи платежів за природні ресурси та збору за забруднення навколишнього довкілля;
- реформування методів адміністрування податків і зборів (обов'язкових платежів).

Результати - розробка та ухвалення Податкового Кодексу України

Третій етап (2011-2015 рр.) – поглиблення реформування податкової системи України відповідно до принципів економічної ефективності та соціальної справедливості:

- реформування системи адміністраторів податків і зборів (обов'язкових платежів);
- запровадження малопрогресивного податку з доходів фізичних осіб;
- зниження ставки податку на прибуток підприємств у напрямі її уніфікації з максимальною ставкою податку з доходів фізичних осіб

Реформуванням податкової системи України передбачено прийняття Податкового Кодексу України. З часу прийняття проекту Податкового Кодексу Верховною Радою України у другому читанні його редакція була доопрацьована ДПА України з урахуванням змін, що відбулися в економіці та правовому полі країни

Необхідність розробки проекту Податкового Кодексу зумовлена наявністю на сьогоднішній день занадто громіздкої системи нормативно-правових актів з питань оподаткування, яка містить прогалини, колізійні норми, що призводить до неоднозначного трактування положень чинного законодавства

Кодекс має стати законодавчим актом, що вміщує в собі узгоджені норми, пов'язані з нарахуванням та сплатою податків, та забезпечує комплексне врегулювання питань, пов'язаних з оподаткуванням. Це пропонується здійснити шляхом включення до Податкового Кодексу практично всіх податків, зборів та інших обов'язкових платежів, які підлягають справлянню на території України

Податковий Кодекс буде встановлювати основні засади визначення суб'єктів правових відносин, їх права і обов'язки, перелік податків, зборів (обов'язкових платежів), що становлять систему оподаткування, об'єктів та бази оподаткування, розміри податкових ставок. Крім того, Податковим Кодексом пропонується врегулювати питання, пов'язані з порядком ведення податкового обліку, забезпеченням виконання податкових зобов'язань та мірою відповідальності за порушення у сфері оподаткування

Податковий Кодекс України має на меті кодифікацію податкових законів, спрощення їх викладення, максимальне наближення принципів податкового та бухгалтерського обліку. Прийняття цього регуляторного акта забезпечить адаптацію фіскального законодавства до принципів та директив Європейського Союзу. Уведення його в дію забезпечить уніфікацію правил оподаткування з міжнародними стандартами обліку і скасування дискримінаційних норм щодо окремих сфер або видів діяльності

Спрощення податкового законодавства та забезпечення його незмінності протягом тривалого часу сприятиме розвитку підприємництва в Україні. Створення прозорих правил ведення господарської діяльності та оподаткування, а також забезпечення єдиних справедливих підходів до всіх суб'єктів податкових правовідносин сприятиме укріпленню партнерських взаємовідносин між громадянами, суб'єктами підприємництва та державою, що, у свою чергу, приведе до збільшення надходжень до бюджетів усіх рівнів, зростання прибутків підприємств та доходів громадян.

Зокрема, теперішнім проектом Податкового Кодексу передбачено:

- диференційоване оподаткування доходів громадян;*
- введення податку на майно із ставкою оподаткування від 0,5 до 1% бази оподаткування;*
- спрощення системи оподаткування, обліку та звітності для суб'єктів малого підприємництва, що передбачає заміну сплати встановлених цим Кодексом податків і зборів на сплату єдиного податку за вибором платника та певні обмеження щодо переходу на спрощену систему оподаткування залежно від виду діяльності*

Таким чином, процедура реформування податкової системи України передбачає створення оптимальної системи оподаткування, детальну проробку різних її елементів, методів оподаткування, розгляд альтернативних варіантів з оцінкою наслідків їх впровадження для економіки та соціальної сфери. Тобто, при здійсненні виваженої податкової політики у сфері оподаткування, з метою посилення його позитивного впливу на соціально-економічний розвиток держави, забезпечення фінансових потреб держави та матеріального добробуту населення, необхідно подбати про те, щоб податки дійсно стали регулятором, стимулятором прибуткової діяльності, а не тільки примусовими платежами. Саме в такому контексті система оподаткування в Україні матиме сенс і перспективу

Ключові терміни і поняття

Податкова система України, податкова політика держави, принципи функціонування податкової системи України, реформування податкової системи, зміст податкової реформи, напрями реформування податкової системи України.

Питання для самоконтролю знань

1. Назвіть передумови становлення чинної системи оподаткування України.
2. Визначте основні етапи становлення податкової системи України.
3. Визначте основні тенденції розвитку чинної системи оподаткування України.
4. З'ясуйте діалектику об'єктивного і суб'єктивного у становленні податкової системи України.
5. Охарактеризуйте роль та значення податків і зборів у формуванні доходів Зведеного бюджету України.
6. Які види податків і зборів є складовими структури доходів Зведеного бюджету України?
7. Якою є питома вага основних податків і зборів у ВВП України протягом 1991 – 2008 рр.?
8. Якою є питома вага основних податків і зборів у доходах Зведеного бюджету України протягом 1991-2008 рр.?
9. Які податки і збори у структурі податкової системи України більшою мірою виконують фіскальну функцію?
10. Розкрийте значення Бюджетного кодексу України в реформуванні бюджетно-податкових відносин.
11. Які недоліки притаманні чинній податковій системі України?
12. Охарактеризуйте еволюцію податкового законодавства України.
13. Визначте принципи функціонування податкової системи України. Як здійснюється їх реалізація?
14. З'ясуйте сутність та критерії сучасної податкової політики України.
15. Охарактеризуйте взаємозв'язок між стабільністю і гнучкістю податкової політики.
16. Визначте цілі та напрями реформування чинної податкової системи України.

Навчальні завдання

1. Проаналізуйте і поясніть передумови становлення чинної системи оподаткування України.

2. На підставі статистичних даних здійсніть аналіз співвідношення ВВП, податкових та неподаткових надходжень до Зведеного бюджету України за декілька останніх років. Складіть відповідні таблиці їх питомої ваги у ВВП та доходах Зведеного бюджету України. Проаналізуйте зміни у структурі системи оподаткування юридичних та фізичних осіб за останні роки. Зробіть висновки.

3. Опрацюйте законодавчі та нормативні матеріали, які створюють правову основу функціонування податкової системи України. З'ясуйте і проаналізуйте позитивні тенденції, недоліки та перспективи вдосконалення податкового законодавства. Сформулюйте висновки.

4. З'ясуйте зміст поняття „податкова політика” та траєкторію її впливу на соціально-економічний розвиток країни. Розгляньте структуру та обсяги ВВП України за категоріями доходу та з'ясуйте ступінь впливу змін у структурі та обсягах ВВП на структуру та обсяги податкових надходжень до Зведеного бюджету України за останні 5 років. Складіть відповідні таблиці, зробіть висновки.

5. Проаналізуйте ступінь взаємозв'язку між доходами та видатками Зведеного бюджету України, враховуючи при цьому реальний стан економіки. Розробіть багатофакторну економічну модель взаємозв'язку різних чинників, зокрема, обсягу ВВП, ступеня залучення ресурсів, розміру податкових ставок та наповненості бюджету. Зробіть висновки.

6. На підставі статистичних даних проаналізуйте відповідність наявної податкової системи України визначеним в Законі України „Про систему оподаткування” від 18.02.97 р. № 77-ВР (зі змінами та доповненнями) принципам побудови та призначення системи оподаткування. Сформулюйте висновки.

7. На підставі статистичної звітності здійсніть аналіз рівня податкового навантаження на економіку та доходи юридичних і фізичних осіб. Складіть відповідні таблиці. Визначте основні напрями вдосконалення оподаткування, передусім кількісні параметри зниження податкових ставок та загального рівня податкового тягаря.

8. Проаналізуйте відповідність сучасної податкової політики України її класичним принципам та критеріям. Зробіть висновки.

9. Узагальніть світовий досвід податкового регулювання структурної перебудови економіки. Зробіть висновки та запропонуйте можливі варіанти застосування позитивних результатів для економіки України.

10. Здійсніть дослідження світового досвіду реформування податкових систем та розвитку податкової політики. При цьому здійсніть

порівняльний аналіз податкової політики і рівня оподаткування в розвинутих країнах та в Україні. Зробіть висновки.

11. Здійсніть дослідження впливу податкової політики та різних макроекономічних чинників на формування дохідної частини державного бюджету. Сформулюйте висновки.

12. Дайте оцінку впливу рівня оподаткування на рівень суспільного виробництва і добробут громадян через зміну стимулів до праці економічних суб'єктів за допомогою математичного моделювання, проаналізуйте можливості державного регулювання поведінки економічних суб'єктів шляхом зміни рівня оподаткування. Зробіть висновки.

13. Здійсніть дослідження впливу податкової політики на макроекономічну рівновагу та розвиток підприємництва. При цьому проаналізуйте рівень податкового навантаження та його вплив на підприємницьку діяльність в умовах податкової системи України. Сформулюйте висновки.

14. На підставі аналітичних даних визначте найбільш проблемні питання та перспективи розвитку чинної системи оподаткування України.

15. Розробіть загальні принципи подальшого розвитку та вдосконалення податкової політики в Україні з метою стимулювання економічного зростання та підвищення рівня добробуту населення. Зробіть відповідні висновки та пропозиції.

16. Проаналізуйте основні етапи реформування податкової системи України та напрями вдосконалення податкової політики щодо оптимізації структури податкових надходжень і механізму наповнення бюджетів усіх рівнів. Зробіть відповідні висновки.

Тестові завдання

1. Основну фінансову базу Державного бюджету України в 1990 р. становили:

- а) податок з обороту та платежі з прибутку підприємств і організацій;
- б) прибутковий податок з громадян та податок з обороту;
- в) прибутковий податок з громадян та платежі з прибутку підприємств і організацій.

2. В Україні податок на додану вартість і акцизний збір було встановлено:

- а) у 1991 р. Законом України „Про систему оподаткування”;
- б) у 1992 р. Законом України „Про систему оподаткування”;
- в) у 1992 р. Законом України „Про ПДВ”;
- г) у 1991 р. Законом України „Про акцизний збір”.

3. В Україні податок з обороту та податок із продажу було скасовано:

- а) у 1991 р.;
- б) у 1992 р.;
- в) у 1993 р.;
- г) у 1994 р.

4. У податковій системі України податок на доходи підприємств і організацій було замінено податком на прибуток:

- а) в 1993 р. постановою Кабінету Міністрів України;
- б) в 1994 р. Декретом Кабінету Міністрів України;
- в) в 1995 р. рішенням Верховної Ради України;
- г) в 1996 р. Указом Президента України.

5. Принципи побудови та призначення системи оподаткування України визначено:

- а) у Законі України „Про Державну податкову службу в Україні”;
- б) у Законі України „Про систему оподаткування”;
- в) у Законі України „Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”;
- г) іншими нормативними документами.

6. У сучасній податковій системі України найбільшу питому вагу займає:

- а) ПДВ;
- б) акцизний збір;
- в) податок на прибуток підприємств;
- г) податок з доходів фізичних осіб.

7. Урівноваженість структури податкової системи України між прямими і непрямими податками, яка буде найбільш оптимальною, можна досягти за умови:

- а) стабільної політичної та економічної ситуації в країні;
- б) справедливого розподілу податкового тягаря між платниками податків;
- в) збільшення доходів суб’єктів національної економіки;
- г) розвитку лише підприємницької діяльності.

8. „Податковий лаг” – це:

- а) часовий інтервал між упровадженими змінами податкового законодавства та очікуваними результатами;

- б) тривалість адаптації нових норм податкового законодавства до об'єктивної реальності національної економіки;
- в) віддалена перспектива реалізації податкової політики;
- г) визначений час орієнтирів податкової політики.

9. Реформування податкової системи України здійснюється в напрямі:

- а) приведення у відповідність чинної системи оподаткування до пріоритетів державної політики соціально-економічного розвитку;
- б) збільшення податкових надходжень;
- в) зменшення державних витрат;
- г) радикальної перебудови системи оподаткування.

10. Концепція реформування податкової системи України до 2015 року передбачає:

- а) еволюційний розвиток податкової системи;
- б) збільшення плати за природні ресурси, збору за забруднення навколишнього природного середовища;
- в) введення податку на нерухоме майно;
- г) усі відповіді правильні.

ТЕМА 2. ДЕРЖАВНА ПОДАТКОВА СЛУЖБА УКРАЇНИ. АДМІНІСТРУВАННЯ ПОДАТКІВ

- 2.1. Податкова служба держави, склад податкової служби України.
- 2.2. Функції органів державної податкової служби.
- 2.3. Основи та організація податкової роботи.
- 2.4. Облік платників і надходжень податків.
- 2.5. Відповідальність платників за своєчасність і правильність розрахунків з бюджетом і за подання декларацій.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Під час вивчення питань даної теми треба усвідомити, що від рівня організації податкової служби держави і налагодженості податкової роботи залежить життєздатність і надійність податкової системи. При цьому слід з'ясувати загальну структуру органів державної податкової служби України та звернути увагу на те, які функції вони виконують. Однією з основних функцій державних податкових органів є здійснення податкового контролю. Податковий контроль – це єдина система обліку платників податків, а також контроль за правильністю нарахування, повнотою і своєчасністю сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету відповідного рівня або державного цільового фонду. Податковий контроль здійснюється органами державної податкової служби разом з іншими контролюючими органами та органами виконавчої влади в межах повноважень зазначених органів та їх посадових осіб, встановлених законодавством. Правовим підґрунтям у діяльності органів державної податкової служби є такі нормативно-правові документи: Конституція України, Закон України № 77/97–ВР від 18.02.1997р. „Про систему оподаткування” (зі змінами та доповненнями), Закон України від 21.12.2000р. № 2181-III „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” (зі змінами та доповненнями), Закон України від 04.12.1990р. №509 – XII „Про державну податкову службу в Україні” (зі змінами та доповненнями) тощо.

2.1. Податкова служба держави, склад податкової служби України

*Реалізацію єдиної державної податкової політики забезпечує **Державна податкова служба України**. До системи органів державної податкової служби належать (див. рис.2.1):*

- *Державна податкова адміністрація України;*
- *державні податкові адміністрації в Автономній Республіці Крим, областях, містах Київ та Севастополь;*
- *державні податкові інспекції в районах, містах та районах у містах, а також міжрайонні, об'єднані й спеціалізовані ДПІ з функціями безпосереднього обслуговування та контролю за великими платниками податків*

Рис. 2.1. Загальна структура органів державної податкової служби України

2.2. Функції органів державної податкової служби

Основні функції органів державної податкової служби України:

- здійснення контролю за дотриманням законодавства про податки, інших платежів, валютних операцій, за порядком розрахунків зі споживачами з використанням реєстраторів розрахункових операцій, а також за наявністю ліцензій, патентів, інших спеціальних дозволів на здійснення окремих видів підприємницької діяльності;
- проведення обліку платників податків та платежів;
- розробка та затвердження форм податкових розрахунків;
- роз'яснення через засоби масової інформації порядку застосування законодавчих та інших нормативних актів про податки;
- внесення пропозицій та розробка проектів міжнародних договорів щодо оподаткування;
- надання фізичним особам – платникам податків та інших обов'язкових платежів – ідентифікаційних номерів, а також ведення Єдиного банку даних про платників податків – юридичних осіб;
- прогнозування й аналіз надходження податків та інших платежів;

- забезпечення реалізації державної політики у сфері виробництва та обігу спирту, алкогольних напоїв і тютюнових виробів;
- забезпечення застосування та своєчасного стягнення фінансових санкцій;
- проведення перевірок фактів приховування і заниження сум податків та інших платежів;
- вживання заходів для боротьби з приховуванням неоподаткованих доходів, незаконним вивезенням за межі України неоподаткованих капіталів, „відмиванням” доходів, одержаних незаконним шляхом;
- проведення роботи, пов'язаної з виявленням, обліком та реалізацією безгосподарного майна, скарбів, конфіскованого майна;
- видання у випадках, передбачених законом, нормативно-правових актів і методичних рекомендацій з питань оподаткування;
- попередження корупції та інших службових порушень працівників державної податкової служби;
- забезпечення працівників органів державної податкової служби та їх захист від протиправних посягань, пов'язаних з виконанням ними посадових обов'язків;
- розгляд звернень громадян та юридичних осіб з питань оподаткування;
- здійснення заходів щодо добору, розстановки, професійної підготовки, перепідготовки кадрів

2.3. Основи та організація податкової роботи

Податкова робота – це діяльність платників і органів державної податкової служби щодо внесення податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету і контролю за платежами.

Державна податкова служба України у своїй діяльності керується Конституцією України, Законом України „Про державну податкову службу в Україні”, Законом України “Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”(№ 2181), іншими законами України, Указами Президента України, Декретами та Постановами Кабінету Міністрів України, іншими нормативно-правовими актами ДПА України з питань оподаткування (див. рис. 2.2)

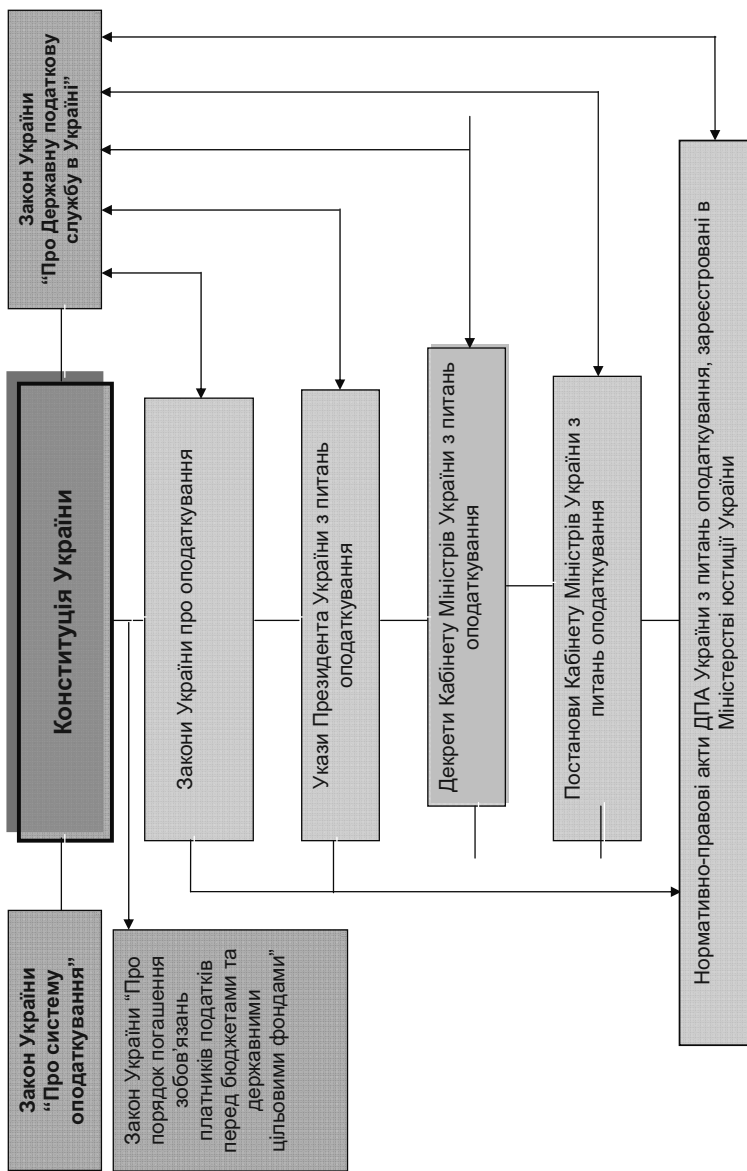

Рис. 2.2. Правова база органів державної податкової служби та системи оподаткування в Україні

Податківець є представником держави. Він має бути гідним звання державного службовця. Його професійний рівень, вчинки, інтелект та зовнішній вигляд формують уявлення громадян про Державну податкову службу, тому в повсякденній роботі, поряд із Законом України „Про державну податкову службу в Україні”, податківці повинні дотримуватися Кодексу честі та Кодексу професійної етики

Кодекс честі визначає морально-етичні принципи працівника органу Державної податкової служби України:

- патріотизм – любов до України, захист її суверенності та економічних інтересів, самовіддана праця на благо українського народу. Неухильне дотримання Конституції України, чинного законодавства. Шанування державних символів – Державного Прапора України, Державного Герба України і Державного Гімну України. Недопущення дій і вчинків, які можуть зашкодити інтересам держави чи негативно вплинути на репутацію державної служби;

- духовність – наслідування духовних та моральних цінностей: мудрості, мужності, шляхетності, порядності, сформованих багатовіковою історією українського народу. Постійне вдосконалення свого інтелектуального та культурного рівня;

- чесність – правдивість, сумлінне виконання своїх обов'язків з визнанням верховенства Закону. З професією податківця несумісні корупційність та хабарництво;

- культура спілкування – вільне володіння державною мовою. Пріоритет прав людини. Відкритість, толерантність, повага та довіра до громадян і колег, неупереджене ставлення до платників податків;

- корпоративність – збереження честі та примноження кращих традицій свого колективу. Уміння працювати з людьми, прислухатися до їхньої думки, бути принциповим і вимогливим до себе, ініціативним і відданим справі. При цьому заздрість і зневага, приниження гідності колег по роботі – неприпустимі. Кожен, хто досягає успіху, гідний поваги та пошани; хто відчуває труднощі в роботі, має право на підтримку та допомогу колег.

Дотримання принципів Кодексу честі у службовій та позаслужбовій діяльності є обов'язком податківця та основою довіри громадськості до податкової служби

Кодекс професійної етики працівника органу Державної податкової служби України визначає правила (норми) етичної поведінки. Вимоги Кодексу спрямовані на забезпечення справляння законодавчо встановлених податків за умови сприяння громадянам у добровільному дотриманні ними податкового законодавства, посилення справедливості та ефективності діяльності органів Державної податкової служби

Дотримання Кодексу професійної етики є основою для зростання довіри українського суспільства до державної податкової служби, формування у громадян впевненості у рівності кожного перед законом, що сприяє підвищенню рівня добровільного виконання ними вимог податкового законодавства. Працівник податкової служби повинен вживати необхідних заходів щодо відповідності його діяльності етичним вимогам, визначених цим Кодексом (табл. 2.1)

Таблиця 2.1

Морально-етичні принципи професійної діяльності відповідно до Кодексу професійної етики працівника органу Державної податкової служби України

№ з/п	Морально-етичні принципи
1.	Служіння Українському народові (зобов'язання діяти в інтересах держави та відстоювати національні інтереси; професійне, сумлінне виконання службових обов'язків згідно з Конституцією України, законами України, іншими нормативно-правовими актами).
2.	Патріотизм (наслідування духовних та моральних цінностей, сформованих багатовіковою історією українського народу: мудрість, мужність, порядність).
3.	Справедливість (постійне вдосконалення організації своєї роботи на засадах справедливості; зміцнення своїми вчинками, діями та поведінкою віри громадян у законність дій та рішень органів державної податкової служби, сприяння добровільному дотриманню ними вимог податкового законодавства).
4.	Законність (дотримання Конституції і законів України, інших нормативних актів, прав та інтересів громадян, підприємств, установ, організацій, що охороняються законом, забезпечення виконання покладених на органи Державної податкової служби функцій та повною мірою використання наданих прав; недопущення впливу на виконання своїх службових обов'язків особистих (приватних) інтересів тощо).
5.	Нейтральність та неупередженість (працівник податкової служби не може бути членом політичної партії і незалежно від власних політичних поглядів повинен виконувати свої службові обов'язки в межах законодавства з дотриманням норм Кодексу; з урахуванням конституційних прав можлива участь у громадській діяльності лише у вільний від роботи час; неупереджене ставлення до різних політичних і релігійних переконань).
6.	Ефективність (постійне удосконалення свого професійного рівня; проявлення ініціативи, творчості і принциповості; ефективне використання робочого часу).
7.	Прозорість і відкритість (надання громадянам в межах компетенції та згідно з нормативно-правовими актами достовірної та повної інформації; обґрунтування та роз'яснення прийнятих рішень).
8.	Корпоративність – відстоювання професійної честі і гідності як особистої, так і своїх колег, недопущення розголошення недостовірної інформації та упередження критики на адресу співробітників.

Працівник, якого призначили вперше на посаду державного податкового службовця згідно зі ст. 17 Закону України „Про державну службу в Україні” складає Присягу державних службовців.

Працівник податкової служби не має права займатися підприємницькою діяльністю безпосередньо, через посередників або підставних осіб, бути повіреним третіх осіб під час вирішення справ в органах державної податкової служби, а також виконувати роботу на умовах сумісництва (крім наукової, викладацької та творчої діяльності). Державний службовець зобов'язаний дотримуватися комерційної та службової таємниці

Кодексом професійної етики відповідно до чинного законодавства передбачені гарантії захисту прав працівника податкової служби:

- належні, безпечні і здорові умови праці;
- своєчасне одержання винагороди за працю;
- захист від незаконного звільнення;
- соціальний захист;
- захист від необ'єктивного оцінювання результатів роботи працівника;
- захист від незаконного тиску з метою прийняття рішень, які суперечать нормам чинного законодавства України

Запобігання проявам неетичної поведінки працівників податкової служби України здійснюється шляхом громадського контролю (подання та розгляд звернень громадян, громадських організацій про порушення норм Кодексу) та внутрішнього контролю за дотриманням вимог цього Кодексу (керівники зобов'язані запобігати проявам неетичної поведінки підлеглих шляхом організації системної роботи з розвитку професійної етики персоналу, а саме: навчання, інформаційно-просвітницької підтримки та контролю за дотриманням працівниками норм Кодексу та ін.

2.4. Облік платників і надходжень податків

Відповідно до функцій, які покладені на податкову службу держави, податкова робота (адміністрування податків) здійснюється за такими основними напрямками: - облік платників податків та створення єдиного банку даних; - облік надходжень податків та інших податкових платежів; - контроль за повнотою і своєчасністю сплати податків та дотриманням податкового законодавства; - примусове стягнення податкового боргу; - аналіз ефективності податкової роботи

Облік платників є однією з основних функцій органів державної податкової служби. Він створює передумови для здійснення контролю за правильністю обчислення, повнотою та своєчасністю перерахування податків і зборів до бюджетів різних рівнів.

Робота з обліку платників податків в органах державної податкової служби здійснюється працівниками підрозділів обліку платників податків відповідно до структури, яка затверджується Державною податковою адміністрацією України

Взяття на облік платників податків органами державної податкової служби здійснюється за принципом організаційної єдності реєстраційних процедур, що провадяться державними реєстраторами, а також процедур узяття на облік платників податків, що забезпечуються органами державної податкової служби.

Взяття на облік платників податків - юридичних осіб та відокремлених підрозділів юридичних осіб здійснюється за їх місцезнаходженням відповідними органами державної податкової служби після внесення відомостей про них до Єдиного державного реєстру або, у випадках, передбачених законодавством, після присвоєння ідентифікаційних кодів за Єдиним державним реєстром підприємств та організацій України (далі - ЄДРПОУ).

Підставою для взяття юридичної особи на облік в органі державної податкової служби є надходження до цього органу відомостей з відповідної реєстраційної картки про проведення державної реєстрації юридичної особи.

Підставою для взяття на облік відокремленого підрозділу юридичної особи є надходження повідомлення про створення відокремленого підрозділу юридичної особи від державного реєстратора до органу державної податкової служби за місцезнаходженням відокремленого підрозділу.

Про отримання повідомлення від державного реєстратора підрозділом з обліку платників податків органу державної податкової служби щодо кожної юридичної особи (відокремленого підрозділу) робиться запис у журналі обліку платників податків – юридичних осіб за ф. Н 2-ОПП. Отримані від державного реєстратора відомості обробляються засобами відповідного програмного забезпечення та вносяться до районного рівня Єдиного банку даних юридичних осіб.

За бажанням платника податків – юридичної особи (у тому числі тієї, стосовно якої не надійшли відомості від державного реєстратора) узяття його на облік може бути здійснене органом державної податкової служби на підставі поданих таким платником документів (рис 2.3).

У цьому випадку за даними Єдиного державного реєстру та/або через відповідного державного реєстратора підрозділ з обліку

платників податків органу державної податкової служби зобов'язаний установити, що така юридична особа включена до Єдиного державного реєстру та не припинена.

Узяття на облік фізичної особи - підприємця здійснюється за місцем проживання такої особи відповідним органом державної податкової служби на підставі відомостей з реєстраційної картки про проведення державної реєстрації фізичної особи - підприємця.

Про отримання повідомлення від державного реєстратора підрозділом з обліку платників податків органу державної податкової служби стосовно кожної фізичної особи - підприємця робиться запис у журналі обліку платників податків і зборів фізичних осіб за ф. N 7-ОПП. Отримані від державного реєстратора відомості засобами відповідного програмного забезпечення вносяться до Реєстру фізичних осіб.

На бажання фізичної особи - підприємця, стосовно якої до органу державної податкової служби за її місцем проживання не надійшли відомості від державного реєстратора, узяття такої особи на облік може бути здійснене органом державної податкової служби на підставі відповідних документів (рис. 2.3)

Рис. 2.3. Документи для взяття на облік платників податків в органах державної податкової служби України

Взяття на облік платника податків органом державної податкової служби провадиться **не пізніше наступного робочого дня з дня отримання відомостей від державного реєстратора чи заяви від платника податків** та здійснюється датою внесення даних до Єдиного банку даних юридичних осіб (Реєстру фізичних осіб) за номером, який відповідає порядковому номеру реєстрації відповідного повідомлення державного реєстратора чи заяви платника податків у журналі обліку платників податків - юридичних осіб за ф. № 2-ОПП (за ф. № 7-ОПП – для платників податків - фізичних осіб)

Після взяття платника податків на облік орган державної податкової служби формує довідку про взяття на облік платника податків за формою № 4-ОПП. Така довідка надсилається платнику податків наступного робочого дня з дня взяття на облік.

Про видачу довідки за ф. № 4-ОПП робиться запис у журналі реєстрації довідок за ф. № 14-ОПП. Довідка про взяття на облік платника податків за ф. № 4-ОПП є єдиним документом, який підтверджує взяття платника податків на облік в органі державної податкової служби

Підрозділи обліку платників податків після взяття на облік платника податків формують його облікову справу (реєстраційну частину), яка зберігається до ліквідації платника податків або зняття його з обліку в одному органі державної податкової служби і взяття на облік в іншому підрозділі обліку юридичних осіб.

Підрозділ, який веде облік платників податків, не пізніше наступного дня після взяття платника податків на облік друкує та передає списки платників податків, узятих на облік, до підрозділів з питань оподаткування юридичних осіб (фізичних осіб) для подальшого контролю за поданням ними податкової звітності. Підрозділи з питань оподаткування формують облікову справу (звітну частину) на кожного платника.

Наступного робочого дня після взяття на облік платників податків підрозділ з обліку платників податків передає список платників податків, узятих на облік за попередній день, до підрозділу податкової міліції для підтвердження місцезнаходження платників податків та реалізації покладених законом повноважень.

Для забезпечення повноти обліку платників податків органи державної податкової служби станом на 1-ше число кожного місяця проводять звірку районного рівня Єдиного банку даних про платників податків - юридичних осіб, а також Реєстру фізичних осіб з даними інформаційної бази Єдиного державного реєстру

Структурно-логічну схему постановки платників на облік наведено на рис. 2.4

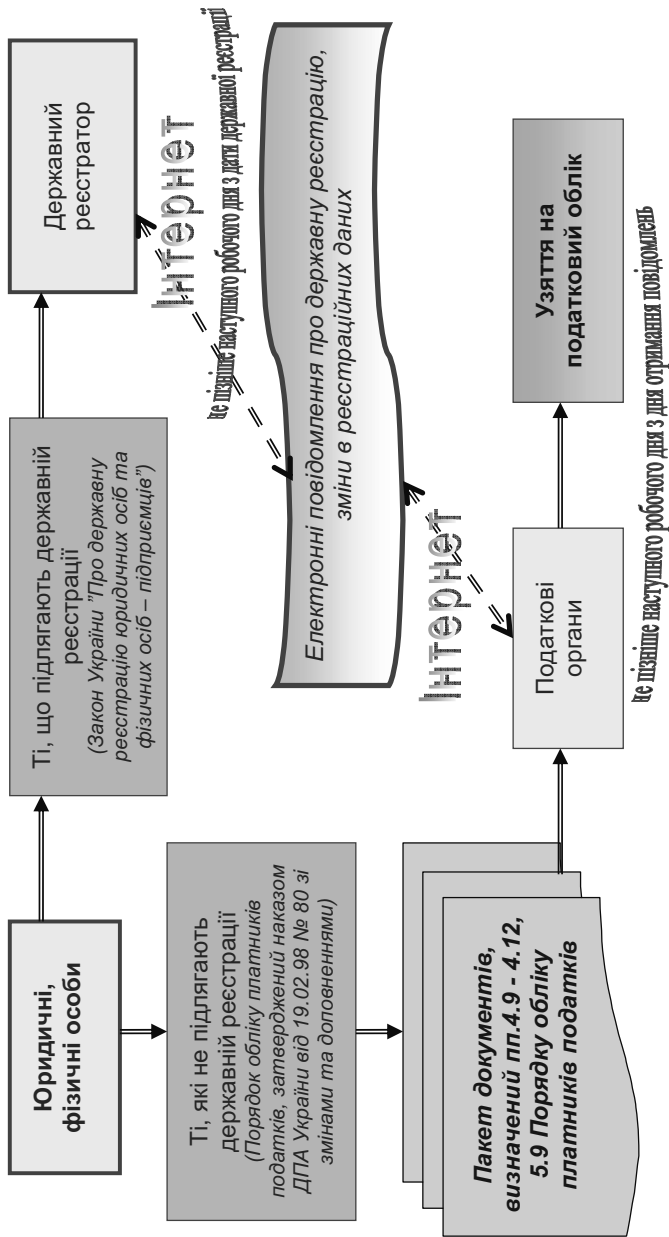

Рис.2.4. Узяття на облік платників податків в органах державної податкової служби України

З метою контролю за рухом грошових коштів платників податків останні повинні надавати податковим органам інформацію про відкриття (закриття) рахунків в установах банків протягом 3-х робочих днів, наступних за днем відкриття (закриття).

Відповідно до Закону України „Про Державний реєстр фізичних осіб – платників податків та інших обов’язкових платежів” фізичні особи заносяться в єдиний банк даних з присвоєнням їм ідентифікаційного номера. Цей номер використовується при виплаті доходів, з яких утримуються податки; при укладенні громадянсько-правових угод, предметом яких є об’єкти оподаткування; при відкритті рахунків в установах банків тощо

Платники податків зобов’язані самостійно визначати свої податкові зобов’язання та надавати податковим органам податкову звітність за встановленими формами. Законом України „Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.2000 р. № 2181-III (зі змінами та доповненнями) визначені терміни подання звітності залежно від звітного періоду за окремими видами податків (рис. 2.5)

У передбачених законодавством випадках податкові органи можуть безпосередньо здійснювати нарахування податків у випадку, коли: платник податків не подає у встановлені строки податкову декларацію; дані документальних перевірок результатів діяльності платника податків свідчать про заниження або завищення суми його податкових зобов’язань, заявлених у податкових деклараціях; контролюючий орган виявляє арифметичні або методологічні помилки в поданій платником податків податковій декларації, що призвели до заниження або завищення суми податкового зобов’язання; відповідно до законів з питань оподаткування особою, відповідальною за нарахування окремого податку або збору (обов’язкового платежу), є контролюючий орган

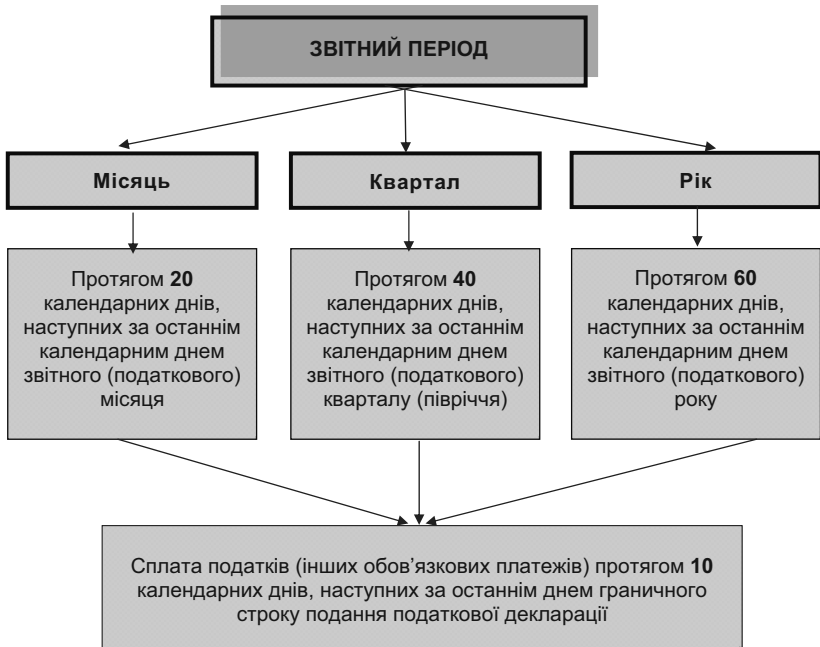

Рис. 2.5. Строки подання податкової звітності та сплати податків (інших обов'язкових платежів)

Повне і своєчасне надходження податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджету забезпечується досить складною системою їх обліку органами державної податкової служби (рис. 2.6). Цей облік забезпечує податкові органи, органи державного управління та платників податків інформацією про нараховані, відстрочені, розстрочені та сплачені податкові зобов'язання, податковий борг та його погашення, переплати, відшкодування з бюджету в розрізі платників податків та платежів

Найефективнішим способом обліку платників і надходжень податків (інших платежів) є комп'ютеризація облікових операцій за допомогою спеціальних АРМів (рис. 2.7)

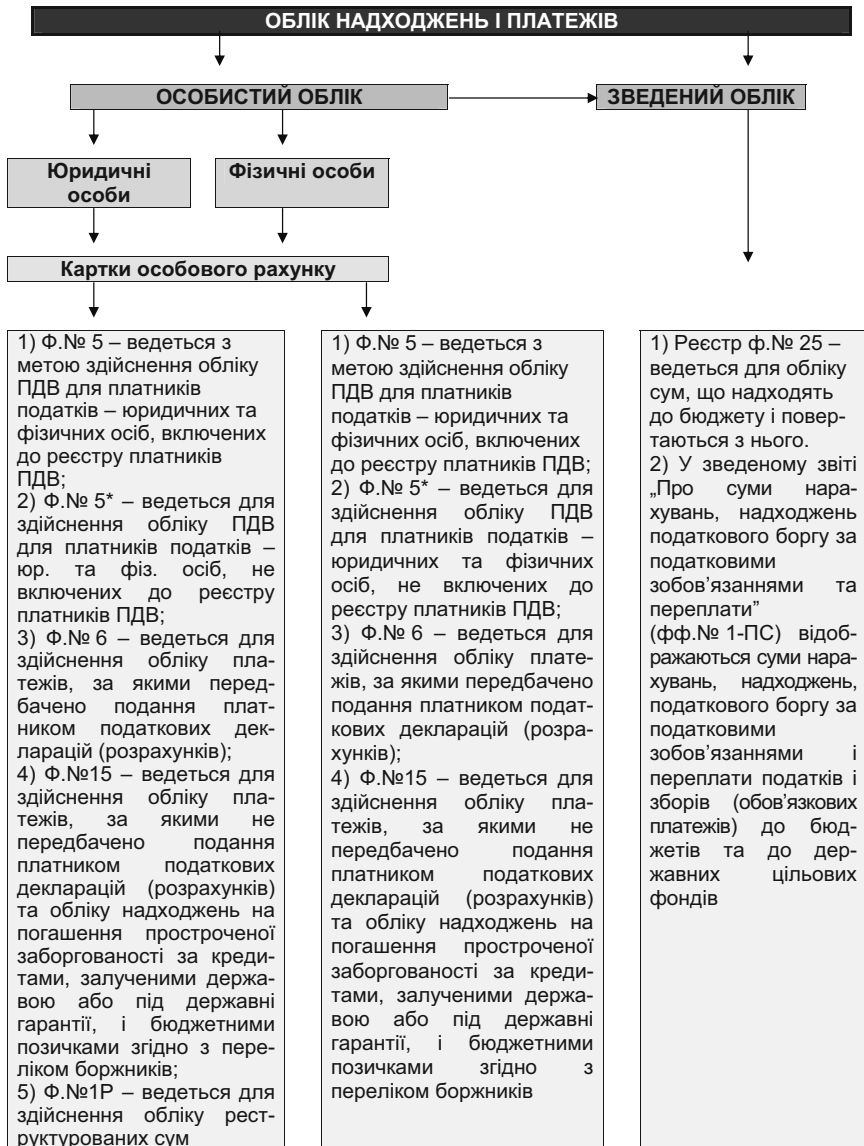

Рис. 2.6. Порядок обліку надходжень і платежів у ДПІ

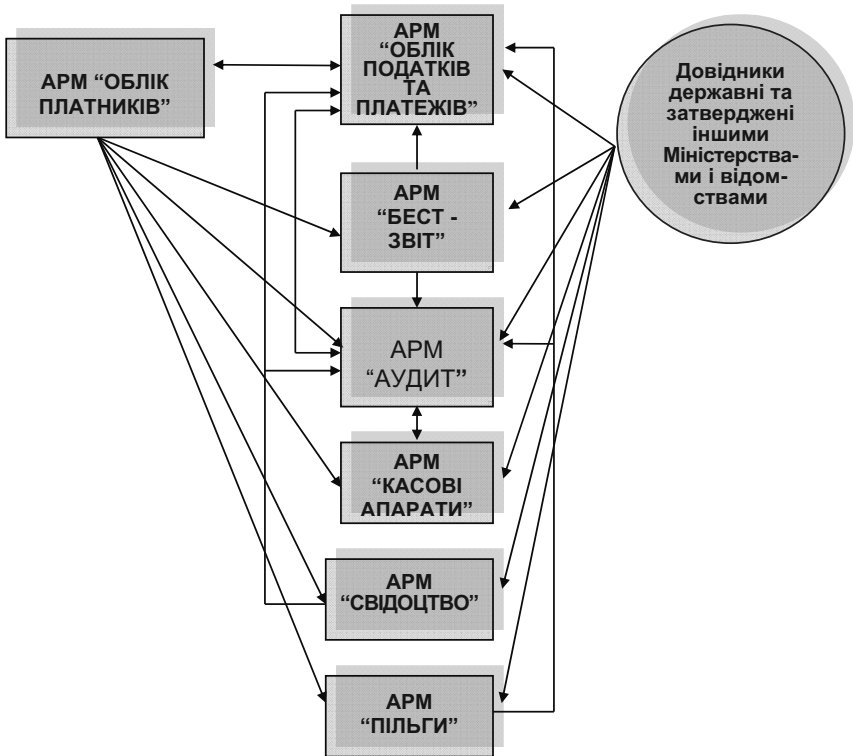

Рис. 2.7. Основні види АРМів, які застосовуються в ДПІ, та взаємозв'язок між ними

2.5. Відповідальність платників за своєчасність і правильність розрахунків з бюджетом і за подання декларацій

Виконання конституційного обов'язку – платити законно встановлені податки і збори – забезпечується примусовими заходами.

Відповідальність за порушення податкового законодавства – це сукупність різних видів юридичної відповідальності.

За порушення податкового законодавства залежно від виду і тяжкості діяння можуть застосовуватися заходи адміністративної чи кримінальної відповідальності. Крім того, чинним законодавством передбачені певні фінансові санкції (рис. 2.8), які можуть застосовуватися поряд з адміністративною та кримінальною відповідальністю (табл. 2.2-2.6)

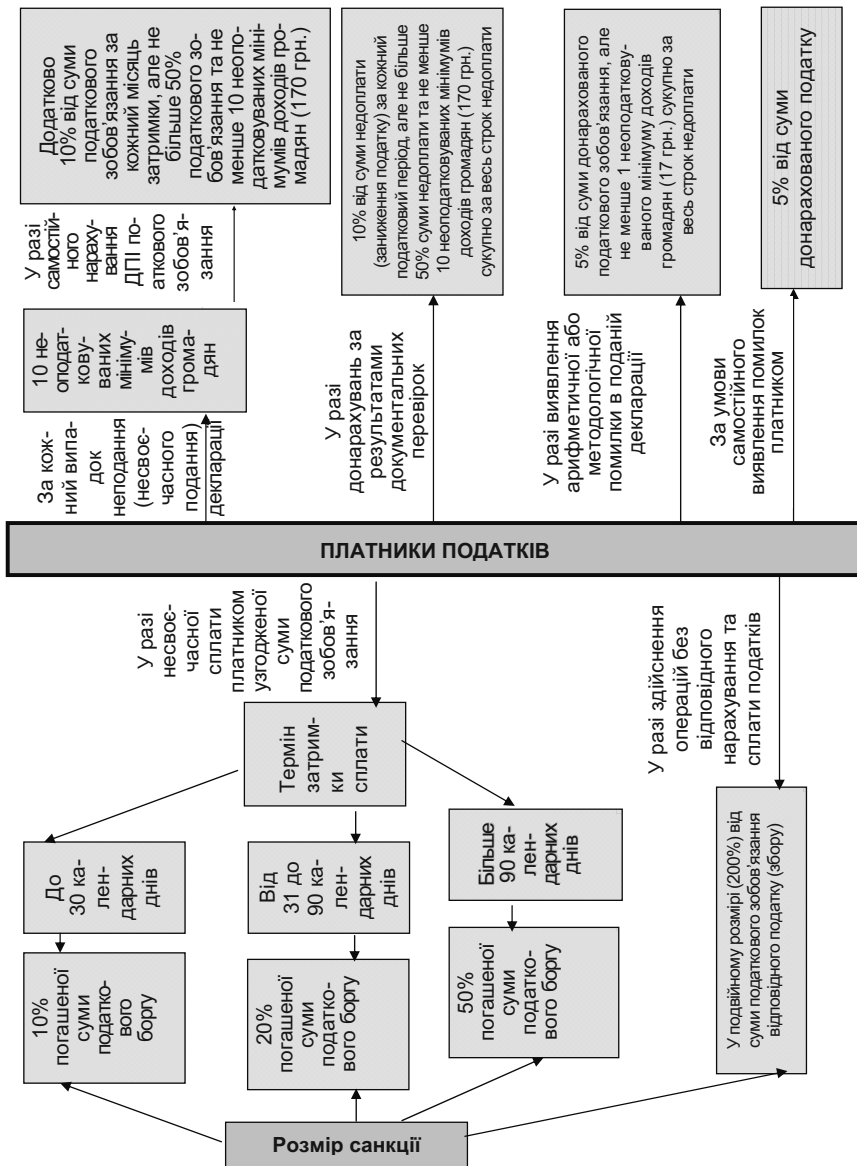

Рис. 2.8. Штрафні санкції згідно з Законами України від 21.12.2000 р. № 2181-III та від 20.02.2003 р. № 550-IV

Таблиця 2.2

Ставки та розміри штрафних санкцій за порушення порядку здійснення розрахункових операцій під час продажу товарів (послуг)

Вид порушення, нормативно-правовий документ	Ставки та розміри штрафних санкцій, що застосовуються до суб'єктів господарювання
1	2
Проведення розрахункових операцій на неповну суму вартості проданих товарів (наданих послуг), непроведення розрахункових операцій через РРО. Відсутність відповідного розрахункового документа, що підтверджує виконання розрахункової операції, або проведення її без використання розрахункової книжки (далі – РК) (п.1 ст. 17 Закону України „Про реєстратори розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” від 06.07.95р. 265/95-ВР (зі змінами та доповненнями; (далі – Закон про РРО)	П'ятикратний розмір вартості проданих товарів (наданих послуг), на які виявлено невідповідність
Застосування при розрахункових операціях непереведеного у фіскальний режим роботи, незареєстрованого, неопломбованого з порушенням установленого порядку РРО (п.2 ст.17 Закону про РРО)	20 НМДГ (340 грн.)
Невикористання при розрахункових операціях у випадках, визначених Законом про РРО, РК чи книги обліку розрахункових операцій (далі – КОРО) або використання незареєстрованої належним чином РК чи порушення встановленого порядку її використання, або використання незареєстрованих чи не прошнурованих КОРО чи РК протягом встановленого строку (п.3 ст.17 Закону про РРО)	20 НМДГ (340 грн.)
Невиконання щоденного друку фіскального звітного чека або його не зберігання в КОРО (п.4 ст.17 Закону про РРО)	20 НМДГ (340 грн.)

Продовж. табл. 2.2

1	2
Невиконання друку контрольної стрічки або її не зберігання протягом встановленого терміну (п.5 ст.17 Закону про РРО)	10 НМДГ (170 грн.)
Проведення розрахункових операцій через РРО без використання режиму попереднього програмування найменування, цін товарів (послуг) та обліку їх кількості (п. 7 ст.17 Закону про РРО)	5 НМДГ (85 грн.)
Порушення порядку проведення розрахунків через каси підприємств, установ і організацій, в яких ці операції повинні проводитися з оформленням прибуткових і видаткових касових ордерів та видачею відповідних квитанцій, підписаних і завірених печаткою у встановленому порядку або порушення порядку оформлення розрахункових і звітних документів при продажу проїзних і перевізних документів на залізничному (крім приміського) та авіаційному транспорті (п.7 ст.17 Закону про РРО)	10 НМДГ (170грн.)
Застосування при розрахункових операціях РРО, у конструкцію чи програмне забезпечення якого внесено зміни, не передбачені конструкторсько - технологічною та програмною документацією виробника (п.8 ст.17 Закону про РРО)	100 НМДГ (1700 грн.)

Додатково до зазначених штрафних санкцій посадові особи суб'єктів господарювання можуть бути притягнені також до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 155 Кодексу України про адміністративні правопорушення (далі – КпАП). Порушення встановленого Законом про РРО порядку проведення розрахунків у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг тягне за собою накладення штрафу:

- на осіб, які здійснюють розрахункові операції – від 2 до 5 НМДГ (від 34 до 85 грн.);

на посадових осіб – від 5 до 10 НМДГ (від 85 грн. до 170 грн.)

Повторне (протягом року) аналогічне порушення тягне за собою накладення штрафів:

- на осіб, які здійснюють розрахункові операції – від 5 до 10 НМДГ (від 85 до 170 грн.);

- на посадових осіб - від 10 до 20 НМДГ (від 170 до 340 грн.)

Таблиця 2.3

Ставки та розміри штрафних санкцій за порушення порядку виконання операцій з купівлі – продажу іноземної валюти

Вид порушення, нормативно-правовий документ	Ставки та розміри штрафних санкцій, що застосовуються до суб'єктів господарювання
Непроведення розрахункових операцій через РРО, нероздрукування розрахункового документа, що підтверджує виконання операцій з купівлі-продажу інвалюти, або проведення операції на неповну суму коштів (п. 1 ст. 18 Закону про РРО)	100 НМДГ (1700 грн.)
Застосування при розрахункових операціях незареєстрованого, неопломбованого або опломбованого з порушенням встановленого порядку РРО (п.2 ст. 18 Закону про РРО)	100 НМДГ (1700 грн.)
Невідповідність даних розрахункових документів, що підтверджують здійснення операцій з купівлі-продажу інвалюти, даним їх других примірників та/або даним фіскального звіту (п. 3 ст.18 Закону про РРО)	100 НМДГ (1700 грн.)
Перевищення суми готівки або інвалюти на місці проведення операцій над сумою, яку зазначено у фіскальному звіті (п.4 ст.18 Закону про РРО)	П'ятикратний розмір суми, на яку виявлено невідповідність
Застосування під час здійснення операцій з купівлі-продажу інвалюти РРО, до якого внесено зміни в програмно-технічні засоби, що реалізують фіскальні функції (п. 3 ст.18 Закону про РРО)	500 НМДГ (8500 грн.)

Додатково до вищезазначених штрафних санкцій посадові особи суб'єкти господарювання можуть бути притягнені й до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 155і КпАП. Порухення встановленого Законом про РРО порядку розрахунків під час здійснення операцій з купівлі-продажу інвалюти тягне за собою накладення штрафу:

- на осіб, які здійснюють операції з купівлі-продажу інвалюти – від 3 до 6 НМДГ (від 51 до 102 грн.);

- на посадових осіб уповноважених банків або суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на підставі агентських угод з уповноваженими банками – від 5 до 10 НМДГ (від 85 до 170 грн.)

Повторне (протягом року) аналогічне порушення тягне за собою накладення штрафів:

- на осіб, які здійснюють операції з купівлі-продажу іноземної валюти – від 6 до 15 НМДГ (від 102 до 255 грн.);

- на посадових осіб уповноважених банків або суб'єктів господарювання, які здійснюють свою діяльність на підставі агентських угод з уповноваженими банками – від 10 до 20 НМДГ (від 170 до 340 грн.)

Таблиця 2.4

Ставки та розміри штрафних санкцій за інші порушення правил використання РРО

Вид порушення, нормативно-правовий документ	Ставки та розміри штрафних санкцій, що застосовуються до суб'єктів господарювання
1	2
Реалізація для застосування у сферах, визначених Законом про РРО, РРО з числа включених до Державного реєстру РРО, до конструкцій чи програмного забезпечення яких внесено зміни, не передбачені конструкторсько-технологічною та програмною документацією виробника (ст. 19 Закону про РРО)	500 НМДГ за кожен реалізований РРО (8500 грн.) (при цьому вартість реалізованої продукції повертається покупцю, а продукція конфіскується)
Здійснення суб'єктом господарювання реалізації товарів, не облікованих у належному порядку (ст.20 Закону про РРО)	Подвійна вартість не облікованих товарів за цінами реалізації, але не менше 10 НМДГ (170 грн.)

Продовж. табл. 2.4

1	2
Неведення або ведення з порушенням встановленого порядку обліку товарів за місцем реалізації та зберігання (ст. 21 Закону про РРО)	Подвійна вартість не облікованих товарів за цінами реалізації, але не менше 10 НМДГ (170грн.)
Невідповідність суми готівки на місці проведення розрахунків сумі, зазначеній у денному звіті, а у випадку використання РК – загальній сумі продажу за розрахунковими квитанціями, виданими з початку робочого дня (ст. 22 Закону про РРО)	П'ятикратний розмір суми, на яку виявлено невідповідність
Встановлення факту внесення непередбачених конструкторсько-технологічною та програмною документацією виробника змін у конструкцію чи програмне забезпечення належним чином опломбованого РРО. Штраф застосовують до центру сервісного обслуговування, який здійснює технічне обслуговування і ремонт цього РРО (ст. 24 Закону про РРО)	300 НМДГ (5100 грн.)
Встановлення при використанні РРО виробничих дефектів у його конструкції чи програмному забезпеченні, які перекручують інформацію про обсяг розрахункових операцій чи обсяг операцій з купівлі-продажу іноземної валюти, яка заноситься до фіскальної пам'яті. Штраф застосовується до виробника чи постачальника цього РРО (ст. 29 Закону про РРО)	500 НМДГ (8500 грн.). Такі РРО конфіскують; виробник або постачальник зобов'язаний повернути їх вартість суб'єкту підприємницької діяльності, а зазначену модель РРО виключають з Державного реєстру РРО

Таблиця 2.5

Ставки та розміри штрафних санкцій за порушення правил обігу готівки

Вид порушення, нормативно-правовий документ	Ставки та розміри штрафних санкцій, що застосовуються до суб'єктів господарювання
1	2
<p>Перевищення встановлених лімітів залишку готівки у касі (абз. 2 ст. 1 Указу Президента України „Про застосування штрафних санкцій за порушення норм з регулювання обігу готівки" від 12.06.95р. № 436/95; далі – Указ № 436)</p>	<p>Двократний розмір суми виявленої понадлімітної готівки за кожен день</p>
<p>Не оприбуткування (неповне та/або несвоєчасне оприбуткування) готівки в касі (абз. 3 ст. 1 Указу № 436)</p>	<p>П'ятикратний розмір не оприбуткованої готівки</p>
<p>Витрачання готівки з виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) та інших касових надходжень, крім коштів, отриманих із кас установ банків, на виплати, пов'язані з оплатою праці (за винятком екстрених обставин – соціальних виплат громадянам на поховання, допомоги при народженні дитини, одиноким і багатодітним матерям, на лікування у випадку хвороби, компенсації особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи) за наявності податкового боргу (застосовується до виплат, проведених до 15 лютого 2005 р., з дати введення у дію постанови Правління НБУ від 15.12.04р. № 637 „Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні" (далі – Постанова НБУ № 637). Абз. 4 ст.1 Указу № 436</p>	<p>У розмірі здійснених виплат</p>

1	2
Перевищення встановлених строків використання виданої під звіт готівки (абз. 5 ст. 1 Указу № 436)	25% виданих під звіт сум.
Видача під звіт готівки без повного звіту за раніше видані кошти (абз. 5 ст. 1 Указу № 436)	
Проведення готівкових розрахунків без подання одержувачем коштів платіжного документа (товарного чи касового чека, квитанції до прибуткового касового ордера, іншого письмового документа), який би підтверджував сплату покупцем готівкових коштів (абз. 6 ст.1 Указу № 436)	У розмірі сплачених коштів
Використання отриманої в установі банку готівки не за цільовим призначенням. Застосовується до виплат, проведених до 15 лютого 2005 р. – дати введення у дію Постанови № 637 (абз. 7 ст.1 Указу № 436)	У розмірі витраченої готівки

Додатково до вказаних штрафних санкцій посадові особи суб'єктів господарювання можуть бути притягнені й до адміністративної відповідальності відповідно до ст. 164² КпАП. Порушення правил обігу готівки тягне за собою накладення штрафу:

- на посадових осіб суб'єктів господарювання – від 8 до 15 НМДГ (від 136 до 255 грн.)

Повторне (протягом року) аналогічне порушення тягне за собою накладання штрафу:

- на посадових осіб суб'єктів господарювання – від 10 до 20 НМДГ (від 170 до 340 грн.)

Таблиця 2.6

Адміністративна відповідальність за порушення податкового законодавства

№ з/п	Вид порушення	Розмір штрафу	Норма документа, що установлює відповідальність
1	2	3	4
Порушення порядку ведення податкового обліку, надання аудиторських висновків			
1.	Відсутність податкового обліку, порушення керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій встановленого законом порядку ведення податкового обліку, у тому числі неподання або несвоєчасне подання аудиторських висновків, подання яких передбачено законами України	від 5 до 10 НМДГ	Кодекс України Про адміністративні порушення
	Повторне вчинення протягом року вказаних дій особою, на яку було накладене адміністративне стягнення за одне з таких порушень	від 10 до 15 НМДГ	
Неподання або несвоєчасне подання платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів)			
2.	Неподання або несвоєчасне подання посадовими особами підприємств, установ та організацій платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків та зборів (обов'язкових платежів)	від 5 до 10 НМДГ	Кодекс України Про адміністративні порушення
	Повторне вчинення громадянином протягом року вказаних дій, за які було накладено адміністративне стягнення	від 10 до 15 НМДГ	
Невиконання законних вимог посадових осіб органів державної податкової служби			
3.	Невиконання керівниками та іншими посадовими особами підприємств, установ, організацій, включаючи установи Національного банку України, комерційні банки та інші фінансово-кредитні установи, законних вимог посадових осіб органів державної податкової служби, перелічених у пунктах 5 - 8 частини першої статті 11 Закону України "Про державну податкову службу в Україні"	від 5 до 10 НМДГ	Кодекс України Про адміністративні правопорушення
	Повторне вчинення громадянином протягом року вказаних дій, за які було накладено адміністративне стягнення	від 10 до 15 НМДГ	

Продовж. табл. 2.6

1	2	3	4
Порушення порядку утримання та перерахування податку на доходи фізичних осіб і подання відомостей про виплачені доходи			
4.	Неутримання або неперерахування до бюджету сум податку на доходи фізичних осіб при виплаті фізичній особі доходів, перерахування податку на доходи фізичних осіб за рахунок коштів підприємств, установ і організацій (крім випадків, коли таке перерахування дозволено законодавством), неповідомлення або несвоєчасне повідомлення державним податковим інспекціям за встановленою формою відомостей про доходи громадян	від 2 до 3 НМДГ	Кодекс України Про адміністративні правопорушення
	Повторне вчинення громадянином протягом року вказаних дій, за які було накладено адміністративне стягнення	від 3 до 5 НМДГ	
Порушення порядку заняття господарською діяльністю			
5.	Здійснення діяльності без державної реєстрації як суб'єкта підприємницької діяльності, що містить ознаки підприємницької, або здійснення без одержання ліцензії видів господарської діяльності, що підлягають ліцензуванню відповідно до закону	від 3 до 5 НМДГ	Кодекс України Про адміністративні правопорушення
	Повторне вчинення громадянином протягом року вказаних дій, за які було накладено адміністративне стягнення	від 5 до 8 НМДГ	
Порушення порядку подання декларації про доходи та ведення обліку доходів і витрат			
6.	Неподання або несвоєчасне подання громадянами декларацій про доходи чи включення до декларацій перекручених даних, неведення обліку або неналежне ведення обліку доходів і витрат, для яких законами України встановлено обов'язкову форму обліку	від 3 до 8 НМДГ	Кодекс України Про адміністративні правопорушення
	Повторне вчинення громадянином протягом року вказаних дій, за які було накладено адміністративне стягнення	від 5 до 8 НМДГ	

Ключові терміни і поняття

Податкова служба держави, організаційна структура податкової служби України, функції державної податкової служби, податкова робота (адміністрування податків), облік платників податків і зборів (обов'язкових платежів), облік надходжень податків і зборів (обов'язкових платежів), облікові документи, облікові реєстри, звітний період, звітний (податковий) місяць, звітний (податковий) квартал (півріччя), звітний (податковий) рік, податкова декларація

Питання для самоконтролю знань

1. Назвіть нормативно-правові акти, якими регламентується діяльність Державної податкової служби України.
2. Які функції виконують структурні ланки різних рівнів органів Державної податкової служби України?
3. Назвіть права і обов'язки органів державних податкової служби України?
4. Що таке податкова робота?
5. Який порядок взяття на облік платників податків – юридичних осіб?
6. Який порядок взяття на облік платників податків – фізичних осіб?
7. У якому випадку здійснюється зняття платника з обліку:
  - а) у разі ліквідації платника податків;
  - б) у разі зміни місця знаходження.
8. Назвіть строки подання податкової звітності та сплати податків (інших обов'язкових платежів).
9. Назвіть форми і методи контролю за дотриманням податкового законодавства.
10. Перерахуйте основні види штрафних санкцій за порушення податкового законодавства та умови їх застосування.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Ознайомитися з роботою районної податкової інспекції, її структурою, функціями підрозділів. Зробити порівняльний аналіз структурних підрозділів Державної податкової адміністрації України і районної державної податкової інспекції згідно зі специфікою їх роботи.

Проаналізувати зміни, що відбулися у структурі державної податкової служби згідно з Концепцією модернізації податкової служби в Україні.

Скласти структурно-логічну схему організаційної структури державної податкової інспекції.

Завдання 2.

Ознайомитися з посадовими інструкціями окремих працівників районної державної податкової інспекції.

Проаналізувати взаємозв'язок службових обов'язків працівників державної податкової інспекції з функціональним призначенням управління (відділу), в якому вони працюють.

Завдання 3.

Розглянути проблемні виробничі ситуації, що виникають у процесі роботи працівників державної податкової інспекції, ознайомитися з актами документальних перевірок. Зробити висновки.

Завдання 4.

Ознайомитися зі структурним складом підрозділу державної податкової інспекції, який веде облік платників податків.

Розглянути заходи, які проводяться для забезпечення повноти обліку платників податків. Зробити висновки.

Завдання 5.

На підставі практичних матеріалів районної державної податкової інспекції ознайомитися з порядком:

- взяття на облік:
  - платників податків – юридичних осіб та їх філій;
  - фізичних осіб–суб`єктів підприємницької діяльності;
  - фізичних осіб, які не є суб`єктами підприємницької діяльності;
- внесення змін до облікових даних платників податків;
- зняття з обліку платників податків;
- передачі реєстраційних відомостей до Єдиного банку даних юридичних осіб;
- підготовки матеріалів для передачі їх підрозділам податкової міліції для розшуку платників, які ухиляються від сплати податків.

Ознайомитися з порядком складання реєстру юридичних та фізичних осіб за допомогою АРМу “Облік платників”.

Завдання 6.

Заповнити копії документів, необхідних для обліку платників податків - юридичних та фізичних осіб.

Визначити особливості обліку платників податків у розрізі окремих видів податків.

Проаналізувати склад зареєстрованих платників за формами власності, підпорядкованості, видами діяльності та іншими показниками.

Здійснити аналіз складу та структури податків і зборів (обов`язкових платежів), які сплачують підприємства району, суб`єкти підприємницької діяльності без створення юридичної особи. Зробити висновки.

Тестові завдання

1. У структурі органів державної податкової служби до вищої ланки відноситься:

- а) Державна податкова адміністрація області;
- б) Державна податкова адміністрація України;
- в) Державна податкова адміністрація АР Крим.

2. Податкова робота – це:

- а) діяльність платників і органів державної податкової служби, спрямована на внесення податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету і контролю за платежами;
- б) діяльність платників щодо сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) до бюджету;
- г) діяльність органів державної податкової служби, спрямована на виконання податкових зобов'язань платниками податків;
- в) діяльність фінансових органів, спрямована на наповнення державного бюджету потрібними коштами.

3. Державна податкова адміністрація України:

- а) затверджує форми податкових розрахунків, звітів, декларацій;
- б) подає відповідним фінансовим органам звіт про надходження до бюджетів податків, інших платежів, а також внесків до державних цільових фондів;
- в) контролює своєчасність подання платниками бухгалтерських звітів і балансів, податкових декларацій та інших документів.

4. Які функції виконують державні податкові інспекції в районах?

- а) розробляють пропозиції щодо міжурядових угод про уникнення подвійного оподаткування доходів і майна та попереджень податкових ухилень;
- б) організовують роботу щодо створення інформаційної системи АРМів;
- в) забезпечують застосування та своєчасне стягнення сум фінансових санкцій за порушення законодавства про оподаткування.

5. Державні податкові службовці мають право:

- а) вимагати від керівників та інших службових осіб підприємств усунення виявлених порушень податкового законодавства;
- б) дотримуватися комерційної та службової таємниці;
- в) працювати за сумісництвом на підприємствах.

6. Записи про нарахування платежів в особових рахунках платників проводяться на підставі:

- а) податкових декларацій, звітів, розрахунків;
- б) копій платіжних доручень відділень Ощадбанку України;
- в) заяв платників податків і неподаткових платежів.

7. Згідно з чинним законодавством по податку на додану вартість звітний (податковий) період – місяць, податкову декларацію до ДПІ необхідно подати:

- а) протягом 20 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного (податкового) періоду;
- б) протягом 40 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного (податкового) періоду;
- в) протягом 60 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного (податкового) періоду;

8. Сплата податків (інших обов'язкових платежів) здійснюється:

- а) протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку подання податкової декларації;
- б) протягом 20 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку подання податкової декларації;
- в) протягом 30 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку подання податкової декларації;

9. У разі затримки сплати платником суми податкового зобов'язання від 31 до 90 календарних днів штрафну санкцію встановлено у розмірі:

- а) 10% погашеної суми податкового боргу;
- б) 20% погашеної суми податкового боргу;
- в) 50% погашеної суми податкового боргу;
- г) у подвійному розмірі від суми податкового зобов'язання відповідного податку (збору).

ТЕМА 3. ПОДАТОК НА ДОДАНУ ВАРТІСТЬ

3.1. Сутність податку на додану вартість.

3.2. Елементи податку на додану вартість: платники, об'єкт оподаткування, ставки.

3.3. Пільги з податку на додану вартість.

3.4. Порядок обчислення податку на додану вартість. Облік податку Строки сплати податку на додану вартість і подання декларацій.

Методичні рекомендації до вивчення теми

При вивченні теми слід насамперед з'ясувати сутність ПДВ як непрямого податку, що сплачується до бюджету на кожному етапі просування товару від виробника до споживача. У цьому контексті доцільно розглянути відмінності податку на додану вартість від інших видів універсальних акцизів, які використовувались чи використовуються у світовій практиці оподаткування. Далі доречно з'ясувати, що являє собою додана вартість та як вона визначається.

При визначенні категорій платників податку, операцій, що є об'єктом оподаткування, ставок податку та інших його елементів, слід керуватися нормами Закону України „Про податок на додану вартість” від 03.04.1997 року № 168/97-ВР (зі змінами та доповненнями).

Далі слід з'ясувати зміст та спрямованість пільг із податку на додану вартість, звернувши увагу на таке:

- перелік операцій, звільнених від оподаткування, наведено у ст. 5 зазначеного вище закону, але в більш широкому розумінні до пільг можна віднести і застосування нульової ставки до окремих видів операцій, і виключення деяких операцій з об'єкта оподаткування ПДВ;

- пільги можуть мати стимулювальну чи соціальну спрямованість.

Необхідно усвідомити методику обчислення податку на додану вартість, яка використовується у вітчизняній практиці справляння цього податку. Суттєве значення для правильного нарахування податку має визначення дати виникнення податкових зобов'язань платника та його права на податковий кредит, що відбувається за певними правилами. Необхідно також звернути увагу на особливості застосування касового методу визначення податкових зобов'язань та податкового кредиту. При вивченні цього питання важливо усвідомити алгоритм розрахунку суми податку, що підлягає сплаті до бюджету та наявний порядок відшкодування податку з бюджету.

При вивченні матеріалу потрібно розглянути строки сплати податку на додану вартість та подання декларацій, які визначаються відповідно до положень Закону „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.2000 р. ” 2181-III і залежать від установленого для платника податкового періоду.

3.1. Сутність податку на додану вартість

Суттєве значення у формуванні доходів бюджету відіграють непрямі податки.

Непрямі податки включаються до ціни товарів та послуг як надбавка до них і сплачуються за рахунок такої надбавки, а їхній розмір для окремого платника прямо не залежить від його доходів. Вони поділяються на два види: акцизи та мито. У свою чергу, акцизи можуть носити універсальний та специфічний характер. До універсальних акцизів відносяться податок на додану вартість, податок з обороту та податок з продажу; до специфічних акцизів – акцизний збір. Нині в Україні застосовується така форма універсального акцизу, як податок на додану вартість, а також акцизний збір та мито.

Об'єкти оподаткування непрямими податками, як правило, співпадають, що сприяє зростанню цін на споживчі товари за рахунок певного кумулятивного ефекту

Податок на додану вартість (ПДВ) – це податок, що нараховується і сплачується на кожному етапі просування товару від виробника до кінцевого споживача і впливає на процеси ціноутворення та на обсяги споживання.

Він був запропонований французьким економістом М. Лоре у 1954 році і застосовується у Франції з 1958 року. При цьому показник доданої вартості, який є визначальним при нарахуванні ПДВ, почав застосовуватися у статистиці значно раніше. Так, у США він використовувався з 70^х років XIX сторіччя для характеристики обсягів промислового виробництва, у Росії – під час НЕГТу в аналітичних цілях. Необхідність застосування показника доданої вартості як об'єкта оподаткування в європейських країнах була обумовлена побудовою спільного ринку. Зокрема, Римський договір 1957 р. передбачав розробку та застосування заходів щодо гармонізації систем непрямого оподаткування країн – членів, а наявність ПДВ у податковій системі стала обов'язковою умовою вступу до ЄС. Основи європейської системи ПДВ визначено директивою Ради ЄС від 17 травня 1997 р., яка була прийнята з метою уніфікації бази ПДВ у всіх країнах – членах європейської спільноти, оскільки певний відсоток відрахувань з податку спрямовується на формування загального бюджету ЄС. Поряд із цим, у багатьох країнах світу застосовуються власні системи справляння ПДВ

Податок на додану вартість має певні переваги порівняно зі своїми попередниками – іншими формами універсальних акцизів – податку з обороту в однорівневій та багаторівневій формах. На відміну від першого, коли податок сплачується на певному етапі руху товарів (наприклад, під час оптового продажу), ПДВ має за мету рівномірний розподіл податкового навантаження між усіма суб'єктами підприємницької діяльності та забезпечує більшу стабільність

бюджетних надходжень. На відміну від другого, при справлянні ПДВ відсутній кумулятивний ефект, притаманний податку з обороту у багаторівневій формі, коли оподатковується валовий оборот та в об'єкт оподаткування на конкретному етапі включається й нарахований на попередніх етапах руху товарів податок. У цьому випадку перевагу отримують фірми, що використовують сировину та послуги власного виробництва. Механізм нарахування ПДВ забезпечує менше, порівняно з податком з обороту у багаторівневій формі, зростання загального рівня цін унаслідок непрямого оподаткування

Для порівняння механізмів справляння окремих видів універсальних акцизів у таблиці 4.1. подано схеми їх нарахування, при чому ставки податку з обороту є умовними.

Наведені дані підтверджують згадані вище положення:

- податок з обороту в багаторівневій формі, навіть за умовою застосування ставки, удвічі меншої ніж із ПДВ, призводить до більш значного зростання ціни;

- податок з обороту в однорівневій формі нерівномірно розподіляє податкове навантаження між окремими суб'єктами – учасниками суспільного виробництва і не гарантує регулярних надходжень до бюджету

Додана вартість як об'єкт оподаткування ПДВ – це вартість, створена в окремій господарській одиниці. Вона може бути визначена двома способами:

– як сума окремих елементів: заробітної плати, прибутку, відсотків тощо;

– як різниця між вартістю реалізованої продукції та вартістю сировини, матеріалів, послуг виробничого характеру тощо, придбаних в інших суб'єктів.

У вітчизняних бухгалтерських реєстрах не передбачений порядок відображення розміру доданої вартості, що ускладнює методику обчислення податку і потребує відповідної інформаційної бази з ПДВ, спеціальної системи обліку та контролю

3.2. Елементи податку на додану вартість: платники, об'єкт оподаткування, ставки

Основним законодавчим актом, що визначає механізм справляння та сплати ПДВ в Україні, є Закон України “Про податок на додану вартість” від 3 квітня 1997 року № 168/97-ВР (зі змінами та доповненнями). Відповідними статтями цього закону встановлені основні елементи податку на додану вартість, до яких відносяться: платники податку, об'єкт оподаткування, ставки, пільги.

Що стосується платників ПДВ, то вони диференційовані за певними групами (рис. 3.1)

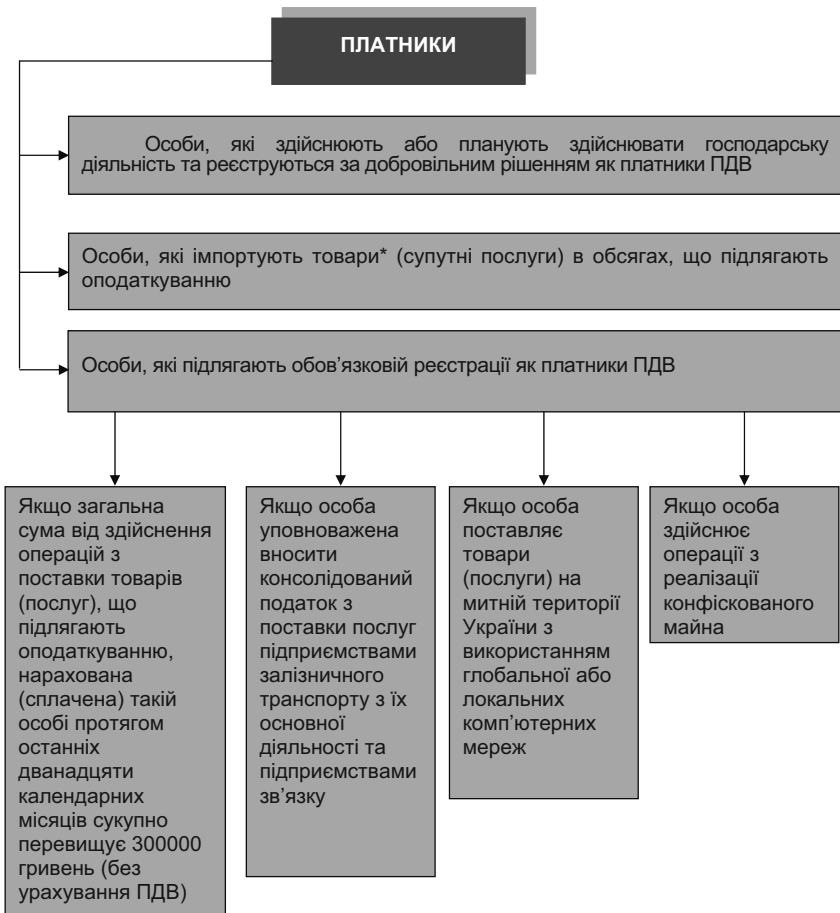
Таблиця 3.1

Форми універсальних акцизів та схеми їх нарахування

Стадія руху товару	Показники	Податок на додану вартість (ПДВ)	Податок з обороту в багаторівневій формі	Податок з обороту в однорівневій формі (з продажу, з купівлі)
1 виробник сировини	1. Додана вартість	100	100	100
	2. Ставка податку	20%	20%	10%
	3. Сума податку	20 (100x0,2)	20 (100x0,2)	10 (100x0,1)
	4. Вартість, що переходить до покупця	120	120	110
2 виробник продукції	1. Вартість, що надійшла	100+(20 ПДВ)*	200	110
	2. Додана вартість	100	100	100
	3. Ставка податку	20%	20%	10%
	4. Сума податку	40(200x0,2)	44(220x0,2)	21(210x0,1)
	5. Вартість, що переходить до покупця	240	264	231
3 продавець	1. Вартість, що надійшла	200+(40 ПДВ)*	264	231
	2. Додана вартість	100	100	100
	3. Ставка податку	20%	20%	10%
	4. Сума податку	60(300x0,2)	72.8(364x0,2)	33,1(331x0,1)
4 кінцевий споживач	5. Вартість, що переходить до покупця	360	436,8	364,1
	1. Вартість, що надійшла (сплачена роздрібному продавцю)	360	436,8	364,1

Примітка:

* - сума ПДВ, на яку зменшуються податкові зобов'язання покупця (податковий кредит).

* Окрім фізичних осіб, які ввозять (пересилають) товари в обсягах, що не підлягають оподаткуванню згідно з чинним законодавством

Рис. 3.1. Платники податку на додану вартість

Незважаючи на те, що податок на додану вартість можна віднести до глобального виду податків, тобто до такого, який охоплює більшість господарських операцій, є деякі виключення. Розподіл операцій на ті що є, та на ті що не є об'єктами оподаткування, подано на рис. 3.2

ОБ'ЄКТ ОПОДАТКУВАННЯ

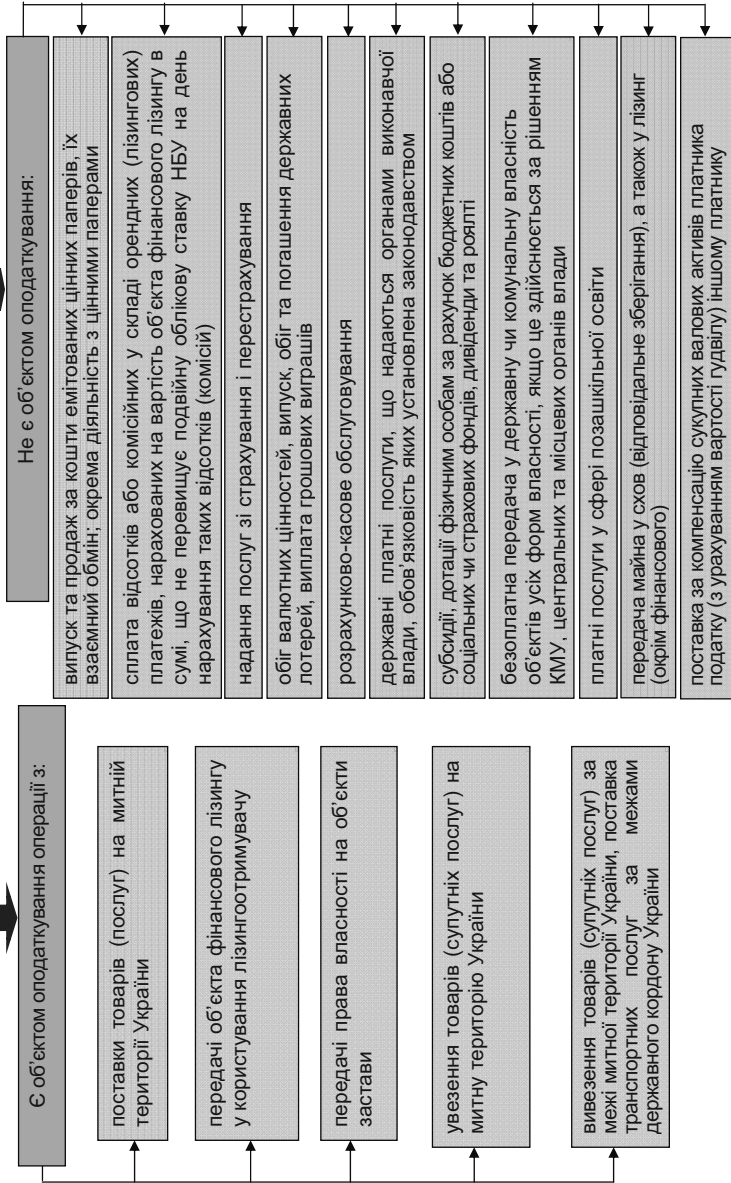

Рис. 3.2. Визначення об'єкта оподаткування з податку на додану вартість

В Україні застосовуються дві ставки ПДВ: 20% та 0% (рис. 3.3).

Рис. 3.3. Ставки податку на додану вартість та порядок їх застосування

База оподаткування визначається, виходячи з договірної (контрактної) вартості товарів (послуг), визначеної за вільними цінами з урахуванням акцизного збору, ввізного мита, інших загальнодержавних податків та зборів, якщо договірна ціна нижча за звичайну в межах до 20% (включно). Якщо договірна ціна нижче за звичайну більше ніж на 20%, то база оподаткування визначається за звичайною ціною

Податок на додану вартість включається до ціни товарів (послуг) і є ціноутворювальним фактором

Приклад:

Договірна ціна виробу (оптова ціна виробника) складає 10 грн. Відпускна ціна з урахуванням податку на додану вартість буде визначатися за схемою:

$$\boxed{\text{Відпускна ціна}} = \boxed{\text{оптова ціна}} + \boxed{\text{ПДВ}}$$

$$\boxed{\text{ПДВ}} = \boxed{\text{оптова ціна (база оподаткування)}} \times \boxed{0,2}$$

Тобто, відпускна ціна складає: $10 + (10 \times 0,2) = 12$ (грн.)

База оподаткування за товарами, що імпортуються, визначається виходячи з договірної (контрактної) вартості, але не менше митної вартості з урахуванням витрат на транспортування, навантаження, розвантаження та страхування до пункту перетину митного кордону України, брокерських, агентських та інших видів винагород, пов'язаних з імпортом товарів, акцизного збору, увізного мита, а також інших податків (обов'язкових платежів), що включаються в ціну згідно з законами України з питань оподаткування

Визначена вартість перераховується в українські гривні за обмінним курсом НБУ, що діяв на кінець операційного дня, що передує дню, в якому товар уперше підпадає під режим митного контролю

Приклад:

Підприємство, що зареєстроване як платник ПДВ, придбало товар у фірми – нерезидента для використання його в господарській діяльності. Вартість товарів, зазначена у митній декларації, 3000 дол. США. Сума мита, що сплачена під час митного оформлення товарів, 300 дол. США. Обмінний курс НБУ на дату перерахунку – 5 грн. за 1 дол. США.

1. Визначаємо базу оподаткування ПДВ у національній валюті:
 $(3000 + 300) \times 5 = 16500$ (грн.)
  2. Визначаємо суму ПДВ, що підлягає сплаті у зв'язку з імпортом товарів:
 $16500 \times 0,2 = 3300$ (грн.)
- У подальшому сплачена сума ПДВ підлягає віднесенню до податкового кредиту звітного періоду

Для послуг, які поставляються нерезидентами на митній території України, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість таких робіт (послуг) з урахуванням податків і зборів, окрім податку на додану вартість, що включається в ціну поставки робіт (послуг) згідно з законами з питань оподаткування. Вартість таких послуг перераховується в національну валюту за курсом НБУ, що діяв на кінець операційного дня, який передує дню складання акта про отримання послуг

При поставці на митній території України готової продукції, виготовленої з давальницької сировини нерезидента, базою оподаткування є договірна (контрактна) вартість такої продукції з урахуванням акцизного збору, увізного мита, а також інших податків і зборів, за винятком податку на додану вартість, що включаються в ціну такої продукції відповідно до законодавства з питань оподаткування. Визначена вартість перераховується в українські гривні за обмінним курсом НБУ на день виникнення податкових зобов'язань. При цьому податок сплачується до бюджету покупцем у порядку, передбаченому для оподаткування товарів, що імпортуються, а відповідальність за сплату несе вітчизняний переробник сировини

Вартість тари, що визначена умовами договору як зворотна (заставна), до бази оподаткування не включається. Коли протягом строків, установлених КМУ, але не більше 12 календарних місяців з моменту отримання зворотної тари, вона не повертається відправнику, її вартість уключається до бази оподаткування отримувача

У випадках коли платник податку здійснює підприємницьку діяльність, поставляючи найбільш уживані товари (комісійну торгівлю), що придбані у осіб, які не зареєстровані платниками податку, базою оподаткування є комісійне винагородження такого платника

Законом визначено також перелік операцій, при оподаткуванні яких база оподаткування визначається за цінами, не нижчими за звичайні.

До них відносяться:

- поставка товарів (послуг) у межах бартерних операцій;
- безоплатна передача товарів (надання послуг);
- натуральні виплати в рахунок оплати праці;
- передача товарів (послуг) у межах балансу платника для невиробничого використання, витрати, що не відносяться до валових витрат і не підлягають амортизації;
- передача товарів (послуг) особі, яка пов'язана з продавцем, або суб'єкту підприємницької діяльності, що не зареєстрований як платник податку.

Структуру пов'язаних осіб наведено нижче

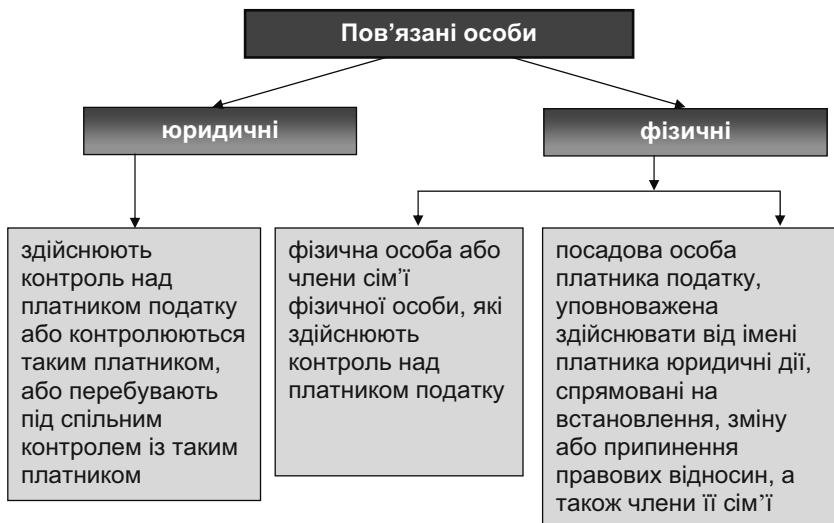

Рис. 3.4. Структура пов'язаних осіб

Приклад:

Шість учасників (юридичні особи) володіють однаковими частками у статутному фонді платника податку – по 14%, а сьомий – 16%. Жодний із них не є пов'язаною особою стосовно іншого.

Учасник, який володіє 16%, буде пов'язаною особою з платником податку за першим критерієм, оскільки має найбільшу частку у статутному фонді. У свою чергу, платник податку буде пов'язаною особою щодо цього учасника, тому, що перебуває під його контролем.

3.3. Пільги за податком на додану вартість

Пільги з ПДВ можна трактувати таким чином:

- **виключення** з об'єктів оподаткування ПДВ окремих видів операцій та застосування нульової ставки можна розглядати як пільгу для стимулювання окремих видів діяльності й підвищення конкурентоспроможності вітчизняної продукції;

- **звільнення** від оподаткування окремих видів товарів (робіт, послуг) можна розглядати як пільгу для споживачів, оскільки в кінцевому рахунку відбувається зниження вартості цієї продукції.

Механізм впливу зазначених пільг на формування податкових зобов'язань платника буде розглянуто нижче

Від оподаткування звільняються такі операції, при цьому «вхідний» ПДВ не входить до податкового кредиту, а включається до валових витрат:

1) поставка вітчизняних продуктів дитячого харчування молочними кухнями та спеціалізованими магазинами і пунктами (за переліком КМУ);

2) поставка (передплата) і доставка періодичних видань друкованих засобів масової інформації вітчизняного виробництва, поставка книжок вітчизняного виробництва, поставка учнівських зошитів, підручників та навчальних посібників вітчизняного виробництва;

3) поставка послуг з вищої, середньої, професійно-технічної та початкової освіти (за переліком КМУ); виховання й освіта дітей будинками культури, дитячими музичними та художніми школами, школами мистецтв; поставка послуг з розміщення учнів або студентів в інтернатах або гуртожитках;

4) поставка товарів спеціального призначення для інвалідів (за переліком КМУ), уповноваженому органу державної виконавчої влади, у тому числі легкових автомобілів, з їх оплатою за рахунок коштів державного чи місцевих бюджетів;

5) послуги з доставки пенсій та грошової допомоги населенню;

6) поставка послуг з реєстрації актів громадського стану державними органами;

7) поставка лікарських засобів та виробів медичного призначення (за переліком КМУ), який визначається щорічно до 1 вересня попереднього звітному року;

8) поставка послуг з охорони здоров'я (за переліком КМУ) закладами, що мають ліцензію на поставку таких послуг;

9) поставка путівок на санаторно-курортне лікування та відпочинок на території України фізичним особам віком до 18 років;

10) поставка (у межах норм КМУ) послуг з:

- утримання дітей у дошкільних закладах, школах-інтернатах; осіб у будинках для престарілих та інвалідів;

- харчування дітей у школах, ПТУ та громадян у закладах охорони здоров'я;

11) харчування та облаштування на нічліг осіб, які не мають житла, у спеціально відведених місцях;

12) поставка послуг з перевезення пасажирів міським транспортом за регульованими тарифами;

13) поставка культових послуг та предметів культового призначення, окрім підакцизних, (за переліком КМУ);

14) поставка послуг з поховання (за переліком КМУ) будь-яким платником податку;

15) передача конфіскованого майна, нічийних знахідок, скарбів

або майна, визнаних нічийними, у власність держави;

16) поставка (продаж, передача) земельних ділянок, земельних паїв, окрім тих, що знаходяться під об'єктами нерухомого майна та включаються до їх вартості;

17) безоплатна приватизація житлового фонду, присадибних земельних ділянок та паїв, а також послуги з приватизації;

18) поставка житла (об'єктів житлового фонду), крім їх першої поставки;

19) поставка товарів (робіт, послуг), для власних потреб дипломатичних представництв, консульських установ, представництв міжнародних організацій (за переліком КМУ);

20) надання благодійної допомоги у порядку, встановленому законодавством;

21) оплата вартості фундаментальних досліджень, науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт за рахунок держбюджету;

22) поставка послуг бібліотеками комунальної та державної власності;

23) поставка платником податку на додану вартість культурних цінностей (відповідно до норм статті 8 Закону „Про податок на додану вартість”);

24) поставка товарів (робіт, послуг), за винятком підакцизних, грального бізнесу та покупних товарів підприємствами й організаціями громадських організацій інвалідів (за дозволом міжвідомчої Комісії);

25) безкоштовна передача продукції (робіт, послуг) власного виробництва (окрім підакцизної) сільськими господарствами та лікувально-виробничими трудовими майстернями будинків-інтернатів та територіальних центрів з обслуговування самотніх громадян похилого віку для власних потреб зазначених закладів;

26) поставка в сільській місцевості сільгосптоваровиробниками послуг з ремонту шкіл, дошкільних закладів, інтернатів, закладів охорони здоров'я та надання матеріальної допомоги (у межах одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян у місяць на одну особу) продуктами харчування власного виробництва й послуг з обробки землі багатодітним сім'ям, ветеранам праці та війни, реабілітованим громадянам, інвалідам праці та дитинства, самотніми особам похилого віку, особам, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, школам, дошкільним закладам, інтернатам, закладам охорони здоров'я;

27) до 01.01.2008 р. ПДВ, нарахований переробними підприємствами за реалізовані молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти спрямовується ними сільгосптоваровиробникам за поставлені молоко і м'ясо, а ПДВ, нарахований сільгосппідприємствами за реалізовані ними молоко, худобу, птицю, вовну, молочну продукцію та м'ясопродукти, вироблені у власних переробних цехах, залишається в них для підтримки власного виробництва тваринницької продукції та продукції птахівництва;

29) до 01.01.08 р. ПДВ, нарахований при поставці власних товарів, (робіт, послуг) залишається у сільгосптоваровиробника в разі додержання підприємством 50% питомої ваги сільськогосподарської продукції власного виробництва у валовому доході підприємства;

30) на період виконання робіт щодо підготовки та зняття енергоблоків Чорнобильської АЕС з експлуатації, які виконуються за кошти міжнародної допомоги – операції з імпорту товарів (матеріалів, устаткування), окрім підакцизних;

31) безкоштовна передача приладів обладнання, матеріалів, окрім підакцизних, науковим установам та науковим організаціям, вищим навчальним закладам III – IV рівнів акредитації, унесенням до Державного реєстру наукових організацій, яким надається підтримка держави;

32) імпорт товарів морського промислу суднами, зареєстрованими в Державному судовому реєстрі або Судновій книзі України;

33) операції в рамках наукового та технологічного співробітництва відповідно до Угоди між Україною та Європейським Співтовариством про наукове і технічне співробітництво;

34) імпорт культурних цінностей (за певними кодами УКТЗЕД), виготовлених п'ятдесят і більше років тому, які ввозяться для подальшої передачі музеям, галереям, виставковим центрам, установам культури або освіти, що знаходяться у державній або комунальній власності;

35) надання послуг з перевезення (переміщення) пасажирів та вантажів транзитом через територію і порти України;

36) забезпечення послуг, що надаються іноземним суднам та оплачуються ними портовими зборами;

37) до 01.01.2009 р. – виконання робіт та поставок послуг у видавничій діяльності, діяльності з виготовлення та розповсюдження видавництвами, підприємствами поліграфії, розповсюджувачами книжкової продукції, виробленої в Україні, виробництво та поставка паперу і картону, вироблених в Україні для виготовлення книжкової продукції;

38) до 01.01.2008 р. – поставка відходів і брухту чорних металів (за переліком КМУ)

3.4. Порядок обчислення податку на додану вартість. Облік податку у платників

Законом „Про податок на додану вартість” введено таке поняття, як “податкове зобов’язання” і “податковий кредит”, які в контексті цього нормативного документа мають специфічний зміст.

Податкове зобов'язання – це загальна сума податку, отримана (нарахована) платником податку у звітному (податковому) періоді.

Датою виникнення податкових зобов'язань з поставки товарів (робіт, послуг) вважається дата, яка припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або **дата зарахування коштів** від покупця (замовника) на банківський рахунок платника податку як оплата товарів (робіт, послуг), що підлягають продажу, а в разі продажу товарів (робіт, послуг) за готівкові кошти – дата їх оприбуткування в касі платника податку, а при відсутності такої – дата інкасації готівкових коштів у банківській установі, яка обслуговує платника податку;

- або **дата відвантаження товарів**, а для робіт (послуг) – дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) платником податку

У разі поставки товарів (валютних цінностей) або послуг із використанням торговельних автоматів, або іншого подібного устаткування, що не передбачає наявності касового апарата, який контролюється уповноваженою на це фізичною особою, датою виникнення податкових зобов'язань вважається дата вилучення з таких торговельних апаратів або подібного устаткування грошової виручки.

У разі, коли поставка товарів (робіт, послуг) через торговельні автомати здійснюється з використанням жетонів, карток або інших замінників гривні, датою збільшення валового доходу вважається дата продажу таких жетонів, карток або інших замінників гривні.

У разі, коли поставка товарів (робіт, послуг) здійснюється з використанням кредитних або дебетових карток, дорожніх, комерційних, персональних або інших чеків, датою збільшення податкових зобов'язань вважається або дата оформлення податкової накладної, що засвідчує факт надання платником податку товарів (робіт, послуг) покупцю, або дата виписування відповідного рахунка (товарного чека), залежно від того, яка подія відбулася раніше.

Датою виникнення податкових зобов'язань у разі поставки товарів (робіт, послуг) з оплатою за рахунок бюджетних коштів є дата надходження таких коштів на поточний рахунок платника податку або дата отримання відповідної компенсації в будь-якому іншому вигляді, включаючи зменшення заборгованості такого платника податку за його зобов'язаннями перед таким бюджетом

Датою виникнення податкових зобов'язань **при ввезенні (імпортуванні) товарів** є дата оформлення ввізної митної декларації із зазначенням у ній суми податку, що підлягає сплаті. Датою виникнення податкових зобов'язань **при імпортуванні робіт (послуг)** є дата списання коштів з розрахункового рахунку платника податку в оплату робіт (послуг) або дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) нерезидентом залежно від того, яка з подій відбулася першою.

Попередня оплата (авансування) товарів, що згідно з договорами підлягають вивезенню (експортуванню) за межі митної території України або ввезенню (пересиланню) на митну територію України, не змінює значення податкових зобов'язань або податкового кредиту платника податку

Податковий кредит – це сума податку, яка сплачена (нарахована) платником податку в звітному періоді у зв'язку з придбанням або виготовленням товарів (послуг) з метою їх використання в оподатковуваних операціях у межах господарської діяльності та придбанням (спорудженням) основних фондів (необоротних активів) із метою подальшого використання у виробництві та поставці товарів (послуг) для операцій, що оподатковуються в межах господарської діяльності.

Датою виникнення права платника податку на податковий кредит вважається дата здійснення першої з подій:

- або дата списання коштів із банківського рахунку платника податку в оплату товарів (робіт, послуг), дата випуску відповідного рахунка (товарного чека) – у разі розрахунків з використанням кредитних дебетових карток або комерційних чеків;
- або дата отримання податкової накладної, що засвідчує факт придбання платником податку товарів (робіт, послуг);

Для операцій із ввезення (пересилання) товарів (робіт, послуг) - це дата сплати податку за податковими зобов'язаннями

Слід також мати на увазі, що особа, яка протягом останніх дванадцяти календарних місяців мала поставки, що оподатковуються, вартість яких не перевищує 300 тис. грн. (без урахування ПДВ), може використовувати **касовий метод** податкового обліку

Касовий метод – метод податкового обліку, за яким дата виникнення податкових зобов'язань визначається як дата зарахування (отримання) коштів на банківський рахунок (у касу) або отримання інших видів компенсацій вартості поставлених ним товарів (послуг), а дата виникнення права на податковий кредит визначається як дата списання коштів з банківського рахунку (видачі з каси) або надання інших видів компенсації вартості поставлених йому товарів (послуг)

Протягом строку застосування касового методу платник зазначає про це в податкових накладних.

Платник податку не може застосувати касовий метод обліку до імпортних та експортних операцій; операцій з поставки підакцизних товарів.

Застосування касового методу зупиняється за самостійним рішенням платника або при досягненні обсягу операцій, що оподатковуються, 300 тис. грн. (без ПДВ)

Суми податку на додану вартість, сплачені (нараховані) платником податку у звітному періоді у зв'язку з придбанням (спорудженням) основних фондів, які підлягають амортизації, включаються до складу податкового кредиту такого звітного періоду незалежно від того, чи такі основні фонди почали використовуватися в операціях, що оподатковуються, в межах господарської діяльності протягом звітного податкового періоду, а також від того, чи має платник податку обороти, що оподатковуються, протягом такого звітного періоду.

У разі, коли платник податку здійснює операції з поставки товарів (послуг), що звільнені від оподаткування або не є об'єктом оподаткування, суми податку, сплачені (нараховані) у зв'язку з придбанням товарів (послуг) та основних фондів, призначених для використання в таких операціях, до податкового кредиту не включаються.

Не включається до складу податкового кредиту та відноситься до складу валових витрат сума податку, сплачена при придбанні легкового автомобіля (окрім таксомоторів), що включається до складу основних фондів.

У разі, коли товари (роботи, послуги), що виготовлені та/або придбані, частково використовуються в оподатковуваних операціях, а частково ні, до суми податкового кредиту включається та частка сплаченого (нарахованого) податку при їх виготовленні або придбанні, яка відповідає частці використання таких товарів (робіт, послуг) в оподатковуваних операціях звітного періоду.

У разі, коли платник придбаває (виготовляє) матеріальні та нематеріальні активи (послуги), які не призначаються для їх використання в господарській діяльності, сума податку, що сплачена у зв'язку з таким придбанням (виготовленням) відшкодовується за рахунок відповідних джерелі до складу податкового кредиту не включається.

Не дозволяється включення до податкового кредиту будь-яких витрат зі сплати податку, що не підтверджені податковими накладними чи митними деклараціями, а при імпорті робіт (послуг) - актом прийняття робіт (послуг) чи банківським документом, який засвідчує перерахування коштів в оплату вартості таких робіт (послуг).

Порядок врахування сум ПДВ при визначенні зобов'язань платника перед бюджетом наведено на рис. 3.5

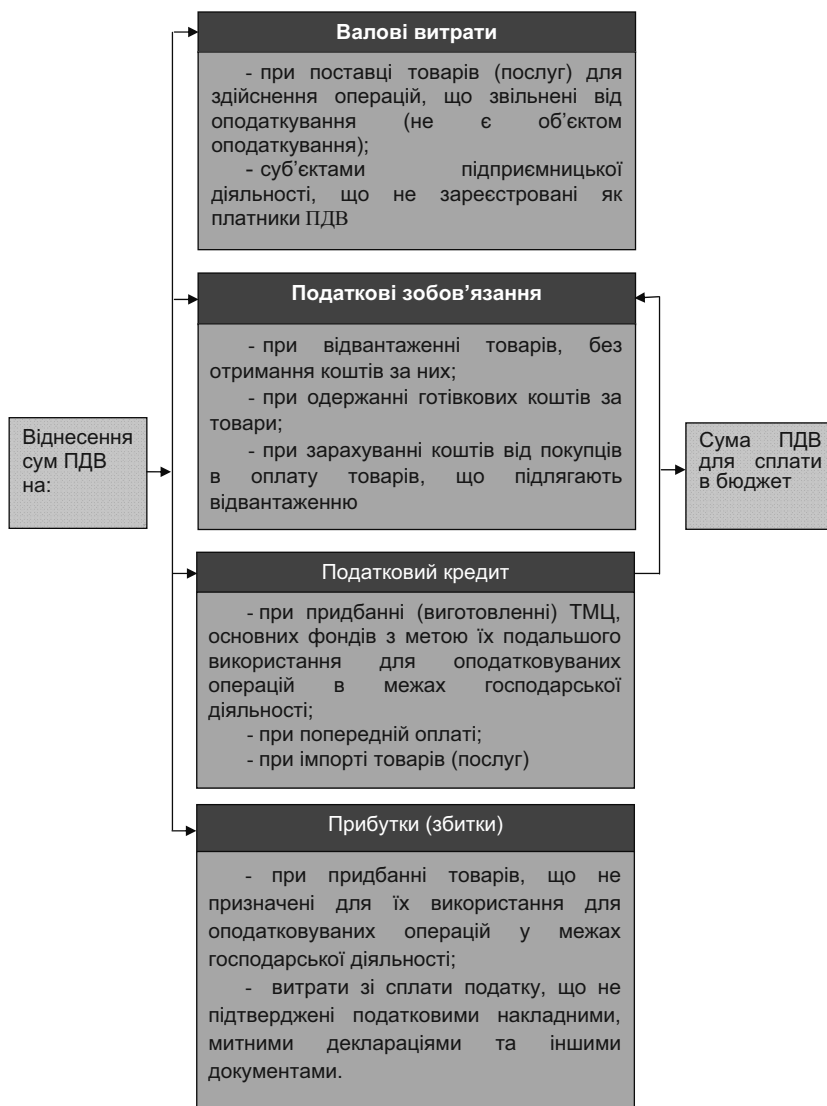

Рис. 3.5. Порядок врахування сум податку на додану вартість при визначенні зобов'язань платника перед бюджетом

Законом передбачено коригування (перерахунок) суми податкових зобов'язань (податкового кредиту) у разі зміни компенсації вартості товарів (послуг) після їх поставки (рис. 3.6.). Така зміна може відбуватися, наприклад, у зв'язку з переглядом цін або поверненням товарів постачальнику

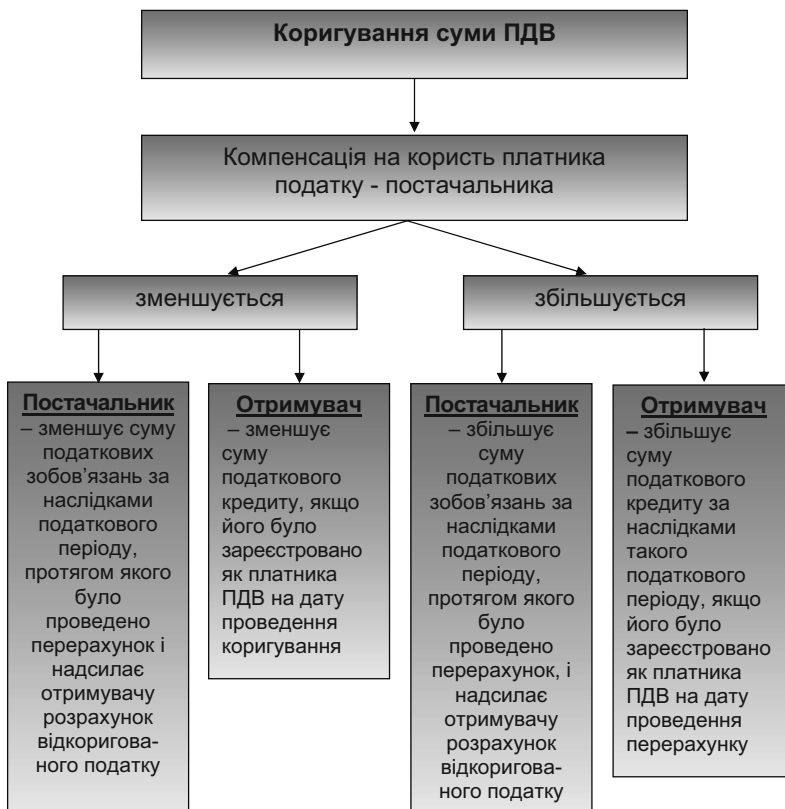

Рис. 3.6. Порядок коригування суми податкових зобов'язань (податкового кредиту) з податку на додану вартість

Сума податку на додану вартість, що **підлягає сплаті до бюджету**, визначається як різниця між сумою податкового зобов'язання та податкового кредиту звітного періоду

$$\Sigma \text{ ПДВ до сплати в бюджет} = \text{ПЗ} - \text{ПК}$$

де **ПЗ** – податкові зобов'язання звітного періоду;
ПК – податковий кредит звітного періоду.

Якщо різниця між сумою податкового зобов'язання та податкового кредиту за звітний період має від'ємне значення, така сума враховується у зменшення суми податкового боргу з цього податку за попередні звітні періоди, а при його відсутності – зараховується до складу податкового кредиту наступного податкового періоду.

Якщо у наступному податковому періоді сума податку до сплати в бюджет також має від'ємне значення, частина такого від'ємного значення, що дорівнює сумі податку, фактично сплаченій платником у попередньому податковому періоді постачальникам товарів (послуг), підлягає бюджетному відшкодуванню.

Схематично це наведено на рис. 3.7

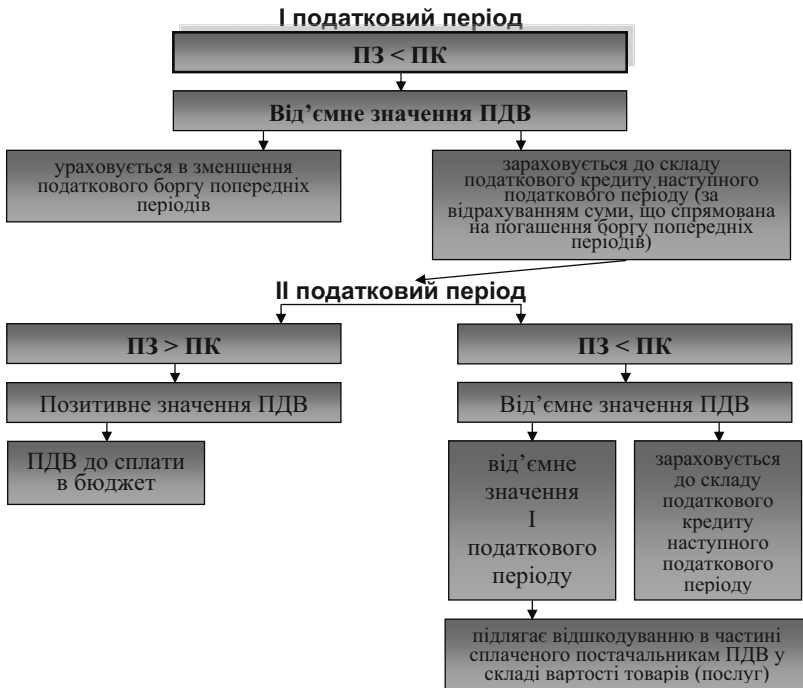

Рис. 3.7. Порядок урахування від'ємного значення ПДВ

Платник податку зобов'язаний надати покупцю податкову накладну, яка має містити певну інформацію:

- а) порядковий номер податкової накладної;
- б) дату виписування податкової накладної;
- в) повну або скорочену назву, зазначену в статутних документах юридичної особи або прізвище, ім'я та по батькові фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість;
- г) податковий номер платника податку (продавця та покупця);
- д) місце розташування юридичної особи або місце податкової адреси фізичної особи, зареєстрованої як платник податку на додану вартість;
- е) опис (номенклатуру) товарів (робіт, послуг) та їх кількість (обсяг, об'єм);
- є) повну або скорочену назву, зазначену у статутних документах отримувача;
- ж) ціну поставки без урахування податку;
- з) ставку податку та відповідну суму податку в цифровому значенні;
- и) загальну суму коштів, що підлягають сплаті з урахуванням податку.

У разі звільнення від оподаткування у випадках, передбачених статтею 5 Закону, у податковій накладній робиться запис «Без ПДВ» з посиланням на відповідний підпункт статті 5.

Податкова накладна складається на момент виникнення податкових зобов'язань продавця у двох примірниках. Оригінал податкової накладної надається покупцю, копія залишається у продавця товарів (робіт, послуг).

Для операцій, що оподатковуються і звільнені від оподаткування, складаються окремі податкові накладні.

Податкова накладна є звітним податковим документом і одночасно розрахунковим документом.

Податкова накладна виписується на кожну повну або часткову поставку товарів (робіт, послуг). У разі, коли частка товару (робіт, послуг) не містить відокремленої вартості, перелік (номенклатура) частково поставлених товарів зазначається в додатку до податкової накладної в порядку, установленому центральним органом державної податкової служби України, і враховується у визначенні загальних податкових зобов'язань.

Платники податку повинні зберігати податкові накладні протягом строку, передбаченого законодавством для зобов'язань зі сплати податків.

Право на нарахування податку та складання податкових накладних надається виключно особам, зареєстрованим як платники податку на додану вартість

Нарахування податкового кредиту може здійснюватися на підставі інших документів у випадках, передбачених законодавством (табл. 3.2)

Таблиця 3.2

Документи, що дають право на податковий кредит без податкової накладної

№ з/п	Документи	Обов'язкові реквізити	Примітки/обмеження
1	2	3	4
1	Касовий чек	1) сума поставлених товарів (послуг); 2) сума нарахованого податку; 3) фіскальний номер (без визначення податкового номера постачальника)	Загальна сума поставлених товарів (послуг) не може перевищувати 200 гривень за день (без урахування податку на додану вартість)
2	1) Транспортний квиток 2) Готельний рахунок 3) Рахунок за послуги зв'язку 4) Рахунок за інші послуги, вартість яких визначається за показниками приладів обліку	1) загальна сума платежу; 2) сума податку; 3) податковий номер продавця (за винятком тих, в яких форма встановлена міжнародними стандартами)	—
3	Вантажна митна декларація при імпорті товарів	Оформляється відповідно до вимог законодавства	Вантажна митна декларація, що підтверджує сплату ПДВ
4	Заява зі скаргою	Складається згідно з нормами діловодства, якщо постачальник відмовився надати податкову накладну або склав її з порушеннями	Надається разом з податковою декларацією за відповідний звітний період. До заяви додаються копії документів, що підтверджують факт сплати податку (товарний чек, інші розрахункові документи).

Платники податку зобов'язані вести окремий облік операцій з поставки та придбання товарів (послуг), що підлягають оподаткуванню цим податком, а також які не є об'єктом оподаткування та звільнені від оподаткування

3.5. Строки сплати податку на додану вартість і подання декларацій

*Суттєве значення при визначенні податкових зобов'язань платника ПДВ перед бюджетом має **податковий період**. Для платників податку, в яких **обсяг оподатковуваних***

операцій з поставки товарів (робіт, послуг) за минулі дванадцять місячних періодів перевищує 300 тис. гривень, податковий (звітний) період дорівнює календарному місяцю.

У разі, якщо особа зареєстрована платником податку з дня іншого, ніж перший день календарного місяця, першим звітним (податковим) періодом є період, що розпочинається від дня такої реєстрації та закінчується останнім днем першого повного календарного місяця.

У разі, якщо податкова реєстрація особи анулюється у день інший, ніж останній день календарного місяця, то останнім звітним (податковим) періодом є період, що розпочинається з першого дня такого місяця та закінчується днем такого анулювання.

Платник податку, обсяг оподатковуваних операцій якого за минулі дванадцять місячних звітних (податкових) періодів не перевищував 300 000 гривень (без урахування податку на додану вартість), може вибрати квартальний звітний (податковий) період.

При виборі квартального звітного (податкового) періоду платник податку, разом із декларацією за останній звітний (податковий) період календарного року подає до податкової інспекції (адміністрації) заяву про вибір квартального звітного (податкового) періоду. Форму заяви наведено в додатку 1 до цього Порядку.

При цьому квартальний звітний (податковий) період починає застосовуватися з першого звітного (податкового) періоду наступного календарного року.

Якщо протягом будь-якого періоду з початку застосування квартального звітного (податкового) періоду обсяг оподатковуваних операцій платника податку перевищує 300 000 гривень, такий платник податку зобов'язаний самостійно перейти на місячний звітний (податковий) період.

Про перехід із квартального на місячний звітний (податковий) період платник податку зобов'язаний зазначити у відповідній податковій декларації за наслідками місяця, в якому здійснено такий перехід.

Платники податку, які мають обсяг оподатковуваних операцій з поставки менший, ніж зазначений вище, можуть застосовувати за своїм вибором податковий період, що дорівнює календарному місяцю або кварталу.

Загальні терміни подання податкової звітності та сплати податків до бюджету згідно з Законом 2181 було розглянуто вище. Виходячи з цього, якщо податковий період з ПДВ дорівнює місяцю, строк подання податкової звітності – 20 календарних днів, наступних за звітним місяцем, якщо кварталу – 40 календарних днів. Строки сплати – 10 календарних днів, наступних за граничним терміном подання податкової звітності

Ключові терміни і поняття

Податковий кредит, податкові зобов'язання, податковий період, касовий метод, податкова накладна

Питання для самоконтролю знань

1. У чому полягає сутність податку на додану вартість?
2. Чим відрізняється податок на додану вартість від інших форм податку з обороту?
3. Хто є платниками податку на додану вартість?
4. Що є об'єктом оподаткування податком на додану вартість?
5. Нагадайте найбільш поширені пільги з податку на додану вартість.
6. За якими ставками нараховується податок на додану вартість в Україні, їхня диференціація в інших країнах?
7. Дайте визначення поняттям „податкове зобов'язання” та „податковий кредит”.
8. Яким чином визначається податковий період з податку на додану вартість?
9. Яким чином визначається сума податку на додану вартість, що підлягає сплаті до бюджету?
10. У чому полягає сутність касового методу визначення податкових зобов'язань і податкового кредиту з податку на додану вартість, та які умови його застосування?
11. Від чого залежать строки сплати податку на додану вартість до бюджету?
12. Визначте умови та порядок відшкодування платнику податку на додану вартість.

Актуальні питання

1. Підприємство є платником єдиного податку за ставкою 10%, але бажає перейти на загальну систему оподаткування. Як у цьому випадку обчислюється податок на додану вартість?

У даному випадку можливі два варіанти:

1. Оплата від покупця коштами отримана в періоді, коли підприємство працювало на спрощеній системі оподаткування за ставкою 10%, а відвантаження товарів відбулося після переходу на звичайну систему оподаткування.

У цьому випадку податкове зобов'язання з ПДВ платником не нараховується.

2. Відвантаження товарів покупцю відбулося в періоді, коли воно працювало на спрощеній системі оподаткування за ставкою

оподаткування 10%, оплата коштами отримана після переходу на звичайну систему оподаткування.

У цьому випадку податкове зобов'язання з податку на додану вартість за такою операцією не нараховується, якщо такий платник ПДВ не обрав касовий метод визначення податкових зобов'язань. На випадок, коли платником ПДВ застосовується касовий метод визначення податкових зобов'язань, він зобов'язаний задекларувати за такими операціями податкові зобов'язання та погасити їх по мірі проведення розрахунків.

2. Підприємство – платник податку на додану вартість отримало в поточному податковому періоді податкову накладну, яку було виписано в минулому податковому періоді. Яким чином суми податку, що вказуються в цій накладній повинні бути враховані у податковому обліку та звітності?

Відповідно до Закону України "Про податок на додану вартість" датою виникнення права платника податку на податковий кредит вважається дата здійснення першої з подій:

- або дата списання коштів з банківського рахунку платника податку в оплату товарів (робіт, послуг), дата виписки відповідного рахунку (товарного чека) – у разі розрахунків з використанням кредитних дебетових карток або комерційних чеків;

- або дата отримання податкової накладної, що засвідчує факт придбання платником податку товарів.

При цьому не підлягають включенню до складу податкового кредиту суми сплаченого (нарахованого) податку у зв'язку з придбанням товарів (послуг), не підтверджені податковими накладними чи митними деклараціями, (іншими подібними документами згідно з зазначеним у Законі).

Таким чином, якщо податкова накладна виписана в минулому періоді, а фактично отримана покупцем (підприємством) у поточному податковому періоді, то за умови виконання вимог Закону про ПДВ підприємство має право включити ПДВ, вказаний у податковій накладній, до податкового кредиту в даному поточному податковому періоді. Така податкова накладна у звичайному порядку враховується в реєстрі отриманих та виданих податкових накладних.

У декларації по ПДВ за поточний звітний період сума ПДВ за цією накладною буде відображено в рядку податкової декларації, де зазначаються основні суми ПДВ, що включаються до податкового кредиту. Додаток про коригування сум ПДВ до декларації у такому випадку не заповнюється, оскільки коригування раніше відображеного податкового кредиту не виконується (до моменту отримання податкової накладної право на податковий кредит не виникало).

3. Які документи є підставою для податкового кредиту у разі надання нерезидентом послуг резиденту на митній території України?

Згідно з п. 4.3 ст. 4 Закону України „Про податок на додану вартість” для послуг, що поставляються нерезидентами з місцем їх надання на митній території України, базою оподаткування ПДВ є договірна (контрактна) вартість таких робіт (послуг) з урахуванням акцизного збору, а також інших податків, зборів (обов'язкових платежів), за винятком ПДВ, що включаються в ціну поставки робіт (послуг) згідно з законами України з питань оподаткування. Визначена вартість перераховується в українські гривні за валютним (обмінним) курсом Нацбанку України, що діяв на кінець операційного дня, що передусє дню, в якому було складено акт, який засвідчує факт отримання послуг.

Датою виникнення права платника податку на податковий кредит для операцій з поставки послуг нерезидентом на митній території України вважається дата сплати податку за податковими зобов'язаннями згідно з пп. 7.3.6 п. 7.3 ст. 7 Закону № 168/97-ВР (пп. 7.5.2 п. 7.5 ст. 7 Закону № 168/97-ВР).

Підставою для нарахування податкового кредиту є податкова накладна, що видається на вимогу отримувача товарів (послуг) платником податку, який поставляє такі товари (послуги) (пп. 7.2.6 п. 7.2 ст. 7 Закону № 168/97-ВР).

Отже, у разі надання послуги нерезидентом представництво такого нерезидента чи резидент, який виконує агентські (представницькі) дії від імені такого нерезидента або покупець (отримувач) таких послуг (за умови, що вони є платниками ПДВ) мають виписати податкову накладну, яка й буде підставою для відрахування покупцем зазначеної в ній суми ПДВ до податкового кредиту.

4. Чи необхідно виписувати розрахунок коригування до податкової накладної, виписаної в момент здійснення першої події (оплати чи відвантаження), якщо повернення (товарів або коштів) здійснено у тому самому звітному періоді?

Згідно з пп. 7.2.3 п. 7.2 ст. 7 Закону України „Про податок на додану вартість” податкова накладна складається в момент виникнення податкових зобов'язань продавця. При цьому пп. 7.3.1 п. 7.3 ст. 7 Закону № 168/97-ВР визначено, що датою виникнення податкових зобов'язань щодо поставки товарів (послуг) вважається дата, що припадає на податковий період, протягом якого відбувається будь-яка з подій, що сталася раніше:

- або дата зарахування коштів від покупця (замовника) на банківський рахунок платника податку як оплата товарів (послуг), що підлягають поставці, а у разі поставки товарів (послуг) за готівкові грошові кошти — дата їх оприбуткування в касі платника податку, а за відсутності такої — дата інкасації готівкових коштів у банківській установі, що обслуговує платника податку;

- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) — дата оформлення документа, що засвідчує факт виконання робіт (послуг) платником податку.

Ураховуючи наведене вище, продавець повинен виписати податкову накладну в момент виникнення податкових зобов'язань, тобто в день оплати або відвантаження товарів, оформлення документа, що засвідчує факт виконання послуг (залежно від того, яка з подій сталася раніше).

Отже, у разі зміни податкових зобов'язань продавця у зв'язку з поверненням йому покупцем коштів за товари (послуги) або повернення товарів розрахунок коригування кількісних і вартісних показників до податкової накладної випикується в день повернення незалежно від того, чи здійснювалася така операція в тому самому звітному періоді, в якому було виписано податкову накладну, чи в іншому періоді.

5. Як філії чи інший структурний підрозділ, якому платник податку делегував право випикування податкових накладних, мають заповнювати реквізити податкової накладної, у тому числі «Особа (платник податку) – продавець» та «Місцезнаходження продавця»?

Відповідно до пп. 7.2.4 п. 7.2 ст. 7 Закону України „Про податок на додану вартість” право на нарахування податку та складання податкових накладних надається виключно особам, зареєстрованим як платники податку в порядку, передбаченому ст. 9 цього Закону.

При цьому, якщо не зареєстровані як платники ПДВ філії та інші структурні підрозділи платника податку самостійно здійснюють поставку товарів (послуг) і проводять розрахунки з постачальниками (споживачами), зареєстрований платник податку, до складу якого входять такі філії, може делегувати філії або структурному підрозділу право випикування податкових накладних.

Для цього платник податку повинен кожній філії та структурному підрозділу присвоїти окремі код (номер, шифр), про що письмово повідомити державний податковий орган за місцем його реєстрації як платника ПДВ.

При складанні податкової накладної філією чи структурним підрозділом платника податку порядковий номер податкової накладної встановлюється з урахуванням присвоєного коду (номера, шифру) і визначається числовим значенням через дріб. У чисельнику номера податкової накладної проставляється порядковий номер, а в знаменнику – код (номер, шифр).

При складанні податкових накладних філією чи іншим структурним підрозділом платника податку:

при заповненні реквізиту «Особа (платник податку) — продавець» разом із назвою головного підприємства, зареєстрованого як платник ПДВ, необхідно зазначити назву філії або

структурного підрозділу, які відповідно до наданого їм права виписують податкову накладну;

при заповненні реквізиту «Місцезнаходження продавця» зазначається місцезнаходження юридичної особи, зареєстрованої як платник ПДВ, а також може зазначатися адреса філії або структурного підрозділу, якому делеговано право виписування податкових накладних.

6. Чи зазначається сума дотації в податковій накладній при продажу худоби за нульовою ставкою ПДВ м'ясопереробному підприємству?

Відповідно до пп. 6.2.6 п. 6.2 ст. 6 Закону України „Про податок на додану вартість” за нульовою ставкою ПДВ обкладаються операції з поставки переробним підприємствам молока та м'яса в живій вазі сільськогосподарськими товаровиробниками всіх форм власності й господарювання.

А сума ПДВ, яка має сплачуватися до бюджету переробними підприємствами всіх форм власності за реалізовані ними молоко та молочну продукцію, м'ясо та м'ясопродукти, у повному обсязі спрямовується виключно на виплату дотації сільськогосподарським товаровиробникам за продані ними переробним підприємствам молоко і м'ясо в живій вазі (п. 11.21 ст. 11 Закону № 168/97-ВР).

Згідно з п. 2 постанови № 805 сільськогосподарські товаровиробники реалізують переробним підприємствам усіх форм власності молоко і м'ясо в живій вазі відповідно до укладених договорів, нараховуючи ПДВ за нульовою ставкою та виписують податкову накладну, в якій у розділі VI та графах 8 і 9 робиться помітка «О».

Отже, сума дотації окремо в податковій накладній не зазначається.

7. Підприємство – юридична особа є платником ПДВ. Чи має право таке підприємство застосовувати квартальний спосіб подання податкової декларації з ПДВ, якщо обсяг оподатковуваних операцій перевищив 300 тис. грн.?

На суб'єктів малого підприємництва, зареєстрованих як платники ПДВ, поширюються всі норми Закону № 168/97-ВР, у тому числі щодо порядку ведення податкового обліку, реєстрів отриманих і виданих податкових накладних, виписки та заповнення податкових накладних, подання декларації з ПДВ.

Відповідно до п. 4 Указу № 727/98 за результатами господарської діяльності за звітний (податковий) період (квартал) суб'єкти малого підприємництва – юридичні особи подають до органу державної податкової служби у відповідні строки розрахунки про сплату єдиного податку, акцизного збору і, у разі обрання ними єдиного податку за ставкою 6% – розрахунок про сплату ПДВ, а також платіжні доручення на

сплату єдиного податку за звітний період з позначкою банку про зарахування коштів.

Тобто Указом № 727/98 усі платники єдиного податку, у тому числі й ті, які одночасно є платниками ПДВ, мають змогу застосовувати квартальний податковий період подання звітності, у тому числі з ПДВ. Отже, навіть у разі, якщо обсяг оподатковуваних операцій з продажу товарів (робіт, послуг) за попередній календарний рік перевищує 300 тис. грн., платник ПДВ, який сплачує єдиний податок, має право подавати декларації з ПДВ не щомісячно, а щоквартально. Про своє рішення платник повинен повідомити орган державної податкової служби при оформленні документів для переходу на спрощену систему оподаткування (лист № 11563/7/16-1117).

Таким чином, платники єдиного податку можуть за своїм вибором застосовувати податковий період, що дорівнює календарному місяцю або кварталу.

Навчальні завдання

Завдання 1.

1. Шахтою відвантажено 10 т вугілля заводу.
2. Магазином реалізовано книги вітчизняного виробництва, дитячі журнали та учнівські зошити.
3. Страховою організацією надано послуги зі страхування.
4. Реалізовано путівки на санаторно-курортне лікування та відпочинок дітей.
5. Підприємством безкоштовно передано товари дитячому інтернату.
6. Передано основні фонди в якості внеску до статутного фонду юридичної особи, в обмін на корпоративні права.
7. Відвантажено продукцію на експорт.
8. Загсом здійснено реєстрацію шлюбу.
9. Одержано виручку від реалізації товарів.
10. Сплачено заробітну плату готовою продукцією власного виробництва.

Необхідно:

1. Виділити з перерахованих операцій:
  - операції, які є об'єктом оподаткування ПДВ;
  - операції, що звільнені від оподаткування;
  - пільгові операції;
2. До кожної операції, яка є об'єктом оподаткування, визначити ставки податку.

Завдання 2.

Товариством з обмеженою відповідальністю “Такт” у квітні поточного року було здійснено такі господарські операції:

№ з/п	Дата	Зміст операції	Кількість	Одиниця виміру	Ціна за од. (без ПДВ), грн.
1	01.04	Підприємцю В.Н. Петрову, який є платником ПДВ, реалізовано товари (оплата готівкою): - цвяхи - клей - фарба	2 5 25	ящ. бан. бан.	20 5 7
2	01.04	Фірмі “Лана” відвантажено товар (оплата за нього надійшла 5 квітня): - сукні жіночі - зошити шкільні	10 1000	шт. шт.	60 0,40
3	01.04	Кінцевим споживачам (фізичним особам), за даними касового звіту, реалізовано товари (оплачено готівкою): - оподатковувані ПДВ (за ставкою 20%) - звільнені від сплати ПДВ	5 2000	шт. шт.	20 60
4	05.04	Від ТОВ “Електа” одержано за бартерним контрактом (договір заключено) порошок пральний в ящиках (ящики – тара, яка підлягає поверненню). Вартість тари 100 грн. Зустрічну поставку відповідно до бартерного контракту ТОВ “Такт” здійснить у травні.	1000	пачок	4
5	07.04	З Німеччини за контрактом одержано косметичні вироби за ціною 20 євро за штуку. На дату митного оформлення (07.04. поточного року) виписано податковий вексель на суму податкових зобов'язань по ПДВ, виходячи з митної вартості товарів, митного збору та мита.	5000	шт.	Визначити
6	08.04	Фірмою “Лана” повернено товар (сукні) через виявлення дефектів	4	шт.	60
7	16.04	Фірмі “Лана” перераховано заборгованість за повернений товар.	у повному обсязі		

Необхідно:

1. Заповнити податкові накладні.
2. Відобразити операції в реєстрі отриманих та виданих податкових накладних.

Завдання 3.

Виробниче об'єднання "Ланцет" займається виробництвом медичного обладнання, у тому числі обладнання спеціального призначення, що занесено до переліку Кабінету Міністрів України.

У вересні і жовтні підприємством було виконано такі операції:

№ з/п	Зміст операції	Сума, грн.	
		Вересень	Жовтень
1	2	3	4
1	Постачальникові А перераховано аванс за сировину	36000,0	
2	Від покупця Б отримано передоплату за продукцію, що звільнена від оподаткування згідно з переліком КМУ	10000,0	
3	Списано витрати на відрядження на підставі затвердженого авансового звіту (із ПДВ)	160,0	
4	Від постачальника А отримано сировину на рахунок перерахованого авансу	36000,0	
5	Покупцеві В відвантажено звичайну продукцію	13500,0	
6	Покупцеві Б відвантажено пільгову продукцію		10000,0
7	Від покупця В отримано оплату за відвантаженою продукцію (у повному обсязі) та аванс		30000,0
8	Покупцеві С відвантажено продукцію спеціального призначення, яка занесена до переліку КМУ		5000,0

Відповідно до наказу, підписаного керівником підприємства, з урахуванням обсягів виробництва, які плануються в поточному році, 70% придбані сировини використовується для виробництва звичайної продукції, 30 % – для виробництва продукції спеціального призначення.

Необхідно:

1. Визначити суми податку на додану вартість, що підлягають сплаті в бюджет за звітні періоди.
2. Указати строки сплати податку в бюджет та строки подання звітності в ДПІ.

Примітка:

1. Обсяг оподатковуваних податком на додану вартість операцій за останні 12 місяців склав 310 тис. грн. (без ПДВ).

Завдання 4.

Виробниче об'єднання "Смарагд" займається виготовленням та реалізацією ювелірних виробів.

У січні поточного року об'єднанням було виготовлено 1250 золотих обручок.

Для формування ціни одиниці продукції є такі дані (грн.):

- матеріальні та прирівняні до них витрати	71,0
- заробітна плата	15,0
- відрахування на соціальні заходи	визначити
- інші витрати	5,3
- амортизаційні відрахування	18,5
- норма рентабельності	45 %

Відповідно до облікових даних у січні поточного було реалізовано:

1. Спеціалізованому магазину "Перлина" – 72 одиниці.
2. Ювелірному магазину "Яшма" – 41 одиницю.
3. На експорт за іноземну валюту – 130 одиниць.

Необхідно:

1. Сформувати відпускну ціну одиниці виготовленої продукції.
2. Вирахувати суму ПДВ, яка підлягає сплаті в бюджет.
3. Указати строки сплати ПДВ.

Завдання 5.

Підприємство здійснює торгівельну діяльність. Операції даного підприємства з реалізації кави за звітний період характеризуються такими даними:

№	Покупець	Найменування товару	Кількість, кг	Ціна (без ПДВ) одиниці продукції, грн.	Форма розрахунку
1	А	Кава	500	12,0	безготівкова
2	Б	-"	700	18,0	безготівкова
3	В	-"	200	24,0	безготівкова
4	Г	-"	600	12,0	
5	Д	-"	500	20,0	безготівкова
6	Е	-"	300	20,0	безготівкова
7	Ж	-"	300	20,0	безготівкова
8	З	-"	250	12,0	безготівкова
9	И (пов'язана особа)	-"	300	12,0	безготівкова
10	К	-"	500	10,0	безготівкова

Окрім того, у рахунок оплати праці видано 100 кг кави за ціною 10,0 грн. за кг (без ПДВ).

Необхідно:

Використовуючи засоби автоматизованої обробки економічної інформації:

- 1) обчислити виручку від реалізації за звітний період;
- 2) обчислити базу оподаткування податком на додану вартість;
- 3) визначити суму податкового зобов'язання.

Примітка:

Згідно з даними органів статистики звичайна ціна на каву складає 20,50 грн. (без ПДВ).

Тестові завдання

1. Операції з передання основних фондів в якості внеску до статутного фонду юридичних осіб в обмін на корпоративні права:

- а) є об'єктом оподаткування податком на додану вартість (ПДВ);
- б) не є об'єктом оподаткування ПДВ;
- в) звільнені від оподаткування ПДВ.

2. Операції з продажу путівок на санаторно-курортне лікування осіб віком до 18 років:

- а) оподатковуються за ставкою 20%;
- б) оподатковуються за ставкою 0%;
- в) звільнені від оподаткування ПДВ.

3. Датою виникнення податкових зобов'язань з податку на додану вартість вважається:

- а) дата перерахування коштів на рахунок оплати вартості товарів (послуг);
- б) дата отримання податкової накладної;
- в) дата укладання контракту з покупцем.

4. Платник податку на додану вартість має обсяг операцій, оподатковуваних ПДВ, за попередній календарний рік 130,5 тис. грн. Звітний податковий період для нього дорівнює:

- а) кварталу;
- б) місяцю;
- в) декаді.

5. Від'ємне значення суми ПДВ до сплати в бюджет за звітний (податковий) період ураховується:

- а) у складі податкових зобов'язань наступного звітного періоду;
- б) у складі податкового кредиту наступного звітного періоду;
- в) підлягає відшкодуванню з бюджету.

ТЕМА 4. АКЦИЗНИЙ ЗБІР

- 4.1. Акцизний збір як форма специфічних акцизів.
- 4.2. Платники акцизного збору, об'єкт оподаткування, ставки.
- 4.3. Методика розрахунку сум акцизного збору.
- 4.4. Пільги з акцизного збору.
- 4.5. Строки сплати акцизного збору та подання податкової звітності.

Методичні рекомендації до вивчення теми

При вивченні теми необхідно звернути увагу на те, що акцизний збір є одним з непрямих податків, оскільки він включається до ціни товарів і сплачується в кінцевому підсумку покупцем, а не виробником товарів. Його відносять до категорії специфічних акцизів, тобто стягнення цього податку провадиться за диференційованими ставками з окремих груп товарів.

Окрім того, необхідно з'ясувати, у чому полягають головні відмінності акцизного збору від ПДВ. При цьому потрібно усвідомити, що на відміну від податку на додану вартість акцизним збором оподатковуються виключно товари і не оподатковуються роботи та послуги. Об'єктом оподаткування акцизним збором є повна вартість товарів (якщо ставки встановлені у відсотках), тоді як ПДВ нараховується тільки на її частину – додану вартість. Кожна група підакцизних товарів має визначену ставку, тоді як ПДВ стягується, як правило, за універсальною ставкою.

При вивченні елементів акцизного збору та методики його розрахунку необхідно звернутися до відповідних Законів України, в яких зазначається перелік підакцизних товарів, ставки акцизного збору та методика їх застосування.

Щодо сплати акцизного збору потрібно з'ясувати, що строки сплати акцизного збору залежать насамперед від групи підакцизного товару. Дещо інший порядок сплати акцизного збору передбачений при ввезенні (пересиланні) підакцизних товарів на митну територію України: акцизний збір сплачується одночасно зі справлянням мита і митних зборів або під час митного оформлення товарів. Формою податкової звітності з акцизного збору є розрахунок, строк подання якого регламентується нормами Закону „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” від 21.12.2000 р. № 2181-III.

4.1. Акцизний збір як форма специфічних акцизів

Акцизний збір – це різновид непрямих податків, що має низку специфічних рис. Як і інші акцизи, він включається до ціни товару та сплачується в кінцевому підсумку покупцем, а не виробником.

Як специфічний акциз він є податком на окремі види і групи товарів, який справляється за індивідуальними, тобто специфічними за кожним найменуванням товарів, ставками.

Специфічні акцизи використовуються у податкових системах практично всіх держав і відіграють помітну роль у формуванні фінансових ресурсів держави. Їх фіскальне значення визначається тим, що об'єктами акцизного оподаткування є, як правило, високорентабельні товари, які не є предметом першої необхідності, але користуються масовим попитом. Насамперед алкогольні, тютюнові та інші вироби

Акцизний збір – це непрямий податок на окремі товари (продукцію), визначені законом як підакцизні, що включається до ціни цих товарів (продукції)

Акцизний збір (як форма специфічних акцизів) та податок на додану вартість (як форма універсальних акцизів) мають ряд відмінностей (рис. 4.1.)

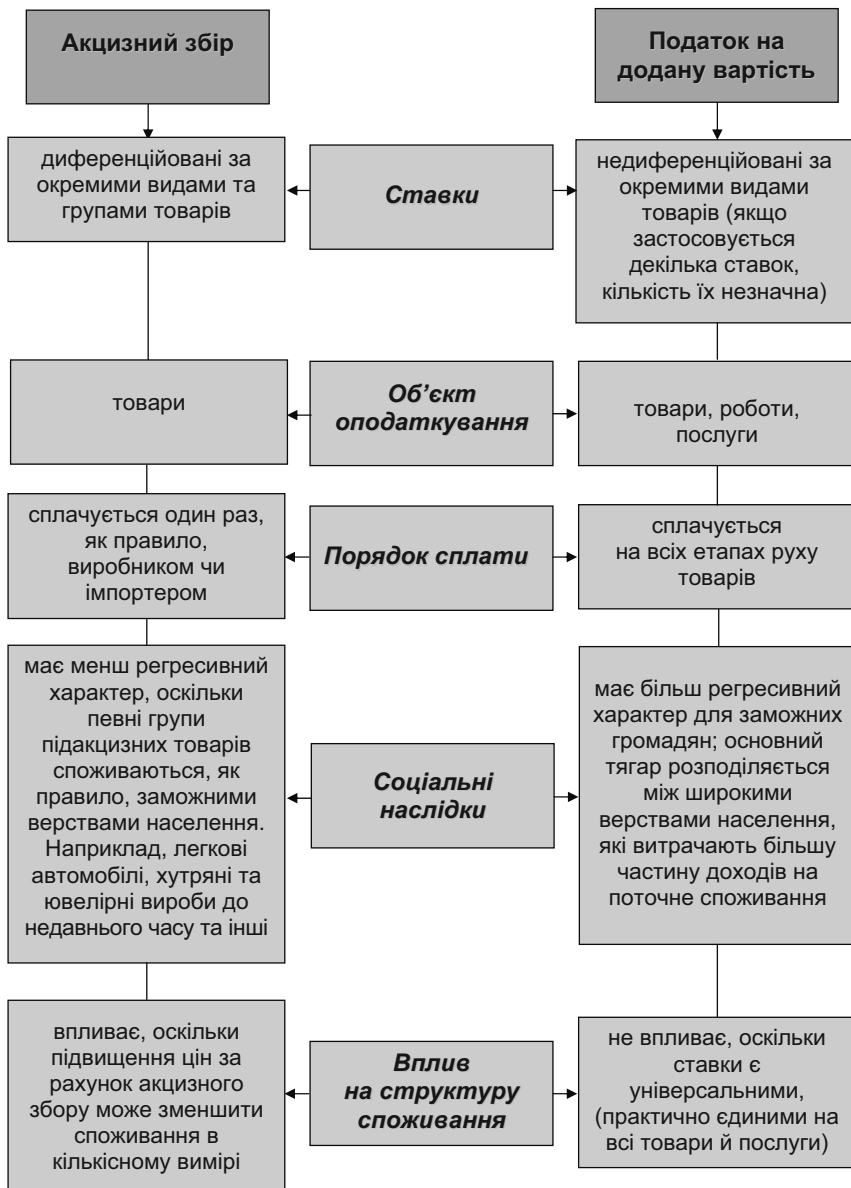

Рис. 4.1. Відмінності акцизного збору від податку на додану вартість за окремими характеристиками

Перелік підакцизних товарів і ставки акцизного збору встановлюються Верховною Радою. На початку 90^х років до числа підакцизних відносилась значна кількість найменувань товарів: шоколад, кава, хутряні та ювелірні вироби, ікра, аудіотехніка тощо. Це було пов'язано насамперед з фіскальною спрямованістю податкової політики цього етапу розвитку держави. Суттєве скорочення переліку підакцизних товарів відбулося з 1999 року. Нині до нього включені наведені нижче групи товарів (рис. 4.2.)

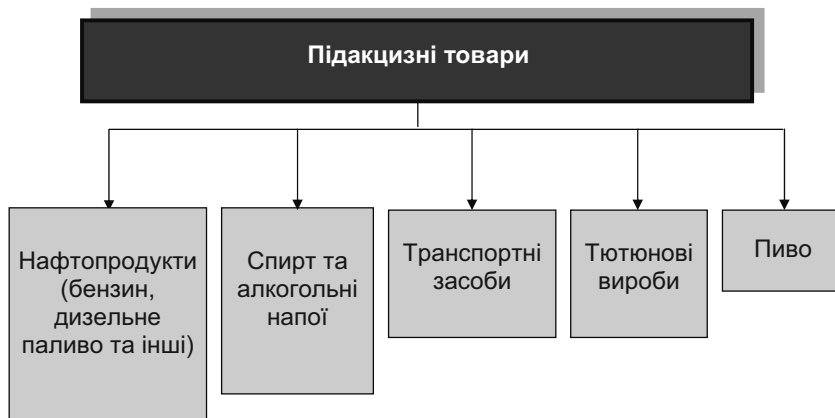

Рис. 4.2. Види підакцизних товарів

4.2. Платники акцизного збору, об'єкт оподаткування, ставки

Основними законодавчими актами, які визначають механізм справляння та порядок сплати акцизного збору в Україні, є Декрет Кабінету Міністрів України “Про акцизний збір” від 26 грудня 1992 року № 18-92 (зі змінами та доповненнями) і Закон України “Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби” від 15 вересня 1995 року № 329/95-ВР (зі змінами та доповненнями).

Відповідними статтями цих законодавчих актів установлені основні елементи акцизного збору, до яких відносяться: платники податку, об'єкт оподаткування, ставки, пільги.

Платники акцизного збору групуються відповідним чином (рис. 4.3.)

ПЛАТНИКИ АКЦИЗНОГО ЗБОРУ

Рис. 4.3. Платники акцизного збору

Податковий агент – суб'єкт підприємницької діяльності, створений у формі підприємства з іноземною інвестицією, право якого на звільнення від оподаткування окремими податками, зборами було підтверджено рішенням суду (арбітражного суду), уповноважений здійснювати нарахування та стягнення акцизного збору з платників, а також вносити стягнені суми до бюджету.

При укладенні договорів податкові агенти зобов'язані письмово повідомляти покупців про сплату акцизного збору, сума якого має бути виділена окремим рядком

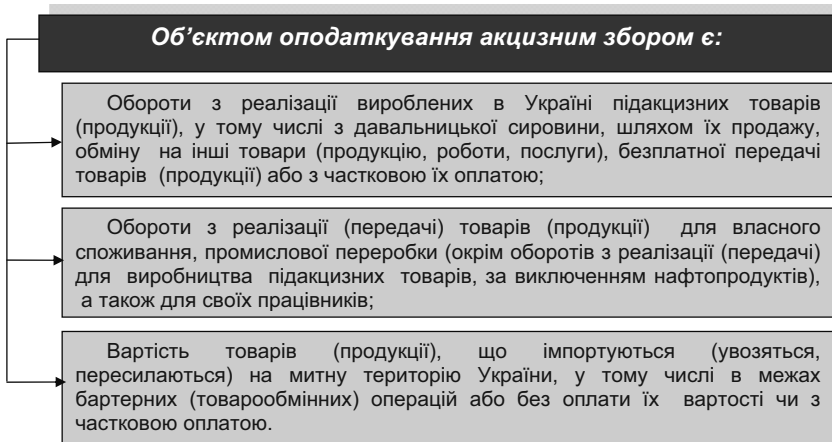

Рис. 4.4. Об'єкти оподаткування акцизним збором

Акцизний збір обчислюється:

- **у відсотках** до обороту (за товарами вітчизняного виробництва, виходячи з їх вартості за встановленими виробником максимальними роздрібними цінами без урахування ПДВ та акцизного збору, за імпортованими товарами, виходячи з їх вартості за встановленими імпортером максимальними роздрібними цінами на товари, які він імпортує, без урахування ПДВ та акцизного збору, але не менше митної вартості з урахуванням сум увізного мита без ПДВ та акцизного збору);
- **у твердих сумах** в євро (грн.) з одиниці реалізованого (переданого, увезеного в Україну) товару;
- одночасно за ставками **у відсотках** до обороту та **у твердих сумах** з одиниці реалізованого товару;
- **комбіновано**, тобто за ставками у відсотках до обороту з ціни реалізації, але не менш установленої твердої суми з одиниці реалізованого товару.

Акцизний збір, обчислений в євро з **імпортованих товарів**, сплачується в національній валюті України за валютним (обмінним) курсом НБУ, що діє на день подання митної декларації.

Акцизний збір, обчислений в євро, з **товарів (продукції)**, які **вироблені і реалізуються в Україні**, сплачується в національній валюті України за валютним (обмінним) курсом НБУ, що діє на перший день кварталу, в якому здійснюється відвантаження товару (продукції), і залишається незмінним протягом кварталу.

Датою виникнення податкових зобов'язань вважається дата

події, що сталася раніше: або дата зарахування коштів на рахунок підприємства, або дата відвантаження підакцизної продукції.

Умовою відвантаження виробником (переробником) готової продукції, виготовленої з давальницької сировини, є документальне підтвердження банком перерахування суми акцизного збору виробнику

Ставки акцизного збору встановлені законами України „Про ставки акцизного збору на деякі транспортні засоби та кузови до них” від 24.05.1996 р. № 216/96-ВР, „Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію)” від 11.07.1996 р. № 313/96-ВР, „Про ставки акцизного збору на спирт етиловий та алкогольні напої” від 07.05.1996 р. № 178/96-ВР, „Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби” від 06.02.1996 р. № 30/96-ВР (зі змінами)

Ставки акцизного збору на окремі види підакцизної продукції

Види підакцизної продукції	Ставки
Алкогольні напої:	
Вина виноградні (натуральні)	0,25 грн. за 1 л
Вина натуральні з додаванням спирту та міцні	0,50 грн. за 1 л
Вина ігристі	1,6 грн. за 1 л
Вина газовані	
Вермути та інші вина виноградні (натуральні) з додаванням рослинних або ароматизувальних екстрактів	2,6 грн. за 1 л
Зброджені плодові та ягідні напої (сидр, перрі та інші) із додаванням спирту, напої змішані, що містять алкоголь та суміші алкогольних напоїв із безалкогольними (окрім зброджених плодових та ягідних напоїв (сидру, перрі та інших) без додавання спирту)	0,10 грн. за 1 об'ємний відсоток спирту в 1 л
Тільки зброджені плодові та ягідні напої (сидр, перрі та інші) без додавання спирту	1,2 грн. за 1 л
Спирт етиловий неденатурований з концентрацією алкоголю не менш як 80 відсотків об'єму, спирт етиловий та інші спирти денатуровані будь-якої концентрації	19 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту (18 грн. до 01.07.2007 р.)
Спирт етиловий неденатурований з концентрацією спирту менш як 80 відсотків об'єму, спиртові настоянки, лікери та інші спиртові напої	19 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту (18 грн. до 01.07.2007 р.)
Спиртові напої, одержані перегонкою виноградного вина або вичавок винограду	19 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту
Коньяк	7 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту (6,5 грн. до 01.07.2007 р.)
Тільки бренді	7 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту (6,5 грн. до 01.07.2007 р.)
Тільки спирт коньячний	16 грн. за 1 л 100-відсоткового спирту.

Продовж. табл.

Тютюнові вироби:			
- сигари	30 грн. за 1000 шт. та 8% до обороту		
- сигарети з тютюну без фільтру (цигарки)	5 грн. за 1000 шт. та 10% (5 грн. та 9% до 01.07.2007 р.)		
- сигарети з тютюну з фільтром	13 грн. за 1000 шт. та 10% (12 грн. та 9% до 01.07.2007 р.)		
- тютюн для паління,	10 грн. за 1 кг		
жувальний та нюхальний тютюн	5 грн. за /кг та 8%		
Інші підакцизні товари (продукція):			
- пиво	0,31 грн. за 1 л		
- бензини моторні (авіаційні, паливо реактивне (бензинове), інші легкі фракції)	20 євро за 1000 кг		
- бензини моторні сумішеві	60 євро за 1000 кг		
- важкі дистиляти (дизпаливо)	30 євро за 1000 кг		
- легкі дистиляти	12 євро за 1000 кг		
- середні дистиляти	20 євро за 1000 кг		
спеціальні бензини:	20 євро за 1000 кг		
- уайт-спірит	12 євро за 1000 кг		
- інші	20 євро за 1000 кг		
- високооктанові кисневмісні домішки до бензину (ГС 3811190000)	0		
Транспортні засоби:			
з об'ємом циліндрів двигуна (євро за 1 куб. см)	нові	що були у користуванні:	
		до 5 років включно	понад 5 років
Транспортні засоби з поршнеvim двигуном внутрішнього згорання із запалюванням від іскри з кривошатунним механізмом:			
- до 1000 куб. см	0,02	1	1,25
- більше 1000 куб. см, але до 1500	0,02	1,25	1,5
Моторні транспортні засоби, обладнані для тимчасового проживання людей:			
- більше 1500 куб. см, але до 2200	0,03	1,5	2,0
- більше 2200 куб. см, але до 3000	0,06	2,0	3,0
- більше 3000 куб. см	0,1	3,0	3,5
Інші автомобілі з двигуном внутрішнього згорання (дизельні та напівдизельні двигуни):			
- до 1500 куб. см	0,02	1,25	1,5
- більше 1500 куб. см, але до 2500	0,03	1,75	2,0
- більше 2500 куб. см	0,1	2,5	3,25
Інші	100 євро за 1 шт.		
Мотоцикли	0,2 євро за 1 куб. см		
Причепи і напівпричепи	100 євро за 1 шт.		
Кузови для моторних транспортних засобів	200	4000	4000

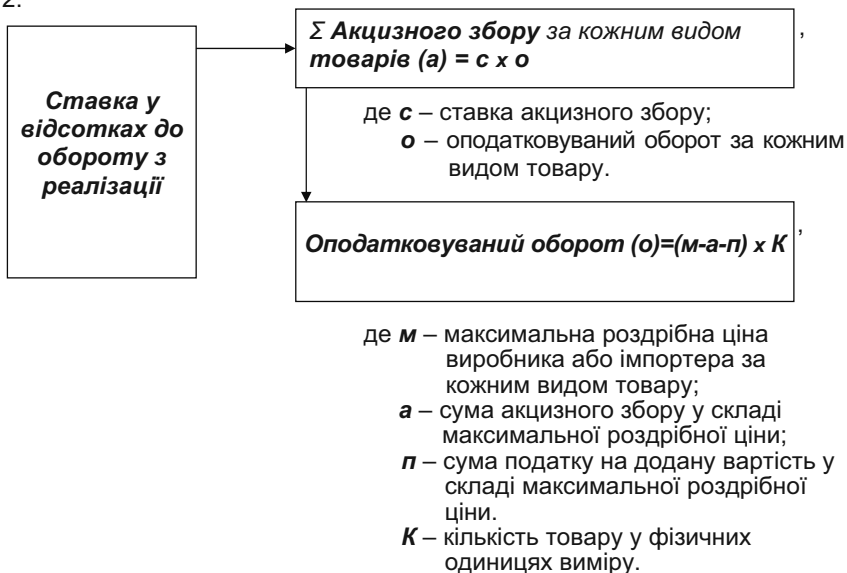
4.3. Методика розрахунку сум акцизного збору

Методика обчислення акцизного збору залежить від виду ставки, що застосовується за окремою категорією (групою) товарів та може бути проілюстрована наведеними нижче схемами:

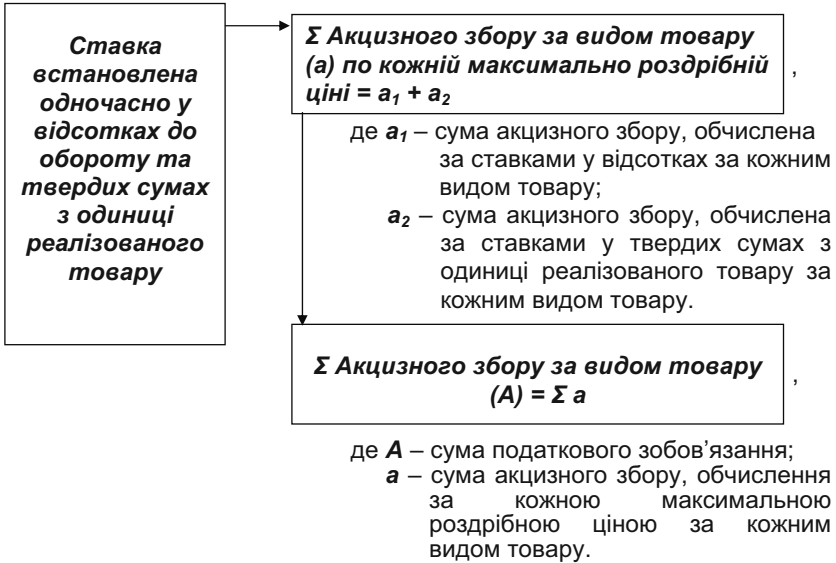
1.

2.

3.

При розрахунку акцизного збору суб'єктами підприємницької діяльності, які отримують спирт етиловий неденатурований для переробки в іншу підакцизну продукцію враховується місткість спирту в готовій продукції

Підприємство реалізувало горілку „Княжий келих” 40% вмісту спирту в кількості 100 пляшок ємністю 0,5 л.

Оподатковуваний оборот у натуральному вимірі складе:

$$100 \times 0,5 = 50 \text{ (л)}$$

Оподатковуваний оборот у перерахунку на 100 – відсотковий спирт складе:

$$50 \times 40:100 = 20 \text{ (л)}$$

Ставка акцизного збору – 19 грн. за 1 літр 100 – відсоткового спирту;

Сума акцизного збору буде дорівнювати:

$$19 \times 20 = 380 \text{ (грн.)}$$

При визначенні податкового зобов'язання зі сплати акцизного збору на тютюнові вироби, на які ставки встановлено одночасно у відсотках до обороту з реалізації та у твердих сумах за 1000 штук, його сума не може бути меншою за 24% (до 01.07.07 р. – 23%) від максимальної роздрібної ціни на кожну власну назву тютюнових виробів за 1000 штук реалізованого товару (без податку на додану вартість та акцизного збору)

Приклад:

Максимальна роздрібна ціна на сигарети з фільтром – 3,46 грн., без податку на додану вартість і акцизного збору – 2,36 грн. Фактичний обсяг реалізації – 5000 пачок (або 100000 штук) сигарет. Оборот з реалізації за максимальною роздрібною ціною без податку на додану вартість та акцизного збору складе:

$$11800 (2,36 \text{ грн.} \times 5000).$$

Сума акцизного збору:

а) за ставками у твердих сумах 13 грн. за 1000 штук:

$$0,013 (\text{ставка за сигарету}) \times 100000 = 1300 (\text{грн.});$$

б) за ставками у відсотках до обороту з реалізації товару (ставка – акцизного збору – 10%)

$$11800 \times 10 : 100 = 1180 (\text{грн.});$$

в) всього акцизного збору:

$$1300 + 1180 = 2480 (\text{грн.});$$

г) мінімальна сума акцизного збору (24% від максимальної роздрібної ціни)

$$11800 \times 24 : 100 = 2832 (\text{грн.}).$$

Тобто, податкове зобов'язання з акцизного збору буде дорівнювати 2832 грн.

Максимальні роздрібні ціни встановлюються виробниками чи імпортерами шляхом їх декларування.

Декларація подається до центрального органу державної податкової служби або митної служби України з указанням видів товарів та дати, з якої запроваджуються вказані в ній максимальні роздрібні ціни.

Термін подання декларації – не пізніше, ніж за п'ять календарних днів до моменту запровадження максимальних роздрібних цін

4.4. Пільги з акцизного збору

Кількість пільг з акцизного збору значно менша ніж із ПДВ, їхній перелік наведено на рис. 4.5.

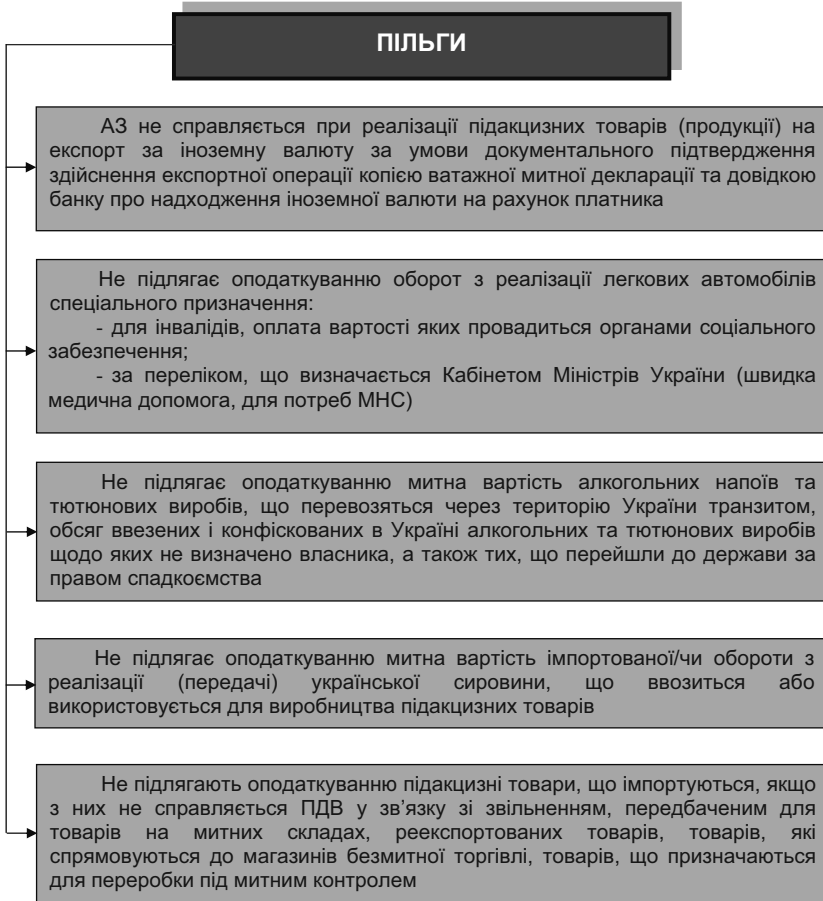

Рис. 4.5. Пільги з акцизного збору

Строки сплати акцизного збору залежать від виду підакцизної продукції (рис. 4.6)

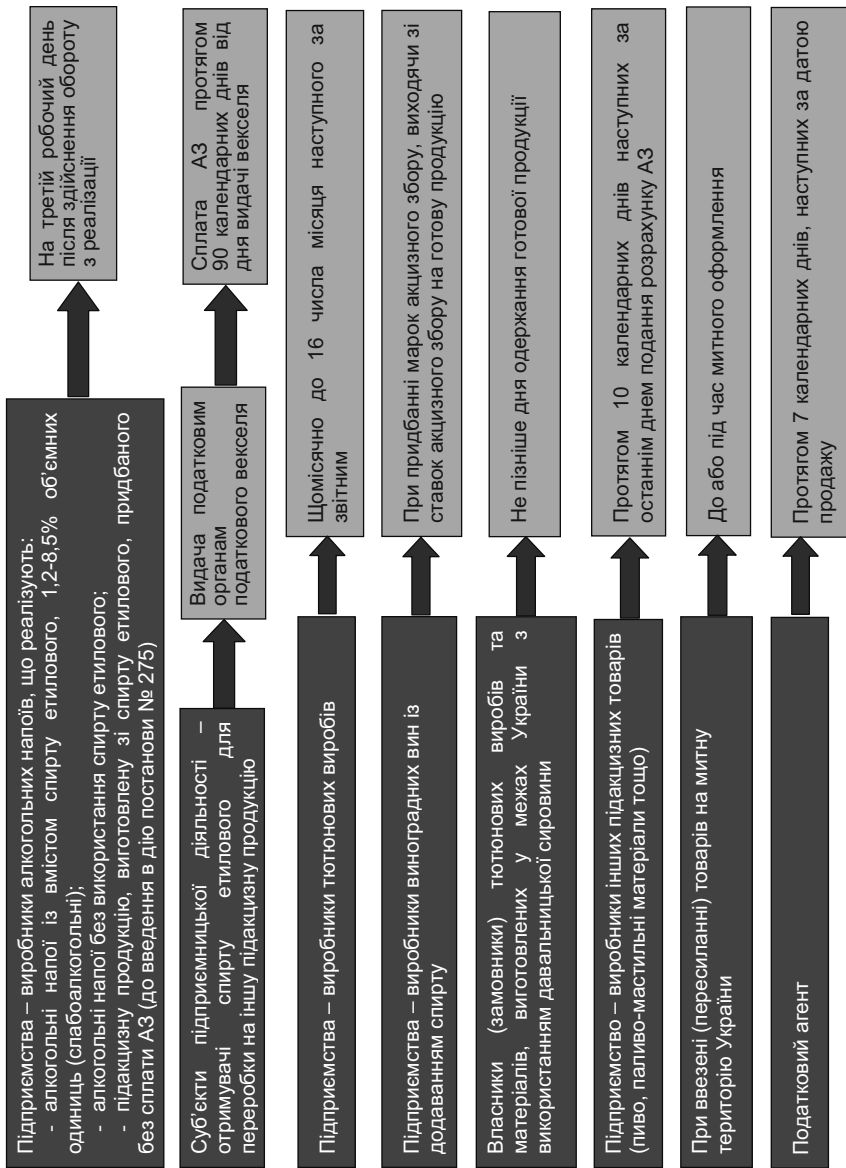

Рис. 4.6. Строки сплати акцизного збору

Платники акцизного збору **не пізніше 20 числа** місяця, наступного за звітним, подають до органів державної податкової служби за місцем реєстрації розрахунок установленої форми. Порядок складання розрахунку затверджено наказом ДПА України від 19 березня 2001 року № 111 (зареєстровано в Міністерстві юстиції 02 квітня 2001 р. № 295/5486) із змінами. Суб'єкти підприємницької діяльності, які отримують спирт етиловий неденатурований, призначений для переробки на іншу підакцизну продукцію (за винятком виноматеріалів), за податковим векселем, виданим згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 22.06.2005 року № 498, або при умові сплати акцизного збору грошима, складають розрахунок за окремою формою

Ключові терміни і поняття

Специфічний акциз, акцизний збір, податковий агент, ставки акцизного збору, максимальні роздрібні ціни

Питання для самоконтролю знань

1. У чому полягає сутність акцизного збору?
2. Охарактеризуйте призначення і роль акцизного збору.
3. Дайте порівняльну характеристику акцизного збору і ПДВ.
4. Чому в Україні замість одного податку з обороту було введено два податки: універсальний акциз – у вигляді ПДВ і специфічні акцизи на окремі групи товарів?
5. Нагадайте, що є об'єктом акцизного оподаткування?
6. Охарактеризуйте види ставок акцизного збору та порядок їх застосування.
7. Наведіть перелік пільг з акцизного збору та охарактеризуйте їх економічну сутність.
8. Укажіть строки сплати акцизного збору з різних груп товарів.

Навчальні завдання

Завдання 1.

АТ “Карат” займається випуском та реалізацією горілчаних виробів міцністю 40⁰. Для формування відпускної ціни одиниці продукції є такі дані (у грн.):

- матеріальні затрати	- 2,4
- амортизація основних фондів та нематеріальних активів	- 4,0
- нараховано заробітної плати	- 1,6
- відрахування на соціальні заходи	визначити
- інші витрати	- 2,4
- норматив рентабельності	- 45 %

У травні реалізовано 2400 шт. горілчаних виробів.

Необхідно:

1. Сформувати відпускну ціну одиниці продукції.
2. Вирахувати суму акцизного збору та скласти розрахунок на бланку встановленої форми.
3. Указати строки сплати акцизного збору в бюджет та строки подання розрахунку в ДПІ. Відповідь аргументувати.

Завдання 2.

Відповідно до виписки з відомості реалізації по АТ "Сармат", що займається випуском пива, за серпень є такі дані:

Покупці	Види продукції	Кількість реалізованої продукції	Вартість продукції за вільними цінами, включаючи ПДВ (у грн.)	Дата оплати рахунків
1. ТОВ "Ватра"	пиво	16000 л	2400,0	09.08
2. Оптова база м. Дніпропетровська		34400 л	48000,0	10.08
3. Фірмовий магазин "Сармат"		130000 л	18200,0	21.08
4. Приватне підприємство "АРТ"		8000 л	3600,0	24.08

Окрім того, робітникам АТ "Сармат" протягом місяця було реалізовано виробів на суму 1200,0 грн., у кількості 50 л.

Необхідно:

1. Обчислити оподатковуваний оборот за серпень місяць поточного року.
2. Вирахувати суму акцизного збору.
3. Скласти розрахунок на бланку встановленої форми.

Завдання 3.

Тютюнова фабрика у липні місяці реалізувала сигарети з фільтром „Космос” та „Елегія”.

Назва продукції	Максимальна роздрібна ціна (грн.)	Максимальна роздрібна ціна без ПДВ та акцизного збору (грн.)	Обсяг реалізації		Ставки акцизного збору	
			пачок	штук	у відсотках	у твердих сумах за 1000 штук (грн.)
Сигарети „Космос”	1,53	1,05	5000	?	9	12
Сигарети „Елегія”	2,4	1,77	8000	?	9	12

Необхідно:

1. Обчислити акцизний збір і скласти розрахунок на бланку встановленої форми.
2. Указати строки сплати акцизного збору в бюджет.

Тестові завдання

1. Перелік товарів (продукції), на які встановлюється акцизний збір та його ставки затверджується:

- а) Кабінетом Міністрів України;
- б) Верховною Радою України;
- в) галузевими міністерствами та відомствами.

2. Підприємства, що виробляють тютюнову продукцію сплачують акцизний збір:

- а) подекадно: 15-го, 25-го числа поточного місяця та 5-го числа місяця наступного за звітним;
- б) щомісячно, до 16 числа місяця, наступного за звітним;
- в) щомісячно, не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним.

3. Обчислення сум акцизного збору проводиться:

- а) за ставками у відсотках до обороту з продажу;
- б) у твердих сумах з одиниці реалізованого товару;
- в) за ставками у відсотках до обороту з продажу та у твердих сумах з одиниці реалізованого товару.

4. Акцизний збір з товарів, які виготовляються та реалізуються в Україні, який вираховується у ЄВРО і сплачується у валюті України за обмінним курсом НБУ, що діє:

- а) на момент реалізації товару;
- б) на момент сплати акцизного збору;
- в) на перший день кварталу, в якому здійснено відвантаження;
- г) на перший день місяця, в якому здійснено відвантаження.

5. Підприємства – виробники, що реалізують слабоалкогольні напої, сплачують акцизний збір:

- а) подекадно – 5, 15, 25 числа кожного місяця;
- б) не пізніше дня, слідуєчого за днем відвантаження готової продукції;
- в) на 3-й робочий день, після здійснення обороту з реалізації.

ТЕМА 5. МИТО

- 5.1. Митні платежі та їх роль в економічній політиці держави.
- 5.2. Платники, ставки мита, об'єкт оподаткування.
- 5.3. Порядок сплати мита.

Методичні рекомендації до вивчення теми

При вивченні теми слід звернути увагу на кілька аспектів:

- по-перше, необхідно визначити ознаки мита, що дозволяють класифікувати його як непрямий податок;
- по-друге, слід з'ясувати, що мито є не тільки джерелом формування доходів бюджету, але й інструментом регулювання зовнішньоекономічних зв'язків у державі;
- по-третє, мито відноситься до категорії непрямих податків, але має певні особливості в адмініструванні;
- по-четверте, застосовуються різні види мита залежно від пріоритетів зовнішньої та внутрішньої політики держави.

Окрім того, необхідно з'ясувати порядок визначення митної вартості товару, оскільки від цього залежить правильність нарахування та сплати мита.

5.1. Митні платежі та їх роль в економічній політиці держави

Митні платежі – це платежі, що стягаються митними органами з учасників зовнішньоекономічної діяльності.

Основними митними платежами є **мито та митні збори** за митне оформлення товарів та інших предметів. До інших митних платежів відносяться митні збори за зберігання товарів, за митне супроводження товарів тощо

Мито відноситься до **непрямих податків**, якими оподатковується зовнішньоторгівельний оборот. Залежно від державної політики ставки мита можуть диференційовано підвищувати вартість товарів та впливати на їх конкурентоздатність на внутрішньому та зовнішніх ринках. Це дозволяє використовувати мито як дієвий інструмент податкового регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

Зокрема, застосування мита дозволяє підтримувати раціональне співвідношення ввозу та вивозу товарів, валютних надходжень та витрат, забезпечує умови інтеграції національної економіки у світову. Митне оподаткування імпорту обумовлено, окрім фіскальних завдань, проведенням політики помірною протекціонізму щодо вітчизняного товаровиробника та необхідністю регулювання ввозу продукції, що не має вітчизняних аналогів чи виробляється у недостатній кількості на внутрішньому ринку [31]

На відміну від мита, **митні збори** – це додаткові збори, які стягуються з товарів, що ввозяться (вивозяться), за специфічні умови поставок та інші послуги, які надаються митницею. Вони підлягають сплаті до або на момент митного оформлення

5.2. Платники, ставки мита, об'єкт оподаткування

Мито – це податок на товари та інші предмети, які перетинають митний кордон України.

Основними законодавчими актами, які визначають механізм справляння та сплати мита в Україні, є Митний кодекс України, Закон України “Про єдиний митний тариф” від 05.02.92 р. № 2092-XII зі змінами та доповненнями, а також Закон України “Про митний тариф України” від 05.04.2001р. № 2371-III, зі змінами та доповненнями.

Єдиний митний тариф України – це систематизоване зведення ставок мита, яким обкладаються товари та інші предмети, що ввозяться на митну територію України або вивозяться за її межі.

Єдиний митний тариф затверджує Верховна Рада України за поданням Кабінету Міністрів.

Відповідно до зазначених вище законодавчих актів встановлено основні елементи мита, до яких відносяться: платники податку, об'єкт оподаткування, ставки, пільги.

Платником мита є будь-які юридичні або фізичні особи, які здійснюють переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, що підлягають митному оподаткуванню.

Об'єктом оподаткування митом, залежно від виду ставки, є митна вартість товарів або інших предметів, які переміщуються через митний кордон країни, чи кількість товарів.

Митна вартість товарів – це заявлена декларантом або визначена митним органом вартість товарів, що переміщуються через митний кордон України, яка обчислюється на момент перетинання товарами митного кордону України.

Першоосновою для митної оцінки є вартість угоди (контрактна вартість)

Рис. 5.1. Порядок визначення митної вартості товару

*Відповідно, якщо **означені витрати зроблено після перетину митного кордону і включено до рахунку-фактури**, для визначення митної вартості фактурна вартість товару **зменшується** на суму таких витрат*

Рис. 5.2. Види мита за методом нарахування

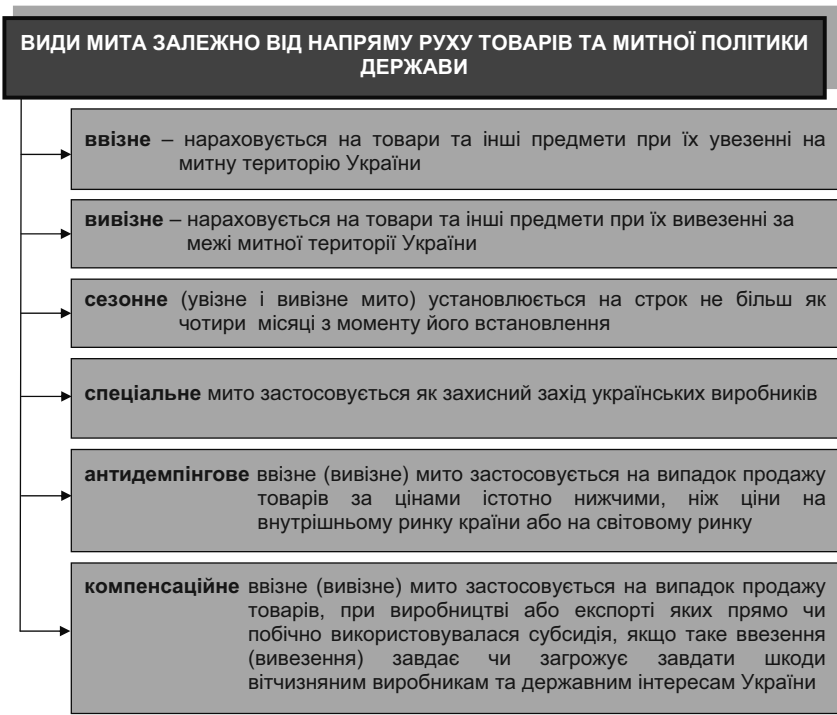

Рис. 5.3. Види мита залежно від напрямку руху товарів та митної політики держави

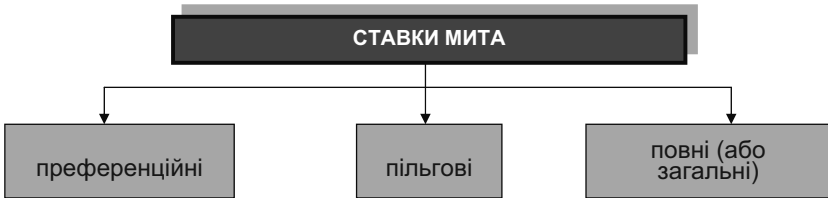

Рис. 5.4. Види ставок мита

Преференційні – це ставки, які встановлюються державою для створення особливо сприятливого режиму для однієї чи кількох країн на всі чи окремі групи товарів, що імпортуються

Пільгові – це ставки, які створюють найбільш сприятливі умови для імпорту товарів із країн і економічних союзів, з якими Україна уклала угоди про вільну торгівлю або торговельно-економічні угоди щодо створення найбільш сприятливого режиму чи національного режиму

Поєні – це ставки, які застосовуються щодо товарів, що ввозяться на митну територію України (крім пільгових та преференційних)

При застосуванні адвалорних ставок необхідно звертати увагу на базові умови поставки, що визначаються міжнародними правилами "Inkoterms – 2000" і мають суттєве значення при визначенні митної вартості товарів

Таблиця 5.1

Ставки митних зборів

Види митного збору	Розмір ставки
1	2
1. За митне оформлення товарів та інших предметів при митній вартості:	
до 100 доларів США	не справляють
від 100 до 1000 доларів США	5%
більше 1000 доларів	0,2% митної вартості товарів та інших предметів, але не більше еквівалента 1000 доларів США
2. За митне оформлення тимчасово ввезеного (вивезеного) майна під зобов'язання про його зворотне вивезення (увезення):	
за кожною вантажною митною декларацією	30%
за кожним додатковим аркушем до неї	15%
3. За митне оформлення товарів у разі їх увезення на митний ліцензійний склад:	
за кожною вантажною митною декларацією	30%
за кожним додатковим аркушем до неї	15%
4. За перебування товарів та інших предметів під митним контролем, за кожний день перебування:	
за перші п'ятнадцять днів	не справляється
за кожний наступний календарний день	0,05% загальної митної вартості товарів та інших предметів

1	2
5. За митне оформлення товарів та інших предметів у зонах митного контролю на територіях і в приміщеннях підприємств, що зберігають такі товари та інші предмети або поза робочим часом, установленим для митниці (за одну годину роботи одного працівника митниці):	
у робочий час	20 доларів США
у неробочий час, суботу, неділю	40 доларів США
у святкові дні	50 доларів США
6. За відмову від замовлених послуг, передбачених пунктом 6 цього додатка, без завчасного попередження в письмовій формі	20%
7. За митне оформлення транспортного засобу індивідуального користування, якщо цей засіб використовується для перевезення товарів та інших предметів в обсягах, що підлягають обкладенню митом	10%
8. За видачу посвідчень на право реєстрації (перереєстрації) увезених в Україну громадянами транспортних засобів (у тому числі ввезених тимчасово), а також номерних агрегатів, що підлягають реєстрації в органах Державної автоінспекції	15%
9. За зберігання товарів та інших предметів на складах митниць (окрім товарів та інших предметів, зазначених у статті 86 Митного кодексу України), за 1 кг за кожний день зберігання:	
перші десять календарних днів	0,1%
кожний наступний календарний день	0,5%
10. За зберігання товарів та інших предметів, що підлягають обов'язковій передачі митниці для зберігання, зазначені у статті 86 Митного кодексу України, за кожний день зберігання:	
перші десять календарних днів	0,1% загальної вартості товарів та інших предметів
кожний наступний календарний день	0,5% загальної вартості товарів та інших предметів
11. За видачу підприємству свідоцтва про визнання його декларантом (на термін до одного року)	1500 доларів США
12. За продовження терміну дії (перереєстрації) свідоцтва про визнання підприємства декларантом (щорічно)	1000 доларів США
13. За видачу сертифіката підтвердження доставки товару, прийнятого під режим експортного контролю України	100 доларів США

5.3. Порядок сплати мита

Митне оформлення товарів та їх пропуск на митну територію України можуть здійснюватися лише після сплати належних сум митних платежів або за умови надання митним органом в установленому порядку відстрочення чи розстрочення їх сплати. Нарахування платежів проводиться декларантами у відповідній графі вантажної митної декларації за дієвими на момент оформлення ставками.

При сплаті сума платежів перераховується в національну валюту України за офіційним курсом НБУ, установленим на день подання декларації до митного оформлення. Оплата платежів проводиться до або на момент митного оформлення шляхом їх перерахування за безготівковим розрахунком на рахунок митної установи або внесення готівкою до каси митниці. Під час митного оформлення вантажної митної декларації співробітники митних органів перевіряють правильність визначення декларантом:

- митної вартості (кількісних показників) продукції;*
- умов поставки;*
- коду згідно з УКТЗЕД;*
- країни походження товару;*
- правомірності надання пільг [33].*

При проведенні митних процедур суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності, окрім мита, сплачують митні збори, які є платою за послуги митних органів і не є складовою чинної податкової системи України. Проте митні збори впливають на суму податкових зобов'язань платників ПДВ, оскільки враховуються під час визначення бази оподаткування при подальшому використанні на території України ввезених товарів та інших предметів господарської діяльності.

Ключові терміни і поняття

Мито, митні збори, митна вартість, види мита, ставки мита.

Питання для самоконтролю знань

1. Що таке мито?
2. Чим відрізняються поняття „мито” та „митні платежі”?
3. Як класифікуються види мита?
4. Яка мета використання спеціальних видів мита?
5. Як визначається база оподаткування митом?
6. Яка схема розрахунку мита?
7. В якому порядку сплачуються мито та митні збори?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Малим підприємством “Промінь” 12 березня поточного року ввезені косметичні вироби, що були придбані в Німеччині, у кількості 5000 шт. Вартість одиниці виробу – 20 євро за штуку.

Необхідно:

1. Обчислити суму мита, що підлягає сплаті в бюджет.
2. Указати порядок сплати мита.

Примітка:

Ставка митного збору – 0,2 %;
Ставка мита – 6 євро за 100 одиниць;
Курс євро – 6 грн. за 1 євро.

Завдання 2.

У травні поточного року підприємство для подальшої реалізації придбало в Німеччині куртки з натуральної шкіри вартістю 85 дол. США за одиницю в кількості 160 шт.

Необхідно:

1. Вирахувати суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету під час проходження митних процедур.
2. Сформуванати закупівельну ціну продукції.

Примітка:

Ставка митного збору – 0,2 %;
Ставка мита – 10 %;
Курс євро – 6,5 грн. за 1 євро.

Завдання 3.

Спільним підприємством “Пульс” 31 жовтня поточного року було придбано у Туреччині для подальшої реалізації ювелірні вироби з дорогоцінних металів у кількості 1500 штук на суму 225000 дол. США.

Необхідно:

1. Вирахувати суму мита, митних зборів та податку на додану вартість, що підлягають сплаті в бюджет.
2. Указати строки сплати.
3. Сформуванати закупівельну ціну продукції.

Примітка:

Ставки мита, митних зборів та обмінний курс НБУ застосовувати згідно з чинним законодавством.

Тестові завдання

1. При нарахуванні ввізного мита до товарів, що походять із тих країн або економічних союзів, що користуються в Україні режимом найбільшого сприяння або національним режимом, застосовуються:

- а) пільгові ставки;
- б) повні ставки;
- в) преференційні ставки.

2. Єдиний митний тариф України – це систематизоване зведення ставок:

- а) непрямих податків, що діють в Україні;
- б) мита;
- в) мита та митних зборів.

3. Митна вартість – це:

- а) ціна товару, обумовлена в контракті;
- б) ціна, що фактично сплачена або підлягає сплаті на момент перетину митного кордону;
- в) правильної відповіді немає.

4. Ставки мита залежно від методу нарахування поділяються на:

- а) комбіновані, сезонні, ввізні, вивізні;
- б) адвалорні, антидемпінгові, компенсаційні;
- в) адвалорні, специфічні, комбіновані.

5. Компенсаційне мито – це:

- а) мито, що застосовується до товарів, що продаються за цінами, значно нижчими, ніж ціни на внутрішньому та світовому ринках;
- б) мито, що застосовується для створення особливо сприятливого режиму для однієї чи кількох країн;
- в) мито, що застосовується при продажу товарів, при виробництві або експорті яких використовувалася субсидія, та ввезення (вивезення) яких загрожує національним інтересам України.

ТЕМА 6. ПОДАТОК НА ПРИБУТОК ПІДПРИЄМСТВ

6.1. Податок на прибуток підприємств як форма корпоративного прибуткового оподаткування.

6.2. Елементи податку на прибуток .

6.3. Порядок обчислення та сплати податку на прибуток.

Методичні рекомендації

При вивченні даної теми необхідно керуватися нормами Закону України “Про оподаткування прибутку підприємства” № 283/97-ВР від 22.05.97 р. (зі змінами та доповненнями).

При цьому необхідно враховувати, що підприємство повинно вести податковий облік, дані якого підтверджуються первинними документами і даними бухгалтерського обліку. Податковий облік обов’язково повинен бути пов’язаний з бухгалтерським. Окрім того, відповідно до п. 5.9 Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” з метою визначення оподаткованого прибутку необхідно вести облік приросту (збитку) балансової вартості матеріалів, сировини, комплектуючих тощо. Визначення приросту (збитку) балансової вартості матеріальних активів проводиться шляхом порівнювання їх залишків на початок та кінець звітного кварталу.

При розгляді порядку заповнення податкової декларації з податку на прибуток підприємств необхідно керуватися Порядком складання Декларації про прибуток підприємства, затвердженим ДПА України від 21.01.98 р. № 37 (зі змінами та доповненнями).

6.1. Податок на прибуток підприємств як форма корпоративного прибуткового оподаткування

Важливе місце в системі оподаткування юридичних осіб майже в усіх країнах світу займає прибутковий податок із підприємств і організацій. Цей податок – продукт цілої епохи економічного і політичного розвитку суспільства, фіскальний інститут, який властивий високій культурі державності з витонченим механізмом функціонування, який вимагає від платників усвідомленого відношення до своїх прав та обов’язків, усвідомлення того, що цей податок є платою з боку виробництва за сприятливі умови господарювання. Тобто, вилучаючи частину доходів юридичних осіб, держава гарантує їм більш ефективне використання.

„Теоретичний образ” прибуткового податку з підприємств і організацій в Україні має значну зовнішню схожість із податком на прибуток корпорацій зарубіжних країн, який застосовують у тій чи іншій формі всі розвинуті країни світу. У цих країнах прями податкові важелі мають досить суттєве значення не тільки як база формування бюджетів усіх рівнів, але й як елементи державного (переважно антициклічного) регулювання

Податок на прибуток підприємств, що стягується в Україні, має значне фіскальне значення, чим відрізняється від аналогічних податків в економічно розвинутих країнах. Це обумовлено насамперед пропорціями в розподілі ВВП, що склалися історично: у централізовано-плановій економіці основну масу доходів бюджету становили надходження від державних підприємств і досить незначну – податки з населення, оскільки штучно стримувався фонд споживання і збільшувався фонд нагромадження. За нинішніх умов ймовірним є поступове вирівнювання між фондом споживання і фондом нагромадження, наслідком чого стане збільшення бюджетного значення податку з доходів громадян і зменшення — податку на прибуток підприємств.

Податок на прибуток підприємств, окрім значного фіскального значення, має й широкі можливості для регулювання і стимулювання підприємницької діяльності. Цей вплив може здійснюватись як завдяки диференціації ставок оподаткування за різними видами діяльності, так і завдяки наданню пільг у виробництві пріоритетних товарів. Але в нашій країні можливості щодо використання податку на прибуток як регулюючого фактора дещо обмежено його великим бюджетним значенням.

В Україні цей податок сплачується за результатами фінансового року відповідно до поданої декларації і поширюється на прибуток усіх суб'єктів господарювання, визначених як платники податку, незалежно від того, мають вони корпоративний статус чи ні. Таке широке використання прибуткового податку, на нашу думку, не є безпідставним. Виявляється, що юридичні особи є досить зручним суб'єктом оподаткування з багатьох об'єктивних обставин: **по-перше**, в кількісному відношенні їх набагато менше, ніж фізичних осіб; **по-друге**, їх легко ідентифікувати, оскільки для отримання статусу юридичної особи державою встановлюється спеціальна процедура реєстрації; **по-третє**, найбільшу частину доходів та прибутків, яку отримують розвинуті країни, концентрують і наращують саме великі корпорації.

Податок на прибуток за своєю економічною суттю є **прямим податком**, а це означає, що він прямо залежить від розміру доходів платника і вплив його на діяльність суб'єктів господарювання дуже істотний. В Україні цей податок почали застосовувати з 1991р., проте в окремі періоди перевага надавалась податку на доходи, про що свідчить зривок податкового законодавства України в 1991-1995 рр.

На сучасному етапі механізм справляння податку на прибуток регулюється нормами Закону України „Про оподаткування прибутку підприємств” № 283/97 від 22.05.1997 р. (зі змінами та доповненнями). Відповідними статтями цього закону встановлені основні елементи податку на прибуток, до яких відносяться: платники податку, об'єкт оподаткування, ставки, пільги тощо, які одночасно є специфічною термінологією оподаткування прибутку підприємств. Визначення термінів наводиться у ст.1 вказаного вище закону

6.2. Елементи податку на прибуток

Платниками податку на прибуток є суб'єкти підприємницької діяльності, бюджетні, громадські та інші підприємства, установи й організації, що здійснюють діяльність, спрямовану на отримання прибутку, а також філії, відділення та інші відокремлені підрозділи платників податку (ст. 2 Закону № 283). Схематично склад платників податку наведено на рис. 6.1

Рис. 6.1. Склад платників податку на прибуток

* **Резиденти** — юридичні особи та суб'єкти підприємницької діяльності в Україні, які не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо), що створені та проводять свою діяльність відповідно до законодавства України з місцезнаходженням на її території; дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва України за кордоном, які мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також філії й представництва підприємств та організацій за кордоном, що не проводять підприємницької діяльності.

** **Нерезиденти** — юридичні особи та суб'єкти господарської діяльності, які не мають статусу юридичної особи (філії, представництва тощо) із місцезнаходженням за межами України, що створені та здійснюють свою діяльність відповідно до законодавства іншої держави. Розташовані на території України дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їхні представництва, які мають дипломатичні привілеї та імунітет, а також представництва інших іноземних організацій і фірм, що не здійснюють господарської діяльності відповідно до законодавства України.

(Закон України від 24.12.2002 р. № 349-IV "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" ст. 1.)

При цьому:

- у **резидентів** оподатковується прибуток, отриманий як на території України, так і за її межами;
- у **нерезидентів** оподатковуються доходи з джерелом їх походження з України, за винятком установ та організацій, що мають дипломатичний статус або імунітет згідно з міжнародними договорами України або законом

Об'єктом оподаткування податком на прибуток є прибуток, що визначається шляхом зменшення суми скоригованого валового доходу звітного періоду на:

- суму валових витрат платника податку;
- суму амортизаційних відрахувань.

Механізм визначення об'єкта оподаткування наведено на рис. 6.2

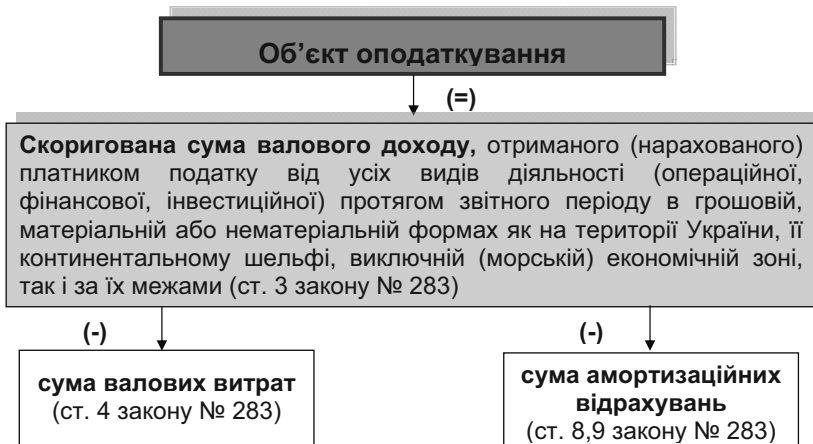

Рис. 6.2. Механізм визначення об'єкта оподаткування з податку на прибуток

Скоригований валовий дохід – це загальна сума доходу платника (ст. 4 п. 4.1. Закону) без урахування доходів, що не включаються до складу валового доходу (ст. 4 п. 4.2. Закону)

Рис. 6.3. Формування скоригованої суми валового доходу

Перелік доходів, що включаються та не включаються до оподаткованого доходу, наведено на рис. 6.4. та рис. 6.5

ДОХОДИ, ЩО ВКЛЮЧАЮТЬСЯ ДО ВАЛОВОГО ДОХОДУ

→	Загальні доходи від продажу товарів (робіт, послуг), у тому числі допоміжних та обслуговувальних виробництв, що не мають статусу юридичної особи, а також доходи від продажу цінних паперів (окрім операцій з їх первинного випуску (розміщення) та операцій з їх кінцевого погашення (ліквідації))
→	Доходи від здійснення банківських, страхових та інших операцій з надання фінансових послуг, торгівлі валютними цінностями, цінними паперами, борговими зобов'язаннями та вимогами
→	Доходи від операцій, передбачених статтею 7 закону № 283*
→	Доходи від спільної діяльності та у вигляді дивідендів, отриманих від нерезидентів, відсотків, роялті, володіння борговими вимогами, а також доходи від здійснення операцій лізингу (оренди)
→	Доходи, не враховані в обчисленні валового доходу періодів, що передують звітному, а також виявлені у звітному періоді
→	Доходи з інших джерел але виключно у вигляді: <ul style="list-style-type: none"> - сум безповоротної фінансової допомоги, отриманої платником податку в звітному періоді, вартості товарів (робіт, послуг), безоплатно наданих платнику податку в звітному періоді, крім їх надання неприбутковим організаціям відповідно до пункту 7.11 ст.7 цього Закону та в межах таких операцій між платником податку та його відокремленими підрозділами, що не мають статусу юридичної особи; - сум поворотної фінансової допомоги, отриманої платником податку у звітному періоді, що залишається неповерненою на кінець такого звітного періоду від осіб, які не є платниками цього податку (у т.ч. нерезидентів), або осіб, які відповідно до законодавства мають пільги з цього податку, включаючи право застосовувати ставку податку нижчу встановленої пунктом 7.2. ст.7 або ст.10 цього закону; - сум невикористаної частини грошових коштів, що повертаються зі страхових резервів у порядку, передбаченому пунктом 12.2 Закону № 283; - сум заборгованості, що підлягає включенню до валових доходів згідно з пунктами 12.3 та 12.4 закону; - сум коштів страхового резерву, використаних не за призначенням; - вартості матеріальних цінностей, переданих платнику податку згідно з договорами схову (у відповідальне зберігання) та використаних ним у власному виробничому чи господарському обороті; - сум штрафів та/або неустойки чи пені, фактично одержаних за рішенням сторін договору або за рішенням відповідних державних органів, суду; - сум державного мита, попередньо сплаченого позивачем, що повертається на його користь за рішенням суду; - сум акцизного збору, сплачених (нарахованих) покупцями підакцизних товарів (за їх рахунок) на користь платника такого акцизного збору, що вносить його до бюджету, та рентних платежів, а також сум збору у вигляді цільової надбавки до дієвого тарифу на електричну та теплову енергію; - доходів від продажу електричної енергії (включаючи реактивну); - сум дотацій і субсидій з фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування або бюджетів, отриманих платником податку.

Рис. 6.4. Доходи, що включаються до валового доходу

* Доходи від операцій особливого виду: доходи від здійснення товарообмінних (бартерних) операцій; доходи від страхової діяльності; доходи, отримані від операцій із розрахунками в іноземній валюті; дохід, отриманий від продажу товарів (робіт, послуг) пов'язаним між собою особам; прибуток від продажу (обміну, інших видів відчуження) основних фондів або нематеріальних активів, що підлягають амортизації; доходи від операцій із цінними паперами та деривативами; доходи, отримані від спільної діяльності на території України без створення юридичної особи тощо.

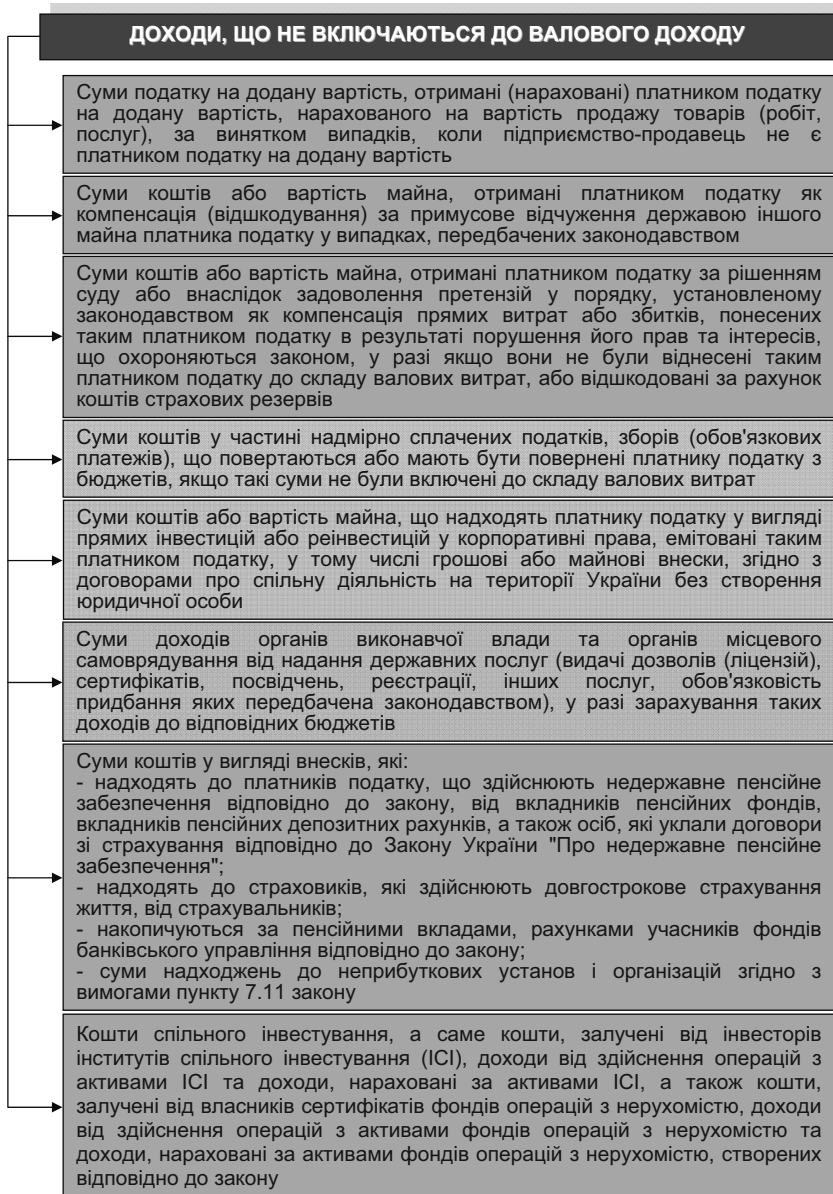

Рис. 6.5. Доходи, що не включаються до валового доходу

ДОХОДИ, ЩО НЕ ВКЛЮЧАЮТЬСЯ ДО ВАЛОВОГО ДОХОДУ

- Номінальна вартість узятих на облік, але неопланих (непогашених) цінних паперів, що засвідчують відносини позики, а також платіжних документів, емітованих (виданих) боржником на користь (на ім'я) платника податку як забезпечення або підтвердження заборгованості такого боржника перед таким платником податку (облігацій, ощадних сертифікатів, казначейських зобов'язань, векселів, боргових розписок, акредитивів, чеків, гарантій, банківських наказів та інших подібних платіжних документів)
- Доходи від спільної діяльності на території України без створення юридичної особи, дивіденди, отримані платником податку від інших платників податку, що оподатковані у порядку, установленому пунктами 7.7 та 7.8 цього Закону
- Кошти або майно, що повертаються власнику корпоративних прав, емітованих юридичною особою, після повної і кінцевої ліквідації такої юридичної особи-емітента, або після закінчення договору про спільну діяльність, але не вище номінальної вартості акцій (часток, паїв)
- Кошти або майно, що надходять у вигляді міжнародної технічної допомоги, яка надається іншими державами відповідно до міжнародних угод, що набрали чинності в установленому законодавством порядку
- Кошти, що надаються платнику податку з Державного інноваційного фонду на зворотній основі при здійсненні інноваційних проектів у порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України
- Інші надходження, прямо визначені нормами цього Закону

Рис. 6.5.1. Доходи, що не включаються до валового доходу

При ведені податкового обліку згідно зі ст. 11 Закону № 283 (п. 11.3) **дата збільшення валового доходу визначається**, за аналогією з ПДВ, як дата першої з подій:

- або дата зарахування коштів від покупця (замовника) на банківський рахунок платника податку в оплату товарів (робіт, послуг), що підлягають реалізації; у разі реалізації товарів (робіт, послуг) за готівку – дата її оприбуткування у касі платника податку, а за відсутності такої – дата інкасації готівки у банківській установі, що обслуговує платника податку;

- або дата відвантаження товарів, а для робіт (послуг) – дата фактичного надання результатів робіт (послуг) платником податку.

Датою збільшення валового доходу у разі продажу товарів (робіт, послуг) з оплатою за рахунок бюджетних коштів є дата надходження таких коштів на поточний рахунок платника податку або дата отримання відповідної компенсації

Валові витрати виробництва та обігу – це сума будь-яких витрат платника податку у грошовій, матеріальній або нематеріальній формах, що здійснюються як компенсація вартості товарів (робіт, послуг), які придбаваються (виготовляються) таким платником податку для їх подальшого використання у власній господарській діяльності

Усі витрати підприємства можна поділити на такі групи:

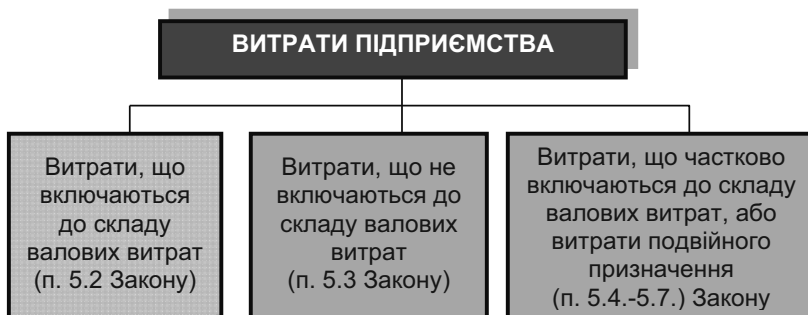

Рис. 6.6. Валові витрати підприємства

Перелік витрат за групами наведено на рис. 6.7, 6.8 та в таблиці 6.1

ДО СКЛАДУ ВАЛОВИХ ВИТРАТ ВКЛЮЧАЮТЬСЯ:

→	Суми будь-яких витрат, сплачених (нарахованих) протягом звітного періоду у зв'язку з підготовкою, організацією, веденням виробництва, продажем продукції (робіт, послуг) і охороною праці, у тому числі витрати з придбання електричної енергії (включаючи реактивну), з урахуванням обмежень, установлених пунктами 5.3 - 5.7 цієї статті
→	Суми коштів або вартість товарів (робіт, послуг), добровільно перераховані (передані) протягом звітного року до Державного бюджету України або бюджетів місцевого самоврядування, до неприбуткових організацій, визначених у пункті 7.11 статті 7 цього Закону, суми коштів, що перераховані юридичним особам, у тому числі неприбутковим організаціям – засновникам постійно діючого третейського суду в розмірі, що перевищує два відсотки, але не більше п'яти відсотків оподатковуваного прибутку попереднього звітного року, за винятком внесків, передбачених підпунктом 5.6.2 пункту 5.6 цієї статті, та внесків, передбачених підпунктом 5.2.17 цього пункту
→	Сума коштів, перерахованих підприємствами всеукраїнських об'єднань осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, на яких працює за основним місцем роботи не менше 75% таких осіб, цим об'єднанням для проведення їх благодійної діяльності, але не більше 10% оподатковуваного прибутку попереднього звітного періоду
→	Суми коштів, внесені до страхових резервів у порядку, передбаченому чинним законодавством
→	Суми внесених (нарахованих) податків, зборів (обов'язкових платежів), установлених Законом України "Про систему оподаткування" (окрім тих, що прямо не визначені у переліку податків, зборів (обов'язкових платежів), визначених зазначеним Законом), включаючи акцизний збір та рентні платежі, а також збір у вигляді цільової надбавки до діючого тарифу на електричну та теплову енергію, за винятком податків, зборів (обов'язкових платежів), передбачених підпунктами 5.3.3, 5.3.4, та пені, штрафів, неустойок, передбачених підпунктом 5.3.5 цієї статті
→	Суми витрат, не віднесені до складу валових витрат минулих звітих податкових періодів у зв'язку зі втратою, знищенням або зіпсуванням документів, установлених правилами податкового обліку, та підтвердженням такими документами у звітному податковому періоді
→	Суми витрат, не враховані в минулих податкових періодах у зв'язку з допущенням помилок, виявлених у звітному податковому періоді в розрахунку податкового зобов'язання
→	Суми безнадійної заборгованості в частині, що не була віднесена до валових витрат, у разі коли відповідні заходи щодо стягнення таких боргів не привели до позитивного наслідку
→	Суми витрат, пов'язаних із поліпшенням основних фондів у межах, установлених підпунктом 8.7.1 цього Закону, і суми перевищення балансової вартості основних фондів та нематеріальних активів над вартістю їх продажу, визначені в порядку, установленому статтею 8 цього Закону
→	Інші витрати, передбачені чинним законодавством

Рис. 6.8. *Витрати, що включаються до складу валових витрат*

ДО СКЛАДУ ВАЛОВИХ ВИТРАТ НЕ ВКЛЮЧАЮТЬ:

Витрати на потреби, не пов'язані з веденням господарської діяльності, а саме:

- організацію та проведення прийомів, презентацій, свят, розваг та відпочинку, придбання та розповсюдження подарунків (окрім благодійних внесків і пожертвувань неприбутковим організаціям, визначеним пунктом 7.11 цього Закону, та витрат, пов'язаних із проведенням рекламної діяльності, що регулюються нормами підпункту 5.4.4). Обмеження частини другої цього підпункту не стосуються платників податку, основною діяльністю яких є організація прийомів, презентацій і свят за замовленням та за рахунок інших осіб;

- придбання лотерей, участь в азартних іграх;
- фінансування особистих потреб фізичних осіб за винятком виплат, передбачених пунктами 5.6 і 5.7 цієї статті, та в інших випадках, передбачених нормами цього Закону

Сплату податку на прибуток підприємства, податку на нерухомість, дивіденди; сплату податку на додану вартість, включеного до ціни товарів (робіт, послуг), що придбаваються платником податку для виробничого або невиробничого використання, сплату податків на доходи фізичних осіб

Сплату вартості торгових патентів

Сплату штрафів, пені, неустойки за рішенням сторін договору або за рішенням відповідних державних органів суду

Утримання органів управління об'єднань платників податку, включаючи утримання холдингових компаній, які є окремими юридичними особами

Виплату емісійного доходу на користь емітента корпоративних прав

Виплату дивідендів

Сум будь-яких витрат, що не підтверджені відповідними розрахунковими, платіжними та іншими документами, обов'язковість ведення і зберігання яких передбачено правилами ведення податкового обліку. Наприклад, виплата винагороджень, заохочень, сума збитків тощо

Рис. 6.8. *Витрати, що не включаються до складу валових витрат*

Таблиця 6.1

Витрати, що включаються до складу валових витрат частково

№ з/п	Види витрат	Обмеження
1	2	3
1	Вартість спецодягу, взуття, обмундирування, продуктів харчування, необхідних для виконання професійних обов'язків найманими працівниками	Згідно з переліком Кабінету Міністрів України
2	Вартість витрат з науково-технічного забезпечення господарської діяльності (література, винахідництво, раціоналізаторство)	За основною діяльністю підприємства
3	Витрати платника податку, пов'язані з професійною підготовкою, навчанням, перепідготовкою або підвищенням кваліфікації осіб, які перебувають у трудових відносинах з таким платником податку; витрати на навчання та (або) професійну підготовку у вітчизняних вищих та професійно-технічних навчальних закладах інших осіб, які не перебувають з таким платником податку у трудових відносинах, але уклали з ним письмову угоду (договір, контракт) про взяті ними зобов'язання відпрацювати у платника податку після закінчення вищого або професійно-технічного навчального закладу та отримання спеціальності (кваліфікації) не менше трьох років; витрати на організацію навчально-виробничої практики за профілем основної діяльності платника податку або в структурних підрозділах, що забезпечують його господарську діяльність, осіб, які навчаються у вищих та професійно-технічних навчальних закладах	До 3 % фонду оплати праці звітного періоду
4	Витрати гарантійного ремонту (обслуговування) або гарантійні заміни товарів, проданих платником податку, вартість яких не компенсується за рахунок покупців таких товарів	У межах суми, яка відповідає рівню гарантійних замін, прийнятих платником, але не вища 10% від сукупності вартості таких товарів, за якими не закінчився строк гарантійного обслуговування
5	Витрати на рекламу, організацію презентацій і свят з рекламною метою	Не більше 2% від оподаткованого прибутку за попередній звітний (податковий) рік

Продовж. табл. 6.1

1	2	3
6	Витрати на відрядження	Окрім витрат, не підтверджених документально, і витрат, не пов'язаних із господарською діяльністю
7	Сума витрат на оплату праці (основна, додаткова, інші види заохочень і виплат)	Окрім податків на доходи фізичних осіб та сум матеріальної допомоги, що не підлягають оподаткуванню
8	Суми відрахувань на обов'язкове державне пенсійне страхування, інші соціальні витрати	Окрім добровільних внесків до пенсійного рахунку

*При веденні **податкового обліку** (Закон № 283 ст. 11 п. 11.2) датою збільшення валових витрат є дата першої з подій:*

- або дата списання коштів з банківських рахунків платника податку на оплату товарів (робіт, послуг), а у разі їх придбання за готівку – день їх видачі з каси платнику податку;

- або дата оприбуткування платником податку товарів, а для робіт (послуг) – дата фактичного отримання платником податку результатів робіт (послуг).

Датою збільшення валових витрат платника податку при здійсненні ним операцій з особами, які не є звичайними платниками податку на прибуток (нерезиденти, платники єдиного податку, пов'язані особи тощо), є дата оприбуткування товарів, а для робіт (послуг) – дата їх фактичного отримання від таких осіб, незалежно від наявності їх оплати

Згідно з чинним законодавством (Закон № 283 ст. 5.4 -5.9) при визначенні об'єкта оподаткування необхідно враховувати зміну (приріст, убуток) балансової вартості покупних матеріалів, сировини, комплектувальних виробів та напівфабрикатів на складах, у незавершеному виробництві та в залишках готової продукції.

Для платників податку на прибуток можна визначити такий порядок відображення в податковому обліку приросту (убутку) балансової вартості:

1. Визначення розміру (оцінки) балансової вартості запасів.

Пунктом 4.9. Порядку складання декларації про прибуток підприємства, затвердженого наказом Державної податкової адміністрації України від 08.07.1997 р. № 214 (у редакції наказу від 21.01.1998 р. № 37) встановлено, що балансова вартість запасів включається в податковому обліку за оцінкою, що проводиться в порядку, встановленому Положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 „Запаси”, затвердженого Наказом Міністерства фінансів України від 20.10.1999 р. № 246.

Відповідно до пунктів 8-9 Положення придбані (отримані) або вироблені запаси зараховуються на баланс підприємства за первісною вартістю.

Первісною вартістю запасів, які придбані за плату, є собівартість запасів, що складається з фактичних витрат, безпосередньо пов'язаних із придбанням запасів і доведенням їх до стану, в якому вони придатні для використання у запланованих цілях.

2. Визначення впливу уцінки (дооцінки) запасів згідно з правилами бухгалтерського обліку.

Якщо платник податку приймає рішення про уцінку (дооцінку) запасів згідно з правилами бухгалтерського обліку, то така уцінка (дооцінка) з метою податкового обліку не змінює балансову вартість запасів та валові доходи або валові витрати такого платника податку, пов'язані з придбанням таких запасів.

3. Вибір методу оцінки вибуття запасів.

З метою податкового обліку платник податку за своїм вибором здійснює оцінку вибуття запасів за одним з таких методів бухгалтерського обліку, визначених у відповідному стандарті:

- ідентифікованої вартості відповідної одиниці запасів;
- середньозваженої вартості однорідних запасів;
- вартості перших за часом надходження запасів (ФІФО);
- нормативних затрат;
- ціни продажу запасів (включно для запасів, що реалізуються через роздрібну торгівлю).

Для всіх одиниць податкового обліку запасів, що мають однакове призначення та однакові умови використання, застосовується тільки один із наведених методів.

У разі обрання платником податку методу оцінки вартості вибуття запасів зміна такого методу протягом податкового року для цілей податкового обліку не дозволяється.

4. Визначення приросту (збитку) балансової вартості запасів.

Механізм визначення приросту (убутку) балансової вартості запасів та його вплив на об'єкт оподаткування наведено на рис. 6.9

У разі, коли після продажу товарів (робіт, послуг) здійснюється будь-яка зміна суми компенсації їх вартості, включаючи перерахунок на випадок повернення проданих товарів чи права власності на такі товари (результати робіт, послуг) продавцю, платник податку – продавець та платник податку – покупець здійснюють відповідний перерахунок валових доходів або валових витрат (балансової вартості основних фондів) у звітному періоді, в якому сталася така зміна суми компенсації

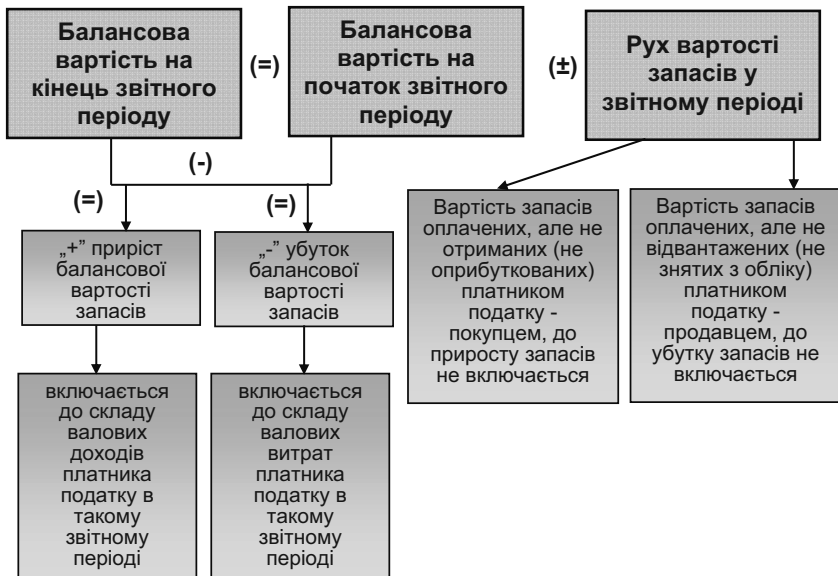

Рис. 6.9. Схема розрахунку приросту (убутку) балансової вартості товарно-матеріальних цінностей платника податку

При визначенні об'єкта оподаткування податку на прибуток враховуються **амортизаційні відрахування**, методика визначення яких відрізняється від нарахування амортизації за нормами бухгалтерського обліку

У податковому обліку амортизація основних фондів і нематеріальних активів – це поступове віднесення витрат на їх придбання, виготовлення або поліпшення, на зменшення скоригованого прибутку платника податку у межах норм амортизаційних відрахувань, встановлених ст. 8 Закону № 283

Під терміном **"основні фонди"** слід розуміти матеріальні цінності, що призначаються платником податку для використання в господарській діяльності платника податку протягом періоду, який **перевищує 365 календарних днів** із дати введення в експлуатацію таких матеріальних цінностей, вартість яких перевищує **1000 гривень** і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом

Витрати на придбання будь-яких матеріальних цінностей, вартість яких не перевищує 1000 гривень, що призначені для використання в господарській діяльності платника податку, включаються до складу валових витрат платника податку в загальному порядку.

Витрати підприємства на придбання, виготовлення або поліпшення основних фондів і нематеріальних активів можна поділити на такі групи:

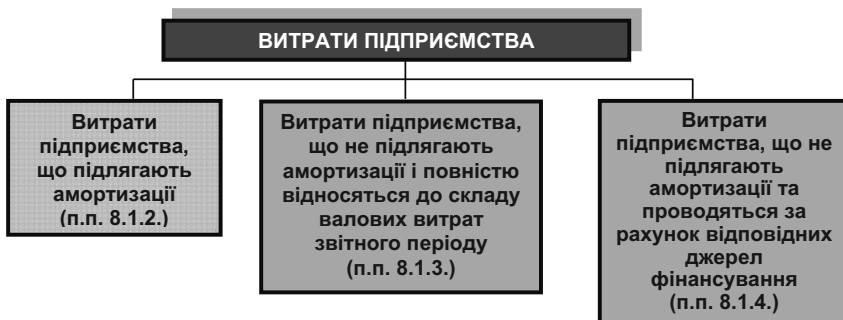

Рис. 6.10. Витрати підприємства на придбання, виготовлення або поліпшення основних фондів і нематеріальних активів

Рис. 6.11. Склад витрат, що підлягають амортизації

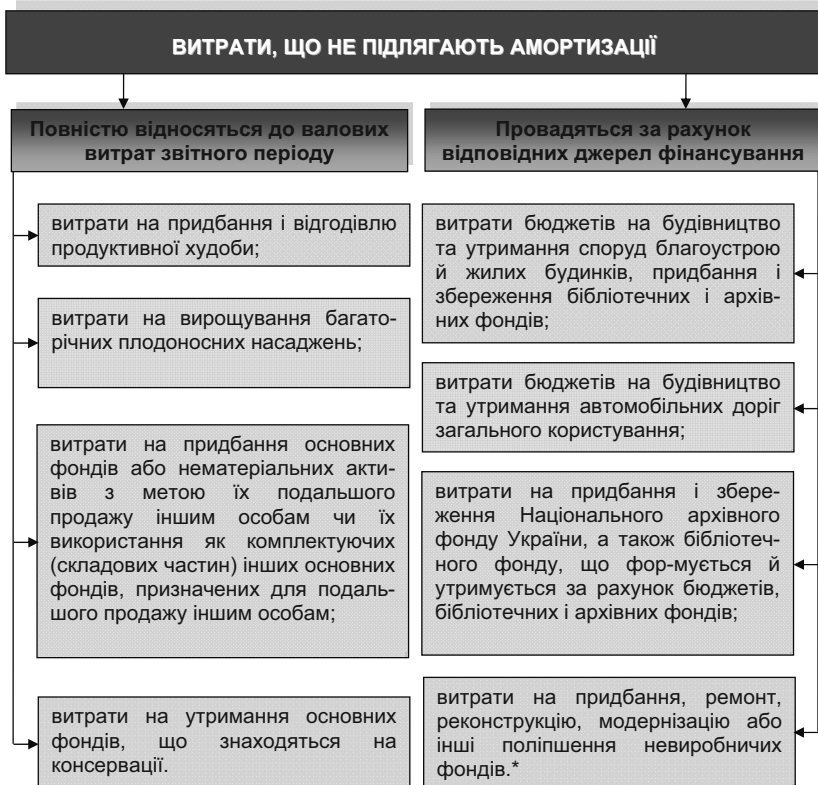

Рис. 6.12. Склад витрат, що не підлягають амортизації

* Під терміном "невикористані фонди" слід розуміти капітальні активи, що не використовуються у господарській діяльності платника податку.

Приклад:

На 01.01 поточного року на балансі підприємства числяться основні фонди, сукупна балансова вартість яких дорівнює 110000 грн., у тому числі:

- 1 група – будівля, балансова вартість якої дорівнює 60 000 грн.;
- 2 група – автомобіль, балансова вартість якого дорівнює 40 000 грн.;

4 група – комп'ютер, балансова вартість якого дорівнює 10 000 грн.

У першому кварталі поточного року понесені витрати на ремонт основних фондів у сумі 12500 грн., у тому числі:

на ремонт будівлі – 6500 грн.;

на ремонт автомобіля – 4000 грн.;

на ремонт комп'ютера – 2000 грн.

Розподіл понесених витрат між валовими витратами підприємства та балансовою вартістю основних фондів у податковому обліку буде здійснюватися таким чином :

Згідно з чинним законодавством до валових витрат можна віднести вартість ремонту в межах 10% балансової вартості відповідних груп (об'єктів) на початок звітного періоду, тобто 11000 грн. Сума витрат на ремонт, яка перевищує 10%-вий ліміт – 1500 грн. (12500-11000=1500 грн.), підлягає віднесенню на збільшення балансової вартості груп основних фондів 2, 4 та окремого об'єкта 1-ої групи основних фондів.

Частка витрат по кожній групі основних фондів у загальному обсязі витрат на ремонт основних фондів становить:

1 група – $6500 / 12500 = 0,52$;

2 група – $4000 / 12500 = 0,32$;

4 група – $2000 / 12500 = 0,16$.

Таким чином, балансова вартість основних фондів станом на початок другого кварталу збільшиться:

1 група – на 780 грн. ($0,52 * 1500$);

2 група – на 480 грн. ($0,32 * 1500$);

4 група – на 240 грн. ($0,16 * 1500$)

3 метою нарахування амортизаційних відрахувань основні фонди поділяються на такі групи:

- **група 1** - будівлі, споруди, їх структурні компоненти та передавальні пристрої, у тому числі жилі будинки та їх частини (квартири і місця загального користування), вартість капітального поліпшення землі;

- **група 2** - автомобільний транспорт та вузли (запасні частини) до нього; меблі; побутові електронні, оптичні, електромеханічні прилади та інструменти, інше конторське (офісне) обладнання, устаткування та приладдя до них;

- **група 3** - будь-які інші основні фонди, не включені до груп 1, 2 і 4;

- **група 4** - електронно-обчислювальні машини, інші машини для автоматичного оброблення інформації, пов'язані з ними засоби зчитування або друкування інформації, інші інформаційні системи, комп'ютерні програми, телефони (у тому числі стільникові), мікрофони і рації, вартість яких перевищує вартість малоцінних товарів (предметів)

Суми амортизаційних відрахувань звітнього кварталу, щодо якого проводяться розрахунки (розрахунковий квартал), визначаються шляхом застосування норм амортизації до балансової вартості груп основних фондів на початок такого розрахункового кварталу

Балансова вартість групи основних фондів (окремого об'єкта основних фондів групи 1) на початок розрахункового кварталу визначається за формулою:

$$Б(a) = Б(a-1) + П(a-1) - В(a-1) - А(a-1),$$

де **Б(a)** - балансова вартість групи (окремого об'єкта основних фондів групи 1) на початок розрахункового кварталу;

Б(a-1) - балансова вартість групи (окремого об'єкта основних фондів групи 1) на початок кварталу, що передував звітньому;

П(a-1) - сума витрат, понесених на придбання основних фондів, здійснення капітального ремонту, реконструкцій, модернізацій та інших поліпшень основних фондів, що підлягають амортизації, протягом кварталу, що передував розрахунковому;

В(a-1) - сума виведених з експлуатації основних фондів (окремого об'єкта основних фондів групи 1) протягом кварталу, що передував розрахунковому;

А(a-1) - сума амортизаційних відрахувань, нарахованих у кварталі, що передував розрахунковому

Норми амортизаційних відрахувань за групами основних фондів у розрахунку на квартал наведено у таблиці 6.2

Таблиця 6.2

Норми амортизаційних відрахувань за групами основних фондів

Основні виробничі фонди	Норми (%)
1 група	2
2 група	10
3 група	6
4 група	15

Порядок ведення обліку балансової вартості основних фондів наведено на рис. 6.13

Рис. 6.13. Порядок ведення обліку балансової вартості основних фондів

Для амортизації нематеріальних активів застосовується лінійний метод, за яким кожен окремий вид нематеріального активу амортизується рівними частками, виходячи з його первісної вартості з урахуванням індексації згідно з підпунктом 8.3.3 закону протягом строку, що визначається платником податку самостійно, виходячи зі строку корисного використання таких нематеріальних активів або строку діяльності платника податку, але не більше 10 років безперервної експлуатації

Амортизаційні відрахування провадяться до досягнення залишковою вартістю нематеріального активу нульового значення

6.3. Порядок обчислення та сплати податку на прибуток

Порядок нарахування податку на прибуток підприємств може бути представлено такою структурно-логічною схемою (рис. 6.14)

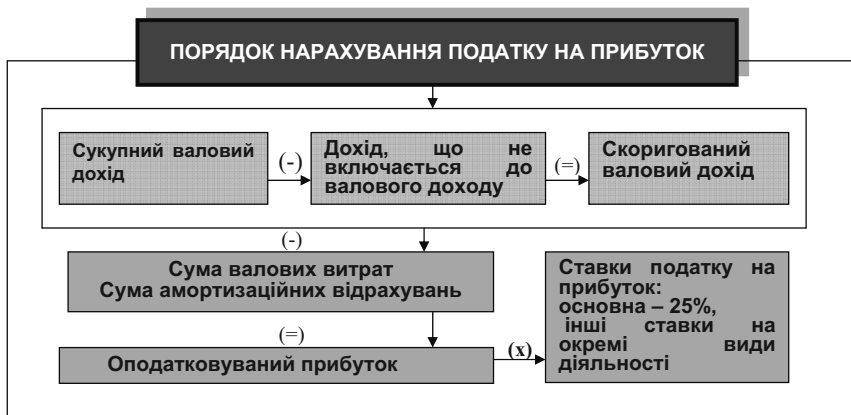

Рис. 6.14. Порядок визначення податку на прибуток, що підлягає сплаті до бюджету

При розрахунку податку на прибуток необхідно враховувати **податкові пільги**. Згідно з чинним законодавством, з податку на прибуток передбачено ряд пільг, основними з яких є:

- звільнення від оподаткування прибутку підприємств (організацій) громадських організацій інвалідів, де чисельність постійно працюючих інвалідів не менше 50% від загальної чисельності працюючих, за умови, що фонд оплати праці таких інвалідів складає у звітному періоді не менше 25% суми загальних витрат на оплату праці, що відносяться до складу валових витрат виробництва, згідно з рішенням міжвідомчої комісії;

- звільнення від оподаткування прибутку від продажу на митній території України спеціальних продуктів дитячого харчування власного виробництва, спрямованого на збільшення обсягів виробництва та зменшення роздрібних цін таких продуктів (перелік установлено КМУ);

- звільнення від оподаткування прибутку видавництва, видавничих організацій, підприємств поліграфії, отриманого ними від діяльності з виготовлення на території України книжкової продукції, крім продукції еротичного характеру (тимчасово, до 1 січня 2009 року)

*З податку на прибуток встановлено такі **податкові періоди**: календарний квартал, півріччя, 3 квартали, рік; для сільгоспвиробників – тільки рік. Платники податку на прибуток повинні подавати декларацію за звітний період.*

***Граничний термін** подання декларації за звітний період – протягом **40 календарних днів**, наступних за останнім календарним днем звітного (податкового) періоду (кварталу).*

*Для платників з річним податковим періодом строк подання декларації – **60 днів** після закінчення року.*

***Граничний термін** сплати податку – протягом **10 календарних днів**, наступних за граничним терміном, встановленим для подання податкової декларації.*

Сплату авансового внеску при виплаті дивідендів передбачено під час або до їх виплати; податок на доходи нерезидентів утримується при їх сплаті

Ключові терміни і поняття

Податок на прибуток підприємств; консолідований податок на прибуток підприємств, платники податку на прибуток підприємств, валовий дохід, приріст (убуток) балансової вартості, амортизаційні відрахування, групи основних фондів та нематеріальних активів, ставки податку на прибуток підприємств, податковий період з податку на прибуток підприємств, скоригована сума валового доходу, валові витрати, операції особливого складу

Питання для самоконтролю знань

1. Відповідно до Закону України “Про внесення змін до Закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” від 24.12.2002 р. № 349-IV дайте визначення таких понять: валові доходи, скоригований валовий дохід, валові витрати, об’єкт оподаткування, платники податку.
2. Нагадайте основні ознаки податку на прибуток підприємств. Визначте його переваги та недоліки.
3. Охарактеризуйте призначення і роль податку на прибуток підприємств.
4. Охарактеризуйте пільги щодо податку на прибуток підприємств та їх спрямованість.
5. Який механізм обчислення і сплати податку на прибуток підприємств встановлено чинним податковим законодавством ?
6. Яким чином відобразити в податковому обліку таку операцію:

Торгове підприємство до дня свого ювілею для всіх працівників придбало подарунки. Подарунки вручали кожному працівнику в день святкування ювілею (як одноразове заохочення).

7. Підприємством для охоронців протягом звітного періоду було придбано формений одяг.

Чи включається до валових витрат вартість такого одягу?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Необхідно визначити з перерахованого складу витрат ті, що включаються до складу валових витрат:

1. Суми нарахованої амортизації на легковий автотранспорт.
2. Витрати, пов'язані з технічним обслуговуванням, стоянкою та паркуванням.
3. Суми витрат, не врахованих у минулих податкових періодах у зв'язку з допущенням помилок та виявлених у звітному податковому періоді.
4. Різницю у вартості матеріалів (вартість матеріалів на початок звітного кварталу перевищує їх вартість на кінець того ж звітного кварталу).
5. Витрати, пов'язані з поліпшенням основних фондів, у сумі, що не перевищує 10% сукупної балансової вартості груп основних фондів на початок податкового періоду.
6. Витрати, не пов'язані з веденням господарської діяльності.
7. Сплата податку на прибуток.
8. Сплата штрафів.
9. Витрати на придбання літератури для інформаційного забезпечення господарської діяльності платника податку.
10. Витрати на проведення аукціону.
11. Витрати на відрядження фізичних осіб, підтверджені відповідними документами.
12. Різницю у вартості сировини (балансова вартість сировини на кінець звітного кварталу перевищує їх балансову вартість на початок того ж звітного кварталу).
13. Суми коштів, добровільно перераховані до бюджету територіальної громади, у розмірі не більше ніж 4% оподаткованого прибутку попереднього звітного періоду.
14. Витрати на оплату праці фізичних осіб, які перебувають у трудових відносинах із платником податку.
15. Суми зборів на обов'язкове пенсійне страхування та інші види загальнодержавного соціального страхування.

Завдання 2.

Необхідно визначити, які з перерахованих операцій включаються до валового доходу:

1. Доходи від продажу товарів.
2. Доходи від продажу цінних паперів.
3. Доходи, не враховані в обчисленні валового доходу періодів, що передують звітному, та виявлені у звітному періоді.
4. Суми акцизного збору, одержані (нараховані) підприємством у складі ціни продажу продукції.
5. Суми безповоротної фінансової допомоги, отриманої платником податку.
6. Суми штрафів, одержаних за рішенням сторін договору.
7. Суми коштів у частині надмірно сплачених податків.

Завдання 3.

Протягом звітного періоду АТ "Дніпро" для потреб виробництва було здійснено такі операції:

№ з/п	Зміст операції	Сума, грн.	
		I квартал	II квартал
1	Перераховано постачальнику А за комплектувальні деталі	8400,0	
2	Отримані матеріали від постачальника Б у рахунок передоплати, що була перерахована у грудні місяці	1200,0	
3	Оприбутковані матеріали, отримані від постачальника В	1000,0	1200,0
4	Отримані матеріали від постачальника А в рахунок перерахованої передоплати	1800,0	6600,0
5	Перераховано постачальнику В за отримані матеріали	1800,0	840,0
6	Отримані матеріали за бартерною угодою від постачальника А (готова продукція не відвантажена)		900,0
7	Списано матеріали та комплектувальні деталі у виробництві	600,0	1000,0
8.	Відвантажена продукція замовнику Г	120000,0	180000,0

Необхідно:

1. Указати порядок визначення складу валових витрат і валових доходів та визначити їх.
2. Рішення аргументувати.

Примітка:

Балансова вартість покупних матеріалів та комплектувальних деталей на початок I кварталу складає 1600,0 грн.

Тестові завдання

1. У звітному періоді підприємством за рішенням Господарського суду сплачено державне мито. Сплачену суму слід віднести:

- а) до складу валових витрат;
- б) на рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства;
- в) до складу податкового кредиту.

2. До складу валових витрат не включають:

- а) суми витрат, не врахованих у минулих податкових періодах у зв'язку із втратою документів;
- б) суму податку на додану вартість, що отримана у складі виручки від реалізації продукції;
- в) суми зборів на обов'язкове державне пенсійне страхування, нарахованих на доходи фізичних осіб, які перебувають у трудових відносинах із платником податку.

3. До складу валових витрат включають:

- а) вартість майна, добровільно переданого до бюджету територіальних громад з урахуванням встановлених обмежень;
- б) суми зборів на обов'язкове соціальне страхування на випадок безробіття, утриманих із доходів фізичних осіб, які перебувають у трудових відносинах із платником податку;
- в) сплату вартості торгових патентів.

4. За рішенням сторін договору у звітному періоді підприємством було сплачено пеню. Сплачену суму слід віднести:

- а) на собівартість;
- б) на рахунок прибутку, що залишається в розпорядженні підприємства;
- в) до складу валових витрат.

ТЕМА 7. ПОДАТОК З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

7.1. Основи та термінологія податку з доходів фізичних осіб.

7.2. Види доходів і категорії платників податку з доходів фізичних осіб. Об'єкт оподаткування та порядок його визначення.

7.3. Ставки податку з доходів фізичних осіб.

7.4. Податкові соціальні пільги для платників податку з доходів фізичних осіб.

7.5. Право платника податку з доходів фізичних осіб на податковий кредит.

7.6. Порядок нарахування, утримання та сплати (перерахування) податку з доходів фізичних осіб.

7.7. Порядок подання податкової декларації платниками податку з доходів фізичних осіб. Забезпечення виконання податкових зобов'язань та відповідальність за їх порушення.

Методичні рекомендації до вивчення теми

При вивченні даної теми необхідно спиратися на теоретичні знання, що отримані під час вивчення попередніх тем та законодавчо-нормативної бази, а саме: Закону України від 19.12.2006 р. № 489-IV „Про Державний бюджет України на 2007 рік“, Закону України від 20.12.2005 р. №3235-IV, Закону України від 22.05.2003 р. № 889-IV “Про податок з доходів фізичних осіб” (зі змінами та доповненнями), Закону України від 18.02.1997 р. № 77/97-ВР „Про систему оподаткування”(зі змінами та доповненнями), Закону України від 26.06.1997 р. №400/ 97-ВР „ Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування”. При цьому необхідно звернути увагу на основи оподаткування доходів фізичних осіб, а саме на індивідуальний прибутковий податок, що стягувався безпосередньо з доходів платників – фізичних осіб. В економічно розвинутих країнах цей вид податку відіграє суттєву роль у формуванні доходів бюджету. В Україні питома вага цього податку в загальному обсязі доходів бюджету була незначна, що було наслідком відповідних пропорцій розподілу ВВП на фонд заробітної плати і прибуток. Нині податок з доходів фізичних осіб займає досить суттєве місце у доходах Державного бюджету України. До переваг цього податку відносять його соціальну справедливість, оскільки він ставить рівень оподаткування в пряму залежність від обсягу доходу платників. Крім того, за допомогою поміркованих ставок і податкових соціальних пільг в оподаткуванні можна зменшувати податковий тягар для малозабезпечених верств населення. А недоліком є наявність значних можливостей для платників щодо заниження оподаткованого доходу і ухилення від сплати податку. Особливо це стосується оподаткування доходів від підприємницької діяльності.

При вивченні першого питання варто пам'ятати, що для визначення доходів, які оподатковуються податком, необхідно керуватися ст. 1, 3, 4

вказаного вище Закону № 889. При наданні права платникам для отримання податкового кредиту необхідно керуватись ст. 5 цього ж закону, при цьому слід запам'ятати перелік витрат, які включаються до складу податкового кредиту, та обмеження щодо використання права на податковий кредит. Окрім того, необхідно звернути особливу увагу на порядок надання податкових соціальних пільг платникам податків, ставки податку, порядок нарахування, утримання і сплати (перерахування) податку до бюджету, особливості нарахування та сплати податку з окремих видів доходів. Для цього слід керуватися ст. 6, 7, 8, 9 Закону № 889.

7.1. Основи та термінологія податку з доходів фізичних осіб

Найважливішим інструментом державного регулювання доходів фізичних осіб, характерним для будь-якої податкової системи, є індивідуальне прибуткове оподаткування. Історично це найдавніша форма податкових взаємовідносин між державою та її громадянами на основі примусового обов'язкового вилучення частини їх доходу для створення централізованого грошового фонду держави з метою виконання її функцій. Рівень індивідуального прибуткового оподаткування фізичних осіб безпосередньо впливає на реальні особисті доходи значної частини населення, особливо тих, хто отримує основні доходи у вигляді заробітної плати, що потребує зваженого підходу до стягування податку

У сучасній теоретико-методологічній конструкції індивідуального прибуткового оподаткування фізичних осіб України існують деякі вихідні особливості, які значною мірою впливають на подальший розвиток його адміністрування. До них можна віднести такі:

- по-перше, у ній закладено потенціал для досягнення кількох цілей одночасно (тобто охоплення простору стимулювального регулювального впливу), і це наближає його до фіскального ідеалу;

- по-друге, прибуткове оподаткування надає реальну можливість установити пряму залежність між особистими доходами платника і його платежами до бюджету;

- по-третє, прибутковий податок стягується з особистих доходів громадян – заробітної плати та інших доходів, – обмежує витрачання коштів домашніми господарствами й переміщує фінансовий потенціал у розпорядження держави;

- по-четверте, прибутковий податок ставить рівень оподаткування у пряму залежність від джерела сплати податків – сукупного доходу громадян;

- по-п'яте, це одна з форм вирівнювання доходів фізичних осіб, тобто вилучаючи частину особистих доходів громадян, держава гарантує їх більш ефективне використання для задоволення суспільних потреб і досягнення на цій основі зростання матеріального добробуту населення;

- по-шосте, індивідуальне прибуткове оподаткування через помірковану систему його адміністрування має велике значення для реалізації принципу соціальної справедливості.

Проте аналіз процесу формування сучасної системи індивідуального прибуткового оподаткування фізичних осіб в Україні показав, що це надзвичайно трудомісткий і тривалий процес. Останніми роками в цьому напрямі було проведено велику роботу. Головний її результат полягає в тому, що було здійснено перехід від диференційованого підходу щодо оподаткування доходів різних категорій платників, до цілісної системи прибуткового оподаткування, що базується на принципі соціальної рівності, а також перехід від роздільного до сукупного оподаткування доходів громадян та суттєве зниження рівня податкового навантаження

Індивідуальне прибуткове оподаткування громадян в Україні здійснюється у формі податку з доходів фізичних осіб і регулюється Законом України "Про податок з доходів фізичних осіб" від 22 травня 2003 року № 889-IV (зі змінами та доповненнями). Відповідними статтями цього закону встановлені основні елементи податку з доходів фізичних осіб, до яких відносяться: платники податку (резиденти та нерезиденти), об'єкт оподаткування (додаткові блага, доходи, доходи з джерелом їх походження з України, іноземні доходи, загальний оподатковуваний дохід, пасивний дохід), ставки, пільги тощо та, які одночасно є специфічною термінологією оподаткування. Визначення цієї термінології наводиться у ст. 1 вказаного вище закону

7.2. Види доходів і категорії платників податку з доходів фізичних осіб. Об'єкт оподаткування та порядок його визначення

Платниками податку з доходів фізичних осіб є громадяни, – як резиденти, так і нерезиденти; причому, у резидентів оподатковуються доходи, отримані як на території України, так і за її межами, у нерезидентів – доходи, отримані з джерел їх походження з України.

Платники та об'єкт оподаткування цього податку зображено на рис. 7.1, а перелік доходів, які включаються і не включаються до оподатковуваного доходу наведено у табл. 7.1; 7.2 (ст. 2, 3 Закону № 889)

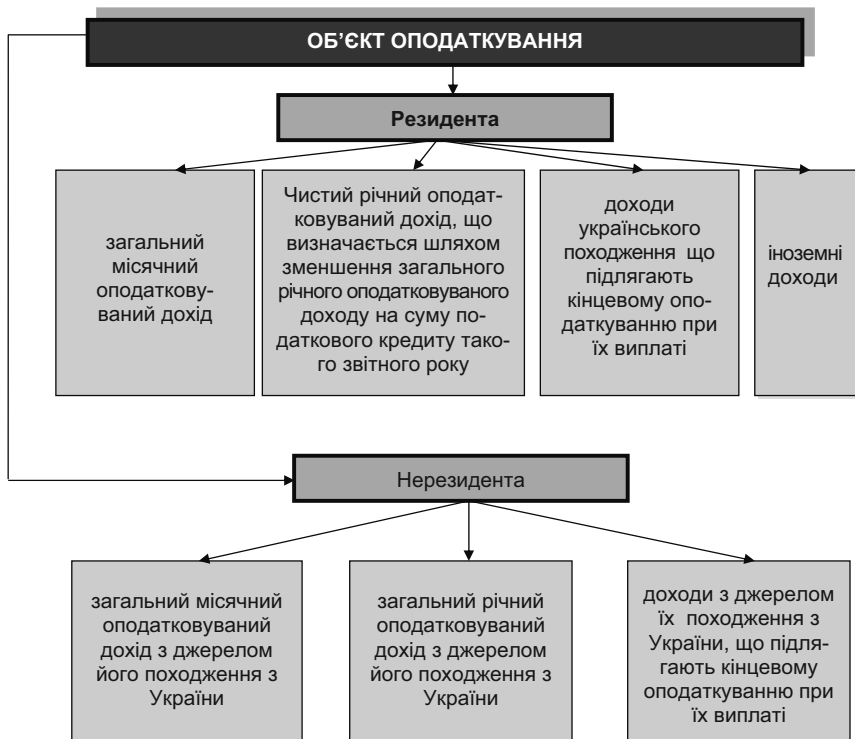

Рис. 7.1. Об'єкт оподаткування податком з доходів фізичних осіб

При нарахуванні доходів у вигляді **валютних цінностей** така **вартість перераховується у гривні за валютним курсом Національного банку України, що діє на момент одержання таких доходів.**

При нарахуванні доходів у **будь-яких негрошових формах** об'єкт оподаткування визначається як **вартість такого нарахування, визначена за звичайними цінами, збільшена на суму ПДВ (якщо особа, яка здійснює таке нарахування є платником ПДВ) та суму акцизного збору (якщо надається підакцизний товар), помножена на коефіцієнт, що розраховується за формулою:**

$$K = 100 : (100 - Sp),$$

де **Sp** – ставка податку, установлена для таких доходів на момент даного нарахування.

Так, із 2004 року цей коефіцієнт становив 1,1494 ($K = 100 : (100 - 13\%)$), а з 2007 року – 1,1764 ($K = 100 : (100 - 15\%)$), тобто він залежить від ставки податку з доходів фізичних осіб.

Застосування такого „натурального коефіцієнта” означає, що податок при натуральній оплаті стягується не з доходу, а з „наддоходу”. Ця ж розрахункова сума застосовується (відповідно до п. 3.4. ст. 3 Закону №889) і для утримання внесків у Пенсійний фонд України та фонди загальнообов’язкового державного соціального страхування.

Наприклад, підприємством надано фізичній особі туристичну путівку вартістю 1200 грн., у тому числі ПДВ – 200 грн. Визначимо нарахований дохід:

$$1200 \text{ грн.} \times 1,1764 = 1411,68 \text{ грн.}$$

З огляду на це сума податку складе:

$$1411,68 \text{ грн.} \times 15\% : 100 = 211,75 \text{ грн.}$$

Таблиця 7.1

Доходи, що включаються до місячного оподаткованого доходу

№ з/п	Вид доходів
1	2
1	Заробітна плата, інші виплати і винагороди, нараховані (сплачені) платнику податку відповідно за умовами трудового договору або цивільно – правового договору
2	Доходи від продажу об’єктів прав інтелектуальної (промислової) власності
3	Доходи у вигляді сум авторської винагороди, іншої плати за надання права на користування або розпорядження іншим особам нематеріальним активом (творами науки, мистецтва, літератури або іншими нематеріальними активами)
4	Сума страхових внесків (страхових премій) за договором добровільного страхування, випланих будь-якою особою-резидентом на користь платника податку (за деяким виключенням)
5	Сума страхових виплат, страхових відшкодувань або викупних сум, отриманих платником податку за договорами довгострокового страхування життя та недержавного пенсійного страхування (за деяким виключенням)
6	Дохід, отриманий від надання майна в оренду
7	Дохід, що підлягає оподаткуванню, але не був включений до розрахунку загальних оподаткованих доходів попередніх податкових періодів та самостійно виявлений у звітному періоді платником податку або нарахований податковим органом
8	Дохід, отриманий платником податку від його роботодавця (і не тільки від роботодавця) як додаткове благо
9	Дохід у вигляді неустойки, штрафів або пені, фактично одержаних платником податку як відшкодування матеріальної або немайнової (моральної) шкоди (за деяким виключенням)

1	2
10	Сума заборгованості платника податку, термін давнини якої минув
11	Дохід у вигляді відсотків (дисконтних доходів), дивідендів та роялті, вигахів, призів; інші доходи (за деяким винятком)
12	Інвестиційний прибуток від здійснення платником податку операцій з цінними паперами та корпоративними правами, випущеними в інших, ніж цінні папери, формах (за деяким винятком)
13	Сума надміру витрачених коштів, отриманих платником податку на відрядження або під звіт, але не повернутих в установлені законодавством строки, розмір якої розраховується згідно з пунктом 9.10 статті 9 Закону № 889
14	Кошти або майно (немайнові активи), отримані платником податку як хабар, викрадені чи знайдені як скарб, не зданий державі згідно з законом, у сумах, підтверджених обвинувачуванням вироком суду, незалежно від призначеної ним міри покарання

Таблиця 7.2

Доходи, що не включаються до оподаткованого доходу

Вид доходів	Норма Закону
	У загальний (місячний) річний оподатковуваний дохід не включаються
Страхові виплати	<p>Суми страхових виплат, що отримуються платником податку з фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування згідно з законом, за виключенням виплат, пов'язаних із тимчасовою втратою працездатності.</p> <p>Виключення стосується тільки суми допомоги з тимчасової непрацездатності, що виплачується при настанні таких страхових подій:</p> <ul style="list-style-type: none"> - тимчасової непрацездатності в результаті хвороби або травми, не пов'язаної з нещасним випадком на виробництві; - необхідності догляду за хворою дитиною; - необхідності догляду за хворим членом сім'ї; - догляду за дитиною віком до трьох років або дитиною-інвалідом до 16 років у випадку хвороби матері або іншої особи, яка доглядає за цією дитиною; - карантину, накладеного органами санітарно-епідеміологічної служби; - тимчасового переведення застрахованої особи на більш легку, нижчеоплачувану роботу згідно з медичним висновком; - протезування з поміщенням у стаціонар протезно-ортопедичного закладу; - санаторно-курортного лікування

Вид доходів	Норма Закону
	У загальний (місячний) річний оподатковуваний дохід не включаються
Виплати “чорнобильцям”	Сума відшкодування платнику податку розміру шкоди, заподіяної йому в результаті катастрофи на ЧАЕС, у порядку і сумах, визначених законом
Гарантійні заміни	<p>Вартість товарів, що надаються платнику податку як гарантійна заміна в порядку, визначеному законом, а також грошова компенсація вартості таких товарів, надана платнику податку на випадок їх повернення продавцю або особі, уповноваженій таким продавцем здійснювати їх гарантійне обслуговування (заміну) протягом гарантійного строку, але не вище ціни придбання таких товарів.</p> <p><i>Примітка.</i> Якщо при поверненні неякісного товару у випадку зміни його ціни покупцю виплачується сума коштів, що перевищує суму, сплачену при купівлі, різницю слід обкладати податком</p>
Спецодяг	Вартість безкоштовного харчування, мийних та знешкоджувальних засобів, а також робочого одягу, взуття, обмундирування, засобів особистого захисту, отриманих у тимчасове користування платником податку, що знаходиться у відносинах трудового найму з роботодавцем, який надає таке майно згідно з переліком та граничним строком їх користування, який щорічно встановлюється Кабінетом Міністрів України відповідною постановою
Дивіденди	Дивіденди, що нараховуються на користь платника податку у вигляді акцій (часток, паїв), емітованих юридичною особою – резидентом, який нараховує такі дивіденди, за умови, що таке нарахування ніяким чином не змінює пропорцій (часток) участі всіх акціонерів (власників) у статутному фонді емітента та в результаті чого збільшується статутний фонд такого емітента на сукупну номінальну вартість таких нарахованих дивідендів
Навчання	Сума, сплачена роботодавцем на користь навчальних закладів у рахунок компенсації вартості підготовки або перепідготовки платника податку – найманої особи за профілем діяльності або за загальними виробничими потребами такого роботодавця, але не вище від розміру суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, установленого на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень (740 грн. на сьогоднішній день) у розрахунку на кожен повний або неповний місяць підготовки або перепідготовки такої найманої особи

Вид доходів	Норма Закону
	У загальний (місячний) річний оподатковуваний дохід не включаються
Допомога на поховання	<p>Кошти або вартість майна (послуг), які надаються як допомога на поховання померлого платника податку:</p> <p>а) будь-якою фізичною особою або благодійною установою, – з 1 січня 2005 року Пенсійним фондом або професійною спілкою;</p> <p>б) роботодавцем померлого платника податку за його останнім місцем роботи (у тому числі перед виходом на пенсію) у розмірі, що не перевищує подвійного розміру суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень (740 грн. на сьогоднішній день). Сума перевищення над такою сумою підлягає кінцевому оподаткуванню при її виплаті за ставкою 15%</p>
Путівки	<p>Вартість путівок для відпочинку, оздоровлення та лікування на території України платника податку або його дітей віком до 18 років, що надаються йому безкоштовно або зі знижкою (у розмірі такої знижки) профспілкою, до якої зараховуються профспілкові внески платника податку – члена профспілки і створеною відповідно до законодавства України, або за рахунок коштів відповідного фонду загально-обов'язкового державного соціального страхування</p>
Вторинна сировина	<p>Сума, що отримана платником податку за здану (продану) ним вторинну сировину та побутові відходи, за виключенням брухту чорних та кольорових металів</p>

При нарахуванні доходів у вигляді заробітної плати об'єкт оподаткування визначається як нарахована сума такої заробітної плати, зменшена на суму збору до Пенсійного фонду України чи внесків до фондів загальнообов'язкового державного соціального страхування (рис. 7.2)

Зарплата, що підлягає оподаткуванню	=	Нарахована зарплата	-	Внески на загальнообов'язкове державне соціальне страхування		
				Пенсійне	З тимчасової непрацездатності	На випадок безробіття
				0,5% та 2,0%	0,5% або 1,0%	0,5%

Рис. 7.2. Порядок нарахування податку з доходів фізичних осіб

Наприклад, громадянину нарахована заробітна плата за січень у сумі 800 грн. Обчислимо внески у соціальні фонди:

- Пенсійний фонд: * 525 грн. x 0,5% : 100 = 2,62 грн.;
800 – 525 = 275 грн.; 275 грн. x 2,0% : 100 = 5,5 грн.;
- Фонд соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності: ** 800 грн. x 1,0% : 100 = 8,0 грн.;
- Фонд соціального страхування на випадок безробіття: ***
800 грн. x 0,5% : 100 = 4,0 грн.

Визначаємо оподатковуваний дохід:

800 грн. – (2,62 грн. + 5,5 грн. + 8,0 грн. + 4,0) = 779,88 грн.

Сума податку з доходу за січень складе:

779,88 грн. x 15% (ставка податку з 2007 року) : 100 = 116,98 грн.

У наведеному прикладі передбачається, що платник податку з доходів фізичних осіб не має підстав для застосування податкової соціальної пільги.

*Ставка 0,5% від суми заробітної плати, що не перевищує прожиткового мінімуму для працездатних осіб (525 грн. – один прожитковий мінімум); ставка 2,0% від частини суми оплати праці в розмірі, що перевищує прожитковий мінімум.

**Ставка 0,5% від суми оплати праці, яка нижча за прожитковий мінімум для працездатної особи (525 грн. - один прожитковий мінімум); ставка 1,0% - від суми оплати праці, що перевищує прожитковий мінімум для працездатної особи.

*** Ставка 0,5% від суми оплати праці

7.3. Ставки податку з доходів фізичних осіб

Відповідно до ст. 7 Закону № 889 **основна ставка податку з доходів фізичних осіб становить 15%** від об'єкта оподаткування (на перехідний період з 1 січня 2004 року до 1 січня 2007 року в Україні діяла основна ставка податку 13%), окрім випадків, визначених у пунктах 7.2. – 7.3 цієї статті (рис. 7.3)

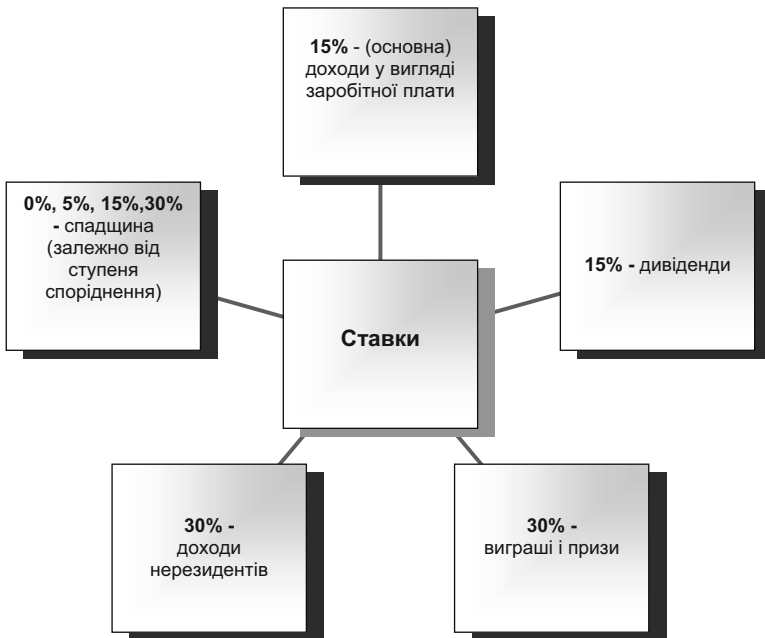

Рис. 7.3. Ставки податку з доходів фізичних осіб

7.4. Податкові соціальні пільги для платників податку з доходів фізичних осіб

Статтею 6 Закону № 889 передбачено систему надання податкових соціальних пільг, розмір яких установлено у відсотках (100%, 150%, 200%) до мінімальної заробітної плати у розрахунку на місяць (табл. 7.3). Отже, податкова соціальна пільга зменшує оподатковуваний дохід, отриманий із джерел їх походження з України від одного роботодавця у вигляді заробітної плати.

З 01.01.2007р. відповідно до ст. 76 Закону про Державний бюджет України на 2007 рік, мінімальна заробітна плата встановлена у сумі 400 грн.

Протягом 2007 року пільги надаються у розмірі 50% від мінімальної заробітної плати в розрахунку на місяць.

Податкова соціальна пільга встановлюється один раз на рік і не змінюється у зв'язку зі змінами розміру мінімальної заробітної плати протягом року

Розмір податкової соціальної пільги

Категорії платників	Розмір на 2007 рік (ст.6.1.1, 6.1.2, 6.1.3, Закону № 889)
Будь-який платник	<i>(1 МЗП у розрахунку на місяць - 400 грн.) 400грн. x 50% : 100 = = 200 грн.</i>
<p>Платник податку, який:</p> <ul style="list-style-type: none"> - є самотньою матір'ю або самотнім батьком (опікуном тощо) – у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років; - утримує дитину-інваліда I або II групи – у розрахунку на кожну дитину віком до 18 років; - має трьох або більше дітей віком до 18 років – у розрахунку на кожну таку дитину; - є вдівцем або вдовою; - є особою, віднесеною законом до 1 та 2 категорії осіб, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи, включаючи осіб, нагороджених грамотами Президії Верховної Ради УРСР у зв'язку з їх участю в ліквідації наслідків Чорнобильської катастрофи; - є учнем, студентом, аспірантом, ординатором, ад'юнктом, військовослужбовцем строкової служби; - є інвалідом I або II групи, у тому числі з дитинства; - є особою, якій присуджено довічну стипендію як громадянину, який постраждав від переслідувань за правозахисну діяльність, включаючи журналістів; 	<i>200 грн. x 150% : : 100 = 300 грн.</i>
<p>Платник податку, який є:</p> <ul style="list-style-type: none"> - героєм України, героєм Радянського Союзу або повним кавалером ордена Слави або Трудової слави; - учасником бойових дій під час Другої світової війни або особою, яка в той час працювала в тилу та має відповідні державні відзнаки; - колишній в'язень концтаборів, гето та інших місць війни або особою, яка визнана репресованою та реабілітованою; - особою, яка була насильно вивезена під час Другої світової війни з території колишнього СРСР або з території, окупованої фашистською Німеччиною та її союзниками; - особою, яка знаходилася в період блокади Ленінграда (Санкт-Петербург) 	<i>200 грн. x 200% : : 100 = 400 грн.</i>

При цьому податкова соціальна пільга застосовується лише до доходу, отриманого платником податку як заробітна плата протягом звітного податкового місяця, та якщо його розмір не перевищує місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 грн. і округленого до найближчих 10 гривень (п.п. 6.5.1. Закону № 889)

Відповідно до ст. 62 Закону про держбюджет – 2007 прожитковий мінімум для працездатних осіб на 01.01.2007 р. встановлено в розмірі 525 грн.

Таким чином, протягом усього 2007 року граничний розмір заробітної плати для отримання податкової соціальної пільги становитиме 740 грн. (525 грн. x 1,4 = 740 грн.)

Наприклад, громадянина за місцем надання податкової соціальної пільги протягом місяця нараховано заробітну плату в сумі 700 грн., що не перевищує граничний розмір доходу для застосування пільги. Визначимо внески у соціальні фонди:

- Пенсійний фонд:

$$525 \text{ грн.} \times 0,5\% : 100 = 2,62 \text{ грн.};$$

$$700 \text{ грн.} - 525 \text{ грн.} = 175 \text{ грн.}; 175 \text{ грн.} \times 2,0\% : 100 = 3,5 \text{ грн.};$$

- Фонд соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності:

$$700 \text{ грн.} \times 1,0\% : 100 = 7,0 \text{ грн.};$$

- Фонд соціального страхування на випадок безробіття:

$$700 \text{ грн.} \times 0,5\% : 100 = 3,5 \text{ грн.}$$

Визначимо оподатковуваний дохід та суму податку з доходів фізичних осіб:

$$\text{Оподатковуваний дохід} = 700 \text{ грн.} - (2,62 \text{ грн.} + 3,5 \text{ грн.} + 7,0 \text{ грн.} + 3,5 \text{ грн.}) = 683,38 \text{ грн.}$$

$$\text{Сума податку з доходів фізичних осіб} = (683,38 \text{ грн.} - 200 \text{ грн.}) \times 15\% : 100\% = 72,50 \text{ грн.}$$

Зарплата, що підлягає оподаткуванню	Податкова соціальна пільга	Ставка податку у 2007 р.	Сума податку

Отже, сума податку з доходів фізичних осіб у цьому випадку складатиме 72,50 грн.

Відповідно до п.п. 6.3.3. Закону № 889 податкова соціальна пільга не може бути застосована до інших доходів платника податку, якщо він отримує протягом звітного податкового місяця одночасно певні доходи, які наведено у табл. 7.4

Таблиця 7.4

Обмеження щодо застосування податкової соціальної пільги для окремих категорій платників податку з доходів фізичних осіб

№ з/п	Вид доходів
1	Плата за виконання громадських робіт, які повністю або частково фінансуються за рахунок бюджету або відповідного фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування
2	Стипендія, грошове чи майнове (речове) забезпечення, одержувані учнями, студентами, аспірантами, ординаторами, ад'юнктами, військовослужбовцями строкової служби, що виплачуються з бюджету
3	Заробітна плата під час відбування покарання у вигляді позбавлення волі
4	Заробітна плата, нарахована (виплачена) за здійснення роботи за наймом у складі екіпажу (команди) транспортного засобу, що перебуває за межами території України, її територіальних вод (виключної економічної зони), у тому числі на якірних стоянках, та належить резиденту на правах власності або перебуває у його тимчасовому (строковому) користуванні та/або є зареєстрованим у Державному судновому реєстрі України чи Судновій книзі України
5	Заробітна плата осіб, які відповідно до закону є державними службовцями
6	Доходи самозайнятої особи від підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності

Таким чином, податкова соціальна пільга починає застосовуватися до доходів, визначених у ст.6 п. 6.3.3. підпунктах "а"- "д" Закону № 889 при їх нарахуванні (виплаті) і закінчує застосовуватися при завершенні нарахування таких доходів без подання відповідних заяв, визначених п.п.6.3.2. указанного Закону.

Податкова соціальна пільга не застосовується до доходів, визначених підпунктом "е" п. 6.3.3. Закону №889, тобто до доходів самозайнятої особи від підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності

Відповідно до ст.6 п. 6.2. Закону № 889, у випадку, якщо платник податку має право на застосування податкової соціальної пільги з двох і більше підстав, вказаних у п. 6.1. цієї статті, податкова соціальна пільга надається з однієї підстави, що передбачає її найбільший розмір

Деякі особливості виникають при застосуванні податкової соціальної пільги на дітей. У цьому випадку платник має право як на застосування податкової соціальної пільги I категорії, якщо його заробітна плата не перевищує 740 грн., так і на пільгу II категорії на утримання дітей. При застосуванні податкової соціальної пільги

II категорії на утримання дітей розмір доходу, що дає право на її застосування, розраховується кратно кількості дітей, щодо яких надається податкова соціальна пільга.

Наприклад, самотня мати має на утриманні двох дітей. Граничний розмір її доходу для отримання соціальної податкової пільги (II категорії) складатиме:

$$740 \text{ грн.} \times 2 = 1480 \text{ грн.}$$

При цьому такий платник податку додатково має право на отримання пільги I категорії – 200 грн., якщо його дохід не перевищує 740 грн. на місяць.

Для всіх інших громадян, якщо дохід у вигляді заробітної плати перевищує 740 грн., пільга в оподаткуванні відсутня, оподаткування проводиться на загальних підставах у розмірі 15% від об'єкта оподаткування.

Податкова соціальна пільга застосовується до нарахованого місячного доходу у вигляді заробітної плати виключно за одним місцем роботи, яке визначає безпосередньо платник шляхом подання заяви за установленною формою.

Податкова соціальна пільга починає застосовуватися працівцем з податкового місяця, в якому платник податку подав працівцеві заяву про її застосування з відповідними документами, і перестав діяти з податкового місяця, в якому платник податку подав заяву про відмову від пільги або припинив трудові відносини з таким працівцем.

Платник податку втрачає право на отримання податкової соціальної пільги, якщо порушено норми закону щодо порядку надання податкових соціальних пільг

7.5. Право платника податку з доходів фізичних осіб на податковий кредит

Відповідно до ст. 5 Закону № 889 встановлено право платника – резидента на **податковий кредит**, за умови наявності у нього ідентифікаційного номера.

Податковий кредит – це сума (вартість) витрат, понесених платником податку – резидентом у зв'язку з придбанням товарів (робіт, послуг) у резидентів – фізичних або юридичних осіб протягом звітного року (окрім витрат на сплату податку на додану вартість та акцизного збору), на суму яких дозволяється зменшення суми його загального річного оподаткованого доходу, одержаного за наслідками того звітного року у випадках, визначених законом (ст.1 п.1.16 Закону № 889)

Перелік витрат платника податку з доходів фізичних осіб, які дозволено включати до складу податкового кредиту звітного року, наведено на рис. 7.4, а умови його надання – на рис. 7.5 (ст. 5 п. 5.2., 5.3., 5.4. Закону № 889)

ПОДАТКОВИЙ КРЕДИТ

Частина суми відсотків за іпотечним кредитом

Сума коштів або вартість майна, переданих громадянином у вигляді пожертвувань або благодійних внесків (але не менше 2% та не більше 5% від суми його загального оподаткованого доходу)

Сума коштів, сплачена громадянином на користь закладів освіти за навчання як його самого, так й іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення (але не більше суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, помноженої на 1,4 у розрахунку за кожен повний або неповний місяць навчання; тобто у 2007 році – 740 грн.)

Сума власних коштів, сплачена громадянином на користь закладів охорони здоров'я для компенсації платних послуг з лікування як його самого, так й іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення в розмірах, що не покриваються виплатами з фонду загально-обов'язкового медичного страхування, у тому числі для придбання ліків, медичних засобів та пристосувань

Сума витрат на сплату за власний рахунок страхових внесків, страхових премій за договорами довгострокового страхування життя та сума витрат на сплату страхових внесків за договорами недержавного пенсійного страхування

Сума витрат на штучне запліднення та оплата вартості державних послуг, пов'язаних з усиновленням дитини

Рис. 7.4. Перелік витрат, які дозволено включати до податкового кредиту

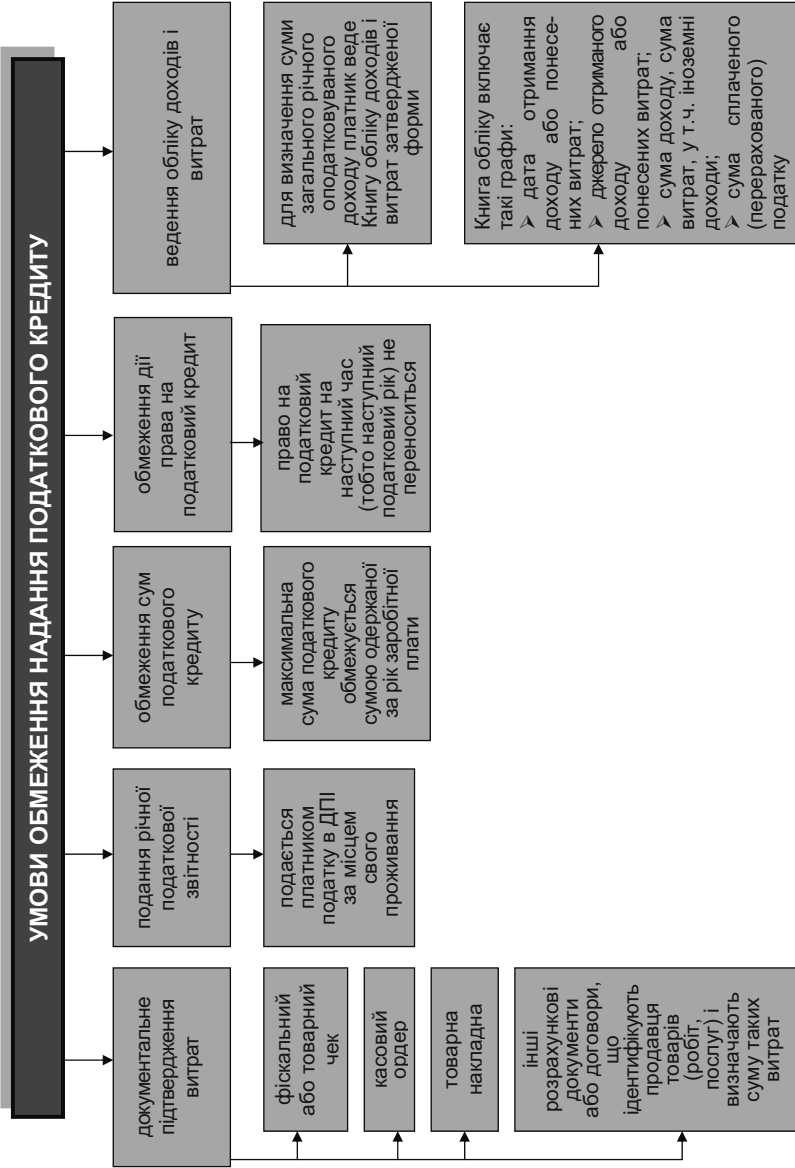

Рис. 7.5. Умови обмеження надання податкового кредиту

Після отримання декларації органами державної податкової служби здійснюється перерахунок суми фактично сплаченого протягом року податку з доходів фізичних осіб з урахуванням податкового кредиту і протягом 60 календарних днів з дня отримання декларації через орган державного казначейства забезпечується повернення платнику суми надлишку сплаченого податку на його розрахунковий рахунок або поштовим переказом (п.18.8 Закону № 889)

7.6. Порядок нарахування, утримання та сплати (перерахування) податку з доходів фізичних осіб

Законом №889 передбачено також певний порядок нарахування, утримання та сплати податку з доходів фізичних осіб, а саме:

- якщо дохід нараховується та виплачується, податок з доходів фізичних осіб підлягає сплаті до бюджету під час виплати доходу;
- якщо дохід нараховується, але не виплачується, податок підлягає сплаті до бюджету у строки, установлені законом для місячного податкового періоду (тобто протягом 30 календарних днів, наступних за останнім днем місяця, в якому було нараховано дохід);
- якщо нарахований дохід виплачується в негрошовій формі чи готівкою з каси – податок сплачується до бюджету протягом банківського дня, наступного за днем такої виплати

7.7. Порядок подання податкової декларації платниками податку з доходів фізичних осіб. Забезпечення виконання податкових зобов'язань та відповідальність за їх порушення

Законом № 889 передбачено обов'язок платників податку з доходів фізичних осіб подавати до податкового органу річну декларацію про майновий стан і доходи. Але подає її в обов'язковому порядку обмежена кількість громадян. Декларацію можуть не подавати громадяни, які одержували доходи винятково від податкових агентів, зобов'язаних звітувати по податку з доходів фізичних осіб в установленому порядку. Тобто громадяни, які одержують доходи тільки у вигляді заробітної плати, декларацію можуть не подавати взагалі. Причому незалежно від розміру заробітної плати, отриманої за сумісництвом.

Проте ті платники, які хочуть скористатися правом на податковий кредит, повинні подати декларацію, як зазначалося раніше. Інакше про податковий кредит доведеться забути – на наступний рік він не переноситься. До декларації повинні бути додані документи, які підтверджують факт понесення витрат, що надають право на податковий кредит.

Декларацію також зобов'язані подавати ті фізичні особи (резиденти), які виїжджають за кордон на постійне місце проживання (за 60 календарних днів до виїзду) та, які одержували свої доходи не

тільки від податкових агентів, що звітують по податку з доходів фізичних осіб. Це, зокрема, громадяни, які одержують доходи від надання своєї нерухомості в оренду іншим фізичним особам. Більш докладно ці положення наведено на рис. 7.6

Рис. 7.6. Звітність із податку на доходи фізичних осіб

Термін подання податкової декларації фізичними особами з податку на доходи фізичних осіб встановлено **до 1 квітня року**, що настає за звітним. Декларація може бути заповнена як самим платником особисто, так і уповноваженою особою з дотриманням вимог, встановлених Законом № 889. Надати допомогу платнику щодо заповнення декларації може й податковий орган. Для цього платникові потрібно не пізніше ніж за місяць до граничного терміну подання декларації (тобто до 1 березня) звернутися з запитом у відповідний податковий орган, який, у свою чергу, зобов'язаний надати безоплатну допомогу. Відмовлення посадової особи податкового органу надати допомогу звільняє платника податку від будь-якої відповідальності за неповне або неправильне заповнення декларації.

Відповідальність за сплату податку з доходів фізичних осіб визначає ст. 20 Закону № 889 і перекладає її на “податкових агентів” – юридичних і фізичних осіб, що повинні стягувати податок з виплачуваних доходів. Це підприємства, що сплачують зарплату, нотаріуси, які засвідчують договори купівлі-продажу та оренди, а також банки, що нараховують відсотки за депозитними виплатами тощо. Саме вони, а не сам платник податку, відповідають за правильність нарахування податку і своєчасність його сплати. Тобто, якщо податковий агент виплатив дохід, який підлягав оподаткуванню і з будь – яких причин не утримав або не сплатив з нього податку з доходів, то відповідно до пп. 20.3. Закону № 889 цей податок повинен буде сплатити не безпосередній платник податку, а сам податковий агент за рахунок власних коштів.

Крім того, у Законі № 889 передбачено, що штрафні (фінансові) санкції повинні застосовуватися на основі Закону № 2181, та встановлено відповідальність держави в особі органів податкової служби і Держказначейства:

- за порушення термінів подання розрахунку суми зайво сплаченого податку, у тому числі в результаті застосування права на податковий кредит (відповідальність несе відповідний податковий орган);
- за порушення термінів повернення суми зайво сплаченого податку або заниження його розміру (відповідальність несе відповідний орган Держказначейства).

За неповне або несвоєчасне повернення суми зайво сплаченого податку, у тому числі в результаті застосування права на податковий кредит, на користь платника податку сплачуються такі штрафи:

- при затримці до 30 календарних днів, що настають за останнім днем граничного терміну повернення суми зайво сплаченого податку, - у розмірі 10% такої суми;
- при затримці від 31 до 90 календарних днів – у розмірі 50%;
- при затримці від 91 календарного дня – у розмірі 100%.

Причому, якщо посадові особи державних органів, на яких покладена відповідальність за розрахунок і повернення сум зайво сплаченого податку, відмовляються здійснити таке відшкодування, то платник має право оскаржити такі дії або бездіяльність у Господарському суді без попередньої сплати держмита

Актуальні питання оподаткування доходів фізичних осіб

1. Як здійснюється оподаткування доходів студентів та чи має право ця категорія платників на отримання податкової соціальної пільги?

Відповідно до Закону № 889 не включається до складу загального місячного або річного оподаткованого доходу сума стипендії, яка виплачується з бюджету учню, студенту, ординатору, аспіранту або ад'юнкту за умови, якщо така сума не перевищує суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень. З початку 2007 року така гранична сума, як зазначалося, становить 740 грн. Сума перевищення, за її наявності, підлягає кінцевому оподаткуванню при її виплаті навчальним закладом, який є податковим агентом, за ставкою 15% (з 1 січня 2004 року по 31 грудня 2006 року – за ставкою 13%).

Законом передбачено застосування податкової соціальної пільги тільки до доходу у вигляді заробітної плати. При цьому, для платників податку з доходів фізичних осіб, які є учнем, студентом, аспірантом, ординатором або ад'юнктом застосовується податкова соціальна пільга у розмірі, що дорівнює 150% однієї мінімальної заробітної плати (протягом 2007 року – 300 грн.). Проте до суми стипендії, яка виплачується з бюджету або з інших, ніж бюджет джерел, податкова соціальна пільга не застосовується. Тобто податкова соціальна пільга не може бути застосована до інших доходів платника податку, якщо він отримує протягом податкового звітного місяця одночасно такі доходи, як стипендія, грошове чи майнове (речове) забезпечення, одержувані учнями, студентами, ординаторами, аспірантами або ад'юнктами, що виплачуються з бюджету.

Таким чином, якщо учні, студенти, аспіранти, ординатори, ад'юнкти, яким за умовами їх навчання не передбачено виплату стипендії з бюджету одночасно і навчаються, і працюють та одержують заробітну плату, то вони за додержанням умов щодо розміру заробітної плати (не перевищує граничної суми – 740 грн.) мають право на застосування до неї податкової соціальної пільги у розмірі 300 грн. на місяць. При цьому, вони повинні подати працедавцю заяву про застосування податкової соціальної пільги та надати довідку з навчального закладу про те, що вони там навчаються та за умовами їх навчання не передбачено виплату стипендії з бюджету.

2. Чи здійснюється застосування податкової соціальної пільги до доходу підприємців та від самостійного здійснення незалежної професійної діяльності?

Статтею 6 Закону № 889 визначено, що податкова соціальна пільга застосовується до доходу, отриманого платником податку як заробітна плата протягом звітного податкового місяця, якщо його розмір не перевищує суми місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженої на 1,4 та округленої до найближчих 10 гривень.

Сума податкової соціальної пільги дорівнює 50% від однієї мінімальної заробітної плати, встановленої на 1 січня 2007 року.

Підпунктом 6.3.3 п. 6.3 ст. 6 Закону № 889 визначено, що податкова соціальна пільга не застосовується до доходів самозайнятої особи від підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності. Тобто, якщо фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності або самозайнята особа, окрім доходів від здійснення підприємницької або незалежної професійної діяльності протягом звітного податкового місяця одночасно отримує інші доходи, то і до таких (інших) доходів податкова соціальна пільга також не застосовується. Крім того, податкова соціальна пільга не застосовується до доходів самозайнятої особи від підприємницької діяльності, а також іншої незалежної професійної діяльності.

Отже, до доходу від самостійного здійснення підприємницької або незалежної професійної діяльності податкова соціальна пільга не застосовується.

3. Договір на навчання укладено між вузом і студентом (дитиною), у документах (квитанціях) про оплату навчання зазначено ПІБ дитини – студента, а за податковим кредитом звертається платник податку – батько цього студента. Згідно з ф. 1ДФ такий студент не одержує доходів у вигляді заробітної плати, тобто не має права самостійно звернутися за податковим кредитом. Чи є в такому випадку у батька право на податковий кредит?

Щодо реалізації платником податку права на податковий кредит у випадку, коли в якості підтверджувальних документів платник податку пред'являє розрахункові документи (квитанції, касові ордери, чеки тощо), в яких зазначено прізвище, ім'я, по батькові, далі – ПІБ не його, а його дитини, з якою укладено договір на навчання, то такі документи повинні прийматися податковими органами, а зазначені в них суми братися до розрахунку податкових зобов'язань, за виключенням випадків, коли такий студент сам протягом року отримував заробітну плату.

Підставою для цього є норми цивільного законодавства, зокрема, Сімейного кодексу України згідно зі статтями 180 та 199 якого батьки повинні утримувати своїх неповнолітніх (до 18 років) дітей, а якщо повнолітні діти продовжують навчатися, то обов'язок щодо утримання та надання матеріальної допомоги покладається на батьків до досягнення дітьми двадцяти трьохрічного віку.

Відповідно до Цивільного кодексу України права володіння, користування та розпорядження своїм майном, у тому числі грошовими коштами, належать його власникові (ст.317 ЦКУ), а неповнолітні діти, за згодою батьків, можуть здійснювати деякі правочини (ст.32 ЦКУ), зокрема проводити розрахункові операції щодо укладеного на їх ім'я договору на навчання. Це положення застосовується і до дітей, вік яких обумовлено ст.199 Сімейного кодексу України.

Таким чином, законодавством передбачено, що платник податку має право доручити своїй дитині здійснити правочин у вигляді проведення розрахунку (сплати коштів) за навчання за рахунок належних платнику податку коштів (у т.ч. заробітної плати). При цьому, як випливає з наведених вище законодавчих підстав, фактичні витрати на сплату вартості навчання несе платник податку – батько (мати) дитини, яка навчається.

Тобто документи (квитанції, касові ордери, чеки тощо), в яких зазначено ПІБ дитини платника податку, є документами, що підтверджують фактично понесені витрати платника податку у зв'язку зі сплатою вартості середньої професійної або вищої освіти члена сім'ї першого ступеня споріднення (дитини), а також дають право на одержання ним податкового кредиту з передбачених пп.5.3.3 п.5.3 ст.5 Закону підстав.

При бажанні платника податку використати право на компенсацію йому вартості навчання непрацюючого члена його сім'ї першого ступеня споріднення, за умови, що у квитанції вказане прізвище такого члена його сім'ї, платник податку має підтвердити це копією укладеного договору про навчання та документально підтвердити родинні стосунки (ступінь споріднення) із такою особою.

4. Договір на навчання укладено між вузом та батьком студента, а квитанції на оплату оформлені на ім'я студента, який не має самостійних джерел доходу. Чи є на такий випадок у батька право на податковий кредит?

Так, оскільки Законом України "Про освіту" встановлено, що за неповнолітніх дітей (до 18 років) договір на навчання повинен укладатися їх батьками, але в договорі при цьому обов'язково зазначається ПІБ особи, яка буде безпосередньо навчатися (дитини). Ураховуючи наведені

вище норми Сімейного та Цивільного кодексів України, платник податку – батько може скористатися правом на податковий кредит на навчання своєї дитини, якщо в якості підтверджувальних документів він пред'явить квитанції оплати навчання згідно з укладеним договором, оформлені на ім'я дитини-студента, яка не має самостійних джерел доходу.

5. Платник податку навчається сам і навчає дитину, або навчає 2-х і більше своїх дітей. Чи застосовується окремо до кожного з них право на отримання податкового кредиту?

Обмеження, установлене п. п. 5.3.3. п.5.3 ст.5 Закону № 889 щодо неперевищення суми сплачених на навчання коштів понад 740 грн. стосується загальної суми, сплаченої платником податку за навчання всіх членів сім'ї першого ступеня споріднення. Тобто платник податку має право на включення до свого податкового кредиту суми витрат фактично сплачених за своє навчання та навчання членів своєї сім'ї першого ступеня споріднення (у т.ч. дітей) за умови, що сума нарахованого податкового кредиту не перевищує суму заробітної плати, одержаної протягом такого звітного року (пп. 5.3.3. п. 5.3 ст. 5 Закону).

6. Яку кількість місяців навчання брати до розрахунку податкового кредиту?

Кількість місяців навчання, які беруться для розрахунку податкового кредиту, визначається навчальним закладом у договорі, а якщо це не зазначено договором, то платник податку, який реалізує право на податковий кредит, повинен пред'явити довідку з такого навчального закладу щодо кількості місяців навчання (тривалість семестрів) у звітному податковому періоді (році).

7. У 2005 році одним платіжним документом (квитанцією) було здійснено оплату за I та II семестри навчального року, тобто частково за місяці навчання у 2005 році та частково за 2006 рік. Чи може така квитанція виступати в якості підтверджувального документа при реалізації права на податковий кредит за 2006 рік?

Щодо сум, сплачених у 2005 році за періоди (місяці) навчання у 2006 році, то такі суми включаються до податкового кредиту 2006 року на підставі платіжного документа (квитанції) про оплату вартості навчання, здійснену у 2005 році.

8. Згідно з договором на навчання, укладеним вузом із платником податку, передбачено помісячну оплату за навчання дружини платника податку в сумі 459 грн. Платник податку з метою реалізації права на податковий кредит пред'являє до

податкового органу копії 10 квитанцій на оплату навчання за 2005 рік. У семи квитанціях зазначено безпосередньо прізвище, ім'я та по батькові платника податку, а у трьох – прізвище, ім'я та по батькові його дружини, яка має інше прізвище. При цьому і платник податку, і його дружина мали у 2006 році доходи у вигляді заробітної плати. Чи беруться як підтверджувальні документи платника податку, який подав декларацію з метою одержання відшкодування за податковим кредитом, три квитанції, в яких платником зазначено дружину?

Згідно з п.п. 5.3.3 ст.5 Закону до податкового кредиту можна включити лише суму коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості середньої професійної або вищої форми навчання такого платника податку, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення, але не більше суми, визначеної у підпункті 6.5.1 пункту 6.5 статті 6 цього Закону. Під час навчання платника податку або іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення зазначена сума включається до податкового кредиту одного з таких членів за їх вибором.

Навіть під час навчання обох членів подружжя фактично сплачена сума за навчання включається окремо до податкового кредиту кожного, відповідно до вартості його навчання.

Зазначений у цьому підпункті вибір вважається здійсненим, якщо платник податку подає податкову декларацію, в якій визначається сума таких витрат. Тобто в такому випадку, коли чоловік і дружина (або інші члени сім'ї першого ступеня споріднення) працюють та одержують заробітну плату та при цьому сплачують безпосередньо за своє навчання, то вони можуть включити до складу свого податкового кредиту лише ті суми, сплата яких фактично підтверджена відповідним розрахунковим документом, де зазначено, що платіж за навчання здійснено безпосередньо особою, яка звертається за податковим кредитом.

9. Чи мають право на податковий кредит батьки дитини – студента, якщо він паралельно працює і отримує заробітну плату?

Згідно з п.1.16 Закону податковий кредит – це сума (вартість) витрат, понесених платником податку. Оскільки студент працює і одержує заробітну плату, то він є платником податку з доходів фізичних осіб. Виходячи з норм Закону, такий працюючий студент має сам подати декларацію з метою одержання податкового кредиту на навчання в межах одержаної ним протягом звітного податкового року заробітної плати. На такий випадок батьки студента, який працює і одержує заробітну плату, не мають права на нарахування податкового кредиту за навчання такої дитини – студента.

10 В окремих вузах (навіть із навчанням на бюджетній основі) навчання на військовій кафедрі оплачується окремо від основного навчання. Чи можна включати такі суми до податкового кредиту?

Оскільки це додаткова послуга навчального закладу, яка не є обов'язковою у процесі безпосереднього навчання за обраним фахом, то й оплачується вона окремо (додатково) від оплати за навчання згідно з укладеним з вузом договором. Уключення таких витрат до податкового кредиту чинним законодавством не передбачено.

11. При вузах функціонують підготовчі курси, навчання на яких дає право вступу до цих навчальних закладів без вступних іспитів (такий абітурієнт “автоматично” зараховується до вузу на 1-й курс навчання) тобто, нібито, ці курси є безпосереднім навчанням у цьому навчальному закладі, єдиним безперервним процесом (циклом навчання). Чи приймається до податкового кредиту оплата навчання на таких підготовчих курсах?

Підготовчі курси – додаткова послуга навчального закладу, метою якої, виходячи навіть з назви, є підготовка до вступу на навчання до учбового закладу. Навчання на таких курсах не є обов'язковим і не зараховується до загального курсу навчання безпосередньо за обраним фахом після вступу до вузу. Навчання на підготовчих курсах оплачується згідно з окремим договором. Таким чином, включення до податкового кредиту оплати за навчання на підготовчих курсах для вступу до вузів не передбачене чинним законодавством.

12. Чи мають право одночасно і батько, і мати одночасно скористатися правом на податковий кредит на навчання дитини (іншого члена сім'ї першого ступеня споріднення)?

Законом про оподаткування доходів громадян чітко визначено, що при навчанні платника податку або члена його сім'ї першого ступеня споріднення витрати, понесені у зв'язку з оплатою навчання можуть бути включені до податкового кредиту одного з таких членів за їх вибором. Зазначений вибір вважається здійсненим, якщо платник податку подає податкову декларацію, в якій визначається сума таких витрат. Тому, з метою запобігання виникнення порушень даної норми Закону № 889, доцільно рекомендувати платникам податку, які звертаються за одержанням податкового кредиту на навчання своїх дітей (членів його сім'ї першого ступеня споріднення), зазначати (підтвердити) у деклараціях, що другий з батьків не користується правом на податковий кредит на таке навчання.

13. Чому при проведенні розрахунку сум податку з доходів фізичних осіб, які підлягають поверненню платнику податку у зв'язку з реалізацією ним права на податковий кредит, застосовується нарахована заробітна плата?

Законом встановлено обмеження щодо неперевищення суми нарахованого платником податку податкового кредиту понад суму загального оподаткованого доходу, одержаного платником податку протягом року як заробітна плата.

Пунктом 1.6 ст. 1 Закону визначено, що загальний оподатковуваний дохід – це будь-який дохід, що підлягає оподаткуванню, нарахований (виплачений) на користь платника податку протягом звітного податкового періоду.

Таким чином, до розрахунку податкового кредиту включаються сума нарахованої протягом звітного податкового року заробітної плати та сума понесених витрат.

Крім того, оскільки Законом надано право на податковий кредит усім платникам податку незалежно від розміру їх доходу (заробітної плати), то зазначений підхід у прийнятті за основу під час розрахунку саме нарахованої заробітної плати відповідає принципу рівності всіх платників податку незалежно від того, користувалися вони протягом року податковою соціальною пільгою чи ні, та які розміри внесків до соціальних фондів було відраховано з їхньої заробітної плати.

14. Чи мають право на податковий кредит бабуся (дід), сестра (брат), тітка (дядько) або інші особи, які оплачували навчання студента у вузі, а також батьки студента у разі, коли за їх дорученням навчання оплачували інші особи?

Згідно з пп. 5.3.3 п. 5.3 ст. 5 Закону до податкового кредиту може включатися сума коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості середньої професійної або вищої форми навчання такого платника податку, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення.

Членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення вважаються її батьки та батьки її чоловіка або дружини, її чоловік або дружина, діти як такої фізичної особи, так і її чоловіка або дружини, у тому числі усиновлені ними діти. Інші члени сім'ї фізичної особи вважаються особами другого ступеня споріднення.

Отже, якщо навчання свого родича оплачували особи, які не є його членами сім'ї першого ступеня споріднення, то вони не мають права на податковий кредит.

Щодо здійснення оплати за навчання через представника, то згідно з главами 17 та 68 Цивільного кодексу за договором доручення одна

сторона (повірений) зобов'язується вчинити від імені та за рахунок другої сторони (довірителя) певні юридичні дії. Представник може бути уповноваженим на вчинення лише тих правочинів, право на вчинення яких має особа, яку він представляє. Довіритель зобов'язаний видати повіреному (представнику) довіреність на вчинення юридичних дій, передбачених договором доручення. Довіреністю є письмовий документ, що видається однією особою іншій особі для представництва перед третіми особами. У договорі доручення або у виданій на підставі договору довіреності мають бути чітко визначені юридичні дії, які належить учинити повіреному.

Таким чином, якщо за податковим кредитом звертається платник податку, який є особою першого ступеня споріднення зі студентом, але у квитанціях про оплату вартості навчання зазначено іншу особу, то при пред'явленні нотаріально завіреної довіреності або укладеного з юридичною особою договору доручення, що передбачають оплату від імені та за рахунок такого платника податку вартості навчання члена його сім'ї першого ступеня споріднення, він має право на податковий кредит.

15. Чи має право на податковий кредит студент-заочник, який працює, якщо оплату за навчання він здійснював за рахунок кредиту, одержаного безпосередньо на навчання і розміщеного на депозитному рахунку в банку?

Законом визначено, що платник податку за наслідками звітного податкового року має право включити до складу податкового кредиту витрати, фактично понесені ним, у тому числі на навчання.

При цьому Законом встановлено обмеження щодо неперевищення сум нарахованого платником податку податкового кредиту понад суму загального оподаткованого доходу платника податку, одержаного протягом року як заробітна плата, проте немає ніяких застережень щодо безпосередніх джерел виникнення коштів, сплачених за навчання.

Згідно з договором позики одна сторона (позикодавець) передає у власність другій стороні (позичальникові) грошові кошти або інші речі, визначені родовими ознаками, а позичальник зобов'язується повернути позикодавцеві таку ж саму суму грошових коштів (суму позики) або таку ж саму кількість речей того самого роду та такої самої якості (ст. 1047 глави 71 Цивільного кодексу).

Ураховуючи те, що суму позики (кредиту) було спрямовано на оплату навчання, а також те, що сума позики є поворотною і платник податку несе фактичні витрати на повернення такої позики, то суму, сплачену за навчання за рахунок позики (кредиту), слід включати до податкового кредиту.

16. Чи мають право на податковий кредит платники податку, які одержують доходи, відмінні від заробітної плати?

Законом встановлено обмеження щодо неперевищення сум нарахованого платником податку податкового кредиту понад суму загального оподаткованого доходу платника податку, одержаного протягом року як заробітна плата. Відповідно до п. 1.1 та частини “д” п. 1.3 ст. 1 Закону заробітна плата – це доходи, нараховані (виплачені, надані) внаслідок здійснення платником податку трудової діяльності на території України, від працедавця.

Трудові відносини регулюються КзпП України, а оплата праці – Законом № 108/95-ВР.

Отже, якщо умови та оплата праці фізичних осіб не підпадають під регулювання зазначеного законодавства, то такі особи одержують доходи, відмінні від заробітної плати, і не мають права на податковий кредит.

До таких осіб відносяться, зокрема, військовослужбовці, співробітники органів внутрішніх справ, суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи.

17. Чи мають право на податковий кредит громадяни України – працівники представництва іноземних держав, консульств?

Законом України “Про оподаткування прибутку підприємств” визначено, що дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їхні представництва, що мають дипломатичні привілеї та імунітети, а також представництва інших іноземних організацій і фірм, які не здійснюють господарської діяльності відповідно до законодавства України, розташовані на території України, є нерезидентами – юридичними особами.

Нерезиденти не є податковими агентами, тобто не зобов'язані нараховувати, утримувати та сплачувати до бюджету податок з доходів, що виплачуються найманим працівникам та подавати податкову звітність.

Оскільки дипломатичні представництва, консульські установи та інші офіційні представництва іноземних держав, міжнародні організації та їхні представництва, що мають дипломатичні привілеї та імунітет, не здійснюють господарської діяльності відповідно до законодавства України, то джерело будь-яких доходів, що виплачуються громадянам України такими установами згідно з трудовими або іншими цивільно-правовими договорами, є іноземним.

Законом № 889 визначено, якщо джерело виплати будь-яких оподатковуваних доходів є іноземним, то сума такого доходу включається до складу річного оподаткованого доходу платника податку – їх отримувача, який зобов'язаний подати річну податкову декларацію.

Ураховуючи наведене вище, працівники зазначених установ не одержують заробітної плати, тому не мають права на податковий кредит.

18. Чи мають право на податковий кредит особи, які відмовилися від одержання індивідуального ідентифікаційного номера?

Законом встановлено певні обмеження права на нарахування податкового кредиту. Так, згідно з пп. 5.4.1 п. 5.4 ст. 5 цього Закону податковий кредит може бути нарахований виключно резидентом, який має індивідуальний ідентифікаційний номер.

Особи, які офіційно відмовилися від ідентифікаційного номера, мають право здійснювати будь-які платежі без цього номера, але не мають законодавчих підстав для нарахування податкового кредиту.

19. Чи може платник податку при реалізації права на податковий кредит підтвердити оплату вартості навчання довідкою з вузу, а не квитанціями?

Відповідно до пп. 5.2.1 п. 5.2 ст. 5 Закону № 889 до складу податкового кредиту включаються фактично понесені витрати, підтверджені платником податку документально, а саме: фіскальним або товарним чеком, касовим ордером, товарною накладною, іншими розрахунковими документами або договором, які ідентифікують продавця товарів (робіт, послуг) і визначають суму таких витрат, тобто платіжними документами.

Оскільки довідка з вузу про надходження коштів на рахунок цього навчального закладу за навчання певного студента не є платіжним документом, право на нарахування податкового кредиту слід підтверджувати винятково платіжними документами.

20. Батьки розлучені, дитина проживає з матір'ю, а навчання цієї дитини оплачує батько. Чи має право батько одержати податковий кредит на навчання своєї дитини?

Згідно з пп. 5.3.3 п. 5.3 ст. 5 Закону № 889 до податкового кредиту може бути включена сума коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості середньої професійної або вищої форми навчання такого платника податку, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення.

Членами сім'ї фізичної особи першого ступеня споріднення вважаються її батьки та батьки її чоловіка або дружини, її чоловік або дружина, діти як такої фізичної особи, так і її чоловіка або дружини, у тому числі усиновлені ними діти. Інші члени сім'ї фізичної особи вважаються такими, що мають другий ступінь споріднення.

При цьому Законом не передбачено обов'язкового спільного проживання членів сім'ї.

Отже, якщо батька не позбавлено батьківських прав та його дитину не усиновлено іншим платником податку (наприклад, новим чоловіком колишньої дружини), то згідно з нормами цивільного законодавства батько є

членом сім'ї своєї дитини першого ступеня споріднення і має право на нарахування податкового кредиту.

21. Чи має право нерідний батько дитини (чоловік матері) на податковий кредит, якщо він оплачує навчання дитини?

Підпунктом 5.3.3 п. 5.3 ст. 5 Закону визначено, що до податкового кредиту може бути включена сума коштів, сплачених платником податку на користь закладів освіти для компенсації вартості середньої професійної або вищої форми навчання такого платника податку, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення.

Таким чином, якщо мати дитини перебуває з чоловіком у зареєстрованому шлюбі (незалежно всиновлював він її дитину від іншого шлюбу чи ні), то відповідно до норм Закону така дитина вважається членом сім'ї першого ступеня споріднення з таким чоловіком, і за умови отримання інших необхідних умов цього Закону щодо нарахування податкового кредиту чоловік має право на нарахування податкового кредиту на навчання нерідної дитини у вузі.

22. Як слід розуміти положення частини "а" п.п. 5.3.3 п. 5.3 ст. 5 Закону № 889 щодо здійснення вибору між членами сім'ї першого ступеня споріднення при реалізації права на податковий кредит, зокрема, якщо дитина-студент працює, а у квитанції зазначено прізвище, ім'я, по батьковій одного з батьків?

Згідно з п. 1.16 ст. 1 Закону податковий кредит – це сума (вартість) витрат, понесених платником податку, у тому числі у зв'язку з компенсацією вартості середньої професійної або вищої форми навчання такого платника податку, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення (чоловік, дружина, діти).

Якщо в сім'ї батько, мати і дитина, яка навчається, працюють і одержують заробітну плату, то всі вони є платниками податку. Відповідно до п.п. 5.3.3 п. 5.3 ст. 5 Закону, якщо навчається сам платник податку (дитина), та/або він навчає іншого члена своєї сім'ї першого ступеня споріднення (матір чи батька), зазначена сума включається до податкового кредиту одного з таких членів за їх вибором. Якщо мати та батько дитини – платника податку не навчаються, то за податковим кредитом має звернутися тільки сама дитина (стосується вартості навчання, оплаченої особисто та в межах своєї заробітної плати).

23. Чи має право платник податку за підсумками податкового року на податковий кредит, якщо підприємство нараховувало, проте не перераховувало протягом року до бюджету податок з виплачуваної працівнику заробітної плати?

Згідно зі ст. 50 Бюджетного кодексу та наказом № 58/78/22 поверненню з бюджету підлягають надміру або помилково сплачені податки, збори (обов'язкові платежі).

Повернення платнику податку помилково та/або надміру сплачених податків, зборів (обов'язкових платежів) здійснюється з того бюджету, до якого зараховувався в поточному бюджетному році платіж, що підлягає поверненню, та в межах таких надходжень.

Отже, для розрахунку сум податку з доходів фізичних осіб, які підлягають поверненню платнику податку з бюджету у зв'язку з реалізацією ним права на податковий кредит, застосовується сума сплаченого, тобто зарахованого до відповідного бюджету податку, а не нарахованого (утриманого) працедавцем.

24. Чи можна включити до складу податкового кредиту вартість навчання в інтернатурі та магістратурі?

Відповідно до Закону № 3074 університет є вищим навчальним закладом IV рівня акредитації, що здійснює підготовку фахівців за спеціальностями освітньо-кваліфікаційних рівнів спеціаліста та магістра. Освітньо-професійна програма підготовки спеціаліста передбачає здобуття особою повної вищої медичної (фармацевтичної) освіти за спеціальністю, про що видається диплом про вищу освіту встановленого Кабінетом Міністрів України зразка.

Згідно з Положенням № 291 спеціалізація (інтернатура) є обов'язковою формою післядипломної підготовки випускників усіх факультетів вищих медичних і фармацевтичних закладів освіти III-IV рівнів акредитації, медичних факультетів університетів незалежно від підпорядкування та форми власності, після закінчення якої їм присвоюється кваліфікація лікаря (провізора) – спеціаліста з конкретної спеціальності та видається сертифікат встановленого зразка.

Підготовка магістрів здійснюється у вищих медичних (фармацевтичних) навчальних закладах IV рівня акредитації та проводиться, як правило, одночасно з підготовкою спеціалістів в інтернатурах. Після закінчення магістратури особі видається диплом магістра медицини (фармації) про здобуття повної вищої освіти за спеціальністю та кваліфікація магістра.

Таким чином, інтернатура (спеціалізація) є невід'ємною ланкою безперервного процесу підготовки у вищому медичному (фармацевтичному) закладі освіти фахівців за професійним спрямуванням “Медицина” та “Фармація”, а магістратура – окремим самостійним освітньо-кваліфікаційним рівнем вищої освіти.

Ураховуючи наведене вище, суми коштів, сплачені платником податку на користь вищих медичних та фармацевтичних навчальних закладів для компенсації вартості навчання такого платника податку, іншого члена його сім'ї першого ступеня споріднення в інтернатурі та магістратурі, при дотриманні всіх норм ст. 5 Закону можуть включатися до податкового кредиту такого платника податку за звітний рік.

25. Чи може включатися до податкового кредиту вартість навчання в аспірантурі?

Статтю 5 Закону № 889 визначено, що платник податку за наслідками звітного податкового року має право на податковий кредит, у тому числі у зв'язку з оплатою вартості середньої професійної або вищої освіти.

Згідно зі ст. 53 Закону № 3074 аспірант (ад'юнкт) – це особа, яка має повну вищу освіту й освітньо-кваліфікаційний рівень магістра або спеціаліста, навчається в аспірантурі (ад'юнктурі) вищого навчального закладу або наукової установи для підготовки дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата наук. Тобто метою навчання в аспірантурі не є здобуття вищої освіти, а здобуття наукового ступеня на підставі вже одержаної вищої освіти.

Отже, навчання в аспірантурі не відноситься до одержання вищої освіти, тому оплата за навчання в аспірантурі не включається до складу податкового кредиту платника податку.

26. Яку кількість місяців навчання у звітному податковому році потрібно враховувати при розрахунку податкового кредиту студентам заочної форми навчання?

Відповідно до положень Міністерства освіти і науки України навчальний рік триває 12 місяців у календарному році.

При розрахунку сум податку, що підлягає поверненню платнику податку у зв'язку з реалізацією встановленого ст. 5 Закону № 889 права на податковий кредит щодо вартості навчання на заочній формі, слід враховувати 12 місяців.

Ключові терміни і поняття

Податок з доходів фізичних осіб, платники податку з доходів фізичних осіб (резиденти та нерезиденти), „податкові агенти”, об'єкт оподаткування податку з доходів фізичних осіб, додаткові блага, доходи, доходи з джерелом їх походження з України, іноземні доходи, загальний оподатковуваний дохід, пасивний дохід, ставки податку з доходів фізичних осіб, податкові соціальні пільги, податковий кредит

Питання для самоконтролю знань

1. Яке призначення і роль податку з доходів фізичних осіб у формуванні доходів бюджету?
2. Нагадайте основні ознаки податку з доходів фізичних осіб. Визначте його переваги та недоліки.
3. Хто є платником податку з доходів фізичних осіб?
4. Хто такі „податкові агенти”?
5. Що є об'єктом оподаткування податком з доходів фізичних осіб?
6. Які доходи оподатковуються податком з доходів фізичних осіб?
7. Які доходи не оподатковуються податком з доходів фізичних осіб?

8. Як визначається об'єкт оподаткування при нарахуванні доходів у вигляді валютних цінностей?

9. Як визначається об'єкт оподаткування при нарахуванні доходів у будь-яких негрошових формах?

10. Як визначається об'єкт оподаткування при нарахуванні доходів у вигляді заробітної плати?

11. Назвіть ставки податку з доходів фізичних осіб.

12. Визначте особливості надання податкових соціальних пільг для платників податку з доходів фізичних осіб.

13. Визначте умови та обмеження надання податкового кредиту для платників податку з доходів фізичних осіб.

14. Який порядок сплати (утримання) податку з доходів фізичних осіб?

15. Який порядок подання податкової звітності платниками податку з доходів фізичних осіб?

16. Який порядок подання податкової звітності податковими агентами?

17. Хто несе відповідальність за сплату податку з доходів фізичних осіб?

18. Які штрафні (фінансові) санкції повинні застосовуватися у разі невиконання податкових зобов'язань з податку з доходів фізичних осіб?

Навчальні завдання

Завдання 1.

1. Громадянину, який має посвідчення потерпілого від аварії на ЧАЕС II категорії, за січень поточного року нараховано заробітну плату в розмірі 1580 грн. З 11 по 16 січня робітник знаходився у відрядженні, 10 січня він отримав підзвітну суму у розмірі 1400,0 грн. Фактичні витрати склали: вартість проїзду (з ПДВ) - 260 грн., вартість проживання в готелі (з ПДВ) - 770 грн., добові – 224 грн.

2. Громадянину, який має 3-х дітей віком до 16 років, у січні поточного року за місцем основної роботи нараховано заробітну плату в сумі 530 грн. Крім того, він отримав 150 грн. премії з фонду матеріального заохочування. Громадянин працює також за сумісництвом в іншій організації, де йому щомісячно нараховується 200 грн.

3. Робітниці підприємства у січні поточного року нараховано заробітну плату за місцем основної роботи в сумі 940 грн. і допомога по догляду за хворою дитиною в сумі 130 грн. Крім того, вона щомісячно отримує допомогу на дитину як одинока мати в сумі 10% від рівня прожиткового мінімуму (дитині 5 років).

У січні місяці робітниці також нараховано дивіденди у АТ "Схід" у сумі 30 грн.

Необхідно:

- 1) Визначити оподатковуваний дохід робітників.
- 2) Вирахувати суму податку з доходів фізичних осіб та вказати строки його перерахування до бюджету.

3) Визначити суму податкової соціальної пільги для тих платників, які мають право на її отримання.

Примітка:

Терміни виплати заробітної плати: 3 та 18 числа кожного місяця.

Завдання 2.

I. ТОВ “Райдуга” є основним місцем роботи гр. Кравець А.Д., яка подала заяву про звільнення за власним бажанням з 05.01 поточного року.

З 01.01 по 05.01 поточного року включно їй нараховано:

- заробіток за відпрацьовані дні – 118 грн.;
- компенсація за невикористану відпустку – 112 грн.

Гр. Кравець А.Д. має на утриманні одну дитину віком до 16 років.

Терміни виплати зарплати: 1 та 16 числа кожного місяця.

Необхідно:

1. Вирахувати суму податку з доходів, яку повинні утримати у гр. А.Д. Кравець у ТОВ “Райдуга”.

2. Указати строки перерахування утриманої суми податку з доходів до бюджету.

II. З 10.01 поточного року гр. Кравець А.Д. зарахована на постійне місце роботи у штат АТ “Весна”.

З 10.01 по 31.01 поточного року включно їй нараховано заробітну плату за відпрацьовані дні січня – 550 грн., а також видані кошти на харчування під час перерви (робота не пов’язана зі шкідливими умовами праці) у сумі 124 грн.

Термін виплати зарплати: 4 та 18 числа кожного місяця.

Необхідно:

1) Вирахувати суму податку з доходів за січень місяць, яку повинні утримати у гр. А.Д. Кравець в АТ “Весна”.

2) Указати строки перерахування утриманої суми податку з доходів гр. Кравець А.Д. до бюджету.

Завдання 3.

Гр. Корсаку А.Б., який є інвалідом дитинства, за місцем основної роботи у січні поточного року нараховано заробітну плату в розмірі 412 грн., премію з фонду матеріального заохочення – 280 грн., за листком тимчасової непрацездатності (дні хвороби – з 15 по 28 грудня) – 336 грн.

З 2 лютого по 12 березня громадянину надано відпустку. Сума відпускних склала 778 грн., у т.ч. за березень – 354 грн.

Крім того, у січні йому надано матеріальну допомогу з фонду адміністрації в розмірі 170 грн., а також путівку на лікування в санаторії вартістю 2280 грн., за яку він сплатив 10% її вартості.

Необхідно:

- 1) Обчислити оподатковувані суми за кожен місяць. Вирахувати з них суму податку з доходів фізичних осіб.
- 2) Указати діючий порядок утримання податку з доходів фізичних осіб.
- 3) Указати строки перерахування податку з доходів фізичних осіб до бюджету.

Примітка:

1. Заробітна плата гр. Корсака А.Б. за грудень склала 670 грн., податок утримано згідно з чинним законодавством.
2. Термін виплати заробітної плати: 3 та 18 числа кожного місяця.

Завдання 4.

Гр. Довбні В.П., який має посвідчення потерпілого від аварії на ЧАЕС III категорії, за місцем основної роботи у лютому поточного року нараховано:

- заробітну плату 780 грн.;
- премію з фонду матеріального заохочення 250 грн.;
- за листком тимчасової непрацездатності (дні хвороби з 19 по 31 січня) 360 грн.

З 10 березня по 15 квітня громадянину надано відпустку. Сума відпускних склала 710 грн. у т.ч. за квітень – 370 грн.

Заробітна плата гр. Довбні В.П. з 1 по 9 березня – 252 грн.; з 16 по 30 квітня – 420 грн.

Крім того, у березні йому надано матеріальну допомогу з фонду адміністрації в розмірі 300 грн., а також путівку на лікування в санаторій (вартість путівки – 2390 грн.), за яку він сплатив 10 % її вартості.

Примітка:

1. Заробітна плата гр. Довбні В.П. за січень склала 868 грн., податок було утримано згідно з чинним законодавством.
2. Термін виплати заробітної плати 2 та 16 числа кожного місяця.

Необхідно:

- 1) Вирахувати сукупний оподатковуваний дохід за кожен місяць. Відповідь аргументувати.
- 2) Обчислити суму податку з доходів з урахуванням особливостей, що виникають при нарахуванні податку.
- 3) Указати строки перерахування податку в бюджет.

Тестові завдання

1. До складу місячного оподаткованого доходу податком з доходів фізичних осіб включаються:

- а) грошові кошти, що отримані платником податку на відрядження або під звіт;
- б) доходи, що отримуються у вигляді авторських гонорарів;
- в) аліменти, що виплачуються платником податку;
- д) виграші у державну лотерею.

2. До складу місячного або річного оподаткованого доходу податком з доходів фізичних осіб не включаються:

- а) доходи від продажу об'єктів прав інтелектуальної власності у вигляді авторського винагородження;
- б) сума одноразової страхової виплати, отримана платником за договорами довгострокового страхування життя у визначеному розмірі;
- в) виплати, що пов'язані з тимчасовою втратою працездатності;
- г) сума стипендії, що виплачується з бюджету студенту у визначеному розмірі.

3. У нерезидентів об'єктом оподаткування є:

- а) загальний річний оподатковуваний дохід, одержаний з різних джерел як на території України, так і за її межами;
- б) загальний місячний оподатковуваний дохід з джерелом його походження з України;
- в) іноземні доходи.

4. Податкова соціальна пільга з податку з доходів фізичних осіб надається:

- а) лише за основним місцем роботи;
- б) лише за основним місцем роботи протягом року та при здійсненні річного перерахунку податку з доходів фізичних осіб;
- в) лише за місцем роботи, що не є основним;
- г) виключно за одним з місць роботи згідно з заявою платника.

5. Податкова соціальна пільга не може бути застосована до доходів платника податку з доходів фізичних осіб, якщо він отримує протягом звітного податкового місяця одночасно такі доходи:

- а) заробітну плату та винагородження;
- б) заробітну плату та страхові премії;
- в) заробітну плату та стипендію;
- г) заробітну плату та дивіденди.

6. Податкова соціальна пільга з податку з доходів фізичних осіб для постраждалих від Чорнобильської катастрофи осіб, які віднесені до III категорії, надається в розмірі:

- а) 150% мінімальної заробітної плати;
- б) 100% мінімальної заробітної плати;
- в) не надається.

7. Сума витрат на відрядження, що перевищує законодавчо встановлені норми та не повернута своєчасно, оподатковується таким чином:

а) включається до оподатковуваного доходу місяця, в якому здійснені витрати, та оподатковується в загальному порядку;

б) включається до оподатковуваного доходу місяця, наступного за звітним, та оподатковується в загальному порядку;

в) оподатковується окремо від заробітної плати із застосуванням „натурального” коефіцієнта.

8. Основна ставка податку з доходів фізичних осіб становить:

- а) 5% від об'єкта оподаткування;
- б) 13 % від об'єкта оподаткування;
- в) 15% від об'єкта оподаткування;
- г) 30 % від об'єкта оподаткування.

9. Якщо дохід платника податку з доходів фізичних осіб нараховується та виплачується, то податок з доходів фізичних осіб підлягає сплаті до бюджету:

- а) під час виплати доходу;
- б) протягом 30 календарних днів, наступних за останнім днем місяця, в якому було нараховано дохід;
- в) протягом банківського дня, наступного за днем такої виплати.

10. Платники податку з доходів фізичних осіб не зобов'язані подавати до податкового органу річну декларацію про майновий стан і доходи у випадку:

- а) необхідності отримання податкового кредиту;
- б) виїзду за кордон на постійне місце проживання;
- в) отримання доходів від податкового агента;
- г) отримання доходів від нерезидента.

ТЕМА 8. СПРОЩЕНА СИСТЕМА ОПОДАТКУВАННЯ

8.1. Оподаткування доходів від підприємницької діяльності. Альтернативні системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу.

8.2. Єдиний податок та його основні елементи. Особливості застосування спрощеної системи оподаткування юридичними та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності.

8.3. Фіксований сільськогосподарський податок, його специфіка як форми спрощення оподаткування сільгоспвиробників.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Важливою складовою ринкової економіки є підприємницька діяльність, яка функціонує майже у всіх сферах життєдіяльності суспільства. Тому вивченню даної теми слід приділити особливу увагу та добре засвоїти загальні правові засади здійснення підприємницької діяльності в Україні. Для цього необхідно опрацювати нормативно-правову базу, відповідно до якої здійснюється підприємницька діяльність, зокрема, Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436–IV, Закон України від 19.10.2000 р. № 2063-III „Про державну підтримку малого підприємництва”, Указ Президента України від 23.07.1999 р. № 817 „Про деякі заходи з дерегулювання підприємницької діяльності”, Закон України від 18.02.97 р. № 77/97-ВР “Про систему оподаткування” зі змінами і доповненнями, Закон України від 21.12.2000 р. № 181-III „Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами” зі змінами та доповненнями, Закон України від 23.03.1996 р. № 98/96-ВР „Про патентування деяких видів підприємницької діяльності” зі змінами та доповненнями, Указ Президента України від 03.07.1998 р. № 727/98 „Про спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва” зі змінами та доповненнями, Закон України від 17.12.1998 р. № 320-XIV „Про фіксований сільськогосподарський податок” зі змінами та доповненнями, Закон України від 22.05.1997 р. № 283/97 „Про оподаткування прибутку підприємств” зі змінами та доповненнями, Закон України від 03.04.1997 р. № 168/97 – ВР „Про податок на додану вартість” зі змінами та доповненнями, Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV „Про податок з доходів фізичних осіб” зі змінами та доповненнями тощо.

При цьому необхідно усвідомити, що саме законодавча база визначає загальні правові, економічні й соціальні основи для становлення та розвитку підприємницької діяльності в умовах існування різноманітних форм власності, встановлює її організаційно-правові форми та особливості діяльності, регламентує права та відповідальність суб'єктів підприємництва, визначає заходи державного захисту, підтримки та регулювання підприємництва.

Опанувавши правові основи функціонування підприємницької діяльності та особливості податкових відносин суб'єктів малого підприємництва з бюджетною системою, необхідно більш детально розглянути особливості альтернативних систем оподаткування відповідно до чинного законодавства, а саме: спрощену систему оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва; фіксований сільськогосподарський податок; оподаткування доходів фізичних осіб у фіксованому розмірі. При цьому необхідно визначити переваги та недоліки цих систем оподаткування, з'ясувати елементи, порядок нарахування, сплати та подання податкової звітності.

8.1. Оподаткування доходів від підприємницької діяльності. Альтернативні системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу

***Оподаткування доходів від підприємницької діяльності** має свої особливості залежно від організаційно-правової форми її здійснення та сфери діяльності. Об'єктом оподаткування доходів приватних підприємців є чистий дохід, який визначається як різниця між сумою валового доходу звітного періоду та сумою валових витрат, пов'язаних з отриманням цього доходу. Визначена категорія платників сплачує податок у вигляді авансових внесків, що нараховуються безпосередньо податковими органами на підставі декларації, де вказується очікуваний дохід на поточний рік. Механізм справляння податку з доходів від підприємницької діяльності представлено на рис.8.1*

Слід зазначити, що для суб'єктів малого бізнесу з метою сприяння їх розвитку чинною системою оподаткування передбачена можливість застосування альтернативних варіантів оподаткування (рис. 8.2)

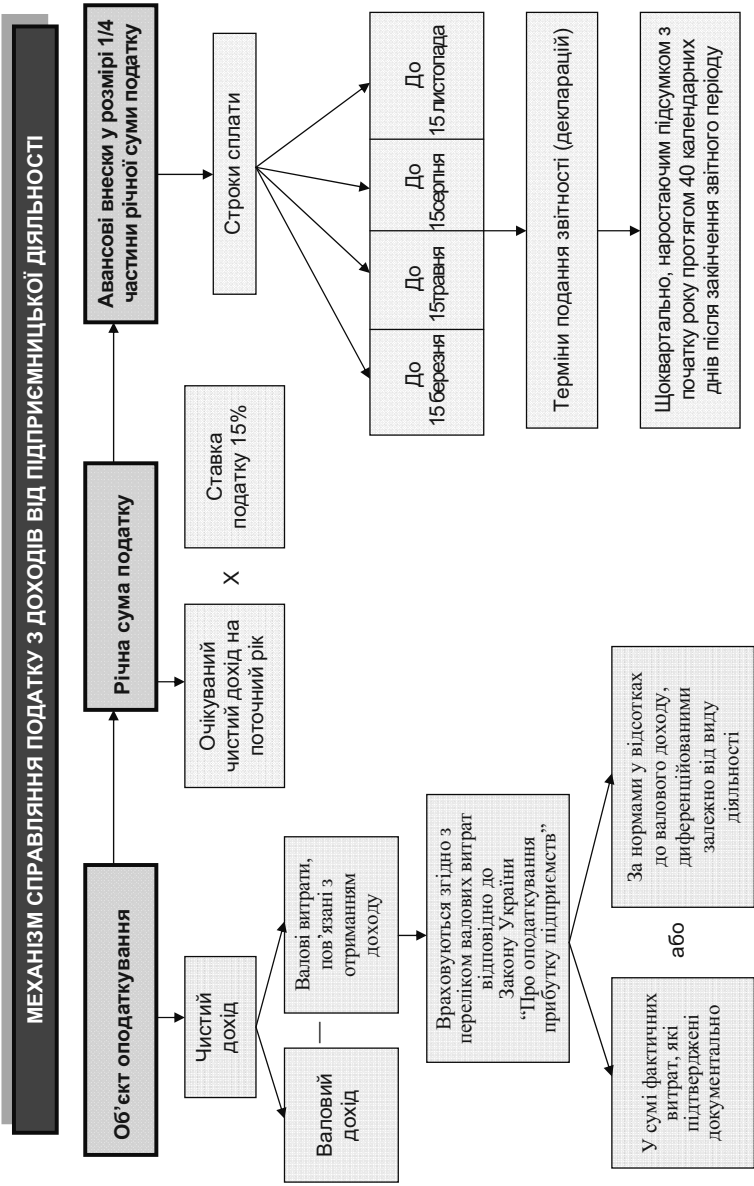

Рис. 8.1. Механізм справляння податку з доходів від підприємницької діяльності

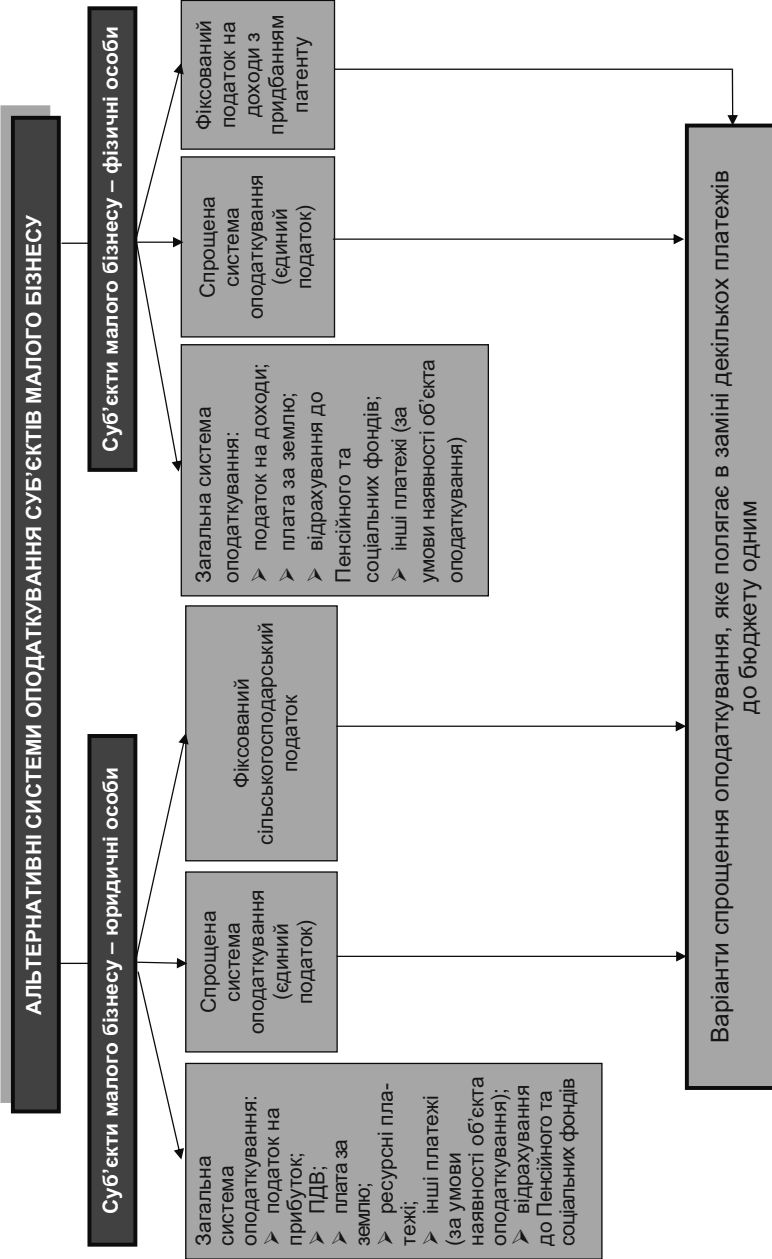

Рис. 8.2. Альтернативні системи оподаткування суб'єктів малого бізнесу

Отже, на сучасному етапі розвитку економіки України з метою створення умов для легалізації та активізації діяльності суб'єктів малого бізнесу їм надається можливість здійснювати добровільний вибір способу сплати податків, а саме: сплата податків у загальноприйнятому порядку; сплата єдиного податку (спрощена система оподаткування), сплата фіксованого податку за допомогою придбання патенту; сплата фіксованого сільськогосподарського податку. Зупинимося докладніше на перевагах та недоліках цих способів оподаткування

Традиційна система оподаткування передбачає сплату податків і зборів (обов'язкових платежів) у загальноприйнятому порядку. Використовувати її може будь-який суб'єкт підприємницької діяльності (юридична та фізична особа).

Основною перевагою цієї системи оподаткування є залежність необхідності сплати податків від результатів фінансово-господарської діяльності платника податку. Якщо підприємець за звітний період не отримав доходу від підприємницької діяльності, то відповідні податки він сплачувати не буде, а за обов'язковими платежами, що сплачені авансом за підсумками року або у випадку припинення діяльності, буде здійснено перерахунок.

До недоліків цієї системи можна віднести обов'язкову сплату підприємцем усіх податків і платежів, передбачених чинною системою оподаткування України і стосовно підприємця, що, у свою чергу, посилює податкове навантаження на таких суб'єктів господарювання

Використання наступного способу оподаткування доходів від підприємницької діяльності – сплати **фіксованого податку** (шляхом придбання патенту) – пов'язане з такими умовами: у трудових відносинах із підприємцем – фізичною особою перебуває **не більше 5 осіб; валовий дохід** підприємця не повинен перевищувати **7 тисяч неоподатковуваних мінімумів** доходів громадян протягом 12 календарних місяців, що передують місяцю придбання патенту; суб'єкт підприємницької діяльності може здійснювати торгівлю товарами та надавати відповідні послуги і сплачувати ринковий збір.

Вказаний спосіб оподаткування передбачає також встановлення граничного розміру фіксованого податку: **від 20 грн. до 100 грн.** за календарний місяць для громадян, які здійснюють підприємницьку діяльність самостійно. Таким чином, можна легко порівняти суму сплачених податків і платежів за минулий рік із сумою, яку необхідно буде сплачувати за рік. Патент видається строком від 1 до 12 календарних місяців за вибором платника фіксованого податку. За умови застосування підприємцем праці найманих робітників розмір фіксованого податку збільшується на 50% за кожну особу. Порядок оподаткування фіксованим податком наведено в табл. 8.1

Таблиця 8.1

Порядок сплати приватними підприємцями фіксованого податку*

Платники податку	Ставка	Строки сплати	Форма та порядок видачі свідоцтва	Оподаткування	Облік доходів та витрат, звітність	Застосування РРО і РК	Відповідальність
1	2	3	4	5	6	7	8
- громадяни, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи та у трудових відносинах з якими знаходиться, включаючи членів їх сімей, не більше п'яти осіб; - особи, валовий дохід яких від самостійного здійснення підприємницької діяльності або з використанням найменшої за останні 12 місяців, фіксований	Встановлюється відповідною місцевою радою залежно від територіального розташування місця торгівлі і не може бути менше ніж 20 грн. та більше ніж 100 грн. за календарний місяць. Для одержання патенту на всій території України фіксований	Сплачується громадянином – платником податку до відповідного місцевого бюджету за місцем його проживання	Для одержання патенту платник подає до податкового органу заяву, складену в довільній формі, яка містить інформацію про: - місце здійснення підприємницької діяльності; - перелік осіб, які перебувають з ним у трудових відносинах; - ідентифікаційні номери, а також інформацію про доходи платника фіксованого податку від здійснення	Платник фіксованого податку, особи, які перебувають з ним у трудових відносинах, а також члени його сім'ї, які беруть участь у підприємницькій діяльності, звільняються від сплати нараховань на фонд оплати праці, збору на обов'язкове соцстрахування, збору до Фонду соціального захисту інвалідів, та придобання торгового патенту	Платник фіксованого податку звільняється від ведення обов'язкового обліку доходів і витрат. Податковому органу надаються декларації за наслідками кожного звітного кварталу, а також звітного року у строки, визначені законом (протягом 40 календарних днів)	Не застосовуються такі суб'єкти не здійснюють продаж підкацих товарів (крім пива на розлив), за умови ведення такими особами книг обліку доходів і витрат (п.б, ст.9 Закон №265**). Якщо здійснюється продаж підкацих товарів (як окремо, так і	Патент може бути скасований (із випученням) за рішенням керівника податкового органу до закінчення строку його дії у разі, якщо: - за дорученням або від імені платника торгівля здійснюється торговою особою, відомою про яку не внесено до патенту, підприємця, позбавляється права застосовувати фіксовану ставку податку протягом 12 календарних

Продовж. табл. 8.1

1	2	3	4	5	6	7	8
що передують місяцю придбання патенту, не перевищує семи тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів: 7000 х 17 = 119 тис. грн.), а також громадяни, які є платниками ринкового збору	податок встановлюється в розмірі 100 грн. У разі використання найманої праці ставка збільшується на 50% за кожну особу		підприємств-кодіяльності за останні 12 місяців або про неотримання таких доходів. Податковий орган зобов'язаний видати патент протягом 3-х робочих днів від дня прийняття заяви. Патент видається на строк від 1 до 12 календарних місяців за вибором платника фіскального податку. У разі зміни розміру фіскального податку перерахунок його не здійснюється	Платник не звільняється від зобов'язань утримування і перерахування до бюджету податку з доходів, виплачених найманим працівникам		разом із несплатними), то використовується РК і КОРО (п.1 Переліку № 1336).	місяць та сплачує штраф у розмірі повної суми фіксованого податку в розрахунок за один місяць за кожну особу; - здійснює торгівлю лікеро-горілчаними та тютюновими виробами. У цьому випадку платник притягається до відповідальності згідно з законодавством України.

*Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 р. Р. IV „Про прибутковий податок з громадян” (зі змінами та доповненнями).

** Закон України від 06.07.1995р. № 265/95 – ВР „Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг” (у редакції Закону від 01.06.2000р. №1776 – III).

8.2. Єдиний податок та його основні елементи. Особливості застосування спрощеної системи оподаткування юридичними та фізичними особами – суб'єктами підприємницької діяльності

Єдиний податок для суб'єктів малого бізнесу запроваджено з 19 вересня 1999 р. Указом Президента України від 28.06.99 № 746/99 „Про внесення змін до Указу Президента України від 03.07.1998р. № 727/98 „Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва” та Законом України від 19.10.2000 р. № 2063 -III „Про державну підтримку малого підприємництва”. Указом № 727 встановлено порядок оподаткування доходів суб'єктів малого бізнесу - юридичних осіб (табл. 8.2)

Таблиця 8.2

Порядок оподаткування доходів суб'єктів малого бізнесу - юридичних осіб

Платники податку, об'єкт оподаткування	Дія цього Закону не поширюється	Ставка	Строки сплати	Зарахування до бюджетів	Відповідальність
1	2	3	4	5	6
-суб'єкти підприємницької діяльності будь-якої організаційно-правової форми та форми власності (у т.ч. ті, які здійснюють свою діяльність у галузі сільськогосподарства), в яких за рік середньооблікова чисельність працюю-	- на суб'єктів підприємницької діяльності, на яких поширюється дія Закону «Про патентування деяких видів підприємницької діяльності» у частині придбання спеціального торгового патенту; - на довірчі товариства, страхові компанії, банки, інші фінансово-кредитні та небанківські фінансові установи; - несуб'єкти підприємницької діяльності, які проводять свою діяльність у сфері грального бізнесу,	для юридичних осіб - суб'єктів підприємницької діяльності складає: - 6% суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору в разі сплати ПДВ згідно з Законом України «Про податок на додану вартість»; - 10% суми виручки від реалізації	- юридичні особи щомісячно перераховують суми єдиного податку не пізніше 20 числа місяця, наступного за тим, в якому виручку	- юридичні особи перераховують на окремий рахунок відділень Державного казначейства України 100%, а наступного дня після надходження цих коштів вони перераховують: - до місцевого бюджету – 43%; - до Пенсійного фонду України - 42%; - на обов'язкове соціальне страхування –15%.	згідно з Законом України від 21.12.2000 № 2181-III

1	2	3	4	5	6
чих за звітний період (календарний рік) не перевищує 50 осіб; - обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. грн.	здійснюють обмін іноземної валюти, які є виробниками та імпортерами піддакцизних товарів; - на суб'єкти підприємницької діяльності, у статутному фонді яких частка вкладів, що належить юридичним особам – засновникам та учасникам цих суб'єктів, що не є суб'єктами малого підприємництва, перевищує 25%	продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору, в разі включення ПДВ до сплати єдиного податку			

Отже, застосовувати таку систему оподаткування можуть не всі суб'єкти малого бізнесу, а тільки ті, які відповідають певним критеріям. Зокрема, у юридичних осіб, які бажають сплачувати єдиний податок, обсяг виручки від реалізації продукції за рік не повинен перевищувати 1 млн. грн., а середньооблікова чисельність працюючих – 50 осіб.

При визначенні середньооблікової чисельності працюючих слід керуватися Інструкцією зі статистики чисельності працюючих, зайнятих у народному господарстві України, затвердженою Міністерством статистики України від 07.07.95 № 17-1. Варто застосовувати для розрахунків другий, наведений у ній, варіант визначення середньооблікової чисельності персоналу – в еквівалентності повної зайнятості.

Наприклад, у ТОВ „Електа” протягом січня поточного року працювало штатних працівників – 8 днів по 40 осіб, 23 дні – по 36 осіб; за сумісництвом – 20 днів по 8 осіб. Середньооблікова чисельність працюючих на підприємстві за січень поточного року буде становити:

$(8 \text{ дн.} \times 40 \text{ ос.}) + (23 \text{ дн.} \times 36 \text{ ос.}) : 31 \text{ день} = 37 \text{ ос.}$
(середньооблікова чисельність штатних працівників);

$(20 \text{ дн.} \times 8 \text{ ос.}) : 31 \text{ день} = 5 \text{ ос.}$ (середньооблікова чисельність працівників за сумісництвом);

$37 \text{ ос.} + 5 \text{ ос.} = 42 \text{ ос.}$ (середньооблікова чисельність працюючих у ТОВ „Електа”).

Отже, середньооблікова чисельність працюючих у ТОВ „Електа” за січень поточного року буде становити 42 особи.

Розрахунок середньооблікової чисельності працюючих за квартал здійснюється за такою ж методикою. Наприклад, середньооблікова чисельність працюючих у ТОВ „Електа” за січень становила 42 ос.; за лютий – 46 ос.; за березень – 48 ос. Середньооблікова чисельність працюючих в ТОВ „Електа” за I квартал поточного року буде становити: $(42 \text{ ос.} + 46 \text{ ос.} + 48 \text{ ос.}) : 3 \text{ місяці} = 45 \text{ ос.}$

Перехід на спрощену систему оподаткування можливий з будь-якого податкового періоду (кварталу), а для новостворених підприємств – з початку діяльності. Слід враховувати таке: якщо підприємство здійснює перехід на спрощену систему оподаткування протягом року, його виручка (для зіставлення з граничною сумою) визначається як сума фактичної виручки за минулі місяці та розрахункової виручки за період до кінця року.

Для переходу на спрощену систему оподаткування подається заява до органу державної податкової служби за місцем реєстрації із зазначенням ставки податку. Термін подання заяви – не пізніше ніж за 15 днів до початку наступного кварталу; обов'язковою умовою при цьому є сплата усіх встановлених податків та інших платежів за звітний податковий період.

Суб'єкт малого бізнесу може використати своє право на застосування спрощеної системи оподаткування один раз протягом року. Варто брати до уваги ще один аспект. Зворотний перехід зі спрощеної на загальну систему оподаткування відбувається також за бажанням платника шляхом подання відповідної заяви.

Сплачують єдиний податок юридичні особи - суб'єкти малого бізнесу за **пропорційними ставками**:

- **6%** суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) без урахування акцизного збору та в разі сплати ПДВ;

- **10%** суми виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), за винятком акцизного збору, у разі включення ПДВ до складу єдиного податку.

Базою оподаткування єдиним податком є виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), під якою слід розуміти суму, фактично отриману суб'єктом підприємницької діяльності на розрахунковий рахунок чи в касу за здійснення операцій з продажу. Крім того, до виручки включається сума надходжень від продажу основних фондів, яка перевищує їх остаточну вартість, а саме:

база оподаткування = Виручка від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) + Виручка від реалізації основних фондів.

Наприклад, ТОВ „Електа” є платником єдиного податку за ставкою 6%. За I квартал поточного року ТОВ „Електа” було здійснено такі операції: отримано виручку від реалізації продукції (з ПДВ) – 45000 грн.; отримано доходи від оренди (з ПДВ) – 1000 грн. Розмір єдиного податку становитиме:

$45000 \text{ грн.} + 1000 \text{ грн.} = 46000 \text{ грн.};$

$46000 \text{ грн.} \times 6\% : 100 = 2760 \text{ грн.}$

Отже, сума єдиного податку становитиме 2760 грн.

Юридичні особи – платники єдиного податку повинні вести книгу обліку доходів і витрат, яка за своєю суттю є базовою формою податкового обліку з даного податку. Порядок ведення розрахункових книжок визначено наказом ДПАУ від 01.12.2000р. № 614.

Щодо строків сплати єдиного податку та подання звітності (розрахунку), то вони регламентуються не Законом № 2181, а Указом № 746 (ст. 4), відповідно до якого звітним (податковим) періодом у платників єдиного податку (юридичних осіб) є квартал. Після закінчення кварталу, до 20 числа місяця, наступного за звітним (податковим) періодом до ДПІ подається: розрахунок суми єдиного податку; платіжні доручення про сплату єдиного податку за звітний період з відміткою банку про зарахування коштів.

Сплата єдиного податку юридичною особою здійснюється щомісячно. За перший та другий місяці звітного кварталу єдиний податок сплачується **не пізніше 20 числа** наступного місяця (останній день сплати – 20 число). За третій місяць кварталу податок сплачується **до 20 числа** місяця, наступного за звітним кварталом (останній день сплати – 19 число). Це пояснюється тим, що при поданні розрахунку до ДПІ необхідно подати також платіжні доручення про сплату єдиного податку за звітний період.

Відповідно до ст. 5 Указу №727 відповідальність за правильність нарахування, подання звітності (розрахунку) та сплату єдиного податку суб'єкти малого бізнесу – юридичні особи несуть згідно з Законом № 2181.

У разі несвоєчасної сплати узгодженої суми єдиного податку до суб'єктів малого бізнесу – юридичних осіб застосовується штраф (ст.17 пп.17.1.7) та пеня (ст.16 пп.16.1.2, 16.4.1).

Штраф нараховується від суми зобов'язань, і залежить від строку затримки податкового боргу, а саме: 10%, якщо строк затримки становить до 30 календарних днів; 20% - від 31 до 90 календарних днів; 50% - більше 90 календарних днів.

Пеня нараховується на суму податкового боргу із розрахунку 120% річних за більшою обліковою ставкою НБУ, яка діє або на момент виникнення боргу, або на день його погашення, за кожен календарний день прострочення його сплати.

За кожний випадок неподання (несвоєчасне подання) розрахунків відповідальність визначається ст. 17 пп. 17.1.1 Закону № 2181 і становить 170 грн.

За кожен випадок неподання (несвоєчасне подання) платіжних доручень на перерахування належних до сплати податків і зборів відповідно до ст. 163² КпАП застосовуються заходи адміністративної відповідальності в розмірі від 85 грн. до 170 грн., а в разі повторного порушення протягом року – від 170 грн. до 255 грн.

Застосовувати спрощену систему оподаткування, відповідно до Указу № 727, можуть не тільки юридичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, але й приватні підприємці – фізичні особи. Проте між спрощеною системою оподаткування фізичних осіб – підприємців порівняно з юридичними особами – платниками єдиного податку існують суттєві відмінності. Передусім, це стосується критеріїв переходу, а саме: обсяг виручки від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не повинен перевищувати 500 тис. грн., а кількість осіб, які мають з платником трудові відносини, включаючи членів їх сімей, протягом року повинна бути не більше 10 осіб.

Під виручкою від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) слід розуміти суму, фактично отриману суб'єктом підприємницької діяльності – фізичною особою на розрахунковий рахунок чи в касу за здійснення операцій з продажу (визначається за касовим методом).

За умови застосування найманої праці на кожну особу видається Довідка про трудові відносини фізичної особи з платником єдиного податку, форма якої затверджена Наказом ДПА України від 29.10.99 № 599. У разі подальшого збільшення чисельності працівників за кожного з них платником єдиного податку повинна бути зроблена доплата не менш як за місяць та отримана Довідка на нових працівників.

Ставки єдиного податку для приватних підприємців встановлюються не пропорційні, як для юридичних осіб, а в твердих сумах у межах від 20 грн. до 200 грн. залежно від виду діяльності за рішенням місцевих органів самоврядування. За умови здійснення кількох видів діяльності, для яких встановлено різні ставки єдиного податку, підприємець повинен сплатити єдиний податок не за кожен вид діяльності, а за один – за максимальною ставкою. Проте, якщо використовується наймана праця, то ставка єдиного податку збільшується на 50% за кожного найманого працівника.

Наприклад, приватному підприємцю встановлено ставку єдиного податку в розмірі 60 грн. за місяць. 17 лютого поточного року чисельність найманих працівників збільшилася на дві особи. У цьому випадку приватному підприємцю необхідно 17 лютого здійснити доплату єдиного податку по 30 грн. за кожного працівника (60 грн.) та отримати на них Довідки в ДПІ. Наступна сплата єдиного податку повинна здійснюватися з урахуванням нових працівників.

Якщо фізичні особи до переходу на спрощену систему оподаткування були платниками ПДВ, вони повинні знятися з податкового обліку з цього податку

Порядок оподаткування доходів фізичних осіб – підприємців наведено в табл. 8.3

Таблиця 8.3

Порядок оподаткування доходів суб'єктів малого підприємництва – фізичних осіб*

Платники податку	Ставка	Строки сплати	Форма та порядок видачі свідоцтва	Оподаткування	Облік доходів та витрат, звітність	Застосування РРО і РК	Відповідальність
1	2	3	4	5	6	7	8
- фізичні особи, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи і в трудових відносинах з якими, включаючи членів їх сімей, протягом року перебуває не більше 10 осіб; - обсяг виручки яких від реалізації продукції	Встановлюється місцевими радами за місцем їх державної реєстрації залежно від виду діяльності і не може становити менше 20 грн. та більше 200 грн. на місяць. У разі використання	Сплачується щомісяця не пізніше 20 числа наступного місяця	Заява подається не пізніше ніж за 15 днів до початку наступного звітного кварталу за умови сплати всіх установлених податків та обов'язкових платежів за попередній звітний період	Платник єдиного податку не є платником таких податків і зборів: ПДВ, податку з доходів фізичних осіб (за себе), плати за землю (лише за обліку", земельні ділянки, які використовують-ся ним для здійснення підприємницької діяльності), збору за спеціальне використання	Платник єдиного податку веде Книгу обліку витрат, причому заповнюються лише графи "період обліку", "витрати на виробництво продукції", "сума виручки", "чистий дохід". Звітність – шоквартальна. Протягом 5 днів після	Не застосовується, якщо не здійснюється продаж піддакцизних товарів (крім пива на розлив), за умови ведення такими особами книг обліку доходів і витрат. Якщо здійснюється продаж	Якщо порушуються вимоги Указу, платник єдиного податку повинен перейти на загальну систему оподаткування, починаючи з наступного звітного кварталу. Якщо ведення обліку доходів і витрат здійснюється неналежним чином або зовсім не здійснюється, то СПД несуть

Продовж. табл. 8.3

1	2	3	4	5	6	7	8
(товарів, робіт, послуг) за календарний рік не перевищує 500 тис. грн.	найманої праці ставка збільшується на 50% за кожну особу			природних ресурсів, збору на обов'язкове соцістрахування, податку на промисел, збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, збору на видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі, внесків до Фонду соціального захисту інвалідів, внесків до Державного фонду сприяння зайнятості населення	закінчення звітного періоду платник єдиного податку подає звіт до ДПІ за місцем реєстрації	підакцизних товарів, то використовується РК і КУРО	відповідальність у формі штрафу від 1 до 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. (17 грн. – 85 грн.)

*Дія Указу №727 не поширюється на: суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю лікєро-торгєлєчними та тєтєюновими виробами, паливно-мастєльними матеріалами.

Платники єдиного податку – приватні підприємці, так само як і юридичні особи, повинні вести Книгу обліку доходів та витрат, але за формою, передбаченою для суб'єктів підприємницької діяльності – платників податку з доходів фізичних осіб. Якщо проводиться торгівельна діяльність, книгу повинен вести кожен найманий працівник окремо.

Форма звітності для приватних підприємців встановлена відповідно до Порядку №599. Звітним податковим періодом є квартал. Протягом п'яти днів після закінчення звітного податкового періоду платнику єдиного податку необхідно подати Звіт до ДПІ за місцем реєстрації. Єдиний податок, сплачений протягом звітного податкового періоду (кварталу), вказується у Звіті по кожному платежу окремо.

Наприклад, приватному підприємцю встановлена ставка єдиного податку в розмірі 60 грн. за місяць. Протягом поточного року в трудових відносинах з ним перебували: у січні – 5 чоловік; єдиний податок за лютий сплачено 19 січня у розмірі 210 грн.; у лютому – 7 чоловік; єдиний податок за березень сплачено 19 лютого у розмірі 270 грн. (з урахуванням єдиного податку за двох нових працівників доплату здійснено своєчасно на кожного працівника по 30 грн.); у березні – 6 чоловік, з них двоє працівників звільнено, а одного прийнято; єдиний податок за квітень сплачено 16 березня у розмірі 240 грн. (про переміщення працівників повідомлено в ДПІ своєчасно, Довідки на звільнених працівників здані та отримано нову для прийнятого працівника).

Отже, все викладене вище є свідченням того, що кожен із проаналізованих альтернативних варіантів оподаткування має свою власну методику визначення об'єкта оподаткування, свій перелік заміщуваних податків, своє коло платників. При цьому ставки податку, як правило, диференційовані в певних межах, визначених чинним законодавством. А спрощена система оподаткування створює реальну можливість для скорочення документообороту, кількості звітів, встановлення єдиного платежу за результатами господарської діяльності

8.3. Фіксований сільськогосподарський податок, його специфіка як форми спрощення оподаткування сільгоспвиробників

Втіленням спрощеного режиму оподаткування для виробників сільськогосподарської продукції є справляння **фіксованого сільськогосподарського податку**. Основною метою його впровадження було створення умов для накопичення фінансових ресурсів з метою розвитку аграрного сектору економіки його суб'єктами. Загальні принципи сплати цього податку встановлено Законом України від 17.12.1998 р. № 320-XIV "Про фіксований сільськогосподарський податок" та наведено в табл. 8.4.

Таблиця 8.4

Порядок сплати фіксованого сільськогосподарського податку

Платники	Об'єкт оподаткування	Ставка і порядок нарахованого фіксованого податку	Строки сплати	Зарахування податку	Відповідальність платників податку
1	2	3	4	5	6
Платниками фіксованого сільськогосподарського податку є сільськогосподарські підприємства різних організаційно-правових форм, передбачених законами України, селянські та інші господарства, які займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції та в яких сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва з продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 75% загальної суми валового доходу підприємства. Платниками цього податку також є суб'єкти господарювання, утворені в результаті реорганізації сільськогосподарського підприємства – платника фіксованого	Площа сільськогосподарських угідь, переданих сільськогосподарському товаровиробнику у власність або наданих йому в користування, у тому числі на умовах оренди, а також земель водного фонду, які використовуються рібницькими, рібальськими та ріболовецькими господарствами для розведення, вирощування та вилучення риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах). При зміні звітному періоді площі сільськогосподарських угідь, у	Ставка фіксованого сільськогосподарського податку з одного гектара сільськогосподарських угідь встановлюється у відсотках до їх грошової оцінки, проведеної за станом на 01.07.95 р. у таких розмірах: - для ріллі, сіножаті та пасовищ – 0,15; - для багаторічних насаджень – 0,09; - для земель водного фонду, які використовуються рібницькими, рібальськими та ріболовецькими господарствами для розведення, вирощування та вилучення риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах). При зміні звітному періоді площі сільськогосподарських угідь, у	Щомісячно протягом 30 календарних днів, нас-тупних за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця, сплачується у розмірі трети суми, визначеної на кожен квартал від річної суми податку в таких розмірах: - у I кварталі – 10%; - у II кварталі	На окремий рахунок відділень Державного казначейства України в районах шування земельної ділянки і перерахування до місцевого бюджету.	Платники податку несуть відповідальність за правильність обчислення, своєчасність подання розрахунків та сплати сум фіксованого сільськогосподарського податку згідно з Законом України від 21.12.2000р. №2181-III "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та

1	2	3	4	5	6
<p>сільськогосподарської податку (незалежно від терміну реорганізації), які також займаються виробництвом (виروشуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції. Новостворені суб'єкти господарювання, основним видом діяльності яких є виробництво (виروشування), переробка та збут сільськогосподарської продукції, у рік створення є платниками фіксованого сільськогосподарського податку. Підприємства, що займаються іншими видами діяльності, крім сільськогосподарської, з метою оподаткування ведуть окремі облік фінансових результатів від інших видів господарської діяльності відповідно до пункту 7.20 статті 7 Закону України</p>	<p>права землевласника або землекористувача відповідно землевласник чи землекористувач зобов'язаний здійснити уточнення сум податкових платежів на період до закінчення податкового року і протягом місяця надати розрахунки до органів державної податкової служби за місцем розташування земельної ділянки та до органу державної податкової служби за місцем знаходження платника податку.</p>	<p>вилову риби у внутрішніх водоймах, - 0,45% грошової оцінки одиниці площі ріпelli по областях. Грошова оцінка сільськогосподарських угідь у разі необхідності може уточнюватися згідно із законодавством. Визначену суму податку на поточний рік у порядку і розмірах, передбачених цим Законом, платники зазначають у розрахунку, який подають до ДП за своїм місцезнаходженням до 1 лютого поточного року. Заміна порядку сплати податків і зборів (обов'язкових платежів) протягом звітного (податкового) року не допускається.</p>	<p>- 10%; - у III кварталі – 50%; - у IV кварталі – 30%. Платники податку мають право сплати фіксованого сільськогосподарського податку тільки в грошовій формі.</p>		<p>державними цільовими фондами".</p>

Згідно з Законом № 320 платники фіксованого сільськогосподарського податку звільняються від сплати податку на прибуток підприємств; плати (податку) за землю; комунального податку; збору на спеціальне використання природних ресурсів; збору за геологорозвідувальні роботи, які виконуються за рахунок коштів держбюджету; плати за придбання торгового патенту на здійснення торговельної діяльності; збору за спеціальне водокористування. Не сплачували платники фіксованого сільськогосподарського податку і податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів. Проте з 01.01.2007 р., відповідно до Закону України „Про внесення змін в деякі закони України відносно реєстрації транспортних засобів” від 06.12.2006 р. № 427-V, від сплати податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів звільняються платники фіксованого сільськогосподарського податку за трактори колісні (крім сідельних тягачів) та вантажні автомобілі

Методика нарахування та сплати фіксованого сільськогосподарського податку уточнена в Положенні про порядок стягнення і обліку фіксованого сільськогосподарського податку, затвердженому постановою Кабінету Міністрів України в редакції від 25.05.2006 р. № 725

Згідно з чинним законодавством зареєструватися як платники фіксованого сільськогосподарського податку можуть ті особи, які відносяться до сільськогосподарських підприємств з різною організаційно-правовою формою, селянські та інші господарства, що займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, а також рибницькі, рибальські та риболовецькі господарства, які займаються розведенням, вирощуванням та виловом риби у внутрішніх водоймах (озерах, ставках та водосховищах), а сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 75% загальної суми валового доходу. Для підтвердження дотримання цієї вимоги платники фіксованого сільськогосподарського податку повинні подавати до ДПІ за своїм місцезнаходженням і місцем розташування земельних ділянок, розрахунок питомої ваги доходу від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки в загальній сумі валового доходу за попередній звітний (податковий) рік, за формою, яка наведена в методичних рекомендаціях для визначення питомої ваги доходу від реалізації продукції сільського та рибницького господарства власного виробництва та продуктів її переробки в загальній сумі валового доходу підприємства за попередній звітний (податковий) рік, затверджених наказом Мінагрополітики України від 12.01.2007 р. № 6

Законом № 320 ст. 2 п.1 і Положенням № 725 для новостворених та реорганізованих сільгосп підприємств передбачені додаткові умови щодо сплати фіксованого сільськогосподарського податку, а саме: новостворені підприємства не можуть зареєструватися в якості платників фіксованого сільськогосподарського податку раніше, ніж через рік після їх створення, а реорганізовані підприємства, навпаки, можуть стати платниками цього податку і в рік їх створення, за умови виконання всіма учасниками такого підприємства нормативу обсягів реалізації.

Наприклад, у поточному році сільгосп підприємство „Світанок” створене шляхом приєднання підприємства „Колос” до підприємства „Зоря”. При цьому в минулому році у підприємства „Зоря” обсяг реалізованої сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки становив 80% від загальної суми валового доходу, а у підприємства „Колос” – 70%.

Таким чином, новостворене сільгосп підприємство „Світанок” може зареєструватися в якості платника фіксованого сільськогосподарського податку, оскільки ті підприємства, які ввійшли до його складу, разом виконали норматив обсягу реалізації (75%) (див. табл.8.5)

Таблиця 8.5

Приклад розрахунку нормативу обсягу реалізації сільськогосподарської продукції сільгосп підприємства „Світанок”

№ з/п	Показники	Підприємство „Зоря”	Підприємство „Колос”	Загальні показники
1.	Загальна суми валового доходу в минулому році (тис. грн.)	100	100	200
2.	Сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за минулий рік (тис. грн.)	80	70	150
3.	Норматив обсягу реалізації за минулий рік (%)	80	70	75

Платники фіксованого сільськогосподарського податку **визначають** суму даного податку в порядку і розмірах, які передбачено Законом № 320, **виходячи з площі** земельної ділянки, яка знаходиться у користуванні платника та її грошової оцінки, проведеної станом на 01.07.1995 р., відповідно до Методики грошової оцінки земель

сільськогосподарського призначення і населених пунктів, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 23.03.1995р. №213. При цьому сума нарахованого податку не залежить від результатів господарської діяльності, тобто обсягів виручки або ж збитковості платника.

Розрахунок суми фіксованого сільськогосподарського податку здійснюється платниками податку за формулою:

$$\begin{aligned} \text{ФСП} = & P_{\text{ріл.}} \times \frac{G_{\text{ріл.}} \times C_{\text{под.для ріл.}}}{100} + P_{\text{сін.}} \times \frac{G_{\text{сін.}} \times C_{\text{под.для сін.}}}{100} + P_{\text{нас.}} \times \frac{G_{\text{нас.}} \times C_{\text{под.для нас.}}}{100} + \\ & + P_{\text{б/нас.}} \times \frac{G_{\text{б/нас.}} \times C_{\text{под.для б/нас.}}}{100} + P_{\text{зем.в/ф}} \times \frac{G_{\text{ріл.}} \times C_{\text{под.для зем.в/ф}}}{100}, \end{aligned}$$

де $P_{\text{ріл.}}, P_{\text{сін.}}, P_{\text{нас.}}, P_{\text{б/нас.}}, P_{\text{зем.в/ф}}$ – площа ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень, земель водного фонду, що належать платнику податків;

$G_{\text{ріл.}}, G_{\text{сін.}}, G_{\text{нас.}}, G_{\text{б/нас.}}, G_{\text{зем.в/ф}}$ – грошова оцінка ріллі, сіножатей, пасовищ, багаторічних насаджень, земель водного фонду;

$C_{\text{под.для ріл.}}, C_{\text{под.для сін.}}, C_{\text{под.для нас.}}, C_{\text{под.для б/нас.}}, C_{\text{под.для зем.в/ф}}$ – ставки податку у відсотках до грошової оцінки земель.

Платники фіксованого сільськогосподарського податку, які не використовують землі водного фонду, не включають у розрахунок їх площу.

Загальний розрахунок фіксованого сільськогосподарського податку на поточний рік на всю площу земельних угідь подається платником щорічно до 1 лютого поточного року до ДПІ за місцем реєстрації. У цей же термін платник податку подає звітний розрахунок фіксованого сільськогосподарського податку окремо по кожній земельній ділянці до ДПІ за місцем розташування такої земельної ділянки.

У випадку, якщо протягом звітного періоду у платника податку відбувається зміна площі земельної ділянки у зв'язку з придбанням на неї права власності (користування), то такий платник повинен здійснити уточнення суми фіксованого сільськогосподарського податку на період до закінчення податкового року і протягом місяця подати розрахунок відносно придбаної земельної ділянки в органи державної податкової служби за місцем розташування земельної ділянки та за місцем своєї реєстрації. Крім того, платник податку також подає виписку із державного земельного кадастру про склад земель сільськогосподарських угідь і їх грошову оцінку

Таблиця 8.6

*Ставки фіксованого сільськогосподарського податку з 1 га
сільськогосподарських угідь*

Види земельних ділянок	Загальні ставки ФСП (у % до грошової оцінки землі)	Ставки ФСП (у % до грошової оцінки землі) у гірських зонах та на поліських територіях
Рілля, сіножаті, пасовища	0,15	0,09
Багаторічні насадження	0,09	0,03
Землі водного фонду, що використовуються рибницькими, рибальськими та риболовецькими господарствами для розведення, вирощування та вилову риби у внутрішніх водах	0,45	-

Наприклад, на балансі сільгосп підприємства „Світанок” станом на 01.01. поточного року значаться земельні ділянки загальною площею 466 га, у тому числі: рілля – 159 га, сіножаті – 107 га, багаторічні насадження – 200 га. Грошова оцінка 1 га с/угідь становить: для рілля – 6655,43 грн.; для сіножаті – 3000,62 грн.; для багаторічних насаджень – 3251,69 грн.

Визначимо фіксований сільськогосподарський податок по кожній земельній ділянці:

$$\text{рілля} - 159 \text{ га} \times \frac{6655,43 \text{ грн.} \times 0,15\%}{100} = 1587 \text{ грн.}$$

$$\text{сіножаті} - 107 \text{ га} \times \frac{3000,62 \text{ грн.} \times 0,15\%}{100} = 482 \text{ грн.}$$

$$\text{багаторічні насадження} - 200 \text{ га} \times \frac{3251,69 \text{ грн.} \times 0,09\%}{100} = 585 \text{ грн.}$$

Загальна сума нарахованого фіксованого сільськогосподарського податку на звітний рік буде становити:

$$1587 \text{ грн.} + 482 \text{ грн.} + 585 \text{ грн.} = 2654 \text{ грн.}$$

Сплата фіксованого сільськогосподарського податку здійснюється цомісяця протягом 30 календарних днів, наступних за останнім календарним днем базового звітного (податкового) місяця в розмірі третини суми податку, яка визначена на кожний квартал від річної суми податку, а саме: у I та II кварталі – 10%; у III кварталі – 50%; у IV кварталі – 30%. Для цього здійснюють такі розрахунки:

$$\text{У I кварталі} \frac{\sum \text{податку} \times 10\%}{100} : 3;$$

$$\text{У II кварталі} \frac{\sum \text{податку} \times 10\%}{100} : 3;$$

$$\text{У III кварталі } \frac{\sum \text{податку} \times 50\%}{100} : 3;$$

$$\text{У IV кварталі } \frac{\sum \text{податку} \times 30\%}{100} : 3.$$

Приклад розподілу загальної суми фіксованого сільськогосподарського податку звітнього року сільгоспідприємства „Світанок” на щомісячні платежі наведено в табл. 8.7

Таблиця 8.7

Приклад розподілу загальної суми ФСП звітнього року сільгоспідприємства „Світанок” на щомісячні платежі

№ з/п	Показник	Од-вими-ру	I квартал		II квартал		III квартал		IV квартал	
1.	Загальна сума ФСП	грн.	2654 грн.							
2.	Питома вага ФСП у загальній сумі	%	10		10		50		30	
3.	Поквартальна сума ФСП	грн.	265,4		265,4		1327		796,2	
4.	Помісячна сума ФСП, що підлягає до сплати	грн.	01 02 03	88,5 88,5 88,4	04 05 06	88,5 88,5 88,4	07 08 09	442,3 442,3 442,3	10 11 12	265,4 265,4 265,4

Відповідальність за правильність обчислення, своєчасність подання розрахунків та сплату сум фіксованого сільськогосподарського податку покладено на платників податку згідно з Законом України № 2181-III

Ключові терміни і поняття

Доходи від підприємницької діяльності, податок на промисел, спрощена система оподаткування (єдиний податок) для юридичних осіб, спрощена система оподаткування (єдиний податок) для фізичних осіб, фіксований податок на доходи з придбанням патенту, фіксований сільськогосподарський податок

Питання для самоконтролю знань

1. У чому полягає сутність податкових відносин суб'єктів підприємницької діяльності з бюджетною системою?
2. Назвіть та дайте загальну характеристику системі засобів податкового стимулювання підприємницької діяльності.

3. Як відображається на діяльності суб'єктів малого бізнесу регулюючий вплив локальних податкових пільг?

4. Визначте спеціальні режими оподаткування доходів суб'єктів підприємницької діяльності.

5. Назвіть та охарактеризуйте альтернативні системи оподаткування доходів суб'єктів підприємницької діяльності.

6. Назвіть особливості спрощеної системи оподаткування, обліку і звітності суб'єктів малого підприємництва.

7. Визначте рівень податкового навантаження суб'єктів підприємницької діяльності в Україні та напрями його оптимізації.

8. У чому полягає необхідність та економічна доцільність запровадження спрощених режимів оподаткування суб'єктів малого бізнесу?

9. Що є базою оподаткування єдиним податком та як вона визначається у суб'єктів малого бізнесу – юридичних осіб?

10. В якому порядку здійснюється перехід платниками податків із загальної на спрощену систему оподаткування та навпаки?

11. У чому полягають особливості переходу на спрощену систему оподаткування суб'єктів малого бізнесу, які зареєстровані як платники ПДВ?

12. Від сплати яких податків звільняються платники єдиного податку?

13. Чим відрізняється спрощена система оподаткування юридичних осіб та фізичних осіб?

14. Чи повинні платники єдиного податку застосовувати РРО?

15. Згадайте строки сплати єдиного податку та подання звітності до ДПІ юридичними та фізичними особами – суб'єктами малого бізнесу.

16. За яких умов приватні підприємці можуть сплачувати фіксований податок з доходів?

17. Які обмеження існують щодо застосування спрощеної системи оподаткування та сплати податку з доходів суб'єктів підприємницької діяльності у фіксованому розмірі?

18. У чому полягає специфіка фіксованого сільськогосподарського податку?

19. За яких умов сільськогосподарські підприємства можуть зареєструватися як платники фіксованого сільськогосподарського податку?

20. Від сплати яких податків звільняються платники фіксованого сільськогосподарського податку?

21. Пригадайте методику розрахунку фіксованого сільськогосподарського податку.

22. Згадайте строки сплати фіксованого сільськогосподарського податку та подання звітності до ДПІ.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Підприємство зареєстроване 01.07.04р. З 30.11 поточного року підприємство подало заяву до ДПІ про перехід на спрощену систему оподаткування із застосуванням ставки єдиного податку 6%.

Для визначення можливості застосування підприємством спрощеної системи оподаткування є такі дані:

а) обсяг виручки від реалізації продукції (робіт) послуг становить: за липень – 15000 грн., за серпень – 30000 грн., за вересень – 50000 грн., за жовтень – 100000 грн., за листопад – 300000 грн.

б) середньооблікова чисельність штатних працівників та фонд оплати праці характеризуються такими даними:

Чисельність працівників	Фонд оплати праці
Липень – 10 чол.	5000 грн.
Серпень – 30 чол.	15000 грн.
Вересень – 40 чол.	28000 грн.
Жовтень – 55 чол.	30000 грн.
Листопад – 30 чол.	15000 грн.

Крім того, у липні 4 працівники отримали за договором підряду по 1500 грн. кожен.

Необхідно:

- 1) визначити порядок переходу суб'єкта малого бізнесу – юридичної особи на спрощену систему оподаткування;
- 2) визначити дотримання критеріїв переходу суб'єкта малого бізнесу – юридичної особи на спрощену систему оподаткування.

Завдання 2.

За квітень-червень поточного року товариство з обмеженою відповідальністю, яке є платником єдиного податку за ставкою 6%, мало такі показники діяльності:

№ з/п	Показники	Квітень	Травень	Червень
1.	Виручка від реалізації продукції (з ПДВ)	50000	50000	64000
2.	Доходи від оренди (з ПДВ)	2000	2000	–
3.	Доходи від реалізації основних фондів	–	–	1200
4.	Оприбутковані товари	–	20000	–
5.	Надійшли на розрахунковий рахунок аванси від покупців	–	–	5000
6.	Сплачено за послуги та матеріали виробничого призначення (з ПДВ)	6000	–	3600

Необхідно:

- 1) визначити об'єкт оподаткування єдиним податком та суму єдиного податку;
- 2) визначити суму ПДВ, що підлягає сплаті до бюджету, якщо звітний період, встановлений для платника, дорівнює місяцю;
- 3) заповнити розрахунок єдиного податку та вказати строки його подання.

Завдання 3.

Приватний підприємець, за трудовими угодами з яким працює 4 особи, з березня минулого року займається торговельною діяльністю на центральному ринку міста. Сума виручки від реалізації продукції за останні дванадцять місяців склала 120000 грн.

Необхідно:

- 1) визначити суму єдиного податку, що підлягає сплаті за вказаних умов, вказати строки сплати;
- 2) визначити можливість сплати підприємцем фіксованого податку з доходів;
- 3) визначити суму фіксованого податку з доходів, якщо платник має право на його сплату.

Завдання 4.

Визначити право платників на застосування фіксованого сільськогосподарського податку. Відповіді обґрунтувати.

4.1. Підприємство „Колос” розпочало свою діяльність з 1 січня поточного року. Основний напрям діяльності – відгодівля худоби. Планований обсяг виручки за рік становить 300000 грн.

4.2 Підприємство „Пролісок” займається вирощуванням та реалізацією плодовоовочевої продукції. За минулий рік виручка від реалізації сільськогосподарської продукції склала 1890 тис. грн.

4.3. Підприємство „Мрія” займається ремонтом сільськогосподарської техніки. Обсяг виручки за минулий рік склав 230000 грн.

4.4. Виробниче об'єднання „Рибалка” займається розведенням риби в орендованому ставку. Крім того, протягом минулого року підприємство реалізувало автомобіль. Виручка від основної діяльності склала 670000 грн., від реалізації автомобіля – 12000 грн.

Завдання 5.

На основі нижченаведених даних необхідно визначити право платника на застосування фіксованого сільськогосподарського податку та здійснити його розрахунок. Указати строки подання звітності та строки

сплати фіксованого сільськогосподарського податку. Указати, від сплати яких податків і зборів буде звільнено платника фіксованого сільськогосподарського податку. Відповідь аргументувати.

Сільськогосподарське підприємство „Світанок” займається переробкою молочної продукції. Підприємство також утримує ферму, на якій вирощує худобу з метою подальшого продажу.

Підприємство розміщено на земельній ділянці площею 107 га (пасовища). Грошова оцінка даного гектара – 5600 грн.

За минулий рік обсяг виручки від реалізації продукції склав 8905000 грн. До складу виручки увійшла виручка від реалізації продуктів переробки молока – 8000000 грн., а також виручка від реалізації худоби – 905000 грн.

Тестові завдання

1. Підприємницька діяльність – це :

а) певна система функціонування підприємства, основу якої становлять демократичні форми його економічної діяльності, що регулюється державою;

б) самостійна ініціатива, систематична на власний ризик діяльність, що пов'язана з виробництвом продукції, виконанням робіт, наданням послуг з метою одержання прибутку;

в) спосіб взаємодії суб'єктів господарювання, основу якого складає цінова система, конкуренція, державне регулювання;

г) форма господарювання, порядок взаємодії суб'єктів ринку, що спрямований на отримання прибутку.

2. Джерелом формування фінансових ресурсів підприємця є:

а) прибуток;

б) амортизаційні відрахування;

в) кошти, отримані від продажу цінних паперів;

г) усі відповіді правильні.

3. Умовами переходу на спрощену систему оподаткування (єдиний податок) для суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб є:

а) обсяг виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) за календарний рік не повинен перевищувати 1 млн. грн., а середньо-облікова чисельність працівників не повинна перевищувати 50 осіб за рік;

б) обсяг виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) за календарний рік не повинен перевищувати 500 тис. грн., а середньо-облікова чисельність працівників не повинна перевищувати 10 осіб за рік.

4. Умовами переходу на спрощену систему оподаткування (єдиний податок) для суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб є:

а) обсяг виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) за календарний рік не повинен перевищувати 1 млн. грн., а середньо-облікова чисельність працівників не повинна перевищувати 50 осіб за рік;

б) обсяг виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) за календарний рік не повинен перевищувати 500 тис. грн., а середньо-облікова чисельність працівників не повинна перевищувати 10 осіб за рік.

5. Згідно з чинним законодавством суб'єкти підприємницької діяльності – фізичні особи сплачують єдиний податок у такі строки:

а) щоквартально, протягом 5 днів після закінчення кварталу;

б) щомісяця, не пізніше 20 числа місяця, наступного за звітним місяцем;

в) щомісяця, не пізніше 20 числа місяця, наступного за попередньою оплатою місяця.

6. Ставки єдиного податку для суб'єктів підприємницької діяльності – юридичних осіб затверджено в таких розмірах:

а) 20% і 0;

б) 6% і 10%;

в) від 20 грн. до 200грн.;

г) від 20 грн. до 100грн.

7. Укажіть найбільш повну відповідь. За яких умов сільськогосподарські підприємства можуть зареєструватися як платники фіксованого сільськогосподарського податку:

а) якщо такі підприємства займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції;

б) якщо такі підприємства займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, а сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, не перевищує 75% загальної суми валового доходу;

в) якщо такі підприємства займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, а сума, одержана від реалізації сільськогосподарської продукції власного виробництва та продуктів її переробки за попередній звітний (податковий) рік, перевищує 75% загальної суми валового доходу;

г) якщо такі підприємства займаються виробництвом (вирощуванням), переробкою та збутом сільськогосподарської продукції, а кількість найманих працівників складає не більше 50 осіб.

8. Від сплати яких податків не звільняються платники фіксованого сільськогосподарського податку:

- а) податку на прибуток підприємств;
- б) податку з доходів громадян;
- в) плати (податку) за землю;
- г) плати за придбання торгового патенту на здійснення торговельної діяльності;
- д) правильної відповіді немає.

9. Платник податку визначає суму фіксованого сільськогосподарського податку виходячи з:

- а) обсягів валового доходу за минулий рік;
- б) грошової оцінки землі;
- в) площі земельної ділянки;
- г) правильні відповіді б) та в).

10. Об'єктом оподаткування для платників фіксованого сільськогосподарського податку є:

- а) валовий дохід сільськогосподарських підприємств;
- б) обсяг виручки від реалізованої сільськогосподарської продукції;
- в) землі водного фонду;
- г) прибуток сільськогосподарських підприємств.

ТЕМА 9. ПЛАТА ЗА РЕСУРСИ

9.1. Плата за землю.

9.2. Плата за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

9.3. Плата за користування надрами.

9.4. Плата за спеціальне використання лісових ресурсів.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Ресурсні платежі, що стягуються в Україні, включають кілька видів:

- збір за спеціальне використання водних ресурсів (плата за воду);
- збір за спеціальне використання надр для видобутку корисних копалин;
- збір за спеціальне використання лісових ресурсів (лісовий дохід).

Стягнення цих платежів обумовлюється тим, що природні ресурси є власністю держави. За їх використання держава стягує плату, основне призначення якої – покрити видатки на відтворення, ефективне використання цих ресурсів тощо. Як і податки, стягнення плати за ресурси має обов'язковий характер. Але, на відміну від податкових методів формування доходів, плата за ресурси передбачає еквівалентність. Суттєвого бюджетного значення ці платежі не відіграють.

Плата (податок) за землю також може бути віднесена до ресурсних платежів, однак характер цього платежу не передбачає повної еквівалентності.

9.1. Плата за землю

Плата за землю в Україні справляється згідно з Законом “Про плату за землю” від 03.07.92 р. № 2535-XII (зі змінами та доповненнями) у вигляді земельного податку та орендної плати. Плата за землю визначається відповідно до грошової оцінки земельних ділянок, яка проводиться Державним комітетом України з земельних ресурсів згідно зі спеціальними методиками. Грошова оцінка землі використовується для економічного регулювання земельних відносин при укладенні цивільно-правових угод, передбачених законодавством України. Введення плати за землю мало на меті вирішення ряду завдань (рис. 9.1)

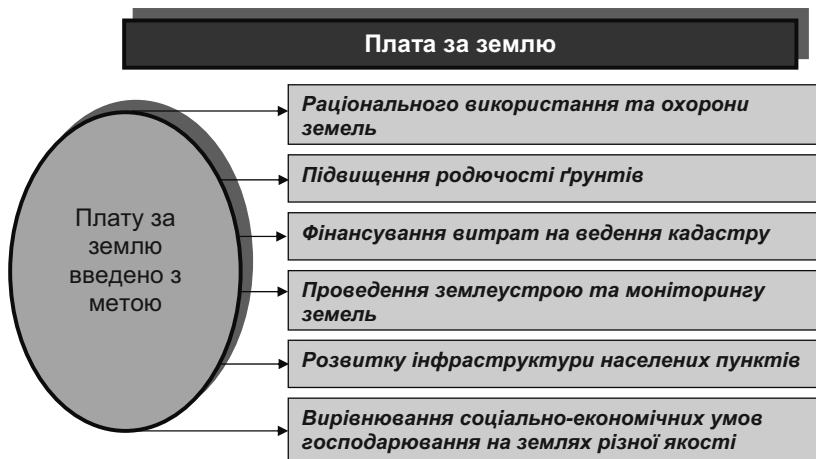

Рис. 9.1. Цільове призначення впровадження плати за землю

Основні елементи та термінологію плати за землю зображено на рис. 9.2

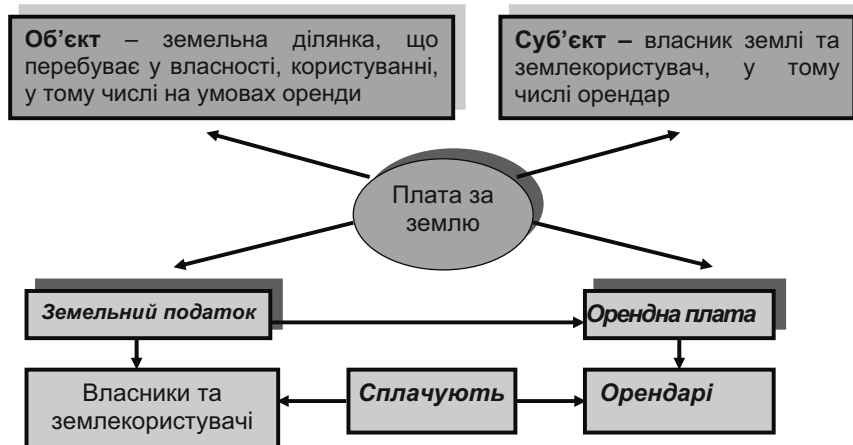

Рис. 9.2. Елементи та термінологія плати за землю

Плата за землю визначається якістю та місцезнаходженням земельної ділянки і не залежить від результатів господарської діяльності власників землі та землекористувачів.

Нині в Україні застосовується диференційований підхід щодо ставок земельного податку

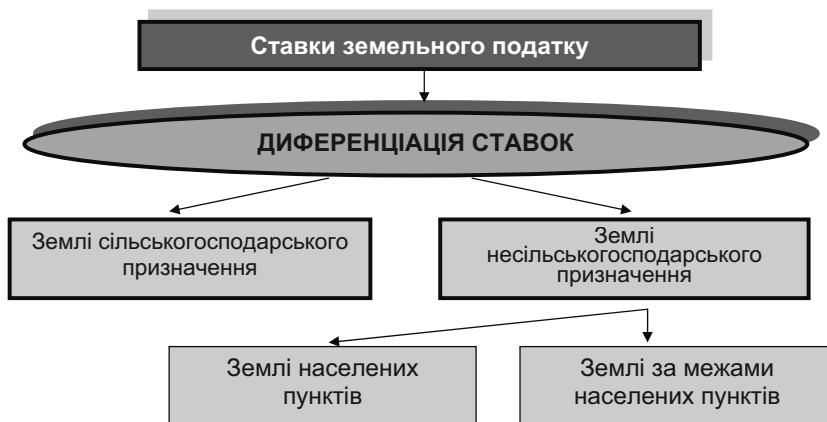

Рис. 9.3. Диференціація ставок земельного податку

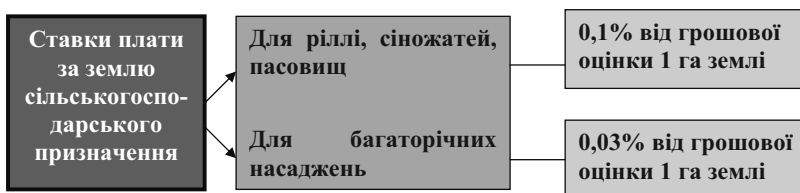

Рис. 9.4. Ставки плати за землю сільськогосподарського призначення

За сільськогосподарські угіддя, які надані у встановленому порядку і використовуються за цільовим призначенням, незалежно від того, до якої категорії земель вони віднесені, земельний податок стягується за вищенаведеними ставками

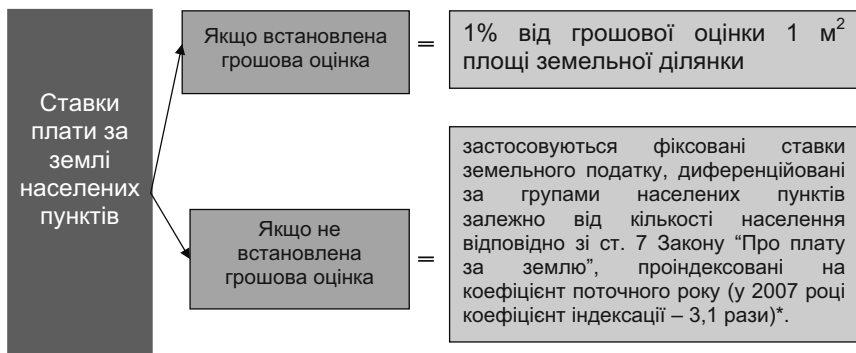

Рис. 9.5. Ставки плати за землі населених пунктів

*Середні ставки земельного податку залежно від групи населених пунктів встановлено в таких розмірах (табл. 9.1).

Таблиця 9.1

Середні ставки плати за землі населених пунктів, де не проведено грошову оцінку

Групи населених пунктів з чисельністю населення (тис. чол.)	Середня ставка податку (коп. за 1 м ²)	Коефіцієнт, що застосовується в містах Київі, Сімферополь, Севастополь та містах обласного підпорядкування
до 0,2	1,5	
від 0,2 до 1	2,1	
від 1 до 3	2,7	
від 3 до 10	3,0	
від 10 до 20	4,8	
від 20 до 50	7,5	1,2
від 50 до 100	9,0	1,4
від 100 до 250	10,5	1,6
від 250 до 500	12,0	2,0
від 500 до 1000	15,0	2,5
від 1000 і більше	21,0	3,0

Рис. 9.6. Ставки земельного податку за землі, які знаходяться за межами населених пунктів

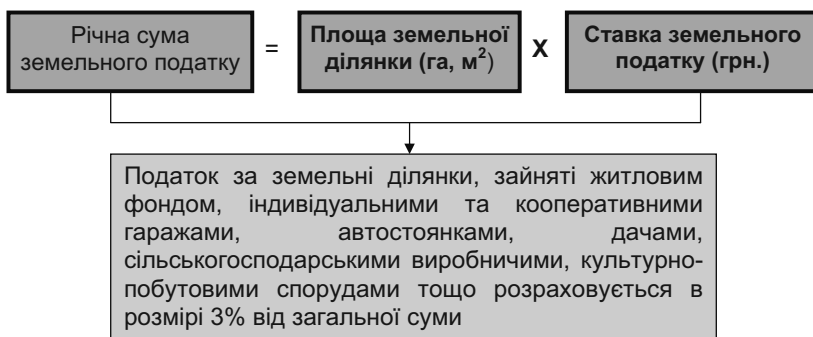

Рис. 9.7. Порядок визначення річної суми земельного податку

Юридичні особи щорічно до 1 лютого подають відповідній державній інспекції розрахунок земельного податку за даними землекористування станом на 1 січня. За нововідведеними земельними ділянками розрахунки подаються протягом місяця з дня виникнення права власності або користування земельною ділянкою.

Нарахування земельного податку громадянам проводять податкові інспекції, які видають платнику до 15 липня платіжне повідомлення на сплату податку.

Облік платників (товаровиробників сільськогосподарської продукції та громадян) і нарахування земельного податку проводиться щорік станом на 1 травня, інших суб'єктів – станом на 1 лютого

Земельний податок сплачується рівними частками власниками земельних ділянок (паїв) та землекористувачами – виробниками сільськогосподарської, рибної продукції та громадянами до 15 серпня і 15 листопада, а всіма іншими платниками – щомісячно протягом 30 календарних днів після закінчення звітного місяця.

Пільги, які передбачено чинним законодавством щодо плати за землю зображено на рисунку 8.

Щорічно законом про державний бюджет на відповідний рік встановлюються додаткові пільги щодо земельного податку для окремих категорій платників.

Право надання додаткових пільг з земельного податку в межах надходжень від нього до відповідних бюджетів надано також органам місцевого самоврядування.

Разом з тим необхідно врахувати, що згідно з Прикінцевими положеннями Закону № 2535-XII від 03.07.1992 р. „Про плату за землю” у 2007 році підприємства з виробництва автомобілів, автобусів і комплектуючих виробів до них, що здійснюють свою діяльність відповідно до Закону України, а також підприємства суднобудівної промисловості, визначені відповідно до статті 1 Закону України "Про заходи щодо державної підтримки суднобудівної промисловості в Україні", - користуються пільгою по сплаті земельного податку на рівні 25% від суми земельного податку, обчисленого відповідно до Закону № 2535-XII від 03.07.1992 р. „Про плату за землю”

Пільги по платі за землю

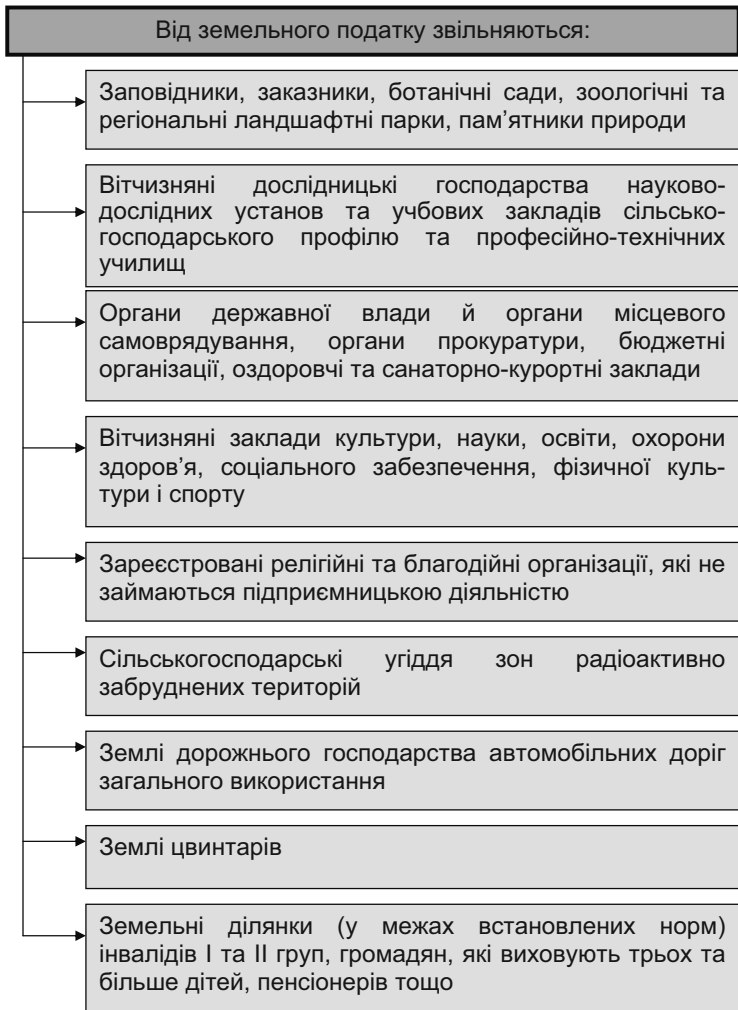

Рис. 9.8. Перелік пільг щодо земельного податку

9.2. Плата за спеціальне використання прісних водних ресурсів

Плата за спеціальне використання прісних водних ресурсів справляється на підставі Закону України “Про охорону навколишнього природного середовища” та Постанов Кабінету Міністрів України “Про затвердження Порядку справляння плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів і тимчасових нормативів плати за їх спеціальне використання” від 08.02.1994 р. № 75 та “Про розмір плати за використання прісних водних ресурсів сільськогосподарськими товаровиробниками” від 26.04.1994 р. № 347 і наступних змін до них від 08.02.1997 р. № 164, а також від 16.08.1999 р. № 1494 “Про стягнення збору за спеціальне використання водних ресурсів і збору за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту” (зі змінами та доповненнями).

Відповідно до останнього нормативного документа платниками плати за спеціальне використання водних ресурсів та плати за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту є підприємства, установи та організації незалежно від форми власності, а також громадяни — суб'єкти підприємницької діяльності, що використовують водні ресурси та користуються водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту (рис.9.10)

Рис. 9.9. Об'єкти нарахування плати за спеціальне використання водних ресурсів

Для вирахування плати за воду застосовуються встановлені нормативи (рис. 9.11)

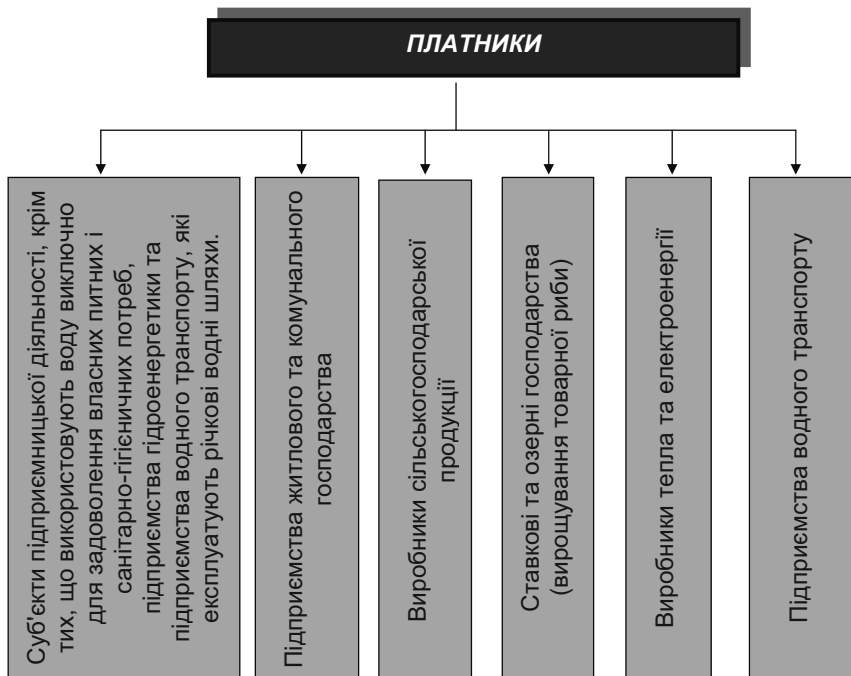

Рис. 9.10. Платники плати за спеціальне використання водних ресурсів та плати за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту

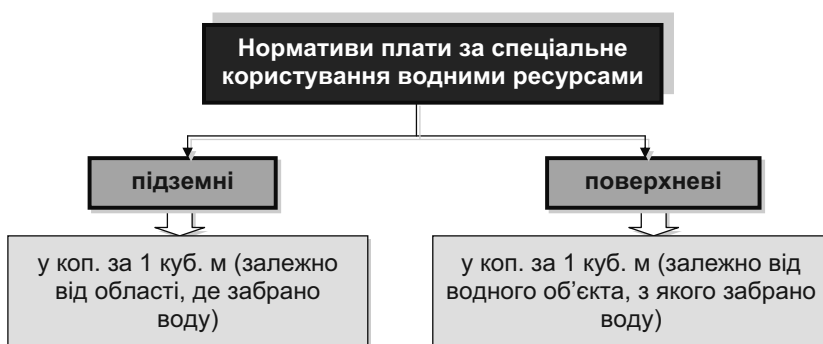

Рис. 9.11. Види нормативів плати за спеціальне користування водними ресурсами

Окрім того, встановлені нормативи за користування водами для потреб гідроенергетики – у копійках за 100 кубічних метрів води, пропущеної через турбіни гідроелектростанцій; за користування водою для потреб водного транспорту – у копійках за одну тоннаж-добу експлуатації вантажних суден та одне місце-добу експлуатації пасажирських суден. З 2004 року передбачена індексація нормативів плати за спеціальне використання прісних водних ресурсів.

На спеціальне використання водних ресурсів встановлюються ліміти, які визначаються у дозволах на постачання води.

У межах встановленого ліміту плата за спеціальне використання водних ресурсів відноситься на валові витрати виробництва, за понадлімітне використання — стягується у п'ятикратному розмірі і відноситься на рахунок прибутку, що залишається у розпорядженні водокористувача. Обсяг використаної води визначається водокористувачами самостійно, на підставі даних первинного обліку за показниками вимірювальних приладів.

На користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту ліміти не встановлюються. Плата за користування водами для потреб гідроенергетики і водного транспорту відноситься до валових витрат виробництва.

Плата за спеціальне використання водних ресурсів не стягується:

- за воду, що використовується для задоволення питних і господарсько-побутових потреб населення;
- за воду, що використовується для протипожежних потреб;
- за воду, що використовується для потреб зовнішнього благоустрою територій міст та інших населених пунктів тощо

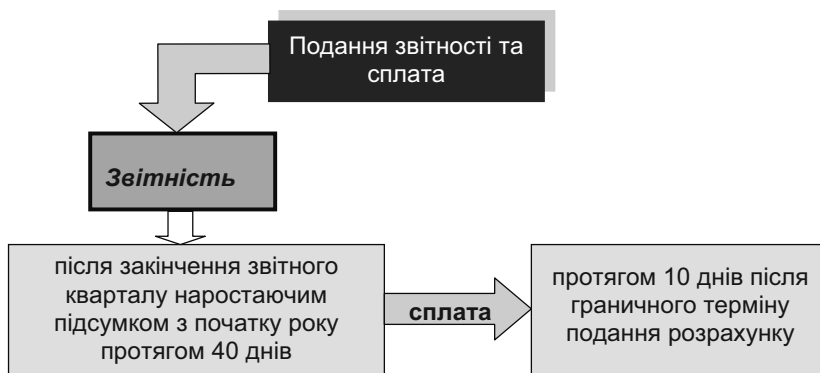

Рис. 9.12. Порядок подання звітності та терміни сплати плати за спеціальне використання водних ресурсів

9.3. Плата за користування надрами

Плата за користування надрами сплачується за мови видобування корисних копалин. Основними нормативними документами, що регламентують порядок стягування цього платежу є Кодекс України "Про надра" від 27 липня 1994 року № 132/94-ВР; Постанова Кабінету Міністрів України "Про затвердження Порядку надання спеціальних дозволів на користування надрами" від 2 жовтня 2003 року № 1540; Інструкція про внесення змін та доповнень до Інструкції про порядок обчислення і справляння платежів за користування надрами для видобування корисних копалин (zareєстровано в Міністерстві юстиції України 3 липня 2000 року № 383/4604)

Рис. 9.13. Платники плати за користування надрами

Рис. 9.14. Об'єкт оподаткування плати за користування надрами

Ставки плати встановлені у гривнях з одиниці виміру обсягу добутої мінеральної сировини (1 т, 1 м³), а в окремих випадках у відсотках до вартості видобутих корисних копалин.

Слід зазначити, що протягом останніх років нормативи плати за користування надрами для видобування корисних копалин щорічно затверджувалися законами про держбюджет на відповідний рік, у 2007 р. платники обчислюватимуть суму плати за користування надрами для видобування корисних копалин за нормативами, затвердженими Законом № 398-V від 30.11.2006р. „Про внесення змін до деяких законодавчих актів України з питань оподаткування”, які порівняно з 2006 роком щодо більшості корисних копалин не змінилися. Виняток становлять такі корисні копалини, як сировина для облицювальних матеріалів та камінь будівельний.

Так, у 2007 р. норматив плати за користування надрами для сировини для облицювальних матеріалів становить 3 % до вартості блочної продукції в розрахунку на обсяг погашених запасів, у 2006 р. він становив 30 грн. за 1 м³.

Щодо каменю будівельного, то у 2006 р. норматив становив 2,0 грн. за 1 м³, у 2007 р. об'єкт оподаткування розділено і нормативи встановлено у розмірі:

2,0 грн. – за 1 м³ для каменю будівельного, за винятком каменю будівельного (як сировини) для подальшого подрібнення з метою отримання щебеневої продукції;

1,0 грн. – за 1 м³ для піщано-гравійної сировини, у тому числі за видобування каменю будівельного (як сировини) для подальшого подрібнення для отримання щебеневої продукції

9.4. Плата за спеціальне використання лісових ресурсів

Плата за спеціальне використання лісових ресурсів стягується відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України “Про порядок стягнення збору за спеціальне використання лісових ресурсів і користування ділянками лісового фонду” від 06.07.1998 р. № 1012.

На рис. 9.15. наведено перелік платників плати.

Слід зазначити, що спеціальне використання лісових ресурсів проводиться за умови наявності спеціального дозволу – лісорубного квитка (ордера) або лісового квитка, в яких проставляється сума збору, що підлягає сплаті лісокористувачем. Якщо сума збору перевищує 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, тоді зазначена в дозволі річна сума сплачується щоквартально рівними частинами до 20 квітня, 20 липня, 20 жовтня та 20 січня. Перед отриманням лісорубних квитків до каси лісокористувача, який їх видає, вноситься вся сума збору фізичними особами, а також юридичними, якщо сума не перевищує 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

Рис. 9.15. Платники збору за спеціальне користування лісовими ресурсами

Рис. 9.16. Різновиди спеціального використання лісових ресурсів, що є платними в Україні

У відповідності до ст. 89 Лісового кодексу України від 21.01.94 р. № 3852 XII спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей та проведення науково-дослідних робіт є платним. На рис. 9.16. наведено різновиди спеціального використання лісових ресурсів, що є платними в Україні

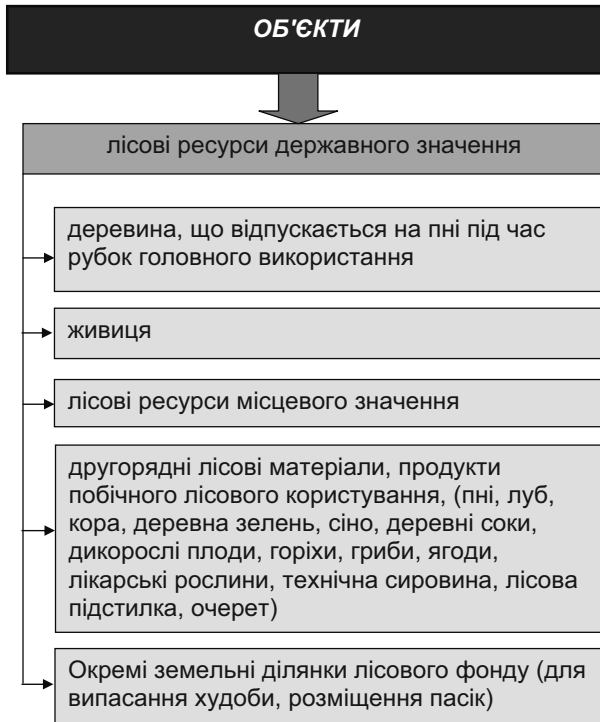

Рис. 9.17. Об'єкти обчислення збору за спеціальне користування лісовими ресурсами

Деревина від рубок головного користування і живиця належать до лісових ресурсів державного значення. Такси на ці ресурси затверджуються Кабінетом Міністрів України. Другорядні лісові матеріали та лісові ресурси, віднесені до побічних лісових користувань, належать до лісових ресурсів місцевого значення, такси на які встановлюються обласними адміністраціями.

Плата (збір) стягується за встановленими таксами або у вигляді орендної плати чи доходу, одержаного від реалізації лісових ресурсів на конкурсних умовах.

Розрахунок збору за спеціальне використання лісових ресурсів складається щоквартально, наростаючим підсумком з початку року

Ключові терміни та поняття

Ресурсні платежі; плата за землю; плата за воду; плата за користування надрами; лісовий збір

Питання до самоконтролю знань

1. Вкажіть ознаки, за якими виділено ресурсні платежі. Виділіть серед них податки та збори.
2. Складіть схему нарахування та сплати земельного податку для населених пунктів і сільськогосподарських угідь.
3. Укажіть платників та порядок нарахування плати за спеціальне використання водних ресурсів.
4. Укажіть платників та порядок нарахування плати за користування надрами.
5. Укажіть платників та механізм розрахунку лісового збору.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Дані сільськогосподарського підприємства “Колос”, що розташоване в Солонянському районі Дніпропетровської області, станом на 1 січня наведено нижче:

№ з/п	Показники	Площа, га
1.	Рілля	4600
2.	Багаторічні насадження	900
3.	Пасовища	130
4.	Сіножаті	300
5.	Площа під адміністративними будівлями	0,06
6.	Гуртожиток, що значиться на балансі СП “Колос”	0,09

Необхідно:

- а) вирахувати суми плати за землю;
- б) скласти розрахунок земельного податку на бланку встановленої форми;
- в) указати строк подання розрахунку земельного податку в ДПІ та строки сплати податку в бюджет. Відповідь аргументувати.

Примітка:

Грошова оцінка земельних угідь за категоріями земель наведена у додатку 2.3.

Завдання 2.

Громадянин Михайлюк П.І., який проживає у смт Дніпропетровської області з чисельністю населення 20 тис. чоловік, має у користуванні присадибну ділянку, площа якої становить 1250 м².

12 вересня поточного року гр. Михайлюк П.І. продав присадибну ділянку гр. Стасенко М. В., який має посвідчення потерпілого від аварії на ЧАЕС IV категорії.

Необхідно:

- а) визначити суму земельного податку на поточний рік за строками сплати;
- б) указати порядок надання пільг.

Завдання 3.

Промислове підприємство, що розташоване в басейні річки Дніпро (Дніпропетровська обл.), у своїй діяльності для виробничих потреб використовує воду загальнодержавного значення як із власної свердловини, так і поверхневу.

Установлений для підприємства річний ліміт води становить 24000 м³, з них 25% призначено для користування підземними водами.

Згідно з даними первинного обліку води, за показниками вимірювальних приладів зі змішаного джерела водопостачання за 9 місяців поточного року забрано 19200 куб.м³, з них підземної води – 4910 м³; поверхневої води – 14290 м³.

Крім того, у серпні, у зв'язку із загрозою затоплення, вилучено з надр 350 куб. м підземної води.

Необхідно:

- а) нарахувати суму збору за спеціальне використання водних ресурсів за звітний період:
  - з поверхневих водних об'єктів;
  - з підземних вод;
- б) скласти розрахунок на бланку встановленої форми;
- в) указати строки сплати збору в бюджет.

Примітка:

За попередні звітні періоди всього нараховано збору за спеціальне використання водних ресурсів у сумі 520,8 грн.

Тестові завдання

1. Ставки плати за землю для населених пунктів, де грошова оцінка землі не проведена:

- а) встановлюються у гривнях за кожного мешканця;
- б) застосовуються фіксовані ставки земельного податку, диференційовані за групами населених пунктів залежно від кількості населення;
- в) встановлюються у відсотках до нормативу родючості.

2. Платниками земельного податку є :

- а) власники землі;
- б) землекористувачі, у тому числі орендарі;
- в) усі відповіді правильні.

3. Ставки плати за землю для сільськогосподарських угідь становлять:

- а) 1 % грошової оцінки;
- б) 0,1 % грошової оцінки землі для ріллі, сіножатей та пасовищ;
- в) 0,03 % грошової оцінки землі для багаторічних насаджень

4. Об'єктами нарахування збору за спеціальне використання водних ресурсів є:

- а) фактичний обсяг води, який використовують водокористувачі для виробничих потреб;
- б) розрахунковий ліміт обсягів води для власних потреб;
- в) усі відповіді правильні.

5. Платниками збору за спеціальне використання водних ресурсів є:

- а) підприємства водного транспорту;
- б) житлово-комунальні підприємства;
- в) фізичні особи, які мають приватні помешкання.

6. Нормативи плати за спеціальне водокористування встановлюються:

- а) окремо для підземних та поверхневих вод;
- б) залежно від сезону;
- в) залежно від якості води.

7. Плата за спеціальне водокористування нараховується:

- а) щомісячно, наростаючим підсумком з початку кварталу;
- б) щоквартально, наростаючим підсумком з початку року;
- в) один раз на рік.

8. Об'єктом нарахування плати за користування надрами є:

- а) обсяг знайдених корисних копалин;
- б) обсяг погашених у надрах запасів;
- в) площа пошукової ділянки.

9. Ставки плати за користування надрами встановлені:

- а) у гривнях з одиниці виміру обсягу добутої мінеральної сировини (1 т, 1 м. куб);
- б) у відсотках до вартості видобутих корисних копалин;
- в) у гривнях за м² земельної ділянки, де проводиться видобуток.

10. Лісокористувачі - це:

- а) особи, які є власниками лісів;
- б) юридичні особи, що провадять роботи в лісових зонах;
- в) юридичні та фізичні особи, яким надано в постійне чи тимчасове користування земельні ділянки лісового фонду.

ТЕМА 10. ІНШІ ПОДАТКИ ТА ОБОВ'ЯЗКОВІ ПЛАТЕЖІ

- 10.1. Податок з власників транспортних засобів.
- 10.2. Місцеві податки і збори.
- 10.3. Інші обов'язкові платежі.

Методичні вказівки до вивчення теми

Податок з власників транспортних засобів віднесено до загальнодержавних податків і зборів. Його впровадження частково зумовлено потребами покриття шкоди, що завдається транспортом, та відновленням доріг. Втім, податковий характер цього платежу не передбачає створення окремого фонду чи еквівалентного розрахунку. Слід звернути увагу на диференціацію ставок з урахуванням окремих технічних характеристик транспортного засобу – обсягу циліндрів двигуна, довжини корпусу та строку його використання.

При вивченні другого питання необхідно опанувати особливості місцевого оподаткування, розглянути склад і призначення місцевих податків і зборів. При цьому рекомендуємо звернутися до Декрету Кабінету Міністрів України від 20.05.93 р. № 56-93 «Про місцеві податки і збори» (зі змінами та доповненнями). Місцеві податки і збори мали б складати основу місцевих бюджетів в Україні. Однак їх досить великий перелік не забезпечує достатніх надходжень через низькі ставки.

У третьому питанні приділено увагу таким платежам, як податок на промисел, збір на розвиток виноградарства, державне мито, патентування деяких видів підприємницької діяльності. При вивченні цього питання необхідно з'ясувати місце і роль цих обов'язкових платежів у податковій системі України, а також їх суть та елементи.

10.1. Податок з власників транспортних засобів

Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів в Україні стягується згідно з Законом "Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів" від 18.02.97 р. № 75/97-ВР (зі змінами та доповненнями)

Рис. 10.1. Платники податку з власників транспортних засобів

Цей податок уведено з метою формування джерел фінансування будівництва, реконструкції, ремонту, утримання автомобільних шляхів загального користування та проведення природоохоронних заходів на водоймищах.

Перелік транспортних засобів, які підлягають та не підлягають оподаткуванню, наведено в таблиці 10.1.

Віднесення (не віднесення) транспортних засобів до об'єктів оподаткування визначається відповідними кодами за Гармонізованою системою опису та кодування товарів

Таблиця 10.1

Перелік транспортних засобів, які підлягають та не підлягають оподаткуванню

Транспортні засоби, які підлягають оподаткуванню	Транспортні засоби, які не підлягають оподаткуванню
<ul style="list-style-type: none"> - трактори (колісні) – код 87 01; - автомобілі, призначені для перевезення не менше 10 осіб, враховуючи водія - код 87 02; автомобілі легкові - код 87 03; - автомобілі вантажні – код 87 04; автомобілі спеціального призначення, крім тих, що використовуються для перевезення пасажирів і вантажів – код 87 05; мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з установленим двигуном з об'ємом циліндрів більше 50 куб. см. – код 87 11; яхти та судна парусні з допоміжним двигуном або без нього – код 89 03 91; - човни моторні і катери, за винятком човнів з підвісним двигуном (крім спортивних), код – 89 03 92; інші човни (крім спортивних), код – 89 03 99. 	<ul style="list-style-type: none"> - трактори на гусеничному ходу - код 87 01 30; - мотоцикли (включаючи мопеди) та велосипеди з установленим двигуном з об'ємом циліндрів до 50 куб. см. – код 87 11 10; тільки автомобілі спецпризначення швидкої допомоги та пожежні – код 87 05; транспортні засоби вантажні, самохідні, що використовуються на заводах, складах, у портах та аеропортах для перевезення вантажів на короткі відстані – код 87 09; машини і механізми для сільськогосподарських робіт – коди 84 32, 84 33; тільки яхти, судна парусні і човни спортивні – коди 89 03 91, 89 03 92, 89 03 99.

Відповідно до чинного законодавства встановлено такі ставки податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів (табл. 10.2)

Таблиця 10.2

*Ставки податку з власників транспортних засобів та інших
самохідних машин та механізмів*

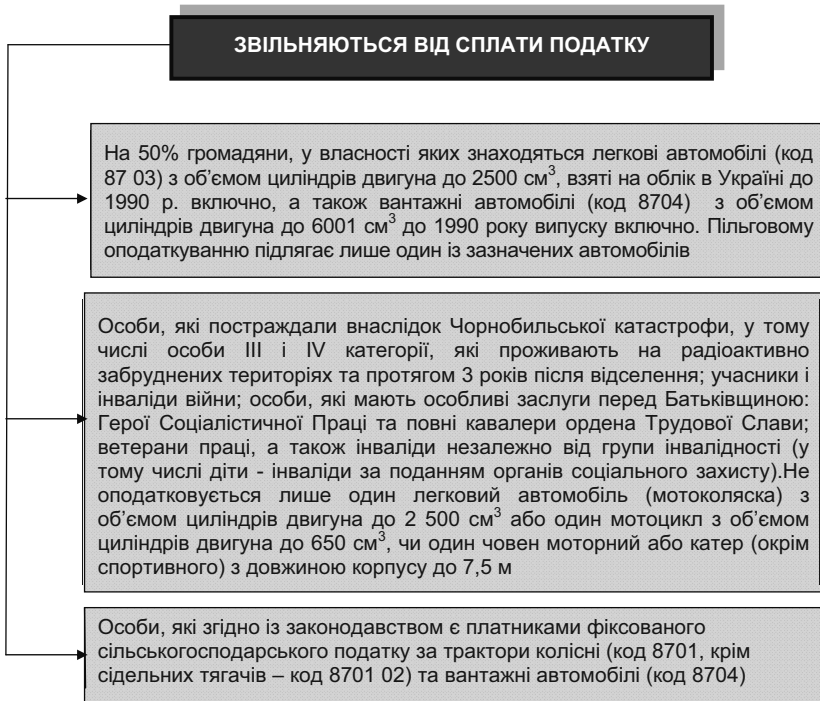
Код	Опис об'єктів оподаткування	Ставка податку на рік (зі 100 см ³ об'єму циліндрів двигуна, з 1 кВт потужності двигуна або 100 см довжини)
1	2	3
	При першій реєстрації в Україні:	
8701	трактори колісні (крім гусеничних - код 8701 30 та тільки сідельних тягачів)	2,5 грн з 100 куб. см
8701 20	тільки сідельні тягачі	
	нові	15 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	15 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	500 грн з 100 куб. см
8702	автомобілі для перевезення не менш як 10 осіб, включаючи водія, з об'ємом циліндрів двигуна:	
	до 6000 куб. см	
	нові	5 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	5 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	500 грн з 100 куб. см
	від 6001 куб. см і більше	
	нові	5 грн з 100 куб. см
що використовувалися до 8 років	5 грн з 100 куб. см	
	що використовувалися понад 8 років	10 грн з 100 куб. см
8703	автомобілі легкові (крім автомобілів з електродвигуном - код 8703 90 10 00) з об'ємом циліндрів двигуна:	
	до 1000 куб. см	
	нові	3 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	5 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	100 грн з 100 куб. см
	від 1001 куб. см до 1500 куб. см	
	нові	4 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	5 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	200 грн з 100 куб. см
	від 1501 куб. см до 1800 куб. см	
	нові	5 грн з 100 куб. см
що використовувалися до 8 років	7 грн з 100 куб. см	
що використовувалися понад 8 років	300 грн з 100 куб. см	
	від 1801 куб. см до 2500 куб. см	

1	2	3
	нові	10 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	12 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	500 грн з 100 куб. см
	від 2501 куб. см до 3500 куб. см	
	нові	25 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	30 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	750 грн з 100 куб. см
	від 3501 куб. см і більше	
	нові	40 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	45 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	1000 грн з 100 куб. см
	8703 90 10 00	транспортні засоби, оснащені електродвигунами
8704	автомобілі вантажні з об'ємом циліндрів двигуна: до 8200 куб. см	
	нові	15 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 5 років	50 грн з 100 куб. см
	що використовувалися від 5 до 8 років	700 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	1000 грн з 100 куб. см
	від 8201 куб. см до 15000 куб. см	
	нові	20 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 5 років	30 грн з 100 куб. см
	що використовувалися від 5 до 8 років	50 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	1000 грн з 100 куб. см
	від 15001 куб. см і більше	
	нові	25 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 5 років	30 грн з 100 куб. см
	що використовувалися від 5 до 8 років	50 грн з 100 куб. см
що використовувалися понад 8 років	300 грн з 100 куб. см	
8705	автомобілі спеціального призначення (крім пожежних і швидкої допомоги)	
	нові	5 грн з 100 куб. см
	що використовувалися до 8 років	5 грн з 100 куб. см
	що використовувалися понад 8 років	100 грн з 100 куб. см
	При проведенні реєстрації, перереєстрації та чергового технічного огляду:	
8701	трактори колісні (крім гусеничних – код 8701 30 та тільки сідельних тягачів)	2,5 грн з 100 куб. см
8701 20	тільки сідельні тягачі	15 грн з 100 куб. см

Закінчення табл. 10.2

1	2	3
8702	автомобілі для перевезення не менш як 10 осіб, включаючи водія, з об'ємом циліндрів двигуна:	
	до 6000 куб. см	5 грн з 100 куб. см
	від 6001 куб. см і більше	5 грн з 100 куб. см
8703	автомобілі легкові (крім автомобілів з електродвигуном - код 8703 90 10 00) з об'ємом циліндрів двигуна:	
	до 1000 куб. см	3 грн з 100 куб. см
	від 1001 куб. см до 1500 куб. см	4 грн з 100 куб. см
	від 1501 куб. см до 1800 куб. см	5 грн з 100 куб. см
	від 1801 куб. см до 2500 куб. см	10 грн з 100 куб. см
	від 2501 куб. см до 3500 куб. см	25 грн з 100 куб. см
від 3501 куб. см і більше	40 грн з 100 куб. см	
8703 90 10 00	транспортні засоби, оснащені електродвигунами	0,5 грн з 1 кВт
8704	автомобілі вантажні з об'ємом циліндрів двигуна:	
	до 8200 куб. см	15 грн з 100 куб. см
	від 8201 куб. см до 15000 куб. см	20 грн з 100 куб. см
	від 15001 куб. см і більше	25 грн з 100 куб. см
8705	автомобілі спеціального призначення (крім пожежних і швидкої допомоги)	5 грн з 100 куб. см
8711	мотоцикли (мопеди), велосипеди з двигуном (крім тих, що мають об'єм циліндра двигуна до 50 куб. см, код 8711 10 00 00) та об'ємом циліндрів двигуна:	
	до 500 куб. см	3 грн з 100 куб. см
	від 501 до 800 куб. см	5 грн з 100 куб. см
	від 801 куб. см і більше	10 грн з 100 куб. см
	яхти і судна парусні з допоміжним двигуном або без нього (крім спортивних):	
8903 91 10 00	морські	14 грн з 100 см довжини
8903 91 91 00	яхти і судна парусні масою не більш як 100 кг	7 грн з 100 см довжини
8903 91 93 00	яхти і судна парусні масою понад 100 кг та завдовжки не більш як 7,5 м	7 грн з 100 см довжини
8903 91 99 00	яхти і судна парусні масою понад 100 кг та завдовжки понад 7,5 м	14 грн з 100 см довжини
	човни моторні і катери, крім човнів з підвісним двигуном (за винятком спортивних):	
8903 92 10 00	морські	14 грн з 100 см довжини
8903929100	човни моторні і катери завдовжки не більш як 7,5 м	7 грн з 100 см довжини
8903929900	човни моторні і катери завдовжки понад 7,5 м	14 грн з 100 см довжини
	плавучі засоби (крім спортивних):	

З податку з власників транспортних засобів передбачені пільги для окремих категорій платників (рис. 10.2.)

Рис. 10.2. Перелік пільг з податку на транспортні засоби й інші самохідні машини та механізми

Податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів обчислюється юридичними особами на підставі звітних даних про кількість транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів станом на 1 січня поточного року. Розрахунок податку на поточний рік подається до ДПІ за місцем реєстрації платника на бланку встановленої форми у строки, передбачені для річного звітного періоду (тобто 60 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного року).

Схему визначення річної суми податку наведено на рис. 10.3

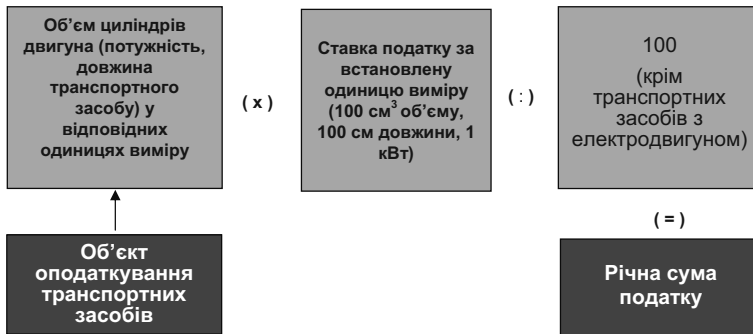

Рис. 10.3. Порядок нарахування податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів

Якщо протягом року платник податку – юридична особа здійснює придбання транспортного засобу, він повинен додатково нарахувати податок на цей засіб за період, який залишився до кінця календарного року, включаючи квартал, в якому відбулося придбання. До ДПІ подається додатковий розрахунок.

У разі вибуття транспортного засобу протягом року, перерахунок податку не передбачено.

Якщо транспортні засоби придбано платниками - фізичними особами у другому півріччі, то податок сплачується в половинному розмірі від встановленої суми

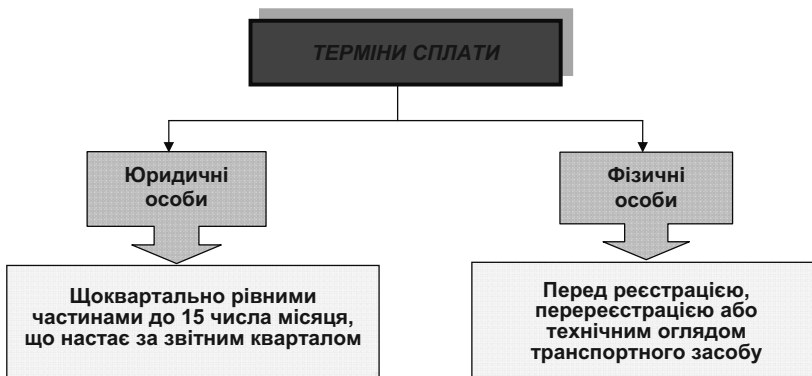

Рис. 10.4. Терміни сплати податку з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів

10.2. Місцеві податки і збори

Початком формування місцевого оподаткування в Україні став прийнятий 20 травня 1993 року Декрет Кабінету Міністрів України "Про місцеві податки і збори", до якого в подальшому було внесено зміни та доповнення.

Нині в Україні справляються 2 види місцевих податків та 12 видів місцевих зборів (рис. 10.5)

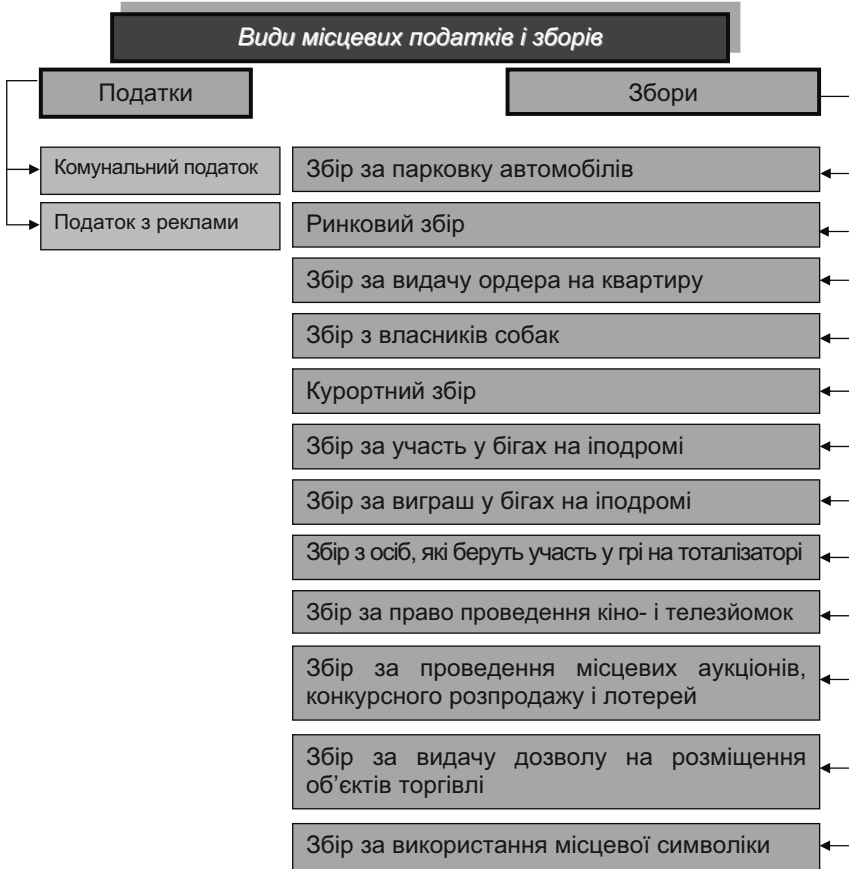

Рис. 10.5. Види місцевих податків і зборів

Декретом визначено граничні ставки місцевих податків та зборів, які наведено на рис. 10.6

РОЗМІРИ ОКРЕМИХ МІСЦЕВИХ ЗБОРІВ

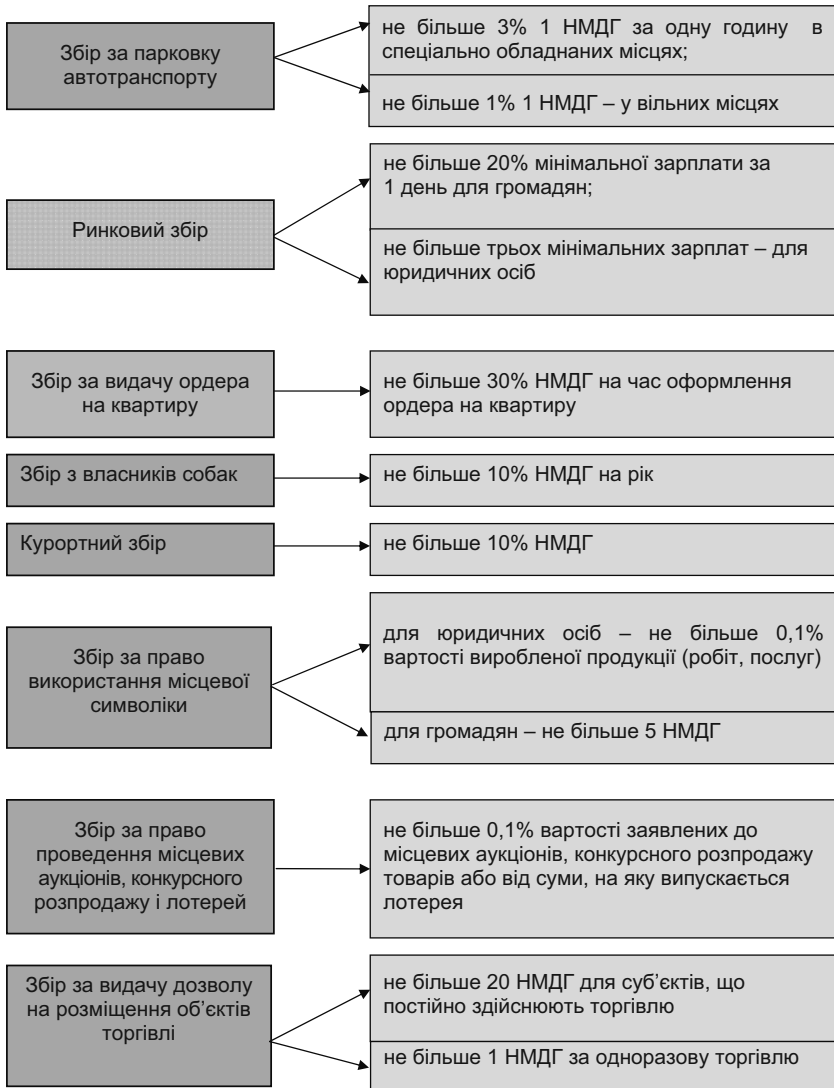

Рис. 10.6. Перелік граничних ставок місцевих податків і зборів

Механізм справляння місцевих податків і зборів наведено нижче на рис. 10.7.

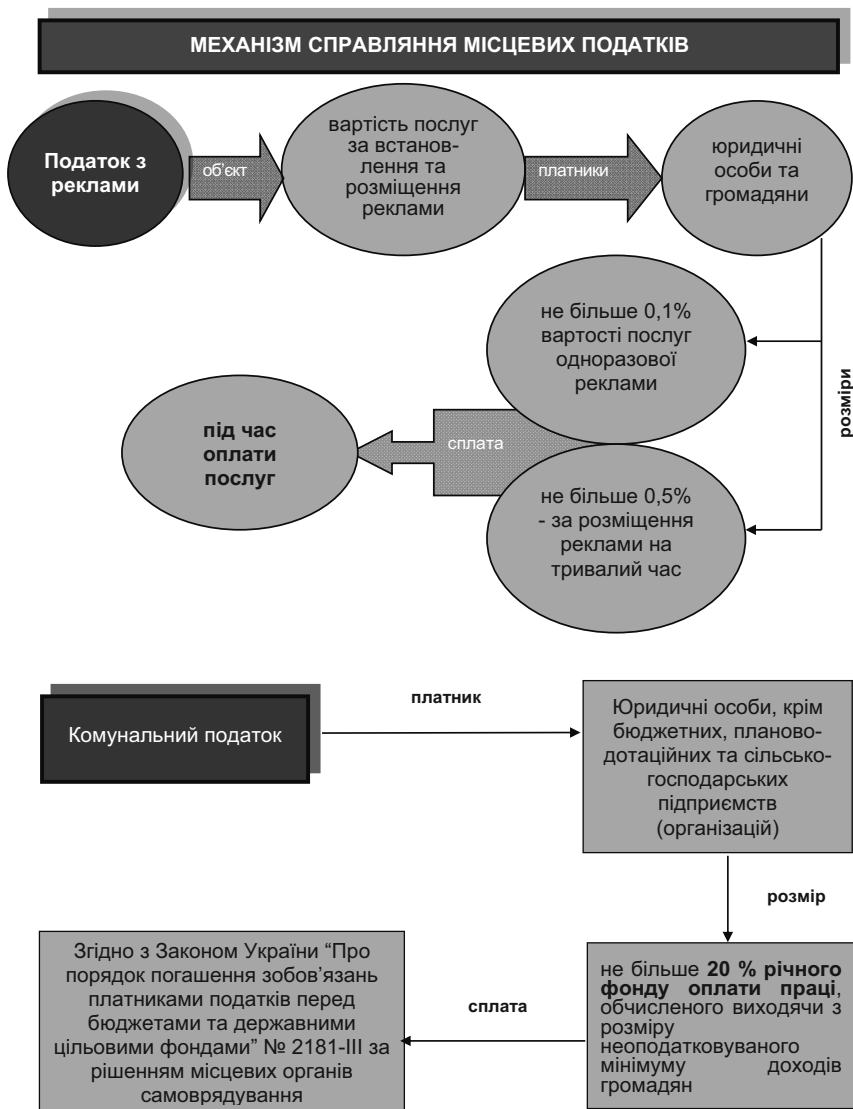

Рис. 10.7. Механізм справляння місцевих податків

Органи місцевого самоврядування в межах своєї компетенції мають право запроваджувати пільгові податкові ставки, не застосовувати окремі податки і збори, звільняти від сплати окремі категорії платників, надавати відстрочки по сплаті цих податків і зборів, встановлювати порядок і терміни сплати. У той же час вони не мають права запроваджувати податки і збори, не передбачені декретом, а також перевищувати граничні розміри ставок

10.3. Інші обов'язкові платежі

Специфічним видом податків з фізичних осіб є **податок на промисел**. Механізм справляння цього податку регламентується нормами Декрету Кабінету Міністрів України "Про податок на промисел" від 17 березня 1993 року № 24 - 93 (зі змінами та доповненнями).

Платниками цього податку є громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, які мають та які не мають постійного місця проживання в Україні, якщо вони не зареєстровані як суб'єкти підприємницької діяльності і здійснюють несистематичний, не більше чотирьох разів протягом календарного року, продаж виробленої, переробленої та купленої продукції, речей, товарів (далі – товари).

Визначені декретом елементи податку на промисел представлено на рис. 10.8

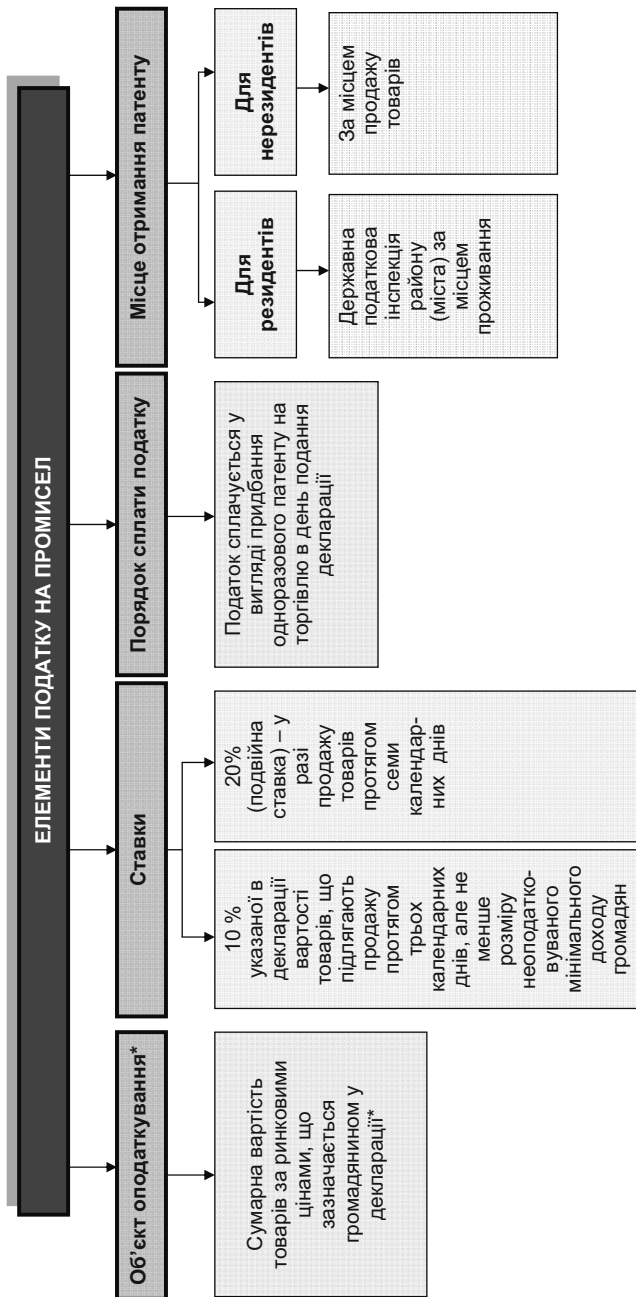

Рис. 10.8. Елементи податку на промисел

*Не декларується та не оподатковується продаж вироблених в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній, садовій і городній ділянках продукції рослинництва, худоби, кролів, нутрій, птиці (як у живому вигляді, так і продукції їх забою в сирому вигляді та у вигляді первинної переробки), продукції власного бджільництва, а також продаж автотранспортних засобів, які перебувають у приватній власності громадян, якщо вони реалізуються один раз протягом року.

З метою розвитку виноградарства, садівництва та хмелярства запроваджено відповідний збір. **Збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства** стягується відповідно до Закону України "Про збір на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства" від 9 квітня 1999 року № 587-XIV (зі змінами та доповненнями).

Порядок та терміни сплати збору наведено нижче на рис. 10.9

Рис. 10.9. Порядок та терміни сплати збору на розвиток виноградарства, садівництва та хмелярства

Державне мито – це плата, яка стягується за вчинення юридичних дій та за видачу документів юридичного значення уповноваженими на те органами. Державне мито справляється згідно з Декретом Кабінету Міністрів України "Про державне мито" від 21.01.93 р. № 7-93 (зі змінами та доповненнями).

Платниками державного мита є фізичні та юридичні особи, які звертаються у відповідні органи (судові органи, нотаріальні контори, відділи РАГС тощо) для вчинення в їх інтересах дій та для видачі їм відповідних юридичних документів.

Перелік основних об'єктів справляння державного мита представлено на рис.10.10.

Рис. 10.10. Перелік основних об'єктів справляння державного мита

Для справляння мита застосовуються різні види **ставок** (рис. 10.11)

Рис. 10.11. Види ставок державного мита

Ставки державного мита встановлюються у певних розмірах (Додаток 2).

Від сплати державного мита звільняються:

- позивачі – робітники та службовці – за позовами про стягнення заробітної плати і за іншими вимогами, що впливають з трудових правовідносин; члени сільськогосподарських підприємств, працівники селянських (фермерських) господарств – за позовами до сільськогосподарських підприємств, селянських (фермерських) господарств про оплату праці та за іншими вимогами, пов'язаними з трудовою діяльністю;

- позивачі – за позовами, що впливають з авторського права, а також з права на відкриття, винахід, раціоналізаторську пропозицію та промислові зразки;

- громадяни – з касаційних скарг і скарг на рішення, що набрали законної сили, у справах про розірвання шлюбу;

- позивачі – за позовами про відшкодування збитків, заподіяних каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю годувальника;

- позивачі – за позовами про стягнення аліментів;

- сторони – зі спорів, пов'язаних з відшкодуванням збитків, заподіяних громадянину незаконним засудженням, незаконним притягненням до кримінальної відповідальності, незаконним застосуванням такого заходу, як взяття під варту, або незаконним накладенням адміністративного стягнення у вигляді арешту чи виправних робіт;

- органи соціального страхування та органи соціального забезпечення – за регресними позовами про стягнення з особи, яка заподіяла шкоду, сум допомоги та пенсій, виплачених потерпілому або членам його сім'ї; органи соціального забезпечення – за позовами про стягнення неправильно виплачених допомог та пенсій;

- позивачі – за позовами про відшкодування матеріальних збитків, завданих злочином;

- громадяни – за видавання або засвідчення правильності копій документів, потрібних для призначення та одержання державних допомог і пенсій, а також у справах опіки та усиновлення (удочеріння);

- державні та громадські органи, підприємства, установи, організації, громадяни, які звернулися у випадках, передбачених чинним законодавством, з заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб;

- органи місцевого та регіонального самоврядування – за позовами до суду або господарського суду про визнання недійсними актів інших органів місцевого та регіонального самоврядування,

підприємств, організацій, установ, які обмежують їхні права;

- органи місцевого та регіонального самоврядування – за позовами до суду або господарського суду про стягнення з підприємства, організації, установи або громадян збитків, завданих інтересам населення, місцевому господарству, навколишньому середовищу їхніми рішеннями, діями або бездіяльністю, невиконанням рішень органів місцевого та регіонального самоврядування;

- місцеві державні адміністрації – за позовами до господарського суду про визнання недійсними актів органів місцевого та регіонального самоврядування, що суперечать чинному законодавству;

- громадяни – за реєстрацію народження, смерті, усиновлення (удочеріння) і встановлення батьківства, за видавання їм свідоцтва про зміну, доповнення і виправлення записів актів про народження у випадках встановлення батьківства, усиновлення (удочеріння), а також у зв'язку з помилками, допущеними при реєстрації актів громадянського стану органами запису актів громадянського стану;

- фінансові органи та державні податкові адміністрації – за видачу їм свідоцтв і дублікатів свідоцтв про право держави на спадщину та документів, необхідних для одержання цих свідоцтв, за вчинення державними нотаріальними конторами виконавчих записів про стягнення податків, платежів, зборів і недоїмок;

- громадяни – за посвідчення їхніх заповітів і договорів дарування майна на користь держави, а також на користь державних підприємств, установ, організацій;

- неповнолітні – за видачу їм паспорта громадянина України (нового зразка) та видачу свідоцтва про право на спадщину;

- громадяни України – за видачу їм документів на право виїзду за кордон, якщо виїзд пов'язаний зі смертю або відвідуванням могил близьких родичів, а також за видачу документів про запрошення в Україну осіб у зв'язку зі смертю або тяжкою хворобою близьких родичів;

- особи, які не досягли 16-річного віку або особи, які виїждять на навчання за кордон – за видачу їм документа на виїзд за кордон та в'їзд в Україну;

- громадяни, які потерпіли від Чорнобильської катастрофи (1 та 2 категорій), інваліди I та II груп;

- інші категорії громадян, організацій за дії, вчинені в їхніх інтересах.

Місцеві ради мають право встановлювати додаткові пільги для окремих платників щодо сплати державного мита, яке зараховується до місцевих бюджетів, а Міністерство фінансів України — щодо державного мита, яке зараховується до Державного бюджету України.

Сплата державного мита здійснюється таким чином (рис. 10.12)

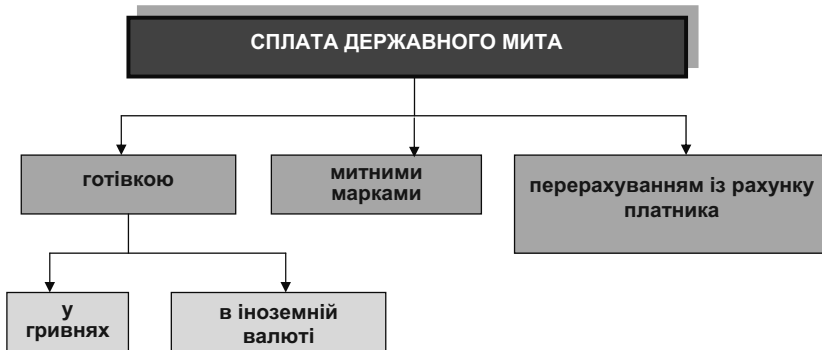

Рис. 10.12. Форми сплати державного мита

Порядок **патентування деяких видів підприємницької діяльності** визначається Законом України "Про патентування деяких видів підприємницької діяльності" від 23 березня 1996 року № 98/96-ВР (зі змінами та доповненнями).

Торговий патент – це державне свідоцтво, яке засвідчує право суб'єкта підприємницької діяльності чи його структурного (відокремленого) підрозділу займатися відповідними видами підприємницької діяльності.

Об'єктом регулювання є торговельна діяльність за готівковій кошти, діяльність інших форм розрахунків і кредитних карток на території України, діяльність з обміну готівкових валютних цінностей (враховуючи операції з готівковими платіжними засобами, вираженими в іноземній валюті, та з кредитними картками), а також діяльність із надання послуг у сфері ігрового бізнесу і побутових послуг. Торговий патент повинні придбавати юридичні особи й суб'єкти підприємницької діяльності, які не мають статусу юридичної особи, – резиденти і нерезиденти, а також їх відокремлені підрозділи (філії, відділення, представництва тощо), які займаються вищезазначеними видами підприємницької діяльності.

Вартість торгового патенту на здійснення **торговельної діяльності та діяльності з надання побутових послуг** за календарний місяць встановлюється органами місцевого самоврядування залежно від місцезнаходження пункту продажу товарів (об'єкта з надання побутових послуг) та асортиментного переліку товарів (виду побутових послуг) у межах граничних рівнів, визначених Законом:

- на території обласних центрів – **від 60 до 320 гривень**;
- на території міст обласного підпорядкування (крім обласних центрів) і районних центрів – **від 30 до 160 гривень**;

- на території інших населених пунктів – **до 80 гривень**.

Вартість **короткотермінового** торгового патенту на здійснення торговельної діяльності за один день встановлюється у фіксованому розмірі **10 гривень**.

У разі придбання **пільгового** торгового патенту, який видається на торгівлю окремими видами товарів, суб'єкт підприємницької діяльності вносить одноразову плату в розмірі **25 гривень** за весь термін дії патенту.

Вартість торгового патенту **на здійснення операцій з торгівлі готівковими валютними цінностями** встановлюється у фіксованому розмірі **960 грн.** за календарний місяць (у разі, коли суб'єкт підприємницької діяльності має структурні (відокремлені) підрозділи, торговий патент придбавається окремо для кожного структурного (відокремленого) підрозділу (обмінного пункту).

Вартість торгового патенту **на здійснення операцій з надання послуг у сфері грального бізнесу** на кожне окреме гральне місце встановлюється у фіксованому розмірі **від 1800 до 192000 грн.** (за рік) залежно від виду послуг:

- для використання грального автомата з грошовим або майновим виграшем – 4200 гривень;

- для використання грального столу з кільцем рулетки – 192000 гривень;

- для використання інших гральних столів (спеціальних столів для казино, крім столів для більярду) – 144000 гривень за кожен стіл;

- для використання кегельбанів, що вводяться у дію за допомогою жетона, монети або без них, – 6000 гривень за кожен гральний жолоб (доріжку);

- для використання столів для більярду, що вводяться в дію за допомогою жетона, монети або без них, крім столів для більярду, що використовуються для спортивних аматорських змагань, – 1800 гривень за кожний стіл для більярду;

- для провадження інших видів грального бізнесу, включаючи розіграші з видачею грошових вигравів у готівковій формі поза банківські установи або у майновій формі на місці, – 7200 гривень за кожний окремий вид (місце) грального бізнесу.

Патентування не поширюється на торговельну діяльність і діяльність із надання побутових послуг:

1) підприємств і організацій Укоопспілки, військової торгівлі, аптек, які перебувають у державній власності, торговельно-виробничих державних підприємств робітничого постачання в селах, селищах і містах районного підпорядкування;

2) суб'єктів підприємницької діяльності – фізичних осіб, які:

- здійснюють торговельну діяльність із лотків, прилавків і сплачують ринковий збір (плату) за місце для торгівлі продукцією в межах ринків усіх форм власності;

- сплачують податок на промисел у порядку, передбаченому чинним законодавством;
- здійснюють продаж вирощених в особистому підсобному господарстві, на присадибній, дачній, садовій і городній ділянках продукції рослинництва, худоби, кролів, нутрії, птиці, продукції власного бджільництва;
- сплачують державне мито за нотаріальне посвідчення договорів про відчуження власного майна, якщо товари кожної окремої категорії відчужуються не частіше як один раз на календарний рік;
- сплачують фіксований податок відповідно до законодавства про оподаткування доходів фізичних осіб;

3) суб'єктів підприємницької діяльності, створених громадськими організаціями інвалідів, які мають податкові пільги відповідно до чинного законодавства і здійснюють торгівлю виключно продовольчими товарами вітчизняного виробництва і продукцією, виготовленою на підприємствах Українського товариства сліпих і Українського товариства глухих.

Патентування деяких видів підприємницької діяльності відбувається таким чином (рис. 10.13)

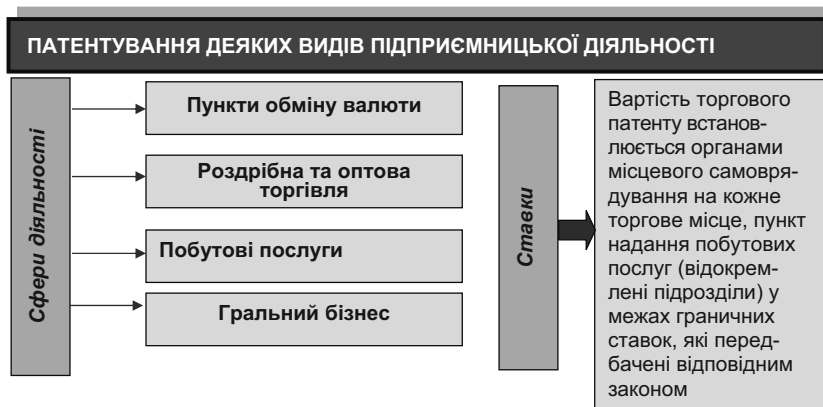

Рис. 10.13. Патентування деяких видів підприємницької діяльності

Ключові терміни та поняття

Транспортні засоби, податок з власників транспортних засобів, місцеве оподаткування, державна реєстрація, державні послуги, державне мито, збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства, торговий патент

Питання до самоконтролю знань

1. Укажіть порядок нарахування та сплати податку з власників транспортних засобів юридичними та фізичними особами.

2. Укажіть перелік місцевих податків і зборів. Розкрийте особливості визначення об'єктів нарахування та порядок сплати таких податків і зборів.

3. Визначте платників державного мита. Які пільги передбачені з цього платежу?

4. Визначте платників збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства. Вкажіть порядок нарахування цього збору.

5. Хто має придбати торговий патент та на яких умовах?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Станом на 1 січня поточного року на балансі підприємства обліковані такі транспортні засоби (див. таблицю).

Види і марки транспортних засобів	Кількість	Об'єм циліндра двигуна, куб. см
I. Вантажні автомобілі		
ЗИЛ - 130Д	5	6000
УРАЛ – 377	4	7000
КАМАЗ – 5324	2	10850
II. Легкові автомобілі		
Москвич – 434	2	1600
ГАЗ - 31-02 “Волга”	1	2500

Необхідно:

1) за даними підприємства обчислити суму податку з власників транспортних засобів;

2) заповнити розрахунок податку на бланку встановленої форми

3) указати строки подання розрахунку до ДПІ та строки сплати податку до бюджету.

Примітка:

Усі транспортні засоби знаходяться у користуванні понад 8 років.

Завдання 2.

У районний суд надійшли позовні заяви:

1. Від гр. О.Г. Ляшко про розірвання повторного шлюбу з гр. С.К. Ляшко.

2. Від гр. І.Ф. Опришко про відшкодування гр. П.А. Івановим матеріального збитку в сумі 1600 грн. П.А. Іванов подав зустрічний позов у сумі 800 грн.

3. Від гр. Н.С. Лялька про стягнення аліментів на утримання двох дітей з гр. Ф.К. Лялька, середньомісячна заробітна плата якого за останній рік (за відрахуванням податку з доходів фізичних осіб) склала 705 грн.

4. Від гр. М.С. Сидорчука про визначення недійсним договору найму житлового приміщення.

Необхідно:

- 1) Указати платників державного мита;
- 2) Вирахувати суму державного мита для кожного платника.

Завдання 3.

Нотаріальна контора протягом жовтня здійснила такі види робіт:

1. Видала свідоцтва на спадщину житлового будинку вартістю 5000 грн. трьом дітям померлого, один з яких неповнолітній.

2. Засвідчила договір про продаж житлового будинку за 10000 грн. Оцінка будинку за даними БТІ – 9000 грн.

3. Засвідчила договір дарування нерухомого майна (дачі) сину власника. Вартість – 4000 грн.

4. Видала свідоцтво на спадщину, оцінка якого 7000 грн, у т.ч. вклад в банку – 3000 грн.

5. Засвідчила договір оренди житлового будинку на 2 роки із щомісячною платою – 80 грн.

Необхідно:

1. указати платників державного мита;
2. вирахувати суму державного мита для кожного платника.

Завдання 4.

По МП “Райдуга” за березень поточного року є такі дані:

- кількість працюючих штатних працівників станом на 1.03 поточного року	12 чол.
- з 10 березня зараховано у штат з випробувальним строком	3 чол.
- з 22 березня знаходиться у відпустці по вагітності та пологах	1 чол.
- з 9 по 21 березня знаходився на листку тимчасової непрацездатності	1 чол.
- з 24 березня звільнено (не вийшов на роботу з 25 березня):	1 чол.
- з 25 березня оформлені за сумісництвом на 0,5 ставки працівники МП “Райдуга”	2 чол.
- з 29 березня зараховані на робочі місця студенти, які проходять виробничу практику	3 чол.

Необхідно:

1) вирахувати суму комунального податку, який підлягає сплаті до бюджету.

2) указати строки перерахування податку до бюджету та строки подання розрахунку на бланку встановленої форми до ДПІ.

Примітка:

Підприємство працює в режимі 5-денного робочого тижня.

Тестові завдання

1. Платниками податку з власників транспортних засобів є:

- а) власники транспортних засобів – юридичні особи;
- б) власники транспортних засобів – фізичні особи;
- в) усі відповіді правильні.

2. Фізичні особи сплачують податок з власників транспортних засобів:

- а) щоквартально рівними частинами;
- б) перед проведенням першої реєстрації в Україні, реєстрацією, перереєстрацією транспортних засобів;
- в) не є платниками такого податку.

3. Юридичні особи сплачують податок з власників транспортних засобів:

- а) щоквартально рівними частинами до 15 числа місяця, що настає за звітним кварталом;
- б) перед проведенням першої реєстрації в Україні, перед реєстрацією, перереєстрацією транспортних засобів;
- в) не є платниками такого податку;

4. До переліку місцевих податків і зборів відносяться:

- а) комунальний податок;
- б) гастрольний збір;
- в) готельний збір.

5. Об'єктом нарахування податку з реклами є:

- а) середньомісячна заробітна плата;
- б) вартість послуг за встановлення і розміщення реклами;
- в) обсяг розміщеної реклами.

6. Платниками державного мита є:

- а) фізичні особи, що відвідують відділи РАГС;
- б) фізичні та юридичні особи, які звертаються у відповідні органи (судові органи, нотаріальні контори, відділи РАГС тощо) для вчинення в їх інтересах дій та для видачі їм відповідних юридичних документів;
- в) юридичні особи – платники податків.

7. Державне мито – це:

- а) плата за державні послуги;
- б) плата за державну реєстрацію;
- в) плата, яка стягується за вчинення юридичних дій та за видачу документів юридичного значення уповноваженими на те органами.

8. Об'єктом нарахування збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства є:

- а) виручка від реалізації продукції;
- б) виручка, одержана від реалізації алкогольних напоїв і пива;
- в) обсяг придбаних алкогольних напоїв і пива.

9. Ставка збору на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства становить:

- а) 1 % об'єкта оподаткування;
- б) 5 % об'єкта оподаткування;
- в) 10 % об'єкта оподаткування.

10. Торговий патент – це:

- а) чек про придбання товарів;
- б) дозвіл на придбання товарів;
- в) державне свідоцтво, що засвідчує право суб'єкта підприємницької діяльності чи його структурного (відокремленого) підрозділу займатися відповідними видами підприємницької діяльності.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЧАСТИНИ II

1. Бюджетний Кодекс України: Закон України від 21.06.2001 № 2542 // Відомості Верховної Ради України – 2001 - № 37-38.
2. Кодекс України: Про надра від 27.07.94 № 132/94 – ВР.
3. Конституція України. – К: від 28.06.1996.
4. Про акцизний збір на алкогольні напої та тютюнові вироби: Закон України від 15.09.1995 року № 329/95-ВР, зі змінами та доповненнями.
5. Про гастрольні заходи в Україні: Закон України від 10.07.2003 № 1115-IV.
6. Про внесення змін до Закону України „Про Державний бюджет України на 2005 рік”: Закон України від 25.03.2005 № 2505.
7. Про внесення змін до Закону України „Про систему оподаткування”: Закон України від 18.02.97р. - №77/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. - №16.
8. Про Державний бюджет України на 2007 рік: Закон України від 19.12.2006 № 489-V.
9. Про державну підтримку малого підприємництва: Закон України від 19.10.2000 № 2063-III.
10. Про державну податкову службу в Україні: Закон України від 24.12.93 № 3813-XII, зі змінами та доповненнями.
11. Про збір на розвиток виноградарства, садівництва і хмелярства: Закон України від 09.03. 99. № 587-XIV, зі змінами та доповненнями.
12. Про єдиний митний тариф: Закон України від 05.02.92 № 2097-XII, зі змінами та доповненнями.
13. Про митний тариф України: Закон України від 05.04.2001 № 2371-III, зі змінами та доповненнями.
14. Про оподаткування прибутку підприємств: Закон України від 22.05. 97 № 283/97-ВР, зі змінами та доповненнями.
15. Про патентування деяких видів підприємницької діяльності: Закон України від 23.03. 96 № 98/96-ВР, зі змінами та доповненнями.
16. Про плату за землю: Закон України від 03.07.92 № 2535-XII, зі змінами та доповненнями.
17. Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів: Закон України від 11.12.91 № 1963-XII, зі змінами та доповненнями.
18. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.2003 № 889-IV.
19. Про податок на додану вартість: Закон України від 03.04.97 № 168/97-ВР, зі змінами та доповненнями.
20. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами: Закон України від 21.12.2000 № 2181-III, зі змінами та доповненнями.

21. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва: Указ Президента України від 03.07.98 № 727/98, зі змінами та доповненнями.

22. Про ставки акцизного збору на деякі транспортні засоби та кузови до них: Закон України від 24.05.1996 р. № 216/96-ВР.

23. Про ставки акцизного збору і ввізного мита на деякі товари (продукцію): Закон України від 11.07.1996 р. № 313/96-ВР.

24. Про ставки акцизного збору на спирт етиловий та алкогольні напої: Закон України від 07.05.1996 р. № 178/96-ВР.

25. Про ставки акцизного збору на тютюнові вироби: Закон України від 06.02.1996 р. № 30/96-ВР, зі змінами.

26. Про фіксований сільськогосподарський податок: Закон України від 17.12.98 № 320-XIV, зі змінами та доповненнями.

27. Про упорядкування механізму сплати ринкового збору: Указ Президента України від 28.06.99 № 761/99.

28. Про акцизний збір: Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 року № 18-92, зі змінами та доповненнями.

29. Про державне мито: Декрет КМУ від 21.01.93 № 7-93, зі змінами та доповненнями.

30. Про місцеві податки та збори: Декрет КМУ від 20.05.93 № 56-93, зі змінами та доповненнями.

31. Про податок на промисел: Декрет КМУ від 17.03.93 № 24-93, зі змінами та доповненнями.

32. Про прибутковий податок з громадян: Декрет КМУ від 26.12.92 № 13-92, зі змінами та доповненнями

33. Про затвердження базових нормативів плати за використання надрами для добування корисних копалин і Порядку стягнення плати за користування надрами для добування корисних копалин: Постанова КМУ від 12.09.97 № 1014.

34. Порядок стягнення збору за спеціальне використання водних ресурсів і збору за використання водами для потреб: Постанова КМУ від 16.08.99 № 1494.

35. Порядок стягнення збору за спеціальне використання лісних ресурсів і користування земельними ділянками лісного фонду: Постанова КМУ від 06.07.98 № 1012.

36. Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і справляння цього збору: Постанова КМУ від 01.03.99 № 303, зі змінами та доповненнями.

37. Про основні положення податкової політики в Україні: Постанова Верховної Ради України від 04.12.96р. №561/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - № 5.

38. Про схвалення Концепції реформування податкової системи України на період до 2015 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 12.02.2007р. №56 – р.

39. Про затвердження Положення про порядок нарахування, терміни сплати і подання розрахунку акцизного збору: Наказ ДПА України від 19 березня 2001 року № 111 (зі змінами та доповненнями).

***

40. *Азаров М.Я.* Завдання фінансової науки в умовах удосконалення управління державними фінансами // Фінанси України. - 2004. - № 8. - С.3-12.

41. *Азаров Н.* Налоговая политика в Украине: принципы и реалии // Вестник налоговой службы Украины. - 1998. - №15. - С.6-9.

42. *Брезвін А.* Державна податкова служба готова забезпечити надходження податків і зборів у повному обсязі // Вісник податкової служби України. – 2006. - №44. – С.2-3.

43. *Буковинський С.А., Комаров В.А.* Бюджет розвитку та пріоритети бюджетних інвестицій // Фінанси України. -2004. - № 9. - С.3-19.

44. *Буряковский В.В., Кармазин В.Я., Каламбет С.В., Водолазская О.А.* Налоги: Учеб. пособие. – Днепропетровск: Пороги, 1998. – 642 с.

45. *Василик О.Д.* Теорія фінансів. – К.: НІОС. – 2000. – 416 с.

46. *Василик О.Д., Павлюк К.В.* Державні фінанси України: Підручник. – К.: НІОС. – 2002. – 608 с.

47. Вісник податкової служби України. – 2006 р. - № 27. – С. 60-63.

48. Вісник податкової служби України. – 2006 р. - № 33. – С. 61.

49. Виконання Зведеного бюджету України за 2004 рік // Фінанси України. -2005. - № 3. - С.156.

50. *Вишневецький В.П.* Налогообложение предприятий в Украине. - Донецк: ИЭП НАН Украины, 1998. – 328 с.

51. Все про бухгалтерський облік // № 77 – 2006. – С. 6-8.

52. *Голоскубова Н.* Налоговый кредит без налоговой накладной // Бухгалтерская неделя. – 2005. - № 46. – с. 43.

53. Діяльність податкової служби України у I півріччі 1999 року. Статистичний бюлетень / Відп. за вип. А.Г.Парпалига. - К., 1999. – 188с.

54. *Дулік Т.О.* Прямі податки в системі державного регулювання доходів юридичних і фізичних осіб / Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук. – Спеціальність 08.04.01. – Фінанси, грошовий обіг і кредит. – К.: Науково – дослідний фінансовий інститут при Міністерстві фінансів України. – 2001. – 16 с.

55. *Захарін А.В.* Удосконалення механізму податкового регулювання сталого економічного розвитку // Фінанси України. - 2005. - № 2. - С.92-100.

56. Інформаційно – ілюстративні матеріали до Закону України „Про внесення змін до Закону України „Про державний бюджет України на 2005 рік” та деяких інших законодавчих актів”. – К., 2005. – 49с.

57. Інформаційні повідомлення Міністерства фінансів України // Фінанси України. -2004. - №6. - С.17-26.

58. Конрад Ю., Луніна І. Податкова політика в Україні: підходи і перспективи. // Економіка України. - 1996. - №11. - С.29-37.
59. Кучерявенко Н.П. Основы налогового права. - Харьков.: Изд-во „Константа”, 1996. - 320с.
60. Лушин С.И. Предложения о налогах // Плановое хозяйство. - 1989. - №4. - С.41-50.
61. Маковська І.О. Податкові надходження зведеного бюджету // Фінанси України. -2004. - №5. - С.118-123.
62. Налоги: Учебное пособие / Под ред. Черника Д.Г. - М.: Финансы и статистика, 1995. - 400с.
63. Налоги и налогообложение / Под ред.. Романовского М.В., Врублевской О.В. - Санкт-Петербург, Питер, 2000. - 528 с. (Серия „Учебники для вузов”). - С. 180-182.
64. Народне господарство України у 1992 році: Статистичний щорічник / Міністерство статистики України. - К.: Техніка, 1993. - 464 с.
65. Ніколаєнко Н.В., Волк Н.І. Оподаткування доходів фізичних осіб. - ДПА у Дніпропетровській області / Відділ масово-роз'яснювальної роботи. - Дніпропетровськ, 2004.
66. Основы митної справи в Україні. Навчальний посібник / За ред. П.В.Пашка. - К.: Знання. 2004. - 732 с.
67. Онищенко В.А. Податковий контроль (основи організації): - К.: Ред. журн. “Вісник податкової служби України”, 2002. - 432 с.
68. Опарін В.М. Фінанси (Загальна теорія): Навч. посібник. - 2-ге вид., доп. і перероб. - К.: КНЕУ, 2001. - 240 с.
69. Отчет о мировом развитии - 1996: от плана к рынку. Краткое содержание. - The World Bank: Oxford University Press, 1996. - 24 с.
70. Податкова звітність. Ч. 2. Від комунального податку до акцизного збору // Збірник систематизованого законодавства. - 2007. - Випуск 3.
71. Податкова система України: Підручник / В.М. Федосов, В.М. Опарін, Г.О. П'ятаченко та ін; / За ред. В.М. Федосова. - К.:Либідь, 1994. - 464с.
72. Податок на додану вартість. - К.: Вісник податкової служби України. - 2006 р. - 80с.
73. Пушкарева В.М. История финансовой мысли и политики налогов: Учебное пособие. - М.: ИНФРА, 1996. - 192с.
74. Саливон С. Возросший оброк // Бизнес. - 2006. - 30 января. - № 5. - С. 40.
75. Саливон С. Опасный диагноз // Бизнес. - 2006. - 23 января. - №3-4. - С. 52- 54.
76. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. // Антология экономической классики. Т.1. - М.: ЭКОНОМ, 1992. - 79 - 396с.
77. Соколовська А.М. Податкова система держави: теорія і практика становлення. - К.: Знання - Прес, 2004. - 454 с..

78. Статистичний збірник Міністерства статистики України. - К.: Техніка. - 1991. – 437с.
79. *Стиглиц Дж.Ю.* Экономика государственного сектора / Пер. с англ. - М.: Изд-во МГУ: ИНФРА, - М., 1997. – 720с.
80. *Тулмин Ст.* Человеческое понимание / Пер. с англ. - М.: Прогресс, 1984. –327с.
81. У дзеркалі статистики // Урядовий кур'єр. – 2005. - 27 вересня. - №182.
82. У ДПА України // Вісник податкової служби України. – 2005. - №3. – С.7.
83. *Шаблиста Л.М.* Податки як засіб структурної перебудови економіки. – К.: Інститут економіки НАНУ, 2000. – 218с.
84. *Cohen Stuart A.J.* On progressive Taxation // Classics in the Theory of Public Finance / Ed. By R.A. Musgrave, A.T. Peacock. N.Y.: St. Martin's Press, 1967. – p.60.
85. *Wicksell K.A.* A new Principle of Just Taxation // Classics in the Theory of Public Finance / Ed. By R.A. Musgrave, A.T. Peacock. N.Y.: St. Martin's Press, 1967. – p.72.

ЧАСТИНА ІІІ ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ

ТЕМА 1. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ДЕРЖАВНИХ ФІНАНСІВ

- 1.1. *Визначення та характеристика державних цільових фондів, їх класифікація.*
- 1.2. *Необхідність створення та принципи функціонування державних цільових фондів.*
- 1.3. *Світовий досвід створення та функціонування окремих державних цільових фондів.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

Державні цільові фонди є невід'ємною складовою загальнодержавних фінансів. Існування таких відокремлених ресурсів викликано багатьма факторами, що представлені в наведеному нижче матеріалі.

Слід визнати історичну перевагу державних цільових фондів перед бюджетом: їх створення відбулося раніше за появу такого поняття, як бюджет. Проте діяльність таких фондів фінансових ресурсів пов'язана з багатьма особливостями, вивчення яких є необхідним під час засвоєння теми.

1.1. Визначення та характеристика державних цільових фондів, їх класифікація

***Державні цільові фонди** – це фонди фінансових ресурсів, що знаходяться в розпорядженні центральних та місцевих органів влади та використовуються для задоволення економічних і соціальних потреб держави, підприємницьких структур та визначених категорій громадян*

Створення таких фондів пов'язане з необхідністю виконання державою покладених на неї функцій. Використання окремих фондів фінансових ресурсів є зручним, що обумовлено чітким визначенням напрямів використання коштів. При цьому джерела наповнення таких фондів можуть бути різними (рис. 1.2.)

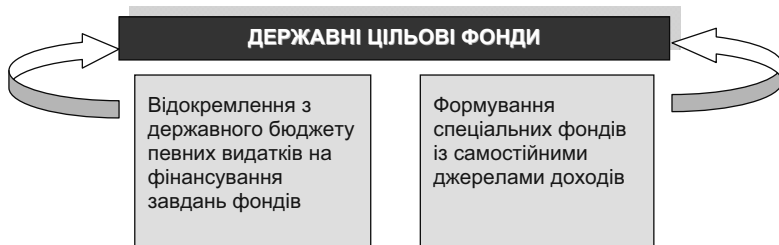

Рис. 1.1. Шляхи утворення державних цільових фондів

Іноді використовуються обидва шляхи утворення державних цільових фондів, які представлено на рис. 1.1. Це може бути викликано тимчасовими труднощами із фінансуванням, різким збільшенням витрат фондів тощо

Рис. 1.2. Засоби мобілізації коштів до державних цільових фондів

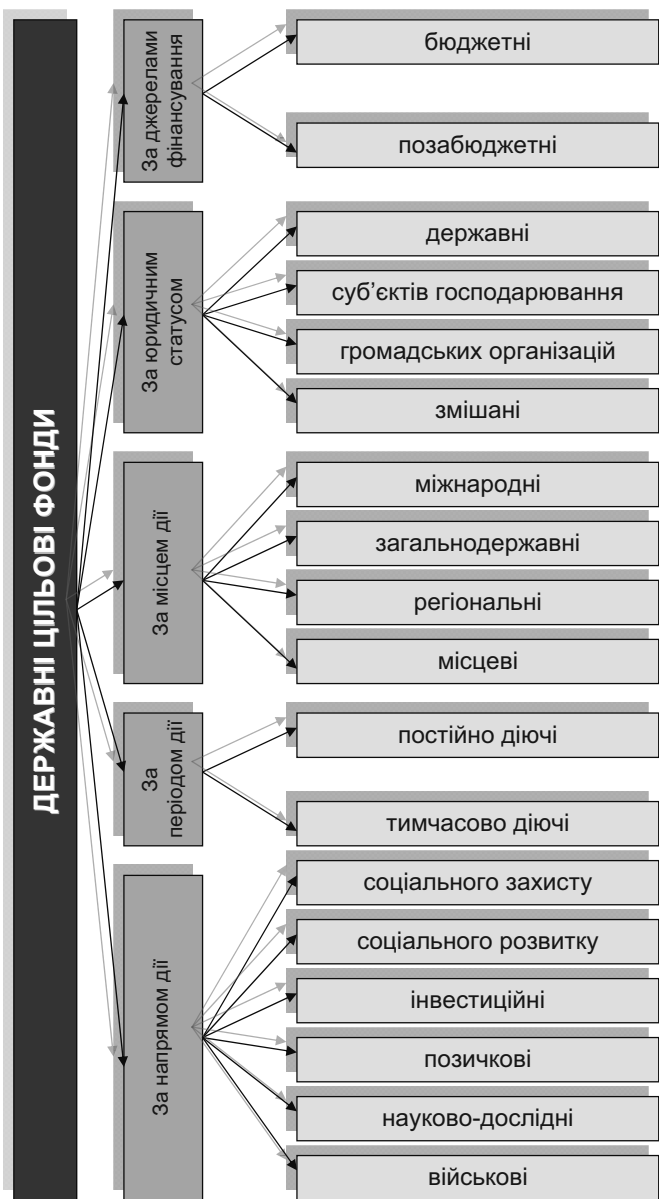

Рис. 1.3. Класифікація державних цільових фондів

1.2. Необхідність створення та принципи функціонування державних цільових фондів

Функціонування державних цільових фондів дозволяє вирішувати ряд проблем, що постають перед державою. На рис. 1.4 наведено переваги, які додають такі фонди своїм існуванням органам центральної та місцевої влади

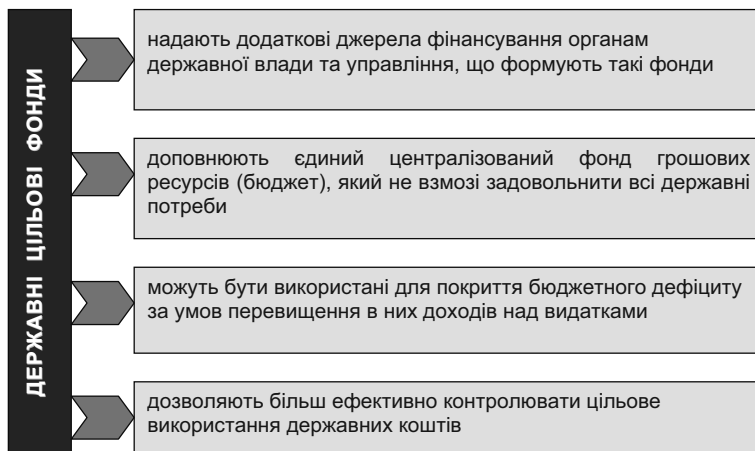

Рис. 1.4. Економічні можливості державних цільових фондів

Проте варто зазначити, що велика кількість створених державних цільових фондів призводить до зворотних наслідків, свідчить про низький рівень розвитку економіки

Іноді використовують розподіл державних цільових фондів на фонди економічної та соціальної спрямованості. Будь-яка держава має певні обов'язки щодо забезпечення соціальних гарантій громадян. Частку гарантій виконують державні фонди соціального страхування, пенсійний фонд. У різних країнах рівень соціального забезпечення коливається від повного до вибіркового. Крім цільових фондів фінансових ресурсів соціальної спрямованості відокремлюють також державні цільові фонди економічної спрямованості. Їх створення викликане певними змінами, перебудовою економіки нашої держави. Характерною ознакою таких фондів є тимчасовість упровадження

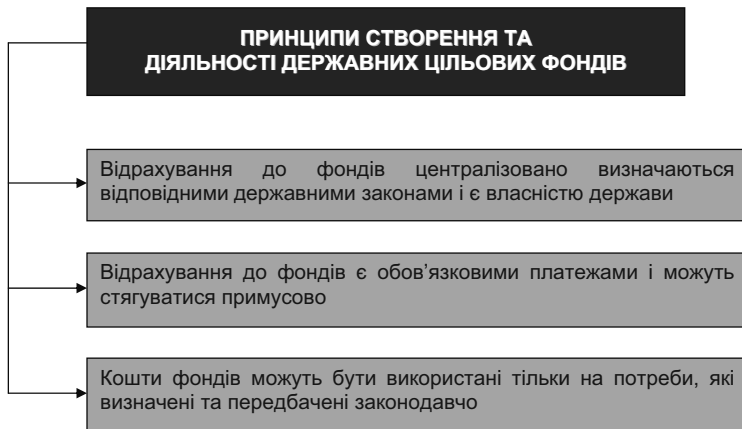

Рис. 1.5. Принципи створення та діяльності державних цільових фондів

Законодавче регулювання створення та діяльність цільових фондів в Україні регулюється Конституцією України, Бюджетним кодексом України, законами та постановами Верховної Ради України, постановами Кабінету Міністрів України, нормативними документами міністерств та відомств, яким ці фонди підпорядковуються.

Рішення щодо створення фондів приймається Верховною Радою України. Нормативи зборів, відрахувань устанавлюються спеціальними законами, законом про Державний бюджет України на відповідний рік, іноді – постановами КМУ

1.3. Світовий досвід створення та функціонування окремих державних цільових фондів

У кожній державі створюються відокремлені державні фонди фінансових ресурсів, які є доповненням бюджетної системи. Проте в більшості країн створюються цільові фонди соціального призначення.

При створенні таких фондів використовуються зазначені вище методи мобілізації або їх поєднання. Розглянемо окремі приклади

Данія	<p>У Данії діє 38 фондів страхування по безробіттю, визнаних державою (36 фондів для працівників і два фонди для осіб, які працюють не за наймом), загальна кількість членів яких становить приблизно 2,4 мільйона чоловік. Чисельність робітників в Данії нараховує приблизно 2,9 мільйона чоловік. Беручи до уваги той факт, що особи, які добровільно одержують пенсію при достроковому виході на пенсію, не включені до складу робітників, але включені в програму страхування по безробіттю, у Данії застраховано від безробіття приблизно 76 % робітників.</p> <p>Організація системи страхування по безробіттю заснована на добровільній схемі, що управляється фондами страхування по безробіттю. Фонди страхування по безробіттю є приватними об'єднаннями працівників або осіб, які працюють не по найму, організовані з єдиною метою забезпечення економічної підтримки на випадок втрати роботи.</p> <p>У фонди страхування по безробіттю приймаються члени від однієї чи кількох галузей або професійних сфер, які мають нараховувати не менш 5,000 членів для їхнього визнання державою. Нові фонди страхування по безробіттю затверджуються Міністром праці, який має право відмовити в затвердженні нового фонду страхування по безробіттю, якщо в рамках даної професійної сфери вже існує фонд страхування по безробіттю.</p> <p>Фонди страхування по безробіттю тісно пов'язані з профспілками та іншими професійними об'єднаннями, але при цьому членом фонду страхування по безробіттю не може бути особа, що є членом профспілки або іншої організації</p>
Бельгія	<p>Допомоги з соціального забезпечення в Бельгії фінансуються за рахунок внесків, що сплачуються роботодавцями, робітниками та службовцями на рахунок Міністерства соціального забезпечення. Загальні внески робітників і службовців становлять до 13,07 % від загальних надходжень, а внески роботодавців становлять 32,79 - 34,58 % (службовці) або 38,79 - 40,58 % (робітники).</p> <p>Відповідний відсоток, внесений роботодавцями, визначається середнім числом робітників і службовців за попередній календарний рік. Цей відсоток може бути вищим навіть на той випадок, якщо компетентна адміністративна (робоча) комісія створила суспільний фонд, в який роботодавці також зобов'язані робити внески. Різниця між внесками роботодавців залежно від числа службовців з однієї сторони й числа робітників з іншої повинна становити додаткові 6 % для фінансування відпускної допоміг для робітників.</p> <p>Роботодавці, робітники та службовці роблять внески, що йдуть на виплату допомоги з безробіття, а також на виплату допомоги по хворобі та інвалідності. Роботодавці фінансують</p>

	<p>допомоги багатодітним родинам, відпускні винагороди, а також виплати по страхуванню від нещасних випадків на виробництві у зв'язку з хворобою. Для роботодавців можуть бути передбачені додаткові внески, такі як:</p> <ul style="list-style-type: none"> - внески в пенсійний фонд; - внески на поліпшення зайнятості певних категорій робітників; - внески на перерозподіл суспільних витрат; <p>виплати у фонд обов'язкового страхування від нещасних випадків на виробництві;</p> <ul style="list-style-type: none"> - виплати у Фонд зайнятості (Fond de Emploi/ Tewerkstellingsfonds) на поліпшення зайнятості
Франція	<p>Система соціального забезпечення Франції функціонує у двох режимах: загальному режимі й додатковому режимі.</p> <p>Додатковий режим є добровільним і фінансується за рахунок страхових внесків, що визначаються й розподіляються на договірній основі між роботодавцями й працівниками.</p> <p>Загальний режим передбачає основний режим (<i>regime de base</i>) і додатковий режим (<i>regime complementaire</i>), які є однаково обов'язковими. Загальний режим фінансується за рахунок двох видів зборів: внески на соціальне забезпечення й соціальні податки.</p> <p>Внески на соціальне забезпечення повинні виплачуватися як роботодавцями, так і робітниками та службовцями, вони розраховуються, виходячи з окладів до втримання податків або будь-якого іншого доходу від професійної діяльності відповідно до визначеної мети. Ці внески використовуються для фінансування конкретних схем соціального забезпечення, які визначаються законом (страхування від хвороб, страхування від безробіття тощо). Їхня виплата дає робітникам та службовцям право на одержання відповідних допомог та грошової допомоги, що також визначається чинним законодавством.</p> <p>Соціальні податки являють собою збори фіскального типу. Ці податки поширюються на роботу з наймання й інші статті доходу за стандартними ставками податкового обкладання. Вони стягуються з окладів до втримання податків перед застосуванням персонального прибуткового податку. Ці податки стягуються податковим відомством, але використовуються для загального фінансування системи соціального забезпечення (наприклад, для зменшення дефіциту соціального забезпечення). У зв'язку із цим, їхня виплата не дає платникові податків права на будь-яку допомогу або індивідуалізовану грошову допомогу. Вони можуть виплачуватися навіть тими фізичними особами, які не відносяться до жодного з режимів соціального забезпечення</p>

Німеччина	<p>Система соціального забезпечення Німеччини не входить у податкову систему. Вона складається з:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) державного страхування від хвороб ("gesetzliche Krankenversicherung"); 2) державного страхування по інвалідності й старості ("gesetzliche Pflegenversicherung"); 3) державного пенсійного страхування ("gesetzliche Rentenversicherung"); 4) державного страхування від безробіття ("Arbeitslosenversicherung"); 5) державного страхування від нещасних випадків ("gesetzliche Unfallversicherung"). <p>Загалом, внески на перші чотири типи державного страхування сплачуються у відношенні 50 % роботодавцем і 50 % працівником. Роботодавець виплачує свою частину як додаткову суму до окладу працівника. Ставки оподаткування й граничних сум розраховуються, виходячи з повного окладу</p>
Велика Британія	<p>Прийнятий тільки один збір на соціальне забезпечення, що відомий і як внески у фонд державного страхування, які використовуються для фінансування пенсій по старості, допомога з безробіття (відома як допомога для осіб, що шукають роботу) і забезпечення доходу осіб, в яких нічого немає. Будь-яке перевищення витрат на соціальне забезпечення над доходами від внесків у фонд державного страхування фінансується за рахунок інших джерел державних доходів, тобто оподаткування. Внески у фонд державного страхування щорічно переглядаються й збільшуються по мірі зростання інфляції, що залежить від індексу роздрібних цін</p>
Іспанія	<p>В Іспанії фізичні особи й роботодавці, які обслуговують свої власні підприємства заробляють належні їм пенсії через загальнонаціональну систему соціального забезпечення. Розміри пенсії, що виплачується в рамках системи соціального забезпечення, залежать від кількості років, протягом яких вносилися пенсійні внески, а також від рівня доходу до виходу на пенсію.</p> <p>Крім того, заохочується бажання найманих робітників і фізичних осіб, що обслуговують власні підприємства, заробити собі також і додаткову пенсію, яку їм забезпечують приватні страхові компанії. Право на одержання додаткової пенсії може бути реалізоване за допомогою наведених нижче інструментів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - пенсійні плани й пенсійні фонди; - колективні страхові угоди, які укладаються між наймачами й найманими робітниками; - взаємні фонди соціального забезпечення

Отже, слід зробити висновок про створення цільових соціальних фондів у багатьох країнах з різним рівнем економічного розвитку. Проте участь держави може полягати як у видачі дозволів на створення таких фондів, так і в загальному управлінні соціальними фондами

Ключові терміни та поняття

Централізовані фонди фінансових ресурсів, державні цільові фонди; методи мобілізації коштів, учасники державних цільових фондів

Питання для самоконтролю знань

1. Дайте визначення державних цільових фондів.
2. Розкрийте мету та завдання створення державних цільових фондів.
3. Назвіть принципи функціонування державних цільових фондів.
4. Дайте обґрунтування необхідності створення державних цільових фондів в Україні.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Побудуйте схему законодавчого регулювання створення, налагодження джерел наповнення, напрямів використання, контролю за діяльністю державних цільових фондів в Україні.

Завдання 2.

Дайте характеристику наведеним нижче державним цільовим фондам, що діють або діяли в Україні, згідно з класифікацією за різними ознаками:

- Пенсійний фонд України
- Фонд соціального страхування на випадок безробіття
- Фонд соціального страхування від нещасного випадку на виробництві
- Фонд України соціального захисту інвалідів
- Фонд сприяння конверсії
- Державний інноваційний фонд
- Фонд охорони навколишнього природного середовища

Завдання 3.

Аналізуючи світовий досвід, спроєктуйте оптимальний перелік державних цільових фондів для України.

Тестові завдання

1. Державні цільові фонди створюються за такими принципами:

- а) відрахування до фондів визначаються державою;
- б) відрахування до фондів є необов'язковими платежами і можуть стягуватися примусово;
- в) кошти фондів можуть бути використані тільки на потреби, які визначені та передбачені чинним законодавством;
- г) усі відповіді правильні.

2. Законодавче регулювання створення та діяльності цільових фондів в Україні здійснюється:

- а) Конституцією України;
- б) Бюджетним Кодексом України;
- в) Конституцією України, Бюджетним кодексом України, законами та постановами Верховної Ради України, постановами Кабінету Міністрів України, нормативними документами міністерств та відомств;
- г) правильної відповіді немає

3. Можливими методами мобілізації коштів до державних цільових фондів є:

- а) добровільні та благодійні внески підприємницьких структур та громадян;
- б) кредити та позики;
- в) спеціальні збори;
- г) усі відповіді правильні.

4. Учасниками державних цільових фондів є:

- а) держава та громадяни;
- б) держава, торгові та банківські структури;
- в) держава, підприємницькі структури, громадяни;
- г) виключно громадяни.

5. Кошти державних цільових фондів є власністю:

- а) держави;
- б) виключно фондів;
- в) громадян;
- г) правильної відповіді немає.

ТЕМА 2. СИСТЕМА ФОНДІВ ДЕРЖАВНОГО ПЕНСІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

- 2.1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні.
- 2.2. Завдання та функції Пенсійного фонду.
- 2.3. Джерела формування доходів Пенсійного фонду.
- 2.4. Склад видатків Пенсійного фонду.
- 2.5. Контроль за формуванням і використанням коштів Пенсійного фонду.
- 2.6. Основи функціонування Накопичувального фонду України.

Методичні рекомендації до вивчення теми

Соціальні зобов'язання держави та економічні умови сприяли створенню в Україні системи фондів загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, яка на сьогодні складається з пенсійного та накопичувального фондів.

Зважаючи на зацікавленість кожної фізичної особи як потенційного споживача послуг цих фондів та кожної юридичної особи як платника зборів, усебічне вивчення діяльності таких фондів є нагальною потребою.

Розгорнуте висвітлення питань функціонування пенсійного фонду та менший обсяг матеріалу шостого питання пояснюється тим, що пенсійний фонд є функціонуючим, тоді як накопичувальний – у стані впровадження. Проте не слід нехтувати вивченням цього питання.

2.1. Структура системи пенсійного забезпечення в Україні

Законодавство про пенсійне забезпечення базується на Конституції, складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, закону «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування», закону про недержавне пенсійне забезпечення, законів, якими встановлюються умови пенсійного забезпечення, відмінні від загальнообов'язкового державного пенсійного страхування та недержавного пенсійного забезпечення, міжнародних договорів з пенсійного забезпечення, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також інших законів та нормативно-правових актів, прийнятих відповідно до законів про пенсійне забезпечення, що регулюють відносини у сфері пенсійного забезпечення в Україні

Рис. 2.1. Рівні побудови системи пенсійного забезпечення в Україні

Перший та другий рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему загальнообов'язкового державного пенсійного страхування. Другий та третій рівні системи пенсійного забезпечення в Україні становлять систему накопичувального пенсійного забезпечення

2.2. Завдання та функції Пенсійного фонду

Пенсійний фонд є самоврядною неприбутковою організацією і діє на підставі статуту, який затверджується його правлінням. Фонд набуває статусу юридичної особи з дня реєстрації статуту в спеціально уповноваженому органі виконавчої влади

Пенсійний фонд є органом, що здійснює керівництво та управління солідарною системою, проводить збір, акумуляцію й облік страхових внесків, призначає пенсії та підготовляє документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на

накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені чинним пенсійним законодавством і статутом Пенсійного фонду.

Завдання фонду:

- участь у формуванні та реалізації державної політики у сфері пенсійного забезпечення та соціального страхування;
- забезпечення збирання й акумулювання коштів, призначених для пенсійного забезпечення, повного і своєчасного фінансування витрат на виплату пенсій, допомоги на поховання та інших соціальних виплат, що здійснюються з коштів Пенсійного фонду України;
- ефективне використання коштів Пенсійного фонду України, здійснення в межах своєї компетенції контрольних функцій, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів Пенсійного фонду України

Функції фонду:

1) бере, у межах своєї компетенції, участь у розробленні прогностичних показників економічного й соціального розвитку України та проекту Державного бюджету України;

2) планує доходи і видатки Пенсійного фонду України, розробляє проект бюджету Пенсійного фонду України та подає його в установленому порядку на затвердження Кабінету Міністрів України, складає звіт про виконання бюджету Пенсійного фонду України;

3) прогнозує й моделює надходження коштів до бюджету Пенсійного фонду України та ефективний розподіл фінансових ресурсів Пенсійного фонду України для забезпечення соціальних виплат;

4) розробляє і в установленому порядку подає пропозиції щодо встановлення або зміни ставок страхових внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та збір на обов'язкове державне пенсійне страхування;

5) організовує, координує та контролює роботу органів Пенсійного фонду України щодо:

- забезпечення дотримання підприємствами, установами, організаціями та громадянами законодавства про пенсійне забезпечення;
- повного та своєчасного обліку платників збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;
- забезпечення збирання та акумулювання страхових внесків, інших надходжень до бюджету Пенсійного фонду України відповідно до законодавства;

- стягнення у передбаченому законодавством порядку своєчасно не сплачених сум збору на обов'язкове державне пенсійне страхування;

- призначення і виплати пенсій;

- забезпечення повного та своєчасного фінансування витрат на виплату пенсій, допомоги на поховання та інших соціальних виплат, що здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України;

- проведення перевірок правильності сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, призначення та виплати пенсій, інших виплат, що фінансуються за рахунок коштів Пенсійного фонду України;

- обліку коштів Пенсійного фонду України, ведення статистичної та бухгалтерської звітності;

6) здійснює в межах своїх повноважень контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України;

7) здійснює перерозподіл коштів Пенсійного фонду України між регіонами з метою забезпечення фінансування виплати пенсій, інших виплат, що фінансуються за рахунок його коштів;

8) організовує та забезпечує персоніфікований облік відомостей у системі загальнообов'язкового державного пенсійного страхування, забезпечує автоматизовану обробку інформації в системі Пенсійного фонду України;

8-1) забезпечує проведення тендера для визначення організацій, що здійснюватимуть виплату та доставку пенсій;

9) відповідно до законодавства та міжнародних договорів України здійснює переказ пенсій громадянам, які виїхали на постійне місце проживання за кордон та виплати пенсій пенсіонерам іноземних держав, що постійно проживають в Україні;

10) співпрацює в межах своєї компетенції з міжнародними організаціями, організовує міжнародне співробітництво у сфері пенсійного забезпечення, готує пропозиції та бере участь у підготовці та укладенні міжнародних договорів України в цій сфері;

11) організовує професійну підготовку та підвищення кваліфікації працівників органів Пенсійного фонду України, узагальнює та поширює прогресивні форми і методи роботи;

12) інформує громадськість про свою діяльність;

13) здійснює відповідно до законодавства функції з управління майном, що перебуває в державній власності;

14) здійснює інші функції, що впливають із покладених на нього завдань

2.3. Джерела формування доходів Пенсійного фонду

Рис. 2.2. Джерела формування коштів Пенсійного фонду України

Розмір страхових внесків, у тому числі розмір частини внесків, що спрямовуються до Накопичувального фонду, установлює Верховна Рада України відповідно для страхувальників і застрахованих осіб за результатами актуарних розрахунків, виходячи з того, що вони повинні забезпечувати надання особам пенсійних виплат і соціальних послуг, передбачених чинним пенсійним

законодавством, а також покриття адміністративних витрат для забезпечення функціонування системи загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Страхові внески є цільовим загальнообов'язковим платежем, який справляється на всій території України в порядку, установленому чинним пенсійним законодавством. Законодавством не можуть установлюватися пільги з нарахування та сплати страхових внесків або звільнення від їх сплати.

Страхові внески не включаються до складу податків, інших обов'язкових платежів, що складають систему оподаткування. На ці внески не поширюється податкове законодавство.

Страхові внески не можуть зараховуватися до Державного бюджету України, бюджетів інших рівнів, не підлягають вилученню з Пенсійного фонду або з Накопичувального фонду і не можуть використовуватися на цілі, не передбачені чинним пенсійним законодавством

Пропозиції про розмір страхових внесків вносить Кабінет Міністрів України разом із проектом закону про Державний бюджет України на наступний рік.

Таким чином, встановлено розміри відрахувань на 2007 рік:

Закон України «Про державний бюджет України на 2007 рік».

Стаття 92. Установити, що у 2007 році розмір збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, визначений у другому та четвертому абзацах щодо об'єкта оподаткування для інших працівників підприємств, установ і організацій, що використовують труд найманих працівників із числа осіб льотних екіпажів повітряних суден цивільної авіації і бортоператорів, які виконують спеціальні роботи в польотах, абзаці п'ятому щодо об'єкта оподаткування для інших працівників підприємств, установ і організацій, де працюють інваліди, пункту 1, пунктах 2 і 3 статті 4 Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування", становить 33,2 %

Таблиця 2.1

Елементи розрахунку збору до Пенсійного фонду України

№ з/п	Суб'єкт 2	Об'єкт 3	Ставка 4
1	суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форм власності, їх об'єднання, бюджетні, громадські та інші установи й організації, об'єднання громадян та інші юридичні особи, а також фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які використовують труд найманих працівників	фактичні витрати на оплату труда працівників, які включають витрати на виплату основної і додаткової заробітної плати й інших заохочувальних та компенсаційних виплат, у тому числі в натуральній формі	33,2%
2	філії, відділення та інші відокремлені підрозділи платників податку, зазначені в пункті 1, що не мають статусу юридичної особи, розташовані на території іншої, ніж платник збору, територіальної громади		
3	фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які не використовують труд найманих працівників, а також адвокати, їх помічники, приватні нотаріуси, інші особи, що не є суб'єктами підприємницької діяльності і займаються діяльністю, пов'язаною з одержанням доходу	сума оподаткованого доходу (прибутку), що обчислена в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України відповідно до чинного законодавства України	33,2%
4	фізичні особи, які працюють за умовами трудового договору (контракту), та фізичні особи, які виконують роботи (послуги) згідно з цивільно-правовими договорами, у тому числі члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок та ін.	сукупний оподатковуваний дохід, обчислений відповідно до чинного законодавства України	0,5% до доходу, меншого за прожитковий мінімум; 2% - понад прожитковий мінімум
5	юридичні особи, які здійснюють операції з купівлі-продажу валют (безготівково)	сума операції з купівлі-продажу валют	1%
6	суб'єкти підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю ювелірними виробами із золота (окрім обручок), платини та дорогоцінного каміння	вартість реалізованих ювелірних виробів із золота (окрім обручок), платини і дорогоцінного каміння	5%

1	2	3	4
7	юридичні та фізичні особи при відчуженні легкових автомобілів, окрім легкових автомобілів, якими забезпечуються інваліди та тих автомобілів, що перебувають у власності спадкоємцям згідно з законом	вартість легкового автомобіля	3%
8	суб'єкти підприємницької діяльності (у тому числі нерезиденти) – виробники та імпортери тютюнових виробів	кількість вироблених ними тютюнових виробів (окрім тих, які експортуються), що підлягають продажу, обміну на інші товари (продукцію, роботи, послуги), безоплатній передачі або з частковою їх оплатою, у тому числі своїм працівникам, та кількість тютюнових виробів, що ввозяться (імпортуються) на митну територію України	1,5 грн. за 1000 шт. сигарет без фільтру та 2,5 грн. за 1000 шт. сигарет із фільтром
9	підприємства, установи та організації незалежно від форм власності та фізичні особи, які придбавають нерухоме майно, за винятком державних підприємств, установ і організацій, що придбавають нерухоме майно за рахунок бюджетних коштів, установ та організації іноземних держав, що користуються імунітетами і привілеями згідно з законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також громадян, які придбавають житло і перебувають у черзі на отримання житла або придбавають житло вперше	вартість нерухомого майна, зазначена в договорі купівлі-продажу такого майна	1%
10	підприємства, установи та організації, фізичні особи, які користуються послугами стільникового рухомого зв'язку, а також оператори цього зв'язку, що надають свої послуги безоплатно	вартість будь-яких послуг стільникового рухомого зв'язку, сплачена споживачами цих послуг оператору, що їх надає, включаючи вартість вхідних та вихідних телефонних дзвінків, абонентську плату, плату (надбавку) за роумінг, суму страхового завдатку, авансу, вартість інших спеціальних послуг, зазначених у рахунку на оплату послуг стільникового рухомого зв'язку	6%

Таблиця 2.2

Форми звітності та терміни її подання до Пенсійного фонду України

№ з/п	Статус страхувальника	Вид звітності	Термін подання	Періодичність
1	2	3	4	5
1	<p>Роботодавці :</p> <ul style="list-style-type: none"> – підприємства, установи та організації, створені відповідно до чинного законодавства України, незалежно від форм власності, виду діяльності та господарювання, об'єднання громадян, профспілки, політичні партії, включаючи СПД*, що обрали особливий спосіб оподаткування; – філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи підприємств та організацій (у тому числі іноземні), що мають окремий баланс і самостійно ведуть розрахунки із застрахованими особами; – фізичні особи – СПД, які використовують працю фізичних осіб, у тому числі СПД, що обрали особливий спосіб оподаткування. <p>Підприємства, установи, організації, військові частини та органи, що виплачують заробітну латку (винагороду), грошове забезпечення, допомогу</p>	Розрахунок суми страхових внесків на ЗДПС**, що належить до сплати	Протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця	Щомісяця
2	<p>Фізичні особи – СПД, які перебувають на загальній системі оподаткування</p>	<p>Розрахунок авансових сум страхових внесків на ЗДПС за рік</p> <p>Розрахунок сум страхових внесків на ЗДПС за рік</p>	<p>Не пізніше 1 травня поточного року</p> <p>До 1 квітня року, який настає за звітним</p>	Щорічно
3	<p>Фізичні особи – СПД, які обрали особливий спосіб оподаткування</p>	Звіт про нарахування та сплату сум страхових внесків на ЗДПС за рік		

1	2	3	4	5
4	Фізичні особи , які забезпечують себе роботою самостійно та займаються діяльністю, пов'язаною з отриманням доходу безпосередньо від цієї діяльності (адвокати, нотаріуси; творча та інша діяльність)	Розрахунок сум страхових внесків на ЗДПС за рік		
5	Робочий орган виконавчої дирекції ФСС із тимчасової втрати працездатності	Звіт про нарахування внесків на ЗДПС особам, які отримують допомогу по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку		
6	Управління праці та соціального захисту населення (районні, міські)	Звіт про нарахування внесків на ЗДПС за деякі категорії застрахованих осіб	Протягом 20 календарних днів, що настають за останнім календарним днем звітного місяця	Щомісяця
7	Військові частини та інші військові формування	Звіт про нарахування внесків ЗДПС за осіб, які проходять строкову військову службу		
8	Банки , що здійснюють нарахування та сплату збору до ПФ з операцій з купівлі-продажу безготівкової валюти як для власних потреб, так і для потреб клієнтів	Звіт про нарахування та сплату збору на ЗДПС по операціях з купівлі-продажу безготівкової валюти		
9	Оператори стільникового мобільного зв'язку , які надають свої послуги	Звіт про нарахування та сплату збору на ЗДПС з послуг стільникового мобільного зв'язку	До 20 числа місяця, що настає за останнім місяцем звітного кварталу	Щоквартально
10	Платники , які здійснюють операції з продажу ювелірних виробів	Звіт про нарахування та сплату збору на ЗДПС за операції з продажу ювелірних виробів із золота (окрім обручок), платини та дорогоцінного каміння		

* суб'єкт підприємницької діяльності

** загальнообов'язкове державне пенсійне страхування

Таблиця 2.3

Терміни сплати роботодавцями внесків до Пенсійного фонду

	Види виплат	Терміни сплати страхових внесків
1	Авансові виплати протягом базового звітного періоду	Одночасно з видачею вказаних сум (сплачують авансові платежі страхових внесків, нараховані на авансові внески)
2	Виплата заробітної плати (доходу) за звітний період готівкою, отриманою у відділенні банку	Одночасно з отриманням грошових коштів у банку
3	Виплата у натуральній формі та з виручки від реалізації товарів (послуг)	Того ж дня, коли виплачується заробітна плата (дохід)
4	Виплата шляхом перерахування коштів на картковий рахунок	Одночасно з перерахуванням таких коштів
5	Часткова виплата заробітної плати (доходу) за звітний період через нестачу грошових внесків	У день отримання коштів у банку (пропорційно сумі цієї виплати)
6	Нарахована заробітна плата (дохід), не виплачена через відсутність коштів	Не пізніше ніж через 20 календарних днів після закінчення звітного періоду
7	Виплата допомоги по догляду за дитиною до трьох років	Не пізніше 20 календарних днів після закінчення місяця, за який нараховано допомогу

2.4. Склад видатків Пенсійного фонду

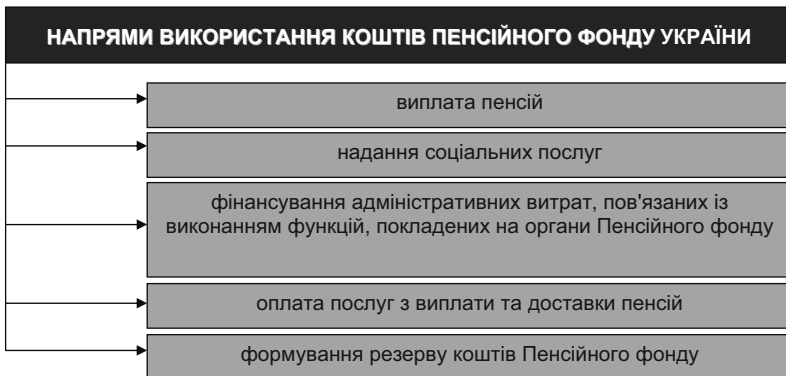

Рис. 2.3. Напрями використання коштів Пенсійного фонду України

Пенсійні виплати:

- 1) пенсія за віком;
- 2) пенсія по інвалідності внаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства);
- 3) пенсія у зв'язку із втратою годувальника

Соціальні послуги:

- 1) допомога на поховання пенсіонера

Особи мають право на призначення **пенсії за віком** після досягнення чоловіками 60 років, жінками – 55 років за умов наявності страхового стажу не менше п'яти років.

Пенсія по інвалідності призначається в разі настання інвалідності, що спричинила повну або часткову втрату працездатності, унаслідок загального захворювання (у тому числі каліцтва, не пов'язаного з роботою, інвалідності з дитинства) за наявності страхового стажу на час настання інвалідності або на день звернення за пенсією:

- до досягнення особою 23 років включно - 2 роки;
- від 24 років до досягнення особою 26 років включно - 3 роки;
- від 27 років до досягнення особою 31 року включно - 4 роки;
- для осіб 32 років і старших - 5 років.

Пенсія по інвалідності призначається незалежно від того, коли настала інвалідність: у період роботи, до влаштування на роботу чи після припинення роботи.

Пенсія по інвалідності від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання призначається згідно з Законом України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності".

Пенсія у зв'язку зі втратою годувальника призначається непрацездатним членам сім'ї померлого годувальника, які були на його утриманні, за наявності в годувальника на день смерті страхового стажу, який був би необхідний йому для призначення пенсії по інвалідності, а в разі смерті пенсіонера – незалежно від тривалості страхового стажу. При цьому дітям пенсія у зв'язку зі втратою годувальника призначається незалежно від того, чи були вони на утриманні годувальника.

Пенсії у зв'язку зі втратою годувальника, який помер унаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання, призначаються відповідно до Закону України "Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності"

2.5. Контроль за формуванням і використанням коштів Пенсійного фонду

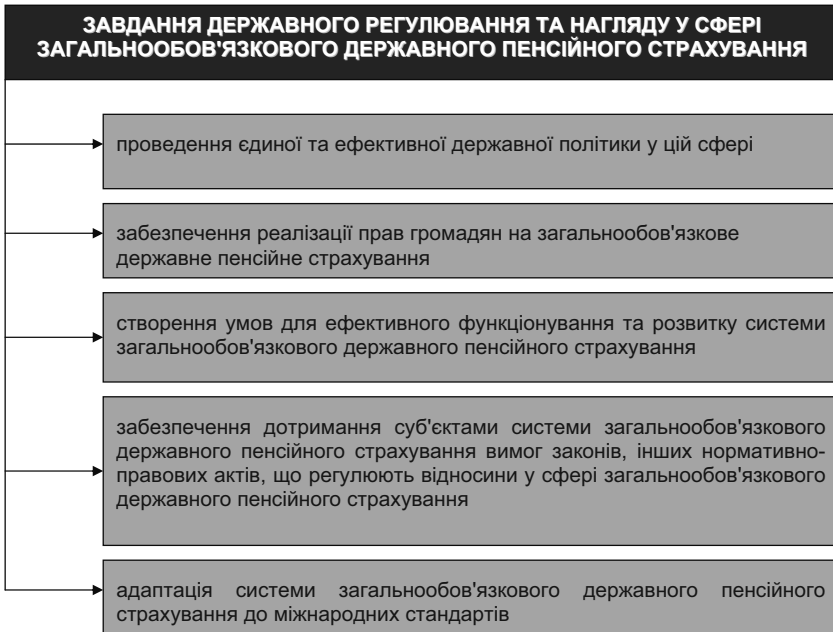

Рис. 2.4. Завдання державного регулювання та нагляду у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики надає разом із Пенсійним фондом роз'яснення з питань призначення, перерахунку та виплати пенсій відповідно до чинного законодавства.

Рішення органів державного регулювання та нагляду є обов'язковими для виконання Пенсійним фондом, компаніями з управління активами, уповноваженим банком, зберігачем, страховими організаціями, якщо такі рішення прийняті в межах повноважень цих органів, визначених чинним законодавством. Дії органів державного регулювання та нагляду можуть бути оскаржені в судовому порядку

Рис. 2.5. Перелік та функції органів державного управління, що здійснюють регулювання та нагляд у сфері загальнообов'язкового державного пенсійного страхування

Якщо суб'єктом солідарної системи або накопичувальної системи пенсійного страхування прийнято рішення щодо порушення законодавства про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування або такий суб'єкт не виконує вимог законодавства, органи державного регулювання та нагляду вказують на допущені порушення і встановлюють строк для їх усунення.

Якщо протягом цього строку суб'єкт не усуне порушення, незаконне рішення скасовується органами державного регулювання та нагляду з подальшим відшкодуванням збитків за рахунок цього суб'єкта.

Органи державного регулювання та нагляду можуть вимагати скликання правління Пенсійного фонду або Ради Накопичувального фонду. Якщо цю вимогу не буде виконано, органи державного регулювання та нагляду можуть самі скликати і провести засідання правління Пенсійного фонду або Ради Накопичувального фонду.

Суб'єкти солідарної системи і накопичувальної системи пенсійного страхування зобов'язані надавати посадовим особам органів державного регулювання й нагляду всі документи та інформацію, необхідні для здійснення ними функцій державного регулювання й нагляду.

З ініціативи органів державного регулювання й нагляду може призначатися додаткова аудиторська перевірка діяльності суб'єктів солідарної системи та накопичувальної системи пенсійного страхування, оплата якої здійснюється за рахунок коштів органу, що призначив перевірку

2.6. Основи функціонування Накопичувального фонду України

Накопичувальний пенсійний фонд - цільовий позабюджетний фонд, що створюється відповідно до чинного пенсійного законодавства, акумулює страхові внески застрахованих осіб, які обліковуються на накопичувальних пенсійних рахунках та інвестуються з метою отримання інвестиційного доходу на користь застрахованих осіб, пенсійні активи якого використовуються для оплати договорів страхування довічних пенсій або одноразових виплат застрахованим особам, а у випадках, передбачених чинним пенсійним законодавством, членам їхніх сімей чи спадкоємцям та на інші цілі

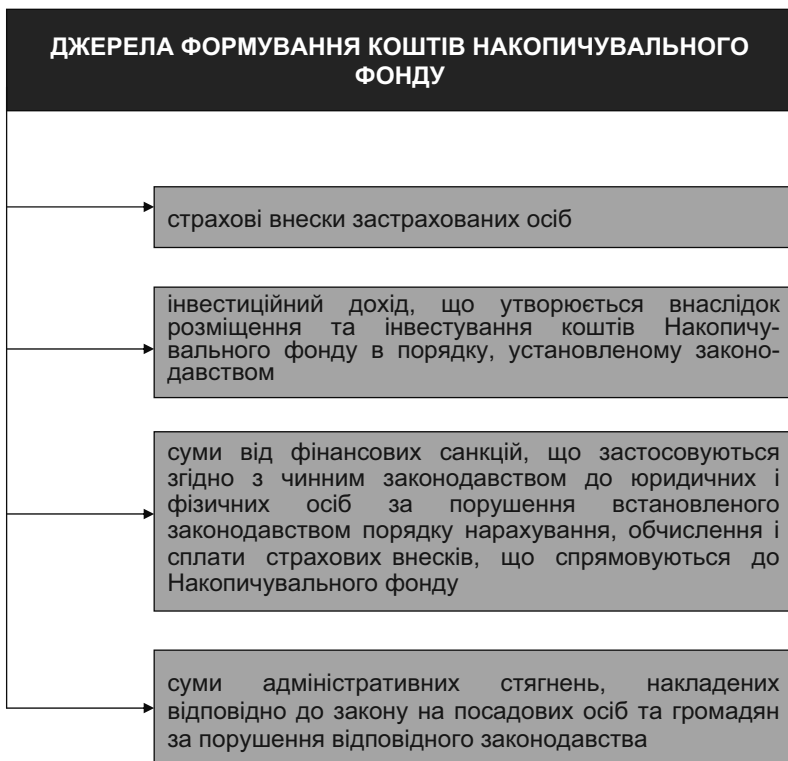

Рис. 2.6. Структура джерел формування коштів Накопичувального фонду України

Порядок формування та обчислення інвестиційного доходу визначається Державною комісією з цінних паперів та фондового ринку за погодженням з Державною комісією з регулювання ринків фінансових послуг України та Міністерством фінансів України.

Інвестиційний дохід від операцій із пенсійними активами не включається до складу доходу компаній з управління активами

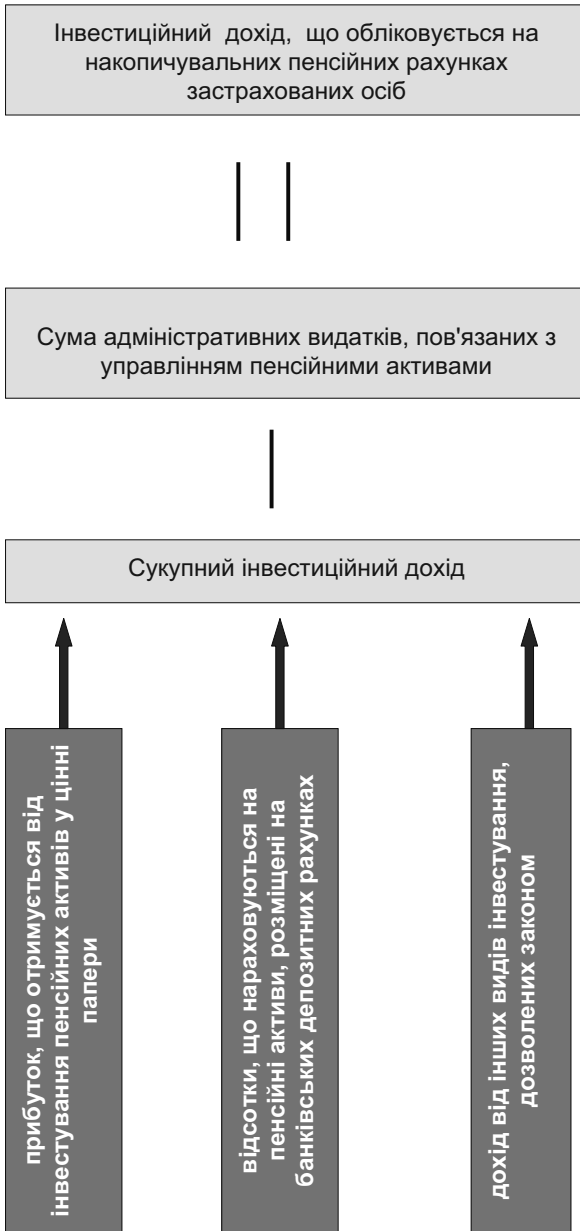

Рис. 2.7. Механізм визначення інвестиційного доходу, що обліковується на накопичувальних пенсійних рахунках застрахованих осіб Накопичувального фонду України

Рис. 2.8. Напрями використання коштів Накопичувального фонду України, що дозволені чинним законодавством з питань пенсійного страхування

Ключові терміни та поняття

Солідарна, накопичувальна система, страхові внески, роботодавець, страхувальники, застрахована особа пенсійні виплати, соціальні послуги

Питання до самоконтролю знань

1. Назвіть платників збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.
2. Що є об'єктом обкладення збором до пенсійного фонду?
3. Укажіть порядок нарахування збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування для юридичних та фізичних осіб.
4. Назвіть видатки Пенсійного та Накопичувального фондів України.
5. Які державні органи та установи здійснюють контроль за діяльністю пенсійного фонду в Україні?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Необхідно:

1. Виділити з перерахованих нижче виплат:
  - виплати, що включаються до сукупного доходу при обчисленні збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування;
  - виплати, що не включаються до сукупного доходу.
2. Відповіді обґрунтувати законодавчими матеріалами.
3. Проаналізувати особливості обчислення об'єкта нарахування збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

Перелік виплат для опрацювання:

1. Виплата за листком тимчасової непрацездатності.
2. Витрати на відрядження в межах установлених норм.
3. Витрати на відрядження понад установлені норми.
4. Премії, заохочувальні виплати.
5. Матеріальна допомога.
6. Компенсація за невикористану відпустку.
7. Оплата підприємством вартості навчання у вузі дітей працівників.
8. Вартість виданого спецодягу.
9. Компенсація за невикористану відпустку при звільненні.
10. Основна заробітна плата.
11. Додаткова заробітна плата.

Завдання 2.

Необхідно:

1. Визначити оподаткований дохід робітників.
2. Обчислити розмір відрахувань на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та вказати строки його сплати.
3. Скласти розрахунок внесків до Пенсійного фонду України, вказати строки подання звітності, якщо відомо, що решта нарахованих внесків складає 3126 грн., утримань – 1544 грн.

1. Громадянину Петрову А.С. протягом серпня було виплачено такі суми:
заробітна плата – 570 грн.
матеріальна допомога – 500 грн.
добові на відрядження – 200 грн.
Відрядження з 1.08. по 9.08.

Матеріальну допомогу було також виплачено у березні (200 грн.) та травні (50 грн.).

2. Громадянину Яковлеву М.М. протягом серпня було виплачено такі суми:
заробітна плата – 850 грн.
премія за виконання виробничого плану – 150 грн.
за листком тимчасової непрацездатності – 135 грн.

Дні хвороби – з 2.08. по 9.08. Безперервний стаж роботи – 10 років. Заробітна плата за попередні 6 місяців в середньому склала 290 грн. Робочих днів – 20 на місяць.

Примітка:

Термін виплати зарплати – 5 числа кожного місяця.

Завдання 3.

Необхідно:

1. Визначити платників збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування та об'єкт оподаткування.
2. Вирахувати суми збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування.

1. Протягом II кварталу на підприємстві "Берег" фонд заробітної плати склав 12380 грн. При веденні господарської діяльності підприємство здійснювало продаж валюти готівкою на загальну суму 3450 грн.

2. Підприємство "Надія" створене спілкою інвалідів (УТОГ). Кількість працюючих інвалідів складає 56 осіб, загальна кількість працюючих – 103 ос. Фонд заробітної плати за II квартал склав 98470 грн., у тому числі фонд оплати праці інвалідів 28300 грн. Окрім того, у травні підприємство реалізувало автомобіль ВАЗ 2101, ціна реалізації 5400 грн. (разом із ПДВ).

3. На підприємстві "Альфа" загальна кількість працюючих – 31 чол., у тому числі 5 інвалідів. У II кварталі фонд заробітної плати склав:

травень – 24955 грн., у т.ч. інвалідам – 2511 грн.;

червень – 25005 грн., у т.ч. інвалідам – 2511 грн.

липень – 25100 грн., у т.ч. інвалідам – 2490 грн.

Термін виплати заробітної плати – 5 і 17 числа кожного місяця.

4. Підприємство "Діамант" займається реалізацією ювелірних виробів. Протягом останнього кварталу виручка від реалізації ювелірних виробів склала 67,98 тис.грн. На підприємстві фонд оплати праці за квартал складає 5,6 тис.грн. Мінімальний розмір заробітної плати на підприємстві – 480 грн.

5. Підприємство "Шанс" займається реалізацією товарів народного споживання його зареєстровано як платника єдиного податку. Протягом кварталу фонд оплати праці найманих працівників склав 9985 грн. Обсяг виручки, що отримана у звітному періоді, складає 140015 грн.

6. Сільськогосподарське підприємство «Світанок» є платником фіксованого сільськогосподарського податку. Фонд заробітної плати у I кварталі поточного року склав 18120 грн., нарахована сума ФСП за цей період – 12380 грн.

Тестові завдання

1. В Україні система державного пенсійного забезпечення є:

- а) солідарною;
- б) накопичувальною;
- в) недержавною;
- г) всі відповіді правильні.

2. Платниками збору до Пенсійного фонду України не є:

- а) суб'єкти малого бізнесу – платники єдиного податку;
- б) фізичні особи, які працюють на умовах трудового договору;
- в) пенсіонери за віком;
- г) правильної відповіді немає.

3. При здійсненні операцій з продажу ювелірних виробів ставка збору до Пенсійного фонду України складає:

- а) 1% від обсягу продажу;
- б) 5% від обсягу продажу;
- в) 5% від фонду плати праці;
- г) коливається залежно від обсягу виручки.

4. Об'єктом оподаткування збором до Пенсійного фонду України є:

- а) додаткова заробітна плата;
- б) компенсація за невикористану відпустку;
- в) добові на відрядження у межах, установлених законом;
- г) правильної відповіді немає.

5. Вкажіть розмір відрхувань до Пенсійного фонду України для підприємств усеукраїнських громадських організацій інвалідів:

- а) 33,2% на весь фонд оплати праці;
- б) 4% від фонду оплати праці за умов, якщо на такому підприємстві кількість працюючих інвалідів складає не менше 50% загальної кількості працівників;
- в) 4% від фонду оплати праці за умов, якщо на такому підприємстві кількість працюючих інвалідів складає не менше 50% загальної кількості працівників та фонд оплати праці інвалідів складає не менше 25% від загального фонду;
- г) правильної відповіді немає.

6. Джерелами формування коштів Накопичувального фонду не є:

- а) страхові внески застрахованих осіб, що спрямовуються до Накопичувального фонду;
- б) інвестиційний дохід, що утворюється внаслідок розміщення та інвестування коштів Накопичувального фонду;
- в) суми від фінансових санкцій, що застосовуються до юридичних і фізичних осіб за порушення встановленого законодавством порядку нарахування, обчислення і сплати страхових внесків, що спрямовуються до пенсійного фонду, та використання коштів пенсійного фонду, а також суми адміністративних стягнень, накладених на посадових осіб та громадян за ці порушення;
- г) правильної відповіді немає.

7. Кошти Накопичувального фонду використовуються на:

- а) оплату послуг компаній з управління активами;
- б) інвестування з метою отримання доходу на користь застрахованих осіб;
- в) оплату послуг зберігача;
- г) усі відповіді правильні.

8. Розмір збору до Пенсійного фонду України з операцій по відчуженню автомобілів:

- а) 3% від вартості автомобіля;
- б) 5% від вартості автомобіля;
- в) 6% від вартості автомобіля;
- г) така операція не є об'єктом оподаткування збором.

9. На які види оплати праці та інші виплати не нараховується збір до Пенсійного фонду України?

- а) виплати за листами непрацездатності;
- б) компенсація за невикористану відпустку при звільненні;
- в) квартальні премії;
- г) гранти державних установ та організацій.

10. Кошти Пенсійного фонду України можуть бути використані на:

- а) виплату пенсій за віком;
- б) виплату пенсій за вислугу років;
- в) виплату допомоги по безробіттю;
- г) правильної відповіді немає.

ТЕМА 3. СИСТЕМА ФОНДІВ СОЦІАЛЬНОГО СТРАХУВАННЯ

- 3.1. *Характеристика фондів соціального страхування в Україні.*
- 3.2. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, що зумовлені народженням і похованням.*
- 3.3. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності.*
- 3.4. *Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

При вивченні даної теми слід звернути особливу увагу на законодавче регулювання функціонування фондів соціального страхування в Україні. Координація цих питань різноманітними законодавчими та нормативними актами ускладнює вивчення матеріалу. Таким чином, основа, яку представлено на цю тему, має сприяти узагальненню матеріалу.

Розгляд другого, третього та четвертого питань слід підкріплювати ситуаційними завданнями, наближаючись, таким чином, до практичного боку діяльності вказаних фондів.

3.1. Характеристика фондів соціального страхування в Україні

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування — це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, по старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним

органом (далі — роботодавець), громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом

Метою впровадження загальнообов'язкового державного соціального страхування є встановлення гарантій щодо захисту прав та інтересів громадян, які мають право на різні види соціального захисту, що включають право на забезпечення їх у разі хвороби, постійної або тимчасової втрати працездатності, безробіття з незалежних від них обставин, народження дитини, необхідності догляду за малолітньою дитиною або дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї, смерті громадянина та членів його сім'ї тощо

Законодавство України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування складається з Основ законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування та прийнятих відповідно до них законів, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Якщо міжнародним договором України, згода на обов'язковість якого надана Верховною Радою України, встановлено інші норми, ніж ті, що передбачені законодавством України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування, то застосовуються норми міжнародного договору

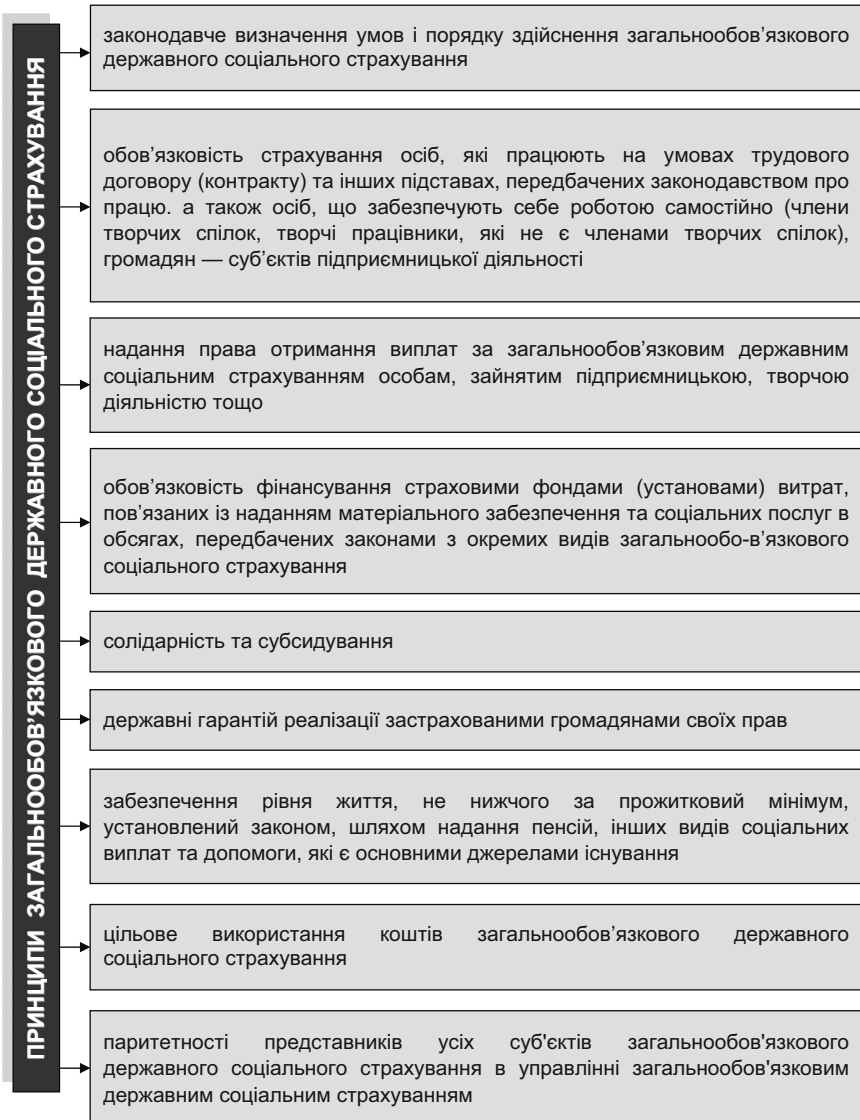

Рис. 3.1. Принципи загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні

3.2. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, що зумовлені народженням і похованням

Загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, передбачає матеріальне забезпечення громадян у зв'язку з втратою заробітної плати (доходу) унаслідок тимчасової втрати працездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітністю та пологами, догляд за малолітньою дитиною, часткову компенсацію витрат, пов'язаних із народженням дитини, смертю застрахованої особи або членів її сім'ї, а також надання соціальних послуг за рахунок бюджету Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності, що формується шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом, громадянами, а також за рахунок інших джерел

Заєданням законодавства про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, є встановлення гарантій щодо захисту прав громадян на отримання матеріального забезпечення та соціальних послуг у разі тимчасової непрацездатності (включаючи догляд за хворою дитиною, дитиною-інвалідом, хворим членом сім'ї), вагітністю та пологами, народженням дитини, необхідності догляду за малолітньою дитиною, смертю громадянина або члена його сім'ї

Фонд соціального страхування з тимчасової втрати працездатності (далі – Фонд) є органом, що здійснює керівництво та управління загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, провадить збір і акумуляцію страхових внесків та інших коштів, призначених для фінансування матеріального забезпечення та соціальних послуг, і забезпечує їх надання, а також здійснює контроль за використанням цих коштів. Фонд належить до цільових позабюджетних страхових фондів. Усі застраховані особи є членами цього Фонду.

Фонд є некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом надання матеріального забезпечення та соціальних послуг застрахованим особам Фондом, стабільної діяльності Фонду. Фонд є юридичною особою, має печатку із зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також символіку, що затверджується правлінням Фонду. Фонд набуває прав юридичної

особи з дня реєстрації статуту в спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади. Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців

Управління Фондом здійснюють правління та виконавча дирекція Фонду. В Автономній Республіці Крим, областях та в містах Києві і Севастополі безпосереднє управління здійснюють правління та виконавча дирекція відповідних відділень Фонду. До складу правління Фонду входять по 15 представників держави, застрахованих осіб та роботодавців, які виконують свої обов'язки на громадських засадах

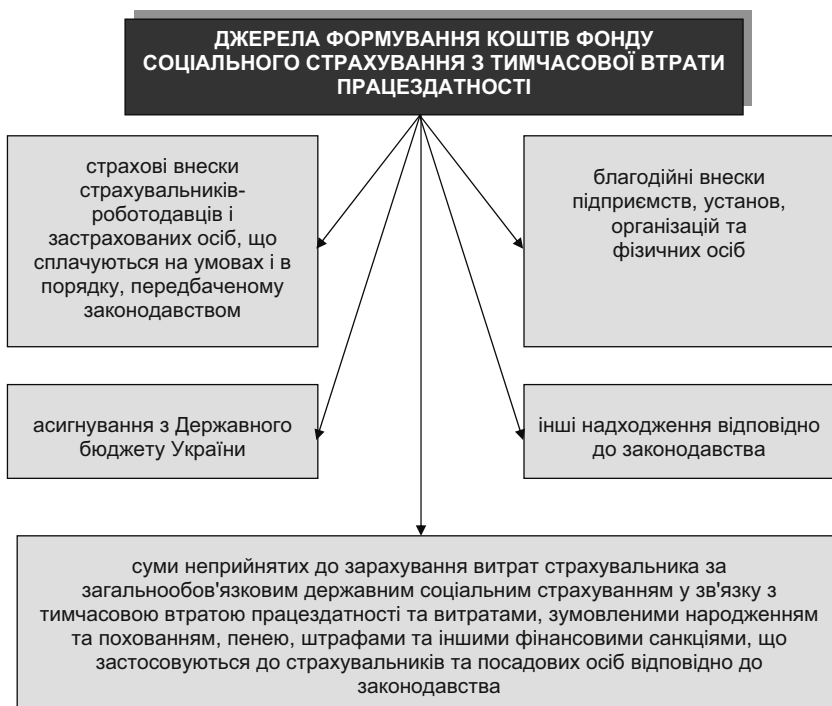

Рис. 3.2. Джерела формування коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності

Кошти загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням, не включаються до Державного бюджету України, не підлягають вилученню та використовуються тільки за цільовим призначенням. У разі їх невикористання в поточному році вони переходять на наступний фінансовий рік.

Ці кошти зараховуються на єдиний централізований рахунок Фонду в установах банків, визначених Кабінетом Міністрів України для обслуговування коштів Державного бюджету України або спеціалізованого банку, що обслуговує фонди з окремих видів страхування

Розмір страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням, щорічно за поданням Кабінету Міністрів України встановлюється Верховною Радою України відповідно для роботодавців і застрахованих осіб у відсотках.

У таблиці 3.1 наведено об'єкти нарахування та ставки збору на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

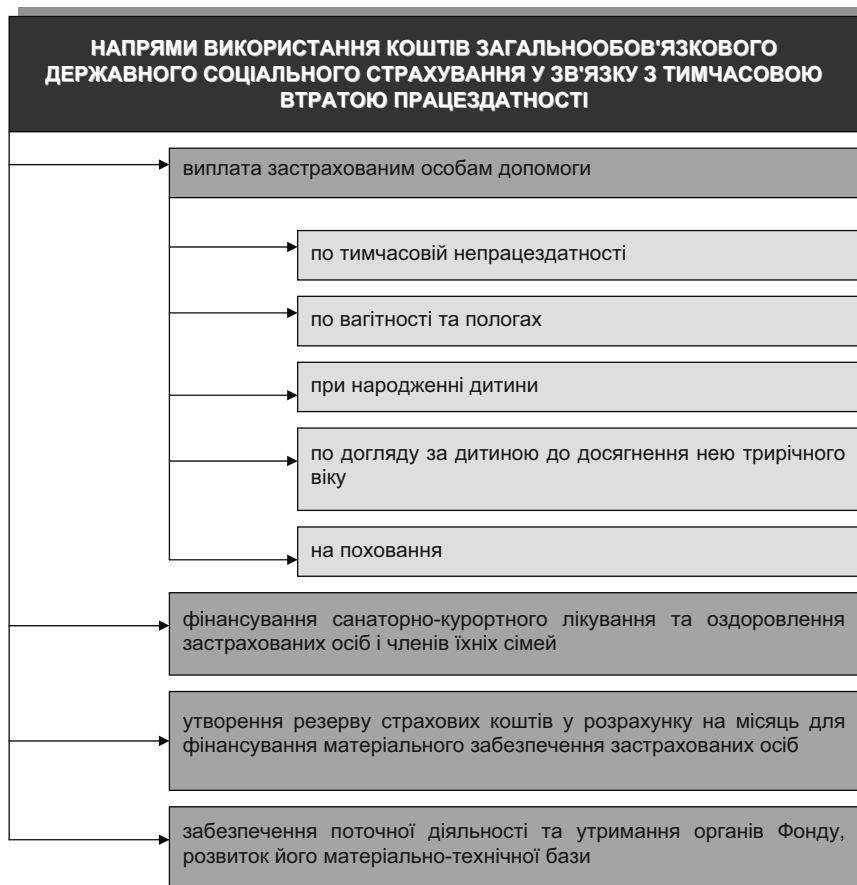
Таблиця 3.1

Розмір внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

Категорії платників	Об'єкт нарахування та ставка
Роботодавці	1,5% суми фактичних витрат на оплату праці найманих працівників
Роботодавці – підприємства та організації громадських організацій інвалідів	Окремо 0,7% суми фактичних витрат на оплату праці найманих працівників-інвалідів та 1,5% суми фактичних витрат на оплату праці інших працівників
Роботодавці – підприємства та організації товариств УТСГ і УТСС*	0,5% суми фактичних витрат на оплату праці найманих працівників
Наймани працівники	0,5% суми оплати праці, якщо дохід не перевищує розміру прожиткового мінімуму; 1% суми оплати праці, якщо дохід перевищує розмір прожиткового мінімуму
Наймани працівники-інваліди	0,25% суми оплати праці
Особи, які добровільно беруть участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні	2,0% суми оподаткованого доходу (прибутку)

* за умов, що кількість працюючих інвалідів становить не менше 50% загальної чисельності працюючих, а фонд оплати праці інвалідів складає не менше 25% загального фонду оплати праці

Платниками страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням, є страхувальники та застраховані особи. Страхувальники – юридичні та фізичні особи, які набувають статусу платників страхових внесків до Фонду з дня їх реєстрації у виконавчих дирекціях відділень Фонду

Рис. 3.3. Напрями використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності

Державний нагляд у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням, здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики здійснює контроль за дотриманням страхувальниками та страховиком законів України, інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням і похованням. Страхувальники та страховик зобов'язані надавати посадовим особам органу державного нагляду всі документи та інформацію, необхідні для здійснення ними функцій державного нагляду

3.3. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності

Страхування від нещасного випадку здійснює Фонд соціального страхування від нещасних випадків – некомерційна самоврядна організація, що діє на підставі статуту, який затверджується її правлінням.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків є юридичною особою, має печатку зі зображенням Державного Герба України та своїм найменуванням, а також емблему, яка затверджується його правлінням.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків набуває прав юридичної особи з дня реєстрації статуту у спеціально уповноваженому центральному органі виконавчої влади.

Управління Фондом соціального страхування від нещасних випадків здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців.

Матеріально-технічне забезпечення Фонду соціального страхування від нещасних випадків, включаючи будівництво або придбання службових та виробничих приміщень, здійснюється за рахунок коштів, що надходять до Фонду.

Джерелами формування майна, яке перебуває у власності Фонду соціального страхування від нещасних випадків, є майно, придбане ним за рахунок коштів, що надходять до цього Фонду, а також майно, передане йому у власність іншими власниками

Фонд соціального страхування від нещасних випадків провадить збір та акумулювання страхових внесків, має автономну, незалежну від будь-якої іншої, систему фінансування.

Кошти на здійснення страхування від нещасного випадку не включаються до складу Державного бюджету України, використовуються виключно за їх прямим призначенням і зараховуються на єдиний централізований рахунок Фонду соціального страхування від нещасних випадків в установах банків, визначених Кабінетом Міністрів України для обслуговування коштів Державного бюджету України, або спеціалізованого банку, що обслуговує фонди соціального страхування.

Умови, порядок обслуговування, гарантії збереження коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків визначаються договором між банком, виконавчою дирекцією цього Фонду та Кабінетом Міністрів України

Рис. 3.4. Джерела фінансування Фонду соціального страхування від нещасних випадків

Страхові тарифи, диференційовані за групами галузей економіки (видах робіт) залежно від класу професійного ризику виробництва, установлюються законом.

Фонд соціального страхування від нещасних випадків за рахунок власних коштів зобов'язаний у разі настання страхового випадку провести такі заходи:

1) своєчасно та в повному обсязі відшкодувати шкоду, заподіяну працівникові внаслідок ушкодження його здоров'я або в разі його смерті, виплачуючи йому або особам, які перебували на його утриманні:

- допомогу у зв'язку з тимчасовою непрацездатністю до відновлення працездатності або встановлення інвалідності;

- одноразову допомогу в разі стійкої втрати професійної працездатності або смерті потерпілого;

- щомісяця грошову суму в разі часткової чи повної втрати працездатності, що компенсує відповідну частину втраченого заробітку потерпілого;

- пенсію по інвалідності внаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

- пенсію у зв'язку зі втратою годувальника, який помер унаслідок нещасного випадку на виробництві або професійного захворювання;

- грошову суму за моральну шкоду за наявності факту заподіяння цієї шкоди потерпілому;

- допомогу дитині відповідно;

2) організувати поховання померлого, відшкодувати вартість пов'язаних із цим ритуальних послуг відповідно до місцевих умов;

3) сприяти створенню умов для своєчасного надання кваліфікованої першої невідкладної допомоги потерпілому в разі настання нещасного випадку, швидкої допомоги в разі потреби його госпіталізації, ранньої діагностики професійного захворювання;

4) організувати цілеспрямоване та ефективне лікування потерпілого у власних спеціалізованих лікувально-профілактичних закладах або на договірній основі в інших лікувально-профілактичних закладах з метою якнайшвидшого відновлення здоров'я застрахованого;

5) забезпечити потерпілому разом із відповідними службами охорони здоров'я за призначенням лікарів повний обсяг постійно доступної, раціонально організованої медичної допомоги, яка повинна включати:

- обслуговування вузькопрофільними лікарями та лікарями загальної практики;

- догляд медичних сестер удома, у лікарні або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

- акушерський та інший догляд удома або в лікарні під час вагітності та пологів;

- утримання в лікарні, реабілітаційному закладі, санаторії або в іншому лікувально-профілактичному закладі;

- забезпечення необхідними лікарськими засобами, протезами, ортопедичними, коригуючими виробами, окулярами, слуховими апаратами, спеціальними засобами пересування, зубопротезування (за винятком протезування з дорогоцінних металів).

6) вжити усіх необхідних заходів для підтримання, підвищення та відновлення працездатності потерпілого;

7) забезпечити згідно з медичним висновком домашній догляд за потерпілим, допомогу у веденні домашнього господарства (або компенсувати йому відповідні витрати), сприяти наданню потерпілому, який проживає в гуртожитку, ізольованого житла;

8) відповідно до висновку лікарсько-консультаційної комісії або медико-соціальної експертної комісії проводити навчання та перекваліфікацію потерпілого у власних навчальних закладах або на договірній основі в інших закладах перенавчання інвалідів, якщо внаслідок ушкодження здоров'я або заподіяння моральної шкоди потерпілий не може виконувати попередню роботу; працевлаштувати осіб зі зниженою працездатністю;

9) організовувати робочі місця для інвалідів самостійно або разом з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування чи з іншими заінтересованими суб'єктами підприємницької діяльності; компенсувати при цьому витрати виробництва, що не покриваються коштами від збуту виробленої продукції, за рахунок Фонду;

10) у разі невідкладної потреби надавати інвалідам разову грошову допомогу, допомогу щодо вирішення соціально-побутових питань за їх рахунок або за рішенням виконавчої дирекції Фонду та її регіональних управлінь – за рахунок Фонду;

11) сплачувати за потерпілого внески на медичне та пенсійне страхування;

12) організовувати залучення інвалідів до участі у громадському житті

Також Фонд соціального страхування від нещасних випадків здійснює заходи, спрямовані на запобігання нещасним випадкам, усунення загрози здоров'ю працівників, викликані умовами праці, у тому числі:

1) надає страхувальникам необхідні консультації, сприяє у створенні ними та реалізації ефективної системи управління охороною праці;

2) бере участь:

- у розробленні центральними органами виконавчої влади національної та галузевих програм поліпшення стану безпеки, умов праці і виробничого середовища та їх реалізації;

- у навчанні, підвищенні рівня знань працівників, які вирішують питання охорони праці;

- в організації розроблення та виробництва засобів індивідуального захисту працівників;

- у здійсненні наукових досліджень у сфері охорони та медицини праці;

3) перевіряє стан профілактичної роботи та охорони праці на підприємствах, бере участь у розслідуванні групових нещасних випадків, нещасних випадків зі смертельними наслідками та з можливою інвалідністю, а також професійних захворювань;

4) веде пропаганду безпечних та нешкідливих умов праці, організовує створення тематичних кінофільмів, радіо- і телелепередач, видає та розповсюджує нормативні акти, підручники, журнали, іншу спеціальну літературу, плакати, пам'ятки тощо з питань соціального страхування від нещасного випадку та охорони праці. З метою виконання цих функцій Фонд соціального страхування від нещасних випадків створює своє видавництво з відповідною поліграфічною базою;

5) бере участь у розробленні законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці;

6) вивчає та поширює позитивний досвід створення безпечних та нешкідливих умов виробництва;

7) надає підприємствам на безповоротній основі фінансову допомогу для розв'язання особливо гострих проблем з охорони праці;

8) виконує інші профілактичні роботи.

Державний нагляд у сфері страхування від нещасного випадку здійснюють спеціально уповноважені центральні органи виконавчої влади. Спрямовує і координує роботу зазначених органів із цих питань Кабінет Міністрів України.

Метою нагляду є контроль за дотриманням страхувальниками та Фондом соціального страхування від нещасних випадків законодавства про страхування від нещасного випадку.

У разі потреби органи державного нагляду мають право вимагати скликання позапланового засідання правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків. Якщо цю вимогу не буде виконано, органи державного нагляду мають право самі скликати і проводити засідання правління Фонду

3.4. Загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття

Для виконання зобов'язань держави з приводу соціального страхування на випадок безробіття в Україні створено відповідний Фонд.

Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття (далі – Фонд) створюється для управління страхуванням на випадок безробіття, провадження збору та акумуляції страхових внесків, контролю за використанням коштів, виплати забезпечення та надання соціальних послуг, здійснення інших функцій.

Фонд є цільовим централізованим страховим фондом, некомерційною самоврядною організацією. Держава є гарантом забезпечення застрахованих осіб та надання їм відповідних соціальних послуг Фондом.

Управління Фондом здійснюється на паритетній основі державою, представниками застрахованих осіб і роботодавців

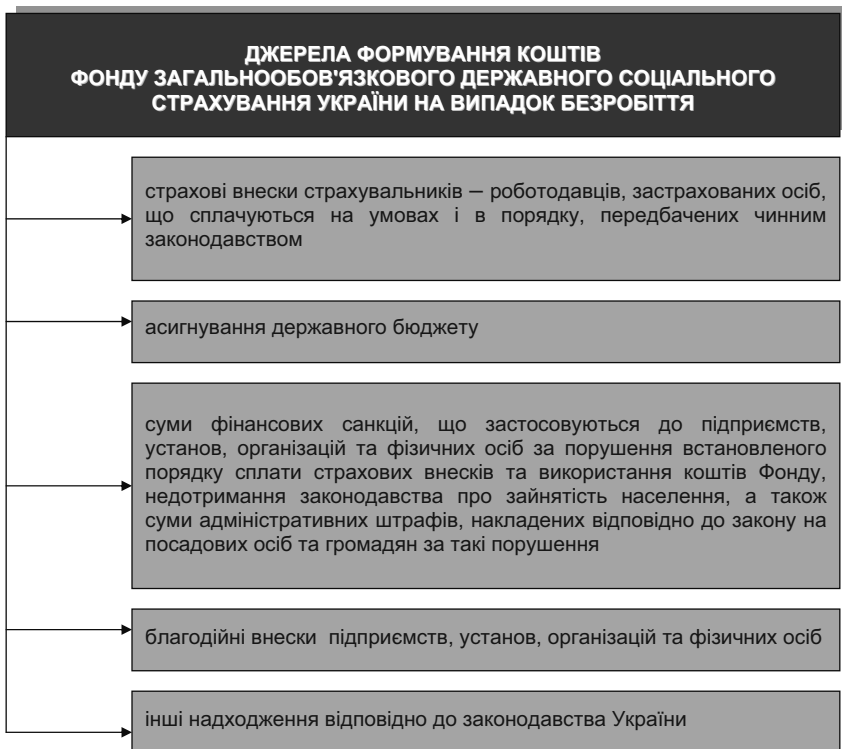

Рис. 3.5. Джерела формування коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття

Розмір страхових внесків щорічно за поданням Кабінету Міністрів України встановлюється Верховною Радою України відповідно для роботодавців та застрахованих осіб одночасно із затвердженням Державного бюджету України на поточний рік. Роботодавці та застраховані особи сплачують страхові внески один раз на місяць у день одержання роботодавцями в установах банків коштів на оплату праці.

Від сплати страхових внесків звільняються:

- застраховані особи на період відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею трирічного віку та відпустки по догляду за дитиною до досягнення нею шестирічного віку за медичним висновком;*
- застраховані особи в частині отриманої допомоги по частковому безробіттю*

Таблиця 3.2

Розмір внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття

Категорії платників	Об'єкт та ставка
Роботодавці	1,3% суми фактичних витрат на оплату праці найманих працівників
Роботодавці – підприємства та організації громадських організацій інвалідів*	Звільняються від сплати внесків
Роботодавці – підприємства та організації товариств УТОГ і УТОС	Звільняються від сплати внесків
Наймані працівники	0,5% суми оплати праці
Наймані працівники-інваліди	0,5% суми оплати праці
Особи, які добровільно беруть участь у загальнообов'язковому державному соціальному страхуванні	1,8% суми оподаткованого доходу (прибутку)

Таблиця 3.3

Напрями використання коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття

Соціальне забезпечення	Соціальні послуги
1	2
1. Допомога по безробіттю, у тому числі одноразова її виплата для організації безробітним підприємницької діяльності; 2. Допомога по частковому безробіттю; 3. Матеріальна допомога у період професійної підготовки, перепідготовки або підвищення кваліфікації безробітного;	1. Професійна підготовка або перепідготовка, підвищення кваліфікації та профорієнтація; 2. Пошук підходящої роботи та сприяння у працевлаштуванні, у тому числі шляхом надання роботодавцю дотації на створення додаткових робочих місць

1	2
<p>4. Матеріальна допомога по безробіттю, одноразова матеріальна допомога безробітному та непрацевдатним особам, які перебувають на його утриманні;</p> <p>5. Допомога на поховання у разі смерті безробітного або особи, яка перебувала на його утриманні</p>	<p>для працевлаштування безробітних та фінансування організації оплачуваних громадських робіт для безробітних;</p> <p>3. Інформаційні та консультаційні послуги, пов'язані з працевлаштуванням.</p>

Державний нагляд у сфері страхування на випадок безробіття здійснює спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади у сфері праці та соціальної політики. Метою державного нагляду є контроль за дотриманням законів та інших нормативно-правових актів, що регулюють відносини у сфері страхування на випадок безробіття. Страхувальники та страховик зобов'язані надавати посадовим особам органу державного нагляду документи, необхідні для здійснення ними контролю

Ключові терміни та поняття

Суб'єкти державного загальнообов'язкового соціального страхування, страховий випадок, страхувальники, страховик, застраховані особи.

Питання для самоконтролю знань

1. Визначення об'єкта нарахування зборів до фондів соціального страхування суб'єктами господарювання різних організаційних форм.
2. Визначення розмірів внесків до фондів соціального страхування юридичними та фізичними особами.
3. Добровільна участь у соціальному страхуванні в Україні.
4. Особливості складання та строки подання звітності до фондів соціального страхування.
5. Порядок включення до об'єкта обчислення внесків у фонди соціального страхування виплат у негрошовій формі.
6. Пільгові умови нарахування та сплати внесків окремими категоріями платників.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Необхідно:

1. Визначити, які з зазначених виплат входять до сукупного оподаткованого доходу, з якого сплачуються внески до фондів соціального страхування.

2. Розрахувати розмір внесків до фондів соціального страхування для громадянина.

Громадянину Петрову В.В. протягом серпня було нараховано та сплачено такі суми:

Заробітна плата	563 грн.
Премія з фонду матеріального заохочення	125 грн.
За листком тимчасової непрацездатності (8 днів хвороби)	64 грн.
Компенсація за невикористану відпустку	250 грн.
На харчування протягом місяця у їдальні підприємства	60 грн.

Безперервний стаж роботи Петрова В.В. 3 роки. Середня одностороння заробітна плата за останні 6 місяців склала 8 грн./день.

Завдання 2.

Необхідно:

1. Розрахувати суми внесків до фондів соціального страхування.

2. Визначити джерела сплати за листками тимчасової непрацездатності. Указати порядок проведення розрахунків із відповідними фондами.

3. Скласти бухгалтерські проводки з наведених операцій.

№ з/п	Табельний номер працівника	Усього нараховано за місяць, грн.	Виплати з ФСС з тимчасової втрати працездатності, грн.
1	240506	1350	-
2	240611	940	240 ¹
3	240612	980	380 ¹
4	240507	2850	-
5	240615	965	18030 ²
6	240581	700	-

¹ – листок тимчасової непрацездатності (днів хвороби - 5);

² – листок тимчасової непрацездатності у зв'язку з вагітністю та пологами.

Завдання 3.

Необхідно:

1. Вказати порядок установлення відносин суб'єктів малого бізнесу з фондами соціального страхування за умов використання спрощених режимів оподаткування.

2. Розрахувати суми внесків до фондів соціального страхування.

3. Указати порядок сплати нарахованих внесків суб'єктами малого бізнесу, що використовують спрощену систему оподаткування.

МП „Квант” є платником єдиного податку. За I півріччя поточного року є такі дані:

№ з/п	Період	Обсяги виручки, тис. грн.	Фонд оплати праці найманих працівників, грн.
1	Січень	102,0	5600
2	Лютий	93,0	5800
3	Березень	98,0	5880
4	Квітень	100,0	6020
5	Травень	101,0	6015
6	Червень	94,0	6015

Тестові завдання

1. Розмір відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття для роботодавців становить:

- а) 1% фонду оплати праці;
- б) 2,1% фонду оплати праці;
- в) 1,6% волового доходу;
- г) 1,3% фонду оплати праці.

2. До принципів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності не належать:

- а) формування страхових коштів на засадах кредитування;
- б) державні гарантії реалізації застрахованими особами своїх прав;
- в) цільове використання коштів;
- г) усі відповіді правильні.

3. Страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності встановлюються:

- а) відповідно до стажу роботи застрахованої особи;
- б) відповідно до класів професійного ризику;
- в) згідно зі статутом підприємства;
- г) залежно від розміру мінімальної заробітної плати.

4. Розмір відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття для фізичних осіб-суб'єктів підприємницької діяльності складає:

а) 1,8% суми доходу (прибутку), що підлягає оподаткуванню в разі добровільного страхування;

б) 2,1% суми доходу (прибутку), що підлягає оподаткуванню на загальних засадах;

в) фізичні особи-суб'єкти господарювання зазначені відрахування не здійснюють;

г) правильної відповіді немає.

5. За рахунок Фонду соціального страхування на випадок безробіття не можуть фінансуватися:

а) формування інвестиційного портфеля;

б) організація додаткових робочих місць у галузях народного господарства;

в) надання суди безробітним для здійснення підприємницької діяльності;

г) правильної відповіді немає.

6. До принципів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності належать:

а) державні гарантії реалізації застрахованими особами своїх прав;

б) паритетність щодо управління відповідним Фондом;

в) державні гарантії стягнення внесків застрахованими особами;

г) усі відповіді правильні.

7. Об'єктом обкладання збором до Фонду соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності для роботодавців є:

а) фактичні витрати на оплату праці;

б) розрахункові витрати на оплату праці;

в) обсяг виробництва продукції;

г) кількість працівників.

8. Фонд соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності є:

а) комерційною організацією;

б) некомерційною організацією;

в) некомерційною самоврядною організацією;

г) правильної відповіді немає.

9. Розмір тарифів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності, для бюджетних установ становлять:

- а) 0,2 % сум фактичних витрат на оплату праці;
- б) 2 % сум фактичних витрат на оплату праці;
- в) бюджетні установи звільнені від сплати такого збору;
- г) правильної відповіді немає.

10. Платниками збору на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання не є:

- а) пенсіонери;
- б) фізичні особи, які не використовують працю найманих робітників;
- в) фізичні особи, які працюють за договором найму;
- г) усі відповіді правильні.

11. Розмір відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності для фізичних осіб, які працюють за договором найму, становить:

- а) 2,9 % об'єкта оподаткування;
- б) 0,5% нарахованого доходу;
- в) 0,5% або 1% нарахованого доходу;
- г) 1% нарахованого доходу.

12. Укажіть розмір відрахувань на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття для роботодавців – підприємств та організацій громадських організацій інвалідів, що відповідають пільговим вимогам:

- а) 0,7% від об'єкта стягнення;
- б) 1,6% від об'єкта стягнення;
- в) 1,3% від об'єкта стягнення;
- г) звільняються від сплати внесків.

ТЕМА 4. ФОНД УКРАЇНИ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ІНВАЛІДІВ

4.1. Завдання та функції фонду

4.2. Джерела формування та напрями використання коштів фонду

4.3. Управління фондом

Методичні рекомендації до вивчення теми

Фонд України соціального захисту інвалідів входить до державних цільових фондів соціального страхування.

Однак особливістю функціонування вказаного фонду є відсутність сталих внесків для формування доходної частини. Тому слід звернути увагу на питання знаходження джерел формування доходної частини Фонду України соціального захисту інвалідів і, відповідно, на напрями використання коштів.

4.1. Завдання та функції фонду

Фонд соціального захисту інвалідів є урядовим органом державного управління, який діє у складі Мінпраці та підпорядковується йому.

Фонд є юридичною особою, має самостійний баланс, реєстраційні рахунки в органах Державного казначейства, печатку з зображенням Державного Герба України і своїм найменуванням.

Фонд у своїй діяльності керується Конституцією і законами України, актами Президента України і Кабінету Міністрів України, наказами Мінпраці та Положенням про Фонд соціального захисту інвалідів

Завдання:

- участь у межах своєї компетенції в реалізації державної політики у сфері соціального захисту інвалідів;
- здійснення контролю за дотриманням підприємствами, установами й організаціями всіх форм власності й господарювання нормативів робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів

Функції:

1) здійснює в установленому порядку заходи щодо соціальної, трудової, фізкультурно-спортивної та професійної реабілітації інвалідів, залучає їх до суспільно-корисної діяльності, аналізує використання коштів для досягнення певної мети, розробляє пропозиції щодо потреби в коштах та підвищення ефективності їх використання;

2) забезпечує реєстрацію в територіальних відділеннях Фонду підприємств, установ і організацій незалежно від форми власності і господарювання, на яких працює 15 і більше чоловік та отримання від них звітності про зайнятість і працевлаштування інвалідів;

3) здійснює контроль за своєчасним перерахуванням сум штрафних санкцій, що надходять від підприємств, установ і організацій за недодержання ними нормативів робочих місць для забезпечення працевлаштування інвалідів;

4) узагальнює практику застосування законодавства у сфері соціального захисту інвалідів, розробляє пропозиції щодо його вдосконалення та подає їх на розгляд Мінпраці;

5) здійснює в установленому порядку управління майном підприємств, установ і організацій, що належать до сфери управління Мінпраці, у межах, визначених цим Міністерством;

6) сприяє створенню робочих місць для працевлаштування інвалідів, професійному навчанню непрацюючих інвалідів;

7) організує збір благодійних внесків підприємств, установ, організацій, трудових колективів і громадян для забезпечення соціального захисту інвалідів;

8) контролює цільове використання підприємствами, установами і організаціями коштів, переданих їм Фондом для здійснення заходів щодо соціального захисту інвалідів;

9) представляє Мінпраці за його дорученням у міжнародних організаціях та під час укладення міжнародних договорів України;

10) співпрацює з Всеукраїнським громадським соціально-політичним об'єднанням "Національна Асамблея інвалідів України", громадськими організаціями інвалідів та заснованими ними підприємствами і організаціями;

11) надає інформаційно-консультативні послуги інвалідам, підприємствам, установам і організаціям з питань, що належать до його компетенції;

12) висвітлює в засобах масової інформації питання, що стосуються його діяльності;

13) забезпечує у межах своєї компетенції реалізацію державної політики стосовно державної таємниці, контроль за її збереженням у Фонді та його територіальних відділеннях;

14) виконує інші функції відповідно до покладених на нього завдань

4.2. Джерела формування та напрями використання коштів фонду

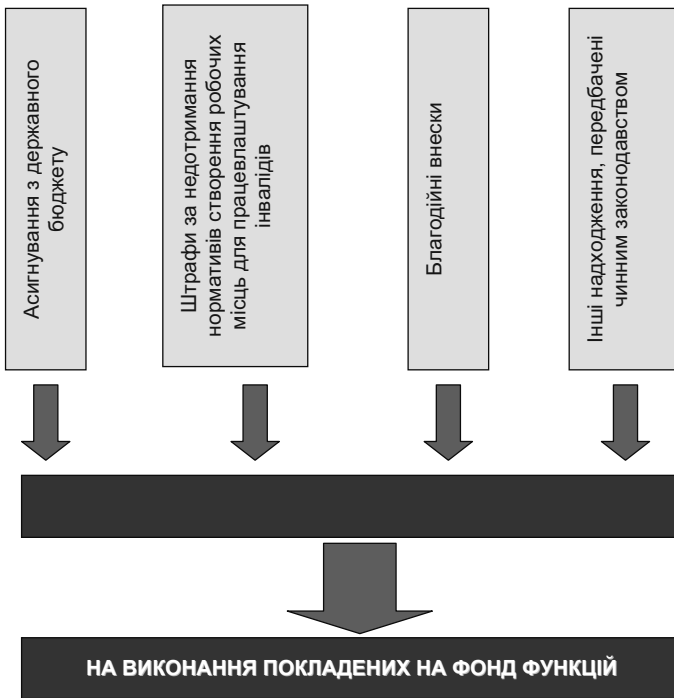

Рис. 4.1. Джерела формування та напрями використання коштів Фонду України соціального захисту інвалідів

Слід урахувувати, що внески до фонду соціального захисту інвалідів не є обов'язковими і носять штрафний характер. Установлений ліміт робочих місць для інвалідів складає 4% загальної кількості робочих місць на підприємстві. Згідно з чинним законодавством підприємства, на яких не створені робочі місця для працевлаштування інвалідів, сплачують до відповідного Фонду середню річну заробітну плату за кожне робоче місце, не зайняте інвалідом. Не застосовуються штрафні санкції до бюджетних підприємств та організацій, а також до підприємств з чисельністю працівників менше 15 чоловік

Сплата штрафу проводиться раз на рік на основі поданої статистичної звітності про працевлаштування інвалідів

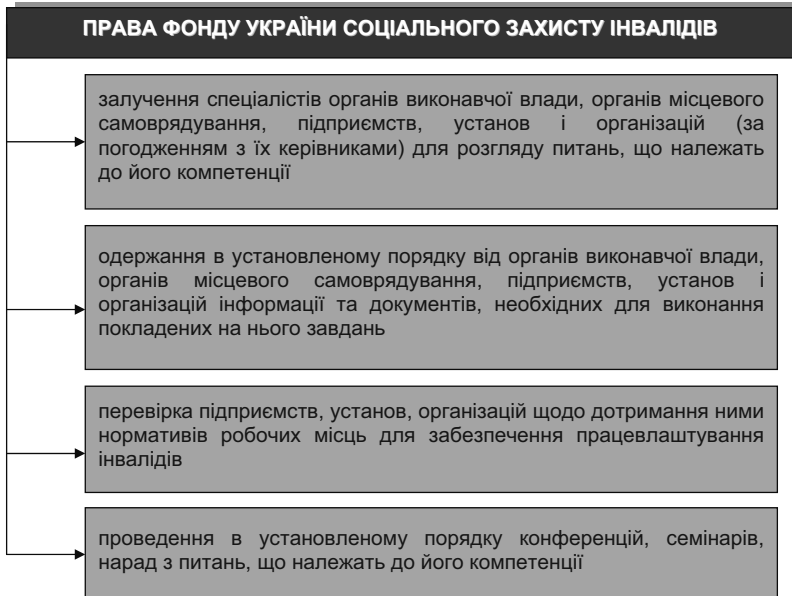

Рис. 4.2. Повноваження Фонду України соціального захисту інвалідів для виконання його завдань

4.3. Управління фондом

Фонд очолює директор, який призначається на посаду та звільняється з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра праці та соціальної політики.

Директор Фонду за посадою є членом колегії Мінпраці, має трьох заступників, у тому числі одного першого, які призначаються на посаду та звільняються з посади Кабінетом Міністрів України за поданням Міністра праці та соціальної політики, погодженим з директором Фонду.

Для реалізації покладених на Фонд завдань за погодженням з Мінпраці утворюються територіальні відділення Фонду в межах граничної чисельності його працівників.

Керівники територіальних відділень Фонду призначаються на посаду і звільняються з посади директором Фонду за погодженням з Міністром праці та соціальної політики і головами відповідних державних адміністрацій

Для погодженого вирішення питань, що належать до компетенції Фонду, обговорення найважливіших напрямів діяльності утворюється колегія у складі директора (голова колегії), його заступників, керівників структурних підрозділів Фонду, представників Всеукраїнського громадського соціально-політичного об'єднання "Національна Асамблея інвалідів України" та секретаріату Комісії з питань діяльності підприємств і організацій громадських організацій інвалідів.

До складу колегії можуть входити керівники органів виконавчої влади та громадських організацій інвалідів.

Персональний склад колегії затверджується Міністром праці та соціальної політики.

Рішення колегії проводяться в життя наказами Фонду

Ключові терміни і поняття

Соціальний захист інвалідів, державна політики у сфері соціального захисту інвалідів, відрахування, норматив створення робочих місць для працевлаштування інвалідів

Питання для самоконтролю знань

1. На яких принципах функціонує Фонд України соціального захисту інвалідів?
2. Укажіть завдання та компетенцію фонду.
3. З яких джерел формуються кошти фонду?
4. Як розрахувати суму штрафу за недотримання нормативу створення робочих місць для працевлаштування інвалідів?
5. Укажіть напрями використання коштів Фонду України соціального захисту інвалідів.

Навчальні завдання

Завдання 1.

Необхідно:

1. Визначити, які з представлених підприємств є платниками внесків до Фонду соціального захисту інвалідів України.

2. Указати механізм розрахунку зазначених внесків.

1. ТОВ “Мрія” займається випуском та реалізацією виробів зі скла, загальна кількість працюючих 49 чол., із них інвалідів – 1чол.

2. Підприємство “Квітень” займається виготовленням хліба та хлібобулочних виробів, є платником єдиного податку. Загальна кількість працюючих 5 чол., інваліди не працюють.

3. ЗАО “Дніпро”, утворене спілкою глухих України, займається випуском та реалізацією товарів народного споживання. Загальна кількість працюючих – 67 чол.

4. Підприємство “Добриня” займається реалізацією товарів народного споживання. Загальна кількість працюючих – 43 чол., у тому числі 2 інваліди.

5. Дніпропетровський національний університет виробничою діяльністю не займається, загальна кількість працюючих – 478 чол., інваліди не працюють.

6. АТ “Іста” займається випуском та реалізацією акумуляторних батарей. Загальна кількість працюючих – 1105 чол., із них 8 чол. – інваліди.

Завдання 2.

Необхідно:

1. Визначити, чи дотримується підприємство нормативів створення робочих місць для працевлаштування інвалідів.

2. Установити розмір внесків до Фонду соціального захисту інвалідів України.

3. Розрахувати річні внески до Фонду соціального захисту інвалідів.

На підприємстві “Барвінок” середньооблікова чисельність робітників складає 71 чоловік, у тому числі 1 інвалід. Фонд оплати праці робітників усіх підрозділів склав:

Січень	57155 грн.
Лютий	56900 грн.
Березень	57090 грн.
Квітень	57100 грн.
Травень	56920 грн.
Червень	57085 грн.
Липень	57180 грн.
Серпень	57200 грн.
Вересень	57155 грн.
Жовтень	57200 грн.
Листопад	57185 грн.
Грудень	63450 грн.

Завдання 3.

Необхідно:

1. Виділити з перелічених нижче витрат такі, що можуть здійснюватися фондом.
2. Указати порядок проведення таких витрат фондом.

Можливі витрати Фонду України соціального захисту інвалідів:

1. Виплата пенсії по інвалідності;
2. Матеріальна допомога інваліду;
3. Сплата комунальних платежів інваліду;
4. Придбання інвалідного візка для інваліда;
5. Придбання слухового апарата для пенсіонера;
6. Проведення операції з коригування зору інваліду.

Тестові завдання

1. Внески до Фонду соціального захисту інвалідів є:

- а) державними загальнообов'язковими;
- б) добровільними;
- в) штрафом за недотримання нормативу кількості інвалідів, які працюють на підприємстві;
- г) благодійними.

2. Розмір внесків до Фонду соціального захисту інвалідів становить:

- а) 4% від фонду оплати праці інвалідів;
- б) середня місячна заробітна плата;
- в) середня річна заробітна плата за кожне не зайняте інвалідом робоче місце;
- г) правильної відповіді немає.

3. Бюджет Фонду соціального захисту інвалідів формується за рахунок:

- а) коштів, наданих з Держаного бюджету;
- б) відрахувань із заробітної плати інвалідів;
- в) відрахувань із заробітної плати фізичних осіб;
- г) правильної відповіді немає.

4. Фонд соціального захисту інвалідів є:

- а) органом державної законодавчої влади;
- б) органом державної судової влади;
- в) органом державної виконавчої влади;
- г) вірні відповіді а) та в).

5. Платниками до Фонду соціального захисту інвалідів є:

- а) підприємства, що не дотримуються встановлених нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів;
- б) підприємства, на яких працюють інваліди;
- в) підприємства, на яких кількість працюючих перевищує 50 чол.;
- г) підприємства, що дотримуються встановлених нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів.

6. Внески, що сплачуються підприємствами до Фонду соціального захисту інвалідів є:

- а) штрафом за порушення нормативів робочих місць для працевлаштування інвалідів;
- б) платою за утримання непрацевлаштованого інваліда;
- в) штрафом за працевлаштування інваліда на шкідливому виробництві;
- г) правильної відповіді немає.

ТЕМА 5. ФОНД ОХОРОНИ НАВКОЛИШНЬОГО ПРИРОДНОГО СЕРЕДОВИЩА

- 5.1. *Необхідність та правові засади створення і функціонування фонду охорони навколишнього природного середовища в Україні.*
- 5.2. *Джерела формування коштів фонду та напрями їх використання.*
- 5.3. *Порядок нарахування збору за забруднення навколишнього природного середовища.*
- 5.4. *Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності.*

Методичні рекомендації до вивчення теми

В Україні створення та функціонування фонду охорони навколишнього природного середовища є виправданим та необхідним. Складна екологічна ситуація, певні невизначеності при здійсненні відповідних природоохоронних заходів стали причиною виникнення такого фонду.

На відміну від фондів соціального страхування, що впроваджені в Україні, кошти фонду охорони навколишнього природного середовища входять до складу державного бюджету. Тому при вивченні запропонованих питань слід звертатися не тільки до законодавчого матеріалу, який указано при викладенні теми, а й до закону про державний бюджет на відповідний рік.

5.1. Необхідність та правові засади створення і функціонування фонду охорони навколишнього природного середовища в Україні

Правовою основою функціонування Фонду охорони навколишнього природного середовища є Закон України "Про охорону навколишнього природного середовища".

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України "Порядок встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища та стягнення цього збору" від 01.03.1999 р. №303 та Інструкції про порядок обчислення, сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища, затвердженої наказом від 19.07.1999 р. №162/379, визначені єдині правила встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища, а також його стягнення

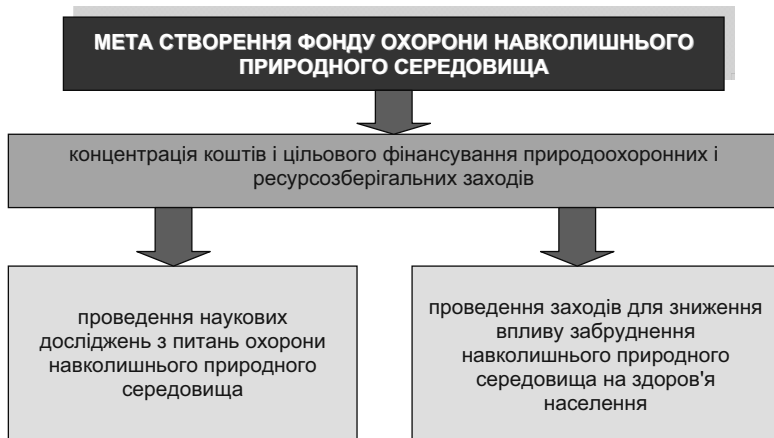

Рис. 5.1. Мета створення фонду охорони навколишнього природного середовища

Рис. 5.2. Мета впровадження збору за забруднення навколишнього природного середовища

Фонд формується з коштів від збору за забруднення навколишнього природного середовища та інших коштів відповідно до доходів Державного бюджету України.

Ставки збору запроваджуються урядом АР Крим та органами місцевого самоврядування на підставі лімітів викидів та скидів забруднювальних речовин і розміщення відходів, а також нормативів плати за них

5.2. Джерела формування коштів фонду та напрями їх використання.

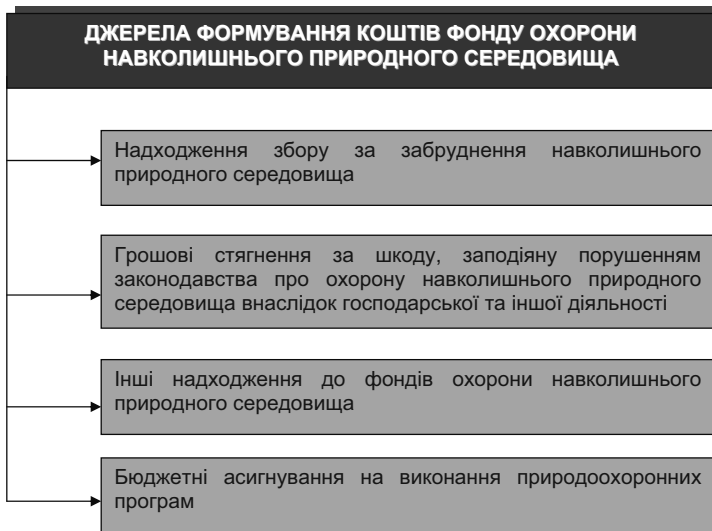

Рис. 5.3. *Склад джерел формування коштів фонду охорони навколишнього природного середовища*

Варто зазначити, що кошти, указані вище, надходять до бюджетів і розподіляються по спеціальних фондах таким чином:

- 65 % збору за забруднення навколишнього природного середовища та грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності направляється до спеціального фонду державного бюджету;*

- 35 % збору за забруднення навколишнього природного середовища та грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності направляється до спеціального фонду місцевих бюджетів, у тому числі: до місцевих (сільських, селищних, міських) - 10 %, обласних та республіканського Автономної Республіки Крим – 25 %, Київського та Севастопольського міських - 35 %*

Рис. 5.4. Напрями використання коштів фонду охорони навколишнього природного середовища

5.3. Порядок нарахування збору за забруднення навколишнього природного середовища.

Платниками збору за забруднення навколишнього природного середовища є суб'єкти підприємницької діяльності незалежно від форм власності, в тому числі їх об'єднання, філії, відділення та інші відокремлені підрозділи, що не мають статусу юридичної особи, розташовані на території іншої територіальної громади; бюджетні, громадські та інші підприємства, установи та організації; постійні представництва нерезидентів, які отримують доходи у країні; громадяни, які здійснюють на території України та в межах її континентального шельфу та виключної (морської) економічної зони викиди і скиди забруднювальних речовин у навколишнє природне середовище та розміщення відходів

Рис. 5.5. Об'єкти нарахування збору за забруднення навколишнього природного середовища

Нормативи збору за забруднення навколишнього природного середовища встановлюються як фіксовані суми у гривнях за одиницю основних забруднювальних речовин та розміщення відходів.

Нормативи збору, що справляється за викиди основних забруднювальних речовин від стаціонарних джерел забруднення, наведено у таблиці 5.1.

Нормативи збору, що справляється за викиди забруднювальних речовин стаціонарними джерелами забруднення залежно від класу небезпечності наведено у таблиці 5.2

Таблиця 5.1

Нормативи збору, що справляється за викиди основних забруднювальних речовин від стаціонарних джерел забруднення

Назва забруднювальної речовини	Норматив збору, гривень/тонну
Азоту оксиди	80
Аміак	15
Ангідрид сірчистий	80
Ацетон	30
Бенз(о)пірен	101807
Бутилацетат	18
Ванадію п'ятиокис	300
Водень хлористий	3
Вуглецю окис	3
Вуглеводні	4,5
Газоподібні фтористі сполуки	198
Тверді речовини	3
Кадмію сполуки	633
Марганець та його сполуки	633
Нікель та його сполуки	3225
Озон	80
Ртуть та її сполуки	3390
Свинець та його сполуки	3390
Сірководень	257
Сірковуглець	167
Спирт н-бутиловий	80
Стирол	584
Фенол	363
Формальдегід	198
Хром та його сполуки	2147

Для забруднювальних речовин, що не ввійшли до таблиці 5.1, нормативи збору слід застосовувати залежно від установленого класу небезпечності забруднювальної речовини згідно з таблицею 5.2

Таблиця 5.2

Нормативи збору, що справляється за викиди забруднювальних речовин стаціонарними джерелами забруднення залежно від класу небезпечності

Клас небезпечності	Норматив збору, гривень/тонну
I	572
II	131
III	19,5
IV	4,5

Для забруднювальних речовин, що не ввійшли до таблиці 5.1 та на які не встановлено клас небезпечності, нормативи збору застосовуються залежно від установлених орієнтовно-безпечних рівнів впливу згідно з таблицею 5.3.

Для забруднювальних речовин, на які не встановлено клас небезпечності та орієнтовно-безпечний рівень впливу, нормативи збору встановлюються як за викиди забруднювальних речовин I класу небезпечності.

Таблиця 5.3

Нормативи збору, що справляється за викиди забруднювальних речовин стаціонарними джерелами забруднення залежно від установлених орієнтовно-безпечних рівнів впливу

Орієнтовно - безпечний рівень впливу сполук (мг/куб. метрів)	Норматив збору, гривень/тонну
Менше 0,0001	24078
0,0001 - 0,001 (включно)	2063
0,001 - 0,01 (включно)	285
0,01 - 0,1 (включно)	80
0,1 - більше 10	3

Таблиця 5.4

Нормативи збору, що справляється за викиди в атмосферу забруднювальних речовин залізничним транспортом

Вид пального	Норматив збору, гривень/тонну
Дизельне пальне	4,5

Таблиця 5.5

Нормативи збору, що справляється за викиди в атмосферу забруднювальних речовин пересувними джерелами забруднення

Вид пального	Норматив збору, гривень/тонну
Дизельне пальне	4,5
Бензин:	
етилований	6
неетилований	4,5
Зріджений нафтовий газ	6
Стиснений природний газ	3

Таблиця 5.6

Нормативи збору, що справляється за викиди в атмосферу забруднювальних речовин морськими та річковими суднами

Вид пального	Норматив збору, гривень/тонну
Бензин	9
Дизельне пальне	6
Мазут	4,5

Таблиця 5.7

Нормативи збору, що справляється за скиди основних забруднювальних речовин у водні об'єкти, у тому числі в морські води

Назва забруднювальної речовини	Норматив збору, гривень/тонну
Азот амонійний	52,5
Органічні речовини (за показниками БСК 5)	21
Завислі речовини	1,5
Нафтопродукти	309
Нітрати	4,5
Нітрити	258
Сульфати	1,5
Фосфати	42
Хлориди	1,5

Таблиця 5.8

Нормативи збору, що справляється за скиди забруднювальних речовин у водні об'єкти залежно від концентрації забруднювальних речовин

Концентрація забруднювальних речовин	Норматив збору, гривень/тонну
Забруднювальні речовини з гранично допустимою концентрацією у воді рибогосподарських водоймищ (мг/літр):	
до 0,001	4128
0,001 - 0,09	2993
0,1 - 1 (включно)	516
1 - 10	52,5
вище 10	10,5

Для забруднювальних речовин, що не ввійшли до таблиці 5.7, за нормативи збору беруться нормативи, наведені у таблиці 5.8.

За скиди забруднювальних речовин, на які не встановлено гранично допустиму концентрацію або орієнтовно-безпечний рівень впливу, за гранично допустиму концентрацію береться найменша величина гранично допустимої концентрації, наведена у таблиці 5.8.

У разі скидання забруднювальних речовин в озера, ставки норматив збору, що справляється за скид забруднювальних речовин у ці водні об'єкти, збільшується в 1,5 рази.

Норматив збору, що справляється за захоронення забруднювальних рідинних речовин, відходів виробництва та стічних вод у глибокі підземні водоносні горизонти, що не містять прісних вод, береться відповідно до таблиці 5.7 чи 3.5.8 з коефіцієнтом 10

Таблиця 5.9

Норматив збору, що справляється за розміщення відходів

Клас небезпеки відходів	Рівень небезпечності відходів	Норматив збору, гривень/тонну
I	надзвичайно небезпечні*	82,5
II	високонебезпечні	3
III	помірно небезпечні	0,75
IV	малонебезпечні, у тому числі нетоксичні відходи гірничодобувної промисловості	0,3

За розміщення відходів, на які не встановлено клас небезпеки, за норматив збору береться норматив, установлений за розміщення відходів I класу небезпеки

Суми збору обчислюються платниками самостійно з урахуванням встановлених лімітів. Ліміти викидів стаціонарними джерелами забруднення встановлюються Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України у формі видачі дозволів на викиди і скиди строком на 5 років.

За понадлімітні скиди та розміщення відходів збір обчислюється в п'ятикратному розмірі від установлених нормативів

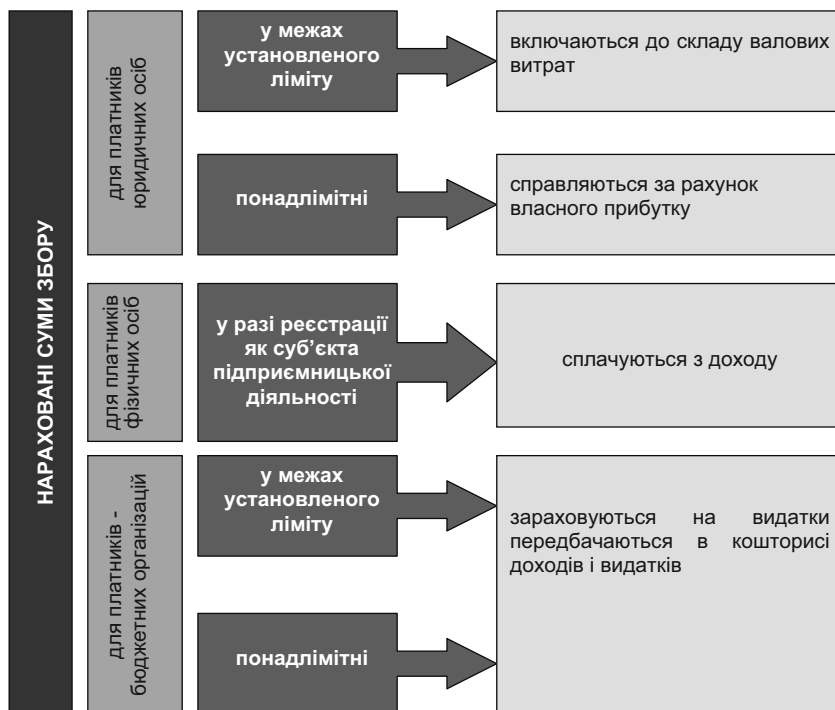

Рис.5.6. Джерела покриття нарахованих сум збору за забруднення навколишнього природного середовища

Суми збору, що справляються за скиди, викиди пересувними джерелами забруднення та розміщення відходів, обчислюються платником щоквартально наростаючим підсумком від початку року на підставі затверджених лімітів, виходячи з фактичних обсягів скидів, нормативів збору та коригувального коефіцієнту.

На випадок відсутності у платників збору затверджених лімітів скидів і розміщення відходів збір справляється як за понадлімітні скиди та розміщення відходів відповідно до їх обсягів.

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2005 р. № 626 «Про внесення зміни у додаток 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища та стягнення цього збору та визнання таким, що втратив чинність, пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 28.03.2003 р. № 402» платники збору починаючи з 1 січня 2007 р. проводять індексацію його нормативів за формулою:

$$H_i = H_n * I / 100,$$

де H_i – проіндексований норматив у поточному році;

H_n – базовий норматив збору, гривень за 1 тону (1 одиницю);

I – індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік, відсотків.

У разі, коли індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік не перевищує 100 відсотків, індексація нормативів збору не проводиться.

Під час проведення індексації базовими вважаються значення нормативів збору на 31 грудня 2006 р., а для нововведених нормативів – на 31 грудня року їх уведення

Платники щоквартально складають розрахунки збору за встановленою формою та подають до органів державної податкової служби протягом 40 днів по закінченні звітного кварталу.

Збір сплачується платниками щоквартально протягом 50 днів по закінченні звітного кварталу

5.4. Грошові стягнення за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнього природного середовища внаслідок господарської та іншої діяльності.

Таблиця 5.10

Фінансові санкції за окремі порушення законодавства про охорону навколишнього природного середовища

Порушення	Розмір фінансової санкції
1	2
Забруднення і засмічення територіальних і внутрішніх морських вод унаслідок скидів із суден, здійснених без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів або з порушенням установлених правил	штраф на посадових осіб від восьми до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Проведення навантажувальних та розвантажувальних робіт, що можуть призвести до забруднення територіальних і внутрішніх морських вод, без дозволу органів державного контролю в галузі охорони навколишнього природного середовища, якщо одержання такого дозволу передбачено законодавством України	штраф на посадових осіб від п'яти до десяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Неповідомлення адміністрації найближчого порту України про проведене внаслідок крайньої необхідності без належного на те дозволу скидання у море шкідливих речовин із судна або іншого плавучого засобу, повітряного судна, платформи чи іншої штучно спорудженої в морі конструкції, а у випадках скидання з метою поховання – і органу, що видає дозволи на таке скидання, одразу після здійснення або в процесі здійснення такого скидання	штраф на посадових осіб судна або іншого плавучого засобу від десяти до п'ятнадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Знищення або пошкодження позахисних лісових смуг, захисних лісових насаджень уздовж берегів річок, каналів, навколо водних об'єктів, гідротехнічних споруд, на смугах відводу автомобільних доріг, залізниць та інших захисних лісових насаджень	штраф на громадян від 0,4 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб – від 0,6 до 1,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян

1	2
Випалювання стерні, луків, пасовищ, ділянок зі степовою, водно-болотною та іншою природною рослинністю, рослинності або її залишків у смугах відводу автомобільних доріг і залізниць, а також опалого листя у парках, інших зелених насадженнях та газонів у населених пунктах без дозволу органів державного контролю в сфері охорони навколишнього природного середовища або з порушенням умов такого дозволу	штраф на громадян від 0,2 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб – від 0,4 до двох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Ті самі дії, учинені в межах територій та об'єктів природно-заповідного фонду	штраф на громадян від 0,6 до 1,7 неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб – від 0,9 до двох із половиною неоподатковуваних мінімумів доходів громадян
Викид забруднювальних речовин в атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів або недодержання вимог, передбачених наданим дозволом, інші порушення порядку здійснення викидів забруднювальних речовин в атмосферне повітря або перевищення граничних нормативів утворення забруднювальних речовин під час експлуатації технологічного устаткування, споруд і об'єктів	штраф на посадових осіб від 0,6 до 1,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян
Перевищення гранично допустимих рівнів шкідливого впливу фізичних та біологічних факторів на атмосферне повітря або шкідливий фізичний чи біологічний вплив на атмосферне повітря без дозволу спеціально уповноважених на те державних органів у випадках, коли необхідність одержання такого дозволу передбачена законодавством	штраф на посадових осіб від 0,6 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян
Порушення порядку здійснення діяльності, спрямованої на штучні зміни стану атмосфери і атмосферних явищ у господарських цілях	штраф від 0,6 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян
Виготовлення, збут заборонених знарядь, добування об'єктів тваринного або рослинного світу, а також збут незаконно добутої продукції	штраф від 0,2 до 0,9 неоподаткованого мінімуму доходів громадян із конфіскацією цих знарядь, матеріалів та засобів для їх виготовлення

1	2
Експлуатація на водних об'єктах водозабірних споруд, не забезпечених рибозахисним обладнанням, якщо його наявність передбачена відповідними нормативами, або з рибозахисним обладнанням, що працює неефективно	штраф на громадян від 0,4 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб - від 0,6 до 1,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян
Порушення порядку придбання чи збуту об'єктів тваринного або рослинного світу	штраф від 0,2 до 0,6 неоподаткованого мінімуму доходів громадян із конфіскацією об'єктів тваринного або рослинного світу чи без такої
Упровадження відкриттів, винаходів, корисних моделей, промислових зразків, раціоналізаторських пропозицій, нової техніки, технологій і систем, речовин і матеріалів, що не відповідають установленим нормативам екологічної безпеки та іншим вимогам щодо охорони навколишнього природного середовища	штраф на громадян від 0,2 до 0,6 неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб - від 0,4 до 0,9 неоподаткованого мінімуму доходів громадян
Порушення правил складування, зберігання, розміщення, транспортування, утилізації, ліквідації та використання промислових і побутових відходів	штраф на громадян від 0,4 до 0,9 неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб - від 0,6 до двох неоподаткованих мінімумів доходів громадян
Порушення правил застосування, зберігання, транспортування, знешкодження, ліквідації та захоронення пестицидів і агрохімікатів, токсичних хімічних речовин та інших препаратів	штраф на громадян від 0,6 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб – від 0,9 до двох із половиною неоподаткованих мінімумів доходів громадян
Знищення або пошкодження зелених насаджень, окремих дерев, чагарників, газонів, квітників та інших об'єктів озеленення в населених пунктах, невжиття заходів для їх охорони, а також самовільне перенесення в інші місця під час забудови окремих ділянок, зайнятих об'єктами озеленення	штраф на громадян від 0,2 до одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян і на посадових осіб - від 0,6 до 1,7 неоподаткованого мінімуму доходів громадян

Ключові терміни та поняття

Збір, грошові стягнення, природоохоронні заходи, забруднювальні речовини, ліміти скидів та розміщення відходів.

Питання до самоконтролю знань

1. З якою метою та на яких засадах створено Фонд охорони навколишнього природного середовища в Україні?
2. Назвіть джерела наповнення фонду охорони навколишнього природного середовища. Які особливості формування коштів цього фонду?
3. Назвіть платників збору за забруднення навколишнього природного середовища.
4. Який порядок сплати збору за понадлімітні обсяги викидів забруднювальних речовин?
5. Яким чином установлюються ліміти викидів шкідливих речовин? Які органи займаються цим питанням?
6. Укажіть строки подання звітності та строки сплати збору за забруднення навколишнього природного середовища.
7. В яких випадках здійснюються грошові стягнення до фонду охорони навколишнього природного середовища?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Необхідно:

1. Встановити об'єкт оподаткування збором за забруднення природного навколишнього середовища.
2. Розрахувати суми збору, указати строки його сплати.
3. Скласти звіт на бланку встановленої форми.

За II квартал цього року ТОВ "Побутова хімія" здійснювало викиди шкідливих речовин у навколишнє середовище в таких обсягах:

Найменування забруднювальної речовини	Обсяг викидів, т	Ліміт викидів, т
Аміак	0,04	0,05
Ацетон	0,2	0,20
Стирол	0,01	0,50
Фенол	1,23	1,00
Забруднювальні речовини першого класу небезпечності	0,9	1,00

Завдання 2.

Необхідно:

1. Визначити, чи є підприємство платником збору за забруднення навколишнього природного середовища.
2. Розрахувати збір за визначеними об'єктами оподаткування.

ТОВ "Прогрес" займається виробництвом та реалізацією меблів. На балансі підприємства є 2 автомобілі КАМАЗ (обсяг циліндрів двигунів кожного автомобіля 10850 куб.см.). За квартал кожен з автомобілів використовує 3,2 т. палива (бензин).

За останній квартал підприємство здійснювало розташування виробничих відходів. Загальна кількість розташованих відходів 12 тонн Клас небезпечності відходів – другий.

Завдання 3.

Необхідно:

1. Указати міри покарання фізичних та юридичних осіб.
2. Визначити розміри штрафних санкцій для порушників.

Випадки заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу:

1. Під час відпочинку у санаторії (знаходиться у заповідній зоні) із причини необережної поведінки з вогнем відпочивальників виникла пожежа лісової смуги та пасовища.

2. З метою придбання прилеглої території підприємства було спалене листя.

3. Підприємство протягом року здійснювало викиди у водосховище забруднювальних речовин без відповідного дозволу.

4. Фізичні особи здійснили підпал у забороненій зоні.

Тестові завдання

1. Об'єктом обчислення збору за забруднення навколишнього природного середовища для пересувних джерел є:

- a) обсяг забруднювальних речовин, що викидаються в атмосферу;
- б) обсяг відходів, що розміщуються у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах;
- в) обсяг фактично використаних видів пального, унаслідок спалення яких утворюються забруднювальні речовини;
- г) усі відповіді правильні.

2. Розмір збору забруднення навколишнього природного середовища встановлюється:

- а) у відсотках до обсягу виручки;
- б) у гривнях за одиницю основних забруднювальних речовин;
- в) у гривнях за куб.см. обсягу забруднювального приладу;
- г) усі відповіді правильні.

3. Розмір збору за забруднення навколишнього природного середовища для стаціонарних джерел забруднення встановлюється:

- а) у відсотках до обсягів забруднювальних речовин, що скидаються безпосередньо у водний об'єкт;
- б) у гривнях за одиницю основних забруднювальних речовин;
- в) у євро за одиницю основних забруднювальних речовин;
- г) усі відповіді правильні.

4. Об'єктом обчислення збору за забруднення навколишнього природного середовища для стаціонарних джерел забруднення є:

- а) обсяг фактичного використаних джерел пального;
- б) обсяги забруднювальних речовин, що викидаються в атмосферу;
- в) виручка від реалізації продукції;
- г) правильні відповіді а) та б).

5. Платниками збору за забруднення навколишнього природного середовища є:

- а) юридичні особи та їхні філії;
- б) юридичні та фізичні особи, які здійснюють на території України викиди і скиди забруднювальних речовин у навколишнє природне середовище;
- в) громадяни, які займаються підприємницькою діяльністю на території України;
- г) правильної відповіді немає.

ТЕМА 6. ДЕРЖАВНІ ЦІЛЬОВІ ФОНДИ СПЕЦІАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

- 6.1. *Ретроспективний огляд інших цільових фондів фінансових ресурсів, що діяли в Україні за часів незалежності.*
- 6.2. *Державний фонд охорони праці.*

Методичні рекомендації

В Україні перелік державних цільових фондів є значним і встановлюється залежно від потреб держави. Окремі фонди мають тимчасову дію і створені для фінансування проблем, що виникають в галузях, акумуляції грошових ресурсів тощо.

Діяльність державних цільових фондів регулюється Конституцією України, законами та постановами Верховної Ради України, постановами Кабінету Міністрів України, законодавчими актами міністерств та відомств, яким ці фонди підпорядковуються.

Державні цільові фонди поділяються на централізовані та децентралізовані. При такій класифікації, діяльність фондів може регулюватися місцевими органами влади: їхніми рішеннями та постановами.

Економічна спрямованість діяльності окремих державних цільових фондів вимагає їх відповідності до законодавчих документів, що регулюють різні інші питання. Так, наприклад, повноваження фондів встановлено не тільки відповідними до них законами, а й такими документами, як Закон України "Про банки і банківську діяльність" тощо.

6.1. Ретроспективний огляд інших цільових фондів фінансових ресурсів, що діяли в Україні за часів незалежності

В Україні за часів її незалежності було створено певні фонди, що мали за мету вирішити економічні питання, які неможливо вирішити за допомогою ринкових інструментів. Так, деякий час діяли Державний інноваційний фонд, фонд сприяння конверсії, фонд ліквідації наслідків катастрофи на Чорнобильській атомній електростанції тощо. Розглянемо окремі з них

Фонд сприяння конверсії було створено у 1992 році. Формування коштів цього фонду відбувалося за рахунок:
- відрахувань від собівартості товарної продукції, робіт і послуг, що випускаються підприємствами оборонного комплексу, передбачених Програмою надзвичайних заходів стосовно стабілізації економіки та виходу її з кризи;

- 50% від сум виручки від продажу незавершених будівництв об'єктів, які передбачались для виробництва і розробок військової техніки й озброєнь, що не можуть бути використані цивільним виробництвом;

- 10% від амортизаційних відрахувань на повне відновлення основних фондів підприємств та організацій, що підлягають конверсії (за їхньою згодою);

- частки коштів, одержаних від продажу військової техніки й озброєнь, що вивільняються у процесі скорочення збройних сил;

- цільових асигнувань із державного бюджету;

- добровільних внесків українських і зарубіжних юридичних та фізичних осіб, інших надходжень.

Розпорядником фонду було Міністерство економіки України

Кошти фонду використовувалися на такі цілі:

- реконструкцію й технічне переоснащення військового виробництва для випуску цивільної продукції, у тому числі товарів народного споживання;

- проведення науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт, пов'язаних із розробкою нових наукових зразків цивільної продукції (соціальний захист працівників, перепрофілювання дослідного виробництва);

- здійснення заходів щодо соціального захисту працівників, зайнятих розробкою та виробництвом військової техніки й озброєнь;

- відшкодування збитків від списання залишків товарно-матеріальних цінностей, незавершеного виробництва, комплектуючих виробів, готової спеціальної продукції, що не можуть бути реалізовані або використані в цивільному виробництві;

- покриття збитків від списання основних фондів підприємств оборонного комплексу або їхньої консервації, а також від утримання потужностей, необхідних для розробок і виробництва військової техніки й озброєнь

Фінансування заходів стосовно соціального захисту працівників, зайнятих розробкою та виробництвом військової техніки й озброєнь, здійснювалося за такими напрямками:

- виплата компенсацій працівникам при звільненні в результаті конверсії виробництва;

- фінансування видатків на перекваліфікацію кадрів у зв'язку з конверсією військового виробництва;

- утримання об'єктів соціально-культурної сфери підприємств, що підлягають конверсії

Відповідно до Закону України "Про основи державної політики у сфері науки і науково-технічної діяльності" було створено **Державний інноваційний фонд України** для фінансування заходів щодо забезпечення розвитку й використання досягнень науки і техніки. Фонд мав відділення в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі

Кошти фонду формувалися за рахунок бюджетних асигнувань, що виділялися державою для підтримання науково-технічної діяльності, відрахувань підприємств, об'єднань та організацій, добровільних внесків юридичних і фізичних осіб.

Підприємства, об'єднання й організації відраховували до фонду кошти у розмірі до 1% від обсягу реалізації продукції (робіт, послуг) із віднесенням їх на собівартість продукції.

З метою забезпечення фінансування галузевої науки підприємствам, об'єднанням, організаціям та установам дозволялося перераховувати 70% від обсягу зазначених відрахувань до спеціального фонду позабюджетних коштів, що створювалися в міністерствах, відомствах, концернах, корпораціях та в інших формуваннях для фінансування галузевих, міжгалузевих науково-дослідних робіт, а також заходів щодо освоєння нових технологій і виробництва нових видів продукції.

При регіональних відділеннях було створено ради, до складу яких входили представники наукових закладів, науково-виробничих об'єднань, промислових і сільськогосподарських організацій, фахівці, представники державної адміністрації. Ці ради розробляли пропозиції щодо визначення найперспективніших науково-технічних програм і проектів, затверджували витрати на їх здійснення, звіти про виконання проектів

6.2. Державний фонд охорони праці

На підприємствах, в галузях і на державному рівні в установленому Кабінетом Міністрів України порядку створюються **фонди охорони праці**.

Такі ж фонди можуть створюватись органами місцевого і регіонального самоврядування для потреб регіону.

На підприємстві кошти вказаного фонду використовуються тільки на виконання заходів, що забезпечують доведення умов і безпеки праці до нормативних вимог або підвищення рівня охорони праці на виробництві

ОРГАНИ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ ОХОРОНОЮ ПРАЦІ

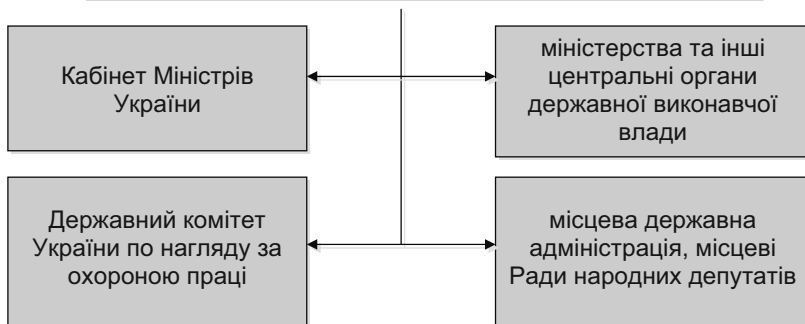

Рис. 6.1. Перелік органів, що здійснюють державне управління охороною праці

Кабінет Міністрів України:

- забезпечує реалізацію державної політики в галузі охорони праці;
- затверджує національну програму щодо поліпшення стану безпеки, гігієни праці й виробничого середовища;
- визначає функції міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади щодо створення безпечних і нешкідливих умов праці та нагляду за охороною праці;
- визначає порядок створення й використання державного, галузевих і регіональних фондів охорони праці.

Для розробки і реалізації цілісної системи державного управління охороною праці при Кабінеті Міністрів України створюється Національна рада з питань безпечної життєдіяльності населення, яку очолює Віце-прем'єр-міністр України

Державний комітет України по нагляду за охороною праці:

- здійснює комплексне управління охороною праці на державному рівні, реалізує державну політику в цій галузі;
- розробляє за участю міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади та профспілок національну програму поліпшення безпеки, гігієни праці та виробничого середовища й контролює її виконання;

- координує роботу міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, місцевої державної адміністрації та об'єднань підприємств у галузі безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;

- опрацьовує і переглядає спільно з органами праці, статистики й охорони здоров'я систему показників обліку умов і безпеки праці;

- бере участь у міжнародному співробітництві з питань охорони праці, вивчає, узагальнює і поширює світовий досвід у цій галузі, організує виконання міжнародних договорів і угод з питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища;

- одержує безплатно від міністерств, інших центральних органів державної виконавчої влади, місцевої державної адміністрації та підприємств інформацію, необхідну для виконання покладених на нього завдань.

Рішення Державного комітету України по нагляду за охороною праці з питань охорони праці, що належать до його компетенції, є обов'язковими для виконання всіма міністерствами, іншими центральними органами державної виконавчої влади, місцевою державною адміністрацією, місцевими Радами народних депутатів та підприємствами

Міністерство праці України:

- здійснює державну експертизу умов праці;

- визначає порядок та здійснює контроль за якістю проведення атестації робочих місць щодо їх відповідності нормативним актам про охорону праці;

- бере участь у розробці нормативних актів про охорону праці.

- Інші міністерства та центральні органи державної виконавчої влади:

- проводять єдину науково-технічну політику в галузі охорони праці;

- розробляють і реалізують комплексні заходи щодо поліпшення безпеки, гігієни праці і виробничого середовища в галузі;

- здійснюють методичне керівництво діяльністю підприємств галузі з охорони праці;

- укладають з відповідними галузевими профспілками угоди з питань поліпшення умов і безпеки праці;

- фінансують опрацювання і перегляд нормативних актів про охорону праці;

- організовують в установленому порядку навчання і перевірку знань, правил та норм охорони праці керівними працівниками і спеціалістами галузі;

- створюють по мірі необхідності професійні воєнізовані аварійно-рятувальні формування, що діють відповідно до типового положення, затвердженого Державним комітетом України по нагляду за охороною праці;

- здійснюють внутрішньовідомчий контроль за станом охорони праці.

Для координації, удосконалення роботи по охороні праці і контролю за цією роботою в центральному апараті міністерств та інших центральних органах державної виконавчої влади створюються служби охорони праці

Місцеві державні адміністрації і Ради народних депутатів у межах відповідної території:

- забезпечують реалізацію державної політики в галузі охорони праці;

- за участю профспілок формують програми заходів з питань безпеки, гігієни праці і виробничого середовища, що мають міжгалузеве значення;

- по мірі необхідності організовують регіональні аварійно-рятувальні формування;

- здійснюють контроль за додержанням нормативних актів про охорону праці;

- створюють, по мірі необхідності, фонди охорони праці.

Для виконання названих функцій місцеві органи влади створюють відповідні структурні підрозділи

Професійні спілки здійснюють контроль за додержанням власниками законодавчих та інших нормативних актів про охорону праці, створенням безпечних і нешкідливих умов праці, належного виробничого побуту для працівників і забезпеченням їх засобами колективного та індивідуального захисту.

Професійні спілки мають право постійно перевіряти стан умов і безпеки праці на виробництві, виконання відповідних програм і зобов'язань колективних договорів (угод), вносити власникам, державним органам управління подання з питань охорони праці та одержувати від них аргументовану відповідь

ПРИНЦИПИ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Рис. 6.2. Основні принципи державної політики в галузі охорони праці

Кошти галузевих і державного фондів охорони праці витрачаються на здійснення галузевих і національних програм з питань охорони праці, науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт, що виконуються в межах цих програм, на сприяння становленню й розвитку спеціалізованих підприємств та виробництв, творчих колективів, науково-технічних центрів, експертних груп, на заохочення трудових колективів і окремих осіб, які плідно працюють над вирішенням проблем охорони праці

До державного, регіональних та галузевих фондів охорони праці надсилаються поряд із коштами державного чи місцевих бюджетів, відрахуваннями підприємств та іншими надходженнями кошти, одержані від застосування органами державного нагляду штрафних санкцій до власників згідно з чинним законодавством, а також кошти від стягнення цими органами штрафу з працівників, винних у порушенні вимог щодо охорони праці. Працівники, на яких накладено штраф, вносять його в касу підприємства за місцем роботи

Кошти фондів охорони праці не підлягають оподаткуванню.
Витрати на охорону праці, що передбачаються в державному і місцевих бюджетах, виділяються окремим рядком

За порушення нормативних актів про охорону праці, невиконання розпоряджень посадових осіб органів державного нагляду з питань безпеки, гігієни праці і виробничого середовища підприємства, організації, установи можуть притягатись органами державного нагляду за охороною праці до сплати штрафу.

Максимальний розмір штрафу не може перевищувати двох процентів місячного фонду заробітної плати підприємства, організації, установи.

Штрафи накладаються керівниками Державного комітету України по нагляду за охороною праці та його місцевих органів.

Підприємство сплачує штраф за кожний нещасний випадок та випадок професійного захворювання, що сталися на виробництві з його вини. Якщо встановлено факт приховання нещасного випадку, власник сплачує штраф у десятикратному розмірі.

Конкретні розміри і порядок накладання штрафів визначаються законодавством.

Власник має право оскаржити в місячний строк рішення щодо стягнення штрафу в судовому порядку.

Несплата штрафу протягом місяця після остаточного вирішення спору призводить до нарахування на суму штрафу пені в розмірі двох відсотків за кожен день прострочення

Ключові терміни та поняття

Цільові фонди економічного призначення, конверсія, інновація, охорона праці, галузеві фонди, державні фонди

Питання до самоконтролю знань

1. Розкрийте особливості функціонування Фонду України сприяння конверсії.
2. Чи достатньо обґрунтовані створення та дія окремих цільових фондів, зокрема, інноваційного фонду?
3. Укажіть причини створення визначених цільових фондів в Україні.

Навчальні завдання

1. Складіть перелік державних цільових фондів, що діяли та діють на території України.
2. Дайте класифікацію таким фондам за різними ознаками.
3. Доведіть доцільність упровадження кожного з фондів.
4. Визначте державні цільові фонди, які можна назвати децентралізованими. У чому полягають особливості їх функціонування?
5. На основі узагальненої інформації про особливості створення та функціонування державних фондів фінансових ресурсів цільового призначення та відповідно до стану економіки України створіть «віртуальний» цільовий фонд. Визначте законодавчі документи, які б могли регламентувати його дію, контролюючі органи; визначте джерела формування ресурсів такого фонду та напрями використання коштів.

Тестові завдання

1. За часів незалежності в Україні діяли державні цільові фонди:

- а) фонд сприяння конверсії;
- б) державний інвестиційний фонд;
- в) державний інноваційний фонд;
- г) фонд боротьби з корупцією.

2. Фонд сприяння конверсії було створено з метою:

- а) проведення науково-дослідних і проектно-конструкторських робіт, пов'язаних із розробкою нових наукових зразків цивільної продукції;
- б) компенсації збитків державних підприємств;
- в) знищення об'єктів охоронного комплексу;
- г) здійснення заходів щодо соціального захисту працівників, зайнятих розробкою та виробництвом військової техніки й озброєнь.

3. Державний інноваційний фонд України було створено з метою:

- а) заборони інновацій;
- б) сприяння розвитку державного сектору економіки;
- в) фінансування заходів щодо забезпечення розвитку й використання досягнень науки і техніки;
- г) фінансування заходів щодо підтримки місцевих органів влади.

4. Фонди охорони праці створюються:

- а) на підприємствах;
- б) у галузях;
- в) на державному рівні;
- г) на рівні місцевого самоврядування.

5. Кошти галузевих і державного фондів охорони праці витрачаються на:

- а) фінансування дефіциту державного бюджету;
- б) заохочення трудових колективів і окремих осіб, які плідно працюють над вирішенням проблем охорони праці;
- в) сприяння становленню і розвитку спеціалізованих підприємств та виробництв, творчих колективів, науково-технічних центрів, експертних груп;
- г) фінансування дефіциту місцевих бюджетів.

6. Яку роль відіграють професійні спілки у діяльності державного фонду охорони праці:

- а) виступають організаторами цього фонду;
- б) вносять власникам, державним органам управління подання з питань охорони праці та одержують від них аргументовану відповідь;
- в) здійснюють управління фондом;
- г) не мають відношення до цього фонду.

7. До органів управління у сфері охорони праці відносяться:

- а) Верховна Рада України;
- б) Державний комітет України по нагляду за охороною праці;
- в) Кабінет міністрів України;
- г) професійні спілки.

ТЕМА 7. ПОЗАБЮДЖЕТНІ ФОНДИ МІСЦЕВИХ ОРГАНІВ ВЛАДИ

- 7.1. Повноваження місцевих органів влади щодо створення та використання спеціальних фондів фінансових ресурсів.
- 7.2. Спеціальні фонди фінансових ресурсів місцевих органів влади.

Методичні рекомендації

Правовою основою підготовки вказаного питання є Бюджетний Кодекс України та відповідні рішення місцевих органів влади про створення спеціальних фондів у складі місцевих бюджетів.

Для виконання тимчасових завдань місцеві органи влади можуть створювати спеціальні фонди у межах своїх бюджетів. Такі фонди не враховуються при обчисленні міжбюджетних трансфертів та використовуються тільки на цілі, передбачені відповідним рішенням місцевих органів влади.

Для залучення коштів місцевими органами влади можуть бути використані будь-які джерела, що не заборонені чинним законодавством.

Під час опрацювання питання слід звернутися до статистичних даних у Дніпропетровській області або іншому регіону. Слід також звернути увагу на можливість подвійного оподаткування, зростання тиску на окремих суб'єктах господарювання, тобто на інший бік акумуляції коштів до спеціальних фондів місцевих органів влади в Україні.

7.1. Повноваження місцевих органів влади щодо створення та використання спеціальних фондів фінансових ресурсів

До прийняття Бюджетного кодексу органи місцевого самоврядування всіх рівнів формували позабюджетні фонди.

Такі фонди формувалися за рахунок:

- додаткових заходів і зекономлених коштів, одержаних за рахунок здійснення організованих ними заходів для вирішення економічних і соціальних проблем;

- доходів від продажу об'єктів міської, районної комунальної власності, від продажу населенню квартир і будинків, що належать до комунальної власності;

- доходів від цінних паперів, що придбані за рахунок міських і районних позабюджетних фондів;

- добровільних внесків і пожертвувань громадян, підприємств, об'єднань, організацій та установ;

- доходів від місцевих позик і місцевих грошово-речових потерей;

- штрафів, що стягуються за одержання підприємствами, об'єднаннями, організаціями й установами необґрунтованого

доходу у зв'язку із завищенням цін, тарифів на продукцію, роботи, послуги;

- штрафів, що можуть установлюватися місцевими радами для фізичних і юридичних осіб;

- доходів від реалізації безгосподарного і конфіскованого майна;

- плати за реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності;

- платежів та штрафів за забруднення навколишнього природного середовища, нераціональне використання природних ресурсів, розміщення відходів та інших платежів за порушення законодавства про охорону навколишнього середовища, санітарних норм і правил, що визначаються відповідно до нормативів, затверджених місцевими радами;

- орендної плати за землю;

- коштів соціального розвитку підприємств, об'єднань, організацій та установ, що виділяються на соціальний розвиток тих житлових районів, де проживає відповідна кількість їхніх працівників;

- інших зборів, платежів і штрафів, що вводилися і призначалися міською і районними радами

Відповідно до ст. 13 Бюджетного кодексу України, місцеві бюджети складаються із загального і спеціального фондів

Загальний фонд бюджету включає:

1) усі доходи бюджету, окрім тих, що призначені для зарахування до спеціального фонду;

2) усі видатки бюджету за рахунок надходжень до загального фонду бюджету;

3) фінансування загального фонду бюджету

Спеціальний фонд бюджету включає:

1) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;

2) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів на конкретну ціль;

3) різницю між доходами і видатками спеціального фонду бюджету

Розподіл бюджету на загальний та спеціальний фонди визначається законом про Державний бюджет України. Джерела формування спеціального фонду визначаються виключно законами України

7.2. Спеціальні фонди фінансових ресурсів місцевих органів влади

Підставою для рішення відповідної ради про створення **спеціального фонду** у складі місцевого бюджету може бути виключно закон про Державний бюджет України

Передача коштів між загальним і спеціальним фондами бюджету дозволяється тільки в межах бюджетних призначень шляхом внесення змін до закону про Державний бюджет України чи рішення відповідної ради.

Платежі за рахунок спеціального фонду здійснюються в межах коштів, що надійшли до цього фонду за відповідною метою

Створення позабюджетних фондів органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування та іншими бюджетними установами не допускається.

Витрати спеціального фонду бюджету мають постійне бюджетне призначення, що дає право провадити їх виключно в межах і за рахунок відповідних надходжень до спеціального фонду згідно з законодавством, якщо законом про Державний бюджет України (рішенням про місцевий бюджет) не встановлено інше.

Спеціальним фондом можуть прийматися з дефіцитом виключно бюджет Автономної Республіки Крим та міські бюджети в частині дефіциту бюджету розвитку, що покривається за рахунок запозичень

З точки зору цільового призначення місцевих фінансів слід також виділити **бюджет розвитку місцевих бюджетів**. Бюджет розвитку місцевих бюджетів є складовою частиною спеціального фонду місцевих бюджетів

Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

1) кошти від відчуження майна, що знаходиться в комунальній власності, у тому числі від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення;

2) надходження дивідендів, нарахованих на акції (частки, паї) господарських товариств, що є у власності відповідної територіальної громади;

3) кошти від повернення позик, що надавалися з відповідного бюджету до набрання чинності цим Кодексом, а також відсотки, сплачені за користування ними;

4) кошти, що передаються з іншої частини місцевого бюджету за рішенням відповідної ради;

5) запозичення, здійснені у порядку, визначеному законами України;

6) субвенції з інших бюджетів на виконання інвестиційних проектів

До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

- 1) погашення основної суми боргу відповідно Автономної Республіки Крим та місцевого самоврядування;*
- 2) капітальні вкладення;*
- 3) внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності*

Ключові терміни та поняття

Завдання місцевого самоврядування, позабюджетні фонди, місцевого самоврядування, спеціальні фонди місцевого самоврядування, бюджет розвитку, повноваження місцевого самоврядування

Питання до самоконтролю знань

1. Укажіть передумови створення спеціальних і позабюджетних фондів місцевих органів влади.
2. Чи мають такі фонди власні повноваження? Розкрийте їх взаємозв'язок із місцевими бюджетами.
3. Розкрийте сутність бюджету розвитку місцевих бюджетів.
4. Які повноваження мають місцеві органи влади щодо створення відокремлених фондів фінансових ресурсів?

Навчальні завдання

Завдання 1.

Визначити перелік та питому вагу складових спеціального фонду місцевих бюджетів згідно з чинним законодавством. Визначити перспективні джерела наповнення спеціального фонду місцевих бюджетів. Зробити висновки про достатність наповнення спеціального фонду.

Тестові завдання

1. Із прийняттям Бюджетного кодексу України чи мають право місцеві органи влади створювати позабюджетні фонди:

- а) так;
- б) так, тільки в обмеженому обсязі;
- в) не мають права;
- г) створюють неофіційно.

2. Створення спеціального фонду місцевого бюджету регламентується:

- а) Бюджетним кодексом України;
- б) рішеннями місцевих органів влади;
- в) постановами Кабінету міністрів України;
- г) Законом України «Про державний бюджет».

3. Спеціальний фонд місцевого бюджету включає:

- а) бюджетні призначення на видатки за рахунок конкретно визначених джерел надходжень;
- б) гранти або дарунки (у вартісному обрахунку), одержані розпорядниками бюджетних коштів з конкретною метою;
- в) допомогу у грошовому вираженні з державного бюджету;
- г) добровільні внески фізичних і юридичних осіб.

4. Бюджет розвитку є:

- а) складовою спеціального фонду місцевих бюджетів;
- б) самостійним фондом місцевих органів влади;
- в) складовою державного бюджету;
- г) позабюджетним фондом місцевих органів влади.

5. Надходження до бюджету розвитку місцевих бюджетів включають:

- а) добровільні внески підприємств, організацій та установ;
- б) кошти від відчуження майна, що знаходиться в комунальній власності, у тому числі від продажу земельних ділянок несільсько-господарського призначення;
- в) надходження загальнодержавних податків і зборів;
- г) надходження місцевих податків і зборів.

6. До витрат бюджету розвитку місцевих бюджетів належать:

- а) озеленення території, прилеглої до місцевих органів влади;
- б) надання кредитів підприємствам та організаціям;
- в) внески органів влади Автономної Республіки Крим та органів місцевого самоврядування у статутні фонди суб'єктів підприємницької діяльності;
- г) фінансування загальнодержавних культурно-масових заходів і програм.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА ДО ЧАСТИНИ III

1. Інструкція про порядок надходження, обліку та витрачання коштів Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності // Постанова Правління Фонду від 26.06.01 р., № 16.

2. Інструкція про порядок розрахунку і сплати підприємствами, організаціями, установами і громадянами збору на обов'язкове державне пенсійне страхування, інших платежів, а також облік їх надходжень до Пенсійного фонду України // Постанова правління ПФУ від 03.06.1999 р.

3. Інструкція про порядок обчислення і сплати внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття та обліку їх надходження до Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття: Наказ Міністерства праці та соціальної політики України від 18.12.2000 р. № 339.

4. Інструкція про порядок розрахунку і сплати страхувальниками та застрахованими особами внесків на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування до Пенсійного фонду України: Постанова Правління ПФУ від 19.02.03 р. № 21-1.

5. Інструкція про порядок перерахування, обліку та витрачання страхових коштів Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України: Постанова Правління Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України від 20.04.01 р. № 12.

6. Інструкція зі статистики заробітної плати: Постанова Державного комітету статистики України від 13 січня 2004 року № 5, із змінами та доповненнями.

7. Постанова управління фонду соціального страхування з тимчасової працездатності від 25.12.03 р. № 119 (з коментарем) "Про затвердження Порядку накладання адміністративних штрафів органами фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності" // Баланс. – 2004. - № 6, с. 31.

8. Про внесення змін до закону України "Про основи соціального захисту інвалідів в Україні": Закон України від 05.07.01р.

9. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 09.07.03 р. № 11058-IV.

10. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві і професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 01.04.01 р.

11. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття: Закон України № 1533- III від 02.03.2000р.

12. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності і витратами, що пов'язані з народженням і похованням: Закон України № 2240- III від 18.01.01 р.

13. Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього середовища і стягнення цього збору: Постанова КМУ № 303 від 01.03.99 р.

14. Про затвердження Порядку сплати збору на обов'язкове державне пенсійне страхування з окремих видів господарських операцій: Постанова КМУ № 1740 від 03.11.98 р.

15. Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування: Закон України від 26.06.97р. № 400/97-ВР, зі змінами та доповненнями.

16. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.91 р. № 1264-XII.

17. Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами і державними цільовими фондами: Закон України від 20.12.2000 р. № 2181-III, із змінами та доповненнями.

18. Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного страхування: Закон України № 2213-III від 11.01.01

19. Про страхові тарифи на загальнообов'язкове соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України № 2272-III від 22.02.01 р.

20. Про внесення змін до деяких законів України щодо реалізації інвалідами права на трудову зайнятість: Закон України № 3483-IV від 23.02.2006 р.

21. Про деякі питання загальнообов'язкового державного соціального страхування на випадок безробіття: Постанова КМУ № 357 від 20.03.2006 р.

22. Про деякі питання, пов'язані зі сплатою страхових внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Постанова КМУ № 745 від 25.05.2006 р.

23. Щодо застосування адміністративних стягнень: Лист ПФУ від 13.12.2005 № 15935/07-20.

24. Про порядок відображення у звітності перерахунку пенсійних внесків за працюючих інвалідів: Лист ПФУ від 22.03.2006 № 3331/03-30.

25. Щодо обліку органами Пенсійного фонду частини коштів єдиного та фіксованого податків: Лист ПФУ від 21.12.2005 № 16515/03-30.

26. Про доплату пенсійних внесків підприємцями-спрощенцями: Лист ПФУ від 15.05.2006 № 5970/03-20.

***

1. Василик О.Д. Державні фінанси України. – К.: НІОС. – 2002. – 608 с.

2. Василик О.Д. Податкова система України. К.: НІОС. – 2004. 448 с.

3. Василик О.Д. Теорія фінансів. Підручник.-К: НІОС, 2000.

4. Все про податки: Довідник / М.Я. Азаров, В.Д. Кольга, В.А. Онищенко. – К: Експерт-про, 2000.

5. Гордєєва Л.П., Редіна Н.І. Фінанси України: Навч. посібник. – Дніпропетровськ: Наука и образование, 1997.
6. Государственные финансы: Учебник / Под редакцией д.э.н. В.М.Федосова, – К: Лыбидь. – 1991.
7. Данілов О.Д., Жеребних А.М. Оподаткування прибутку та відрахування до цільових фондів: Навчальний посібник. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 459 с.
8. Держава – податки - бізнес // Під ред. В.Л. Андрущенко, В.М. Федосова, В.М. Суторміної. – К: Либідь. – 1992.
9. Завгородній В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. - К: «АСК», 2000.
10. Нору Г. Сплата юридичними особами єдиноподатківцями страхових внесків до пенсійного фонду // Баланс. – 2004. - № 13. - С. 77.
11. Овчаренко Р.Ф. Три рівні системи пенсійного забезпечення // Всеукраїнський бухгалтерський тижневик Баланс. – 2003. - № 36. - С.71-74.
12. Павлюк К.В. Фінансові ресурси держави. – К: “НІОС”. – 1998.
13. Юрій С.І., Бескид І.М. Бюджетна система України. - К: НІОС, 2000.
14. Якимець В. Соціальний захист населення – практика і проблеми. // Праця і заробітна плата. – 2000. - № 28.
15. Яценко А. Пенсійна система України на порозі кардинальних змін. // Економіка. Фінанси. Право: - 2000. - № 2.
16. <http://www.rada.gov.ua>.
17. <http://www.kmu.gov.ua>.
18. <http://www.minfin.gov.ua>.
19. <http://www.sta.gov.ua>.

ДОДАТКИ

Додаток 1

1. Перелік податків та інших обов'язкових платежів, що справляються до бюджетів місцевого самоврядування

Назва податку, збору, обов'язку платіжника	Розмір сплати (ставки оподаткування)	Термін сплати	Порядок сплати та зарахування до бюджету	Законодавча підстава	Бюджет, до якого зараховується податок
1	2	3	4	5	6
1. ДОХОДИ ЗАГАЛЬНОГО ФОНДУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ					
1.1 ДОХОДИ, ЩО ВРАХОВУЮТЬСЯ ПРИ ВИЗНАЧЕННІ ОБСЯГІВ МІЖБЮДЖЕТНИХ ТРАНСФЕРТІВ (КОШТИК 1)					
1.1.1 Податок з доходів фізичних осіб	Ставки встановлені залежно від виду доходу, зокрема: - заробітна плата – 15% , - стипендія , що виплачується з бюджету учню, студенту, ординатору, аспіранту або ад'юнкту, у сумі перевіщення над сумою місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, встановленого на 1 січня звітного податкового року, помноженою на 1,4 та округленою до найближчих 10 гривень (у 2007 році – 740 грн.) – 15% ; - сума надміру отриманих коштів на відрадження або під звіт, не повернутих в установлений строк – 15% ; - доходи, отримані від надання майна в оренду або суборенду – 15% . - кошти або вартість майна (послуг), що надаються роботодавцем як допомога на поховання платника	Під час виплати оподаткованого доходу єдиним платіжним документом. Якщо оподатковуваний дохід нараховується, але не виплачується платнику податку особою, що його нараховує, то подається платіжний документ, що підлягає утриманню з такого нарахованого доходу, підлягає сплаті (перерахуванню) до бюджету у строки, установлені законом для місячного податкового періоду. Якщо згідно з нормами Закону „Про податок з доходів фізичних осіб” окремі види оподатковуваних доходів (прибутків) не підля-	<i>Юридичними особами</i> перераховується за своїм місцезнаходженням та філій, відділень, інших відокремлених підрозділів, а уповноваженими підрозділами – за своїм місцезнаходженням, одночасно з поданням документів на отримання коштів для виплати належних платникам податку доходів; <i>фізичними особами</i> – за місцем реєстрації у податкових органах, якщо фізична особа є податковим агентом, в інших випадках – за податковою адресою.	Закон України від 22.05.2003 р. № 889-IV „Про податок з доходів фізичних осіб”. Бюджетний кодекс України.	Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст обласного значення, сіль, селищ

1	2	3	4	5	6
	<p>податку, у сумі перевіщення над сумою подвійного розміру місячного прожиткового мінімуму для працездатної особи, установленого на 1 січня звітного податкового року, помноженого на 1,4 та округленого до найближчих 10 гривень – 15%;</p> <p>- дохід від здавання брухту чорних або кольорових металів – 15%;</p> <p>- 60% суми одноразової страхової виплати за договором недержавного пенсійного страхування або договором страхування життя, сум регулярних та послідовних пенсійних виплат (додакової пенсії) за договором недержавного пенсійного страхування, а також усієї вкупної суми при достроковому розірванні страховальником договору недержавного пенсійного страхування чи довгострокового страхування життя – 15%;</p> <p>- виграші чи призи, крім виграшів у державну лотерею у грошовому виразі – 30%;</p> <p>Відсотки, дивіденди, роялті</p> <p>- відсоток на депозит (вклад) у банк чи небанківську фінансову установу – 5% (набуває чинності з 01.01.2010 р.);</p> <p>- відсотковий або дисконтний дохід за ощадним (депозитним) сертифікатом – 5% (набуває чинності з 01.01.2010 р.);</p>	<p>гають оподатковуванню при їх нарахуванні чи виплаті, то платник податку зобов'язаний самостійно включити суму таких доходів до складу загального річного оподатковуваного доходу та подати річну декларацію з цього податку.</p> <p>Якщо оподатковуваний дохід виплачується в негрошовій формі чи готівкою з каси реzydента, то податок сплачується (перераховується) до бюджету протягом банківського дня, наступного за днем такої виплати.</p>	<p>значення – 75%, до бюджетів міст районного значення, сіл, селищ – 25%, районних бюджетів – 50%, обласного бюджету – 25%.</p>		

1	2	3	4	5	6
	<p>- відсотки (у тому числі дисконтні доходи), сплачені (нераховані) на інших, ніж зазначені вище, підставах – 15%;</p> <p>- дивіденди, що виплачуються платнику податку емітентом корпоративних прав – резидентом – 15%;</p> <p>- роялті – 15% ;</p> <p>Доходи нерезидентів</p> <p>- відсотки на банківський депозит, вклад у небанківську фінансову установу, проценти (дисконтні доходи) на депозитний сертифікат – 5% ;</p> <p>- дивіденди, роялті, інші відсотки - 15% (набуває чинності з 01.01.2010 р.) ;</p> <p>- виграші або призи (крім у державну лотерею у грошовому виразі) та інші доходи – 30% ;</p> <p>Продаж нерухомості</p> <p>- дохід від продажу не частіше одного разу за звітний податковий рік будинку, квартири чи кімнати (включаючи землю, що знаходиться під таким об'єктом нерухомого майна, або присадибну ділянку), якщо загальна площа такого об'єкта нерухомості не перевищує 100 кв. м. – 0%;</p> <p>- частина доходу, пропорційна сумі перевищення площі об'єкта нерухомості 100 кв. м. – 1%;</p>				

1	2	3	4	5	6
	<p>- дохід, отриманий від продажу протягом звітного податкового року більше одного об'єкта або іншого, ніж попередньо проданий за звітний період об'єкт нерухомості – 5%.</p> <p>- дохід від продажу об'єкта незавершеного будівництва – 5%.</p> <p>Продаж рухомого майна</p> <p>- дохід від продажу об'єкта рухомого майна (окрім продажу не частіше одного разу протягом звітного податкового року легкового автомобіля, мотоцикла, моторолера або моторного (вітрильного) човна за умови сплати державного мита до бюджету або суми плати нотаріусу за нотаріальне посвідчення договору) – 15%;</p> <p>- дохід від продажу не частіше одного разу протягом звітного податкового року легкового автомобіля, мотоцикла, моторолера або моторного (вітрильного) човна за умови сплати державного мита до бюджету або суми плати нотаріусу за нотаріальне посвідчення договору – 1%;</p>				

Спадщина

- **вартість отриманих у спадщину** спадкоємцями, що є членами сім'ї спадкодавця **першого ступеня** спадкування, об'єкта нерухомого та рухомого майна, готівкових коштів або коштів, що зберігаються на ра-

1	2	3	4	5	6
	<p>хунках спадкодавця, відкритих у банках та небанківських фінансових установах, у тому числі депозитні (ощадні), іпотечні сертифікати, сертифікати фонду операцій із нерухомістю – 0%;</p> <p>- вартість отриманого у спадщину спадкоємцями, що не є членами сім'ї спадкодавця першого ступеня споріднення, будь-якого об'єкта спадщини – 5%;</p> <p>- спадщина, отримана будь-яким спадкоємцем від спадкодавця-нерезидента – 15%;</p> <p>Подарунки</p> <p>- кошти, майно, майнові чи немайнові права, вартість робіт, послуг, подаровані платнику податку, оподатковуються за правилами, установленими цим Законом для оподаткування спадщини.</p> <p>Суми податку на доходи фізичних осіб, що утримуються з грошового забезпечення, грошових винагороджень та інших виплат, одержаних військовослужбовцями, особами рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ у зв'язку з виконанням обов'язків несення служби, спрямовуються виключно на виплату рівноцінної та повної компенсації втрат доходів цієї категорії громадян</p>				

1	2	3	4	5	6
<p>1.1.2 Фіксований податок на доходи фізичних осіб від зайняття підприємницькою діяльністю</p>	<p>Установлюються відповідною місцевою радою залежно від територіального розташування місця торгівлі і не можуть бути менше ніж 20 грн. та більше ніж 100 грн. за календарний місяць для громадян, які здійснюють підприємницьку діяльність самостійно.</p> <p>Для одержання патенту на здійснення підприємницької діяльності на всій території України фіксований податок встановлюється у розмірі 100 гривень.</p> <p>У разі, коли платник податку здійснює підприємницьку діяльність з використанням найманої праці або за участю у підприємницькій діяльності членів його сім'ї, розмір фіксованого податку збільшується на 50 відсотків за кожну особу</p>	<p>Перед придбанням фіксованого патенту</p>	<p>Сплачується до відповідного місцевого бюджету за місцем проживання платника.</p> <p>Законом України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" передбачено зарахування зазначеного податку до загального фонду місцевих бюджетів, окрім частини, що зараховується до Пенсійного фонду України:</p> <ul style="list-style-type: none"> - до місцевих бюджетів – 90 %, що розподіляються між рівнями бюджетів згідно з нормативами, визначеними для податку з доходів фізичних осіб, - до Пенсійного фонду України – 10 відсотків. 	<p>Декрет Кабінету Міністрів України від 26.12.1992 №13-92 "Про прибутковий податок з громадян" (відповідно до Закону України "Про податок з доходів фізичних осіб" діє до набрання чинності спеціальним законом з питань оподаткування фізичних осіб – суб'єктів підприємницької діяльності).</p> <p>Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".</p>	<p>Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення; районні бюджети;</p>
<p>1.1.3 Плата за землю</p>	<p>Ставки земельного податку встановлюються окремо для кожної категорії земель.</p> <p>Ставки земельного податку з одного гектара сільськогосподарських угідь встановлюються у відсотках від їх грошової оцінки у таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для рілля, сіножатей та пасовищ – 0,1%; - для багаторічних насаджень – 0,03%. 	<p>Земельний податок за земельні ділянки державної або комунальної власності (крім громадян) щомісячно протягом 30 календарних днів наступних за останнім календарним днем звітного місяця; земельний податок за земельні ділянки державної комунальної власності громадяна-</p>	<p>Сплачуються за місцем знаходження земельної ділянки.</p> <p>Зараховується у таких розмірах:</p> <ul style="list-style-type: none"> до районних бюджетів – 15%, до обласного бюджету – 25% 	<p>Закон України від 03.07.1992 р. № 2535-ХІІ "Про плату за землю".</p> <p>Закон України від 06.10.1998 р. № 161-ХІV "Про оренду землі".</p> <p>Бюджетний кодекс України.</p> <p>Закон країни "Про державний бюджет України на 2007 рік".</p>	<p>Обласний бюджет; районні бюджети</p>

1	2	3	4	5	6
	<p>За зазначеними ставками земельний податок справляється за всі сільськогосподарські угіддя, що надані в установленому порядку і використовуються за цільовим призначенням, незалежно від того, до якої категорії земель вони віднесені.</p> <p>З земельних ділянок, наданих для потреб сільськогосподарського виробництва, у межах населених пунктів, що зайняті виробничими, культурно-побутовими та господарськими будівлями і спорудами, податок справляється у розмірі 3% до суми земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</p> <p>Ставки земельного податку з земель населених пунктів, грошову оцінку яких установлено, встановлюються у розмірі 1% від їх грошової оцінки.</p> <p>Плата за землі населених пунктів, грошову оцінку яких не встановлено, обчислюється виходячи з середніх ставок земельного податку, визначених Законом України „Про плату за землю”, розміри яких диференційовані залежно від груп населених пунктів за чисельністю їх населення.</p> <p>Ставки земельного податку за земельні ділянки (за винятком сільськогосподарських угідь) диференціюють і затверджують відповідні сільські, селищні, міські ради, з</p>	<p>ми – рівними частками до 15 серпня та 15 листопада</p>			

1	2	3	4	5	6
	<p>огляду на середні ставки податку, функціональне використання та місцезнаходження земельної ділянки, але не вище ніж у два рази від середніх ставок податку з урахуванням коефіцієнтів, установлених Законом для окремих груп населених пунктів (із чисельністю понад 20 тис. чол.).</p> <p><u>Відповідно до Закону України „Про Державний бюджет України на 2007 рік” у 2007 році по населених пунктах, грошову оцінку земель яких не проведено, застосовується ставка земельного податку, збільшені в 3,1 рази.</u></p> <p><u>За земельні ділянки, зайняті житловим фондом, кооперативними автостоянками для зберігання особистих транспортних засобів громадян, гаражно-будівельними, дачно-будівельними кооперативами, індивідуальними гаражами і дачами громадян податок справляється в розмірі 3% до суми земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</u></p> <p><u>Земельний податок за землі промисловості, транспорту, зв'язку та іншого призначення, у межах населених пунктів, сплачується в установлених розмірах на загальних підставах за ставками населеного пункту.</u></p> <p><u>Податок за земельні ділянки, надані для військових формувань, утво-</u></p>				

1	2	3	4	5	6
	<p>рених відповідно до законів України, окрім Збройних Сил України та Державної прикордонної служби України, залізниць, гірничодобувних підприємств у межах населених пунктів, справляється у розмірі 25% суми земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</p> <p>Податок за земельні ділянки, надані для підприємств промисловості, транспорту, зв'язку та іншого призначення, за межами населених пунктів, справляється з розрахунку 5% від грошової оцінки одиниці площі ріпці по області.</p> <p>З земельних ділянок, наданих для залізничного транспорту, військових формувань, утворених відповідно до законів України, окрім Збройних Сил України та Державної прикордонної служби України, за межами населених пунктів, податок у разі використання земель за цільовим призначенням справляється в розмірі 0,02% від грошової оцінки одиниці площі ріпці по області, у разі використання не за цільовим призначенням – на загальних підставах – у розмірі 5% від грошової оцінки одиниці площі ріпці по області.</p> <p>З земель військових сільськогосподарських підприємств податок справляється за ставками, установленими для сільськогосподарських угідь.</p>				

Строки внесення орендної плати за землю встановлюються за згодою сторін у договорі оренди (крім строків внесення орендної плати за земе-

1	2	3	4	5	6
	<p>Податок за земельні ділянки, надані в тимчасове користування на землях природоохоронного, оздоровчого, рекреаційного та історико-культурного призначення за межами населених пунктів, сплавується в розмірі 50% від грошової оцінки одиниці площі ріпті по області.</p> <p>Податок за земельні ділянки на територіях та об'єктах природоохоронного, оздоровчого та рекреаційного призначення, у межах населених пунктів, зайняті виробничими, культурно-побутовими, господарськими будівлями і спорудами, що не пов'язані з функціональним призначенням цих об'єктів, сплавується в п'ятикратному розмірі земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</p> <p>Податок за земельні ділянки, надані на землях лісового фонду за межами населених пунктів та за земельні ділянки, надані для потреб лісового господарства в межах населених пунктів, сплавується як складова плати за використання лісових ресурсів, що визначається лісовим законодавством.</p> <p>За земельні ділянки, що входять до складу земель лісового фонду і зайняті виробничими, культурно-побутовими, жилими будівлями та господарськими будівлями і спорудами встановлена у розмірі</p>	<p>льні ділянки державної та комунальної власності).</p> <p>Орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності (окрім громадян) сплачується щомісячно протягом 30 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного місяця;</p> <p>орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності громадянами – рівними частками до 15 серпня та 15 листопада</p>			

1	2	3	4	5	6
	<p>0,3% від грошової оцінки одиниці площі ріллі по області.</p> <p>За земельні ділянки, надані для потреб лісового господарства в межах населених пунктів, як зайняті виробничими, культурно-побутовими, жилими будівлями та господарськими будівлями і спорудами, податок справляється в розмірі 3 % до суми земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</p> <p>Податок за земельні ділянки, надані на землях водного фонду (за межами населених пунктів), справляється в розмірі 0,3% від грошової оцінки одиниці площі ріллі по області.</p> <p>За земельні ділянки, надані для потреб водного господарства в межах населених пунктів, які зайняті виробничими, культурно-побутовими, жилими будівлями та господарськими будівлями і спорудами, податок справляється в розмірі 3% до суми земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</p>				
	<p>Податок за земельні ділянки, надані під водоймами, що надані для виробництва рибної продукції, справляється в розмірі 25% суми земельного податку, обчисленого для земель населених пунктів.</p> <p>Розмір орендної плати за землю</p>				

1	2	3	4	5	6
	<p>встановлюється за згодою сторін у договорі оренди (окрім строків внесення орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності, що встановлюються відповідно до Закону України "Про плату за землю").</p> <p>Обчислення розміру орендної плати за землею здійснюється з урахуванням індексів інфляції, якщо інше не передбачено договором оренди.</p> <p>При цьому річна орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності не може бути меншою за розмір земельного податку, що встановлюється Законом України "Про плату за землю", та не може перевищувати 10 відсотків їх нормативної грошової оцінки. У разі визначення орендаря на конкурентних засадах може бути встановлений більший розмір орендної плати.</p> <p>Плата за суборенду земельних ділянок державної і комунальної власності не може перевищувати орендної плати</p>	<p>Після прийняття рішення про видачу ліцензії.</p>	<p>Зараховується до обласного бюджету.</p> <p>Відповідно до переліку органів ліцензування обласні державні адміністрації є органами ліцензування за такими видами господарської діяльності:</p> <p>- роздрібна торгівля пестици-</p>	<p>Закон України від 1.06.2000 р. № 1775-III "Про ліцензування певних видів господарської діяльності".</p> <p>Бюджетний кодекс України.</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від</p>	<p>Обласний бюджет</p>
<p>1.1.4 Плата за видачу ліцензії, що виділяється виконавчими органами відпові-дних рад</p>	<p>Встановлюється у розмірі 15 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.</p> <p>Термін дії ліцензії становить 5 років.</p>				

1	2	3	4	5	6
			<p>цндами та агрохімікатами (тільки стимуляторами росту рослин);</p> <ul style="list-style-type: none"> - централізоване водопостачання та водовідведення; - виробництво теплової енергії, транспортування її магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, поставлення теплової енергії (окрім певних видів господарської діяльності у сфері теплопостачання, якщо теплова енергія виробляється на теплоелектроцентралях, когенераційних установках та установках із використанням нетрадиційних або поновлювальних джерел енергії); - будівельна діяльність (розбудувальні та проектні роботи для будівництва, зведення несучих та захисних конструкцій, будівництво та монтаж інженерних і транспортних мереж); - організація та утримання тоталізаторів, гральних закладів; - Турагентська діяльність; - оптова торгівля насінням. <p>На підставі ліцензії, виданої:</p>	<p>14.11.2000 р. № 1698 „Про затвердження переліку органів ліцензування”.</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 29.11.2000р. № 1755 на провадження певних видів господарської діяльності, розміри плати за її видачу”.</p>	

1	2	3	4	5	6
<p>1.1.5 Плата за ліцензії на право роздрібною торгівлі алкогольно-напоями та тютюновими виробами</p>	<p>Плата за ліцензію на роздрібну торгівлю алкогольними напоями становить 8000 грн., а на території сіл і селищ, за винятком тих, що знаходяться у межах території міст, – 500 грн. на кожній окремій, зазначеній в ліцензії електронний контрольний касовий апарат (книгу обліку розрахункових операцій), що знаходиться на місці торгівлі. Плата за ліцензію на роздрібну торгівлю тютюновими виробами становить 2000 грн., а на території сіл і селищ, за винятком тих, що знаходяться у межах території міст, – 250 грн. на кожне місце торгівлі. <i>Для місць торгівлі, що розташовані за межами території міст області щодо підпорядкування на відстані до 50 км та які мають торговельні зали площею понад 500 м², плата за ліцензію на роздрібну торгівлю алкогольними напоями становить 8000 грн.</i> на кожній окремій, зазначеній у ліцензії електронний контрольний касовий апарат (книга обліку розрахункових операцій), що знаходиться на місці торгівлі, та 2000 грн. – на роздрібну торгівлю тютюновими виробами на кожне місце торгівлі</p>	<p>Справляється щоквартально рівними частками.</p>	<p>місцевим органом виконавчої влади, господарська діяльність може провадитися лише на території області. Зараховується до обласного бюджету.</p>	<p>Закон України від 19.12.1995 р. № 481/95-ВР "Про державне регулювання виробництва й обігу спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв та тютюнових виробів". Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".</p>	<p>Обласний бюджет.</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1.1.6 Плата за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності (реєстраційний збір за проведення державної реєстрації)</p>	<p>За проведення державної реєстрації юридичної особи – 10 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. За проведення державної реєстрації фізичної особи – підприємця – 2 неоподатковуваних мінімуми доходів громадян. За проведення державної реєстрації змін до установчих документів юридичної особи, державної реєстрації зміни імені або місця проживання фізичної особи – підприємця – у розмірі 30% реєстраційного збору. За заміну свідоцтва про державну реєстрацію у зв'язку з його втратою або пошкодженням <i>та за видачу дубліката оригіналу установчих документів</i>, та змін до них, засвідчених державним реєстратором – у розмірі 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян.</p>	<p>До державної реєстрації.</p>	<p>Державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців проводиться державним реєстратором виключно у виконавчому комітеті міської ради міста обласного значення або в районній державній адміністрації за місцезнаходженням юридичної особи або за місцем проживання фізичної особи - підприємця.</p> <p>Реєстраційний збір зараховується до місцевого бюджету за місцезнаходженням юридичної особи або місцем проживання фізичної особи - підприємця.</p>	<p>Закон України від 15.05.2003 р. № 755-XIV "Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб - підприємців". Бюджетний кодекс України.</p>	<p>Бюджети міст обласного значення, районні бюджети</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1.1.7 Плата за торговий патент на деякі види підприємницької діяльності</p>	<p>Вартість торгового патенту на здійснення торговельно-пільгового патенту на здійснення торгівельної діяльності з надання побутових послуг – залежно від місцезнаходження пункту продажу товарів (об'єкта з надання побутових послуг) та асортиментного переліку товарів (виду побутових послуг) у межах граничних рівнів, визначених законом: - на території обласних центрів – від 60 до 320 грн. ; - на території міст обласного підпорядкування (окрім обласних центрів) і районних центрів – від 30 до 160 грн. ; - на території інших населених пунктів - до 80 грн.</p>	<p>Оплата вартості торгового патенту на здійснення торгівельної діяльності та надання побутових послуг – щомісячно до 15 числа місяця, що передує звітному.</p>	<p>Торговий патент видається суб'єктам підприємницької діяльності податковими органами за місцезнаходженням цих суб'єктів або місцезнаходженням їх структурних (відокремлених) підрозділів; суб'єктам підприємницької діяльності, що провадять торговельну діяльність або надають побутові послуги (окрім пересувної торговельної мережі) – за місцезнаходженням пункту продажу товарів або пункту з надання побутових послуг; суб'єктам підприємницької діяльності, що здійснюють торгівлю через пересувну торговельну мережу – за місцем реєстрації цих суб'єктів.</p>	<p>Закон України від 23.03.1996 р. № 98/96-ВР Про патентування деяких видів підприємницької діяльності". Бюджетний кодекс України.</p>	<p>Бюджети міст обласного значення, сіл, селищ</p>
	<p>Вартість короткотермінового торгового патенту на здійснення торгівельної діяльності за один день встановлюється у фіксованому розмірі 10 грн.</p> <p>У випадку придбання пільгового торгового патенту, що видається на торгівлю окремими видами товарів,</p>	<p>Оплата вартості короткотермінового торгового патенту здійснюється не пізніше ніж за один день до початку здійснення торгівельної діяльності. Одноразово.</p>	<p>Зарховується до бюджетів місцевого самоврядування (місцевих бюджетів) за місцем оплати торгового патенту</p>		

1	2	3	4	5	6
	<p>суб'єкт підприємницької діяльності вносить одноразову плату в розмірі 25 грн. за весь термін дії патенту.</p> <p>Вартість торгового патенту на здійснення операцій з торгівлі готівковими валютними цінностями становлюється у фіксованому розмірі 960 грн. за календарний місяць (у випадку коли суб'єкт підприємницької діяльності має структурні (відокремлені) підрозділи, торговий патент придбавається окремо для кожного структурного (відокремленого) підрозділу (обмінного пункту).</p> <p>Вартість торгового патенту на здійснення операцій із надання послуг у сфері грального бізнесу на кожне окреме гральне місце встановлюється у фіксованому розмірі від 1800 до 192000 грн. (за рік) залежно від виду послуг:</p> <ul style="list-style-type: none"> - для використання грального автомата з грошовим або майновим виграмом – 4200 грн.; - для використання грального стола з рулеткою – 192000 грн.; - для використання інших гральних столів (спеціальних столів для казино, окрім столів для більярду) – 144000 грн. за кожен стіл; - для використання кегельбанів, що вводяться в дію за допомогою жетона, монети або без них, – 	<p>Оплата вартості торгового патенту на здійснення операцій з торгівлі валютними цінностями здійснюється щоквартально до 15 числа місяця, що передує звітному кварталу.</p> <p>Оплата вартості торгового патенту на здійснення операцій з надання послуг у сфері грального бізнесу провадиться щоквартально до 15 числа місяця, що передує звітному кварталу</p>			

1	2	3	4	5	6
<p>1.1.8 Єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва</p>	<p>6000 грн. за кожний гральний жолоб (доріжку);</p> <p>- для використання більярдних столів, що вводяться в дію за допомогою жетона, монети або без них, окрім столів для більярду, що використовуються для спортивних аматорських змагань, — 1800 грн. за кожний стіл для більярду;</p> <p>- для провадження інших видів грального бізнесу, уключаючи розіграші з видачею грошових вигравшів у готівковій формі поза банківські установи або в майновій формі на місці, — 7200 грн. за кожний окремий вид (місце) грального бізнесу</p>	<p>Щомісяця не пізніше 20 числа наступного місяця</p>	<p>Сплачується за місцем державної реєстрації.</p> <p>Законом України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" передбачено зарахування зазначеного податку до загального фонду місцевих бюджетів, окрім частини, що зараховується до Пенсійного фонду України та відраховувань на обов'язкове соціальне страхування.</p> <p>Відповідно до Указу Президента України від 03.07.1998 р. № 727/98 до місцевого бюджету повинно зараховуватися 43% від</p>	<p>Указ Президента України 03.07.1998р. № 727/98 "Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва".</p> <p>Бюджетний кодекс України.</p> <p>Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік"</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
	<p><i>вищує 50 осіб та обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 1 млн. грн.</i></p> <p>Для фізичних осіб: установлюються місцевими радами залежно від виду діяльності у межах граничних розмірів від 20 до 200 грн. на місяць. Запроваджується для фізичних осіб, які здійснюють підприємницьку діяльність без створення юридичної особи, й <i>у трудових відносинах з якими, включаючи членів їхніх сімей протягом року перебуває не більше 10 осіб та обсяг виручки яких від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) за рік не перевищує 500 тис. грн.</i> У разі коли фізична особа - суб'єкт малого підприємництва здійснює кілька видів підприємницької діяльності, для яких установлено різні ставки єдиного податку, нею приймається одне свідоцтво і сплачується єдиний податок, що не перевищує встановленої максимальної ставки.</p> <p>У разі коли платник єдиного податку здійснює підприємницьку діяльність з використанням найманої праці або за участю у підприємницькій діяльності членів його сім'ї, ставка єдиного податку збільшується на 50 відсотків за кожну особу.</p>		загальної суми податку; до Пенсійного фонду України – 42% ; на обов'язкове соціальне страхування – 15% .		

1	2	3	4	5	6
	Виручкою від реалізації продукції вважається сума, фактично отримана на розрахунковий рахунок або (та) у касу за здійснення операцій з продажу продукції	До подання заяви або вчинення дій, в окремих випадках – при видачі документів	Сплачується за місцем розгляду та оформлення документів і зараховується до бюджету місцевого самоврядування	Дekret Кабінету Міністрів України від 21.01.1993 р. № 7-93 "Про державне мито". Бюджетний кодекс України	Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ
1.1.9 Державне мито	Встановлені залежно від видів документів та нотаріальних дій у розмірах частин неоподатковуваного мінімуму доходів громадян (17 грн.) або у відсотковому відношенні до відповідної суми, указаної в документі (ціни позову, суми договору тощо)				
1.1.10 Адміністративні штрафи та інші санкції, що накладаються вчиняються органами виконавчої влади або утвореними ними адміністративними комісіями	Відповідно до постанови зі справи про адміністративне правопорушення, у межах розмірів, визначених кодексом для виду правопорушення, що дорівнюють деякій кількості неоподатковуваних мінімумів доходів громадян (17 грн.) Перелік статей Кодексу України про адміністративні правопорушення, за якими розглядають справи про адміністративні правопорушення виконавчі органи відповідних рад або утворені ними адміністративні комісії; визначено у статтях 218, 219 зазначеного кодексу	Не пізніше як через 15 днів з дня вручення порушнику постанови про накладення штрафу, а в разі оскарження або опротестування такої постанови – не пізніше як через п'ятнадцять днів з дня повідомлення про задоволення скарги або протесту без задоволення	Зараховуються до відповідного бюджету за місцем проживання порушника	Кодекс України про адміністративні правопорушення. Бюджетний кодекс України.	Бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст районного значення, сіл, селищ

1	2	3	4	5	6
1.2 Доходи, що не враховуються при визначенні обсягів міжбюджетних трансфертів					
1.2.1	25% оподаткованого прибутку, що визначається шляхом зменшення суми скоритованого валового доходу звітного періоду на суму валових витрат платника податку та суму амортизаційних відрахувань	У строк, визначений законом для квартального податкового періоду – протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку подання квартальної декларації, що дорівнює 40 календарним дням, наступним за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу	Зараховується до відповідних місцевих бюджетів (за-лежно від того, які місцеві ради є засновниками зазначених підприємств)	Закон України від 28.12.1994 р. №334/94-ВР "Про оподаткування прибутку підприємств". Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік". Закон України від 21.12.2000 р. №2181-III "Про порядок погашення зобов'язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами"	Обласний бюджет, бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст районного значення; міст районного значення; сіл, селищ
1.2.2	Збір справляється за встановленими таками або у вигляді орендної плати чи доходу, одержаного від реалізації лісових ресурсів на конкурсних умовах. Розмір збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду для потреб мисливського господарства, культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей та для про-	Щоквартально рівними частинами від суми, зазначена в дозовлі, протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем граничного терміну подання розрахунку збору (не пізніше 50 календарного дня, наступного за останнім календарним днем звітного (податкового кварталу), за винятком:	Зараховується до бюджетів місцевого самоврядування лісових ресурсів	Лісовий кодекс України. Постанова Кабінету Міністрів України від 06.07.1998 р. N 1012 "Про затвердження Порядку справляння збору за спеціальне використання лісових ресурсів та користування земельними ділянками лісового фонду". Бюджетний кодекс України.	Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення; сіл, селищ

1	2	3	4	5	6
фонду	<p>ведення науково-дослідних робіт устанавлюється з огляду на ліміти їх використання і такси на лісову продукцію та послуги з урахуванням їх якості й доступності. Такси на лісові ресурси місцевого значення затверджуються обласною державною адміністрацією.</p> <p>У разі застосування конкурсних умов реалізації лісових ресурсів збір за них устанавлюється не нижче наявних такс.</p> <p>Розмір орендної плати визначається за узгодженням сторін у договорі оренди, але не нижче від встановлених такс</p>	<p>- громадян, які отримали ордери на дрібний відпуск деревини чи лісові квитки;</p> <p>- підприємств, установ, організацій, об'єднань громадян, релігійних організацій, іноземних юридичних і фізичних осіб, якщо сума збору в лісоворубному чи лісовому квитках не перевищує п'яти неоподаткованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>- лісокористувачів з іншої області.</p> <p>До отримання лісорубних квитків (ордерів) і лісових квитків збір вноситься в каси лісокористувачів, які їх видають;</p> <p>громадянами – уся сума, зазначена в ордері чи лісовому квитку;</p> <p>підприємствами, установами, організаціями, об'єднаннями громадян, релігійними організаціями, іноземними юридичними і</p>			

1	2	3	4	5	6
<p>1.2.3 Плата за користування надрами місцевого значення</p>	<p>Розрахунки плати за користування надрами для видобування корисних копалин здійснюються, виходячи з обсягів погашених у надрах балансових запасів або обсягів видобутих корисних копалин, лімітів на видобуток корисних копалин (якщо такі ліміти встановлені) та базових нормативів плати. За наднормативні витрати корисних копалин під час їх видобування, а також за обсяги видобування понад установлені квоти (ліміти) плата справляється в подвійному розмірі із застосуванням базового,</p>	<p>фізичними особами - якщо сума збору в лісорубному чи лісовому квитках не перевищує п'яти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Сума збору, що внесена в касу лісокористувача, зраховується до відповідних бюджетів 1, 10 та 20 числа кожного місяця. Якщо заготівля деревини на лісовій ділянці здійснюється лісокористувачами з іншої області, то збір сплачується ними повністю до видачі дозволу</p>	<p>Зраховується до бюджетів місцевого самоврядування за місцезнаходження родовища корисних копалин (ділянки надр)</p>	<p>Кодекс України про надра. Постанови Кабінету Міністрів України від 12.09.1997 р. N 1014 «Про затвердження базових нормативів плати за користування надрами для видобування корисних копалин та Порядку справляння плати за користування надрами для</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1.2.4 Плата за землю</p>	<p>диференційованого нормативу (окрім випадків, передбачених окремими рішеннями Кабінету Міністрів України), а для мінеральних підземних вод – із застосуванням середньозваженого диференційованого нормативу. Розрахунки плати за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин, здійснюються, виходячи з обсягу підземного простору (ділянки) надр та нормативів плати, встановлених залежно від корисних властивостей надр і ступеня екологічної безпеки під час їх використання</p> <p>Ставки земельного податку встановлюються окремо для кожної категорії земель. <i>(За окремими категоріями земель ставки відображені вище)</i></p>	<p>Земельний податок за земельні ділянки державної або комунальної власності (окрім громадян) – щомісячно протягом 30 календарних днів, наступних за останнім календарним днем звітного місяця; земельний податок за земельні ділянки державної і комунальної власності громадянами – рівними частками до 15 серпня та 15 листопада</p>	<p>Сплачуються за місцем знаходження земельної ділянки. Зараховується у таких розмірах: до бюджетів міст обласного значення – 75%; до бюджетів міст районного значення, сіл, селищ – 60%</p>	<p>видобування корисних копалин”, від 08.11.2000 р. № 1682 „Про плату за користування надрами в цілях, не пов'язаних з видобуванням корисних копалин”. Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік"</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сел, селищ Закон України від 03.07.1992 р. № 2535-ХІІ "Про плату за землю". Закон України від 06.10.1998 р. № 161-ХІV "Про оренду землі". Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік."</p>

1	2	3	4	5	6
	<p>Розмір орендної плати за землю встановлюється за згодою сторін у договорі оренди.</p> <p>Обчислення розміру орендної плати за землею здійснюється з урахуванням індексів інфляції, якщо інше не передбачено договором оренди.</p> <p>При цьому річна орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності не може бути меншою за розмір земельного податку, що встановлюється Законом України "Про плату за землю", та не може перевищувати 10 відсотків їх нормативної грошової оцінки.</p> <p>Плата за суборенду земельних ділянок державної і комунальної власності не може перевищувати орендної плати.</p>	<p>Строки внесення орендної плати за землею встановлюються за згодою сторін у договорі оренди (окрім строків внесення орендної плати за земельні ділянки державної та комунальної власності).</p> <p>Орендна плата за земельні ділянки державної або комунальної власності (окрім громадян) сплачується щомісячно протягом 30 календарних днів наступних за останнім календарним днем звітного місяця;</p> <p>орендна плата за земельні ділянки державної і комунальної власності громадянами - рівними частками до 15 серпня та 15 листопада</p>	<p>Зараховується до місцевих бюджетів за місцем придбання одноразового патенту</p>	<p>Дekret Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 № 24-93 "Про податок на промисел".</p> <p>Бюджетний кодекс України</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>
<p>1.2.5 Податок на промисел</p>	<p>На 3 дні - 10% указаної в декларації вартості товарів, що підлягають продажу, але не менше 17 грн.;</p> <p>На 7 днів - 20% вартості товарів, що підлягають продажу, але не менше 34 грн.</p>	<p>Під час придбання одноразового патенту на торгівлю</p>	<p>Зараховується до місцевих бюджетів за місцем придбання одноразового патенту</p>	<p>Дekret Кабінету Міністрів України від 17.03.1993 № 24-93 "Про податок на промисел".</p> <p>Бюджетний кодекс України</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1.2.6 Плата за державну реєстрацію (окрім плати за державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності)</p>	<p>Розміри збору за реєстрацію місцевих об'єднань громадян, а також місцевих осередків, що зареєстрованих всеукраїнських і міжнародних об'єднань громадян: міжобласних, обласних, кітвських і севастопольських (міських) – 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; мірайонних, районних, міських, сільських, селищних – 2,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>Надати право органам, що здійснюють реєстрацію об'єднань громадян, знижувати розмір збору, але не більш як на 50 відсотків.</p> <p>За видачу об'єднанню громадян дублікату свідоцтва про реєстрацію встановлюється плата в розмірі 50 відсотків від загальної суми реєстраційного збору</p>	<p>До державної реєстрації</p>	<p>Кошти, одержані від сплати зборів за реєстрацію місцевих об'єднань громадян, місцевих осередків, зареєстрованих всеукраїнських і міжнародних об'єднань громадян, а також кошти, одержані від сплати зборів за видачу дублікатів свідоцтв про реєстрацію місцевих об'єднань громадян і місцевих осередків, зареєстрованих всеукраїнських і міжнародних об'єднань громадян, зраховуються до відповідних місцевих бюджетів</p>	<p>Закон України від 23.03.1996 №98/96 ВР "Про об'єднання громадян". Постанова Кабінету Міністрів України від 26.02.1993 № 143 "Про порядок сприяння і розміри збору за реєстрацію об'єднань громадян"</p>	<p>Бюджети міст обласного значення, районні бюджети</p>
<p>1.2.7 Місцеві податки і збори</p>	<p>Установлюються рішеннями органів місцевого самоврядування в межах граничних розмірів ставок, визначених Декретом:</p>	<p>Терміни перерахування до бюджету місцевих податків і зборів (окрім тих, що сплачуються регулярно) установлюються рішеннями органів місцевого самоврядування з урахуванням норм Закону України від 21.12.2000 р. № 2181-III:</p>	<p>Перераховуються до бюджетів місцевого самоврядування в порядку, визначеному радами, якими вони встановлюються</p>	<p>Декрет Кабінету Міністрів України від 20.05.1993 р. № 56-93 "Про місцеві податки і збори". Указ Президента України від 28.06.1999 р. № 761/99 „Про впорядкування механізму сплати ринкового збору”.</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
		<p>- для податків (зборів), за якими органами місцевого самоврядування встановлено місячний податковий (звітний) період – протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку подання місячної декларації, що дорівнює 20 календарним дням, наступним за останнім календарним днем звітного (податкового) місяця;</p> <p>- для податків (зборів), за якими органами місцевого самоврядування встановлено квартальний податковий (звітний) період – протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем граничного строку подання квартальної декларації, що дорівнює 40 календарним дням, наступним за останнім календарним днем звітного (податкового) кварталу;</p>		<p>Закон України від 21.12.2000 р. № 2181-III „Про порядок погашення зобов’язань платників податків перед бюджетами та державними цільовими фондами”.</p> <p>Бюджетний кодекс України</p>	

1	2	3	4	5	6
	<p>- податок з реклами – не більше 0,1% вартості послуг за розміщення одноразової реклами та 0,5% за розміщення реклами на тривалий час;</p> <p>- комунальний податок – не більше 10% річного фонду оплати праці, обчисленого виходячи з розміру неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>- збір за припаркування авто-транспорту – з розрахунку за 1 годину парковки в розмірі не більше 3% неоподатковуваного мінімуму доходів громадян у спеціально обладнаних місцях і 1% у відведених місцях;</p> <p>- ринковий збір – не більше 20% мінімальної заробітної плати для громадян і 3 мінімальних заробітних плат для юридичних осіб, залежно від ринку, його територіального розміщення та виду продукції (товару)</p> <p>(відповідно до Указу Президента України „Про впорядкування механізму сплати ринкового збору” ставка ринкового збору встановлюється в розмірі від 0,05 до 0,15 неоподатковуваного мінімуму до-</p>	<p>сплачується платником під час оплати послуг за встановлення та розміщення реклами;</p> <p>термін перерахування податку до бюджету платниками визначається рішенням органу місцевого самоврядування;</p> <p>сплачується водіями на місці парковки;</p> <p>термін перерахування збору до бюджету органами, уповноваженими його справляти, визначається рішенням органу місцевого самоврядування;</p> <p>справляється з осіб, які торгують працівниками ринку до початку торгівлі.</p> <p>термін перерахування збору до бюджету органами, уповноваженими його справляти, визначається рішенням органу місцевого самоврядування;</p>			

1	2	3	4	5	6
	<p>ходів громадян для фізичних осіб і від 0,2 до 2 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян для юридичних осіб за кожне місце);</p> <ul style="list-style-type: none"> - збір за видачу ордеру на квартиру – не більше 30% неоподаткованого мінімуму доходів громадян на час оформлення ордеру на квартиру; - курортний збір – не більше 10% неоподаткованого мінімуму доходів громадян; 	<p>сплачується платником через установи банків до одержання ордеру;</p> <p>справляється з осіб, які прибули в курортну місцевість – не пізніше як у триденний термін від дня прибуття; адміністрацією готелю та іншими установами готельного типу – під час реєстрації прибулих; квартирно-посередницькими організаціями – при направленні осіб (окрім прибулих за путівками туристично-екскурсійних установ і організацій) на поселення в будинки (квартири), що належать громадянам на праві власності; термін перерахування збору до бюджету органами, уповноваженими його справля-</p>			

1	2	3	4	5	6
	<p>- збір за право використання місцевої символіки - не більше 0,1% вартості виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг з використанням місцевої символіки для юридичних осіб та 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян – з громадян, які займаються підприємницькою діяльністю;</p> <p>- збір за право проведення місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу і лотерей – не більше 0,1% вартості заявлених до місцевих аукціонів, конкурсного розпродажу товарів або від суми, на яку випускається лотерея (граничний розмір збору за право на проведення лотерей із кожного учасника не повинен перевищувати трьох неоподатковуваних мінімумів доходів громадян);</p> <p>- збір за видачу дозволу на розміщення об'єктів торгівлі та сфе-</p>	<p>ти, визначається рішенням органу місцевого самоврядування;</p> <p>термін перерахування збору до бюджету платниками визначається рішенням органу місцевого самоврядування;</p> <p>збір за право на проведення місцевих аукціонів і конкурсного розпродажу справляється за три дні до їх проведення;</p> <p>збір за право на проведення лотерей – під час одержання дозволу на випуск лотерей;</p> <p>для суб'єктів, які постійно здійснюють торгівлю у спеціально</p>			

1	2	3	4	5	6
<p>1.2.8 Фіксований сільськогосподарський податок</p>	<p>ри послуг – не більше 20 неоподаткованих мінімумів доходів громадян для суб'єктів, які постійно здійснюють торгівлю у спеціально відведених для цього місцях, і 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян у день – за одноразову торгівлю;</p> <p>- збір із власників собак - не більше 10% неоподаткованого мінімуму доходів громадян на час нарахування збору за кожну собаку.</p>	<p>відведених для цього місцях (стаціонарних об'єктах), збір стягується одноразово органами, уповноваженими його справляти. Термін перерахування зазначеними органами збору до бюджету визначається рішенням органу місцевого самоврядування;</p> <p>стягується органами житлово-комунального господарства щорічно;</p> <p>термін перерахування зазначеними органами збору до бюджету визначається рішенням органу місцевого самоврядування</p>	<p>Перераховується до місцевого бюджету за місцем розташування земельної ділянки.</p> <p>Законом України "Про Державний бюджет України на 2007 рік" передбачено зарахування зазначеного податку у 2007 році у повному обсязі до загального фонду місцевих бюджетів (сплата суб'єктами підприємництва – сільськогосподарськими</p>	<p>Закон України від 17.12.1998 р. № 320-ХІV "Про фіксований сільськогосподарський податок" (закон діє до 31.12.2009 р.).</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 23.04.1999 № 658 "Про затвердження Положення про порядок управління та обліку фіксованого</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
<p>1.2.10 Плата за утримання дітей у школах-інтернатах</p>	<p>Вносяться батьками або особами, які їх замінюють, у розмірі 20 % середньомісячного сукупного доходу на одного члена сім'ї за утримання одного вихованця в загальноосвітній школі-інтернаті, спеціалізованій школі-інтернаті I-III ступенів (окрім загальноосвітніх закладів Міністерства культури і мистецтв), загальноосвітній школі та професійно-технічному училищі соціальної реабілітації</p>	<p>Щомісяця, не пізніше 10 числа поточного місяця</p>	<p>Вносяться батьками або особами, які їх замінюють, до банківських установ. Зараховується до відповідних місцевих бюджетів, з яких фінансується інтернатні навчальні заклади</p>	<p>Постанова Кабінету Міністрів України від 26.08.2002 р. № 1243 "Про невідкладні питання діяльності дошкільних та інтернатних навчальних закладів". Наказ Міністерства освіти і науки України, від 21.11.2002 р. № 667 "Про затвердження Порядку встановлення плати для батьків за перебування дітей у державних і комунальних дошкільних та інтернатних навчальних закладах".</p>	<p>Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст районного значення; сіл, селищ</p>
<p>1.2.11 Плата за оренду цілих майнових комплексів та іншого майна, що знаходиться в комунальній власності</p>	<p>Визначається в договорі оренди</p>	<p>Визначається в договорі оренди</p>	<p>Методика розрахунку порції розподілу орендної плати між відповідними бюджетом, орендодавцем і балансоутримувачем та порядок використання орендної плати визначаються органами місцевого самоврядування, у комунальній власності яких перебувають об'єкти</p>	<p>Закон України від 10.04.1992 N 2269-XII "Про оренду державного та комунального майна" Бюджетний кодекс України</p>	<p>Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст районного значення; сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
2. ДОХОДИ СПЕЦІАЛЬНОГО ФОНДУ МІСЦЕВОГО БЮДЖЕТУ					
2.1	Податок з власників наземних транспортних засобів провадиться виходячи з об'єму циліндричних за- ртних засобів та інших засобів, інших засобів, машин і механізмів	Фізичними особами – перед проведенням першої реєстрації в Україні, реєстрацією, переєстрацією транспортних засобів, а також передтехнічним оглядом транспортних засобів щорічно або один раз за два роки, але не пізніше першого півріччя року, в якому провадиться технічний огляд. Юридичними особами – щоквартально рівними частинами до 15 числа місяця, що настає за звітним кварталом	Сплачується за місцем реєстрації транспортних засобів. Зарховується в розмірах: - 30% до обласного бюджету та 70% – до бюджетів міст – обласних центрів і разі реєстрації транспортних засобів на території цих міст; 50% - до обласного бюджету та 50% - до міських, селищних і сільських бюджетів у разі реєстрації транспортних засобів на відповідній території.	Закон України від 11.12.1991 р. N 1963-XII "Про податок з власників транспортних засобів та інших самохідних машин і механізмів". Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".	Обласний бюджет. бюджети міст обласного значення; бюджети міст районного значення.
2.2	Вартість торгового патенту за календарний місяць установлюється органами місцевого самоврядування в межах граничних розмірів, визначених Законом: - на території обласних центрів – від 60 до 320 грн. ; - на території міст обласного підпорядкування (окрім обласних центрів) і районних центрів - від	Оплата вартості торгового патенту на здійснення торговельно-ї діяльності проводиться щомісячно до 15 числа місяця, що передує звітному	Торговий патент видается суб'єктам підприємницької діяльності підприємствами за місцезнаходження цих суб'єктів або місцезнаходженням їх структурних (відокремлених) підрозділів; суб'єктам підприємницької діяльності, що провадять торговельну діяльність (окрім пересувної торговельної мережі) – за місце-	Закон України від 23.03.1996 N98/96-ВР "Про патентування деяких видів підприємницької діяльності". Закон України від 18.09.1991 № 1562-XII "Про джерела фінансування дорожнього господарства України"	Обласний бюджет

1	2	3	4	5	6
станціями, заправними пунктами (ми)	30 до 160 грн.; - на території інших населених пунктів - до 80 грн..		знаходження пункту продажу; об'єктам підприємницької діяльності, які здійснюють торгівлю через пересувну торговельну мережу – за місцем реєстрації цих суб'єктів.		
2.3 Надходження коштів від відшкодування втрат сільськогосподарського лісового виробництва	Втрати, спричинені вилученням угідь, для використання їх у цілях, не пов'язаних із веденням сільськогосподарства, визначаються на основі нормативів цих втрат по області, виходячи з площі ділянок угідь, що вилучаються, співвідношення балу бонітету цих угідь до балу бонітету угідь по області та коефіцієнту інтенсивності використання сільськогосподарських угідь. Втрати лісового виробництва, спричинені вилученням лісових угідь для використання їх у цілях, не пов'язаних із веденням лісового господарства, визначаються на основі нормативів цих втрат по області, виходячи з площі ділянок угідь, що вилучаються, та коефіцієнта продуктивності лісових угідь за типами лісорослинних умов. Втрати сільськогосподарського лісового виробництва, спричинені обмеженням прав	У двомісячний термін після затвердження в установленому порядку проекту відведення земельних ділянок, а на випадки поетапного освоєння відведених угідь для добування корисних копалин – по мірі їх фактичного надання	Зараховується до спеціального фонду обласного бюджету Зараховується до спеціального фонду місцевих бюджетів у таких розмірах: до бюджетів міст обласного значення – 75%; до районних бюджетів – 15%; до міських (міст районного значення), сільських, селищних бюджетів – 60%, до обласного бюджету – 25%	Земельний кодекс України. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.11.1997 р. № 1279 "Про розміри та Порядок визначення втрат сільськогосподарського лісового виробництва, що підлягають відшкодуванню". Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".	Обласний бюджет. бюджети міст обласного значення; районні бюджети міст районного значення, селищ, сіл, лиц

1	2	3	4	5	6
	<p>власників землі і землекористувачів, у тому числі орендарів, або погіршення якості земель, зумовленим впливом діяльності підприємств, установ і організацій, визначаються, виходячи з площі ділянки угідь, коефіцієнта зниження продуктивності угіддя, середнього розміру втрат на 1 гектар та площі ділянки</p>	<p>Протягом 20 календарних днів, наступних за датою проведення гастрольного заходу, якою вважається дата його фактичного завершення</p>	<p>30% нарахованих сум збору є джерелом формування спеціального фонду обласного бюджету; 70% нарахованих сум збору перераховується до спеціального фонду державного бюджету</p>	<p>Закон України від 10.07.2003 р. № 1115-ХУ „Про гастрольні заходи в Україні”. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік"</p>	<p>Обласний бюджет</p>
<p>2.4 Надання збору за проведення гастрольних заходів</p>	<p>3% виручки від реалізації квитків на гастрольний захід.</p>				
<p>2.5 Власні надходження бюджетних установ</p>	<p>Залежно від виду надходжень (розмір плати за той чи інший вид послуги встановлюється на підставі її ціни, базою для визначення якої є розрахунок валових витрат, пов'язаних із наданням послуги, розмір благодійних внесків визначається благодійником тощо).</p>	<p>Залежно від виду надходжень (зокрема, при наданні платних послуг – у термін, визначений у договорі, при здійсненні благодійних внесків – визначається благодійником).</p>	<p>Є джерелом формування спеціального фонду відповідних місцевих бюджетів, за рахунок коштів яких утримуються бюджетні установи</p>	<p>Постанова Кабінету Міністрів України від 17.05.2002 р. № 659 „Про затвердження переліку груп власних надходжень бюджетних установ, вимог щодо їх утворення та напрямів використання”. Бюджетний кодекс України.</p>	<p>Обласний бюджет; містові бюджети обласного значення; районні бюджети; бюджетні райони; міст районного значення; сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
<p>2.6 Надання за рахунок відчуження майна, що знаходиться в комунальній власності</p>	<p>Залежно від способу відчуження. Ціна продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу, та початкова вартість продажу об'єкта на аукціоні або за конкурсом визначаються відповідно до Методики оцінки майна, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 10 грудня 2003 р. № 1891.</p> <p>Ціна продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу, визначається шляхом проведення незалежної оцінки.</p> <p>Продаж об'єктів на аукціоні полягає в передачі права власності покупцю, який запропонував у ході торгів найвищу ціну.</p> <p>Продаж об'єктів за конкурсом полягає в передачі права власності покупцю, який запропонував найліпші умови подальшої експлуатації об'єкта або за рівних умов – найвищу ціну</p>	<p>Оплата за придбаний об'єкт вноситься покупцями протягом 30 календарних днів з моменту нотаріального посвідчення договору купівлі-продажу</p>	<p>Зараховується до відповідних місцевих бюджетів (залежно від того, якими органами місцевого самоврядування прийнято рішення щодо відчуження майна)</p>	<p>Закон України від 04.03.92 р. № 2163-III „Про приватизацію державного майна”. Закон України від 04.03.92 р. № 2171-III „Про приватизацію невеликих державних підприємств (малу приватизацію)”. Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".</p>	<p>Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст районного значення, сел, сіл</p>
<p>2.7 Надання від продажу землі</p>	<p>Вартість земельної ділянки несільськогосподарського призначення визначається органами Державного комітету України з земельних ресурсів на підставі експертної грошової оцінки землі</p>	<p>Оплата вартості земельної ділянки несільськогосподарського призначення здійснюється за згодою сторін (можливо, із розстроченням платежу)</p>	<p>Зараховується до спеціального фонду місцевих бюджетів, на території яких знаходяться придбані земельні ділянки у таких розмірах: - до розмежування земель державної і комунальної власності; 90 % коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають</p>	<p>Земельний Кодекс України. Указ Президента України від 19.01.1999 р. № 32/99 "Про продаж земельних ділянок несільськогосподарського призначення". Бюджетний кодекс України. Закон України "Про Державний бюджет</p>	<p>Бюджети міст обласного значення; бюджети районного значення, сел, сіл</p>

1	2	3	4	5	6
			<p>У державній власності (окрім земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації) (решта – 10% – перераховується до загального фонду державного бюджету);</p> <p>10% від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у державній власності, на яких розташовані об'єкти, що підлягають приватизації (решта – 90% – перераховується до спеціального фонду державного бюджету);</p> <p>- після розмежування земель державної і комунальної власності – 100% коштів від продажу земельних ділянок несільськогосподарського призначення, що перебувають у комунальній власності</p>	України на 2007 рік*.	
<p>2.8 Збір за забруднення навколишнього природного середовища</p>	<p>Суми збору, що справляється за викиди стаціонарними джерелами забруднення, скиди і розміщення відходів, обчислюються платниками збору самостійно на підставі затверджених лімітів (щодо скидів і розміщення відходів), виходячи з фактичних обсягів викидів,</p>	<p>Протягом 10 календарних днів, наступних за останнім днем граничного терміну подання розрахунку збору (не пізніше 50 календарного дня, наступного за остан-</p>	<p>Сплачується за місцем податкової реєстрації. Розподіляється у співвідношенні:</p> <p>65% – до Державного бюджету;</p> <p>10% – до місцевих (співс-</p>	<p>Закон України від 25.06.1991 р. № 1264-XII «Про охорону навколишнього природного середовища».</p> <p>Постанова Кабінету Міністрів України від 1.03.1999 р. № 303</p>	<p>Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення;</p>

1	2	3	4	5	6
	<p>скидів і розміщення відходів, нормативів збору та визначених за місцем знаходження цих джерел коригувальних коефіцієнтів.</p> <p>Суми збору, що справляється за викиди пересуваними джерелами забруднення, обчислюються платниками збору самостійно на підставі нормативів збору за ці викиди, виходячи з кількості фактично використаного пального та його видів та визначених за місцем реєстрації платників коригувальних коефіцієнтів.</p> <p>За понадлімітні обсяги скидів і розміщення відходів збір обчислюється в п'ятикратному розмірі.</p> <p>У разі відсутності у платників збору затверджених в установленому порядку лімітів скидів і розміщення відходів збір справляється як за понадлімітні скиди та розміщення відходів відповідно до їх обсягів.</p> <p>Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 21.07.2005 р. N 626 „Про внесення зміни у додаток 1 до Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору та визнання таким, що втратив чинність, пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 28 березня 2003 р. № 402” платники збору за забруднення навколишнього природного середовища починаючи з 1 січня 2007 р. проводять індексацію його нор-</p>	<p>німи календарним днем звітного (податкового) кварталу)</p>	<p>ких, селищних, міських бюджетів; 25% – до обласного бюджету</p>	<p>”Про затвердження Порядку встановлення нормативів збору за забруднення навколишнього природного середовища і стягнення цього збору”.</p> <p>Бюджетний кодекс України. Закон України ”Про Державний бюджет України на 2007 рік”.</p>	<p>бюджети міст районного значення, сіл, селищ</p>

1	2	3	4	5	6
<p>2.9 Цільові фонди, утворені органами місцевого самоврядування та місцевими органами виконавчої влади</p>	<p>мативів за формулою</p> $H_i = H_{pl} \times I / 100,$ <p>де H_i – проіндексований норматив збору в поточному році, гривень за 1 тону (1 одиницю); H_{pl} – базовий норматив збору, гривень за 1 тону (1 одиницю); I – індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік, відсотків.</p> <p>У разі коли індекс споживчих цін (індекс інфляції) за попередній рік не перевищує 100 відсотків, індексація нормативів збору не проводиться.</p> <p>Під час проведення індексації базовими вважаються значення нормативів збору на 31 грудня 2006 р., а для нововведених нормативів – на 31 грудня року їх введення</p>		Є джерелом формування спеціального фонду відповідних місцевих бюджетів	Закон України "Про Державний бюджет України на 2007 рік".	Обласний бюджет; бюджети міст обласного значення; районні бюджети; бюджети міст районного значення, сіл, селищ

Перелік розмірів ставок державного мита

№ з/п	Найменування документів і дій, за які стягується мито	Розміри ставок
1	2	3
1	Із заяв і скарг, що подаються до суду та за видачу судом копій документів	<p>а) із <i>позовних заяв</i> - 1% ціни позову, але не менше 3 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян і не більше 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян;</p> <p>б) із <i>скарг</i> на неправомірні дії органів державного управління і службових осіб, які обмежують права громадян, - 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>в) із <i>позовних заяв</i> про розірвання шлюбу - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; із <i>позовних заяв</i> про розірвання повторного шлюбу - 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян.</p> <p>У разі <i>поділу майна</i> при розірванні шлюбу - мито визначається відповідно до ціни позову згідно з підпунктом "а" цього пункту;</p> <p>г) із <i>позовних заяв</i> про розірвання шлюбу з особами, визначеними в установленому порядку безвісно відсутніми чи недієздатними внаслідок душевної хвороби чи недоумства, або з особами, засудженими до позбавлення волі на строк не менше трьох років, - 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>д) із <i>позовних заяв</i> про зміну або розірвання договору найму житлових приміщень, про продовження строку прийняття спадщини, про скасування арешту на майно та з інших <i>позовних заяв</i> немайнового характеру (або таких, що не підлягають оцінці) - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>е) із <i>заяв</i> (скарг) у справах окремого провадження - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>є) із <i>позовних заяв</i> з переддоговірних спорів - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>ж) із <i>позовних заяв</i> про розгляд питань захисту честі та гідності: із <i>позовних заяв</i> немайнового характеру - 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян;</p> <p>із <i>позовних заяв</i> про відшкодування моральної (немайнової) шкоди з ціною позову до 100 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян - 1 відсоток ціни позову, але не менше 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>із <i>позовних заяв</i> про відшкодування моральної (немайнової) шкоди з ціною позову від 100 до 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян - 5% ціни позову;</p> <p>із <i>позовних заяв</i> про відшкодування моральної (немайнової) шкоди з ціною позову понад 10000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян - 10% ціни позову;</p> <p>з) із <i>апеляційних скарг</i> на рішення судів і скарг на рішення, що набрали законної сили, - 50% ставки, що підлягає сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви й скарги, а з майнових спорів - ставки, обчислені, виходячи з заперечувальної суми;</p>

1	2	3
		<p>и) за повторну видачу копії судового рішення, вироку, ухвали та іншої постанови суду - 0,03 неоподатковованого мінімуму доходів громадян за кожний аркуш копії;</p> <p>і) із позовних заяв щодо захисту прав громадян на земельну частку (пай) і майновий пай - 0,1% ціни позову</p>
2	Із заяв, що подаються до господарських судів	<p>а) із позовних заяв майнового характеру – 1% ціни позову, але не менше 3 неоподатковованих мінімумів доходів громадян і не більше 100 неоподатковованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>б) із позовних заяв немайнового характеру, у тому числі із заяв про визнання недійсними повністю або частково актів ненормативного характеру; із заяв кредиторів про порушення справ про банкрутство, а також із заяв кредиторів, які звертаються з майновими вимогами до боржника після оголошення про порушення справи про банкрутство, - 5 неоподатковованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>в) із позовних заяв у спорах, що виникають під час укладання, зміни або розірвання господарських договорів - 5 неоподатковованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>г) із апеляційних і касаційних скарг на рішення та постанови, а також заяв про перегляд їх за нововиявленими обставинами – 50% ставки, що підлягає сплаті, у разі подання заяви для розгляду спору в першій інстанції, а із спорів майнового характеру – 50% ставки, обчисленої, виходячи з оспорюваної суми</p>
3	За нотаріальні дії, вчинювані державними нотаріальними конторами і виконавчими комітетами сільських, селищних, міських рад народних депутатів	<p>а) за посвідчення договорів відчуження житлових будинків, квартир, кімнат, дач, садових будинків, гаражів, а також інших об'єктів нерухомого майна, що перебувають у власності громадянина, який здійснює таке відчуження, - 1% суми договору, але не менше одного неоподатковованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>б) за посвідчення договорів відчуження земельних ділянок, що перебувають у власності громадянина, який здійснює таке відчуження, - 1% суми договору, але не менше одного неоподатковованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>в) за посвідчення договорів купівлі-продажу майна державних підприємств, а також за посвідчення договорів застави - 0,1% вартості майна, що викуповується, або предмета застави, але не більше 100 неоподатковованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>г) за посвідчення договорів відчуження транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів:</p> <ul style="list-style-type: none"> - дітям, одному з подружжя, батькам – 1% суми договору, не нижчої дійсної вартості транспортного засобу, іншої самохідної машини, механізму; - іншим особам - 5 неоподатковованих мінімумів доходів громадян; <p>д) за посвідчення інших договорів, що підлягають оцінці – 1% суми договору, але не менше 1 неоподатковованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>е) за посвідчення договорів поділу майна, договорів поруки та інших угод, що не підлягають оцінці, - 0,05 неоподатковованого мінімуму доходів громадян;</p>

1	2	3
		<p>є) за <i>посвідчення заповітів</i> - 0,05 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>ж) за <i>видачу свідоцтва</i>:</p> <ul style="list-style-type: none"> • про право на спадщину одному з подружжя, батькам, повнолітнім дітям, онукам, правнукам, братам, іншим спадкоємцям – 0,5% суми спадщини; • про право на спадщину земельної частки (паю): <ul style="list-style-type: none"> - одному з подружжя, батькам, повнолітнім дітям, онукам, правнукам, братам, сестрам, дідові, бабі - 0,1% суми спадщини; - іншим спадкоємцям - 0,5% суми спадщини; <p>з) за <i>видачу</i> подружжю свідоцтва про право власності на частку в спільному майні, нажитому за час шлюбу, - 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>и) за <i>посвідчення</i> доручень на право користування і розпорядження майном, окрім транспортних засобів, інших самохідних машин і механізмів, та здійснення кредитних операцій: дітям, одному з подружжя, батькам - 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <ul style="list-style-type: none"> - іншим громадянам, - 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; <p>і) за <i>посвідчення</i> доручень на право користування і розпорядження транспортними засобами: дітям, одному з подружжя, батькам - 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <ul style="list-style-type: none"> - іншим громадянам - 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; <p>ї) за <i>посвідчення</i> загальних доручень на право користування майном, включаючи транспортні засоби, - мито визначається за ставками, передбаченими відповідно підпунктами "и" або "і" цього пункту;</p> <p>й) за <i>посвідчення</i> інших доручень – 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>к) за <i>вживання заходів</i> до охорони спадкового майна - 2 неоподаткованих мінімуми доходів громадян;</p> <p>л) за <i>вчинення</i> морського протесту - 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>м) за <i>вчинення</i> протестів векселів, пред'явлення чеків до платежу і посвідчення неоплати чеків - 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>н) за <i>засвідчення</i> правильності перекладу документа з однієї мови на іншу (за сторінку) - 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>о) за <i>вчинення</i> виконавчих написів – 1% суми, що стягується, або 1% вартості майна, яке підлягає витребуванню, але не менше 3 та не більше 100 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>п) за <i>засвідчення</i> правильності копій документів та витягів з них (за сторінку) - 0,01 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>р) за <i>засвідчення</i> справжності кожного підпису на документах, у тому числі справжності підпису перекладача (за кожний документ), - 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>с) за <i>передачу</i> заяв громадян, державних установ, підприємств та організацій, селянських (фермерських) господарств, колективних сільськогосподарських</p>

1	2	3
		<p>підприємств, кооперативних, громадських об'єднань іншим громадянам, державним установам, підприємствам і організаціям, селянським (фермерським) господарствам, колективним сільськогосподарським підприємствам, іншим кооперативним та громадським об'єднанням і вчинення інших нотаріальних дій, крім зазначених у підпунктах "а" - "с" цього пункту, - 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>т) за видачу дублікатів нотаріально посвідчених документів - 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>у) за посвідченням договорів оренди (суборенди) земельних ділянок - 0,01% від грошової оцінки земельної ділянки, що встановлюється за методикою, затвердженою Кабінетом Міністрів України. У разі відсутності грошової оцінки земель - 1% суми договору, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>ф) за посвідчення іпотечних договорів - 0,01 відсотка вартості предмета іпотеки, зазначеної в іпотечному договорі.</p>
4	За нотаріальні та інші дії, вчинювані за межами нотаріальної контори, виконавчого комітету сільської, селищної, міської ради народних депутатів за місцем надання послуги	у розмірі встановлених ставок за відповідні дії (крім цього сплачуються фактичні витрати, пов'язані з виїздом для вчинення дій)
5	За вчинення актів громадянського стану	<p>а) за реєстрацію шлюбу - 0,05 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>б) за реєстрацію розірвання шлюбу: - за взаємною згодою подружжя, яке не має неповнолітніх дітей 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; - на підставі рішення суду, якщо обоє з подружжя перебувають у першому шлюбі, - від 0,5 до 1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян - з одного або обох із подружжя; - на підставі рішення суду, якщо одне з подружжя перебуває у повторному шлюбі - від 1 до 1,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян - з одного або обох із подружжя; - з особами, визнаними в установленому порядку безвісно відсутніми або недієздатними внаслідок душевної хвороби чи недоумства, або з особами, засудженими за скоєння злочину до позбавлення волі на строк не менше трьох років, - 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>в) за реєстрацію зміни прізвища, імені та по батькові (крім зміни у разі реєстрації шлюбу) 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>г) за реєстрацію повторної зміни прізвища, імені та по батькові, не пов'язаної з реєстрацією шлюбу, - 3 неоподаткованих мінімуми доходів громадян;</p> <p>д) за видачу свідоцтва у зв'язку із зміною, доповненням, виправленням і поновленням записів про реєстрацію громадянського стану - 0,02 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>е) за видачу повторних свідоцтв про реєстрацію актів громадянського стану - 0,03 неоподаткованого мінімуму доходів громадян</p>

1	2	3
6	За вчинення інших дій	<p>а) за <i>видачу</i> паспорта громадянина України: - у разі обміну нині чинного паспорта 0,2 неоподаткованого мінімуму доходів громадян; - в інших випадках - 1 неоподаткований мінімум доходів громадян;</p> <p>б) за <i>видачу</i> паспорта громадянина України для виїзду за кордон або продовження строку дії цього паспорта: - на території України - 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян; - за межами України - за тарифом консульського збору (ставка державного мита, що справляється за видачу паспорта громадянина України для виїзду за кордон або продовження терміну дії цього паспорта на території України, у 2004 році становить 10 неоподаткованих мінімумів);</p> <p>в) за <i>перереєстрацію</i> загальногромадянського закордонного паспорта - 2 неоподаткованих мінімуми доходів громадян;</p> <p>г) за <i>видачу</i> посвідчення особи без громадянства для виїзду за кордон або продовження строку дії посвідчення - 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>д) за <i>оформлення</i> іноземним громадянам та особам без громадянства віз для в'їзду в Україну, виїзду з України та транзитного проїзду через територію України - у розмірах, що встановлюються Кабінетом Міністрів України;</p> <p>е) за <i>внесення</i> будь-яких змін до виданих раніше документів, зазначених у підпунктах "б" і "г" цього пункту (крім продовження строку їх дії), - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>є) за <i>видачу</i> документів громадянам України, іноземним громадянам і особам без громадянства про запрошення в Україну – 0,3 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>ж) за <i>видачу</i> або продовження терміну дії посвідки на проживання в Україні іноземцям та особам без громадянства: - на постійне проживання - 5 неоподаткованих мінімумів доходів громадян; - на тимчасове проживання - 2 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;</p> <p>з) за <i>продовження</i> строку дії візи для в'їзду в Україну, транзитного проїзду через її територію (перебування в Україні іноземців та осіб без громадянства) - 1 неоподаткований мінімум доходів громадян;</p> <p>и) за <i>видачу</i> документів громадянам України, які проживають у прикордонних районах, на право перетинання державного кордону України у спрощеному порядку - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>і) за <i>видачу</i> іноземним громадянам і особам без громадянства посвідки на проживання замість втраченої - у розмірах, передбачених за видачу відповідних первинних документів;</p> <p>ї) за <i>подання</i> заяв про прийняття у громадянство України - 0,5 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>й) за <i>подання</i> заяв про вихід з громадянства України - 6 неоподаткованих мінімумів доходів громадян;</p>

1	2	3
		<p>к) за <i>видачу</i> замість втрачених паспортів або документів, які їх замінюють, на право виїзду за кордон або документів про запрошення в Україну - у розмірах, передбачених за видачу відповідних первинних документів;</p> <p>л) за <i>дострокове</i> (до десяти робочих днів) оформлення документів, передбачених підпунктами "б", "в" і "є" цього пункту, за заявами громадян - ставки державного мита за вчинення відповідних дій збільшуються на 100%;</p> <p>м) за <i>прописку</i> громадян або реєстрацію місця проживання - 0,05 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>н) за <i>видачу</i> громадянам України паспортів для виїзду за кордон, документів, які їх замінюють, а також за продовження строку дії цих документів учасникам громадянської і Великої Вітчизняної воєн, інших бойових операцій щодо захисту СРСР і Української РСР з числа військовослужбовців, які проходили службу у військових частинах, штабах і установах, що входили до складу діючої армії, та колишнім партизанам - ставки державного мита за відповідні дії знижуються на 50%;</p> <p>о) за <i>консульські</i> дії, які провадяться за кордоном і на території України - за тарифами консульських зборів України;</p> <p>п) за <i>операції</i> з цінними паперами:</p> <ul style="list-style-type: none"> • за реєстрацію інформації про емісію - 0,1% номінальної вартості емісії цінних паперів державних та місцевих позик; • за видачу приватизаційних паперів - 0,2% номінального значення приватизаційних паперів; • за придбання вексельних бланків - 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожний бланк; <p>р) за <i>операції</i>, що здійснюються на товарних біржах з продажу житлових будинків, квартир, кімнат, дач, садових будинків, гаражів, а також інших об'єктів нерухомого майна, які перебувають у власності громадянина-продавця, крім операцій з примусового відчуження такого майна у випадках, передбачених законами України, - 1% фактичної вартості укладеної угоди, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожну укладену угоду;</p> <p>с) за <i>проведення</i> прилюдних торгів (аукціонів, тендерів) об'єктами нерухомого майна, які перебувають у власності громадянина-продавця, крім операцій з примусового відчуження такого майна у випадках, передбачених законами України, - 1% фактичної вартості реалізованих об'єктів нерухомого майна, але не менше одного неоподаткованого мінімуму доходів громадян за кожний реалізований об'єкт;</p> <p>т) за <i>видачу</i> щорічної контрольної картки обліку добутої дичини і порушень правил полювання, квитків рибалок - 0,1 неоподаткованого мінімуму доходів громадян;</p> <p>у) за <i>видачу</i> охоронних документів (патентів і свідоцтв) на об'єкт інтелектуальної власності:</p>

1	2	3
		<ul style="list-style-type: none"> • за видачу патенту (деклараційного патенту) на винахід, деклараційного патенту на корисну модель, патенту на промисловий зразок: <ul style="list-style-type: none"> - для фізичних (юридичних) осіб, які постійно проживають (знаходяться) в Україні, - 100 доларів США; - для фізичних (іноземних юридичних) осіб, які, відповідно, постійно проживають (знаходяться) за межами України - 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян; • за видачу свідоцтва на знак для товарів і послуг: <ul style="list-style-type: none"> - для фізичних (юридичних) осіб, які постійно проживають (знаходяться) в Україні - 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; - для фізичних (іноземних юридичних) осіб, які постійно проживають (знаходяться) за межами України - 200 доларів США; • за реєстрацію топографії інтегральної мікросхеми: <ul style="list-style-type: none"> - для фізичних (юридичних) осіб, які постійно проживають (знаходяться) в Україні - 1 неоподатковуваний мінімум доходів громадян; - для фізичних (іноземних юридичних) осіб, які постійно проживають (знаходяться) за межами України, за видачу свідоцтва про реєстрацію права на використання - 100 доларів США; • кваліфікованого зазначення походження товару: <ul style="list-style-type: none"> - для фізичних (юридичних) осіб, які постійно проживають (знаходяться) в Україні - 5 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; - для фізичних (іноземних юридичних) осіб, які знаходяться за межами України, - 200 доларів США; • за реєстрацію права на сорт - 1,0 неоподатковуваний мінімум доходів громадян; • за видачу примусової ліцензії на право використання сорту - 3,0 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян; ф) за подання до Кабінету Міністрів України проекту створення промислово-фінансової групи - 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян

*Грошова оцінка 1 гектара земель сільськогосподарського призначення
(без урахування індексації)*

Район	Сільсько-господарських угідь	Ріллі	Багаторічних насаджень	Сіножатей	Пасовищ
Апостолівський	3322,0	3600,0	4212,0	1116,0	891,0
Васильківський	3721,0	4018,0	5973,0	874,0	939,0
Верхньодніпровський	2839,0	3202,0	4712,0	1011,0	895,0
Дніпропетровський	3657,0	3957,0	6192,0	988,0	944,0
Криворізький	3441,0	5686,0	6971,0	905,0	1002,0
Криничанський	3365,0	3692,0	6593,0	1091,0	1066,0
Магдалинівський	4689,0	5086,0	5961,0	896,0	987,0
Межівський	3572,0	4024,0	6805,0	913,0	968,0
Нікопольський	3365,0	3519,0	6936,0	1000,0	1017,0
Новомосковський	3985,0	4448,0	6157,0	949,0	914,0
П'ятихатський	3439,0	3668,0	11140,0	958,0	1029,0
Павлоградський	3059,0	3663,0	6107,0	944,0	936,0
Петриківський	3151,0	4169,0	5558,0	925,0	934,0
Петропавлівський	3167,0	3513,0	5722,0	967,0	926,0
Покровський	3787,0	4145,0	6433,0	953,0	905,0
Синельниківський	3701,0	4105,0	5063,0	874,0	924,0
Солонянський	3471,0	3692,0	6720,0	873,0	1012,0
Софіївський	3369,0	3593,0	6870,0	0,0	986,0
Томаківський	3447,0	3651,0	6781,0	0,0	1001,0
Царичанський	3376,0	3970,0	9559,0	884,0	966,0
Широківський	3096,0	3296,0	7998,0	0,0	950,0
Юр'ївський	3556,0	4017,0	6450,0	971,0	938,0
По області	3514,0	3862,0	6880,0	947,0	962,0

ПЕРЕЛІК

видів оплати праці та інших виплат, на які не нараховується збір на обов'язкове державне пенсійне страхування та які не враховуються при обчисленні середньомісячної заробітної плати для призначення пенсій

1. Вихідна допомога на випадок припинення трудового договору.
2. Компенсація за невикористану відпустку.
3. Добові за відрядження у межах норм, установлених чинним законодавством та виплати замість добових.
4. Вартість безкоштовно наданих відповідно до актів законодавства деяким категоріям працівників квартир, комунальних послуг, палива, проїзних квитків або певної суми коштів для їх відшкодування за рахунок відповідних бюджетів, а також твердого палива для працівників вугільної промисловості.
5. Вартість виданого спецодягу (окрім форменого одягу), спецвзуття та інших засобів індивідуального захисту, мила, мийних та знешкочувальних засобів, молока і лікувально-профілактичного харчування.
6. Суми відшкодування витрат та інших компенсацій у зв'язку з переведенням, прийняттям або направленням працівників на роботу в іншу місцевість.
7. Доплати і надбавки до заробітної плати замість добових у тому випадку, якщо постійна робота проходить у дорозі чи має роз'їзний характер або у зв'язку зі службовими поїздками у межах обслуговувальних діляниць.
8. Виплати в межах, визначених законодавством, на проживання та харчування спортсменів і тренерів під час проведення змагань і навчально-тренувальних зборів.
9. Заробітна плата за дні роботи без винагороди за працю (суботники, недільники тощо), яка перераховується до бюджету або на благодійні цілі.
10. Суми відшкодування шкоди, заподіяної працівникові каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, що пов'язане з виконанням ним трудових обов'язків.
11. Стипендії слухачам підготовчих відділень, студентам, аспірантам (у тому числі направленим на навчання підприємствами, установами та організаціями), які навчаються з відривом від виробництва.

12. Стипендії Президента України, Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, Міністерства у справах науки і технологій та Національної академії наук для молодих вчених.

13. Міжнародна фінансова підтримка (ґранти) за рахунок коштів іноземних наукових фондів, що надається вченим України і переможцям відповідних конкурсів.

14. Державні премії України в галузі науки і техніки, Державні премії України ім. Тараса Шевченка, іменні премії, що присуджуються Національною академією наук України та галузевими академіями наук, премії Міністерства культури і мистецтв.

15. Щомісячні плати за звання дійсних членів (академіків) і членів кореспондентів Національної академії наук України та галузевих академії наук.

16. Допомога, що виплачується за рахунок підприємства, установи, організації молодим спеціалістам під час відпустки після закінчення вищого або професійно-технічного навчального закладу.

17. Державні стипендії видатним діячам науки, освіти та культури.

18. Доходи громадян від володіння корпоративними правами (отриманими дивідендами).

19. Компенсаційні виплати, що виплачуються громадянам відповідно до Закону України "Про статус і соціальний захист громадян, що постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи".

20. Допомога сім'ям із дітьми, що виплачується відповідно до Закону України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми".

21. Різні види допомоги з соціального страхування, що виплачується за рахунок коштів Фонду соціального страхування України (окрім допомоги по тимчасовій непрацездатності).

22. Плата домогосподарствам за ведення записів доходів і витрат та надання інших відомостей відповідно до програми обстеження умов життя домогосподарств, що проводиться органами державної статистики.

Додаток 5

Страхові тарифи на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, що спричинили втрату працездатності

Клас професійного ризику виробництва	Страховий тариф (у відсотках до фактичних витрат на оплату труда найманих працівників)	Клас професійного ризику виробництва	Страховий тариф (у відсотках до фактичних витрат на оплату труда найманих працівників)	Клас професійного ризику виробництва	Страховий тариф (у відсотках до фактичних витрат на оплату труда найманих працівників)
1	0,66	24	1,20	47	2,14
2	0,67	25	1,23	48	2,16
3	0,68	26	1,29	49	2,18
4	0,69	27	1,35	50	2,35
5	0,70	28	1,41	51	2,37
6	0,72	29	1,48	52	2,42
7	0,73	30	1,50	53	2,44
8	0,75	31	1,51	54	2,47
9	0,76	32	1,55	55	2,56
10	0,78	33	1,56	56	2,64
11	0,80	34	1,67	57	2,91
12	0,82	35	1,68	58	2,92
13	0,83	36	1,76	59	3,00
14	0,85	37	1,77	60	3,38
15	0,90	38	1,86	61	3,66
16	0,94	39	1,87	62	3,80
17	0,96	40	1,89	63	4,09
18	1,03	41	1,90	64	4,30
19	1,06	42	1,93	65	6,51
20	1,07	43	1,95	66	6,62
21	1,08	44	2,00	67	13,60
22	1,09	45	2,01		
23	1,16	46	2,09		

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ДЄЄВА Надія Миколаївна
РЕДІНА Наталія Іванівна
ДУЛІК Тетяна Олександрівна
АЛЕКСАНДРІЮК Тетяна Юріївна
МАРКОВА Лариса Геннадіївна
ТАРАНЕНКО Вікторія Євгенівна
ТЕРЕЩЕНКО Тетяна Євгенівна
ПАСІЧНИК Алла Геннадіївна
КАЩЕНКО Світлана Анатоліївна

ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

Керівник видавничих проєктів – *Б. А. Сладкевич*
Дизайн обкладинки – *Б. В. Борисов*
Редактори – *Л. І. Малигіна, Г. Б. Клименко, В. В. Савельєва*
Коректори – *Г. Б. Клименко, В. В. Савельєва*
Технічний редактор – *Т. Г. Пунтус*

Підписано до друку 20.11.2009. Формат 60x84 1/16.
Друк офсетний. Гарнітура PetersburgC.
Умовн. друк. арк. 30,6.
Наклад 600 прим.

Видавництво «Центр учбової літератури»
вул. Електриків, 23
м. Київ, 04176
тел./факс 425-01-34, тел. 451-65-95, 425-04-47, 425-20-63
8-800-501-68-00 (безкоштовно в межах України)
e-mail: office@uabook.com
сайт: WWW.CUL.COM.UA

Свідоцтво ДК № 2458 від 30.03.2006